

Medizinische und naturwissen-
schaftliche Autoren

(1 VIII 1)

61 (m)
A-41
-85

u88 my

PROSPERI ALPINI

PHIL. ET MED. DOCT. IN GYMNASIO PATAVINO
MEDIC. PROFESSORIS ORDINARIJ,

DE

PRAESAGIENDA

VITA ET MORTE

AEGROTANTIUM

LIBRI SEPTEM.

IN QUIBUS

ARS TOTA HIPPOCRATICA PRAEDICENDI IN AEGROTIS
VARIOS MORBORUM EVENTUS, CUM EX VETERUM
MEDICORUM DOGMATIBUS, TUM EX LONGA
ACCURATAQUE OBSERVATIONE,
NOVA METHODO ELUCESCIT.

69274

CUM

PRAEFATIONE

HERMANNI BOERHAAVE.

IUXTA EDITIONEM ALTERAM LEIDENSEM, CUIUS TEXTUM RECENSUIT,
PASSIM EMENDAVIT, SUPPLEVIT; CITATA HIPPOCRATIS LOCA
ACCURAVIT,

HERMANNI BOERHAAVE
MEDICINAE
LIBRARIUS

HIERON. DAV. GAUBIUS, M. D. ET CH. L.
CUM CAPITUM ET RERUM DUPLICI INDICE,

*{8}

FRANCOFURTI & LIPSIAE,

IN OFFICINA FLEISCHERIANA.

M DCC LIV.

1754
БИБЛИОТЕКА
КИШИНСКОГО
Гос. медицинского института

MEDICAE ARTIS PRINCIPI,
HERMANNO BOERHAAVE,

FAUTORI SUO AETERNUM VENERANDO,

HIERONYMUS DAVID GAUBIUS,

PERPETUAM FELICITATEM.

Maximo, quod apud TE, VIR CE-
LEBERRIME, istic ALPINI liber
habuit semper, & etiamnum habet,
ponderi junge immensam Tuorum
erga me meritorum molem: Sic momenta cogno-
veris, quæ, hanc ut novam ejus editionem Tibi
potissimum dedicem, me induxere. Te profecto
Auspice his primum in oris lucem Ille vidit. Te
commendante distractus est avidissime. Te ad-
hortante ejus, jam alterum prodituri, in me cu-
ram

DEDICATIO.

ram suscepi. Quid ni Illustris adeo Patroni præ le ferat Nomen cliens? Sed vel prægnantior multo, alia, quæ ad me attinet, ratio id ipsum postulat. Tanta enim est Tuorum in me benefactorum magnitudo; ut dulcissima horum recordatione me met oblectans, sæpe dubitem, anne vel ipsis Parentibus meis plus debeam, quam Tibi? Quum vero acceptis paria unquam referre me posse, non nisi insanus sperarem; eo tamen adnitendum mihi fore credidi, ut aliquando perpetuum justissimæ gratitudinis, summæque erga Te reverentiæ meæ, monumentum palam statuam: cui equidem, si ullo tempore, hodie certe optatissimam nactus prehendo occasionem. Immortali quippe, & omnium manibus tritissimo id insculptum libro & propalabitur latissime, & delebitur nunquam: quorum utrumque in votis est.

Tu igitur, Fautorum Maxime! quod mente Tibi devotissima sacratur, æquo id animo velim accipias. Vive diu, quam felicissimus! Dumque, quo nobis datus es, cælum Te manet, serus saltem eo redi! Iterum vale. Dabam Leydæ 17²⁷/₉32.

LE-

LECTURO

HIERONYMUS DAVID GAUBIUS,

S. P.

quanto se usu commendat, in Artis Medicæ exercitio, PROSPERI ALPINI hocce scriptum novit, qui argumenti gnarus illi legendo dedit operam: sed nec latere ipsum potest, quot quantisque passim vitiis, quacunque demum culpa commissis, scateant, quotquot has in oras pervenerint, ejus editiones. Enata hinc intelligentiæ obstacula fructuum inde colligendorum & copiam minuunt & dulcedinem. Quam equidem rem uti dolui semper, ita tandem, vel in privata duntaxat commoda mea, ipsi, quousque possem, mederi, mecum constitui: utpote qui, Hippocratis lectioni intentus, Alpinum mihi elegeram pro indice, in quem loca, de præfatio in morbis occurrentia, ad suos quæque titulos referrem. Dum ergo hoc agenti plurimam inibi, errorum nube obfuscata, sponte illucebant; hæc simul corrigendo, tacite quasi voti reddebar compos, Alpinum nactus satis emaculatum, meoque deinceps usui pulchrè adaptatum. Interea temporis novam ejus parat editionem Bibliopola; qui, cum præter unicum, idque & mutilum, de prior editione exemplar nullum

* 3

Библиотека
Киевского
Гос. медицинского института

nullum possideret, meum ipsi ut commodare velim rogat. Annuo: do: evolvit Ille; curas videt meas, novæque editioni suæ adjungi optat, perfectioni quippe operis inservituras autumans. Celeberr. D. BOERHAVIUM uterque id consultum imus: probat & Hic propositum. Ita Hoc incitante, Illo rogante, inopinato adducor, aliunde satis occupatum hunc hominem novo ut labore onerem. En L. B. bona fide, quo casu tota res contigerit. Nunc quæ præstiterim, audi! Mendas, quotquot observavi, bene multas & graves correxi, ut potui: hiatus aliquot, mihi visos, replevi: citata Hippocratis loca, juxta editionem Hujus Fœsianam, novissimam, utpote cæteris ferè magis hodie pervulgatam, accuravi: quæ vero ex Galeno, aliisve allegantur, non attigi; plus enim hæc, quam quo fruor, exegissent otii.

Vale, & labores hosce meos in Tua commoda converte. Dabam Lugduni Batav. 17²⁷/₂ 32.

P S.

Bina adhuc, præter ante dicta, monendus es L. B! quæ, opere jam impresso, demum incidere. Horum prius est, quod huicce editioni, in ornamentum singulare, Authoris præfixerim effigiem. Qui stupendam ALPINI eruditionem tam vivide exprimit liber, quidni Ejusdem & in fronte gerat imaginem? Eam vero (quod publicum hic stet gratissimi pro tanta liberalitate animi mei monumentum) eximia debeo munificentia Viri incomparabilis, D. JOANNIS BAPTISTÆ MORGAGNI, eodem in Gymnasio, in quo ALPINUS olim, Professoris longe celeberrimi; quippe qui, literis sollicitatus, exemplum, juxta tabulam a nobili Pictore, *Leandro Bassano*, exaratam, descriptum, mihi transmittere haud est dedignatus. Expressit hoc Chalcographus noster, quam poterat fieri, fidelissime. Interim nedatam a *Tomasino*, in *Illustrium Virorum Elogiis*, ALPINI effigiem cum hac mea conferens, animadversa dissimilitudine hæsites; scias velim, illam senis esse, ætate vero florentis meam: id enim ex datis simul a CL. MORGAGNO ad me epistolis mihi constitit; utpote commemorantibus, in Tabulæ descriptæ tergo, majoribus olim consignata literis, adhuc legi sequentia.

AD LECTOREM.

AN. A. VIRGINIS PARTU MDLXXXVI.

MEN. FEBRUARIO

LEANDER BASSANUS PROSPERI
ALPINO MEDICO, QUUM STATIM

EX EGYPTO BASSANUM

VENERIT, GRATO ANIMO

EFFIGIEM ITA EGREGIE

GALIDAM OB AMICITIAM

PINXIT

AN. SUÆ ÆTATIS

XXXI.

Quæ quidem inscriptio, licet nonnullibi mendosa, ætatis tamen ALPINI tum temporis index, ante dictis fidem facit,

Alterum est, L. B! quod, Tua in commoda, Vir quidam Doctissimus, Praxin hac in Urbe Medicam exercens felicissime, rerum, hoc in opere tractatarum, compendia pagellarum marginibus, Idemque & indicem adscripserit locupletiolem. Ita, dum suum tribuo cuique, haud videbor Tibi, alienis velle plumis superbire. Iterum vale!

MEDI-

MEDICINAE CULTORIBUS

HERMANNUS BOERHAAVE.

S P.

ad condendam medicinam requiri accuratam primo eventuum historiam, deinde vero severum ex illo ratiocinium, censent omnes, quibus accuratius introspicere in disciplina hujus indolem unquam placuit. Qua autem lege, ex idonea experientiarum copia, disputatione rationis proficere quis possit, olim indicare conatus fui, quum de vi ratiocinii mechanici in Medicina publice disserui. Qua vero via experimenta capere, vel jam capta discere, quis poterit, in commendatione studii Hippocratici longe prius dixeram. Est enim HIPPOCRATES unus fere, penes quem sylvæ reperitur observationum earum, qua ad artem pertinent. Utinam, qui collegit accurate, ordinatim digessisset! Sed properum Viri fatum obstitit, ne tam speratum absolveret opus. Incubere dein supplendo huic defectui. Illustres in Arte Viri, quos inter LUDOVICUS DURETUS excellit, & eo vel major forte PROSPER ALPINUS. Prior in immortalis mehercule scripto ad Coacæ Hippocratis, posterior in absolutissimo, quod vobis jam offertur, opere. Ego sane, postquam prima id vice evolueram, judicavi meliorem in Medicos usus librum alium vix inveniri: nullum ergo Medicinae Studiosis magis

* * 2

com-

commendandum esse. Quum vero rarissimi libri ingens esset penuria, exarandum denuo curavi juxta exemplar, quod possidebam, editionis Francofurtensis. Id autem quum verborum, sententiarum, citationum, mendis scateret adeo, ut sensus Auctoris vix sibi constaret, nec mihi curandis his vel minimum superesset otii, quarendus fuit, qui id in se susciperet oneris. Hoc autem, grave licet & plenum taedio laboris, sibi imponi passus est RUDOLPHUS DYKER Embdanus, ingenio, industria, eruditione & modestia ornatissimus, Medicina ut nunc summa cum laude Candidatus, ita brevi, Deo dante, ipse magno hominum bono futurus Medicus. Atque idem ille felicissimo ardui laboris successu rem optime absolvit. De eo autem & gaudeo impense, & Vobis gratulor, probe gnarus, dignius hoc opus raro exivisse in lucem. Valet! Lugd. Bat. 22. Sept. MDCCIX.

ILLU-

ILLUSTRISSIMIS AC SAPIENTISSIMIS
 SENATORIBUS,
 JACOBO FOSCARENO
 Equiti, & Divi Marci Procuratori.
 HIERONYMO CAPELLO
 ATQUE
 JOANNI DELPHINO
 Equiti, & Divi Marci Procuratori,
 Triumviris Literariis
 PROSPER ALPINUS
 S. D.

Inter partes, quæ artem Medicam perficiunt, Viri Illustrissimi, ea, quæ occultarum morbos continentium causarum notitiam per signa exhibet, perinde ac Imperatori hostium insidias, Medico morbos maligne ingravescentes detegit, præteritasque molestias ægro non referente aperit, præsentia cernit, de vita & morte, deque longitudine ac brevitate morborum multo antea prænoscere docet, atque demum hominem prædictionibus, quasi oraculis, auctore Hippocrate, admiratione dignum reddit, ab omnibus plurimum commendatur, ac veluti divinum quoddam suspicitur. Neque immerito sane, cum Medici hanc artem perdocti, veluti Dii oracula hominibus, ita morbos futuros prædicant, ægrotorumque salutem atque exitium ante prævideant, ac non minus, quando tempore hæc futura. Hippocrates Causam pestilentiam ab Illyriis venientem prædixit, & discipulos ad opem ferendam in varias urbes dimisit; cui illos honores, quos Græcia Herculi, propter ejus merita contulerunt. Libros scripsit Prognosticorum, Morborum Epidemiorum, ac, uti aliis visum est, etiam Prorrheticorum, & Coacorum præfagiorum, quibus tota prædicendi ratio Medicis innotescit: In quibus quidem Hippocratem, quasi divinam naturæ mentem, loquentem audire licet. Quamobrem Eudemus olim Romanus & Senator & Philosophus præ-

prædictionem a Galeno sibi arte Hippocratica proditam maxime est admiratus, ita ut postea, sicuti Galenus prædixerat, sanatus, amicis alta voce clamando dixerit: Pythium Apollinem vaticinari ægrotantibus voluisse per os Galeni. Quibus sane constat, hanc Medicinæ partem Græcis prognosin dictam, ceteris nobilitate ac præstantia esse anteponendam, Medicisque splendorem multum & ornamentum afferre, & ad Medicinam faciendam esse scitu necessariam. Etenim quis quæso occultis morborum causis per signa haud quaquam cognitis, naturæque morbo adversantis statu, ac humorum moribus ignoratis, ægrotis opportuna præsidia adhibere poterit? Hinc fit, ut Medici hujus artis ignari, ejusdem naturæ statum, humorumque motus in ægrotis minus accurate observantes, sæpius ipsis intempestivo ac inopportuno medicamentorum usu, aut impediendo, aut intercipiendo, utiles naturæ progressus, exitium inferant. Ego itaque eximia hujus partis Medicinæ utilitate; præstantia ac nobilitate persuasus, cum multos annos huic studio incubuerim, cum in variis, & regionibus & locis, varios morborum casus atque eventus, tum apud præcipuos Medicinæ Scriptores observaverim, opus ad medicum præfagium maxime faciens composui, in quo de morbis prævidendis, de longitudine & brevitate morborum cognoscenda, de præteritorum symptomatum cognitione, deque præfagienda vita & morte ægrotantium, satis accurate egi. Ac demum cum ultimam hujus operis partem, septem libris distinctam, de præfagienda quippe vita & morte ægrotantium inscriptam, multorum persuasione in lucem edere constituerim, idque libenter, ne Medicinæ studiosi hoc etiam ad medicinam faciendam commodo carerent, extemplo vos Senatores Amplissimi mihi in mentem occurristis, quibus hosce meos labores devotissime offerrem, ac dedicarem: primum, quoniam hoc opus, quod partem Medicinæ prope divinam (divinum enim videtur, Medicum ægrotos vel morituros, vel sanitatem recepturos, antea prænoscere, atque prædicere) complectitur, sua nobilitate ac præstantia non indignum etiam Amplissimorum Senatorum benignitate mihi sit visum. Addo mihi jamdiu fuisse in optatis, ut me Vobis, Triumviris Litterariis Sapientissimis, possim aliquando honoris, ac beneficii olim suscepti memorem decla-

rare. Quippe qui, nedum lectionem medicamentorum, vulgo simplicium vocatam, (quæ naturalium omnium vel plantæ sint, vel animalia, vel fossilia, ad usum medicinæ facientium historiam docet, viresque ac usus omnes ad medendum, quod ipsum recte mederi est) studiosis Medicinæ merito maximi faciendam, quod absque medicamentorum noticia, neque ullus Medicus, neque ars ipsa Medica unquam esse potuerit, in studio Patavino omnium celeberrimo, mihi interpretandam detuleritis, sed etiam eam ordinariam in eodem studio, ut majori quoque honore, majori vestra benevolentia decoraret, declarastis, quod honoris & ornamenti huic lectioni alias nunquam fuit tributum. Merito itaque hosce Libros de nobilissima ac fere divina Medicinæ parte nunc in publicum evulgandos vobis Senatoribus humanissimis (quorum magnificentiam, sapientiam, justitiam, humanitatem, prudentiam, omnes nationes maxime admirantur, venerantur, suscipiunt) dedicandos duxi. Ut ea ratione quandoque etiam appareat, quantopere istius Patavini Gymnasii Medicinæ studiosis utile foret, ac quantum ejusdem studii ornamentum, atque perfectio augetur, si una cum aliis partibus Medicinæ hæc unaquoque ad prognosticum pertinens, ceteris nobilior, omnino Medicis necessaria publice in eodem Gymnasio doceretur. Qui non avidissime audirent libros prognosticorum Hippocratis, atque libros morborum Epidemiorum? Illos tanquam prædicendi rationis præcepta continentes, atque hos tanquam casus peculiare, in quibus studiosi ad prædicendi praxin seipfos exercent. Undique (auderem affirmare) Medicinæ studiosi Patavium confluerent, ut præter alias Medicinæ partes prognosis quoque ad Medicinam summæ utilitatis, ac splendoris facultatem, quæ olim a primariis Medicis jure merito in hoc studio tractabatur, intelligere possent. Interim Viri Illustrissimi hosce Libros, vobis a me devotissime dicatos, hilari ac perbenigno vultu accipite. At si quid ex ipsis ornamentis ad artis Medicæ studiosos ac commodi aperiatur in hoc vestro disciplinarum omnium emporio, denuo vel restituendum, vel potius instaurandum, summæ prudentiæ vestræ judicium esto. Deum Optimum Maximum precor, ut Vos & Reipublicæ vestræ felicissime, & huic Patavino Gymnasio perpetuis annis taceatur incolumes & fortunatos. Patavii. Anno salutis humanæ MDCL. die 15. Mens. Februar.

PROSPER ALPINUS
LECTORI OPTIMO.

Cum in editione Librorum de Medicina Ægyptiorum studiosis Medicinæ polliciti fuerimus, Libros quoque nostros de medico præfatio conscriptos nos in lucem edituros, posteaque multis viris celeberrimis, quibus alii nostri labores alias evulgati haud ingrati exstiterunt, hortantibus, ac rogantibus, cum promissis standum esset, non potuimus, neque debuimus ipsorum desiderio plane non obsequi. Unde cum scripsimus primo de morbis prævidendis, mox de præteritorum symptomatum cognitione, tertio de longitudine & brevitate morborum, atque demum de præfagienda vita & morte ægotantium, ex quatuor partibus totum hoc opus ad Medicum præfagium attinens, perscientibus, eam, que in morbis ægotantium vitam & mortem prænoscere docet, septem libris distinctam primum publicandam consulto duximus. Quos libros propter ipsius eximiam ad Medicinam faciendam utilitatem, tum quod a multis maxime expeti intellexerimus, tum etiam, quod libros de hac quidem prædicendi parte prosecutos in promptu magis, ut typis committi possent, habuerimus, eo libentius nunc in lucem prodire permisimus. Itaque, optime Lector, hos interim legito, recte consulito, reliquosque libros de aliis prognosis partibus conscriptos prope diem expectato. Atque nostram fortasse Medicinam alias methodico moto informatam. Vale.

IN-

I N D E X
OMNIUM CAPITUM,

Quæ in hoc opere continentur.

LIBER PRIMUS.

- CAP. I. **E**x quibus Medici in ægotis salutem & mortem prænoscant. 1 ag. 4.
- II. De cognoscendis naturæ viribus, atque imprimis, ex quibus ipsarum eum robur, tum imbecillitas dignoscatur. 8
- III. De facultatum actionibus robustis cognoscendis. 13
- IV. De naturæ actionibus debilibus cognoscendis, & primo ex animalis facultatis symptomatibus. 17
- V. De actionibus debilibus facultatis vitalis ex ipsius symptomatis cognoscendis. 24
- VI. De debilibus actionibus facultatis naturalis ex ipsius symptomatis cognoscendis. 27
- VII. De cognoscendis morborum viribus, atque imprimis ex quibus ipsorum cum robur, tum imbecillitas cognoscatur. 34
- VIII. De morbis debilibus ex morborum Idea, magnitudine, atque more, cognoscendis. 38
- IX. De morbis debilibus ab ipsorum causis cognoscendis. 41
- X. De morbis natura potentioribus ex Idea, magnitudine atque more cognoscendis. 46
- XI. De morbis natura potentioribus ab ipsorum causis cognoscendis. 49
- XII. De futuri morborum status, seu vigoris, cognitione ad prædicendam rationem. 58

- XIII. De salutis ac exitii prognostico ex morborum futuri status cognitione. 64
- XIV. Ex quibus morbos salutare ac exitiales nonnulli cognoscant. 68

LIBER SECUNDUS.

- CAP. I. **D**e quibus in toto opere sit agendum. 76
- II. Quid de mente constare in morbis significet. 77
- III. Quid sit mente non constare, qualibusque signis, cum præfens mentis inconstantia, tum futura prænoscat, & de deliriorum differentis atque causis. 78
- IV. De salute a deliriis prædicenda. 88
- V. De morte a deliriis prædicenda. 93
- VI. Quid fatuitas & oblitio in morbis significet. 101
- VII. De prædictione ab externis sensibus. 103
- VIII. Quid in morbis ægotos non videre, tenebrosam visionem, visus obscuritatem habere, splendoresque oculis apparere, atque oculos lucem ferre non posse significet. 104
- IX. De surditate in morbis acutis. 106
- X. De tinnitu aurium in morbis acutis. 110
- XI. Quid fetores in morbis, quidque cibos potusque graveolentes insipidos, vel mali saporis ægotis videri significet. 113
- XII. Quid

***

INDEX CAPITUM.

- XII. Quid stupor, seu torpor, & sensus tactus deperditus significet. 114
 XIII. De prædictione ex corporis caliditate. 116
 XIV. Ex frigiditate corporum quid præfagiendum. 121
 XV. De prædictione ex frigiditate extremarum partium. 122
 XVI. De caloris ad frigus, & frigoris ad calorem in corporibus acute agrotantibus mutatione. 128
 XVII. De prædictione ex humiditate corporis & siccitate. 131
 XVIII. De prædictione ex doloribus, qui in acutis morbis observantur. 131
 XIX. De doloribus salutem prædicentibus. 134
 XX. De doloribus exitium prædicentibus. 138
 XXI. De prædictione ex lassitudinibus. 144
 XXII. De vigilia, quidque ipsa in morbis præfagiat. 146
 XXIII. Quid somni in morbis præfagiant. 151

LIBER TERTIUS.

- CAP. I. Quantum ad prædictionem cognitio motricis facultatis medicis conducatur. 159
 II. De prædictione ex decubitu, & primo de optimo, qui salutem præfagit futuram. 160
 III. De malo decubitu in acutis morbis, exitium denotante. 162
 IV. Quid inquietatio, & anxietas, seu iactatio in acutis morbis significet. 166
 V. De prædictione ex tremoribus. 172
 VI. De palpitationibus, quidque in morbis præfagiant. 176
 VII. De convulsionibus, quidque in morbis præfagiant. 179
 VIII. Quid convulsionem in febribus acutis significet. 190
 IX. Quid singultus in morbis prædicant. 197
 X. De rigoribus, atque quid in morbis significet. 201
 XI. De horroribus & ipsorum prædictione. 210
 XII. De prædictione a torporibus in paraplegiis. 214
 XIII. De prædictione ex aphonja, id est, vocis interceptione, nec non ex aliis vocis differentiis. 217

LIBER QUARTUS.

- CAP. I. Quantum vitalis facultatis cognitio ad venandum in agrotis prognosticum conducatur. 226
 II. Quid pulsus sit, atque quot generibus pulsus omnes comprehendantur. 228
 III. De causis pulsuum, & quales pulsus robustam facultatem & quales imbecillam indicent. 233
 IV. De pulsibus salutem & exitium indicantibus. 238
 V. Cur pulsus in quibusdam febribus exitiosis appareant, aliquando recte valentium similes. 243
 VI. De prædictione ex respiratione, quidque primo ipsa sit, atque quot ipsius differentiæ observentur. 245
 VII. De causis respirationis. 248
 VIII. Quid bene & male spirare in morbis significet. 252
 IX.

INDEX CAPITUM.

- VII. De prædictione ex oculis. 209
 VIII. De prædictione ex genis, auri- bus, naso, labiis, atque dentibus. 314
 IX. De prædictione ex lingua & observatione. 319
 X. De prædictione ex faucibus & dorso. 326
 XI. De prædictione ex hypochondriis, & primo de iis, quæ salutem significant. 329
 XII. De malis hypochondriis, quæ mortem in acutis morbis præmonstrant. 332
 XIII. De prædictione ex ignobilibus partibus corporis. 339
 XIV. De prædictione in acutis morbis ab extremis partibus. 341
 IX. Quid respiratio magna velox, magna tarda, parva velox, parva tarda & magna frequens, magna rara, in morbis significet. 254
 X. Quid respiratio parva frequens, parva rara significet. 256
 XI. De respirationibus exitalibus, quæ in moribundis fiunt. 258
 XII. Quæ a naturalis facultatis cognitione ad intelligendam præfagii rationem, sit utilitas. 264
 XIII. De appetentiæ symptomatibus ad prædicendi rationem. 265
 XIV. Quid cibi, & potus optima appetentia in morbis significet. 267
 XV. Quid in morbis ciborum appetentia prorsus sublata significet. 269
 XVI. Quid sitis intensa in acutis morbis significet. 271
 XVII. Quid sitis sublata, seu non sitire significet. 273

LIBER SEXTUS.

- CAP. I. De quibus sit agendum in hoc libro, ac primo de prædictione ex coctione atque cruditate excrementorum. 343
 II. De prædictione ab excretionibus. 348
 III. An ante concoctionem excretiones sint bonæ atque utiles. 352
 IV. De diebus decretoriis ad prædictionem facientibus. 361
 V. De prædictione a diebus decretoriis. 369
 VI. Quid Crisis sit, quoruplex & quomodo fiat. 371
 VII. De morbis qui per crism terminantur, & de iis, qui absque crisi finiuntur. 375
 VIII. De signis crises futuras significantibus. 377
 IX. De crifibus salutaribus, quæ certant. *** 2

LIBER QUINTUS.

- CAP. I. De partibus corporis, quarum observatio facit ad prædicendi rationem. 276
 II. Quid corpus benevalenti simile, & dissimile in morbis prænunciet. 277
 III. Quid in morbis corporis emaciatio seu extenuatio, & quid ejusdem partes tumescere significet. 278
 IV. De prædictione ex coloribus corporis agroti. 283
 V. Quid morbus regius in morbis prænunciet. 289
 VI. De prædictione ex faciei mutatione in morbis. 295

INDEX CAPITUM.

- tam salutem significant, cognoscendi. 384
- X. De crisi bus salutaribus, quæ tamen nequo fideles, neque certæ perpetuo sunt. 390
- XI. De crisi bus exiti alibus cognoscendis. 394
- XII. De cognoscendis crisi bus, quæ per a fecibus, & quæ per extretionem sunt futuræ. 401
- XIII. De prævidenda crisi per sanguinis eruptionem seu fluxum. 406
- XIV. De crisi, quæ fit per sanguinis fluxum, cum ab utero, tum ab hæmorrhoidibus. 416
- XV. De cognoscenda crisi, quæ per vomitum fit. 418
- XVI. De signis crisi um per sudores atque per urinas copiosiores futurarum. 420
- XVII. De signis crisi um per alvi fluxionem. 424
- XVIII. De signis compositarum, sive multarum, simul crisi um futurarum, quibus morbi judicantur. 426
- XIX. De tempore crisi um, id est, quo nobis sunt futuræ. 428
- V. De prædictione ex sudoribus, & primo quid sudor, quotuplexque sit, & de ipsius causis. 452
- VI. De bonis salutaribusque sudoribus, salutem in ægrotis prænantiantibus. 455
- VII. De malis pernitalibusque sudoribus, exitium portendentibus. 459
- VIII. De prædictione a vomitibus, & primam de salutaribus. 471
- IX. De vomitibus exitiosis, mortem præmonstrantibus. 475
- X. De alvi dejectionibus, & primo de iis, quæ salutem prænantiant. 480
- XI. De malis alvi dejectionibus, quæ exitium ægrotis prænantiant. 483
- XII. De prædictione ab urinis, quid sit urina, quomodo fiat, atque quantum faciat ad prædicendi methodum. 493
- XIII. De variarum urinarum causis. 496
- XIV. De bonis urinis salutem prænantiantibus. 507
- XV. De malis urinis mortem prænantiantibus. 512
- XVI. De prædictione ex sputis, & primo, quid sit sputum, quas partes læsas denoret, differentia, & causa. 523
- XVII. De sputis bonis, salutem prædicentibus. 531
- XVIII. De malis sputis exitium prædicentibus. 533
- XIX. De prædictione in suppuratis. 540
- XX. Quid in morbis acutis Cerchnon, vulgo ranticum, significet. 547
- XXI. De prædictione ab abscessibus. 550

LIBER SEPTIMUS.

- CAP. I. De particularibus humorum excretionibus ad prædictionem esse agendum. 436
- II. De prædictione a salubri sanguinis excretionem ibid.
- III. De malis exiti alibusque sanguinis eruptionibus. 446
- IV. De sanguinis excretionibus paucioribus, statim desinentibus, atque de stillis sanguinis e naribus, quidque in morbis acutis præfagiant. 449

Prof.

PROSPERI ALPINI

MAROSTICENSIS,

Philosophi & Medici in Gymnasio Patavino Medicamentorum
Simplicium Professoris Ordinarii,

DE

PRÆSAGIENDA VITA

ET

MORTE ÆGROTANTIUM.

LIBER PRIMUS.

PRÆFATIO.

Ad eam Medicinæ partem explicandam aggredimur, quæ, quomodo de ægrotantium salute & morte præfagiendum sit, docet. De qua ob eximiam ad Medicinæ studiosos utilitatem, atque commodum, accurate nunc agendum duximus. Etenim hæc prædicendi ratio non minus Medicis, quam ægrotis plurimum emolumentum afferet. Hi quidem de ipsorum futura salute Prognosticum audientes, facilius, ac propensius Medicorum præceptis obediunt, ac exinde tutius & citius pristinam sanitatem recipiunt. Illi vero prævisis ea arte symptomatibus, quibus ægroti sunt vexandi, facilius medicamentis occurrunt. Ex quibus morborum probe cognita ac perspecta natura, curatio qualis recte profutura sit, intelligunt; atque etiam (quod maximum curatricis Medicinæ partis esse existimo) neglecta morborum prædictione, proba quidem vivendi ratio illis minime institui potest. Ipsius enim instituendæ rationem ex singulorum morborum temporum, omniumque maxime status, præcognitione pendere, Galen. in lib. 1. cap. 3. de Crisibus hæc verbis prodidit: *Generosi autem Medici*

Prognostici
summa
utilitas.

A

atque

atque arte Hippocratica digni est officium, futurum statum præcognoscere, cum omnem victus rationem ad ipsum inspiciens, instituat. Eadem ratione Principium morbi, atque augmentum, non ubi jam perfecta sunt, cognoscere, sed multo antea præstabit præcognoscere. In hac prædicendi parte olim Galenus post unum Hippocratem, a quo artem didicit, maxime claruit. Cujus sane illustria multa præfagiorum exempla in ejus libris leguntur.

Quid de illo præfagio, imo de divina ejus mente, quasi natura loquente ad Eudemum olim Romanum Philosophum clarissimum? An non ei prædixit, qua febre esset laboraturus, non minus & diem, in qua critica alvi fluxione fuit judicata? Quid de Sexto Romano Senatore, Severo Imperatori multum familiari? an non prima die febrem adventuram, sexta die cessaturam, & decima quarta redivisuram, atque decima septima per sudorem profus solutum iri? Quid amplius? Cum, ut ex ipsius libro de præfagitione, ad Posthumum constat, in quodam juvene Romano, febre vexato, quo tempore alii omnes Medici mittendum sanguinem consulebant, sanguinem abunde e dextra nare fluxurum, eoque ægrotum juvenem sanatum iri, coram multis Medicis prædixit, continuoque erumpente sanguine, uti prædixerat, juvenis fuit liberatus? Quæ omnia ut ex ipsius sententia præter aliorum spem evenerunt, sic summam in ipso præstantiam omnes Medici admirari ac suspicere ceperunt. Martianus, unus ex primariis Medicis, Romæ in via obviam Galeno factus, ait. *Quæ ergo in eo libro secundo Prognosticorum Hippocr. scripta sunt, agnoscis, atque eadem scio, nec tamen vaticinor?* Et Eudemus a febre, uti a Galeno ipsi fuerat prædictum, sanatus, de illo alta voce clamando amicis, qui apud ipsum fuerant, inquit: *Vaticinari Pythium Appollinem ægrotantibus voluisse per os Galeni, & quibus remediis ad sanitatem revocari possint, & qua die perfecte liberari debeant.* Hinc complures non solum medendi artis ignari, sed etiam doctissimi Philosophi, ac Medici Galenum in hac arte divinum esse prædicabant, divinisque honoribus ac laudibus dignum ad cælum usque efferebant. Cujus cum ægroti, tum
Medici

Medici præfagia perinde ac certissima oracula expectabant. Ex quibus prædicendi hæc ratio, quanti sit a Medicis facienda, facile intelligitur. Juvat quin etiam maxime Medicos: In morbis acutis exitalibusque, qui præcognitam futuram ægrotantium mortem ubi assidentibus prædixerint, mortis culpa plane vacare solent: ægrotosque audito prognostico non Medicorum culpa, sed morborum vi interemptos, assidentes judicant. Quod si antea exitium non prædixerint, ipsorum aut ignorantia, aut negligentia mortem omnes adscribunt, interiisseque Medicorum causa pro certo habent. Hinc non pauci Medicorum nostri temporis perdocti, propriae conscientia ignorantia omnes fere acutis morbis correptos indiscriminatim morituros prædicant. In horum quidem morborum principiis morbum sane fore gravissimum, ingentibusque periculis plenum, affirmant: morbisque iisdem ad statum properantibus, symptomata cum de novo oborta, tum vel alia, quæ prius fuerant, adaucta videntur, aut quovis modo ægrotos plus solito inquietos, vel anxios, deliros aut ægre spirantes, aut plus solito dolentes, continuo exitium futurum affirmant, quibus, etsi paulo post ægroti ii sanitati restituantur, tamen hæc prædicendi ratio nihil affert incommodi: Cum ea via neque parum laudis hi consequi soleant; ipsorumque in arte medica nomen atque fama non parum crescat; artis siquidem medicæ ignari ipsorum sanitatem, (etsi iisdem Medicos mortem prædixisse, memoria habeant) Medicorum studio ac diligentia subsecutam putant. Ex quo eos Medicos maximis laudibus extollunt. At Medici, arte Hippocratica digni, non in omnibus acutis morbis exitium perpetuo prædicant, scienter enim, ac docte quidem sanitati restitutum iri, & morituros esse ex veris prædicendi artis principiis affirmant. Neque omnia gravia symptomatum incrementa timent, neque nova oborta symptomata, vel hæc ipsa multum aucta. Quinimo magis ex iis, quæ ignaris Medicis malum morem in morbis significare videntur, salutarem aliquam crisin sæpe esse expectandam, affirmant. Ex his itaque, cum nos hanc prædicendi in ægrotis rationem Medicis non solum maxime utilem, sed apprime etiam necessariam esse intellexerimus; mirari aliquis
A 2 non

non debet, si nos plane, ut methodo, a nullo antea explicata, commonstraretur, in ea tradenda, ac accurate scribenda plurimum studii adhibuerimus. Sed nunc ad illa, quibus hæc prædicendi methodus investigatur, veniamus.

C A P. I.

Ex quibus Medici in ægrotis salutem & mortem præcognoscant?

Præ-
sagi-
um in
ægrotis
unde pe-
tendum.

Morbi
& Na-
tura
compa-
ratio.

QUI recte cupiunt in ægrotis præsagium aperire, in primis a quibus ipsum indagetur, intelligere debent. Hæc vero duo existunt, unum morbus, qui in corpus tanquam inimicus agens hominis corpus destruere conatur; atque alterum natura, quæ perinde ac arcis alicujus præfectus, in corpore residens, a morbo perinde ac duce aliquo exercitus, ipsum corpus tanquam arcem oppugnante defendere studet. Ut autem dux exercitus ad expugnandam arcem multis utitur militibus, ipsorum aliis, ut unam, atque aliis, ut alteram arcis partem aggrediantur, quo multis superatis tandem arx universa in potestatem veniat. Sic & morbus militum loco, pluribus utitur symptomatibus, ac aliis morbis, ut multas partes corporis eodem tempore expugnent. Ex oppositoque natura ejusce, & corporis acerrimus defensor, ipsum a symptomatum insultibus custodit, & ne morbo succumbat pro viribus operam dat. Eruditam enim esse naturam, atque arte etiam non carere, artificemque merito dici, atque animalibus consulere Hippocrat. a) *Com. 5. in text. 2. si Galeno in libr. 6. epidem. credimus, statuit.* Hæc enim partes singulas corporis facultatibus multis munit, quibus partes, tanquam militibus ad resistendum, cum variis morbis, tum symptomatibus utuntur. Itaque eæ partes corporis facultatibus perinde ac militibus utentes, a morborum symptomatumque insultibus defenduntur. Ex quibus cuique liquido constabit, naturam corporis partes robustis facultatibus instructas habentem, difficili negotio morbo esse superandam, ipsamque contra debilioribus partium viribus seu facultatibus instructam facile morbo succumbendam. Colligamus

a) Lib. 6. Epidem, Sect 5. Text. 1. 2. pag. 1184.

gamus igitur ab his, ut nuper dictum est, salutis atque mortis futuræ prænoscenti judicium a duorum tantum, morbi nimirum & naturæ invicem colluctantis observatione pendere atque fieri. Quod Galen. *in libr. de constit. art. medicæ cap. 18.* perbelle ita expressit: *Medicus quippe his duobus, morbo inquam & natura colluctantibus, animum semper intendit, atque dum discernit, quodnam horum robustius sit, primum quidem secum de salute hominis, aut interitu, præsagium deponit. Deinde vero, quo alterum altero fortius esse novit, tum & illius præfinitum tempus agnoscit.* Nec mirari quispiam debet, si quis robur utriusque recte perpendens victurum tandem deprehendat. Quum videamus complures Gymnastas ex primis statim motionibus, quibus contra se invicem luctantes feruntur, victurum prænuntiare, & sæpe ante partam victoriam, quodque celerius adversarius succumbet. Hoc autem agunt, cum alterum altero non viderint validiorem. Quare ex alia nulla exercitatione salutem aut interitum prænosceret, præterquam ex exacta virium, tum morbi tum naturæ notitia, ex qua utriusque præfinitum tempus exquirat; ut enim celerrime solvendus morbus est, quum validiores vires fuerint; ita cito mors adventabit, si hæc imbecilliores sint, morbus vero fortior. Naturam vero morbo robustiorem significabunt validæ robustæ, ut corporis facultates, quibus ipsa non carens, vel etiam contra magnum morbum, fortissime pugnat, nec ipso facile superatur. At interdum fit, ut quemadmodum arx firmissima munitissimaque, aut militum, aut victus, aut cæterarum rerum, quibus castra, ut defendi possint, opus habent, defectu, a fortissimo Duce exercitus expugnatur; sic natura nostrorum corporum, vel etiam fortissima, ciborum inopia, aut mala victus ratione, aut medicamentis non recte adhibitis, aut denique longa morbi oppugnatione, sæpe succumbat. Ex quo ipsa aliquando castrorum Ducem imitatur, qui, cum a longa obsidione milites, victum & cætera necessaria sibi defectura, timeat, inopinanter aliquando e castris egressus repente contra obsidentem exercitum pugnam tentat, quem quandoque fortissime pugnando, aut to-

Salutis
atque
mortis
præsagi-
um ex
quibus
noscitur.

tum vincit, aut ingenti militum copia excisioni mandata, ita debilitat, ut ab ipso nihil amplius, aut sane parum sit timendum. Non dissimili argumento corporis alicujus natura sagacissima, robustissimis munita facultatibus, ex longa quandoque morbi pugna, virium defectum timens, morbo vel causis, vel symptomatibus irritata, sæpius in ipsum morbum ante opportunum tempus ad pugnam invehitur, ipsumque fortissime pugnando aut plane vincit, aut saltem plurimum ejus vires debilitat. Atque hæc miro quodam quasi discursu aut ratione (sic probe ipsam Deus docuit) in ægrotis a natura non raro fiunt. Demum natura æque omnes partes corporis non curat, sed præcipuas præcipue. Cum singularum partium corporis non æquale sit robur, quippe principaliores partes statim ab initio natura majori robore donavit, ut Gal. in lib. de causis morborum cap. 6. docuit. Arcis enim alicujus præfectus ac defensor, non æque omnes, sed principaliores magis arcis partes curat, & defendit, quibus præsertim expugnatis arcem universam superari sit necesse; ita natura corporis custos, ignobiles, admodumque a visceribus remotas, non tanto studio curat, quod si graviter aliquando a morbo vexentur, servata viscerum nobilium sanitate, deinceps pristinae saluti ea restitui soleant. Curæ igitur primum naturæ sunt viscera, ut a morbi insultibus custodiat, omneque studium ad ipsorum conservationem adhibet, maximeque ad ipsum cor defendendum. Sæpeque, ut isthæc nobilia viscera morbo aliquo vexata, ac oppugnata defendantur, ac serventur, natura permittit, aut ipsa procurat, ut ab his visceribus totus morbi impetus ad aliquam partium ignobilium feratur: tantam semper, Galen. in Lib. 2. cap. de usu partium auctore, natura providentiam securitatis principalium particularum habuit, ut non raro in longis morbis Medici observare soleant, naturam robustam, diu a magno morbo confictatam, ad aliquam ignobilem partem humores noxios transmittendo membra præcipua exonerare, atque liberare. Quo pacto sæpe multos cum acutos tum longos morbos judicatos vidimus, nempe in cruribus, cuteque, tumoribus, inflammationibus, exanthematibus, variolis,

mor-

morbillis, scabie, aut aliis hujusmodi abortis. De quibus Hippoc. in lib. 2. In text. 18. §. 13. prognosticorum a) dixit: Abscessus autem, qui ad crura fiunt in pulmonis vehementibus, ac periculosis, omnes utiles sunt. Colligamus itaque duo esse, a quibus Medici in ægrotantibus salutem & interitum prænoscent, nimirum naturam atque morbum, ac ex utriusque virium cognitione, uter sit victurus, esse judicandum. Quam rem Gal. 2. In text. 6. ita expressit. Summa totius præsagationis in morituris convaliturisque est, quoties vis morbi cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehementior est, æger omnino morietur, si debilior quam ægri facultas, haud quaquam morietur, ubi nihil committatur. At cum sanitas non nisi declinantibus morbis, aut saltem in statu contingat, Medici diligenter naturæ & morbi viribus exploratis, an eæ eousque perdurare possint, conjectura assequi debebunt. Quod ni assequantur, quippe, an natura post morbi statum cum morbo pugnando perdurare queat, ni conjiciant, de salute & interitu præsagium haud probe prænoscent. Hinc præter naturæ & morbi cognitionem, futuri quoque status seu vigoris cognitio erit necessaria. Etenim æqualibus cum naturæ tum morbi viribus observatis, ubi status morbi cito futurus sit, naturam morbum absque dubio superaturam Medicus præsciet: at quo ex opposito tarde eodem morbi statu futuro, oppositum, atque difficile judicium fiet. Ex quo apparet sine status seu vigoris morbi futuri noticia, minime posse de salute & morte recte judicari: Quam rem expressit Gal. in lib. 3. cap. de crisi bus ita scribens. Et quidem sine horum trium exacta dignotione nihil de salute investigari contingit, non magis quam hoc sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea non perspecta: nam ægri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem, quod usque ad statum extenditur, longitudini viæ respondent? Quo pacto igitur de ægrotante sciri potest, num quid sufficiat, si nulla itatus præcognitio habeatur. Ex iis itaque omnibus ratio cogit, nil tam studiosè esse discendum, quam futuri status prænotionem. Itaque ex natura, morbo, atque morbi futuri status dignotione totam in ægrotis prædicendi

Status futuri cognitio necessaria ad prædicendum in morbis.

cendi rationem, seu methodum pendere merito diximus. At iis præmissis nunc ad singulorum notitiam assequendam declinemus, a naturæ viribus dignoscendis incipientes.

C A P. II.

De cognoscendis Naturæ viribus, atque imprimis ex quibus ipsarum cum robur, tum imbecillitas dignoscatur.

Natura,
ejusque
vires
quomo-
do cog-
noscun-
tur.

CVM naturæ vires sint a nobis dignoscendæ, atque non minus, ex quibus ipsarum cognitio habeatur, de Natura, atque de ipsius facultatibus & actionibus prius est agendum. Naturam vero, illam (inquam) adversus morbos pugnantem, quandam esse substantiam seipsum moventem, in iis, quæ ab ea reguntur, corporibus inhabitantem plures existimarunt; at quid illa sit, quæve ratione varias in illis actiones edat; omnes vere vel etiam nunc latet. Multis tamen Medicis, * Hippocrati, Galeno, atque aliis, quendam illam esse spiritum, vel calorem innatum, seu congenitum ex primorum elementorum commoderatione profectum, in partibus corporis spirituosis, carnosis, atque solidis viventem, persuasum est. Quam rem (etsi calorem ipsum naturam, vel animum non esse putem, sed ipso magis tanquam instrumento uti) nobis non pauca suadere existimo. Corpora siquidem, ut docet Hippocrates, pluri innato calore referta, perfectius ac robustius suas obeunt functiones, ac imbecillius, que illius caloris minus participant. Quod in puerorum & senum corporibus facile observamus, illa namque, quia plurimo innato calore valent, sua idcirco naturæ munera perfectissime præstant, seu exercent: etenim recte cibum appetunt, concoquunt, retinent, atque ipso ad nutritionem utuntur, non minusque genita excrementa inutilia rejiciunt & consumunt. Ex quo maximos gravissimosque morbos pueri aliis aliarum ætatum hominibus facilius ferunt. Senum vero corpora caloris inopia ac

* Gal. in 9, de Hip. & Plat. decr. cap. 9. Gal. in 4, aph. 37. & in 5, aph. 21. Gal. in 2, aph. 51. Gal. in 11, method. med. c. 1. In 1, aph. 14.

ac defectu omnium maxime languidissimis functionibus utuntur. Præterea in singulis quoque corporis partibus id licet observari, quo enim cerebrum, stomachus, hepar, cor, atque cætera alia membra, plus nativo illo calore valent, sive ejusce caloris plus habent, eo robustius naturalia munera obeunt, ac exercent. Quo vero minus, ad obeunda naturæ opera eo imbecillius se gerunt. Cerebrum plurimo calore utens recte concoquit, pauca excrementa gignit, ipsaque valenter digerit, resolvit, vel rejicit, in quo sensus omnes ob id purissimi exercentur. Frigidius vero debiliter concoquit, excrementa multa coacervat, ipsisque ea de causa assidue scæter, quo sensus non recte suas edunt functiones, vel eas debiliter & imperfecte. Quod eodem modo & de aliis nostri corporis membris demonstrari potest. Ex quibus quidem natura nihil sane aliud, quam calor temperatus, congenitus, sive innatus creditur, probe (uti in brutis etiam animalibus apparet, quæ, quod plura ratione agere videantur, non omnino discursu carere quibusdam naturæ doctis persuasum est) ab Auctore nostræ creationis perdocta, atque erudita. De qua Gal. in Capite 2. lib. 2. de dieb. decretoriis: *Physicum esse convenit, qui hæc judicet, & persuasum habere naturam profusus sufficere; & summa quadam providentia corpori nostro prospicere: Item propriis etiam motibus ordinatis, si quid aliud, ita & ipsam uti.* Et in lib. de causis morborum cap. 2. *Rationem enim quandam, atque mentem naturæ tribuimus, si ita simpliciter ipsam quicquid inutile est, deponere affirmemus, ex nobilioribus partibus ad ignobiles.* Ex quo Hippoc. in lib. 6. a) cap. 6. & idem ait: *Morborum naturæ medicæ, atque ibidem Galenus Com. 5. text. 1. Hippocratem non esse ex illorum catu, qui naturam arte carere arbitratur, sed eam esse artificem, animalibusque consulere, tradidit.* Hæc vero triplici differentia distinguitur; una siquidem *animalis* dicitur, quod functiones ad animam, seu ratiocinatricem facultatem attinentes obeat: *naturalis* altera, quæ ad appetitricem, altricem, generatricem: atque tertia *vitalis*, quæ vitæ custodiæ maxime præest. Has Gal. in lib. 1x. cap. 10. *meth. medendi*, ita expressit: *Gubernans animal* (ut in lib. de Hippoc. & Platonis dogmatibus est monitrum.)

B

Natura
quomo-
do di-
stingui-
tur,

a) Lib. 6. Epidem. Sect. 5. Text. I. pag. 1184.

tum,) tres diversi generis facultates toti corpori ex suo quodam veluti fonte, quæque distributæ: eas Plato animas vocat, propriam cuiusque substantiam inveniens. Est enim earum quædam ad nutriendum animal necessaria, ac cum stirpibus communis: quæ jecur veluti pro fonte habet: Canales vero ab hac in totum corpus sparsos, ipsas venas: hanc seu appetitricem, seu naturalem, seu altricem voces, nihil interest: veluti si animam aut facultatem. Altera est, quæ non modo, ut stirpibus aut vita præditis, sed etiam ut animalibus anima est insita: Hæc sedem in corde habet, ipso quoque insiti caloris quodam seu fonte. Ab hoc fonte canales arteriæ sunt, vocanturque hæ multis sane nominibus: nam & facultas, sive virtus vitalis, & facultas, sive virtus animosa, & anima vitalis, & anima animosa dicitur. Tertia anima ratiocinatrix in cerebro domicilium habet: ea voluntariis actionibus una cum sensibus præsidet. Utitur & hæc particulis quibusdam seu canalibus, nempe ipsis nervis, sensum motumque per hos in totum animal transmittens. Tres itaque hæ sunt facultates, quæ corpus a morbo defendunt, animalis, quæ cerebri, vitalis, quæ cordis, & naturalis, quæ hepatis curam habet. Hæ tribus alicujus arcis præfectis, eam defendentibus comparantur, qui, cum per se soli nequeant ejus defensionem tueri, seu recte sustinere, militibus utuntur, quibus ab arce infensos hostes propellant. Sic quælibet prædictarum facultatum pro militibus functionibus quibusdam contra morbos utitur. Donatæ etiam sunt facultates nonnullis instrumentis, quæ ipsis subserviant, cum corporum sanitatem curare student. Animalis siquidem facultas, (quam in cerebro sedem habere diximus) nervos; vitalis in corde arterias, ac naturalis in hepate venas habet: per has sanguis ad omnes corporis partes nutriendas labitur, ac per nervos iisdem partibus sensus & motus, atque demum per arterias vitalis spiritus a corde communicatur. Vivunt itaque corporis partes ope vitalis spiritus, sentiunt, ac moventur animalis a cerebro per nervos in ipsas effusi atque emanantis; Nutriuntur denique a sanguine ipsis per venas a jecore accedente. Quælibet quoque pars vita non destituta a natura nervis arteriis venisque referta, continue ex sanguine, ac gemino nuper dicto

Corpori
tres in-
sunt fa-
cultates,

dicto spiritu, alitur, vivit, sentit, ac movetur. Hinc singulis corporis partibus adsunt ii spirituum calores, quibus functiones omnes, seu actiones, scilicet animales, vitales, naturales vitæ conservandæ causæ, obeuntur: Hosque calores, a quibus actiones eæ obeuntur, Medici merito vires appellant, quas natura singulis partibus, prout opus est, dispensat. Quo etiam facultas dispensatrix a Medicis est nuncupata. Facultates vero omnes propriis actionibus perficiuntur. Naturalis quidem tres præcipuas habet, quippe nutritionem, auctiorem, atque generationem; quibus multæ aliæ destinantur, quæ sunt attractrix, retentrix, concoctrix seu alteratrix, ac expultrix: Sine his corporis partes neque generantur, neque nutriuntur, neque augentur. Non me latet his longe etiam plures, servientes huic facultati, actiones ab aliis recenserem, quas tamen omnes sub prædictis contineri haud ignoro. Attrahunt enim partes, quo nutriantur, alimentum, vel quo exonerent præcipuum, nobileque membrum, excrementum, ut vesicula bilem, lien sanguinis fecem, & urinam vesica. Retinent partes attractum alimentum, quoad ipsum perfecte coxerint, atque excrementum, donec copia distendendo, aut qualitate infesta partes valde molester. Coquunt non minus, quoad in substantiam partis nutriendam alimentum mutatur. Quod ut fiat, facultas pluribus utitur coctionibus, pro variis præparationibus, priusquam partes similes sanguinem recipiant, sibi que ipsis ultima coctione edita assimilent. Variæ profecto in variis membris ad illud operis a natura destinatis concoctiones fiunt. Cibum in primis in stomacho susceptus coquitur, posteaque rursus in venas attractus coquitur, quoad in sanguinem mutetur; qui dehinc per venas singulis partibus concessus in ipsarum substantiam, postrema peracta coctione, mutatur. Expellunt etiam, vel quod alterari, seu coqui non potest, aut quod quantitate vel qualitate molesta lædit. Hinc omnes partes, quoad possunt, noxios humores a se propellant, ipsosque partes aut naturæ, aut morbi alicujus ratione factæ debiles, recipiunt. Atque hæc de facultate naturali. Vitalis vero facultas, qua corporis partes vivunt, duabus tantum functionibus seu actionibus utitur,

Facultas
naturalis
quæ?

Facultas
vitalis
quæ?

quippe pulsatione arteriarum, atque respiratione. Hac quidem frigidus aer per asperam arteriam & pulmones ad cor vehitur, ut calor vitalis igneo temperamento donatus (qui absque ventilatione, quin resolvatur & marcescat, servari non potest) ejus frigore coerceatur, neque disfluat, neque extinguatur. Pulmonum vero dilatatione (veluti eorumdem compressione innati caloris fuligines geniti evacuantur, puriorque vitalis spiritus redditur) cordis calor recreatur, fitque purior. Idem in toto corpore pulsatione arteriarum fit, quando ipsarum dilatatione (quam Græci *dyastolen* vocant) calor refrigeretur, & compressione, *systole* vocata, quod ex humorum deustione in toto animante contractum est, veluti fumidum excrementum expellatur. Quod Gal. in multis locis meminit, & *cap. 33. de causis pulsuum* hisce verbis: *Quod tuendi causa caloris universi corporis creati (scilicet pulsus) sunt, quem refrigerent; & si quid sit fuliginis ex succorum adustione contractum, id excernunt e vestigio.* Etiam illo loco dictum est, ad gignendum hos conferre animale spiritum. Respiratione a natura facta est caloris innati cordis causa, ut refrigeretur, & a fumosis halitibus expurgetur, & pulsatio arteriarum non minus addita est, caloris vitalis in toto corpore effusi refrigerationis, atque purificationis gratia. Animales denique functiones plures existunt, scilicet animalis seu voluntaria, quæ nervis atque musculis est destinata, quintuplexque existit, una sensitiva, quæ in alias quinque subdividitur, quippe in videndi, odorandi, audiendi, gustandi, tangendi que actionem. Secunda est motiva, qua corporis singulæ partes moventur. Tertia imaginandi. Quarta ratiocinandi, & postrema memorandi. Hæcque sunt omnes facultatum actiones, quæ inculpatæ, ac robustæ in corpore cognitæ naturam robustissimam præmonstrant, plurimumque innati caloris ad ipsas facultates ipsam mittere, ac instrumenta quibus ea obeuntur; itaque primum ipsorum principium, nempe cerebrum facultatis sedem nullo vitio teneri. Infirmi vero debiles vel vitiatæ oppositum utique denotant; quando hæc caloris (quem vires appellant) inopia, vel debilitate, aut vitio instrumentorum, aut ex causâ morbifica ita obeantur.

Ab

Ab actionum itaque robore & debilitate, totius naturæ potentia seu vis quanta sit conjicitur. Sed quod nos hæctenus universaliter conjecimus, nunc singillarim attingamus.

C A P. III.

De facultatum actionibus robustis cognoscendis.

Actiones, quæ in corpore perfectissimæ obeuntur, facultatis, a qua emanant, robur ideo significant, quoniam nedium facultatis, sed & illius sedis (quod primum facultatis instrumentum Gal. vocat) atque aliarum partium, vel instrumentorum, primo instrumento inservientium perfectæ sanitatis certa sunt indicia, ut Galen. *in 1. lib. cap. 2. de sympt. causa* tradidit. Cum itaque in ægrotis, ut ab animalis facultatis actionibus incipiamus, omnes cum interni tum externi sensus, scilicet visus, olfactus, gustus, tactus, nihil a statu naturali mutati observantur, recteque, quod ad imaginationem, memoriam, rationem, atque motricem potentiam pertinet, tunc se habent, (sic robustam recteque valentem facultatem cerebrum inhabitantem significant) ut nihil omnino ipsam offensam exinde præmonstratur habuisse. Quod Hippoc. *in lib. 2. aphorism. 33.* nobis indicasse visus est, quum dixerit: *In quovis morbo mente constare & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum: contrarium vero malum.* Naturaliter itidem homines respirare, atque arteriarum pulsus, magnos, vehementes, æquales atque ordinatos habere facultatis vitalis seu animosæ fortitudinis nobis est indicio. Hoc Hippoc. *in 1. libr. prognosticorum a) text. 25.* ita expressit: *Spirationis autem facilitatem existimari oportet, perquam magnam vim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui cum febre sunt, & in quadraginta diebus judicantur.* & Galen. *in Comment. cap. 7.* naturalem respirationem appellavit spirationis facilitatem, significantem neque thoracem, neque cor, ac pulmonem, neque præcordia doloris quandam habere affectionem, quin etiam neque partes quasdam iis admittas. Et *in lib. 1. de præsag. ex pulsibus,*

Facultatum actionum robur, unde cognoscitur?

Animalis facultatis actiones robustæ unde noscuntur?

Vitalis facultatis actiones robustæ unde cognoscuntur?

B 3

a) pag. 38. lin. II.

Natura-
lis facultatis
functiones
robustæ,
unde co-
gnoscun-
tur?

Excretio
post co-
ctionem
duobus
modis fit.

fibus; de pulsibus, hanc facultatem robustam denotantibus, ita habet? *Vehe mens enim pulsus a facultatis semper robore fit, ac quo sit vehementior tanto robur majus esse facultatis.* Non secus etiam de naturalis facultatis functionibus dicendum erit, ægrotos namque probe cibos appetere, atque ex ratione sitire, optimum est, exindeque robur facultatis significatur, non minus & partes ad se alimentum recte attrahere, retinere, concoquere, excrementumque per loca convenientia expellere; idem ostendet *com. 2.* Ex quibus naturalis facultatis actionibus duæ sunt præcipuæ, ad hujus potentiaæ robur ac debilitatem denotandam, quippe excrementorum coctio atque excretio. De illa Hippoc. *a) in lib. 1. text. 45. cap. 9.* & idem ait: *Coctiones celeritatem portendunt judicii, securitatemque salubrem.* Et Gal. *in lib. de constit. art. medica* dixit: Quibus omnibus hoc commune est, nunquam morbum solvi posse, nisi prius in excrementis coctionis signa conspiciantur. Unde siue aures male habeant, siue oculi, siue fauces, &, ut summam omnia dicam, coctiones omnes celerem crisin, salutisque securitatem indicant, & in *1. de crifibus cap. 8.* scribit, coctionis signa nunquam male apparere. Non minus *in libr. 3. cap. 3.* affirmavit, cum millies, dum crises fierent, interfuisset, neminem unquam vidisse intereuntem, qui præcedentibus coctionibus crisin habuisset. & in *1. aphorism.* dixit, coctiones naturam morborum causis prævalere perpetuo præmonstrare. Hanc sequitur excretio, quæ post coctionem apprensens semper facultatis robur indicat, certamque salutem prænuntiat. Natura enim perpetuo hoc ordine procedit, ut prius concoquat, mox expellat. Quo omnis excretio post coctionem apprensens optima & salutaris judicatur. Hæc vero duobus modis fit, uno modo, singulis corporis partibus propria excrementa in ipsis genita excernentibus; altero, cum multitudine humorum exsuperantium vel qualitate, vel utroque modo eadem partes gravatæ excernunt. Quam excretionem præmonstrant excrementa probe concocta, atque secundum naturam excreta. Quorum absolutissimam tractationem postea quippe in ultimo libro instituemus. Hæc vero ita prodeuntia excrementa, perfectam, ut docet Hippocrates, partium, a quibus procedunt, sani-

a) Lib. 1. Epid. Sect. 2. p. 948. Lit. F.

fanitatem indicant. Altera vero excretio, in qua humores quantitate aut qualitate molesti, debito tempore vacuantur, expultricem facultatem robustam, naturamque ipsam morbo prævalere, certo præmonstrant. Cujusmodi sunt critica sanguinis eruptiones, urinæ copiosiores, alvi dejectiones, vomitus, sputa, atque sudores. Hæc etenim omnes naturam cum robustam tum causis morborum prævalentem significant. De proba sanguinis excretionem Hippoc. *in 1. epid. a) comm. 2. text. 65.* & idem ita habet: *Febribus autem ardentibus, quibus vite ac largiter sanguis per naves erupit, ea de causa maxime servabantur.* Quod in Cleonactide *b)*, Pericle *c)*, virgine Abdera *d)*, Heropyto *e)*, muliere morosa *f)*, Larissa virgine *g)*, Metone *h)* atque in aliis multis ab Hippocrate *aphor. 73.* fuit observatum, de quibus ait: *i) Sanguis autem plurimis erupit; præcipue adolescentulis, & adultis. Quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erupit.* Et Gal. paulo post *com. 3. text. 88. de Metone* dixit. *Largæ de naribus eruptiones sanguinis liberant fere.* Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus & servatus, quanquam non omnino tuta signa haberet. De urinarum vero probis excretionibus seu purgationibus post coctionem apparentibus. Hippoc. *in lib. 4. aphorism. 74.* inquit: *in quibus ad articulos speratur abscessus, liberat ab abscessu urina multa, crassa, alba facta.* Qua scilicet alba, crassa, & copiosa cum multa subsidentia Nicodemum fuisse judicatum *in lib. 3. Epidem. k) com. 2. text. 2.* posteritati tradidit, & Charionem *l)* multis biliosis. Nonnunquam etiam nigras tunc temporis excretas multis profuisse Gal. *in lib. 3. Epid. com. 3. text. 73.* his verbis affirmavit, dicens: *Equidem quandam novi, quæ talibus urinæ magna copia evacuatis, auxilium percepit:* & de dejectionibus salutaribus, naturam morbo prævalentem præmonstrantibus, *in libr. 4. aphorism. 28.* Hippoc. ita habet: *Et, quibus surditas, supervenientibus biliosis dejectionibus, cessat:* ac *in lib. 6. aphor. 17.* *Lippientem ab alvi profluvio corripit, bonum.* De Heropytoque *m)* judicatum *in lib. 2. Epid. com. 2.*

Circa

a) Lib. 1. Epid. Sect. 2. pag. 951. lit. E. b) Lib. 1. Epid. Ægrot. 6. p. 982.

c) Lib. 3. Epid. Ægrot. 6. p. 1102. d) Lib. 3. Epid. Ægrot. 7. p. 1103.

e) Lib. 3. Epid. Ægrot. 9. p. 1106. f) Lib. 1. Ægrot. 11. p. 1108.

g) Lib. 3. Epid. Ægrot. 12. p. 1110. h) Lib. 1. Epid. Ægrot. 7. p. 933.

i) Lib. 1. Epid. p. 951. lit. G. k) P. 1. 8. Ægrot. 10.

l) Lib. 3. Epid. Ægrot. 5. p. 1072. m) Lib. 3. Epid. Ægrot. 9. p. 1106.

Circa diem centesimum alvus fuit turbata, multis biliosis durabantque diu multa talia. Gal. vero clarius de hac excretionem in lib. 1. aphor. 22. ita scribit: Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor vitiosus excernitur, tunc corpus a natura expurgatur, & propter hoc atrabilis, & alvus omnis humor hujuscemodi, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significat evacuationem. De eadem, quæ per vomitum fit, Hippoc. in lib. 2. Prognost. a) aph. 15. dixit: vomitio autem utilissima est, quæ pituita ac bile permixta quam maxime est: & de excretionibus in suppuratis ait: b) Quicumque ex morbo laterali fiunt empyi, id est suppurati, si quadraginta diebus purgantur, a die qua fit ruptio, liberantur. & de sudoribus: c) Sudores autem optimi sunt per omnes acutos morbos, si per diem eveniunt decretorium, & integre sedant febrem, si ex toto corpore prodeant, faciantque, ut æger ferat facilius morbum. Atque hæc omnes sunt excretionem expultricem facultatem robustam præmonstrantes, quæ sic valida contra morbum pugnat, ut interim sola excretionem ipsum superet. Quod de Metone Gal. in 1. prognost. text. 35. animadvertit, de quo ait: Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione, & judicatus, & servatus; quamvis non omnino tuta signa haberet. Ex hac prævalida excretoria facultate Hippoc. in iis, qui in secunda epidemica constitutione ægrotarunt, maximam utilitatem cognovit. Nam in libr. d) Epidem. com. 2. tex. 79. hujusce potentiaæ tale commodum iis fuisse dixit, ut fere omnes, qui forte hac excretoria vi valuerunt, evasisse animadvertit. Quæ res nobis ex ipsius sermone conspicua magis fit, qui est hujusmodi: At vero hoc statu quatuor bis præcipue signis servabantur; quibus enim aut ex naribus probe sanguis erupisset; aut qui per vesicam urinas multas, & multo bonoque præditas seclimento reddidissent; aut per ventrem, turbida biliosa tempestive processissent; aut qui in dysenteriam incidissent. Multis vero usu venit, ut non ab uno illorum judicarentur, sed per omnia plurimi excernerent, qui quidem gravius habere videbantur: Veruntamen omnes, quibus hæc accesserunt, superstites erant. At de cognoscendis robustis nature actionibus, hæc nobis sufficient. Nunc ad debiliam dignotionem declinemus.

CAP.

a) p. 41. lin. 3.

b) lib. 6. Aphor. 15.

c) Progn. p. 32. lin. 15.

d) lib. 1. Epid. Sect. 2. p. 558. lit. E

CAP. IV.

De nature actionibus debilibus cognoscendis, & primo ex animalis facultatis symptomatibus.

Validis seu robustis nature actionibus, quæ ipsam morbo prævalentem ostendunt, recte perspectis, ad debiliam notitiam descendimus. Quæ tribus modis prælanguescunt, scilicet ubi omnino tolluntur, aut diminuuntur, aut denique vitiantur. Unde in ipsis variis debilitatis gradus nobis innotescit: etenim maximam nature debilitatem actiones sublate explicant, quippe cum ipsis facultas plane destituitur. Præsertimque si hæc, resoluta aut emortua facultate, aut primo facultatis instrumento læso, tales prodeant, seu deficient. De his Hippoc. in lib. 4. aphorism. 49. ait: Si non videat vel non audiat, jam debili existente corpore: quicquid horum evenerit, mors proxima est. Et in Epidemiis: a) partes extremæ frigescebant, atque ad calorem amplius non redibant. Et ex naturali facultate in Hermocrate b) extincta; perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat. Minus malum vero portendunt, quod minorem quoque nature debilitatem denotent, quæ fiunt aut cum defectu, aut cum vitio, non tamen ex facultatis defectu vel vitio, neque primo ejus instrumento læso (quando & hæc actiones immittuntur aut vitiate magnum periculum præmonstrant) sed læsis tantum instrumentis primo servientibus, cujusmodi sunt surditates, cæcitates, paraplegiæ, tremores, atque aliæ actiones diminutæ aut vitiatæ, quarum si affectus symptomata existunt, quæ læsis instrumentis primo quippe cerebro servientibus concitantur. At hanc rem accuratius attingamus & illustremus per singulas tres facultatis discurrendo, ab animali exordientes; quæ cum triplicem habeat potentiam, nimirum Animalis ratiocinatricem, motricem, ac sensitivam. Nunc de prima facultas prælanguescunt. Animalis facultas prælanguescunt.

C

* Gal. in 1. de sympr. caus. cap.

a) Lib. 1. Epid. p. 966. in Philisci Historia b) Lib. 3. Epid. Ægrot. 2. p. 1062.

Ratiocinatricis facultatis debilitas unde no- scitur?

optimum est, quippe quod facultatem adversus morbum animale viribus maxime valere denotet, ita sublata ratione ac discursu eandem maxime languidam, atque morbo imparem viribus comprehendimus. Ipsamque facultatem, aut primum instrumentum, nempe cerebrum, quod alias ejus sedem esse diximus, aut alia instrumenta, primo subservientia, aut denique omnia simul læsa, cognoscimus. De quibus in *Prorrheticorum a) text. 8. Prælanguentium desipientiæ pessimæ*, ut & Thrasynonü contigit, &c. *Tremulæ, b) obscuræ, blundæque, & contractabiles desipientiæ, valde phreniticæ*, ut Didymacho obvenit. Nec non *a sanguinis*, dixit Hippoc. in 7. *Aphor. 9. profluvio desipientiæ, aut convulsio, malum*. Hæc sane symptomata sunt, quæ facultatem resolutam consequuntur. Sicuti veras omnes phrenitides (quoniam cerebrum primum facultatis instrumentum maxime læsum explicant) Galenus plerumque lethales esse, putat: quo in primo *Prognost. text. 36. omne genus phrenitidis esse exitiosum affirmavit*: & in primo *Prorrhetic. dixit, eas, quæ in tremorem finiuntur, quod fiant facultate resoluta nervis supra modum arefactis, exitialissimas esse*. Idem fere denotare desipientias, quæ cum studio fiunt, Hippocrat. *c) statuit, quia a flava bile, cerebrum lædente oriuntur: omnium maxime lethales esse a flava bile, nimio calore ad exustam accedente, concitatas, qua amentes furiosi ferarumque modo effrenes, iracundi ferocesque homines redduntur. Continuæ itaque hæc desipientiæ cum febre continua (quod & cerebrum pessimo humore lædi, & ea læsione quam brevi facultatem extinctam iri præmonstrent) naturam viribus morbo longe infirmiore, significant. Quare cum ratio tum imaginatio admodum læsa, cerebri virtutem maxime debilem ostendit. Memoria quoque eodem modo sublata aut immi- nuta, aut vitiosa, idem fere in morbis acutis denotat: quam memoriam in ea peste, quæ Athenas devastavit, multos peste infectos ira perdidisse, ut neque consanguineos, neque amicos cognoscerent, neque (quod mirabilius est) ipsorum nomina recordarentur. Theucid. historicus narrans, istius quoque potentiæ debilitatem attigisse, visus est. De hac ipsa Hippoc. in *lib. 3. Epid. d) scripsit.**

Obli-

a) Lib. 1. b) Prorrh. Lib. 1. text. 34. c) Coac. præfag. text. 47. & Lib. 6. Aphor. 53. d) p. 1085. lit. E,

*Oblivio sub accessiones, languor, vocisque defectus, & Gal. in Com- mento. Et oblivio manifesta est, & monstrata frequenter est, de exitialibus esse, & in Lib. 1. Prorrheticorum. a) Ignorantia cum rigore malum; malum quoque oblivio. Ex quibus actionibus ita læsis licebit facultatis impares cum morbo vires, & maxime prælanguidas cognosci. Ceterum cum hæc recitata symptomata, nonnunquam sint signa judicatoria, quæ ante salutarem crisin conspici solent, ideo accuratius ab iis, quæ facultatem debilem denotant, erunt distinguenda. Idemque faciendum in aliis omnibus cujuslibet facultatis actionibus læsis, naturam debilem significantibus. De quibus Galenus in primo de Crisibus ita habet. Quæ vero veluti horum signa indicativa sunt, deliria existunt, atque vigiliæ, & somni graves, & dolores, & lacrymæ, & difficultates spirandi, & tenebræ oculis obortæ, & quæcunque similia, etenim hæc, si absque coctionis signis apparuerint, sunt pessimarum dispositionum indicia. Hæc in morborum principiis, quo tempore natura nondum humores concoxit, & superavit, apparent. De his Hippoc. in secundo Prognosticorum, in hunc modum scripsit. Ceterum in principiis febrium sive delirium accesserit, sive alicujus membri Syderatio periturum hominem, sciendum est, si non omnino aut ex optimis signis aliquod accedat, aut corporis vires ahsint. Signa vero crisi indicantia in statu morbi observari Gal. in primo de Crisib. statuit, ac ipsa post signa coctiones perpetuo esse salutaria. At modo ad id, ex quo digressi sumus, redeamus. Cognitaque natura virium ex ratiocinatricis potentiæ actionibus læsis debilitate, nunc symptomata quoque, quæ moticem facultatem prælanguidam ostendunt, attingamus. Partes itaque corporis motu atque sensu deititæ facultatem animale resolutam indicant. Quo Hippoc. lib. 2. *Aphorism. 42. dixit. Solvere morbum, quem apoplexiam vocant, fortem impossibile, debilem vero non facile. Quemadmodum optimum est corpora facile moveri, ita non recte moveri malum. Hippoc. in lib. 3. Prognostic. b) aph. 46. ait. Qui dolore vexatur, facile convertatur, sitque resurgendo levis oportet, si corpus omne grave est, & item manus ac pedes, majori cum periculo est. Sunt itidem aliquarum tantum partium resolutiones (quas paralytes**

Motricis facultatis debilitas unde no- scitur?

C 2

Græci

a) Text. 64. b) pag. 39. lin. 33.

Græci vocant) prælanguentem naturam præmonstrantes, eæque præfertim, quæ læso cerebro excitantur. Cujusmodi in febribus continuis est aphonía, scilicet vocis resolutio, de qua auctor *Prorrheticorum a)* habet. *Quæ cum exsolutione fiunt & Catochæ, & aphonía perniciosæ sunt.* Fiunt vero hæ non raro etiam ob convulsiones linguæ, vocis nimirum instrumentis multo humore imbutis, aut ab igneo calore admodum exsiccatís, quo pejus malum est. At quæ læso cerebro, exsoluta facultate fiunt, lethales existunt, uti in Sileno observatum est, de quo Hippocrates *b)* ait. *Septimo die obmutuit, & in Philini uxore c)* die septimo decimo. Sed hæ perniciosæ resolutiones apparent semper cum aliquo ex exitiális signis, quando nonnullæ, ut nuper dictum est, aliquando fiant, partium resolutarum læsis tantum instrumentis, ac aliquando criticæ, qualis in muliere trimestri fœtu gravida *d)* apparuit, *ipsa enim die tertia obmutuit, quæ quinto sudore fuit judicata.* Quæ vero læso cerebro fiunt, semper cum aliis pravis signis nobis innotescunt, qualis fuit, quæ in Pythione illuxit, de quo Hippoc. *e)* ait. *Altero die sub meridiem extremæ partes frigeant, præter ceteras manus & caput, obmutuit, brevisspirans, redit calor.* Hanc aphoniam Galen. in commento docuit caloris refrigerationem, & maximam virium imbecillitatem prænotare. Atque sic ex sublato motu, ac diminuto, partium corporis facultatem animale debilem, viribusque morbo infirmiozem cognoscemus. Ex vitiatís quoque motricis potentia actionibus, quarum symptomata sunt convulsiones, singultus, tremores, rigores, & horrores, idem perquirendum est, hæc enim symptomata itidem naturam, & præfertim animale, morbo infirmiozem denotant. De convulsionibus Hippoc. in *lib. 4 Aphor. 66.* ita habet. *In acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum; & ubi f)* sanguis multus fluxerit convulsio aut singultus superveniens, malum. Et postea: *g)* *A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum; & h)* ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel convulsio, malum. Tremores eodem modo in acutis morbis, quod hanc facultatem debilem præmonitrent male apparent, omnium vero maxime, si a vehementi phrenitid

a) Lib. 1. text. 96. b) Lib. 1. Epid. Aegrot. 2. p. 969 c) ibid. Aegrot. 4. p. 976.
d) ibid. Aegr. 18. p. 990. e) Lib. 3. Epid. Aegr. 3. p. 1098. f) Lib. 5. Aph. 3.
g) Lib. 7. Aphor. 3. h) Lib. 7. Aphor. 10.

tide appareant, lethales existunt, teste auctore *Prorrheticorum in 1. lib. a)* text. 31. qui ait, *phrenitica in vehementer tremencia finiuntur.* Et postea. *b)* *Mente ob melancholiam aberrantibus tremores supervenientes, maligni.* Gal. in *com. n. text. 2.* ait. *Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, vehementer exsiccatos ostendit nervos, atque ob id hominem lethaliter habere; & paulo post. Qui ergo ex atrabile, mente aberrantem superveniente tremore, certo moriturum affirmat, non fallitur.* Et de rigore itidem prælanguidam hanc facultatem indicante, in *1. lib. Prorrh. c)* text. 24. *Ignorantia cum rigore, malum; & a rigore d)* refrigeratio non recalcens, malum; & postea *e)* *oculorum perversionem in febre laboriosa rigor superveniens, mortem fatetur.* Et Hippocrates in *lib. 4. Aphor. 46.* *Si rigor incidit febre non intermittente ægro jam imbecilli, exitialis.* Et in *7. lib. aph. 7.* *Ex multa potatione rigor & desipientia, malum.* Rigor etiam in febre acuta, quam aut nulla evacuatio sequitur, aut non bona, facultatem maxime debilem ostendit, veluti mulieri, quæ in foro mendacium decumbebat, evenisse Hippoc. *f)* vidit, quam ait ante exitium rigorem habuisse, cum sudore frigido, qui est pessimus, ut posterius ostendemus. Idem notant horrores, de quibus Hippoc. in *lib. 3. Epidem. com. 3. text. 3. g)* scripsit: *Horrebant & sub mortem delirabant, ut Critoni h)* accidit. Vigiliæ etiam debilem facultatem ea ratione significabunt. Assiduæ enim vigiliæ vires maxime resolvunt, cerebrumque siccant. Quo Hippoc. *i)* ait, *hominem neque noctu, neque inter diu dormire pessimum esse: hinc etiam addidit: vigilias, k)* quæ modum excesserint, malas. Interdum vero vigilant ægroti non siccato cerebro, atque extincta facultate reddita debili, sed antequam fiant crises salutares, ut Gal. in *lib. 3. cap. 5. de Crisib. meminit, quod & ad Sect. 4. Aph. 71.* ita habet: *Vigilant enim magna ex parte & graviter se habent, ac febricitant vehementius ægri, quanto propius ad judicationem accedunt.* Sed, ut alias quoque dictum est, hæ vigiliæ, signis coctionis prægressis, excitantur, illæ facultatem debilem significantes principio morbi, quo tempore omnia cruda existunt. Assiduæ vero & diu durantes pessimæ existunt, quippe naturam partim exsolutam,

C 3 &
a) text 9. b) text. 14 c) text 64. d) text 65. e) text. 69. f) Lib. 3. Epid. Aegr. 12. p. 1080 g) pag. 1089 lit G. h) Lib. 1. Epid. Aegr. 9. p. 955.
i) Prognost. p. 39. lin. 52. k) Lib. 2. Aphor. 3.

& partim exsolvi præmonstrantes. Quales in uxore a) Dromeadaï, atque in illo, qui calefcens b) cœnavit, Hippoc. in 3. Epid. 3. tex. 28. Aph. 18. vidit. Hic quidem a die sexta usque ad undecimam, in qua obiit, assidue vigilavit. Pessimam itidem vigiliam in acutis morbis cum convulsione esse, Hippoc. in lib. 7. c) Aphorif. 6. statuit. A somno etiam hujus facultatis debilitatem cognoscere possumus. Immoderatus enim somnus malus est, & exitialis longas vigilias in acutis morbis secutus. Loquor vero de somno profundo, quem coma Græci vocant, & Gal. in somnum delationem sive inclinationem appellat; qua ægri quin dormiant, se continere nequeunt, atque etiam profunde sic dormiunt, ut vix expergiscantur, statimque in somnum deferuntur. Hos somnos veterinos Galenus in 6. Epid. com. 6. in tex. 8. vocat, qui perpetuo prælanguidam facultatem denotant, omniumque maxime, ut diximus, qui calidioribus, siccioribusque morbis succedunt, quoniam frigiditas, ex qua fiunt, est lethalis. Quod Gal. in lib. 3. Epidem. hisce verbis expressit, dicens: *Nam insanabilia ea esse demonstratum est frigora, cum calidis & siccis morbis contingunt.* Addimus somnum esse actionem naturæ, qua humores in visceribus concoquantur, & digeruntur. Quod inde omnis calor ab extra intus feratur, ut Gal. in 6. Epidem. com. 5. tex. 37. tradidit. *Cum vero ægri dormiant, morbusque nihil exinde minuat, maximo eos teneri morbo, quem facultas vincere nequeat, nobis est argumento.* De quo Hippoc. d) in 2. Aphorif. dixit: *Ubi somnus delirium sedat, bonum e), &c.* Quibus in morbis somnus laborem facit, mortale. Si vero non juvet mortale. Somnus itidem nimius simul cum vigilia idem denotabit, quippe facultatem morbo viribus imparem, atque debilem. De his Hippoc. in 3. Epid. com. f) 3. tex. 16. dixit. *Comatosi rursusque insomnes erant.* Et paulo post, *detinebantur aut comate perpetuo, non somnolento, aut vigilantes erant cum laboribus.* At ad ea symptomata, quæ actiones sentientis facultatis debiles, quippe, aut sublatis, aut imminutas, aut vitiatas, quibus hæc sentiens potentia debilis significatur, ostendunt, descendimus. De quibus, ut a visu incipiamus, Hippoc. in lib. 4. Aphorif. 49. habet: *Si non videat, vel non audi-*

Actio-
num sen-
tientis
facultatis
debilium
signa.

a) Lib. I. Epid. Ægr. 11. pag. 987. b) ibid. Ægrot. 12. p. 933. c) Aphor. 18. d) Lib. 2. Aphor. 2. e) ibid. aphor. 1. f) p. 1085.

diat, jam debili existente corpore, quicquid horum evenerit, mors proxima est. Symptomata vero omnia, quæ visoriam potentiam prælanguidam morboque imparem viribus, denotant; Hippocrates addidit in primo libro Prognost. a) sic scribens: *Si enim lucem effugiant, aut nolentes illacryment, aut pervertantur, aut alter altero fuerit minor, aut candidum rubidum habeant, aut lividas, aut nigras venulas, aut sordes appareant circa oculos, aut sublimes, tumidive oculi, vel cavi admodum fuerint, & obscure, quippe sine splendore, vel totius color evariet vultus. Hæc omnia mala esse atque exitiosa censendum est.* Et postea: *Considerari autem convenit hunc in modum suspiciones etiam oculorum per somnum, si quid enim candidæ partis subapparet commissis palpebris, nec alvi fluor aut medicamentum in causa est, aut nec ita dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est.* Idem surditas si fuerit critica, in morbis acutis ostendet. De qua in Coacis præsagiis b) tex. 2. legitur: *In febre acuta aures obscurdescere furiosum esse, & in 1. Prorrheticorum tex. 32. Surditas in acutis & turbulentis, malum.* Idem ex aliis sensibus, aut sublatis, aut imminutis, aut denique vitiatas in morbis acutis crudoque existente morbo, erit conjiciendum. Quotiescunque etiam ægroti morbos non sentiunt, aut delirium, aut emortuam sentiendi facultatem prænotant. Hippoc. in 2. Aphorif. 6. ait: *Quicumque dolentes parte aliqua corporis omnino dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat.* Addimus, ni id extincta sentiente facultate fiat. Idem partes extremas corporis frigidas sentiri, cum internæ urantur nobis præfagient. Quod Hippoc. in lib. 4. Aphorism. 48. ita expressit: *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigida, interiores urantur, & sitim habeant, lethale.* Pessimum est extrema refrigerata, non amplius recalcere. Quod de Sileno moribundo Hippoc. meminit, dicens: *Extremitates undequaque frigeabant, nec jam ad calorem illæ amplius redibant.* Ex iis itaque omnibus actionibus, a suo naturali statu valde mutatis, quippe vel ablatis, vel diminutis, vel maxime vitiatas, facultatem animale debilem, morboque viribus imparem conjicimus, maximeque, si vel hæc omnes, vel plures eo modo læsæ, sua munera non recte obire comprehen-

e) pag. 37. lin. 15. & seq.

b) text. 196. l. 1. nil. 78. pag. 60

hendantur. Ad quam rem accuratius dignoscendam, omnia earum actionum cum symptomata, tum instrumentorum ipsis famulantium morbi erunt attendendi. Veluti in videndi actione ablata nuper ex Hippocrate complura exempla adduximus: qui cum nobis ex illa sublata actione praelanguidissimam facultatem visoriam significare voluerit, non solum ægros acuto morbo laborantes non videre, aut diminute quidem, at simul etiam visus instrumenta varia cum symptomata, tum morbos pati docuit in *I. Prognost. a) tex. 13.* Nam non solum ægroti, si lucem effugiant; aut nolentes illacrimant in acutis morbis, malum est; ad longe pejus erit, oculorum altero alterum simul conveli, aut intumescere, aut inflammatum albumine rubrum videi, aut cavos admodum, vel sine splendore oculos esse, & alia hujusmodi multa in oculis observari. Quæ & cerebrum, & ei, quæ serviunt, instrumenta maxime læsa ostendunt, atque ex his facultatem quoque unam perisse. Quæ omnia postea nos accuratius tractabimus, cum speciatim de prædictione a cujuslibet facultatis actionibus, & a partibus corporis agemus. At ex aliis aliarum cognoscendarum facultatum actionibus institutum nostrum profequamur.

C A P. V.

De actionibus facultatis vitalis ex ipsius symptomatibus cognoscendis.

Ex multis symptomatibus, quæ potentiam seu facultatem vitalem debilem, quippe aut subitam, aut imminutam, aut denique vitiatam ostendunt, duo præcipua sunt, respiratio nimirum, atque pulsus a suo naturali statu mutatus, ad quæ nonnulla alia accedunt, uti cordis palpitatio, syncope, & refrigeratio. A respiratione vero exordientes, dicamus, ipsa nimirum respiratione intercepta animal mori, uti in anginosis, pleuriticis, peripneumoniacis, orthopneicis, atque suppuratis observatur. Quæ itaque in morbis acutis respiratio magna est, atque rara, præfagit delirium. Cujusmodi in Sileno visâ, est,

a) pag. 37. lin. 15.

de quo Hippoc. a) in 3. Epid. 2. tex. ult. a primo hic ad finem usque spiritum magnum habuit, & rarum, & de Melibœæ etiam adolescentente. b) *Sequentibus diebus spiritus rarus, & magnus per intervallum.* Quæ vero rara & parva observatur, exitialis est. De qua Galenus in 3. Epid. com. 3. in tex. 74. ita habet, *parvum esse quædam pariter & rarum spiritum, qui, cum refrigeratur, & emoritur jam vitalis facultas, fit.* De frigido vero, qui fere extincta facultate editur, ait c): *Si frigidum e naribus, & ore exspiretur, exitiale jam est admodum.* Est etiam parvus & frequens spiritus non minus malus, cum & ipse nativum calorem, ut Galenus docet, extinctum significet. Qualem in Pythione Hippoc. d) *brevissimum* appellavit. Parvum ita est, magnum spiritum seu respirationem in parvam, & raram in frequentem mutari, quæ in Dealcis uxore fuit observata, de qua Hippocr. in 3. Epid. 3. e) tex. 85. *Decimo quarto, spiritus rarus, magnus per intervallum, rursusque brevissimus.* Omnium maxime exitialis est etiam respiratio, quæ e solis naribus editur, & non ex ore. In qua cum thorax debilius, quam ad respirationem conveniat, moveatur, neque commode dilatetur, etiam pinnæ narium contrahi, & moveri videntur, quod Gal. in lib. de Loc. Affect. hisce verbis docuit. *Quippe, si videatur laborans inter spirandum totum movere thoracem, ut in parte quidem anteriore ad jugulum, in utroque latere ad summum humerum, in posteriori parte ad scapulas usque motus ipsius ascendat, tres ex hujusmodi spiratione affectiones significant. Una est flammæ in pulmone atque corde caliditas, altera in aliquo spiritalium instrumentorum angustia, tertia est facultatis musculorum thoracis moventis imbecillitas.* Inæquales itidem respirationes, & interruptæ, quæ convulsionum modo fiunt, perpetuo pessimæ existunt. Respirandi hæc itaque actiones læsæ, vitalis acultatis impotentia nobis sunt indicio. Eodem quoque modo arteriarum pulsationes, vel prorsus sublatae, vel maxime imminutæ, vel vitiatæ, seu ut unico verbo dicam, maxime a suo naturali statu mutatae, idem præmonstrabunt. Itaque cum vehementer

Arteriarum pulsationum actiones læsæ.

a) Lib. 1. Epid. Ægr. 2. pag. 969. b) Lib. 3. Epid. Ægr. 16. p. 1117.
c) Hippocr. Prognost. p. 38. lin. 10. d) Lib. 3. Epid. Ægr. 3. p. 1098.
e) Ægr. 15. 1114.

mentes pulsationes omnium maxime robustam facultatem significant, ut Gal. in lib. 2. de Prælag. ex Pulsibus est auctor, ita languidæ imbecillam, quam rem Gal. ita expressit, dicens. *Vehemens pulsus a facultatis semper robore fit, ac quo fit vehementior, tanto robur majus esse facultatis. Languidus ex facultatis imbecillitate, ac quo fit languidior, eo facultatem quoque imbecilliore esse demonstrat. Ceterum omnes pulsus, (ait Gal. in Synopsi, de Pulsibus cap. 7.) qui a naturali symetria multum recedant, non boni sunt.* At certe languidissimus & tardissimus, & rarissimus, omnium est deterrimus; post hos autem minimus, & mollissimus, & durissimus, postea frequentissimus, at non celerrimus, neque maximus; sed hi sunt modice periculosi, solus aut in extremis optimus est omnium vehementissimus. Infirmam vero denotant facultatem parvi, angusti, humiles, tardi, languidi, intermittentes, minus deficientes, vermiculantes, formicantes, atque omnes, qui ad extremum pervenerunt, exceptis vehementissimis. Quare hi omnes pulsus seu arteriarum pulsationes, debiles ac admodum a naturali statu mutatae, conspectae, facultatem vitalem morbo viribus impari ostendunt, & quæ nullo modo fiunt, eam extinctam prædicant. Atque his non minus, tardissime quæ ob-euntur & rarissime, nec nunquam in pulsando sæpius, & multum intermittunt. De quibus Gal. in 2. cap. 4. de Prælag. ex Pulsibus ita scribit. *Nam si hætenus procedat, ut unius pulsus, vel alterius videatur tempus quiescere, instar veteris est, aut apoplexiæ cuiuspiam, aut resolutionis actionum voluntariarum, qualia enim hæc in aliud principium sunt, quod sedem habet in cerebro, tale quiddam pulsuum est quies adversus principium, quod in corde situm est, & ut recte de illo est dictum, apoplexiam non posse fieri, ut propulsetur, si ingens sit: si levis sit, non sine magno negotio: ita etiam dicitur hic recte, quies pulsuum si sit diuturna, ut tollatur non fieri posse. Sin brevis sit non citra negotiam. Porro diuturna est, quæ excedit duorum pulsuum tempus, brevis, quæ intra duorum pulsuum tempus manet. Quies vero temporum unius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multique ex ea senes pariter & pueri evaserunt, juvenum autem ne ex hac quidem ullus.* De raris vero ac tardis pulsibus in lib. Synops. de Puls.

Puls. cap. 33. sic ait: Quæ igitur est in ipso cordis corpore refrigeratio magna, eatenus etiam pulsus languidos efficit & tardos, & parvos, quatenus & ipsa dominatur. Quæ vero ab aliqua alia parte proficiscitur, raritatem plusquam alia prædicta genera a naturali statu amovet. Ubi ergo corpus ipsum cordis refrigerationem suscipiat, mors inevitabilior est, ac raritas quidem pulsuum est usque adeo perniciofa. A respiratione itaque ac pulsibus arteriarum sic nos vitalis potentiae debilitatem discere quimus, tum vero ab animi deliquiis, quæ syncopes Medici appellant, tum a cordis palpitationibus, de quibus Hippocr. in secunda sect. Aphorism. 41. ita meminit: *Qui frequenter ac fortiter absque causa manifesta exsolventur, derepente moriuntur.* Et Galen. in Commento: *Sicuti & ille, cui dum exsolveretur, cor fortiter palpitabat, atque hic derepente mortuus est, non aliter quam illi, qui acutissimis cordis affectibus, quos syncopes vocant, arripiuntur.* Sed de symptomatibus vitalem naturam prælanguidam, morboque infirmiore denotantibus hæc sufficient. Nunc illa, quæ naturalis potentiae impotentiam seu debilitatem declarant, itidem spectemus.

C A P. VI.

De debilibus actionibus facultatis naturalis ex ipsius symptomatibus cognoscendis.

Dictum est alias, unam præcipuam esse actionem, qua corporis partes omnes conservantur, scilicet nutritionem, ob hanc enim corpora diu vivunt, & sine ipsa contabescunt. Hujus ope humidi substantifici, quod in partibus corporis consumptum, seu exhaustum est, seu resolutum, continue restauratur, atque regeneratur. Huic autem quatuor actiones famulari superius diximus, unam quippe cibum, seu alimentum, seu nutrimentum attrahendo, alteram retinendo, tertiam coquendo, ac quartam excrementum expellendo, seu excernendo. Hisque non minus actionibus robustis existentibus, animal probe nutrirî atque vivere. Nunc oppositum illis prælanguidis existentibus fieri statuimus; scilicet in corporis partibus,

Nutritio quomodo perficitur, & hujus necessitas.

Naturalis facultatis de-

bilitatis
cognitio
ex nutri-
tione vi-
tiata.

innutritionem fieri, *atrophiā* Græcis dictam, qua corpora siccantur & contabescunt. Stomachus autem instrumentorum naturali huic potentiæ servientium præcipuus, ante eas quatuor actiones, alia etiam utitur, sine qua aliarum usus haud recte confisteret. Hæcque cibi atque potus appetentia dicitur, quæ a penuriæ seu carentiæ pabuli sensu prodit, atque innotescit. Duplexque hæc appetentia, sive appetitus, unus cibi, quem famem, alter humidum seu potus, quem sitim appellant. His si careant corpora, morbis inculcata, diu non vivunt, in morbis longis nihil cibi inappetentia est deterius. Quo dixit Hippocrates a) in 2. libr. Aph. 7. in morbo diuturno cibi fastidium, malum. Et Galenus in Commento. *Fastidium cibi per se ipsum prævum est signum in morbis diuturnis.* Nam in iis, qui a talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. Quod speciatim de *Dysentericis* Hippocr. b) in sec. 3. Aph. 3. clarius hisce verbis expressit. *In difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum, & si cum febre, pejus.* In morbis vero acutis nihil est deterius, quam ægrotos cum ciborum omnium, tum potus appetitu carere, etenim duorum alterum necessario sequetur, aut eos mente motos esse, aut naturalem facultatem stomachi extingui, ut Galen. in lib. 2. Aphorif. 6. affirmavit. De quibus plura apud Hippoc. exempla habentur, quibus in morbis acutis ciborum, potusque sublatum desiderium, seu appetitus, lethalis, dignoscitur, quod in Hermocrate Euryanactis virgine, Patrio, muliereque apud frigidam aquam decumbente, & in aliis, qui obierunt, fuit observatum. De Hermocrate Hippoc. in 3. Epidem c) com. 3. text. 3. ait: *Toto tempore cibos averfabatur, & paulo post gustare quicquam non valebat;* & de virgine Euryanactis in libro tertio. Epid. d) 3. tex. 3. *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam, non sitiit:* & de muliere apud frigidam aquam e) *Cibum fastidiebat.* Idem de siti dicendum erit, nimirum sublatam in ardentibus febribus aut delirium, aut facultatis naturalis extinctionem, denotare; de hac Galen. in primo Epidem. ita scribit. *Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quod cum antea æstuaissent, amplius non siti-*
rent

a) Lib. 7. Aphor. 6. b) Lib. 6. Aphor. 3. c) Ægr. 2. p. 1062.
d) Ægr. 6. pag. 1073. e) Lib. 3. Epid. Ægr. 2. p. 1096.

rent, atqui, quando, qui antea siti flagrarent, postea essent a siti liberi, horum duorum sit necesse est alterutrum, aut morbi solutio, aut virtutis extinctio, ita ut præsentia mala amplius non sentiant. Uti in Hermocrate atque in aliis moribundis visum est, de illo Hippoc. a) Com. 2. text. 75. dixit: *lingua inaruit, non sitiabat.* Atque hæc de naturalis facultatis infirmis, seu debilibus actionibus, ex appetitus ratione cognoscendis, nobis sufficiant. Nunc de reliquis quatuor agamus. Itaque partes corporis, si improbe humores, quibus nutriuntur, attrahant, in innutritionem (quem affectum Græci *atrophiā* vocant) necessario incurrunt. Idem, & quæ attractum humorem, quoad concoquatur, non retinent, denotant, facultatemque debilem esse præmonstrant. Uti in lienteria seu levitate intestinorum (quod symptoma cum perpetuo malum, tum in acutis morbis, quia sublatam retentivam significat, summe exitiosum est,) observamus. Eodem modo concoctricem, seu alteratricem sublatam, diminutam atque vitiatam (quos affectus Græci *apepsiam*, *bradipepsiam* ac *dispepsiam* vocant,) ejusdem naturalis facultatis debilitatem denotare non minus, quam expultrix itidem læsa faciat, est dicendum. Quare ex quatuor iis læsis actionibus hujus facultatis imbecillitas nobis innotescet.

Quas actiones, quippe attractricem, retentricem, concoctricem, atque expultricem, læsas excrementa e corpore exeuntia maxime ostendent, nimirum, quæ ex ventre, stomacho, pectore, vesica, & ex cutis meatibus rejiciuntur, non minusque a sanguinis eruptionibus. Quibus addimus abscessus tumoresve in corpore erumpentes, qui ad excreticis vim dignoscendam, maxime faciunt. Itaque has quatuor actiones naturalis scilicet facultatis sublatas, imminutas, atque vitiatas, primo ex malis alvi dejectionibus cognoscamus, poitea, ex malis itidem urinis, sputis, vomitibus, sudoribus, & a sanguinis eruptionibus, ac vel etiam ab abscessibus erumpentibus. De malis vero dejectionibus actiones naturalis potentiæ debiles denotantibus, Hippocr. in lib. 3. Epidem. b) com. 33. text. 40. ita habet. *Alvus bis plerisque turbata erat, atque dejectiones crudas excernebant, & multas & tenues.* Et in libro quarto Aphorismorum. c) *Qui-*
D 3
biscunt-

Ex de-
jectioni-
bus ma-
lis.

e) Lib. 3. Epid. Ægr. 2. p. 1062. b) p. 1085, lit. F. c) Lib. 5. Aphor. 12.

buscunq̄ue tabe laborantibus capilli a capite defluunt, ii alvi profluio superveniente, moriuntur. Et in libro septimo, a) a puris sputo p̄b̄t̄ ysis, & fluxus. Quod Gal. in Comm. Aph. 65. ita est interpretatus. Fluxum autem vel de capillorum defluvio, vel de humida dejectione, protulit: ambo consueverunt evenire, cum tabidi ad extremum mali, perducuntur: alterum ex siccitate, altera ex potentiæ debilitate. Eandem facultatis debilitatem, cruentam alvi dejectionem præmonstrare Galen. in primo lib. Prorrhet. Comm. 2. docuit. Idem & urinæ profluvium, diabete[m] Græcis dictum, significat, præmonstrare enim magnam retentricis & alteratricis facultatis debilitatem, ait Galen. in 1. libr. cap. 22. de Crisibus. Copiosæ item dejectiones in principio morborum, biliosæ, virides, livide, nigrae, versicolores, merae, pravae sunt. Cum, Galen. autore in 1. libr. cap. 7. de Crisibus: Decernentia in melius non statim appareant, sed ubi natura humores concoxit. Hæ retentricem debilem, aut excreticem immaturius, multitudine aut prava qualitate humorum gravatam excernentem, ostendunt. Pauca quoque in die decretorio apparentes, quæ continuo silitantur, languorem & imbecillitatem expultricis, denotant. De his Hippoc. in 1. Epid. b) Comm. 22. tex. 41. ita habet: Ventres etsi forte humecti essent, statim maligno modo sistebantur. Aquosæ vero candidas, aut admodum croceas, aut spumantes, Hippoc. in lib. 2. Prognost. c) text. 12. & 29. damnavit; non minusque paucas glutinosas, pingues, candidas, subcroceas, leves, quod colliquationis sint indicia. His esse exitiales nigras, lividas, opimas, & fetidas. De nigris in lib. 4. Aphor. 21. Hippoc. dixit: Dejectiones nigrae, qualis est sanguis niger, sponte venientes, sive cum febre, sive sine febre, pessimæ. Et paulo post: Aphor. 23. Quibuscunq̄ue ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, sive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, sive uti sanguis niger desuper exierit, postridie moriuntur. Atque hæc pauca obiter de malis dejectionibus naturalem facultatem debilem, ejusdemque actiones maxime læsas præmonstrantibus, diximus. Idem nunc ex urinis malis perscrutemur, quatenus actiones naturalis potentiæ debiles ostendunt: De his in 3. Epidem.

Ex urinis malis.

a) Aphor. 16. b) Sect. 2. pag. 948, lit. A. c) pag. 40, lin. 12.

pidem. a) Com. 3. text. 41. Hippocrates: Urinæ multæ tenues, nihilque decretorii, quicquam vel boni. In Prognosticis b) scribit: Urinas nigras in mulieribus & viris, & in pueris aquosas, perniciales esse. Et in lib. 4. Aphorism. 72. Quibus urinæ albæ & perspicuæ male præsertim si in delirantibus appareant. Has Gal. in Comment. dixit, conspici in iis ægrotis, qui exitio proximi sunt. Tenues aquosæ in biliosis acutisque morbis pessimæ existunt, quod omnium maxime cruditatem humorum significent, ut Galen. cum in loco citato, tum in primo de Crisibus docuit. Eodem modo crassæ, turbidæ non residentes, quod iridem naturam prælanguidam ostendant. De his Gal. in 4. Aph. 70. cap. 4. Quæ non resident, si vires adfuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiant. Et in quarto lib. de Sanitate tuenda: Si vero vel omnino nulla separatio, vel id, quod subsedit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur. Idem notant, quæ subsidentiam crassam, farinæ crassiori similem habent. Galen. in 4. Aphor. Com. 31. enim dixit, tales urinas exitiales esse, quod in acutis morbis exitium, & in mitioribus saltem longitudinem prænuntiant, natura crudum humorem longo tempore coquente. Plurimi vero morte præripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, & quicunq̄ue ex ipsis sunt liberati, iis omnibus in longum producta est ægritudo. Nigrae etiam omnes pravae sunt, exitialissimæ cum nigro sedimento, cujusmodi minxerunt Phyliscus & Silenus c) moribundi. Pingues iridem ac oleosæ, quod liquentem calorem significant, damnantur. Addimus copiosas crudas, quæ concoctricis potentiæ debilitatem, tum ipsam etiam excreticem læsam indicant. De quibus Hipp. in 3. Epid. d) Comm. 3. tex. 61. ita meminit: Urinæ multæ erant, neque erant illæ ex potu ingesto, sed illum excedebant, neque enim inerat crassitudo, vel concoctio, vel purgatio proba. Idem ex malis sputis comprehenditur, scilicet naturalis facultatis actionum imbecillitas in morbis sanæ partium spirituosarum. Etenim in pleuriticis, ægrotos nihil exspuere, morbum crudissimum denotare, Galen. in primo de Crisib. in 1. Aph. Comm. 12. posteritati tradidit: & sputum supprimi cum in his, tum in suppuratis exitium præ-

Et sputis malis.

a) pag. 1085, lit. F. b) pag. 40, lin. 47.

c) Lib. Epid. Ægr. 1. & 2.

d) pag. 1086, inter litt. C. & D.

Ex fan-
guinis
eruptio-
ne prava.

præmonstrare in *lib. de constit. Art. Medicæ* testatum reliquit. Amplius ex Hippocratis *lib. 2. Prognosticorum a) cap. 18.* in suppurationis excreationem biliosam exitialem esse scimus, sive sejunctim bilis & pus, sive simul excernantur. Nigra quoque sputa, flava, viridia, livida & versicolora, pessima existunt. Ex sanguinis quoque eruptione potentia hujus infirmitas cognoscitur, ubi sane parcius, quam sit opus, erumpat, debilis expultricis non raro est nota. Hinc omnes stillæ sanguinis e naribus in febribus acutis ac inflammationibus maxime damnantur, quippe quod nobis expultricis facultatis prælanguescentis sint indicio. Quod Hippoc. in *primo Epid. b) com. 2. text. 17.* ita annuit. *Nec sanguis de naribus nisi paucus & admodum paucus erupit, postea c) text. 63. Nam Phyliscus quidem Epaminon & Silenus, quibus parum quarto die & quinto ex naribus stillabit, mortem obierunt, & Galen. in 4. Com. 67. de Vect. rat. in acutis:* Novimus enim, quod sanguinis e naribus stillationes, malum semper quippiam esse ait, propterea quod natura quidem incipiat, quod superfluum est, excernere, sed ob propriam imbecillitatem nequeat. Et in *primo Prorrh. ait: Sanguinis stillatione naturam, collectam in cerebro abundantiam conatam esse, ut expelleret, sed nequivisse.* In morbis siquidem, quorum proprium videtur, ut per sanguinis vacationem solvantur, ubi non eruperit, si tamen per alias vias ægrota corpora non fuerint vacuata, prælanguidæ naturæ expellentis est indicium. Ex quo dixit Hippoc. in *primo Epid. d) com. 2. text. 65. Sanguis autem plurimis erupit, præcipue adolescentulis & adultis, quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erupit.*

Ex sudoribus
pravis

Idem significat in febribus continuis ægrotos sine sudore, vel alia bona vacatione judicari, ut Hermocrati evenit, de quo scriptum est *e): quarto decimo die a febre erat liber, non sudavit: & paulo post: Iterum vigesimo die est judicatus a febre liber, non sudavit.* Aut si sudores erumpant, sed tamen pauci, vel morbum non solventes. De quibus Hippoc. in *quarto Aphorif. f) ait: Febricitanti sudor superveniens, febre non deficiente, malum: vel clarius de prælanguidam expultricem significantibus in primo Prorrh. sic habet: Sudores quoque, qui cæperunt quidem, sed protin-*

a) p. 41. lin. 40.

b) Sect. 2. p. 944. lit. F.

c) ibid. p. 951. lit. E.

d) ibid. lit. G.

e) Lib. 3. Epid. Ægr. p. 1062. f) Aphor. 56.

protinus cessaverunt, pravi sunt. Et Hippoc. *Com. 1. de iis, qui non solum febrem, neque ægrotos allevant in eodem libro a): Qui in hypochondrio, febre refrigerata, ardores relinquuntur, tum alias, tum cum sudoribus, mali sunt, & in alio libro b): inquietatio cum sudore est mala in acutis morbis, & flammans quoque cum sudore facies bis mala.* Aut mali sunt, qui non ex toto corpore, sed ex aliqua parte tantum erumpunt. Quos Hippoc. in *1. Epid. c) Com. 1. text. 24.* ita meminit: *Sudabant semper quidem, sed non ex toto corpore.* Et auctor *Prorrheticor. d) in 3. Prorrh. tex. 34.* exiguum sudorem cum extremis refrigeratis malignum atque pravum esse voluit: & Hippoc. in *1. Prognost. e) frigidus, & qui circa caput tantummodo eveniunt, vultum & cervicem; hosque cum acuta febre exitiales esse statuit. Mali itidem sunt, multi non juvantes, de quibus Hippoc. supra in 1. Epid. f) Com. 2. text. 26. Sudores multi bis tantum aberant, ut recrearent, ut etiam contra læderent.* Quare tales omnes sudores naturalem potentiam debilem, morboque viribus imparem esse ab excreticis cognita imbecillitate, præmonstrabunt. Nunc ex vomitibus quoque malis idem cognoscamus. Quorum pauci, multique non juvantes, mali existunt, de quibus in *1. Epid. g) Com. 2. text. 64.* Hippocrates ait: *Phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.* Significant enim naturam cæpisse expellere malos humores, & non potuisse, in principio quoque morborum copiosi mali sunt, symptomaticique vocati, omnium pessimi porracei, lividi, nigri, versicolores, graviter olentes, ex Hippoc. in *lib. 2. Prognost. b) text. 39.* ita scribente: *Si vero vomitio fuerit porracea, livida, aut nigra, quicumque ex his fuerit color, malum esse censendum est, & si idem homo omnes vomuerit colores, exitiale admodum est.* Ex abscessibus itidem mali sunt, non juvantes, etsi magni sint & plures, quia naturam omnem humorum copiam non posse deponere nobis sunt indicio. Parvi itidem non subsistentes, neque venientes ad suppurationem, pravi existunt, præsertim si statim exorti dissolvantur, atque intus recurrant. De his Hippoc. in *lib. 1. Epid. i) Com. 2. text. 35.* dixit: *His succedebant abscessus aut majores, quam*

Ex vomitibus
pravis.

Ex abscessibus
malis.

a) Prorrh. Lib. 1. text. 7.

b) ibid. text. 67.

c) p. 940. lin. 9.

d) Lib. 1.

text. 126. e) p. 38. lin. 21. f) Sect. 2. p. 945. lit. E. g) ibid. p. 948.

inter litt. G. & H. h) p. 41. lin. 6. i) Sect. 2. p. 946. lit. G.

ut ferri possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam. Sed statim redierunt, & deteriores evaserunt: & in lib. 6. Epidem. a) com. 2. text. 10. Abscessus veluti bubones, signum quidem sunt germina habentium tum aliorum tum præcipue viscerum, maligni. His facultatem imbecillam esse, aut a morbi vi exsolutam, aut nobili viscere ipsius primo instrumento, in quo sedem habet, valde læso, dignoscimus. De his malis abscessibus satis accurate Hippoc. in 1. lib. Epidem. b) com. 2. text. 38. ita meminit: *Papula parva, quæ non essent excernendis morbis, statimque evanescebant, aut secundum aures tumores nigricantes, qui nihil denuntiarent.* Quibus in articulos præsertim in coxendicem decumbentibus, paucis decretorie cessabant, statimque superati ad priorem statum redierunt. Atque hæc obiter de actionibus omnium facultatum, quippe, animalis, vitalis atque naturalis a probo statu in malum mutatis, naturam morbo, contra quem pugnat, viribus imparibus nobis præmonstrantibus, dicta sint. Transeundum vero nunc est ad morborum virium dignotionem, ut ipsis etiam cognitis, naturaque ac morbi viribus invicem comparatis & collatis, de morborum exitu, certum prognosticum assequi possimus.

C A P. VII.

De cognoscendis morborum viribus, atque imprimis ex quibus ipsorum cum robur, tum imbecillitas cognoscatur.

Morbora
symptomata pathognomonica, & subsequen-
tia,

Cognitis naturæ viribus, morborum quoque nunc sunt cognoscendæ, quæ uti naturæ vim ex actionibus, tum fortibus seu robustis, tum debilibus cognosci, diximus, sic nobis etiam ex symptomatibus, quibus morbi ad varias partes corporis oppugnandas, utuntur, innotescunt. Horum quædam una cum morbo, quem sequuntur, apparent, quædam postea. Hæc morem seu modum morbi produnt, illa ideam seu speciem, atque magnitudinem. Ideam vero denotant propria morborum symptomata, quæ *Pathognomonica* Græci appellant, quæque simul cum morbo apparent, ipsumque perpetuo con-

a) Sect. 2. text. 7. p. 1168. b) Sect. 2. p. 946. lit. H.

comitantur, ut in pleuræ inflammatione, pleuritide vocata, dolor in altero laterum vel in utroque punctorius, febris continua, tussis, respiratio difficilis, pulsus inæqualis, durus, ferrinus nuncupatus, ideam seu speciem istius inflammationis denotant, & phrenitidem, febris continua, & delirium perpetuum explicant, & sic de aliis omnibus. Quilibet enim morbus propria signa seu symptomata habet, quibus ejus species seu idea detegitur, ac ab aliis distinguitur. Hæc itaque recte perspecta ac cognita non parum nobis erit adjumenti, ad cognoscendum morborum cum robur, tum imbecillitatem. Et enim omnes Medici non ignorant, pleuritidem esse morbum, naturam corporis magnis viribus oppugnantem. Quod & partem cordi, visceri præcipuo, vicinam inflammaverit, cujus febris assidua, dolor lateris, tussis, respiratio difficilis propria ac certa sunt symptomata. Hæc vero vel pauciora, vel parva, ac levia observata, mitem morbum, minus natura corporis, cum qua pugnat fortem, declarant. Contrarium indicant plura, magna seu vehementia, quippe magnum, naturaque robustiorem. Uti sunt dolores pungentes, vehementes, assidui, utrumque vel unum latus vexantes, morbum sane magnum ac difficilem detegunt, quod partem tum respirationi servientem, tum cordi, nobiliori visceri, proximam maxime lædant. Viscerum vero nobilium affectus esse magnos & graves Hippocrat. in secundo Prognost. a) text. 70. ita scribit: *Dolores, qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas sedes, & præcordia attigerint, inferas relinquentes sedes, exitiales admodum sunt.* Et in libr. 4. Aphorismorum. b) *In acutis febribus convulsiones, si circa viscera dolores fortes, malum.* Respiratio itidem in his quoque difficilis, tussis molestissima, sicca seu inanis, aut cum sputis perniciosis, seu malignis, ægerrime eductis, nihil ægrotos juvantibus, pulsusque duri admodumque inæquales, morbum maximum non nisi a robustissima natura superandum, præmonstrant. Crebra enim respiratio, ut Gal. docet in 1. Epidem. *cum dolore gravem inflammationem supra septum transversum significat tussis magna sicca s. sine sputis morbum crudissimum, non secus ac urinae aquosæ in febribus ardentibus conspectæ.* Gal. itidem in 1. de Crisib. auctore,

E 2

ctore,

a) p. 43. lin. 32. b) Aphor. 66.

Morbora le-
vitas &
magni-
tudo
cognos-
citur ex
morb
idea.
Ex
sympto-
matibus
paucis,
vel mul-
tis, par-
vis vel
magnis,
levibus
vel forti-
bus.

ctore, ostendit, de qua in libr. etiam de constit. art. Medice dixit. ex Symptom. ut nihil omnino exspuere perniciosum est, partim quod significet fluxionem in phlegmone quasi devinctam teneri, partim vero, quia ea universa interius contenta, corumpetur. De quibus Hipp. in 1. Epid. a) com. 3. in text. 18. ait: *multi præterea infestabantur arida tussi, nihilque excreabant.* Cum qua etiam si pauca cruda vel prava excernantur, malum est, magno enim ac difficillimo morbo naturam conflictari, nobis significatur. De his Gal. in lib. de totius morbi Emtor. cap. 16. ita meminit: *Magnum etiam morbum ostendunt, si etiam sputum pleuritide & peripneumonia laborantibus, vel nigrum vel fulvum vehementer, vel spumans, vel impense fetidum est; eoque magis, quod nihil juvat, sed quod dolorem non levat.* ut Hippocrat. in lib. 2. Prognost. b) comm. 1. text. 12. cap. 6. text. 51. nobis tradidit. Quare ex hisce symptomatibus, pleuritidem perniciosissimam denotantibus, morbus magis veneno refertus ac propterea difficillimus præmonstratur. Veluti ab iisdem, ut nuper dictum est, mitioribus ac levioribus, morbum naturæ viribus infirmiore, ac quem haud difficulter ipsa natura superabit, comprehendimus. In hac enim pleuritide neque febris magna seu vehemens apparet, neque magnus dolor, neque admodum ægri difficulter respirant, neque valida tussi vexantur, facileque & cito concoctum excrementum exspuunt, neque in pulsu multa durities & inæqualitas observatur. Atque hic est modus prædicendi salutem & mortem ex morborum idea, seu specie, qui penes propriorum signorum, quæ Pathognomonica appellant, magnitudinem ac vehementiam, ut recte a Galeno in 3. de Crisibus proditum est, attenditur, atque nobis ex iis innoscit. Levia & parva, morbum debilem ac levem præmonstrant, magna & vehementia, magnum & curatu difficilem. Idem nedum symptomatum vehementia, & parvitate nobis innoscet, verum etiam numero. Etenim si symptomata Pathognomonica s. propria, præterquam quod magna sint, etiam numero plura extiterint, utique morbum natura potentiorum declarabunt, & debilem pauciora. Ceterum non quæ symptomata numero plura in morbo apparent, paucioribus sym-

Ex numero symptomatum,

a) Sect. I. p. 939. inter Litt. D, & E. b) p. 41. lin. 33.

ptomatibus ad majorem morbi vim denotandam perpetuo erunt præferenda. Quandoquidem phrenitidem, quæ cerebri est inflammatio, duobus tantum numero symptomatibus simul conspectis, febre nimirum assidua continuaque, ac perpetuo delirio conspectam, nuper dicta pleuritide, quinque symptomatibus nobis præscripta & indicata, morbum non minorem esse, neque debiliorem, neminem Medicorum latet. Sed in eodem morbo, quo numerosiora illa prodierint, simul eo majus malum denotabunt. Veluti si una cum pleuritidis signis dolor capitis, vigilia, delirium, aut aliud symptoma illuxerit, graviorem utique morbum ostendet. Idem in phreniticis, si veternosus somnus appareat. De quibus Hippocrates in libro 3. Epid. a) ait: *Nec phreniticorum valde insanivit quicquam, quod usu venit aliis, sed alia quadam cataphora segni gravati peribant.* In eodem itaque morbo plura conspecta symptomata, morbum reddunt graviorem & potentiorum. Demum a symptomatibus in morbis postea apparentibus, quæ morem morborum, auctore Galeno, ostendunt, ipsorum cum robur tum imbecillitas cognosci poterit. Galenus in primo de Crisibus cap. 2. ait: *Ex supervenientibus symptomatibus, si multa, si diuturna & valida atque maligna etiam extiterint, morbum magnum natura potentiorum, & si pauca brevi temporis spatio, & parva & simplicia fuerint, debilem ac mitem nobis præmonstrari.* Itaque in parvis morbis non perniciosis optima signa illucent, & prava in non salutaribus. In putridis siquidem continuis febribus ad salutem tendentibus, primo in excrementis signa coctionis apparebunt, omniumque maxime in urinis. Hæ itaque mutabuntur in bonum colorem & substantiam, habebuntque bonam hypostasin. Et sic cetera alia excrementa concocta prodibunt. De quibus posteriore a nobis accuratius scribetur. A conspectis signis coctionis febres ac symptomata, aut solventur, aut saltem diminuentur, ægrique facilius morbum ferent. Somno enim, exempli gratia, destitutis, somnus redit, veternosus vigilia, dolores, sitis, inquietudinesque abeunt, & amentes ad mentem redeunt, & male antea respirantes melius respirare incipiunt. Ex oppositoque, morbis naturæ prævalentibus, signa mala post-

Ex symptomatibus subsequentibus.

Bonis.

Malis.

a) pag. 1085. lit. G.

ea illucent. Nam præterquam quod excrementa cruda appareant, etiam prava observantur, uti in phreniticis urinæ albæ lucidæ malignitatem denotant. Ex quo Hippoc. in quarto Aph. 72. ait: *Quibus urinæ albæ ac perspicuæ, malæ, præsertim si in delirantibus appareant.* Et in febribus ardentibus nigræ cum nigro sedimento, quod morem pessimum significant, ideo morbum natura robustiorem significant. Eodem modo ab aliis excrementis pravis conjicitur in morbis malus mos, qui malignos, ac magnos morbos denotat. At qualia sint & dicantur excrementa prava, posterius a nobis dicetur. At non solum prava excrementa in morbis postea apparentia, morbum natura potentiorem ostendunt, sed omnia itidem mala & prava symptomata. Cujusmodi sunt, exempli causa, deliria, convulsiones, tremores, ciborum abhorrentia, non sitire in morbo calidissimo, si præsertim antea non parum sitierint, lingua squalida & nigra, malus decubitus, inquietudines & similia symptomata. De quibus postea accurate agemus. Ex iis igitur tribus explicatis, quippe morborum idea, magnitudine, atque more morbos prævalidos & debiles cognoscemus.

Symptomata morbi malam morem indicantia.

C A P. VIII.

De morbis debilibus ex morborum idea, magnitudine, atque more cognoscendis.

Nunc speciatim quoque debiles morbos, atque a natura, ut superentur, faciles, ab ipsorum idea, magnitudine ac more intelligamus, ab idea principium facientes. Ideam vero in morbis signa indicantia sunt, ut dictum est, quæ simul cum morbo apparent, symptomata, & morem significantia, quæ postea. Itaque si pauca sint, levia, neque valde corporibus molesta, mitem sane & debilem morbum explicant, & quem natura haud difficulter superabit. Quos Hippoc. merito morbos simplicissimos, seu, ut Galeno placuit, placidissimos ac mitissimos vocat, quoties securitatis indicia extiterint, parvaque symptomata, pauca, leviaque fuerint. Etenim in lib. 3.

Progn.

Morbi debiles, quomodo ex horum idea noscuntur?

Progn. a) tex. 3. dixit. Simplicissimæ enim febres ac signis firmatæ securissimis quarto die aut citius desinunt. Quæ signa securissima esse post expressit, b) dicens. Qui enim convalesciturus est, facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa securissima habet. In pleuriticis levem ac debilem morbum conjicimus, ubi lateris dolor sit levis, non difficulter spiret, tussis sit parva, neque multum molesta, facileque ægroti sputum, quod neque malignum sit, tussi excernunt, pulsus item neque valde duri neque inæquales sint. Sic in anginosi parvam & debilem comprehendimus esse inflammationem, ubi itidem dolor in gutture aut faucibus sit debilis, exilis, facile respirant, & deglutiunt. Quæ sane signa morbum debilem, quem natura non difficulter alteret, denotantia Hippoc. in 2. Prognost. c) de suppuratis locutus, ita expressit. Bona vero hæc sunt facile morbum ferre, bene spirare, dolore vindicatum esse, sputum facile extuffire, corpus equaliter calidum videri ac molle, siti non detineri, urinas, dejectiones, somnos, sudores, singula intelligere bona, uti præscriptum est, succedere. Quare pauca parvaque symptomata cum in principio morborum, tum postea inspecta debilem morbum, viribusque natura imparem, significant. Addemus vero hæc parva, & levia seu placida ex ratione videri oportere, cum sæpius parva placidaque sensibus apparent, licet magna & parva (quod a morbis, causisque fortissimis prodeant) sint dicenda. Complura enim in multis morbis exitialibus symptomata parva ac levia apparent, ut ex ipsis quandoque Medici non leviter eruditi decepti ipsorum maligna natura, putent ægrotos nedum gravi morbo teneri ac conflictari, sed quinimo ipsos ægrotare dubitent. Quæ tamen symptomata a fortissima, & exitiali causa foveri dignoscuntur. Quorum non pauca apud Hippocratem exempla leguntur. De exitialibus hac nimirum ratione phreniticis in primo Proverbeticorum d) tex. 33. hæc habuit; Tremulæ, obscuræ, blandæ & contrectabiles desipientiæ valde phreniticæ. Et si enim hæc symptomata parva ac levia sensibus adjudicentur, tamen a maximis fortissimisque causis oriuntur; quippe, ut Galeno placuit, humore bilioso in cerebri substantia imbibito, ac ipso cerebro ad hæcticam affectionem deducto.

Ex magnitudine.

Simile

a) P. 43. lin. 54. b) P. 44. lin. 25. c) P. 41. lin. 47. d) text. 34.

Simile exemplum de Hermocrate moribundo in 3. *Epid. a*) 1. *tex.* 8. legitur hisce verbis: *Quarto decimo die a febre liber: non sudavit: dormivit, omnino mente constabat, urina eadem: Et paulo post; de eodem: Iterum vigesimo die est iudicatus a febre liber, non sudavit, perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat.* Sic quoque magna symptomata existimanda duximus, quæ a fortissimis causis foventur, sicuti, ut jam dictum est, parva a parvis proficiscunt. Sæpius enim magna vehemientia aliqua ipsorum æstimantur seu iudicantur, quæ tamen non sunt a Medicis timenda, quod a prærobustissimis naturæ viribus concitentur, præsertim natura corporis pravos humores deponere ac excernere volente. De qua Hippocrates in 6. *Epid. b*) *Com. 2. tex. 23.* *Quæcunque tertianam naturam habent, his nox ante accessionem molesta est, a quibus sane accessionibus natura semper aliquam vacuationem moliri est solita.* Hinc auctor Prothetorum c) in 2. *lib. tex. 17.* dixit, *perniciosa sine signis levantia mortem indicare, & Hippocrat. in secundo Aph. 27.* *His, quæ non ex ratione levant, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quæ præter rationem eveniunt. Plurima enim stabilia non sunt, neque multum durare & permanere consueverunt.* Quod Galenum sæpe assecutum, ipsius verba in sexto *Epid. Com. 1. in text. 16.* scripta, declarant, quæ hæc existunt: *Interdum namque in vehementissima febre adjuncta vigilia, fastidio, siti, impatientia, nonnunquam & delirio omnibus ægrotantis domesticis perterritis ac flentibus, quempiam licet rigorem & sudorem morbi que solutionem scienter prædicentem Æsculapium esse videri.* Parva igitur ex ratione, leviaque symptomata, tum simul cum morbo inspecta, tum supervenientia, seu postea in morbo apparentia, morbos debiles, quos natura facile superabit, præmonstrabunt. Omnino vero salutare, si multa aut aliqua optima signa illuxerint. Nullus enim ægrotus ad sanitatem pervenit, in quo non prius aliquod ex optimis signis illuxerit. Hæc enim ex Galeno in tertio de *Crisibus*, bonum morem in morbis, uti mala malum denotare, nuper diximus, ex quo Medici morbos boni & mali moris appellant. Hos vero comprehendunt, uti dictum est, ex supervenientibus accidentibus seu symptomatibus, scilicet, quæ

Ex more.

a) *Aegrot. 2. p. 1062.* b) *Sect. 2, text, 15. p. 1168.* c) *Lib. I. text, 52.*

quæ post principium apparent, vel bonis malis, ut meminit Galen. in tertio de *Crisibus cap. 4.* dicens: Si vero benignus aut malignus sit morbus, ex subsequenter ipsam accidentibus noscitur. Quæ in ea, quæ morem ostendunt, & quæ crisin futuram, & quæ etiam crisis causæ existunt, dividuntur. Ideo morem significantia, ab aliis erunt distinguenda, aliud quidem quam hæc præsentia. Etenim vigilia, deliria, lacrymæ involuntariæ, convulsiones, atque alia similia, si cum coctionis signis in morbo, crisi iudicando, appareant, crisin denuntiant. De his in primo *Epid. a*) *com. 2. tex. 55.* Hippocrates. *In ardentibus ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus sanguis erumpit.* Et paulo b) post, *tex. 88.* etiam clarius. *Quibus in febribus acutis, atque adeo ardentibus spontaneæ effluunt lacrymæ, his (siquidem reliqua non sint exitialia) e naribus sanguinis eruptio est expectanda. Qui incommodè habent, his non sanguinis eruptionem, verum portendunt mortem.* Hactenus debiles parvi atque benigni morbi, qui sint ex ipsorum idea, magnitudine, atque more, didicimus. Nunc eisdem cognoscere ab ipsorum causis discamus.

CAP. IX.

De morbis debilibus ab ipsorum causis cognoscendis.

Ex causis quoque debilium morborum cognitionem indagaturi, ab externis principium faciamus. Itaque varii in primis aëris status, variæ cum annorum constitutiones tum tempora, atque etiam morborum grassantium ideæ, seu naturæ sunt prænoscentæ. Aër quidem nihil aut parum, quod ad ejus qualitatem & substantiam attinet, mutatus, nequam magnos sævosque morbos excitat. E contrario mutatus solet maximos in corporibus morbos concitare; Quippe illo maxime a naturali & consueto temperamento recedente, morbos gravissimos fieri observamus. Minus vero morbosus est, minusque graves morbos, ad frigidum quam ad calidum mutatus

Symptomatum morbum subsequenti distinctione, Symptomata crisin denotantia.

Morborum debilium cognitio ab ipsorum causis.

Ab Aère.

a) *Sect. 2. p. 948. lit. H.* b) *p. 956, lit. F.*

Ab An- tatus sive alteratus, hominibus invehit. Nam, ut scribit Hip-
 norum variis poc. *intertio lib. Aph. 17. Quotidianæ constitutiones Aquiloniæ*
 constitu- corpora densant, & robusta, & bene mobilia, coloratiora, &
 tionibus. melius audientia faciunt. Et calidæ Austrinæ corpora dissolvunt, hu-
 mectant, auditum obtundunt, & vertigines faciunt. Oculis atque
 corporibus difficilem motum præstant. Ex passivis etiam aëris qua-
 litatibus vocatis, siccitatem aëris præ humiditate, salubriores mor-
 bos facere, colligimus ex Hippoc. *a) cap. 17. ita dicente: Ex anni*
 constitutionibus (quod in totum dixerim,) siccitates imbribus sunt sa-
 lubriores, & minus mortiferæ. Atque ex anni quoque temporibus
 ver morbos saluberrimos, minime exitiosos parere, Hippoc. *b)*
 tradidit. Quandoque observantur salutares grassationes, quales
 Hippocrat. meminit in *1. Epid. c) com. 2. tex. 9. ita dicens: Ante*
 grassa- ver ex priore celo, quod huic subcontrarium fuerat, Aquiloniumque
 tiones sa- paucos arduentes febres corripuerunt, eosque admodum stabiles, paucis-
 lutares. que sanguis erupit, nec ex his peribant. Tubercula vero multis secun-
 dum alterutram aurem, plurimis secundum utramque exstiterunt,
 febrile carebant, erant recti. Nonnullis parum accendebantur, sed ex-
 stincta omnibus sunt citra incommodum, neminique suppurarunt cui-
 quam, uti solent, quæ aliis ex occasionibus extuberant. Erat eorum hæc
 natura laxa, erant, magna, diffusa, citra phlegmonem, atque citra do-
 lorem obscure omnibus evanescebant. Veneriis, ac in aliis locis multis
 Italiæ, anno 1580. complures febres (quem morbum Arietis vul-
 gus appellabat) grassatæ sunt. Quibus tamen paucissimi interie-
 runt, & in Lyguria, quo tempore Genuæ apud Andream Auream
 Principem amplissimum, medicinam faciebam, febres synochæ,
 arduentes, tertianæ cum paucorum morte epidemiciæ fuere
 grassatæ. Æstate quoque propriam servante naturam maxima
 ex parte, tertianæ, quæ sunt salutares, vagantur. Febres
 enim quocumque modo intermiserint, omnino vacare periculo
 tradidit Hippoc. *d) in Aphorif.* Ex proba etiam victus ratio-
 ne, pauci, minimeque exitiales fiunt morbi. Qui enim opti-
 mam servant vivendi rationem, quæ præcipue qualitate proba
 ciborum, idoneaque quantitate absolvitur, raro ægrotant, &
 morbis minime exitialibus capiuntur. Idem contingit illis, qui
 somno,

somno, vigilia, exercitio consueto utuntur, quique hilarem
 vitam sine molestiis ducunt, solitasque naturæ excretiones ni-
 mirum quod ad alvi feces, urinas, sputa, menses, hæmor-
 rhoidas, attinet, habent, non minus corpora humida, succi-
 que plena, si veneri temperate operam dent.

Pueri etiam, quod ad ætates spectat, minus quam alii alia-
 rum ætatum homines, morbis gravioribus laborant, quod
 ipsorum corpora præ multo calore innato & præ cutis raritate
 plurimum evacuentur, & resolvantur. Ex internis vero cau-
 sis eodem modo debiles morbos perscrutabimur, incipientes a
 naturarum, & habituum corporum dispositionibus, de quibus
 Hippocrat. ita meminit in *2. lib. Aph. 34. In morbis minus pe-*
riclitatur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori
magis congruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum con-
gruit. Proinde calida corpora periclitantur minus a morbis ca-
 lidis, quamvis tamen facilius corripiantur contra frigida.
 Quo æstate febres minus sunt timendæ, quam hyeme. Eodem
 modo senum, quam juvenum erunt periculosiores. In quo
 sensu Hippoc. dixit, in morbis minus periclitari, quorum
 naturæ aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit mor-
 bus, quam quibus secundum nihil istorum congruit. Ex va-
 riarum itidem, tum partium temperamento, tum dispositione
 ad morbos, morborum quoque debilium ratio nobis innotescit.
 Partes etenim corporis, nihil a sua natura intemperamen-
 to mutata, non facile magnis morbis tentari solent. Hæ nam-
 que partes recte valentes, plura gigni excrementa, & prava
 fieri non permittunt, eaque genita consumunt, aut excernunt,
 aut ad partem aliquam ignobilem transmittunt, quo ne a ma-
 gnis morbis corripiantur, defendunt. Eadem partes nihil aut
 parum, ad morbos, quibus tentantur, habentes aptitudinis,
 fortes sunt, ægreque morbis gravioribus tentantur. Etenim
 quibus, exempli gratia ad phytism, aptitudo non est, quanquam
 sæpe ii capitis distillationibus vexentur, tardissime tamen ac
 magna difficultate phytisci evadunt, facillime vero ac citissime,
 habentes aptitudinem seu dispositionem, uti Hippocr. in mul-
 tis, qui tabe interiere, observavit. De his in primo Epid. com
 1. tex.

Ætates
 quid ad
 morbos.

Morbi
 debiles
 ex inter-
 nis cau-
 sis cog-
 noscendi.

A tem-
 pore.

Ex tem-
 peramen-
 to.

a) Lib. 3. Aphor. 15. b) ibid. Aphor. 9. c) Sect. 1, p. 938. inter
 D. & E. d) Lib. 4. Aphor. 43.

I. *tex.* 18. a) dixit. *Maxime moriebantur, quibus ad phthisin natura vergebat.* Quod in 3. *Epid.* b) *Com. 2. tex. 3.* de Euryanactis virgine, quæ tabida obiit, ita expressit. *Erat autem nativum quoddam tabidum.* Qua ratione etiam in *lib. 6. Aphor. 33.* dixit. *Qui acidum eructant, non valde morbo laterali corripuntur.* Ab humoribus etiam exsuperantibus debiles ac salutares morbi conjici possunt. Quorum omnium sanguis (quod qualitate fit ceteris aliis humoribus benignior, atque naturæ amicior) morbos minus periculosos parit. Ex quo Hippoc. in 6. *Aph. 53.* dixit: *Desipientiæ, quæ cum risu sunt, securiores.* Et in pleuriticis sanguinis excreationem morbum monstrare securiorem observamus. Est tamen sanguis quovis modo excreatus, malus, non ex sua natura, sed quod plerumque in pulmonibus aut thorace malum irreparabile denoret. Quod Hippoc. expressit in *Aphorismis c)*, cum dixerit: *Sanguis qualiscunque sit per superius malum, & a sanguinis d) sputo puris sputum, & a puris sputo phthisis.* Nos itaque loquimur hic de sanguine, tanquam causâ materiali, ex qua morbi fiunt, ad differentiam aliorum humorum, & propterea dicimus, ab ipso, tanquam ab humore, qualitate benigniori, non fieri morbos magnos ac periculosos. Etsi ipsius plenitudine, & copia exitialissimi non raro fiant, uti sunt anginæ suffocantes, pleuritides & alii. Pituita vero sanguine minus bona existit, utraque tamen bile naturæ est humor accommodatior, quod hæc facile in sanguinem vertatur, majorem quippe coctionem adeptâ, proinde immoderatus nisi fuerit copia aucta, utraque bile morbos benigniores facit. Flava bilis, majores, ac omnium periculosissimos, crocea, porracea, æruginosa atque nigra. Hic enim humor omnium est naturæ inimicissimus, diuicillimus, & tardissimus, ut a natura coquatur, & superetur. Simples etiam humores quam misti benigniores morbos concitant, & graviores plures simul misti, quam simplices. Quo Hippoc. in 2. *Prog. e) tex. 4.* dixit, *si vero idem homo omnes vomit colores, exitiale admodum est:* Atque Gal. in *lib. de humoribus*, & in 1. *Epid. Com. 3.* Ubi æque redundant biliosi & pituitiosi, fieri morbos acutissimos & gravissimi-

Ab humoribus exsuperantibus.

A sanguine.

A pituita.

A bile varia.

Ab humoribus simplicibus. Ab humorum quantitate.

a) Sect. 1. p. 939. lit. F. b) pag. 1075. Ægrot. c) Lib. 4. Aphor. 25.
d) Lib. 7. Aphor. 15, & 16. e) pag. 41. lin. 8.

gravissimos, docuit. Humoribus quoque quantitas moderata & pauca non pariet magnos morbos, quod natura facilius paucum, quam multum alteret, & superet. Ex humoribus item commotione per corpus idem dignosci solet, quandoquidem humoribus ab intro foras motis, salutaris morbus animadvertitur. Quod Hippoc. in 3. *Progn. a) tex. 30.* ita expressit. *Securissimum vero est, si œdema, aut rubor quam maxime foras vertantur.* Idem, si ad ignobiles partes e visceribus transmittantur. Quod itidem de abscessibus in 2. *lib. b) tex. 67.* ita docet. *Abscessus autem, qui ad crura fiunt in pulmonibus vehementibus, ac periculosus, omnes utiles sunt.* Ab humoribus quoque ignobiles partes vexari idem comprehenditur, nam morbo licet aliqua ipsarum partium pereat, non ob id animal perpetuo moritur, siquidem multi, quibus crura vel manus fuere mutilata, superstites vixerunt. Idem & de lingua, naso, oculis, auribus, genitalibus atque aliis partibus est dicendum. Ex quo febres intermittentes, quod fiant humoribus putrescentibus in parvis capillaribus venis a magnis remotissimis, debiles sunt, ac plerumque salutares, atque quo morbi plus intermittunt, eo benigniores existunt, cujusmodi est quartana febris, quam ob id Hippoc. in 6. *Epid. c)* securissimam omnium fecit. Ad dimus quoque iis, morbos ab aliis morbis concitatos sæpius in magis salutares mutari, veluti sunt exempli gratia, quæ ex continuis febribus intermittentes evadunt, & a pestilentibus malignisque, quæ benigniores fiunt; Morbum quoque simplicem ex multiplici; Convulsioni, Paralyfi, tremori febrem continuam aut intermittentem supervenire; ab Apoplexia, Paralyfin seu Paraplegiam; ab Angina lethali, colli pectorisque tumorem apparentem, atque ita de aliis multis. Ab iis itaque omnibus morbi debiles, naturaque viribus infirmiores nobis innotescunt. Nunc ad eos, qui natura viribus sunt potentiores, descendimus.

Ex humorum commotione.

Ab humoribus ignobiles partes occupantibus.

A morborum mutatione.

F 3

CAP.

a) p. 45. lin. 20. b) Prognost. p. 43. lin. 18.
c) Sect. 6. text. 9. p. 1190. conf. lib. 1. Epid. Sect. 3. p. 96. sub lit. c.

C A P. X.

*De morbis natura potentioribus ex idea, magnitudine,
atque more cognoscendis.*

Morbi
natura
potentio-
res ex
horum
idea cog-
noscendi.

Ex propriis cujusque morbi symptomatibus, magnis vehementibusve, morbos gravissimos ac summe periculosos comprehendimus. Cujusmodi in pleuriticis diximus esse magnum lateris dolorem, febrem acutam, tussim molestantem, siccam scilicet sine sputis, aut magna cum difficultate ægrotos expuere, quod etiam pravum sit respirationem admodum difficilem habere. His omnibus nobis magna inflammatio & perniciosa indicatur, veluti ex febre continua, acuta, & delirio perpetuo, ac vehementi, phrenitis gravissima. Ceterum, quoniam diximus, non tantum illa symptomata magna sive vehementia intelligi, quæ talia sensibus apparent, sed, quæ a fortissimis morbis, atque causis promanant. Qua ratione in continuis febribus, calor exterior mitis & obscurus, cum tamen ægroti interior urantur, magnum est symptoma, febris quippe malignæ ac perniciosa certum indicium. Has febres exteriorius mites seu obscuras intus turbantes Græci *typhodes* appellant; quippe quæ naturam multitudine humorum gravatam, ac fere suffocatam, incendium foras transmittere, nequeuntem, significant. Hasque vulgus Medicorum appellat, foris mites, intus conturbantes; suntque eæ omnes admodum perniciose. Delirium itidem vehemens, aut obscurum sine ratione, in his febribus magnæ malignitatis est indicium. De illo Auctor Coacorum in lib. a) *Præsig. tex. 11.* ait: *Quæ feroces desipientia in brevi desinunt, ferinam convulsionem prænuntiant, & de hoc, quippe de obscuro delirio, Auctor Prorrheticorum. b) Blandæ, tremulæ, obscuræ desipientiæ valde phrenitiæ.* Virium enim languorem significant. Quare accidentia simul cum morbo conspecta, aut quod vehementia sint, aut parva sine tamen ratione morbum maximis viribus adversus naturam fulcritum præmonstrant. De quibus in 1. *Epid. c)* Hippoc. scribit: *at cum febris*

Ex mag-
nitudine.

a) Text, 85. b) Lib, 1, text. 34. c) Sect. 2. p. 954. sub. lit. D.

febres ardentes inciperent, annunciabant, quibus exitium impenderet. Siquidem statim ab initio febris acuta eos corripiebat, a qua parum superrigebant, insomnes erant, sitibundi, fastidiosi. Dolor vehemens in pleuriticis, morbi fortissimi est indicium. Parvus vero, cum prius vehemens fuerit, absque ratione allevatus, vel etiam omnino sublatus, aut delirium, aut extingui facultatem sentientem, aut materiam morbificam alio conversam. Morbum eodem modo natura potentiolem comprehendimus, si præter symptomata propria idem denotantia, alia quoque gravia simul illuxerint. Veluti in phrenitide, si præter acutam continuamque febrem atque delirium perpetuum, quæ hujus morbi signa propria, *Pathognomonica* Græcis dicta, existunt, dolor capitis acutissimus, perpetuæ vigiliæ, aut convulsio, aut tremor, aut partium extremarum frigiditas, aut aliud ex iis unum appareat, morbum magnis viribus præditum, naturæ prævalentem comprehendimus. Ex supervenientibus demum malis symptomatibus, quæ morem significare dictum est, morbos perniciosos eadem ratione comprehendimus. Quæ prava signa Hippoc. in 1. *Epid. a) com. 2. tex. 75.* ita est complexus. *Paululum in fronte & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus. Multum delirabant, timores, mæstitiæ, extremitates subfrigidæ, ut summi pedes magisque manus. Accessiones diebus paribus, plurimi 4. die amxime laborabant, sudores diutissime subfrigidi. Extremitates non ad calorem redibant, sed lividæ erant, & subfrigidæ. Nec sitiebant. Ad hæc erant urinae his nigrae, tenues, pauca, & alvi sistebantur. Nec erupit e naribus sanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt, sed parum stillarunt. Neque recidiva ulli horum advenit: Ceterum ad sextum diem cum sudore moriebantur.* Hactenus multa symptomata prava in multis, qui morbis exitiosis laborabant, ab Hippocrate observata, vidimus, quæ si morbis supervenerint, aut postea in morbis appareant, pravum malignumque morbum, naturæ prævalentem denotabant. Sed, ut lector hic singula legere possit, ad hoc, ut ipsa morbis supervenientia, seu postea apparentia recognoscat, & sciat morbum denotare absque dubio lethalem, utile fore duximus, omnia hic a nobis

Ex more.

a) Sect. 2. p. 954. lit. E.

Mor-
bum le-
thalem
indicantia
signa.

bis adnumerari oportere. Hæc itaque sunt, Vigiliæ affi-
duæ, profundus somnus, veternosus, delirium, oblivio,
dolor acutus, ægrotos dolores non sentire, surditas, aurium
tinnitus, vertigo, oculis caliginem observari, lacrymæ in-
voluntariæ, oculos lucem effugere, convelli, aut alterum
altero majorem videri, aut si candidum rubeum appareat,
aut lividas aut nigras venulas habeat, aut sordem circa oculos,
aut ipsos sublimes tumidos, ut, vel cavos admodum
videri, aut squalentes & obscuros, vel totius vultus color
evariet, tremores, convulsiones, resolutiones, palpitationes
præsertim cordis, anxietates, inquietudines, singultus, vi-
scerum dolores fortes, extrema frigida difficulter recalc-
scentia, livida, lingua squalida exusta, nigra, livida, crassa,
cænosa, sine siti, aut ægrotos siti ardere inextinguibili,
cibos abhorrere, eos stomacho non continere, sed vomitu
rejicere. Pulsus arteriarum prælanguidi, duri, inordinati,
inæquales, intermittentes, deficientes. Respiratio magna
& rara, parva, densa, intermittens, inordinata, sublimis,
frigida, fœtida, & quæ pinnis narium quoque & pectore
editur. Malæ excretiones, non allevantes, in die decretorio.
Sudores multi non allevantes, pauci, assidui, non ex
toto corpore sed ex capite, fronte, claviculis, frigidi. Stil-
lationes sanguinis e naribus nigræ, crassæ in die decretorio,
largæ itidem sanguinis vacuationes non juvantes: Vomitus
biliosi, flavi, virides, nigri, fœtidi, virulenti, æruginosi nihil
juvantes: Hypochondrium cum dolore tensum, atque cum
ipso ictericus color in corpore, ante diem septimum. Si con-
spiciantur exanthemata, parva, pauca, numero & magni-
tudo non augetur, livida, nigra, intus recurrentia, atque si-
ne ratione evanescentia, copiosa, magna non sublevantia. Tu-
mores quoque post aures, Græci *parotidas* appellant, in in-
guine, aliisque partibus, parvi, non augetur, vel magni
non venientes ad suppurationem, omniumque maxime cito,
nulla prægressa vacuatione, intus recurrentes atque evanescentes.
Urinæ item aquosæ, turbidæ non clarescentes, crassæ,
nigræ cum suspensis nigris, albæ lucidæ in phreniticis, cum
suspensio elato, lividæ, ictericæ, non juvantes, pingues oleo-
sæ,

sæ, cum sedimento farinæ crassiori simili. Dejectiones immo-
dicæ, liquidæ, fœtentes, quas *colliquativas* Medici appellant,
pingues, cruentæ, nigræ, lividæ, biliosæ, sinceræ, multæ non
minuentes febrem, sputa sincera, biliosa in tabidis & suppuratis,
cruenta ex pulmonibus, livida, nigra, æruginosa, admodum
viscida & magna difficultateeducta, dolorem non sedantia,
atque penitus suppressa in viscerum internis inflammationibus,
ad æpiratoria instrumenta pertinentium. Hæc itaque, atque
hujuscemodi generis alia, post morbum inspecta, (ni propter
crisim futuram fiant, quod nobis signa perfectæ coctionis &
alia signa salutaria indicabunt) morbum natura potentio-
rem, summeque perniciosum, nobis præmonstrabunt.

C A P. XI.

De morbis natura potentioribus ab ipsorum causis cognoscendis.

Nunc eosdem morbos natura potentiores ab ipsorum cau-
sis indagemus, atque ab externis exordiamur. Quarum
primo occurret consideranda, quæ ex vario aëris ambientis
statu, a variis cum annorum constitutionibus, tum tempori-
bus morbos magnos nobis indicare potest. Itaque aër a suo
consueto temperamento ad calidum maxime mutatus, quique
diu talis prævaluerit, maximos morbos animalibus invenit.
Etenim immodica ipsius caliditas, plurimum nativi caloris in
corporibus resolvens, corpora cum in magnos morbos, (ma-
gno quidem a suo statu naturali facto recessu) delabi, tum
valde languida, & debilia, reddi, est causa: a qua sane im-
moderata caliditate quandoque pestilentiam gravem concitatum
fuisse, Galen. in primo de differ. feb. hisce verbis tradidit, di-
xit enim: *Contingit autem quandoque præcedere ambientis aëris
caliditatem immodicam, quemadmodum in ea pestilentia, quæ
Athenienses invasit, ut Thucydides inquit: Sed in tuguriis suffocanti-
bus æstatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant, &
in 3. Epidemicorum com. 3. tex. 71. Æstatem Etæsis ventis ca-
rentem (qui sunt septentrionales frigidi) admodum morbosam
esse statuit. Ex quo Hippoc. in Epidemiis a) com. 3. tex. 71. pesti-
lentem*

Morbi
magni ac
perniciosi
cogno-
scendi ex
causis ex-
ternis.
Ex aëre.

a) Lib. 3. p. 1082, lin. 6.

lentem constitutionem describens, ait: *Æstas serena erat & calida magni erant æstus*. Ex calore itaque aëris immodico corpora patiuntur insignes corruptiones, & resolutiones, cerebrumque ipsum insignes noxas a calore patitur. Caput enim incalefactum a roto corpore humorum redundantiam trahit, præsertimque biliosos, qui tali tempore cum multi tum tenuissimi ac acutissimi abundant. Facillimeque ex universo corpore ad caput rapiuntur, quibus cerebrum in morbos symptomataque perniciose incurrit. Qualia Hippoc. in 3. Epidem. a) cap. 4. meminit. Ubi ergo caliditati aëris etiam humiditas conjungitur, nihil corporibus morbosius, pessimunquæ aëris temperamentum esse atque pestiferum. Gal. in lib. 1. cap. iv. de temperamentis ita expressit: *Omnium aëris ambientis temperamentorum pessimum id esse, quod humidum est & calidum*. Quod & paulo post ita confirmavit, dicens: *Verum hic minus, utpote uno tantum e quatuor temporibus mutato malum fuit, quod si duo triaue sint mutata, aut etiam totus annus calidus humidusque fuerit, necesse est, magna pestilentia succedat*. Cujusmodi in tertio Epidem. id est, grassantium publice morborum, narrat. Quid mirum. Cum humiditas in aëre corpora redundare quamplurimis humiditatibus faciat, quæ facile, insigniterque a calore computrescunt. Siccitas vero humiditate minus est mala, quæ etiam acutissimos pariat, tamen humiditate ortis sunt salubriores, & minus mortiferi, teste Hippocrate in lib. b) Aphorif. 15. Ex præimmoderata etiam aëris frigiditate, sic nonnullæ partes corporis læduntur, ut extincto exinde calore emoriantur. Quæ mala in variis annorum observationibus, quas medici constitutiones appellat, sæpius apparent. Hæque constitutiones aut a multis anni temporibus, aut ab omnibus ad unum idemque conspirantibus temperamentum procedunt. Hippocrat. in libris Epid. quatuor annorum constitutiones descripsit, quarum prima fuit austrina c) humida, secunda & tertia borealis d) atque quarta e) calida, & humida, quæ perniciosos ac pestilentes morbos mortalibus intulerunt. Quippe austrina prima phthifis, parotides, carbunculos, ardentis febres, pestilentes: & due boreales

Ex annorum constitutionibus variis,

a) a pag. 108; ad 1091. b) Lib. 3. c) Lib. 1. Epid. Sect. 1. d) ibid. Sect. 2. p. 942. ad 958. descriptæ. e) Lib. 3. Epid. Sect. 3, a p. 1081, ad 1091. desc.

les ophthalmias, dysenterias, tenesmos, lienterias, diarrhæas biliosas, febres ardentis, semitertianas, erraticas, malignas, phrenitides, & alias: & quarta austrina calida, & humida sine ventis, pluviosa, sacros ignes cito undique depascentes, oris ulcera, aphthas Græcis dicta, atque pudendorum, febres ardentis, phrenitides, lippitudines, tabes multas, internas inflammationes, tubercula in pudendis, carbunculos, abscessus ad suppurationem, quæ erat potius corruptio, non venientes, ex qua caro, ossa, nervique integri decidebant multis, item ex maligna fluxione rotum brachium, ut narrat Hippocrates, vel totus cubitus, vel femur, vel tibiæ, vel pedes omni carne nudabantur. Ex inconstantibus etiam anni temporibus inconstantes morbos, ac difficiles iudicatu fieri, Hippocrat. in sect. 3. Aph. 8. docuit. Ex propriis item temporum anni temperamentis idem comprehendi nobis in sect. 3. Aph. 9. indicavit, ita dicens. In Autumno morbi acutissimi atque exitiales magna ex parte: verò vero saluberrimum, & minime exitiale. Et Aph. 10. Autumnus tabidis malus. Ab iis quoque anni temporibus, non servantibus proprium temperamentum, morbi magni ac perniciosi fieri observantur. Anno MDLXXXVI. Bassani, & prope ipsum in Villa Novarum nuncupata, pleuritides pestilentes, contagiosæ, epidemice grassatæ sunt, quæ quarta vel ad plus septima interimebant. Hoc itidem anno, quo hæc scripta revideo Venetiis, & in aliis multis Italiæ locis, complures ab epidemice febribus, semitertianis, ardentibus, pestilentibus cum morbillis malignis moriuntur. Hocque genus morbi non in pauperum corpora ex proxima annona exliccata, sed divitum, quæ multis cibis se impleverunt, sævit. A mala quoque victus ratione diu servata morbi magni, ac perniciosi, excitantur. In gravissimos morbos ii incurrunt, qui crapulis atque ebrietatibus indulgent, quando ex multo cum cibo tum potu calore corporum fere suffocato insignes putredines fiunt. Quo Gal. in libro de caus. morb. affirmavit, *Immodicum cibum & potum corpora refrigerare, frigidusque & fortissimos morbos facere*. Ex potatione Silenum, a) Charionem b), Nicodemum c), adole-

A mala victus ratione,

G 2

a) Lib. 1. Epid. Ægr. 2. p. 969. b) Lib. 3. Epid. Ægr. 5. p. 1072. c) Ibid. Ægrot. 10. p. 1108.

lescentem Mælibæum a) in pestilentes incidisse febres, Hippocr. in Epid. meminit. Cibos vero pravi succi, ac potus perniciosos morbos facere Medicorum neminem latet. Gal. in lib. de succorum bonit. & vitio. Pestem sæpius annonam secutam fuisse scriptum reliquit. Copia itaque ciborum immodica vel etiam boni succi, & longe plus pravi, concitari magnos ac perniciosos morbos, omnes perspectum habent. Ceterum corpora nendum ipsorum ciborum copia in perniciosos morbos delabuntur, sed quin etiam inopia Gal. in libro 8. meth. med. cap. 7. scribit. Complures in syncopas fastidiosissimas atque hæcicas febres ex jejuniis incidisse, & in libr. 5. de loc. affectis Grammaticum quendam præ inedia sæpius convulsus vidisse, dixit. Ex immoderato vini potu homines in summe perniciosos morbos delabi. Hippoc. in sect. 5. Aph. 5. ita expressit. Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut ubi ad horam pervenerit, qua solvuntur crapulae, vocem recuperet. Usam item aquarum palustrum jecur atque lienem durum ac scirrhosum reddere, exindeque hydropes, febresque malignas, veluti corruptarum seu fætidarum morbos pestilentes facere experientia docet, & ratio nobis suadet, hæ enim humores nostri corporis ad suscipiendam excellentem putredinem faciunt opportunos, illæ sua crassitie ostruendo, viscera debilitant, quæ variis propterea excrementis qualitate pravis abundant, a quibus prædicti affectus concitantur. Alexandria in Ægypto habitatores quotannis, autumnis aquis ad cibum corruptis utentes, in pestilentes febres exitialissimas incidunt, quibus epidemicæ complures interimuntur; de qua re nos in libris nostris de Medic. Ægypt. editis accuratius scripsimus. Ex somno item diuturno, atque immoderato, homines redduntur vertiginosi, veterinosi, obliviosi, epileptici, paralytici ac vel etiam apoplectici. Qui omnes sunt affectus perniciosi. Non raro etiam phthyfici, auctis scilicet ex capite ad pulmones destillationibus. Non minus & ab immodicis vigiliis, phrenitides fiunt, amentia, convulsiones atque alii pravissimi affectus. De quibus nos satis in opere de prævidendis morbis scripsimus. Ab immoderatis etiam exercitationibus corpora plethorica non raro in in-

a) Ibid. Ægrot. 16, p. 1117.

fanabiles affectus incurrunt. Non paucis ex iis rupto vase aliquo ex pulmonibus aut thorace sanguis profunditur, quo ad phthyfin via fit. Alii in febres, atque in viscerum internorum inflammationes incidunt, ex nimio motu accensis & putrefactis humoribus, atque motis ad viscera. Non minus passionibus vehementes animi possunt ad concitandos magnos morbos. Ex ira multos in acutissimas febres devenisse, Gal. in lib. de sanit. tuenda, meminit. Ab ipsa tamen subito neminem mori in lib. 2. sympt. caus. testatum reliquit. Quod sæb ingenti gaudio, atque timore quibusdam contigisse, plures observarunt. Timor metusque magnus sæpe quosdam interemit. Ex hoc complures febres acutæ & lethales invadunt, quibus omnes fere moriuntur. Ab usu veneris cum immoderato, tum ab abstinentia, hominibus gravissimos sæpe morbos contingere in lib. 6. de loc. affectis docuit. Perpetuum tremorem quosdam incurrisse ex immodica venere in lib. 3. Epid. com. 1. in tex. 2. posteritati tradidit. Idem interceptis naturalibus consuetisque vacationibus fit. Ex fecibus retentis & exsiccatis sæpe in ileon incidunt. A suppressis cum menstruis tum hæmorrhoidibus morbi gravissimi solent concitari, iisdemque immoderatis fluentibus. Quod Hippoc. in sect. 5. Aph. 57. meminit, dicens: Si menstrua plura fiant, accidunt morbi, & si non fiant, ex utero morbi contingunt. Et Gal. in Commen. Quocumque autem horum fuerit, necesse est processu temporis & ipsum uterum pati aut similem inflammationi dispositionem, aut erysipelati aut duro tumori, aut cancro, quibus denuo totum compatitur corpus. De hæmorrhoidibus. Hippoc. in libr. 6. Aphor. 12. A diuturnis sanato hæmorrhoidibus, si una non servatur, periculum est, aquam intercutem, vel tabem advenire, & Gal. in 4. de præfag. ex pulsibus, ex iis immodice tum fluentibus, tum retentis, aquam intercutem fieri, docuit. Et in libr. de venæ sectione cap. 9. advers. Erasmi, ab hæmorrhoidibus suppressis nonnullos melancholicos amentes observasse scripsit, alios pleuriticos & alios hydropicos. Urina suppressa brevi hominem perdit, quem longo tempore consumit, diu immoderatusque fluens, uti in Diabete. At de cognoscendis morbis natura potentioribus a causis externis hæc nobis sufficient. Nunc eosdem ab

Ab animi passionibus vehementibus.

Ab internis causis,

Ab ætate.

internis causis perscrutemur. Ab ætatibusque exordiamur, quæ & ipsæ ad morbos natura potentiores cognoscendos non parum faciunt. Pueri frequenter ab austrina constitutione pluviosa in variolas atque morbillos malignos incidunt. Quo malo MDLXXXIII. Venetiis Epidemice grassante complures interierunt. In *Juvenibus*, ait Hippocrat. in *sect. 3. Aph. 29. sanguinis exspuitiones, tabes, febres acutas fieri*: tabes vero ab anno decimo octavo usque ad trigésimum quintum solent concitari. Post juventutem hoc fieri quoque dixit a) quippe *asthmata, morbos laterales, pulmonias, phrenitides, lethargos, alvi profluvia, choleras, dysenterias*. Senectus maximos quoque morbos affert. Quos meminit Hippocrates in *3. Aph. 31. in hunc modum. Senibus spirandi difficultates, urinæ stillicidia, vertigines, apoplexiæ, hydropes, tusses*: & alia, quæ omnia in hac ætate omnino sunt lethalia. Nam ut dicit Hippoc. in *libr. 2. Aph. 39. Senes juvenibus magna ex parte ægrotant minus, qui vero morbi ipsis accidunt longi, maxima ex parte comitantur ad mortem*. Et postea *Aph. 40. Raucedines & gravedines in valde senibus concoctionem non admittunt*. Et Gal. in *Comment.* ait: *Neque enim hi soli morbi senes comitantur ad mortem, sed nephritis, id est passio renum, podagra, morbus articularis coxendicis cum dolore, & quæ laxiori intestino ac spleni frigide insunt dispositiones, & præterea crebri anhelitus, (quos Græci asthmata vocant) tusses, dorsi curvationes, recurvationes & obliquationes, demum quæcumque alia morborum genera ex frigidis humoribus ortum habent, quæ in quibusdam juvenibus, nedum in senibus, difficulter coquantur*. Et in *sexto libro Aph. 57. Apoplectici autem sunt maxime a quadragesimo anno usque ad sexagesimum*. Ex habitu quoque corporum non naturali graves morbi comprehenduntur. Obesos ac pinguios, quod hæc corpora minus habeant caloris innati, magnis tentari morbis, quibus etiam ob calorem prælanguidum seu debilem plerique moriuntur. De his Hippoc. in *lib. 2. Aphorif. 44.* ita habet: *Qui natura admodum crassi sunt, citius intereunt, quam qui graciles*. Corpora itidem calidioris & humidioris temperamenti, febribus, synochis malignis, atque internis viscerum inflammationibus sunt obno-

Ex habitu corporum non naturali.

a) Sect. 3. Aphor. 30.

obnoxia, veluti calida & sicca in ardentibus febres acutissimas que inflammationes incurrere solent. In hisce corporibus morbi omnes frigidi, admodum graves existunt; veluti in corporibus frigidis, calidi, hocque fit ex magno ab ipsorum temperamento recessu; & hoc est, quod Hippocr. in *2. Aph. 34.* dixit: *In morbis minus periclitari quorum, naturæ aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum congruit*. Ceterum etsi hoc verum sit, ex eo quod magni recessus, qui perpetuo sunt difficiles, ut a natura ad solitum statum restituantur, in iis corporibus facti denotentur; tamen verum quoque non minus erit, eos, qui ad graves aliquos morbos inclinationem habuerint, si ipsis capiantur, pessime se habere, difficulterque iis morbis resistere. De his Hippoc. in *1. Epid. a) Com. 1. text. 18.* ait: *Et maxime moriebantur, quibus natura vergebat ad phthysin*. Calidioris etiam temperamenti homines destillationibus calidis acris a capite in pulmones, sunt obnoxii. Quod Hippoc. in *1. Epid. Com. 2. text. 19.* quoque dixit: *Qui calidioris erant temperamento, illos imprimis laborasse ex destillationibus capitis*. Atque hinc etiam fit, quod qui calido siccoque capite sunt facile in phrenitidem incidant. Humoribus etiam copia seu multitudo graves morbos parit, qui in corporibus debilibus exitiales esse solent, Ex humorum copia. omniumque maxime, si ea multitudo fuerit humorum crudorum & crassorum. Ex his itaque morbi acuti concitati, ni fuerint vires robustissimæ, erunt plane lethales. Natura enim robusta longo tempore eos concoquet & superabit. Ex quo de frigidis sudoribus in continuis febribus apparentibus, (quod significant, teste Galeno, crudorum humorum multitudinem, quæ non nisi longo tempore potest a robusta natura vinci) Hippoc. in *sect. 4. Aphor. 37.* scribens, ita habet. *Suaves frigidæ cum acuta febre mortem, cum mitiori longitudinem morbi significant*. A vehementia enim morbi vires, etsi etiam validæ sint, collabuntur. Idem præfagit calidorum non minus humorum copia. Neque etiam sanguinis copia est salutaris (quanquam ceteris humoribus sit benignior) quando ex ea maxime inflammationes

A morbi vehementia.

*) Sect. 1. p. 939. lit. F.

tiones fiant, veluti sunt anginae, pleuritides, atque aliae, ut Gal. in lib. 1. *de venae Sect. cap. 1.* advers. Erasist. meminit. Idemque & ex bilis multitudine erit aestimandum. Perniciosi item sunt morbi, qui fiunt, ubi in corporibus aequae exsuperant crassi, viscosi, crudi, & tenues calidi, ut docuit in primo *libr. Epid.* Humoribus etiam inopia seu defectu morbi magni ac difficiles fiunt, uti sunt, tabes, singultus, convulsiones, & alii huiusmodi, de quibus Hippocr. in quinto libro *Aphorif. 3.* *Ubi sanguis plurimus fluxerit, singultus aut convulsio superveniens, malum.* Et *Aphor. 4.* *A superflua purgatione eodem modo singultum atque convulsionem supervenientem, malum significare tradidit.*

Ex particularibus quoque humoribus morbi magni, & graves comprehenduntur. Ex quo dixit Hipp. in *sect. 6. Aph. 53.* *Desipientias, quae cum risu fiunt, esse securiores: & quae cum studio, periculosiores.* Quod illae ex sanguine, haec a bile exulta oriuntur, a quo humore phrenitides ac pleuritides concitatur, lethales creduntur. Haec sputa aeruginosa, & nigra habent, illae virulentos seu aeruginosos vomitus. Quae omnia esse lethalia signa Hippocrat. & Galenus in multis locis docuerunt. Sanguis item a pulmonibus, crosso aut fracto vase aliquo, si extulsiatur, lethalis morbi erit praesagium, atque hoc est quod dixit Hippocrat. in 4. libro *Aphor. 25.* *Sanguis quidem supra, qualiscunque fuerit, malum.* Galen. itidem in 4. *de loc. affect. cap. 8.* scribit: *Omnes, qui a sanguinis sputo per tussim purulenta reddiderunt, tabidos seu phthysicos obisse.* Plurimam quoque bilem sine febre ex pulmonibus tussi rejectam, exitialis affectus nobis esse indicio, scriptum reliquit. Tres ibi narrat fuisse, qui cum plurimum flavae bilis exspuere potuerunt. Omnium humorum atra bilis (quod maxime naturae humanae sit inimica, difficillimaque, & tardissima, ut concoquatur, & superetur) morbos exitiales parit. Hujus succi copia, si ad benignum vel reduci debeat, vel consumi, vel excerni, praevalida facultate est opus. Qua debili existente, casus est perniciosus; quod nobis Hippocr. in *sect. 4. Aph. 23.* expressit, dicens. *Quibuscunque, ex morbis acutis aut diuturnis, vel ex vultu niger, exierit, postridie moriuntur.* Pituitosos quoque crudos

Ex humorum defectu,

Ex humoribus particularibus,

Ex atra bile,

Ex pituitosis crudis.

dos humores difficillimos concitare morbos quotidie praxin facientes observant. Cujusmodi sunt tenebricosae vertigines, epilepsiae, paralyseis, apoplexiae, convulsiones, & alii huiusmodi. Malignam etiam humorum putredinem perniciosos morbos facere, Galen. in libro quarto *Aphorif. 47.* scriptum reliquit: *crenim humores excellenter putrefacti qualitatem pravam acquirunt, quae nostris corporibus esset venenum.* Quod Gal. in peste infectis, & in quibusdam etiam mulieribus ex corrupto semine morbis, ac symptomatibus perniciosis vexatis, se vidisse & cognovisse in libro sexto *de loc. affect.* scribit: De his Hippocrat. in primo *Epidem. a) com. 2. tex. 54.* dixit: *Phreniticis convulsiones, & virulenta vomunt, & ex his quidem subito moriuntur nonnulli.* Et in libro *text. b) Phreniticus primo die vomuit virulenta, & multa & tenuia.* Et Galen. in Comment. *Nam si phreniticus primo die vomuit virulenta, quod febribus aduentibus fere est consequens.* Itaque ut veneno epoto lethali quidam postridie vel tertio die moriuntur, qualitate ejus, non copia mortem afferente. His addimus, humores habentes aptitudinem ad vehementer putrescendum, ex Galeno in 3. *Epidem. exitiales morbos, pestemque concitare.* Qualibus corpora in quarta constitutione pestilenti, quam in libro tertio *Epidem.* Hippoc. descripsit, scatuisset Galen. meminit. Humores itidem aut suapte natura, aut ob insignem putredinem tenuissimi, atque ad motum praecipites redditi, saepius nobile aliquod viscus occupantes morbos lethales faciunt. Quo Hippoc. continuo, ne scilicet praecipites ad aliquod viscus ferantur, purgandos in Aphorismis praecipit. In libro quoque *de natura humanae c) dixit, parte aliqua principe nostri corporis laborante totum corpus aegrotare, morbosque fieri gravissimos.* Et Gal. in lib. *de constit. art. Medica, cap. 18.* scribit: *Pravos humores in morbis acutis, si in principem partem ferantur, extremum periculum aegrotis facere.* Ex quo optimum est in morbis humores a visceribus ad exteriora converti, pessimum ab exterioribus & ignobilibus ad viscera. Qua ratione Hippoc. in *sect. 6. Aph. 25.* dixit: *Erysipelas*

Ex maligna humorum putredine.

A parte aliqua principe corporis laborante.

a) 1. Libr. Epidem. Sect. 2, p. 948. b) P. 1100, Aegr. 4tus. c) p. 229, lin. 15, & seq.

A muta-
tione
morbo-
rum.

ab exterioribus verti ad interiora, non est bonum. Hinc constat morbos, cerebrum, stomachum, jecur, cor, pulmones, diaphragma, atque alias internas partes præcipuas conflictantes esse gravissimos atque difficillimos. A mutatione etiam morborum, idem comprehendimus; quippe in pejores quæsit, in ipsis magnitudinem & periculum argumentatur, uti cum febres intermittentes in continuas mutantur, atque hæc in malignas ac pestilentes. Simples etiam fieri compositas, phlegmonemque adjungi, malum est. Ardentibus item febribus hæcticas succedere marasmodos, phreniticis veterum, convulsiones; paralyti, & epylepsia apoplexiam; tonsillarum inflammationi anginam; pleuritidi peripneumoniam, empyema, phthisin; hepatis, & lienis tumoribus hydropem, & alia hujusmodi in pejus facta mutatio: atque hæc sunt, quæ morbos magnos naturaque potentiores nobis præmonstrabunt, atque hic nostræ methodi, qua cum naturam viribus morbo potentiorum, & debiliorem, tum morbum natura ipsa potentiorum, & debiliorem cognoscimus, finis esto.

C A P. XII.

De futuri morborum status seu vigoris cognitione ad prædicendi rationem.

Status
futuri
cognitio-
nis ne-
cessitas.

Diximus necessariam esse futuri status præcognitionem ad naturæ & morbi victoriam nobis innotescendam. De qua Gal. in lib. 3. de Crisibus cap. 5. ita habet: *Et quidem sine horum trium exacta dignotione, nihil de salute investigari contingit, non magis quam hoc, nuncquid aliquis portando oneri sufficiat, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine & viæ longitudine antea non perspecta.* Nam ægri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem, quod usque ad statum extenditur, longitudini viæ responderet. Quo pacto igitur de ægrotante sciri potest, num quid sufficiat, si nulla status præcognitio habeatur? Ex omnibus itaque ratio cogit, nil tam studiose esse discendum, quam futuri status præcognitionem. Quandoquidem natura morboque æque viribus constantibus, ubi cito statum seu vigorem morbi futurum conjecerimus, naturæ victoriam, &

& salutem ægrotis prædicemus. Contra, morbo longius, ad statum ut veniat, retardaturo, morbi victoriam, atque exitum plerumque futurum nobis præmonstrabitur. Itaque de hoc morbi tempore, quod necessario ad prognostici notitiam concurrat, nunc agemus, nonnullis de morborum temporibus in memoriam primum revocatis, & num ægrotantes sanaturi omnia, aut quædam tantum morbi tempora transeant, neque minus morituri, quo morbi tempore intereant. Morborum autem tempora nihil aliud esse Medici dicunt, quam mutationes, quæ in toto morbi tempore, quippe a principio ad finem usque observantur. Hasque ætates etiam morborum appellant, quæ, perinde ac ætates animalium vitam, ita etiam totius morbi tempus in tempora seu in partes dividunt. Quæ quatuor existunt, prout tot mutationes in toto morbi tempore a principio scilicet ad finem usque spectantur, quippe principium, augmentum, status atque declinatio. Quæ omnia quatuor tempora quilibet salutaris morbus habet, ut Gal. in 3. de Crisibus, & in libro de totius morbi temporibus docuit. *Morbi exitiales sæpe prius ægros perdunt, sive interimunt, quam nedum omnia at duo tantum prima tempora absolvunt, quando eorum, qui moriuntur, quidam in principio, quidam in augmento, quidam in ipso statu seu vigore decedant.* Quandoque enim morbi usque adeo sunt vehementes ac perniciosi, ut statim in principio vel tardius in augmento homines interimant, de quibus Hippocr. in 1. Epidem. com. 3. tex. 10. a) ait: *statim enim continua est, quibus incipiens florescit & viget.* Et in 1. Aphorism. 7. *Ubi quidem peracutus est morbus, statim extremos habet labores.* Hac eadem ratione natura aliquando usque adeo est debilis, ut nedum totum morbum concoquere queat, sed quinimo vix incepta concoctione morbo succumbat. Habent itaque salutare morbi quatuor tempora, & lethales unum aut duo aut tria, quando ægroti, ut postea accuratius ostendemus, aut in principio, aut in augmento, aut in statu moriuntur. Hæc vero tempora, ex Galeno in lib. de totius morbi temporibus cap. 3. a nullo alio deprehenduntur, ac cognoscuntur, quam a cruditatis & coctionis signis in excrementis conspectis ac observatis. Non de-

Morbo-
rum tem-
porum
differen-
tia.

Morbo-
rum
tempora
unde per-
quirenda,

fuere tamen Medici alioquin doctissimi, qui præter hæc tempora a coctione seu transmutatione materiæ cognita, alia ab essentia morbi, aliaque a symptomatibus deprompta faciunt. Etenim inflammationis cutis partem occupantis principium faciunt, quod humor ad partem inflamatam confluit, & decumbit, eoque partim fluxo, partim fluente, augmentum seu ascensum, totoque humore affluxo quoad coquatur, statum seu vigorem, atque demum ipso concocto, cum etiam resolvitur, declinationem. Ex quo symptomatum, & materiæ transmutandæ tempora a temporibus morbi maxime differre atque distingui affirmant. Veluti in pectoris, pulmonumque inflammationibus tempora morbi, & symptomatum simul procedere, minimeque cum iis temporibus, quæ a coctione, & cruditate excrementorum attenduntur, observamus. Vigere enim sæpius illa dicunt, nulla in humoribus coctione apparente. Quod tempus principium ex materiæ transmutatione esse statuunt. Quod morbus tunc erit in vigore seu statu, & natura seu materia ipsa, ut concoquatur, in principio, hoc confirmant ex Gal. in 1. de vict. rat. in acutis, scribente; Hippocrat. dicentem: a) (Si dolor fuerit assiduus, qui fomentis minime cedat, & sputum etiam non procedat, sed lentescat citra coctionem, & ptisana offeratur, interficitur ægrotus,) statum intelligere voluisse inflammationis, in quo non debeamus ægrotos nutrire, vigentisque inflammationis, signa esse dolorem assiduum, qui fomentis minime cedit, atque ubi ægri quicquam non exspuunt, cum tamen hoc tempore ad materiæ coctionem comparatum principium sit. Amplius ubi morbus & symptomata vigent, coctionis principium esse dicunt, atque ipsis declinare incipientibus augmentum esse. Quod vel ipsis fuit persuasum, primum ex Galeno, qui in libro 3. de vict. rat. in acut. com. 62. dixit; Morbi vigorem interdum cum ipsa coctione existere: ex quo plerumque morbi vigorem absque coctione observari colligunt: Et postea com. 59. cum scripserit. Nam sæpius affectio ipsa, qua laborant, mitior quidem existit, sed symptomata augentur. Et in secundo lib. aphorismorum: Dispositio siquidem, ex qua hæc generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consistit, est fortior. Quod etiam confirmant

a) Libr. de Vict. rat. in acut. p. 386, lin. 3. & seq.

ii dicentes in vigore coctionis morbum aliquantulum declinasse, cum humores concocti ac superati minus naturæ molesti, quam antea sint. Non semper igitur a coctione sola tempora morborum perquirenda discimus, at a symptomatibus & a morbi etiam, ut aliis visum est, essentia. Quam rem Gal. meminisse visus est in 1. lib. de Crisib. cap. 29. cum de cognoscendis morborum temporibus ex accessionibus symptomatibusque locutus, dixerit: Ipsorum augmentum judicari non modo ex accessionibus solitum tempus anticipantibus longioribus & gravioribus, verum etiam a propriis morborum symptomatibus, quæ ideam morborum notant, atque a supervenientibus non minus, multis assiduis, validis ac malignis. Hæc vero ita habet: Ex supervenientibus vero symptomatibus; si multa, si diuturna & valida, atque maligna existierint. Quæ symptomata multa, diuturna, valida, atque maligna sæpius in morbis exitalibus observantur citra ullam humorum coctionem. A quibus tempora morbi differre a temporibus naturæ concoquentis (quam Medici tempora materiæ vocant) cuique liquido constabit. Itaque dividimus tempora morborum, quibus utemur ad prognosin, in ea, quæ ad morborum symptomata, & in ea, quæ ad naturam concoquentem, seu ad coctionem & cruditatem, (quæ ob id tempora naturæ concoquentis appellavimus) referentur. Morbi salutare omnia cum morbi tum naturæ tempora fere pertranseunt. Quod in exitiosis non fit. Horum namque nullus est, qui statum percurrat, & ad declinationem perveniat. Horum alii (ut dictum est) in principio, alii in augmento, ac alii in vigore seu statu moriuntur. Differunt vero augmenti statusque tempora in sanandis, & moribundis observata. Illorum enim augmentum, ut docet Galen. in primo lib. de Crisibus cap. 8. Incipiente humorum coctione fit, & status seu vigor perfecta apparente, lethali vero morborum augmentum & status signis cruditatis ac lethaliibus innotescit. Quod Galen. in lib. de totius morbi temporibus cap. 6. ita expressit, dicens: Siquidem initium similiter in morbi generatione constituitur, ascensus non in coquendo, sicut in iis, qui superstites futuri sunt, sed in cruditate, lethaliisque signis consistit. Itaque sæpe contingit multa ob id tempo-

Morbo-
rum
tempo-
rum di-
visio.

ra diversa in ægrotis eodem tempore observemus, quorum alia principium, alia summum vigorem, atque alia declinationem demonstrant. Uti pleuritici, qui nihil exspuentes, seu quicquam cum exspuere nondum ceperint, moriuntur, quod ad morbum & symptomata ipsum consequentia pertinet, in augmento aut vigore existunt, atque ad naturam nihil concoquentem, sive ad materiam, quæ omnino est cruda, in principio. Verum Medici distinguere debebunt, quod non illa tempora a solius simplicis morbi vel multorum simul complicatorum ratione fiant. Quod Galen. *in eod. lib. cap. 3.* ita meminit. *Nam uno eodemque tempore duobus tribusve morbis homo infestari potest, quorum alius jam declinat, alius principii tempus adhuc vel augmenti primordia occupat.* Itaque morbi principium ex symptomatum ratione, tempus est, in quo ægroti parum ab iis conflictantur, & ex natura concoquente, in quo nulla in humoribus apparet concoctio, & dum accessiones, symptomataque anticipant, augentur, & diutius ægrotos affligunt, augmentum significatur. Idemque, quod ad naturæ tempora spectat, augmentum dicetur, cum humores concoqui manifeste ceperint. Sicuti illis perfecte concoctis morbum in vigore esse dicimus, atque etiam in quo accessiones symptomataque consistunt. Quibus quidem aliquo modo declinantibus, atque humoribus, & concoctis, & aliqua ex parte resolutis, morbum declinare scimus. Sed quæ de vigore seu statu morbi, diximus, forte dubia videbuntur, cum Hippoc. & Galenus, qui de hoc ipso tempore locuti sibi ipsis omnino consistere non videantur. Etenim modo dicunt, vigorem seu statum esse partem totius morbi vehementissimam. Et *in 1. Aphorism. Sect. 3.* Gal. dixit: *Vigorem nihil aliud esse, quam morbi, quantum ad casus attinet, maximum.* Et *in 2. lib. de Crisibus cap. 8.* ut nuperrime diximus: *Circa statum omnia esse fortiora.* Et *in lib. de tot. morb. temporib. cap. 3.* docet: *Statum sive vigorem inflammationis esse, & dici, quando pars inflammata maximis doloribus cruciatur, febrisque vehementius solito affligit.* Ex opposito alii negant vigorem esse molestim ac turbantem, at potius tunc temporis ægrotos melius quiescere, neque febrem, neque symptomata, neque accessio-

Morbi principium quodnam. Augmentum.

Status.

Declinatio.

cessiones auctas videri, sed hæc omnia æqualia esse & consistere; quo ægroti minus, quam cum augmento turbantur & conflictantur. Neque immerito, cum Hippoc. *in Sect. 2. Aphor. 47.* dixerit: *Dum pus fit, dolores ac febres accidunt magis, quam jam confecto.* Nemo tamen negat in vigore ipsum pus factum esse; veluti in febribus humores plane concoctos in statu apparere, observamus. Quod forte etiam Galen. *in 2. Aph. com. 29.* intellexit, cum hæc scripserit. *Dispositio siquidem, ex qua morbi generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consistit, est fortior: verum in his, qui salvari debent, multo melior quam in morbi principio.* Et *in 3. lib. cap. 5.* *Sicuti ipsas dispositiones, in quibus hæc fiunt, ubi morbi consistunt, necesse est, esse meliores in his, qui debent sanitati restitui.* Nemo etiam non fatetur, crisin bonam fieri in statu, velut Gal. *in lib. 3. de Crisib.* affirmavit. Antequam vero ipsa fiat, necesse est vehementes turbationes, & agitationes fieri, non minusque gravia symptomata, critica vocata, crisin illam prænuntiantia; uti sunt vigilæ, dolor, deliria, inquietudines, & alia. Tunc enim natura, dum concoquit humores atque eos ad excretionem parat, concitat in corpore magnam turbationem. Quod Galen. cum *in 3. de Crisib. cap. 5.* tum *in 2. Aphorism. com. 19.* docet. Quare morbi status non sic in ægrotis fortior molestiorque videtur. Quid igitur his auditis erit resolvendum? An non ipsum statum esse fortiozem, vel potius debiliorem ac quietiorem. Utrumque, si accuratius status tempus observabimus, verum erit. Etenim morborum tempus quodlibet habet suam latitudinem, ex qua quodlibet ipsorum tria tempora percurrit, utputa principium, medium, & finem; status itaque principium est molestissimum, quia in eo tota pugna atque turbatio fit, cum natura maxime concoquat vel expellat, atque hoc est, quod dixerat Hippoc. *in Sect. 2. Aphorism. 47.* *Cum pus fit, dolores & febres augentur magis quam illo confecto.* Quod fit in principio itatus, atque in fine est confectum. Quo fit, ut ægroti summos labores ac turbationes patientur in primo status tempore, quoniam natura valide totam materiam humorum agitat, atque alterat. Qua sane concocta seu alterata, quod

Morborum cujuslibet temporis divisio.

quod circa finem factum est, melius ægroti se habent. Quo tempore morbus omnino coctus seu superatus a natura est. Unde ipsam minus turbari & offendi, non est mirum. Dicitur itaque in ægrotis, qui incolumes futuri sunt, totum statum seu vigoris tempus cum perfecta humorum coctione non esse, sed ipsius tantummodo partem ultimam seu finem, quam ex symptomatum ratione declinationem aliquo modo nominari liceret. In morituris vero status seu vigor nulla omnino coctione observatur, ob idque pessimum est in morbis vigorem absque ulla coctione observari, quod sane significat morbum esse fortissimum, qui usque ad ultimum cum natura venerit, summam ipsius vires oppugnando, atque naturam ita debilem, ut quicquam contra morbum toto illo tempore facere non potuerit, nihilque humorum concoxerit, & superarit. Quæ si hactenus facere non potuit, multo minus post faciet, ipso morbo viribus supra ipsam plurimum aucto, ipsaque debiliori reddita. Sed tempus est, ut ad prædictionem ex status observatione, descendamus.

C A P. XIII.

De salutis ac exitii prognostico ex morborum futuri status cognitione.

Morborum statum, seu vigorem, qui humorum coctione perfecta indicatur, ad morborum prognosticum plurimum facere, non ignoramus, circaque ejus rationem propterea accuratius versari nunc sit propositum. De altero tam non ex naturæ, sed morbi potius ratione, ut nuper ostendimus, qui symptomatum auctorum consistentia atque vigore cognoscitur, non minus agendum duximus, licet multis ipsum statum seu vigorem appellari non libeat, at potius augmentum, quod nisi ægroti a vehementiori morbo, quem debilis ipsorum natura ferre non potest, tunc temporis intermerentur, morbus procul dubio ac symptomata multo plus augerentur. Salutis vero ac exitii præsagium nobis primo ab illius

illius status celeritate, tarditateque innotescit, atque etiam quod vel solus vel simul cum naturæ seu coctionis statu in ægrotis observatur. Cito autem morborum status seu vigores apparentes, neque valde vehementes, optimi in omnibus ægrotis censentur. Siquidem natura melius morbi insultibus resistet, si brevi tempore sit dimicatura. Non latet etiam nos omnia morborum tempora, ut Gal. docuit, inter se proportionem temporis convenire; etenim breve principium breve tum augmentum, tum status, tum declinatio sequitur, quodlibetque ipsorum æqualis temporis proportionem movetur, a brevi propterea observato principio brevi tempore augmentum atque statum, uti dictum est, expectare debemus. Contra tarde ad statum morbum venturum sperabimus, prioribus duobus temporibus, principio scilicet ac augmento, tarde ad ipsum statum properantibus. Hippoc. in Sect. 1. Aph. 7. *Ubi morbus peracutus est, statim extremos habet labores.* Facilius igitur natura morbi vehementiam cito advenientem, & cito desinentem, feret. Attamen sæpe usque adeo morbi sunt graves, aut a maligna humorum qualitate, aut ab ipsorum multitudine, aut a principe parte corporis læsa, aut ab iis omnibus simul, ut statim in principio ægrotos interimant; uti cum ex venenoso humore, corde insigniter læso, syncope oborta statim moriuntur, & cerebro læso phrenitici: veluti phrenitico, de quo Hippoc. in 3. Epidem. com. 3. a) meminuit, contigit, qui quarta die obiit. Idem in anginosi, pulmone non raro observatur, quod si copia humorum paucis diebus suffocati pereant. Quare quovis modo principibus membris, aut partibus ipsis immediate servientibus, graviter læsis, ut gula, pulmonibus, intestinis, renibus, vesica; aut ab aliqua inflammatione, aut humore crasso & lento obstructis, continuo homines pereunt, etsi etiam brevi tempore sic morbus ad statum festinet. In morbis vero partem vel non principem, vel ipsam leviter offendentibus, vires non nisi longo tempore resolvuntur, in hisque quanto citius ad statum ægroti veniunt, eo citius liberantur. Qui si longo tempore ac tardissime ad vigorem seu sta-

Morborum temporum inter se convenientia.

Morbi graves unde sæpe oriuntur.

Salus vel exitium in morbis quomodo ex statum naturæ tum morbi prænoſcitur.

tum veniant, ni ægroti prærobustiſſima natura valeant, morientur. Ex ſtatu igitur tardius futuri præcognitione, ſalutis ſpes dubia redditur: in prælanguidiſſimisque corporibus bonum non eſt, peſſimumque, ſi morbus valde vehemens fuerit. Quod Hippoc. forte intellexit, cum dixit *a)*: *Sudores frigidi in morbis acutis ac vehementibus, mortem: atque in mitioribus, longitudinem prænunciunt.* quando, ut *Gal.* meminit in *Commento*, natura corporum ægrotantium a vehementi morbo longiori tempore conflictata, priuſquam ipſum, qui non niſi longiori tempore ſuperatur, concoquat, exſtinguitur. Celeritati quoque ac tarditati ſtatus morborum, ſi coniuſerimus ſtatum naturæ, iudicium magis certum, aſſequemur. Namque hoc ſemper erit veriſſimum ac fideliffimum, ſi æque tum morbus, tum natura, quod ad ſua tempora ſpectat, ſimul moveantur, cito quidem, ſi ex aliis temporibus antegreſſis ſtatum, ſeu vigorem morbi & naturæ, ſeu coctionis ſeu materiæ, quo modo alii hunc ſtatum vocant, ſimul futurum coniuſciemus, morbum ſanatum iri, atque omnino ſalutarem prædicemus. Eodem itidem modo, ubi etiam una tarde morbi atque naturæ vigor ſperabitur, ſalutem futuram pollicemur. Siquidem æque totum offenſæ, quod corpori ægrotato morbus intulit, natura eo tempore corrigere atque emendare poterit. Et merito ſane, etenim cum duo ſint, quæ invicem pugnant, morbus quippe ac natura, ſi æque ambo robuſta fuerint, æque ſimul a principio ad finem uſque ſe habebunt, morbus quidem oppugnando, & natura defendendo, totumque illud, quod a morbo in corpore concitatur, natura æquali robore prædita eo tempore corrigeat. Nihil itaque in ægrotis melius creditur, quam tempora omnia tum morbi, tum naturæ a principio ad finem una æque procedere. Ubi vero morbus celeriori motu quam natura ipſa moveatur, malum ſignificat; non obſcurum enim eſt imbecillitatis naturæ indicium, atque quo magis naturæ tempora a morbi temporibus diſtant, eo pejus ad prædictionem eſſe creditur, & quo minus, eo minus malum. Quando enim morbus ſummum exercet vigorem, &

a) In 4. Aphor. 37. & in Prognof. p. 38. lin. 21.

natura adhuc etiam eſt in principio, utpote quod nondum morbum alterare, & concoquere cœperit, quid ſpei ad ſalutem erit? Ni natura ſit prærobuſta & morbus mitis, certum exitium præmonſtrabitur. Sed his de ſtatu morbi præmiſſis, nunc ad naturæ ſtatum redeamus, qui ſi cito ſit futurus, facultate valida exiſtente, brevi ſalutem certo oſtendet. Nam morbos habere celerem ſtatum, nihil quidem aliud, quam brevitatem, & ſecuritatem, teſte Hippocrate, ſignificat. Itaque in iis humorum concoctio cito incipit, & cito abſolvitur, & quo citius incipit, eo citius perficitur. Optimumque eſt in omnibus morbis Medicos ſigna coctionis obſervare, hæc enim nunquam, ut Galeno placuit, male apparent, at perpetuo ſalutem ſignificant, atque eo citius futuram, quo citius ſigna illa coctionis nobis illuxerint. De his Hippocrat. in 1. *Epidem. a)* ait: *Coctiones celeritatem portendunt iudicii, ſecuritatemque ſalubrem.* Et Galen. in *lib. tertio de Criſibus cap. 8.* *Neminem vidiffe intereuntem, qui præcedentibus coctionis ſignis criſin habuiſſet, meminit.* Quo citius itaque hæc apparuerint, eo ſecuriorem morbum præmonſtrabunt. Contra, quo tardius ſcilicet illa illuxerint, eo ſtatum tardioſiorem, ac morbum difficiliorem, oſtendunt; in morbo ſiquidem graviſſimo, ipſo crudo exiſtente, tardiſſime ex longo antegreſſo principio ad ſtatum veniente, periculum eſt, ne, priuſquam morbus concoquatur, natura exſtinguatur. Quare colligamus ex iis ſtatum morbi ad prædictionem æſtimari brevi tempore fore minus malum, quam qui longiori tempore futurus eſt, ni morbus ſit admodum vehemens ac ſymptomatis naturam proſternens. Majus malum quoque eſt, ſi ſine ſtatu naturæ appareat, & quanto magis tempora naturæ a temporibus morbi diſtabunt, eo periculoſiorem morbum præmonſtrabunt. Bonum itaque erit, ipſum morbi ſtatum cito futurum prænoſci, & eo melius, una cum ipſo ſtatu naturæ: Optimumque in morbis ad prognofin eſſe iudicabitur, ſi perpetuo ambo hi ſtatus quippe morbi & naturæ ſimul procedent ac una moveri obſervabuntur. Atque hæc de ægrotantium prædicenda ſalute ac morte, a naturæ

Naturæ ſtatus cognitio quid ad præſagium in morbis.

a) Sect. 2, p. 948.

morbique viribus, atque a futuri status præcognitione, a nobis dicta sint. Quibus addamus, ea, quibus alii Medici Empirico quasi modo morbos salutare atque exitiales dignoscunt.

C A P. XIV.

Ex quibus morbos salutare ac exitiales nonnulli cognoscant.

Morbi salutares atque exitiales quomodo cognoscuntur Empirico quasi modo, **E**t si præter nostrum institutum videatur, non velle omnia, quæ alii Medici ad cognoscendos morbos parvos salutare, ac magnos exitiales Empirico quasi quodam modo cognoverunt, prosequi; cum nobis satis ad illud assequendum ea sufficere possint, quæ nos dogmatice ex Hippocrate, & Galeno hæcenus sumus prosecuti: veruntamen ne aliquid omittamus, quod possit hanc nostram prædicendi Methodum illustrare ac ampliare, ea quoque omnia, quibus scio quosdam morborum vires adversus naturam dimetiri & cognoscere, atque morbos exinde salutare & perniciosos animadvertere, accuratius quoque cognoscenda & illustranda duximus.

Morbus fortis & perniciosus unde conjicitur. **D**icunt itaque hujusce prædicendi modi auctores, illum morbum fortem, ac perniciosum conjici posse, a virtute sive natura profligata, a maximo dolore, calore immodico, inquietudine, morbi difficili tolerantia, mentis alienatione, siti immodica, vigiliis assiduis, magnis inflammationibus membrorum nobilium vitæ necessariorum, ex medicamentis non juvantibus, copia humorum, turgentia atque ex aliis signis causisque pravis. Et a contrariis debiles facileque naturæ cedentes æstimantur. In his quidem virtutem seu facultatem ajunt prævalidam cognosci, ipsosque vel omnino doloribus vacare, vel saltem levissimis, vel non assiduis conflictari, neque si febricitent, vehementem calorem sentire, quietosque esse, ac facile morbum perferre, mente recte constare, immodica siti non ardere, neque plane eos vigilare, neque somno veterioso teneri atque si aliqua vexentur inflammatione, ea non sit magna, neque membrum nobile occupet, sed aut a visceribus remotas, aut ignobiles, neque principibus immediate servientes.

Tes. Qui morbi neque ingenti humorum multitudine neque turgentia, ut illi dicunt, foveantur. Atque demum, si ex medicamentorum usu quicquam fuisse juvatos observemus. Hæcque signa salutaria statuunt, a quibus salutare morbos ipsi prænoscent. An vero ex horum tantummodo accurata observatione in ægrotantibus salutem ac exitium præscire recte quis queat? In morbis acutis istud posse consequi non dubitamus: siquidem omnem morbum acutum, seu febris sit, seu inflammatio, vel aliud tale genus morbi, cum virtute, ut ii dicunt, prostrata seu exoluta exitialem esse, quis ignorat? Etenim, ut nuper dictum est, virtus prælanguida, naturam cum morbo pugnantem, non modo in pugna defecturam, sed jam defectisse ac occubuisse, significat.

At per virtutem omnes facultates intelligunt, quippe vitalem, quam Medici præcipue observant, animalem, atque naturalem. De quibus alias abunde a nobis dictum est. Itaque ea, si omnes profligatæ observentur a morbo, natura devicta præmonstratur. Reliqua vero signa, quæ observant, scilicet calorem, doloremque immodicum, inquietudinem, difficilem tolerantiam, ægrotos non dormire, morbum principem partem tenere, a multitudineque humorum aut turgentia esse concitatum, vehementem quin etiam esse inflammationem, aut febrem, nihilque adhibita medicamenta juverint, omnino esse exitiosa signa, putant. Quæ si una cum malis vacationibus spontaneis observentur, morbum plane lethalem esse affirmant, omniumque certissime, uti nuper dictum est, viribus prælanguentibus, quando ab iis morbis non nisi robustissimi evadere soleant. At ne hæc nos signa ad judicandum fallant, singula a nobis quoque sunt illustranda, ac distincte magis cognoscenda. Namque per virtutem prostratam, seu defectam, vitalem facultatem præsertim cum iis maxime debilem prælanguescentemque intelligimus. Perniciosi enim ac maligni morbi continuo solent vires prostrernere. Sed præter vitalem animalis non minus atque naturalis sedulo erunt attendendæ. Quæ quanto debiliores evaserint, tanto morbum perniciosiorem significant. Dolor, calor, inquietudo, & reliqua symptomata, si postea

Morbi exitiosi dignoscendi a virtute debili.

Morbi
fortes vel
debiles
cogno-
scendi.
A dolo-
ribus.

in morbo appareant, malum morem denotabunt, & quo plura vehementioraque fuerint, eo maiorem atque maligniorem quoque morbum præmonstrant. Sed nunc de his singulis nos accuratius. Dolores vehementes, assidue morbi fortissimi sunt symptomata, omniumque maxime viscera nobilia obsidentes, seu vexantes. Ex quo merito Hippoc. in *sect. 4. Aph. 66.* dixit: *Viscerum fortes dolores, malum significare.* Dolor etiam est ex iis, quæ maxime vires resolvunt. Quare magni dolores in omnibus morbis, tum ut signum, tum ut causam malum prænantiant, iis exceptis, qui critice aliquando in aliqua partium ignobilium, & remotarum a visceribus excitantur.

Dolentes namque pedes, vigentibus morbis, quo tempore non raro dolores ægrotos invadunt, vel etiam ab ignaris mulierculis laudari solent, morbum in pedes nimirum decumbere putantibus. *Qui etiam dolores non sentiunt* (ut Hippocrates in *sect. 2. Aph. 6.* docet) *pestimo morbo vexantur*, ii enim, aut delirant, vel in ipsis facultas exstinguitur. De calore itidem vehementi magni morbi explicantur, sed quandoque a prævalida natura fit, ideo accurate distinguendum erit, an ex morbo, an ex natura, ut dictum est, forti fiat, & an in toto vel in parte aliqua corporis sit, rursusque an internam vel externam occupet partem, atque an in extremis quidem partibus, aut in visceribus sentiatur. De his Hippoc. a) in *Prognost. tex. 4.* ita habet: *Si vero caput, manus, ac pedes frigida sint, ubi & venter & latera calida sunt, malum est.* Et in *sect. 4. Aphor. 48.* *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigide, interiores urantur, & sitim habeant, lethale.* Internarum partium insignem caliditatem a magna inflammatione viscus aliquod, vel aliquam ex internis partibus occupante, concitari Gal. docet. Quæ vero vel etiam est vehementissima caliditas, occupans externas partes, atque a visceribus remotas, magni sane vehementisque morbi est indicium; non tamen exitialis. Quinimo in febribus continuis, si in parte exteriori ac longinqua a visceribus, veluti sunt crura, brachia, & pedes, vehemens caliditas concitetur, optimum erit signum. In toto vero corpore vehe-

a) p. 39. lin. 30.

mens, assidua, diuque durans caliditas corpus colliquat. Sæpe vero Medici decipiuntur a putridarum febrium miti ac leni calore in cute observato. Etenim cum natura opprimitur ac fere humorum multitudine suffocatur, quo calor nativus alioquin ardens sese exinde intus contineat, nec foras moveatur, partes corporis exteriores parum calent. Has febres aliqui fumantes magis, quam suffocantes appellant, quod in ipsis non flamma, seu ardor calorve, foras per cutis meatus moveatur, sed fumida potius neque ita urens exhalatio, seu fumus, uti in igne lignorum viridium vel temere congestorum copia obruto & suffocato pro flamma fumum excitari observamus, aut ubi ita natura deficit, ut nisi ex putrefactis succis calor accensus non multus sit; neque ad cutim copiose perveniat. De quo scribit Galen. in *libr. 3. Epidem. Com. 1. text. 10.* Hermocratis casum commentans a): *Neque enim septimo decimo accidit nativi caloris ratione, sed sola putredine succensis febriliter humoribus, aut venenose putredinis causa, aut ob insignem visceris inflammationem intus cum sanguine nativo calore recurrente, sive retrahito, aut a morbi vehementia, vel malignitate, in externis partibus corporis & remotis resoluta externa partes parum calent.* Quod in moribundis observatur. *Inquieti vero & anxii sunt ægroti, qui loco stare nequeunt, quique decubitus, ut ait Galen. in 1. de humorib. text. 17.* ferre possunt, sed formas mutant, jactantur assidue, inæqualiter moventur, agitantur atque æstuant. Quod illis contingit, vel stomachi vitio, cum præsertim os ventris, ut docet Gal. in 2. *Proorrh. 24.* a pravis mordetur humoribus, vel quibus in ore ventriculi propria quædam molesti humoris qualitas continetur, qui humor neque multus sit, neque in ventriculi spatio innatet, sed in ejus tunicis sit immersus, atque etiam a longa inedia, ventre ichoribus (Galeno auctore in 7. *Aphorism. 56.*) repleto: vel a cibo intempetivo gravante, vel a corpore virtutem gravante, aut a febre stabili & æstuosa & maligna, vel ab acioribus virulentisque humoribus æstu turgentibus, ferventibusque circa præcordia, vel ab insigni alicujus visceris inflammatione, vel erysipelate, aut deni-

Ab in-
quietu-
dine.

a) Quem vide in 3. *Epidem. Sect. 1. Ægr. 2.*

denique ab infirmitate virium. Quare quandoque ægroti inquieti evadunt, quo tempore humor aliquis calidus vel acris ad excretionem movetur, quod in iis observamus, quos crisis aliqua judicare debet. De quibus Gal. in 2. *Prorrheticorum* 44. hæc habet: *Nam si judicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum solvit supervementibus sudoribus, vel vomitibus commodis, vel alvo subducta.* Itaque hæc inquietudines, quæ stomacho ex aliquo humore læso fiunt, morbum minime perniciosum denotant: pessimæque sunt, ab æstuosa febre stabili & pestilenti, ab insigni visceris inflammatione, & ab humoribus virulentis æstu turgentibus ac circa præcordia ferverentibus obortæ, atque omnium maxime, quæ propter languorem virium excitantur, hæc summe perniciosos morbos præmonstrant. De his auctor Coacarum in 1. libro text. 2. ait: *Quæ cum refrigeratione anxietates incidunt, pessimæ.* Addamus diu etiam perseverantes, nulla postea illucescente evacuatione. Idem forte de morbi difficili tolerantia videtur dicendum; nam morbum non facile tolerari, inquietudinem significat a), quam vel a vehementi diuque perseverante febre vel maligna, vel a virulentis succis, vel insigni inflammatione interna vel denique virium infirmitate fieri jam diximus. Ægris igitur morbum non facile ferentibus, hoc unum speciatim nobis indicari videtur, quippe naturam morbo imparem viribus esse. Quod Hippocrat. in *Prognosticis* text. 56. b) de suppuratis ad exitum tendentibus expressit, cum dixerit *hos non facile morbum ferre, & facile eos, qui sani futuri sunt.* Somno etiam ægrotos bono carere per multos dies, nobis fortissimi morbi & perniciosi erit indicium, omniumque maxime perpetuæ vigiliæ, quod hæc vires resolvant, cruditatem in humoribus augeant, in desipientiam, & phrenitidem non raro ægrotos deducant, atque non minus in exitiales tremores ac convulsiones. Somnus perpetuo magni momenti erit ad salutem prænotandam, si bonus natura-

A Morbi tolerantia,

A somno.

a) Unde in loco ex Coacis paulo ante citato *δυσφορέας* legitur, quod vocabulum ab Authore nostro tanquam *Anxietates* expositum, stricte tamen *difficilem tolerantiam* significat.

b) P. 41. lin. 47. ad finem usque.

turalisque sit. Nam paucissimi aut nulli sunt, qui morbo videntur pernicioso, & probe, id est naturaliter seu secundum consuetudinem, dormiant. At dormientibus etiam non omnino fidere debemus, cum ex iis non pauci sint, qui etsi sint moribundi, recte dormire videantur. Sed hic, quod una cum virium languore prodeat, a bono distinguetur, atque etiam, quod nedum non juvat, sed quinimo etiam lædit. Quod fit tanta affectione cerebrum occupante, quam neque somnus digerere, & consumere queat. Hinc Hippoc. in 2. lib. *Ap. oris*. 1. dixit: *Quibus in morbis somnus laborem facit, mortale. Si vero juvat, non mortale.* Alii vero gravioribus somnis & longioribus utuntur, qui non inter somnos, sed soporiferos potius affectus sunt adnumerandi. At de his in sequentibus libris accurate scribemus. Magnas inflammationes appellamus, cum ex ipsarum vehementia, tum si fiant in membris principibus; eæ omnes multum sunt merito timendæ; veluti parvæ, atque in ignobili membro, parum aut nihil. Quid læsæ partis varietas ad prognosticum faciat, alias dictum est. Cui hoc unum addimus, partem affectam vel principem, vel non principem tanti momenti esse Galenum docuisse, ut in acutis morbis humores malignos in principem partem recurrentes, exitium; & in non principem ac ignobilem, salutem ægrotis inferant. Gravissimos itidem morbos esse ab humorum multitudine concitatos, omnes Medici statuunt, præcipueque si multitudo humorum sit eorum, qui naturæ maxime adversantur, quos ipsa propterea difficillime ac tardissime concoquit, corrigit, aut a partibus affectis expellit, quales sunt bilis æruginosa, usta, atra vocata, summe putridi ac virulenti humores. Non tamen ob id, qui ab humoribus quantitate paucioribus excitantur, omnes periculo vacant. Sæpe enim valde exitiales observamus morbos a paucis, sed tamen virulento humore. Cujusmodi fuit phrenitis, qua ille, de quo Hippoc. scripsit in *tertio libro Epidem. a)* quatuor diebus interiit. Hoc Galenus in *libro sexto de locis affectis*, exemplo cum ictus scorpionis seu veneni, perquam quantitate exigui, tum seminis corrupti, quibus sævissimi mor-

A parte affecta,

Ab humorum multitudine,

Quantitate.

a) Sect. 3. Ægr. 4. p. 1100.

Turgescencia.

Ex medicamentorum utilitate.

bi & symptomata concitari solent, verum esse demonstravit. Ex turgentibus etiam humoribus non minus graves, & periculosi morbi concitantur. Quando hi, præterquam quod turgentes periculum invehunt, ne in partem corporis principem irruentes, morbum gravissimum faciant, id etiam habent, ut ipsorum mala qualitate morbis vim perniciosam addant. Medicamenta etiam, quicquam utilitatis seu juvamenti non afferentia, morbum usque adeo perniciosum, quem natura neque arte adjuncta superare queat, præmonstrant. De quibus Hippoc. in 3. Epidem. com. 3. tex. 65. a) *Et oblata ægre admittebant, nam purgationes multos offendebant.* Facta quidem tempore debito in acuto morbo sanguinis vacuatione, aut per venæ sectionem, aut per malleolorum scarificationem, aut alio modo, aut medicamentis vel lenientibus, vel purgantibus vomitoriis, aut dejectoriis, purgatione, si ægroti nihil juventur, iudicium redditur difficile. Pravorum siquidem humorum crudorum, naturæ minime cedentium, multitudinem significant, unaque naturam morbo longe debiliorem redditam esse, quæ, priusquam morbum concoquere queat, succumbit. Hujusmodi vacuationis Hippoc. meminit in lib. 4. Aphorism. 56. dicens: *Febri-tanti sudor superveniens, febre non deficiente, malum.* Et in 1. Prorrheticorum tex. 7. *Qui in hypochondrio febris refrigerata ardores relinquuntur, tum alias tum in sudoribus, mali sunt.* Et in lib. 2. b) text. 27. *Inquietatio cum sudore, est mala, &c.* c) *Flammans quoque cum sudore facies in his mala.* De sputis in lib. 2. Prognosticorum text. 51. d) *Omnes autem excretiones malæ sunt, quæ non sedant dolorem.* Quæ itaque juvare deberent, cujusmodi sunt medicamenta omnia, & non juvant, aut exitii aut saltem difficilis iudicii sunt indicia. Quod Gal. in lib. 3. Prorrh. tex. 35. expressit, hunc in modum scribens: *Sanguinis eruptio non iudicans, vel mortalis, vel iudicatu difficilis, ita sudor vel copia, tum urinarum, tum dejectionum, tum vomituum, vel quæ per hæmorrhoidas, vel uterum excernuntur, & parotides & ceteri abscessus.* Et paulo post: *Quæ namque ex iudicatoriis nihil juvant, sunt*

a) P. 1086. lin. 13. b) Lib. 1. 39. tum & in Coac. præfag. text. 53.

c) Prorrh. lib. 1. text. 67. d) Libr. Prognost. p. 41. lin. 33.

sunt iudicatu difficilia: Quæ non etiam in contrarium repunt, sunt lethalia. Alibi dixit lethalia esse, quæ cum signis lethalibus, & iudicatu difficilia, quæ non cum signis lethalibus, apparent. Itaque hoc eodem modo remedia ægrotis nihil juvamenti afferentia, difficilis erunt iudicii, & quæ nedum juvabunt, sed quinimo etiam ægrotos lædent, seu ab ipsis ægrotis in deterius mutantur, atque abeunt, exitium præmonstrabunt, quod Hippocrat. in Sect. 2. Aph. 2. de somno expressit, cum dixerit: *Quibus in morbis somnus laborem facit, mortale: si vero juvet, non mortale.* Quo ex medicis præfidiis, quæ juvant ægrotos, salutarem sane morbum significant. Idem ex omnibus naturæ excretionibus juvantibus, (quas crises Medici vocant) iudicari solet, quæ enim juvant, salutare itidem; & quæ non juvant, difficile iudicium reddunt; atque quæ lædunt in acutis morbis exitium prænuntiant: omniumque certissimum, ubi aliqua signa prava illuxerint, cujusmodi sunt, in ardentissimis febribus tremores, convulsiones, refrigerationis extremorum cum ardentissima siti, deliria, atque alia multa, quæ alias accurate recensuimus, atque posterius de singulis accuratius agemus. Atque hæc de ægrotantium morte ac salute a naturæ morbique viribus, atque a futuri status cognitione præfagienda dicta sint, & quod hæcenus de iis universaliter scriptum est, nunc in sequentibus libris speciatim, de singulis symptomatibus, quibus natura, tum robusta, tum debilis, adversus morbum dignoscitur, agendum erit, atque his nostra prædicendi methodus absolvetur.

FINIS LIBRI PRIMII.

PROSPERI ALPINI
 MAROSTICENSIS,
 DE
 PRÆSAGIENDA VITA
 ET
 MORTE ÆGROTANTIUM.
 LIBER SECUNDUS.

C A P. I.

De quibus in toto opere sit agendum.

CUM in primo libro de Ægrotantium salute, ac exitio Prognosticum a naturæ morbique cognitione pendere dixerimus, atque etiam ex quibus vires utriusque tum prævalidæ, tum debiles innotescerent, plane fuerit demonstratum. Superest modo, ut de earundem virium fortitudine, atque debilitate speciatim agamus. Ex his siquidem totum prædicendi artificium nobis innotescit, in ipsorumque accurata observatione consistit. De hoc vero agentes, ab iis, quæ naturam morbo vel imparem viribus, vel firmiorem denotant, exordiemur. Itaque de his (quæ facultatum actiones firmas, vitiatas, diminutas, ac omnino extinctas significare alias dictum est) sermonem primo faciemus, & postea de illis agemus, quæ tum morbos fortes, exitiosos, tum debiles, salutare denotant, a quibus ad particularium morborum, illorum inquam, quæ hominibus exitium inferre possunt varios eventus judicandos, descendemus. In his vero singulis tradendis, ut ordine non careamus, (quando nos ad dignoscendum prognosticum, singularum facultatum actionibus, uti instrumentis seu mediis, utamur) inprimis circa

Prædicendi artificium in quibus consistit.

(Cap. II.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 77
 circa eas actiones, vel sanas, vel vitiatas, vel diminutas, vel plane sublatas, quæ ab animali facultate, & secundo a vitali, atque demum, a naturali proficiscuntur, versabimur. Sed rem aggrediamur, ab internis sensibus principium facientes, quorum cognitio, quantum ad ipsorum morborum exitus prædicendos Medicis conducatur, ab iis, quæ posterius scribemus, li-
 quido cuique nostrum constabit.

C A P. II.

Quid mente constare in morbis significet.

Ad indagandum morborum prognosticum exordiemur, ut nuper proposuimus ab actionibus animalis facultatis, quæ imaginatione, ratione, ac memoria perficitur; atque ab iis primo, quæ mentis seu virtutis ratiocinatricis, robur & debilitatem, significant. Hæ si fortes, firmæ, ac perfectæ, vires istius facultatis prævalidas; si vitiatæ, diminutæ, ac omnino sublatae, prælanguidas denotant. Itaque multum interest, in omnibus morbis actiones, quæ vim hanc animaleam fortem seu firmam significant, atque prælanguidam, sedulo cognoscere. Hæ namque in cerebri malis, exitium, illæ salutem futuram prænuntiant. Quæ nos haud fallent, si cum ipsis facultatum aliarum actiones æque responderint, sit enim aliquando, cum recte tum vitales, tum naturales vires valuerint, ut mens in ægrotis turbetur, quæ non raro salutaris crisis sit indicium. Ea quanquam Hippoc. in Sect. 2. Aphor. 33. dixerit: *In quovis morbo mente constare; & bene se habere ad illa, quæ offeruntur, bonum*: Nilominus in multis morbis mentis constantia licet ex bonis signis sit, nullo modo salutem prædicat, quandoquidem multi ex pleuriticis, peripneumoniacis, anginosi, hepatis, lienisque, ac aliarum partium inflammationibus atque ex febricitantibus sine ulla mentis vacillatione moriantur. In septi vero transversiferum, uteri, cerebri, spinalis medullæ, nervorum, partiumque nervosarum juxta cerebrum positarum, aut quibus cerebrum maxime consentit, inflammationibus ægrotos sanos mente esse, non obscurum recuperandæ salutis indicium existimatur. Nullus etenim, aliqua supradictarum partium ex præcipuis, optimum

Animalis facultatis actiones quam harum querobur & debilitas quid ad præaugurium in morbis.

Mentis constantia in quibus morbis salutem non prædicat.

Mente constare in quibus morbis optimum

Mente
constare
quinam
dicuntur.

cupuis, vel multis simul inflammatis, prudens ac sapiens moritur. Ex quo in talibus morbis ægrotos mente constare optimum est, præfertimque si id cum aliis signis bonis appareat; scitu vero dignum censet ad hoc, ut distinguantur mente recte valentes ab iis, qui modo aliquo vacillant, ut eos, qui mente constant intelligamus, sæpe enim fit, ut Medici hac in re plurimum decipiantur, atque errent, putantes quosdam viros prudentes & sapientes esse, qui vere delirant, & aliquos vacillantes, qui recte sapiunt. Mente vero hi constare dicuntur, in quibus omnes voluntariæ actiones plane firmæ, seu illæ sæpe spectantur, ac in ipsis obeundis partium solitum decorum ad unguem servatur, nec non ubi interni sensus recte atque secundum consuetudinem valent, suaque munera obeunt. Vel mente denique constare eos dicimus, ut Galeno quoque placuit, qui loquuntur, aguntque singula rationi consentanea. Sed de his nunc satis, in sequenti enim capite istud nos accuratius scribemus.

C A P. III.

Quid sit mente non constare, qualibusque signis, cum præsens de mentis inconstantia, tum futura prænoscat, & de deliriorum differentiis atque causis.

Mente
non con-
stantes
quinam
dicuntur.

Quemadmodum ægrotos in omnibus morbis mente constare, seu quod ad rectoris facultatis actiones pertinet, recte ac secundum consuetudinem se habere, bonum esse affirmavimus; sic illos quovis modo delirare, seu vacillare, seu non recte secundum consuetudinem sapere, malum fore ad salutis prognosticum signum, dicimus. Quo signo in acutis morbis sæpe exitium prædicimus. Ceterum ad illustrandam prædicendi rationem, primo quid per mentis inconstantiam, & secundo qualibus signis præsens inconstantia nobis innotescat, & futura prænoscat, explicandum; atque tertio de amentiarum seu deliriorum differentiis atque causis, non minus accurate agendum, duximus. Quod itaque ad primum attinet, mente non constantes seu deliros Galen. appellat, qui loquuntur, aguntque nihil rationi consentaneum, qui tamen, non recte omnes deliros, seu mente aberrantes expressisse visus est: quando

quando nedum eos, qui nihil agunt vel loquuntur rationi consentaneum, at omnes, qui quippiam tantum agunt, aut loquuntur præter consuetudinem, etsi in multis sapientes, videantur, amentes, seu mente aberrantes, seu dilirantes vocari oportere patet: dux etiam primus Hippocrates, ex altera tantum rectoris facultatis actione læsa, delirium sæpe cognoscit, ut in libro secundo Aphorism. a) ex dolore quem non sentiunt ægri, dixit enim. *Quicumque dolentes parte aliqua corporis, omnino dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat.* Et in Prognost. 1. text. 55. b) ex solo decubitu. *In ventrem autem cubare, qui in sanitate non est solitus ita dormire, quo tempore sanus fuit, malum est, delirium enim, aut dolor circa ventris sedes significatur.* Galenusque etiam in 1. Prorbet. 6. a sola sputatione delirium dignosci tradidit. Et in primo Prognost. c) ex manuum indecora gestulatione, cum ægri festucas colligunt, frustra que venantur muscas: ac non manus ex sermone, & responsione ægri; Auctor enim 1. Prorbet. 44. d) ait: *Ferocem responsionem in homine modesto, atque in feroci modestam, delirium significare, & garrulitatem in taciturno, ac silentium in garrulo.* Hæc & quam plura alia exstant exempla, quibus homines ex una tantum læsa actione deliri reputantur. Quare dicamus nos illos mente aberrantes fore profecto dicendos, in quibus alia ex voluntariis actionibus præter rationem vel exsuperans, vel deficiens observatur, & in ipsa solidum decorum non servatur, veluti si manus indecore moveatur, festucas frustra colligendo, aut muscas venando, vel aliquod præter consuetudinem, atque sine causa; ut etiam qui præter consuetudinem, parum, vel multum, vel indecore obscæna turpiaque loquuntur, verbaque incomposita, & non constantia; & qui tardius, quam necessitas expostulat, respirant; aut pudenda coram astantibus denudant; vel eos deliros dicimus, in quibus sensuum defectus in animo observatur, in animo inquam non advertente sensibilibus species, quæ iis objiciuntur, vel frustra eas, quæ non ipsis sensibus objiciuntur, sentiant. Ex quibus ii profecto delirant, qui solitis sensibus, sine causa derecerunt, vel iis præter consuetudinem utuntur, aut cum ægri aliqua ex voluntariis

Signa
quibus
delirantes
cognoscuntur.

a) Text. 6. b) Pag. 37. lin. 48. c) Pag. 38. lin. 1. d) Et in Coac. 51

tariis actionibus careant, vel abutantur. Quæ notæ, ac delirantium conditiones in Coacis præfagiis 2. *coac. præfag. sec. 1. text. 10. a)* perbelle hæc verbis exprimi videntur. *Facere quid præter consuetudinem, velut instituere, velleque ea, quæ prius non consueverat, aut contrarium iis, quæ fuerunt consueta, malum, & proximum demeritæ.* Quævis igitur mutatio, in moribus, in gestu corporis, in voce, sermone, in sensuum iudicio, hominem d. litum, atque alium a seipso factum denotant. Sed nunc ad particularia magis inconstantis mentis signa accedamus, (quod est caput secundum a nobis propositum) illa in memoriam revocantes, quæ variis locis tum Hippoc. 1. *Prorrh. b) text. 6.* cum Gal. memoriæ prodiderunt. Quæ hæc erunt. *Ferocem responsum in homine composito & modesto, atque in feroci & incomposito modestiam, delirium significare.* Ex 2. *lib. Prorrh. c)* ut nuperrime meminimus, & aspectum audacem, atque ferocem esse phreniticum. Idem quoque significari ab ægrotis dolorem non sentientibus, atque lingua exultis nihil sumentibus, vel exiguum potum exposcentibus. Nec non pulsû hypochondriorum cum frequenti oculorum obruitu. Quod & oculos sublimes, atque instabiles denotare Gal. *in 1. Prognost. d)* tradidit. Eodem quoque modo ex decubitu in ventrem præter consuetudinem Hippoc. *in eodem lib. 1. Prognost. tex. 23. 24. e)* delirium notari dixit. Et Gal. *in Comment.* idem testari supinum cubantis cura admodum reducta, distractaque, & insolitum dentium stridorem, quod ibidem *f)* Hippoc. docet, nec non in summo morbi vigore ægrotos velle residere, atque nuper commemoratas manuum gesticulationes, quippe ad os manus ferri, aut frustra ægrotos muscas venari, festucasque colligere, aut de veste pilos evellere, aut de pariete stipulas carpere, ut in Dealeis uxore, quæ in Leio decumbebat, Hippoc. *g)* observavit. Delirantis etiam non obscurum signum erit, modestos ægrotos, omniumque maxime mulieres, audentibus devorato

pudore pudenda sine causa nudare. Quod & respirationem magnam ex intervallis editam significare tum Hippoc. in Prognostic. *a)* tum Gal. *in 2. de respirat. cap. 5.* tum *in 3. Epidem. b) text. 3. 19.* docuerunt. Idem notat palpitatione hypochondriorum, non minusque ægrotos non agnoscere familiares, ex Coacis præfagiis *c)* delirium testatur. Atque *in 1. Coac. præfag. sec. 1.* linguas *d)* vocesque *e)* obtremiscentes, frequentem *f)* spuitionem, urinasque *g)* mingi in non recordantibus, mictas *h)* prærubras esse cum sublimi. Vocem item *i)* clangosam, linguas *k)* densas, vomitus *l)* æruginosos cum sorditate, tinnitus *m)* aurium in acutis febribus, dolores *n)* circa umbilicum palpitantes, atque *o)* laterum raros & *p)* coxæ occultatos, cum urinis suspensionem elatam habentibus, ipsasque *q)* urinas aquosas, albas, cum suspensio, elato, rotundo, & capitis dolore in turbulentis, vigilibusque mentis aberrationem indicare, quemquam in Hippoc. & Galen. scriptis versatum, non latet. Auctor *Prorrh. r)* addit; *Ex vomitu fastidioso, vox clangosa, oculique concretum pulvisculosum habentes, insaniam ostendunt, ut Hermozugi uxori, quæ vehementi insaniam acute correpta, muta obiit.* Et in sequenti textu; *Si in ardente febre aurium sonitus cum caligine fuerit, proveneritque in naribus gravitas, mente ex melancholia aberrant.* Gal. etiam *in 5. de loc. affect.* scribit: phreniticis delirium non subito, sed paulatim fieri, neque affatim quiescere, ipsumque præcedere solent interim vigiliæ, interim somni turbulenti, cum manifestis imaginibus, a quibus clamant nonnulli, & exsiliunt; aliquando oblivio irrationalis accedit, ita ut aliqui, cum vas ad mingendum tenerint, mingere non recordantur, aliqui cum tumultu insolito ac temeritate, ut nuper dictum est, respondeant, cum

antea

a) Coac. 47. *b)* 44. *c)* Lib. 1. Prorrh. 49. & Coac. 213. *d)* Hipp. Prognost. p. 38. Lin. 37. & Coac. 227. & 228. *e)* Prognost. p. 37. lin. 48. *f)* Lin. 52. *g)* Epidem. lib. III. Sect. 9. Ægr. 15. p. 1114. Confer. & lib. Prognostic. p. 38. lin. 1. & lib. 1. Prorrh. text. 34. & Coac. 76.

a) Pag. 38. lin. 8. *b)* Sect. 3. Ægr. 15. & 16. p. 1114. & seq. *c)* tex. 282, 298, 300, 308. &c. *d)* Coac. 233. & 1 Prorrh. 19. & 20. *e)* Coac. 99. & 1. prorrh. 19. *f)* Coac. 244. & 1. Prorrh. 6. *g)* Coac. 596. & 1. Prorrh. 29. *h)* Coac. 198. & 1. Prorrh. 32. *i)* Coac. 99. & 1. Prorrh. 19. *k)* Coac. 234. &c. Prorrh. 3. *l)* Coac. 169. & 1. Prorrh. 10. *m)* Coac. 131. & 1. Prorrh. 18. *n)* Coac. 300. & 1. Prorrh. 36. *o)* 1 Prorrh. 22. *p)* 1 Prorrh. 37. *q)* Coac. 582. & 1. Prorrh. 4. *r)* 1. Prorrh. 17.

antea fuerint mansueti, ac mites; parvo item potu utuntur. Respirationemque habent magnam atque raram, atque dolet iis nonnunquam occiput, pulsus parvi sunt & duri. Cum vero propius ad phrenitum accedunt, oculi apparent vehementer squallidi, lachryma in altero oculorum acris, lippitudo, venæque oculorum sanguinis plenæ cernuntur. Item sanguinis stillicidium e naribus fit, quo tempore nihil prudenter respondent, floccos evellunt, festucas carpunt, febris aridior, æqualior, sine magnis mutationibus uniformis, lingua salebrosa, & aliquando furdastri, aliquando mæsti, & vix quicquam respondentes, dolorificumque non sentientes. Atque hæc signa ad dignoscendos mente non constantes seu deliros, nobis sufficiant. Ex quibus multa deliratos ægros, seu mente castros decernent, uti vigilia, quæ sæpe delirium antecedit: ut in 2. Prognost. a) Hippoc. meminit: Utrumque enim quippe tum illam, tum delirium excalfacto aut exsiccato cerebro, excitari Gal. in lib. 4. de præfag. ex pulsibus prodidit. Somni etiamnum turbati, atque tumultuosi, conspicuique, a quibus ægri clamant, exsiliunt, futuri delirii sunt præfagia: de quibus in Coacis præfagiis b) sec. 2. text. 8. *Turbulentæ, ferocesque excitationes e somno delirium adferunt.* Aurium quoque tinnitum, & sonitum insaniam sæpe præcedere Auctor Prorrheticorum c) meminit, non minus, & furditatem, d) si præsertim cum urinis appareat habentibus suspensionem elatam ac sublimen. Oblivionem quoque sæpe ante phrenitum manifestari, Galenus in quinto, de loc. affectis, ut nuper etiam meminimus, prodidit. Dolor item capitis vehemens, & assiduus in acutis febribus delirium portendit, præsertimque in auribus qui observatur, ex Hippocrate in 3. Prognosticorum. e) Nec non si dolor cum præcordiis revulsis appareat, de quo in Coacis præfagiis f) sect. 1. text. 6. *Capitis dolor in acuto morbo, præcordia revulsa, siquidem sanguis non effluet, in phrenitum procedit.* Non minus & vigilia cum aurium sonitu vel tinnitu, vel furditate, ni hæmorrhagiam indicaverint: Et in g) secundo Prorrheticorum, hæc quoque una observata delirium prænuntiare, ita legitur: *Quibus alvus liquida,*

a) Prognost. p. 39. lin. 51. b) Text. 83. c) Lib. 1. 18. d) Ibid. 32. e) Prognost. p. 44. lin. 45. f) Text. 119. g) 1 Prorrh. 38.

da, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigilia, obscuritas & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur, spes est. Dolorem capitis assiduam ad prænuntiandam desipientiam maxime facere, testatur Auctor libri septimi Epidemiorum tex. 100. a) Item dolor hypochondrii non raro fit delirii nuncijs. Quod in muliere b) trimestri fetu gravida fuit observatum, idemque significat palpitatione, nec non qui circa umbilicum continuant in morbo acuto dolores, ex tertio Epidemiorum c). Idem dolores in ignobili parte exorti, qui occultantur fere continuo, ex primo Prorrheticorum (partim: in eodem libro d) scribitur: *Rari in his laterum dolores delirium ostendunt: & in e) secundo libro. Si quippiam in urina sublimis petierit, occultato coxæ dolore, delirium portendit, & quæ circa aurium sonitus talia existunt, quod Hippoc. f) Larissæ calvo vidit accidisse, cui occultato femoris dextri dolore statim delirium accidit. g) Lateris quoque dolor in pleuriticis, si absque ratione evanuerit, portendit delirium. Non raro, & sputa rotunda, ex Prorrheticis h) frequensque sputatio sine causa idem notant, & Hippocrates in 5. Aphorism. 40. ait: *Quibuscumque mulieribus ad mammas sanguis colligitur, furorem significat.* Et in quarto libro Aphorism. 72. Galenus urinas albas, lucidas, idem portendere tradidit, quod & turbidæ in acutis morbis minantur, maximeque in turbulentis, & vigilijs, habentes, ut alias dictum est, suspensionem elatam, ex secundo libro Prorrheticorum i) tex. 28. 31. Pulsus item in alijs atque in Hypochondrijs, magnaue & rara respiratio ex primo Prognosticorum. k) Et in Prorrheticis l) hæc de his quoque habentur: *In acutis morbis dolorosa in faucibus gracilia, pusilla, strangulantiæ, atque cum æger biaverit, non facile os tum cogere tum claudere mentis alienationem portendunt.* Vomitus m) etiam æruginosi, seu virulenti cum capitis doloribus assiduis, vigilijs, furditateque, certa delirii futuri, tum singula ipsorum per se sola, tum multo magis omnia, & ipsorum etiam quædam simul in febre acu-*

L 2

a) Forte text. 120. & 121. (b) Epidem. lib. 1. Ægr. 13. p. 990. c) Ægr. 3. p. 1067. conf. 1 Prorrh. 36. d) Text. 22. e) 1 Prorrh. 37. f) Epid. lib. 111. Ægr. 5. p. 1101. g) 1 Prorrh. 97. h) Lib. 1. 6. & Epid. em. lib. 6. Sect. 3. text. 27. & Sect. 6. 21. pag. 1176. & 1190. i) Lib. 1. 4. & Coac. 582. k) Pag. 38. lin. 8. & 34. l) Lib. 1. 11. & Coac. 275. m) 1 Prorrh. 10. & Coac. 169.

Mentis
incon-
stantia
quænam
affectio
& unde.

ta conspecta, sunt indicia. Atque ex his futura deliria præsen-
tari, ac portendi dictum cum sit, nunc deliria in suas species at-
que differentias distincta spectemus, non minusque ipsorum
causas. Quibus quidem neglectis impossibile profecto vide-
tur, nos delirantium Prognosin recte assequi posse. Nomine
autem non constantis mentis (ut hæc aggrediamur) nos men-
tis aberrationem, vacillationem, hallucinationem, amentiam,
insaniam, desipientiam, delirium, atque phrenitidem com-
prehendimus, non constantesque mente ægrotos hisce nomi-
nibus intelligimus. Quæ affectio symptoma maxime est ratio-
cinatricis imaginatricisque potentia. Hæc enim potentia, ut
docet Gal. in lib. de different. symptom. cap. 3. vel est deficiens,
ejusque motus est imbecillus, uti in Coma, & Lethargo; vel
est resoluta, ut in catalepsi, *caron* vocato; vel denique est
vitiata, ubi ejus motus pravus erransque existit, uti in deli-
rio & phrenitide. Eodem modo de ratiocinatrice, nam vel ipsa
quoque est deficiens seu diminuta, seu aliqua in parte resolu-
ta, quæ *morosis* & fatuitas dicitur; vel omnino resoluta sub-
lataque, quæ amentia vocatur: vel denique vitiata, ubi ejus
motus depravatus erransque existit, quod symptoma delirium
quoque appellatur. Accedit etiam haud raro, cum his duabus
læsis potentiis, memoria iisdem vitii differentiis læsa. Aliquan-
do in mente aberrantibus sola imaginatio læditur, aliis illæsis,
ut Galen. lib. de symp. diff. cap. 3. in Theophilo observavit. Et
aliquando ratio sola, illæsa tum imaginatione, tum memoria,
quod phrenitico contigisse in libro nuper allegato Galen. me-
moriæ prodidit. Plerumque vero utraque tum imaginatio tum
ratio vitiata simul deprehenduntur, ut in iis, qui cum deli-
rant, imaginantur ea, vel quæ non sunt, vel ea profecto,
quæ sunt, non imaginantur, observatur; loquunturque ac
agunt nihil rationi ac imaginationi consentaneum. Dividuntur
vero omnes mente non constantes in eam, quam proprie
amentiam, insaniam, ecstasin, desipientiam, mentis aberratio-
nem, vacillationem, alienationem vocamus, & in eam, quam
Græci *paraphrenesin* & nostri delirium dicunt, atque tandem in
phrenitidem. Quam Gal. cum Hippocrate ab aliis desipientiis,
quod cum febre fiat, distinxit: De qua in secunda de sympt.
causis

Delirio-
rum divi-
sio & dif-
ferentia.

causis cap. 7. Nominantur autem ex his, quæ quidem cum febre
sunt, phrenitides, quæ sine febre sunt, insanix, Græce *mania*. Phreniti-
des quo-
modo a
delirio
differant.
Quæ a deliriis perpetuitate delirationis distinguuntur, nam et si
deliria seu paraphreneses cum febre fiant, non tamen sunt per-
petua, veluti de phrenitide dicitur. Gal. quidem multis locis af-
firmavit Hippocratem vocare eos phreniticos, qui perpetuo
delirant, uti paraphreneses vocat deliria, quæ tantum vel in Paraphre-
nitides
quid.
acutissimarum febrium summo vigore apparent, ipsisque de-
clinantibus declinare observantur; quare continuitate delirii
atque ipso etiam delirio sensim ac sensim prodeunte, phrenitici
a deliriis distinguuntur, iis exceptis, qui septo transverso in-
flammato mente moventur, hujusmodi siquidem deliria non
facile a phrenitide distinguuntur, quod & ipsa cum febre fiant
perpetueque existant, ex qua difficultate antiqui putarunt
septo transverso inflammato homines phreniticos evadere, at-
que ob eam suspicionem *phrenas* illi appellarunt, tanquam
φρον, id est, sapienti parti conferat quippiam. Distinguit
vero ab his phreniticos Gal. quia phrenitici magnam edunt re-
spirationem, atque ex longis intervallis, cum quæ in delirio
ex septo transverso observatur, inæqualis sit ita, ut modo exigua
appareat, atque frequens, modo magna & angusta, quæ re-
spiratio in phrenitide non fit, nisi pars aliqua respirationi ser-
vientium simul, vel inflammatione laboret, vel aliquo dolore
vexetur, quam Galen. in libr. 2. de respir. accuratius docuit.
Præterea in delirio ex septo transverso statim hypochondria
tenduntur, quod in phrenitide posterius fit, eaque statim a
principio revelli, proprium est illiusce delirii. Demum ex omni-
bus accidentibus, quæ phrenitidem sequuntur, uti sunt, oculi
rubentes ac inflammati, faciesque tota calore æstuans, & reli-
qua alias a nobis accuratius exposita, vel nulla, vel pauca, &
levia in his apparent. Accedit quod delirium istud veluti repen-
te fit, & in phreniticis delirium paulatim incipit. Phrenitidis
etiam aliæ multæ differentiæ observantur, una siquidem est,
quæ *μανωδης* dicitur, in qua ægri calcitrant, pedibus feriunt,
mordicus impetunt, excandescunt, eos, qui ingrediuntur, hos-
tes habentes; quod ubi feroces esse incipiunt, ingentiaque ma-
la perpetrant, vehemens dicitur, hancque Græci *θηριώδην* appel-
lant,

Quomo-
do a phre-
nitide di-
stinguun-
tur.

Phreniti-
dis varia
differen-
tia.

lant, & nostri ferinam ac melancholicam. De qua Auctor Prorrheticorum 1. a) Prorr. 25. *Quæ paucò tempore feroces fiunt desipientiæ, ferinum est.* Altera obscura, mitis, in qua ægri obscure blandèque delirant, uti vix tales dignoscantur: Hi in *Coacis præ-* *sagiis b) 7. sect. 2. tex. 13.* moti mente cum silentio vocantur, de quibus in *Prorrheticis: c) Tremulæ, obscuræ, contrectabiles desipientiæ, valde phreniticæ.* Græci has (ut alias dictum est) *ασαφοδεις* vocant, & nostri obscuras, que nedum ab idiotis, verum etiam a doctis Medicis non raro ignorantur. Tales enim ut Gal. in 1. *Prorrh.* 33. sentit, nedum tumultuose non exclamant, non exiliunt, sed quieti quinimo jacent, neque prorsus loquuntur, neque figuram decubitus permutant, sæpiusque, qui ira affecti sunt, familiaribus opinionem præbent, quod mox sint, si quod fiat silentium, dormituri. Clausis itaque fenestris conquiescunt custodes, tempus in his interdum longum conterunt, dormire ægrum, quod neque loquatur, neque moveatur, arbitrati, ægro ipso non dormiente, & manus quiete movente, non secus quam, qui per levem contrectationem aliquid vel tangere, vel invenire volunt. Horumque alii clausis palpebris hæc agunt, & interrogati de aliquo, neque prorsus oculos aperiunt alii, postquam aperuerunt, aut paulo post claudunt, aut imoti observant affectionem, Gal. hæcticam appellatam. Sed videtur hæc desipientia signis profecto cum ea, quæ ex Comate & Lethargo fit, convenire. Quamobrem mutatio, distinctioque quælibet ipsarum erit dignoscenda. Etenim quæ cum comate, vel Lethargo, (quem Græcorum aliqui ut Gal. ait. *Typhomaniam* vocarunt) fit in principio morbi, perseveratque diu: asaphodis, seu obscura, seu ut Gal. placuit, hectica dicta, nunquam in morbi principio, sed morbi progressu, post vehementem aliquam insaniam. Et si veteriosa comatosaque etiam a frigido humore, atque etiam a multo sanguine, post morbi principium sæpe concitetur; quæ aliquando vel bonam vel malam crisin antecedit & apparet, in qua languidos pulsus, duros, angustos atque parvos observamus, quales in illa desipientia non ob-

a) Text. 26. & 123. b) Text. 65. ubi mentis emotiones cum taciturnitate in eo, quæ voce defectus non est, perniciofa dicuntur, Vid. & I. Prorrh. 54. c) Lib. I, 34.

observantur. Sed jam de ipsarum causis agamus. Deliria omnia a calidis mordentibusque succis concitari Gal. in lib. 2. de *sympt. caus.* tradidit, præcipueque a flava bile, atque sæpe ex calidiori cerebri intemperie. Omnia vero deliriorum genera, vel insaniam, vel phrenitides, vel paraphrenitides a cerebri læsione oriuntur. Speciatimque deliria, quæ duplicia existunt, ea inquam, quæ tantum in summo febrium acutarum vigore excitantur, quæque a calidis mordentibusque vaporibus sursum in caput sublatis, ortum habent. Alia vero deliria, quæ sine febre manias, seu insanias, Medici appellant, quas cum febre phrenitides Gal. vocat, cum tamen veræ non sint, nisi phlegmonem in cerebro, aut ejus membranis, sanguis biliosus ex Gal. in 2. lib. de *sympt. causis cap. 7.* efficiat. Hæc vero raro fit, uti frequentius phrenitica illa desipientia, quæ a calidis humoribus in cerebro, vel ejus involucris delatis sine phlegmone concitatur. Quales Hippoc. in 1. *Epidem. a) comm. 2. tex. 73.* observavit. Hæcque fiunt tum a sanguine tum a bile, cerebri locum, in quo princeps animæ pars residet, prehendente, ut Gal. 2. de *sympt. caus. c. ult.* meminit: vel a flava tantum bile, quæ etiam febris exurentis incendio exusta, atque in nigram versa, vehementem illam desipientiam, Græcis *Maniodin, Tiriodin,* ac nostris (ut alias dictum est) ferocem, furiosam, ferinam, melancholicamque, appellatam efficit, quæ fit ab exusta bile cerebro, membranisque immodice resiccatis, cum qua ægri sæpe in tremorem incurrunt, atque convelluntur. In hæc sane symptomata non nisi vehementissimas ac exitiosissimas phrenitides illabi Gal. tradidit. Eæ vero desipientiæ cum febre, phreniticæ quoque vocatæ, fiunt nedum ab humoribus calidis, verum etiam ut Gal. in 3. *Epid.* docuit, a frigidis, nempe pituitosis in cerebro putrescentibus, qui putredine calorem acrimoniamque, quibus in cerebro ejusque membranis læsis delirium concitatur, acquirunt. At hæc deliria, ab iis, quæ calidi humores concitant, somno, atque etiam sopore distinguuntur, quatenus qui ex frigido humore delirant etiam simul dormiant, vel veteriosum affectum simul habeant; & a calidis humoribus desipientes vigiliis quoque simul infestentur. Fit etiam non raro,

a) An Sect. 2, pag 954?

Delirio-
rum om-
nium
causæ.

ut tum calidi, tum frigidi simul, humores permisti mistam desipientiam ex delirio & lethargo, ut Gal. in 1. *Prorrhbet.* meminuit, pariant. Hicque ambo contrarii affectus a principio ad finem usque cum continent, ægri tum vigilant, tum ad somnum inclinationem habent; interimque magis phrenitici observantur, prout bilis pituitæ prævalet, & interim plus lethargici, seu Comatosi, prout pituitosus humor bilioso fit copiosior. Hæque sunt omnes phreniticarum desipientiarum causæ, a quibus quoque vera phrenitis, quæ est ab illis succis in cerebro ejusque membranis orta inflammatio, ortum habet, quæ a pallida bile mitior est, a flavaque vehementior, & omnium maxima ab eodem humore incendio febrilis caloris perafflato. Ea vero desipientia obscura, asaphodis Græcis dicta, quæ cum silentio fit, pro causis prælanguentem facultatem animalem, atque hecticam quandam, ut Gal. in *Prorrhbeticis* docet, temperiem habet. Cum enim vel inflammatio, vel flava bilis cerebrum occupat, initio quidem nondum per totum cerebri corpus permiscetur, sed in eo fervens spiritus alterat & agitat, unde clamant ægroti, exsiliuntque; postquam vero imbibita est, atque hecticam cerebrum quandam intemperie acquisivit, ægroti silent, quietique manent, ut vix etiam deliria a Medicis dignoscantur: hanc superius diximus multis a veterinosa distingui, sed præcipue prælanguidis pulsibus parvis durisque. Quæ vero cum sopore prodit, vel a sanguine fit, sanguineque ac bile permistis cerebrum invadentibus, vel a pituita bileque simul mistis, aut ab humore crudo pituitoso, putrefacto, caloremque & acrimoniam exinde adepto, vel demum a caloris nativi extinctione.

CAP. IV.

De salute a deliriis prædicenda.

Deliria
quænam
minus
invala,
Ex deliriis ea minus mala existunt, quæ non perpetuo ægrotos tenent, sed parvo tempore, atque cum signis bonis, vel non lethalibus, prodeuntia. Quibus vires quoque debent æque respondere, quippe, ut sint validæ, quando deliria quoque prævalidas vires exposculent, quæ cum prælanguidis natura ægerrime vincit. Nullum vero ex deliriis, ut do-
su,

cuit Gal. 6. *Aph.* 53. securum reputatur. *Minus vero periculosa, quæ cum visu fiunt: sicut temeraria omnium sunt periculosissima. In medio autem ambarum desipientiarum sunt, quæ cum studio fiunt.* Nullum tamen delirium, etsi unum ex maximis malis existat, per se solum certum exitii indicium esse poterit, veluti neque mentis quoque constantiam solam in ægrotis salutem indicare alias meminimus. Simul vero cum bonis signis delirium concitatum minus est timendum, præcipueque si, præterquam quod non est perpetuum, neque vehemens, ferroxque existat, sed quinimo magis leve, & parvum, utpote quando ægroti in paucis mente aberrant; magnum siquidem delirium Gal. in *lib. de diff. symp. cap. 4.* etiam vocat, ubi variae deliriorum species in ægrotis simul observantur. Parva itaque levia in paucioribusque actionibus deliria observata minime omnium sunt timenda, maximeque si tantum per accessiones fiant. Verum neque satis ad mitem benignamque deliriorum naturam denotandum, ut delirium non sit perpetuum, sed etiam est opus, ut omni ferocitate careat, quando auctor *Prorrh. i. text. 26.* dicat. *Quæ parvo tempore feroces fiunt desipientiæ, ferinum.* De quibus Gal. dixit. *Cum videris quempiam cum ferocitate desipientem, etsi paulo post sedetur, cognosce mentem ejus non febris ratione lesam esse, sed phreniticam subali affectionem, quæ post adaucta ferina tibi videtur.* Itaque delirium intermittens, non vehemens, sed leve, scilicet mite, parvumque, quod præsertim fiat per accessiones, nunquam erit exitiale. Sed cavendum, ne parvum miteque falso creditum nos quandoque fallat, etenim multi exitio proximi sic delirare non raro dignoscuntur, quibus in *Prorrhbet. i. a) text. iv. no. 13. Tremula, obscuræ, & contractabiles desipientiæ, valde phreniticæ.* Quod facile ex prælanguidis viribus, ac aliis exitiosis simul observatis signis, perpetuitateque ab iis distinguitur. In eo namque vires prævalidæ, non perpetuumque est, atque sine exitiosis signis observatur, quale in *Milidia* vidit Hippoc. *b)* In hoc pulsus sunt languidi, delirium perpetuum, cum signis exitiosis: quæ sane omnia, inquam, signa, tum cum delirio orta, tum quæ post ipsum illuxerunt, maximopere sunt observanda. Hæc enim non raro salu-

Deliri-
um mite
& benignum
quomodo ab
parvo falso
credito
& exitiali
dignoscitur.

a) Text, 34. b) Lib, 1, Epidem, p. 991. Ægr, 14.

Deliria
crisin
porten-
dentia.

salutarem crisin antecedunt. Quæ Galeno in 1. lib. ad Glau. c. 15. docente, fiunt sanguine, vel bilioso humore, ad caput critice recurrente. Apparent vero isthæc deliria, crisin portendentia, aliquando cum capitis dolore, gravitate, surditate, convulsione, atque aliis hujusmodi multis. De his Gal. in 1. Epidem. a) cum in Dealcis orto decumbentis historiam commentatur, scribit: *Nam quæ deliraverit in nona, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt, quæ solent in judiciis evenire.* Et in Abdera virgine b) delirium cum surditate iudicium, quod tum pedum doloribus, tum sanguinis e naribus eruptione, est secutum, præcessit. Atque multo clarius id in muliere morosa visum est, de qua Hippoc. in 3. Epidemiorum: c) *Tertio convulsiones conquieverunt, coma, & in somnum inclinatio, rursusque vigilæ excitaverunt eam, continere se non potuit, multum deliravit, febris acuta, sub hanc noctem sudor multus toto corpore & calidus præerupit, libera febre dormivit, plana mente constitit.* Item delirium, sexta die in virgine Larissæ d) observatum, largam sanguinis eruptionem indicabat, quod etiam in Heropyto Abderæ e) visum est. Cum dolore itaque, gravitate capitis, vigilia, comate, surditate, convulsione, oculorum caligatione, splendore, lachrymis involuntariis, aurium tinnitu, ignorantia, oblivione, tremore, anxietate, inquietudine, clamore, surrectione, spirandi difficultate, urinæ suppressione, rigore vehementi, ætate multo, sitique intolerabili, repente obortis, delirium sepe iudicium futurum prædicat, vel profluvium sanguinis, de quo in 5. coac. præfag. f) *sect. 1. tex. 36.* scribitur: *In quibus morbis ab anxietate delirium derepente fit, profluvium sanguinis significat;* vel urinæ, de qua Hippoc. in 6. Epid. g) *Urina multam subsidentiam habens, solvit deliria, qualis fuit Deuxippi:* vel per sudorem, de quo Gal. in 3. de crilibus ait: *Fulicat autem phrenitidem sudor bonus, & præcipue si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore.* Et paulo post: *contingit autem aliquando, quod etiam per sanguinem e naribus erumpentem phrenitis iudicatur.* In

Coacis

a) Vide Hippocr. Epidem. l. 3. p. 1066. Ægr. 3. b) Epidem. l. 3. p. 1103. Ægr. 7. c) P. 1108. Ægr. 11. d) Lib. 3. Epidem. p. 1110. Ægr. 12. e) Ibid. p. 1106. Ægr. 9. f) Tex. 184. g) P. 1191. Sect. 6. Text 22.

Coacis vero prædictionibus a) per sudorem atque somnum solvi delirium docetur. Et in 7. Aph. 5. Hippoc. scribit: *A furore difficultas intestinorum, vel aqua inter cutem, bonum.* Delirium itaque, quod bona aliqua vacuatio subsecutura sit, salutem prænunciat, ac quoddam signum decretorium existit. Veluti pessimum erit, post quod mala sequetur evacuatio; quale est e naribus sanguinis stillicidium, sudores capitis frigidi & aliæ hujusmodi vacationes, de quibus posterius nos accurate agemus. Ideo distinguendum, num eæ bonæ malæve sint vacationes, quod sane ex multis signis innotescit, quippe ab euentium quantitate, qualitate, loco, per quem fit, tempore morborum, diebus in quibus apparent, atque morbi allevatione. Bonæ siquidem sunt, si in ea copia, quæ multitudini humorum peccantium responderet, observantur, atque ubi, qualia desiderantur, evacuantur, perque loca convenientia, & congruo tempore, quippe in statu, atque in aliquo dierum decretorium, fiant, a quibusque morborum, symptomatumque vel sequitur allevatio, vel iisdem plane ægri liberantur. Sed ad tria præcipue in omni prædictione, (quæ magni perpetuo momenti existunt) animum adhibere oportet, quippe, ad arteriarum pulsationes, respirationem, ac ciborum appetentiam, quæ omnia profecto si inculcata, & firma, etiam si cum exitioso aliquo signo sint, maxime ad prædicendam salutem valent. Quod Galen. in tertio Epidemiorum com. 3. b) *tex. 89.* de Heropytu agens historia, meminit. *Cum delirio namque pulsus vehementes cum inculcata tum respiratione, tum appetentia, non incerta erunt in licia, quod ipsis natura prævalida offendatur, quæ morbum sine dubio recte feret.* Ex his itaque, quæ simul cum deliriis per modum iudicii apparent, quomodo salus interim præsentatur, hæctenus vidimus. Nunc ab iis, quæ postea illucent, quæque ipsorum deliriorum veluti morem significant, etiam perquiramus. Bonæ igitur post deliria factæ vacationes, de quibus nuper satis a nobis dictum est, quales sunt largæ eruptiones sanguinis e naribus, de quibus agit Gal. in 3. lib. de Crisib. cap. 8. Menstruæ item purgationes cum delirio, & post ipsum conspectæ, quales observavit Hippoc. in virgi-

Vacuati-
ones
bonæ &
malæ
quomo-
do cog-
noscaur-
tur.

Vacuatio-
nes de-
liriorum
morem
signifi-
cantes.

a) Text. 433. b) P. 1106. Ægr. 9.

ne Lariffa *a*) & in morosa muliere *b*) (Galeno docente) simul cum copioso sudore apparuerunt, ex quibus, ut Hippoc. meminit, febre libera dormivit, ac plane mente constitit. Hæmorrhoides quoque delirium secutæ, salutem prænuntiant, quas in 6. *Aph.* 21. Hippocr. meminit, hisce verbis: *Ex melancholia insanientibus si varices, aut hæmorrhoides, supervenerint, insanie fit solutio.* Idem notant dolores vehementes, assiduique in coxis, cruribus, pedibus atque manibus, qui sentiuntur, quique humoribus ad partes ignobiles, principibus relictis, decurrentibus concitantur, estque iudicium, quod natura per humorum transfusionem molitur. De quibus Hippoc. de Herophonte scribens, ait: *c*) *Octavo febricitabat, lien residebat, omnia intelligebat, doluit & inguen primum, secundum lienem, deinde in utramque tibiæ demigrarunt.* Qui sane dolores etiam in uxore Epicratis *d*) non minimam partem iudicationis habuerunt. Et in eo, qui in Dealcis horto decumbebat *e*) die decimo quarto plane delirio, decimo quinto genu atque tibiæ doluerunt, ac decimo septimo postea toto corpore sudavit, ad mentemque rediit: & die vigesimo pedum dolores in virgine Abderæ *f*) delirium surditatemque deleverunt. Somnus in ægrotis delirantibus perpetuo magni erit momenti, maximeque si ipse delirium sequatur, ipsumque vel resolvat, vel saltem minuat, de quo in *secundo Aph.* 2. *Ubi somnus delirium sedat, bonum.* Idque merito fit, quandoquidem cum delirio semper vigilia adit, ab una eademque causa uterque fiat, si itaque a delirio somnus fit, signum est, causam delirii superatam esse: ac accuratius somnus a delatione in somnum, seu coma, seu cataphora, seu lethargo est distinguendus; nam quemadmodum somnus bonum signum censetur, ita quodlibet prædictorum soporiferorum affectuum, malum, excepto veterinoso affectu, qui sanguine in cerebrum iudicii futuri causa irruente concitatur. Dormire itaque ægrotos a delirio semper bonum, præcipueque si quiete dormiant, ut in Herophonte, *g*) uxore Epicratis *b*),

a) Lib. 3. Epidem. p. 1110. *Ægr.* 12. *b*) Ibid. 1108. *Ægr.* 11.

c) Lib. 1. Epidem. p. 974. *Ægr.* 3. *d*) Ibid. p. 979. *Ægr.* 5.

e) Lib. 3. Epidem. p. 1066. *Ægr.* 3. *f*) Ibid. p. 1103. *Ægr.* 7.

g) Vide sub lit. *a*, *b*) Vide sub lit. *b*.

in Metone, *a*) in quo a somno delirium resolutum esse, Hippoc. observavit. Ex quo delirium a somno sedari semper bonum, uti contrarium malum, nam somnus laborem faciens, ut in Aphorismis *b*) habetur, mortalis. Si insomnia quoque delirantibus conspicua apparent, bonum ad iudicandam salutem signum esse in Coac. præfagiis *c*) legitur, præfertimque in phreniticis, quod tamen, (quanquam in Phrorrheticis *d*) scriptum sit, insomnia conspicua phrenitidem ostendere) verissimum est, neque error a nobis committetur, si ita distinxerimus, insomnia conspicua, non turbulenta, sed quieta, bonum in Coacis significare, quod non nisi sedata in cerebro inflammatione, calore febrili, & motu humorum a vaporibus, ipsa conspicua claraque observentur, ex quo bonum semper creditur signum. Turbulenta vero conspicua, in quibus ægroti expavescunt, exsiliunt, præter id quod ex siccitate fiant, etiam inflammationem, febrilem calorem, & spirituum motum, atque agitationem denotant, ex quo in mente motus ab his phrenitis portenditur. Sed num perpetuo deliriis sedatis, vel plane resolutis, bonum sit? illis quidem omnibus, quæ vel a somno, vel a quapiam humorum transfusione, ad cura, pedes, aliasque ignobilium partium, vel critica evacuatione sedantur, vel resolvuntur, nobis, ad futuram salutem eamque prædicendam fidendum erit. At nunc ad deliria, quæ exitium portendunt, transeamus.

C A P. V.

De morte a deliriis prædicenda.

Deliria, quæ exitium ægrotis minantur, ex ipsorum differentiis, tempore, in quo apparent, virtute prælanguida, atque aliis signis exitiosis, vel una cum deliriis, vel postea apparentibus, dignoscemus. Phrenitica omnia deliria lethalia plerumque existunt, etsi omnes phrenitici non moriantur. Phrenitides vero omnes desipientias esse diximus, quas Græci *maniodees*, *diviodes*, atque *asaphodees* & nostri feroces, tumultuosas, furiosas, ferinas, melancholicas, atque obscuras, seu blandas appellant. Hæ asaphodes seu obscuræ dictæ, vel in morbi

Deliria,
quibus
exitium
ægrotis
minatur,
unde
dignos-
cuntur.

M 3

a) Lib. 1. Epidem. p. 983. *Ægr.* 7. *b*) Sect. 2. *Aph.* 1. *c*) Text. 90

d) Lib. 1. 5.

Silenti-
um in
phreni-
ticis defi-
cientis
triplex.

principio, vel post feroces desipientias, observantur, & illæ, cum fiant, ut superius dictum est, vel a sanguine, vel a bile, vel a bile pituitaque permixtis, vel a pituita putri reddita, ceteris minus exitiosæ creduntur, veluti omnium sunt exitiosissima, quæ virium aut languore, aut hæctica cerebri temperie concitantur. Ex quo auctor *Prorrh. 1. text. 34.* has valde phreniticas desipientias vocavit, et si dixerit blandas, obscuras, contractabilesque videri. Harum proprium videtur, ut cum silentio fiant. De quibus in *2. coac. præfag. a) sec. 1. text. 30.* In febribus insaniam vehementes silente agro, sed non etiam privato voce, lethale. Cum his vero triplex silentium observatur, unum quod a depravata mente fit, in quo æger loqui potest, & non loquitur, vel saltem parum; secundum cum veterioso affectu, vel extinctione caloris nativi; & demum cum aphonia, id est vocis, seu sermonis privatione, facultate animalis oppressa, vel emoriante, aut vocalibus instrumentis convulsis, aut interceptione vocis materiæ: desipientia cum silentio, voce integra, levi motitatione manuum, pulsu languido, oculis ut dormientibus modo clausis, modo leviter apertis, a languore facultatis concitatur. De quibus nedom in *Prorrheticis*, ut nuper meminimus, sed etiam in *3. coac. præfag. b) sec. 2. text. 13.* legitur: *Tremule, palpantes, desipientia, phrenitica.* Et *c) moti mente cum silentio non quiescentes, contentis oculis, vehementer spiritum foras evocantes, perniciosæ.* Ac Gal. de his in *Prorrheticis* dixit. *Atque ob id affectio humorum, ut febrium hæcticarum, prava est, quas quidem, cum incipiunt constitui, vix solvi posse, exquisite vero constitutas, absolutasque, solvi non amplius posse, demonstravimus.* Præsertim ubi in ipsis affectus veteriosissimi calidissimum sævissimumque sequantur morbum, in veterinumque, refrigerato post inflammationem cerebro, ægros delabi, sane est lethalissimum. Nam ut in *3. Prorrh. docetur*, insanabilia ea frigora censentur, quæ calidis morbis contingunt. In vehementi vero seu ferino delirio, tum propter humoris malignitatem, tum propter immoderatam siccitatem non solum silent, at etiam *aphonoi*, id est, muti evadunt, ut Hermozygi uxori, quæ vehementer furens, & muta obiit, contigisse

a) Text. 65. b) Text. 76. c) Coac. præf. 486.

contigisse auctor *Prorrh. a)* tradidit. Quod etiam Hippoc. phrenitico *b)* & uxori Dealcis, quæ in Læio decumbebat *c)*, contigisse, meminit, & Gal. in *2. Prorrh. Si in febre aphonia, quæ convulsivo modo fiunt, desinant in eam, quæ cum silentio fit, ecstasi, perniciosum.* Quædam vero symptomata creduntur propria vehementissimarum desipientiarum, scilicet tremores, convulsiones, sanguinis e naribus stillicidia, urinæ aquosæ lucidæ, manuum gestulationes, & alia hujusmodi. Tremores ac convulsiones non omnes phreniticas desipientias, sed tantum vehementissimas, utpote ferinas, sequuntur, uti Gal. in *1. Prorrh. text. 9.* meminit, exitiosasque emotiones sequi solent. Phrenitici vero prius tremuli ac postea convulsi moriuntur. De tremore scribit auctor *Prorrh. d) Phreniticae vehementer affectiones tremule desinunt.* Tremorque, ut Gal. ait, solum vehementissimas phrenitiades sequitur, nempe nervorum infirmitates, propter affectionis siccitatem, phreniticis diutissime insunt. Exsoluta autem virtute, tum vigiliis, tum motionibus multis, simul vero, & nervis supra modum arefactis, tremores fiunt, indicant enim vehementer ab assata bile cerebro irrigato siccatos nervos, atque ob id lethaliter se habere. De quibus in *1. Prorrh. text. 14. Mente ob melancholicam aberrantibus tremores supervenientes maligni.* Et paulo post *text. 16. Phrenitici modico utentes potu, strepitum tentantes, tremorem incurrunt.* Atque etiam *text. 19.* cum dicit: *Vacillationes mentis cum voce clangosa, linguæque convulsiones cum tremore & voces obtremiscentes, mentis indicant alienationem, duritiesque his perniciose,* & Gal. in *text. 20.* linguas obtremiscentes in his ob facultatis debilitatem apparere, mentemque ex phrenitide vacillantem significare, tradidit. Ex quo tremulas vocavit phrenitides in *Prorrheticis*, quæ extincta fere facultate oriuntur, quæque cum silentio observantur. Vi enim phrenitidis ingravescentis tria supervenire solent, silentium in ecstasi, tremor in vehementissima phrenitide, & convulsio imminente morte. At tremores lethales superveniunt febribus ardentibus, vel vehementibus ab assata bile insanis, quas ferinas & melancholicas

Desipientiarum vehementissimarum propria quidem symptomata, Tremores.

Tremores lethales.

a) Lib. 1. 17. b) Lib. 3. Epidem. p. 1100. Ægr. 4. c) Lib. 3. Epidem. p. 1114. Ægr. 15. d) Lib. 1. 9.

cholicas appellari nuper docuimus, quo fit, ut tremores, qui vel ante deliria, vel cum ipsis simul apparent, quandoque (etsi ipsorum nulli, exceptis decretoriis, boni existant) exitium non prædicent, at quinimo sæpe, perinde ac convulsiones, supervenientibus febribus solvantur. Quare tremores lethales tantum observantur, qui delirii, sive desipientiis, superveniunt. Non paucique in morborum principiis tremores observantur, qui tamen non moriuntur. Ut Pythioni contigisse Hipp. in 3. Epid. 1. a) scripsit: Neque omnibus etiam delirii, at solum vehementibus, supervenientes exitium portant. Perbelleque hoc in 3. coac. præfag. b) sec. 2. sic scribitur: *In vehementi phrenitide tremores mortiferi.* Meritoque Galenum in 1. *Prorrheticorum* dixisse dicimus, non omnes phreniticos in tremorem finiri, cum solas phrenitides vehementissimas tremor consequatur. Non tamen uti convulsiones phreniticorum proprii existunt, cum multis ipsorum non superveniant, sed tantum vehementissimis, ac ferocissimis, in quibus tum vigiliis, tum motionibus multis, vires exsolvantur, nervique supra modum siccantur, atque arefcunt. Quo fit, ut hi raro observentur, quando raro etiam phrenitides eæ feroces fiant. Omnes vero phrenitici ante exitium convelluntur. Convulsionesque omnes desipientiis supervenientes, atque arefactis nervosis partibus concitate, lethales existunt. Vereque phreniticos omnes exitiosos delinere in convulsionem, affirmamus, uti in tremorem easdem finiri (quod in 1. *Prorrhetic. text. 9.* affirmatur) Galen. 1. *Epid. com. 2. text. 52.* ut falsum reprehendit. Quod in multis phreniticis Hippoc. 3. *Epid. text. 3.* observavit, præfertimque in uxore Philini c), atque in phrenitico d), de quo ait. *Secundo die mane sine voce, febris acuta, sudavit, non intermisit, palpitationes per totum corpus, nocte convulsiones. Tertio exacerbata sunt omnia. Quarto obiit.* Et de muliere Cyzici e) decimo quarto convulsiones multæ, extremitates frigide, nihil amplius mentis compos, urinæ defecerunt, obiit. Gal. quoque in lib. 13. *method. med. cap. 8.* de isdem dixit. *Succedit maxime exitiali phrenitidi, nec sanatum quempiam ita convulsorum, aut ipse vidi,*

a) P. 1059. Aegr. 1. b) Text. 93. c) Lib. 1. Epidem. p. 976. Aegr. 4.
d) Lib. 3. Epidem. p. 1100. Aegr. 4. e) Ibid. p. 1114. Aegr. 14.

aut alium narrantem audivi. Et in lib. quinto Epidem. a) Hippoc. tributo legitur Cononidem famulam phreniticam, quæ obiit die quadragesimo, decem dies ante exitum aphonam, & convulsam fuisse. Est & quæpiam palpitatione convulsione cognata, quam aliqui convulsivum tremorem, alii convulsionem non veram, alii sublationem dicunt, in qua partes quidem ad manum subsultant, seu subsiliunt, non secus quam fiat in vellicatis a mordicante aut humore, aut vapore, nervis sese a mordicatione retrahentibus, seu auferentibus. Sic palpitant in arido pisces. Hæque palpitationes, etiam subsequentes vehementes desipientias, lethales existunt, non secus quam tremores atque convulsiones sunt. Sed tamen distinguendum erit, quoniam tum convulsiones, tum hæc palpitationes, si a mordentibus aut succis, aut halitibus fiant, perpetuo non essent lethales, quare in iis alia signa simul, vel postea, conspecta consulenda erunt, ut consultius ab ipsis præfagiamus. Addimus quoque virulentas vomitiones, in quibus bilis asata, æruginea, vel nigra evomitur, ut Hippoc. meminit in primo Epidem. b) com. 1. text. 52. cum dixit: *Phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex iis quidam subito moriuntur,* ut in Philista c) phrenitico fuit observatum. Exitiali quoque desipientiæ accidit manuum gesticulationes, quas Hippoc. in 2. *Progn. d)* 23. sic docuit. *De gesticulatione manuum hæc cognoscere oportet, qui in febris acuta, aut phrenitide, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus ad os fert, aut frustra venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum, exitialeque est,* quod symptoma in uxore Dealcis e) in Læio decumbente conspectum est. Stillicidium quoque e naribus exitiosis phreniticis supervenit. Nam Galen. in 3. *Prorrh. text. 49.* nedum, ut dicebat eorum librorum auctor, stillicidium e naribus cum surditate, aut ignavia, signum est malum; sed cum omnibus aliis desipientiis, plane lethale iudicandum; in primo *Prorrh. text. 8.* merito putat. Aquosa item urina, alba, lucidaque item, & feces albæ, sunt in iis perniciosissima signa: de his Hippoc. in lib. 4. *Aphor. 72. Quibus urinæ lucida sunt, & albæ,*

a) P. 1160. text. 84. b) P. 948. sub fin. c) Lib. 3. Epid. p. 1076. Aegr. 4.
d) P. 38. lin. 1, & seq. e) Lib. 3. Epid. p. 1114. Aegr. 15.

alba, mala: maxime vero in phreniticis. Quo in loco Gal. dixit: *Nullum siquidem vidi, in quo talis apparuisset urina, salvatum.* Et in primo *Prorrhetic. text. 29. Urinae excretio in non admonitis perniciofa.* Et in primo *Prorrhetic. text. 13. Alba dejectio, malum.*

Sixis laesa. Proprium quoque videtur pessimarum phreniticum, etsi lingua sit torrefacta, ægrotos vel nihil sitire, vel saltem eos uti paucissimo potu, quo in 1. *Prorrhetic. text. 16.* ita expresso utitur. *Phreniticos exiguo uti potu, malum; sed nihil sitire, perniciosum.* Sed inter deliria lethalia comprehenduntur etiam, quæ circa actiones vitæ necessarias observantur, quod Auctor 3. *Coac. præfag. a) sec. text. 23.* sic tradidit. *Deliria circa necessaria, pessima; quæ ex his exacerbantur, lethalia sunt.* Tales vero sunt ex deliriis, qui cibum abhorrent, potumque, cum tamen linguam habent incendio caloris exsuctam, ac prætorrefactam. Lethalia quoque deliria existunt, in quibus ægroti crebras insignesque habent permutationes, in 12. *Prorrhetic. text. 12. In phreniticis in principio clementer habere, sed cerebro permutari, malum est.* Duplex vero est permutatio, una ex bono ad malum statum, atque altera ex uno malo symptomate in aliud malum; de hoc in 3. *Coac. præfag. b) sec. 2. Ubi varii casus subinde incidunt phreniticis, prævum, & convulsionem denunciant.* Quod sane aut turgere humores denotat, aut cerebrum multiplici vexari affectu, uti quando aliqui diu mæsti, silentes, ac quieti jaceant, & post continuo gurruli, ridentes, inquietique evadant, quod Hippoc. in uxore Dealcis, quæ in Leio decumberebat, observavit, de qua in 3. *Epidem. com. 3. c) text. 86.* dixit: *Ab initio cooperiebatur, & perpetuo tacita semper, villos straguli captabat, vellebatque, & scalpebat, plorabat, moxque ridebat, non dormiebat:* ac in fine historię: *Perpetuo cooperiebatur, aut verba multa, aut perpetuo tacita.* Desipientiæ etiam omnes præ debilitate contingentes, sic Galeno auctore, exitiosæ visæ sunt, ut nullum ex his sanari posse in primo *Prorrhetic.* testatum reliquerit. Phrenitiçæ namque desipientiæ omnes virtutem robustam exposculant, quæ, si languida sit, morbum ferre non poterit. Quod in 3. *Coac. præfag. d) sect. 2. text. 25.* sic innuit. *Qui jam fractis viribus delirant, pessime habent.* In principio etiam morbi, quæ apparent, pessima deliria

a) Text. 98. b) Text. 101. c) P. 1114. Ægr. 15. d) Text. 100.

deliria creduntur, vereque phrenitidis suspecta. Quæ enim ex his sine signis coctionis apparent. (quod ad principium attingere dicitur,) Galeno in 1. *lib. de Crisibus* docente, pessimarum dispositionum sunt indicia. Sed prosequamur judicium prognostici a signis, vel una cum deliriis concitatis, vel ipsa subfequentibus. Mala enim signa simul cum ipsis deliriis apparentia, mortem minari videntur; & lethalia, certum proximumque exitium. Somnus, ut præcipua mala symptomata narrem, plane sublatus, & qui delirium concitat, aut auget, vel nihil allevat, signum cum delirio forte timendum ex Hippoc. Galenoque colligitur, veluti hianti ore deliri homines si dormiant, perniciosum est. Hippocr. in 1. *Progn. 2. a) Aph. 1.2.* Sopor item, seu ad somnum summa inclinatio, atque delatio venenosa, post vigiliis assiduas, ex cerebri refrigeratione, atque ex virium languore, lethale est; de quo loquitur Hippocr. in 3. *Epidem. b) text 20.* cum ait: *Nullus autem phreniticorum vehementer insanivit, ut in aliis, sed alia quidam veterenosa in somnum delatione capite gravati moriebantur.* Interdum vero, ut posterius docebimus, tales affectus judicatorie apparent, crisi aliquam significantes, qui signis propriis decretorum signorum cognoscuntur. Delirium etiam cum notabili oblivione, ignavia, stupiditateque, apparens exitii est indicium, de quo Gal. in 2. *Prorrhetic. text 30.* Quod enim non cognoscant familiares, neque factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione enasci id constat: cerebri vero refrigerationem sequi calidam affectionem, ex qua ægroti delirant, semper esse perniciosum, superius meminimus. Si vero cum his rigeant ægri, vel frigeant, inevitabile fatum significatur ex Gal. in 2. *lib. Prorrhetic.* Idem denotat stupiditas, etenim, ut docet Gal. 1. *Progn. text. 13.* phrenitici etiam sunt, quicumque, comatosi cum sint, non sapiunt, sed deliria loquuntur, atque a præsentibus expergefacti itupefactis similes videntur. Summe etiam exitiosum est, si desipientes non videant, ipsis profecto haud longe aberit exitium: oculi etiam lucem effugientes, involuntarieque lacrymantes, aut perversi, aut altero major alter fuerit, aut candidum rubeum habuerit, aut pleni sint sanguine, uti c) *primo Prognost. text. 14.*

Signa mala simul cum ipsis deliriis apparentia.

N 2

§ 33.

a) P. 37. lin. 46. b) P. 1085. G. H. c) P. 37. lin. 15. & seq.

§ 33. Hippocrat. docet. Facies quoque flammans, vel qua boni videatur caloris cum mœstitia tamen, *ex secunda prorrh. a)* idem significat. Capitis viscerumque dolores vehementes atque assiduos, exitium prænuntiare *ex 4. libro Aphor. 66.* colligitur. Non minus quoque verendam esse totius corporis, vel manuum pedumque gravitatem, item frigiditatem, atque lividitatem, Hippoc. *in 2. Prog. b)* text 7. 8. § 9. meminit. Nec non aphoniam, ægrosque taciturnos, vocem clangosam, linguam exustam & præaridam sine siti, stridorem dentium insolitum, convulsionem, palpitationem, singultum, horrorem, rigorem, tremorem, frigiditatem extremorum, crebrasque in his partibus permutationes, exitium significare exinde constat. Idemque facit inquietudo, anxietas, spiritus difficultas, cibos omnes abhorre-
 re, nullumque potum sustinere, vomitus virulenti, sudores frigidi, cervicis, colli, scapularum, atque assidui in toto corpore, quas defudationes Medici appellant. Item stillicidium sanguinis, urinæ aquosæ, albæ, lucidæ, fecesque albæ, ut nuper diximus, alvusque turbata multis crudis pituosis, vel etiam biliosis dejectionibus, nihil delirium levantibus. Item abscessus intro recurrentes, non minusquam exanthemata, aliæque cutis pustulæ, atque efflorescentiæ præter rationem evanescentes. Dolores etiam in ignobili parte oborti, statim desinentes. Cum his igitur vel multis vel paucis una apparens delirium, lethale est, maximeque phreniticum. Non minusque, etiam si istorum aliqua vel multa ipsum consequantur delirium, exitium significatur, omniumque maxime, ut nos alias meminimus, si deliria in tremores, convulsiones, singultus, vel aphonias desierint, cum urinis, ut dictum est, albis, claris, lucidisque, quales quinta die *Silenus c)* minxerat; omnium vero maxime pulsus prælanguidi, respiratio mala, ciborumque appetentia extincta, ita ut quoscunque abhorreant cibos, nullam sitim sentiant, etiam si lingua præarida & multo calore adulta sit, post ipsum delirium observata, exitium denotant. Hæc siquidem tria postremo posita (pulsus scilicet prælanguidi, cibos potusque abhorreere, ac mala respiratio) magni momenti sunt in quocunque morbo ad mortem prænotandam; maximeque, si cum ex prænarratis signis, simul quæpiam illuxerint, & quo plura, & princi-

Signa
mala de-
liria sub-
sequen-
tia.

a) Lib. 1, 49, 67, b) P. 39, lin. 30, & seq. c) Lib. 1, Epidem. p. 969. Ægr. 2.

paliora erunt, eo certius citiusque exitium fiet. At ex iis omnibus, tria tantum nuperrime dicta signa, inter multa ambigua ex bonis iudicata, ad exitium prædicendum maxime valent. Quemadmodum his opposita, pulsus quippe vehementes, bona respiratio, probaque tum cibi tum potus appetentia, inter perniciosam multa signa maxime ad sanitatem prædicendam valere, Galen. in Heropyti historia satis demonstravit. Atque hæc sunt, cum quibus, si deliria apparuerint, vel ipsa quoque sequantur deliria, exitium præcognoscemus. De quibus hic brevis quidem sermo est habitus, cum de iisdem ipsis accuratius uberiusque suis locis sit a nobis agendum.

CAP. VI.

Quid fatuitas & oblivio in morbis significet.

Fatuitatem & oblivionem principis facultatis, in cerebro sedem habentis, rationis scilicet atque memoriæ, symptomata esse, ab una eademque causa proficisci, Galen. *in 1. de symptom. causis Cap. 7.* memoriæ prodidit. Quæ symptomata plerumque simul apparent, & aliquando sola fatuitas vel oblivio, prout una cerebri pars aut altera læditur, in quibus speciatim hæc duæ resident potentiæ, atque exercentur. Stultitiam vocat Gal. 3. *de locis affect. c. 18.* ubi simul fatuitas & oblivio apparet, quæ nota est magni in cerebro temperamenti recessus, in homine præfertim ingenii perspicacioris, atque firmæ memoriæ, quando hæc cerebrum refrigeratum denotant, cum ab ipsius frigida intemperie fiant. Ut in *Prorrh.* hisce verbis exprimit: *Quod enim non cognoscant familiares, neque factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione id nasci constat.* Cerebri siquidem facta refrigeratio, uti Gal. 3. *loc. affect. 5.* docet, animales actiones torpidas efficit, atque tum ad memorandum, tum ad ratiocinandum ineptas. Ex quo cum rerum species ægre ad imagationem, & rationem ferantur, mirum non est, ægrotos factorum non recordari, atque exinde, spiritibus animalibus frigore torpidis effectis, fatuos stultosque evadere. Accedit non raro ad horum generationem, ut *in libro 2. de sympt. causis cap. 7.* nuperrime citato Gal. meminit, humor frigidus pituitosus. Quod etiam affirmare videtur *in libro artis medicinalis*, cum dixerit, optimam

Fatuitas
& oblivio
quid
unde.

Stultitia
quidetur
do.

Fatuitas
& obliuio
unde.

memoriam firmam cerebri substantiam, & oblivionem fluidam indicare. Fiunt quoque fatui atque obliuosi cerebro una refrigerato & exsiccato; aliquibus enim ob laborem in studiis & ob assiduas vigilias, non minus quam nonnullis ob labores, etiam agricolis, cum læsa ratio e oblivionem accessisse, Gal. in 3. de loc. aff. Cap. 5. tradidit. Verum siccato cerebro ex laboribus cum oblivione delirium, non tamen fatuitas, concitatur, hæc enim ab humiditate magis quam a siccitate, hæcque homines potius ingenii perspicacioris fiunt, ut in melancholicis observamus, & auctor *Prorrh. a)* in phreniticis (quod in ipsis cerebrum siccus fiat) insomnia conspicua observari, tradidit. Fatuitas igitur atque obliuio in homine quoque non ægrotante est timenda, tanquam futuri morbi gravissimi prænuncia; præsertimque si ambo hæc symptomata simul prodeant. In morbis vero acutis sapientes alioquin viros stultos videri, vel illorum, quos recte valentes plurimum amabant, non recordari, summe est perniciosum, si modo id non ex delirio, sed deperdita tum ratione, tum memoria, seu extincta facultate fit. Quod sane tum ex prælanguidis viribus, tum & signis aliis exitiosis comprehenditur. De quibus in 1. *Prorrh. 64. Ignorantia cum rigore mala, mala quoque & obliuio.* Et Galen. in comment. *nam cum rigore ignorantia & obliuio victum calorem nativum ab ea, quæ symptomatica est, refrigeratione indicant.* Et de obliuione Hipp. in *Epidemiis b)*, *obliuio sub accessiones, languor, vocisque defectus:* quæ sane ex exitiis signis esse etiam Gal. in comment. 3. *prorrh. text. 37.* statuit. In acutis vero morbis, quæ post æstuantem calorem refrigerato cerebro fit, semper est perniciofa, victumque, ut nuper dictum est, calorem nativum significat. Non minus quam ea, quæ a principio morbi usque ad finem perseverat, cum malis signis exitium denotat, maximeque in phreniticis, de qua mentionem Apollonii faciens, Hipp. in 3. *epid. c)* 84. ait: *Extremæ partes undique subfrigida, aliquantum delirabat, omnium obliuicebatur, quæ locutus esset.* Verum ex delirio videntur nonnunquam ægroti obliuosi, quod sane minus periculi habet, modo delirium, cum quo una obliuio apparet, non sit lethale: quod quomodo dignoscatur, superius docuimus.

Hi

a) Lib. 1. 5. b) Lib. 3, p. 1085, E. c) P. 1111, Ægr. 13.

Hi quidem cum minime sint obliuosi, tamen ex delirio videntur factorum non recordari, quod etiam in nonnullis aliarum facultatum actionibus observatur; veluti cum aliqui putant se videre muscas observari oculis, festucas adesse multas, vel alia, quæ colligere manibus student, vel respirare cum desipientes obliuiscantur & bibere, quamquam multum sitiant: nec non etiam mingere, vel alia operari hujusmodi. Sæpe etiam repente vel fatui vel obliuosi fiunt, sanguine in caput decretorie decurrente, quæ symptomata crisin tunc temporis futuram indicant: quod iudicii nobis ex aliis decretoriis signis innotescit, vel demum obliuio fit aliquando collecto in cerebro pituitoso humore, veluti in comatosis & lethargicis. Sunt alii, a gravissimo morbo sanati, quibus obliuio supervenit, quod multis, qui a peste superstites remanserunt, accidisse, Thucydides historicus mortalium memoriæ commendavit.

C A P. VII.

De prædictione ab externis sensibus.

Quomodo ab internis sensibus animalis facultatis cum infirmitas, tum robur, dignosci queat, atque ab ipsis quomodo sit præsagiendum de ægrotantium salute ac morte, hæcenus satis compertum est. Nunc vero idem ab externorum quinque sensuum ratione prosequimur. Horum enim (qui sunt visus, que auditus, odoratus, gustus, & tactus) cognitio, atque accurata observatio, apprime nobis ad morborum exitus prænoscentes conducet; quandoquidem in acuto morbo hi recte valentes magni momenti ad prædicendam salutem esse soleant: neque immerito; cum ab ipsis, recte ac secundum consuetudinem editis, proba cerebri atque partium aliarum sanitas indicetur, & nobis firma vis animalis exinde innotescat. Cerebro quidem atque animali facultate læsa, sensus vel omnes, vel plures, vel aliquis saltem immunis a vitio esse non potest; necesse enim est, ut æger tunc vel non recte ad secundum consuetudinem videat, vel non audiat, vel cum vitio odoret, guttet, aut tactum læsum habeat. Non est tamen necessarium, ut, sensibus omnibus recte valentibus, semper salus sit futura, quando in multis acutis mor-

Animalis
facultatis
robur &
infirmitas
quomodo
ab
externis
sensibus
dignoscatur.

bis a cerebro læso, etsi alia viscera patiantur, actiones nedum externorum sensuum, at quinimo etiam internorum, recte ob-
eantur. Sed hæ omnes in perniciosis morbis, ad exitium incli-
nantibus, perpetuo, morbi tempore, firmæ ac illæse non obser-
vantur. Viscere enim aliquo præcipuo perniciosè ægrotante, ce-
rebro quoque læsio necessario communicatur, & in ipsis ante
mortem sensuum aliqua vitia apparent. Plane enim singulis sen-
sibus recte valentibus, homo quidem mori posse non viderur.
His tamen actiones diminutas vel deperditas, vel cum aliquo
vitio edentibus, cerebro ipso læso, aut facultate vitiosa (exceptis
actionibus sensuum, ex futuræ alicujus crisis turbatione vitiatas,
quæ cum signa decretoria sint, crisin salutarem prænunciant, bo-
næque ob id existunt, de quibus posterius speciatim agemus)
pestimum est; veluti non ita timendum erit, cum id ratione in-
strumentorum sensuum, neque cerebro læso, neque facultate
vitiata contingat, ut quando, crasso humore oclusis opticorum
nervorum meatibus, ægroti non vident, & meatibus auditoriis
non audiunt. Ubi vero sensus non recte ex cerebro, seu facultatis
vitio secundum consuetudinem obeuntur, in morbis acutis
exitium prænunciant, & procul dubio si actiones plane sublata
videantur, vel cum virium languore si apparuerint; tunc enim de
salute plane erit desperandum. Sed de his nunc sigillatim etiam
agamus, ut ab ipsis sensibus particularibus accuratius prædi-
ctionem perscrutari possimus.

C A P. VIII.

*Quid in morbis ægrotos non videre, tenebricosam visionem, visus
obscuritatem habere, splendoresque oculis apparere, atque
oculos lucem ferre non posse significet.*

Vifus læsus, quid in morbis significet, & unde.
Agrotos non recte, ac secundum consuetudinem videre, semper est malum, etsi aliquando exinde nihil certi sciri queat, cum ægroti visu aliquando propter instrumentorum vitium deficiant, seu vitiosè videant, visorii scilicet nervis aut obstructis, aut in oculis orta suffusione, visu vel impedito, vel vitia-

tatio: quin visus aliquando tollitur iisdem instrumentis a causa critica læsis, vel quando crisi ægroti perturbati vel non vident, vel tenebricosam habent visionem, aut caligo, seu obscuritas, seu obtenebratio, aut splendor insolitus oculis obversatur, quo interim expavescent, vel lucem ferre non possunt. De his in
1. Coac. prælag. a) sect. 2. text. 8. *Quibus surditas cum capitis gravitate, & hypochondrii tensione, & splendore oculi, profusum sanguinis significatur.* Et Galen. in 3. de Crisibus sect. 1. text. 18. erupturi e naribus sanguinis, motum fulgoris oculis apparentem cum visus obscuritate, signum constituit; cum his vero sæpe, ut Gal. voluit, involuntarie lachrymantur, præcordia tenduntur sine dolore, difficulterque respirant. De quibus in 3. Prognost. b) text. 35. *quibus per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos effusus hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obvertitur, & pro ventriculi dolore circa ilia, aut leva parte, aut dextra aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinem de naribus in his fluere pro vomitione expectandum est; magis tamen in adolescentibus sanguinis suorem expectare oportet.* At paulo post c) oculos rubros addidit, cum ait: *Cervicis dolores impensivi, oculi rubri, sanguinis eruptiones ostendunt.* Ex quibus signis Galen. ut in lib. de prælag. ad Posthumum cap. 13. testatur, eruptionum sanguinem in juvene coram multis Medicis prædixit. *De quo, dum Medicis hæc admiranda videntur, æger e lecto se sustulit, tanquam profiliturus, interrogatusque, cur exsilire voluisset, cum nihil adesset, ob quod id facere debuisset, rubri coloris serpentem per laquearia repentem a se visum expavisse respondit.* Addidit Gal. ruborem in dextra nasi parte usque ad malam conspexisse. Oculus enim rubeus per se cum capitis dolore sanguinis e naribus eruptionem, ut in Coacis prædict. d) sect. 1. text. 17. scribitur, prænuntiat. Vertigines vero abortæ cum iis, quæ objiciuntur oculis tenebricosis, & cum agitatione labri inferioris, & multa saliva, orisque ventriculi morsu, atque capitis dolore vomitum futurum (Galeno docente) indicant. Quæ in 3. Prog. e) 30. Hippoc. ita habet. *In febre non exitiosa tenebricosum aliquod ob*

Vifus læditur a critica causa.

Ubi sanguis e naribus erupturus.

Ubi vomitus futurus.

a) Text. 195. b) P. 46. lin. 16. & seq. c) Lib. I. Prorrh. 137.
d) Text. 166. e) P. 45. lin. 54.

oculos obversari, vomitum biliosum indicat. De quibus Gal. in 3. de Crisib. Et tenebrosa quedam oculis obversantur, & hallucinantur, & vertiginem patiuntur, & caput dolet, vaporante re aliqua ex humore bilioso, & præterea facta ex nervis compassione. Sed hæc visus symptomata cum coctionis signis, atque cum virium robore, si ad salutem crisis inclinaverit, apparent. Sine quibus vel non sit crisis, vel si sit, est perniciofa. Summe vero perniciosum observatur, post crisis aliquam ægrotum non videre, vel tenebrosam habere visionem, aut caliginem seu obscuritatem, seu obtenebrationem oculis obversari, aut offundi splendores aliquos, aut illos lucem ferre non posse, præsertimque ubi mala evacuatio subsequatur, uti est sanguinis e naribus stillicidium, sudor frontis, temporum, colli, frigidus, assiduus etiam ex toto corpore, vomitus virulenti, atque aliæ hujusmodi vacationes, non minus quam si post aures, vel in aliis corporis partibus ignobilioribus humores aut exanthemata statim intro recurrant, vel crurum dolores incepti, continuo deserint. Quod si vires etiam prælanguidæ, & præsertim vitales, quæ maxime pulsibus prælanguidis comprehenduntur, fuerint, non longe aberit exitium: de his in Coacis prælagiis a), Timores juxta aures in morbis longis, parvi, si inde fluor sanguinis e naribus, & tenebræ oculis offusæ moveantur, lethale. Non vident ægroti ante exitium, extincta animali facultate, quod cæterarum facultatum actiones fere deperditæ, denotant; omnium maxime pulsus prælanguidi, mala respiratio, atque appetentia tum ciborum tum potus deperdita, quomodo si ægri non videant, cito morituri sunt, Hippoc. in 4. libro Aphorism. 49. tradidit, quod etiam in 2. coac. prælag. b) sect. 1. text. 38. sic scriptum est. Jam labescentibus viribus, si quidem æger non videat, aut non audiat, vel a labro, oculo, nare, distorqueatur, lethale. Sed jam ad auditum descendamus.

C A P. IX.

De surditate in morbis acutis.

Ex auditus actionibus mutatis surditas, atque in auribus sonus seu tinnitus observatus ad prodendum ægrotantium pro-

a) Text. 105. b) Text. 72.

prognosticum magni momenti esse solent; maximeque surditas, quæ etsi per seipsam nunquam bona censeatur, quando caput læsum, ut Gal. in primo Prorrh. docuit, perpetuo denotat; vel quod pejus est, extinctam nonnunquam sensitivam facultatem. Fit vero surditas (Galen. in 1. Prorrh. 32. scribente) & ob humorem quendam in auditoriis meatibus impactum infarctumque, nihil quod malignum sit habens, & interdum ob extinctam facultatem, quam in acutis turbulentisque morbis contingere cernimus. Verum tamen si oclusis meatibus auditoriis surditatem obortam dicat Gal. nihil habere malignitatis, nihilominus in acutis morbis semper mala, illa excepta, quæ ex critica perturbatione excitatur: nam hæc non secus, quam deliria, convulsiones, comata, vigiliæ, anxietas, dolores, & alia hujusmodi symptomata, per se perpetuo mala, aliquando facta in corpore critica perturbatione, optimam aliquam evacuationem præmonstrant; solerque aliquando crisis esse indicium. De qua in 3. Prorrh. a) text. 55. Hypochondrii tensio cum capitis gravitate, & surditate, quæ consequenter fatigant, sanguinis denunciant profusionem. Sed certius surditas fit indicatoria, si assidua cum aliis signis judicatoriis fuerit, qualis in virgine Abderæ b) fuit observata, quæ ab octavo die usque ad decimum septimum, in quo multum sanguinis e naribus fluxit, protracta est, neque plane etiam soluta adhuc perseverans, priorem crisis imperfectam denotabat, aliamque pro morbo resolvendo futuram prænunciabat, quæ reiterata sanguinis eruptione, sudore, atque ad pedes noxio humore decumbente, postea die vigesimo est subsecuta. Quibus vacationibus neque etiam penitus illius febris causis sublatis, die vigesimo quarto rediit surditas cum aliis symptomatibus, quæ crisi absolutissimæ die vigesimo septimo futuræ fuit prænuncia. Sed non erit inutile historiam istius ægrotæ hic subungere, quam Hippoc. Epid. 3. text. 78. c) ita scripsit. Octavo surditas, febris acuta, in somnis fastidiosa, horrebatque, mentis erat compos, urine similes, nono nihil est mutatum, nec proximis diebus, mansit item surditas, decimo quarto mens perturbata fuit, febris remissior, deci-

O 2

a) Lib. 1. Text. 147. b) Lib. 3. Epidem. p. 1103. Ægr. 7.
c) Vide locum modo citatum.

Visus
læsus
quando
summe
pernici-
osum
observa-
tur,

Unde.

Critica.

110

septimo multum fluxit ex naribus, surditas est nonnihil imminuta. Sequentibus diebus eam fastidium surditasque terrebant, erantque delira, vigesimo ei pedes dolebant, surditas & delirium eam deseruerunt, aliquantum e naribus erupit, sudavit, febre fuit liberata. Quarto & vigesimo repetit surditas, pedes assidue dolebant, mente excidit. Vigesimo septimo multum sudavit, febre curuit, surditas eam reliquit. Aliquando post aures abscessus futuros aures obscurdescere significat, maximeque ubi morbus ex crasso frigidoque humore foveatur, ex quo recte quidem Auctor 3. *Prorrh. a)* 67. dixit. *Surdus mansuetæ parotides fiunt, tum alias, tum si fastidiosi quippiam supervenerit, & comatosi magis. b)* In capitis dolore coma & surditas abscessum aliquem post aures eructant. Sed distinguere debemus surditatem hanc criticam bonam a symptomatice & mala, per signa concoctionis & cruditatis. Cum hac quidem nullum apparet coctionis signum: cum illa coctio in excrementis observatur, quod Gal. in *virginis Abderæ historia* meminit. Optima est omnis surditas, quæ decretorie resolvitur, optima evacuatione subsecuta, de qua Hippoc. in 4. *Aph.* 60. meminit. *Quibus per febres aures obsurduerint, iis sanguis e naribus profluens, aut perturbata alvus, solvit morbum, vel alvi biliosa dejectione evacuatur,* ut in eodem libr. *Aph.* 28. hisce quoque verbis docuerat. *Quibus dejectiones sunt biliosæ, superveniente surditate cessant; & contra, quibus surditas adest, biliosorum dejectione finitur:* aut etiam si humor ad ignobiles quasdam partes demandetur atque propellatur, in quibus decubuisse dolores aborti significant, quique propterea boni sunt, decretoriique appellantur: cum his certo tolli surditatem abortam semper bonum erit; uti in *virgine c)* *Abderæ* fuit observatum. Atque hæc de illis surditatibus, quæ salutem prædicant, dicta sint. Mala vero, ut jam dixi, per se semper est surditas, quando, ut Gal. docet, cerebrum læsum denotat. Lethalis vero, quæ fit extincta facultate, de qua Hippoc. *d)* meminit, cum inquit. *In febre continua, si non videat vel non auliat, jam debili existente corpore, mors proxima est.* Hæc quidem cognoscitur primo ab aliarum facultatum languore, atque

Abcessus futuros post aures aliquando significat. Surditas critica quomodo a symptomatice distinguitur.

Surditas mala.

Lethalis quænam.

a) Lib. I. Text. 159. b) Ibid. Text. 168. c) Loco præcod. pag. citate. d) Aphorism. sect. 4. 49.

atque etiam quod necessario una cum surditate huiusmodi aliquod lethale signum illuxerit, quam ægrotis in acutis turbulentisque morbis sæpe contingere, auctor *Prorrheticorum in 1. text.* 33. memoriæ tradidit. Est illa quoque surditas lethalis, quæ a criticis malis vacationibus apparet, & merito sane, cum tales vacationes sint ex signis judicatoriis non judicantibus lethaliibus; namque ex vacationibus, quæ juvare deberent, nedum non juvant, sed etiam lædunt, lethales existunt, ut Gal. in *Prorrh. 3. text.* 35. docuit. Cum itaque ægroti ab evacuationibus nedum non juventur, sed etiam lædantur, ita ut exinde vel cæci, vel surdi, vel vigiles, vel deliri tunc evadant, sine dubio lethaliter se habent. De his in 3. *Prorrh. a)* *text.* 43. *Quæ ex naribus cum surditate & ignavitate parva est destillatio, difficile quippiam habet.* Sed Galen. in commento, stillationem illam cum surditate nedum difficilem, sed exitiosam ita habere statuit, ut propterea surditas sit lethalis cum evacuatione aliqua: itaque vel post evacuationem apparens surditas in acuta febre: plerumque est lethalis, modo non ex humorum copia fiat, qualis fuit in *Horophonte b)*, qui tamen, ut quoque Galenus annotavit, ex aliis signis in principio moriturus conjiciebatur, qui etiam præter artis spem superstes evasit. Eodem quoque modo, ut dictum est, si evacuatio subsequatur, qualem in *Philista Hippoc. in Epid. 3. c)* observavit, de quo ita scribit: *Primo die biliosa, pauca vomuit, flava illa primo, sed deinde virulenta, pluraque alvo stercora excrevit, noctem habuit molestantem. Altero die surditas, acuta febris, dextrum hypochondrium est contentum, ac intro inclinabat, urinae tenues, pellucida, & cetera; qui quinto obiit phreniticus.* Si vero surditas, præterquam quod sequantur vacationes, etiam una cum illa alia signa perniciosâ illuxerint, multo plus exitii iudicium confirmabitur. De qua in 1. *Coac. præ sag. d)* *sect.* 2. *text.* 10. legitur. *Vat de surdi, præhendendo tremuli, lingua resoluti, torpidi, malum. Quæ postea e)* clarius fere repetuntur sic: *capite dolentes, surdissimi, intremiscentes manibus, dolentes a cervice, meientes nigra condensata, vomentes nigra, lethaliter habent.* Quæ surditas cum lethali-

O 3

a) Lib. I. text. 141. b) Lib. I. Epid. p. 974. Ægr. 3. c) P. 1070. Ægr. 4. d) Text. 197. e) Coac. præ sag. 176.

Omnium
maxime
exitialis
quam

thalibus signis in *Philiba a*) moribundo, ut nuper dictum est, illuxit. Omnium vero maxime exitialis est, quæ fit cum prælanguidis viribus, de qua 5. *Coac. præfag. b*) *sect. 1. text. 27.* sic scriptum est. *Fam labascentibus viribus, siquidem æger non videat, aut non audiat, lethalis.* Sunt demum quædam surditates, quæ delirii seu phrenitica signa existunt, de quibus auctor *Prorrheticorum in 1. Prorr. 10.* habet. *Qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, cito vehementer insaniunt.* Sed hæc surditates, cum exitiosæ phrenitidis, ut nos superius docuimus, sint prælagia, propterea sunt exitiales. De his etiam *text. 32.* *Surditas, urinæque absque residentia prærubra, & sublime potentia, mentis aberrationem portendunt.* Galen. quoque in eod. lib. in acutis turbulentisque morbis surditatem inter signa phrenitica reposuit, & auctor *Coac. præfagiorum c*) in *1. Prorrh. 18.* ait: *in iisdem acutis febribus aures obsurdescere, esse furiosum.* Hæc itaque surditas delirii prænuncia eodem quidem modo judicatur, quo alias deliria fore judicanda prodidimus. Sed ad sonitum aurium in iisdem morbis observatum sermonem convertamus.

CAP. X.

De tinnitu aurium in morbis acutis.

Aurium sonitus in acutis morbis sæpe apparet, atque aliquando ægroti falso de aurium sonitu conqueruntur, utpote eo modo delirantes ipsorum læsa imaginatione scilicet, quod imaginentur fonos audire, etsi vere non audiant, hinc ipsorum aliqui tibicinas abigi contendunt. Sed de his nunc non agimus, cum satis in capite de prædictione ex delirio a nobis dictum sit. Hos vero aurium veros sonitus, pro varia editi soni forma seu figura, Medici quandoque appellant *bumbos*, a sono quem apes edunt; aliquando *tinnitus*, ab illiusce soni cursu interrupto, aliquando *trifnos*, id est, sibilos, qui fiunt ex tenui flatu exiliter in aures delabente, sibilorumque modo prodeunt; atque demum *ichos* seu strepitus, prout cum strepitu edi videntur. Galen. in *primo Prorrheticorum* docet, ex flatuo-

flatuoso spiritu propter cerebri inflammationem, ex humiditate, quæ in capite redundat, aut ex assidua acuta febre in biliosa materia, quæ per venas fertur, concitato, atque se in auditorios meatus insinuante, tales in febribus tinnitus habere ortus putavit: a quibus causis etsi fiant, non tamen semper, quando etiam ab humoribus tenuioribus in caput elatis & etiam ad auditorios meatus motis, ita ut hic tinnitus symptoma sit cerebri male affecti tenuiori humore, vel sanguine vel bile, agitato ac commoto, exitum non habente, ex quo mirum non est, si sanguinis e naribus eruptiones non raro aurium hi sonitus, vel tinnitus, vel sibili præcedant, qui a sanguine exitum non reperiente agitato, ac ad auditorios meatus commoto fit, non autem ex flatu: quid enim sonitus hi, si ex flatu fiant, ad profluvium sanguinis e naribus erumpendum? Hoc quoque Galenus videtur innuere, cum in *secundo Prorrheticorum* dixerit; *humorem ad caput ascendentem facere tum desipientiam, tum aurium sonitus.* Hujusmodi autem sonitus in auribus in acute febricitantibus duo præcipue notare solet, delirium quippe sæpe phreniticum, ubi præsertim ab humore in caput ascendente fiant, qui sæpe cum signis cruditatis, neque in die decretorio apparentes, cum viribus prælanguidioribus, lethalem phrenitidem denuntiant. Atque hoc modo fortasse tales tinnitus auctor *Coacorum præfag. intellexit, cum in 1. Coac. præfag. a*) *sect. 2. text. 6.* dixerit: *Bombus in acutis & sonitus aurium lethalis.* Hujusmodi vero iudicium fit de tinnitu permanente, atque non de continuo silente, seu cessante, quod genus sonituum in auribus in febribus hac ratione non fore timendum, Galen. in *tertio, de Composit. Medic. Cap. 1.* secundum loca prodidit. Assidui itaque sunt timendi, utpote qui vel delirium denotant, vel sanguinis e naribus futuram eruptionem. Delirium quidem denotant in morbi principio, atque etiam morbo prægresso plane crudis existentibus humoribus, phreniticum, si cum signis phrenitidis, quæ superius prodidimus, atque gravitate aliqua in capite observata, præsertim in naribus, hoc enim humore repletum caput ii indicant, ex quo fit phrenitis, quæ plerumque, ut alias docuimus, est lethalis. De his auctor *Prorrheticorum.*

Quod
quid no-
tant in
morbis
acutis.

Quinam
sunt ti-
mendi.

Aurium
veri soni-
tus quo-
modo a
medicis
quando-
que vo-
centur.

a) Loco præced. pag. alleg. b) Text. 72. c) Text. 196.

e) Text. 193.

corum. a) *Si in ardente febre aurium sonitus cum caligine fuerit, proveneritque in naribus gravitas, mente ex melancholia aberrant.*

In morbi tamen vigore, sæpe sonitus aurium sanguinis eruptionem significant, qui tunc temporis fit, sanguine in caput ascendente, qui, ni excernatur a natura per nares, remanet in caput, inflammationemque ac delirium phreniticum parit. Vaporibus vero in caput ascendentibus tinnitus obortus simplex delirium tantum denotat, idipsamque *paraphrenesin* Græcis appellatum; quæ affectio non est continua, sed in accessionum declinationibus cessans. Decretorii vero aurium sonitus propriis signis cognoscuntur, quippe quod fiant in die aliquo decretorio, humoribusque, vel plane, vel magna ex parte concoctis, una cum viribus constantibus. Aliquando aurium sonitus indicant cum delirium tum sanguinem e naribus fluxurum, ut in 1. *Coac. præfag. b) Sect. 2. text. 7. Sonitus aurium cum hebetudine visus, & gravitate narium, mentem movet, & sanguinem e naribus brevi stillaturum esse significat.* Sed recte quoque postea auctor eorum librorum c) scripsit. *In ardentibus superveniens sonus aurium, cum hallucinatione oculorum, & narium gravitate ex melancholia mente aberrant, nisi sanguis effluerit.* Quod sane videretur esse verum, quando sanguine in caput ascendente, nisi foras excernatur, delirium cum inflammatione concitatur.

Ab imaginatione læsa.

In morbis longis quid notant.

Demum sunt, qui desipientes læsa imaginatione tum sonitus in auribus, tum alios sonos se audire contendunt, hinc aliquos tibicinas abigi, ut Galenus observavit, jubere. Hi vero in numero delirantium reponuntur, ab ipsisque perinde ac a deliriis iudicium de futura salute fiet. In morbis vero longis, vel in iis qui adhuc non ægrotant, sonitus aurium plerumque gravem morbum minatur, magisque si cum capitis dolore, gravitate, aut vertigine, aut vocis tarditate, vel manuum torpore appareat, vel ab ipsis hæc fuerint subsecuta. Cum quibus auctor *Coac. præfag. d) 5. Coac. præfag. Sect. 1. text. 12. sæpe apoplexiam, epilepsiam, vel oblivionem portendere tradidit, neque immerito, cum frigidorum crassorumque in capite humorum multitudinem denotent; ex qua singula prædicta mala fieri posse, nemo in arte medendi exercitatus ignorat.*

C A P.

a) Lib. I, Text. 18. b) Text, 194. c) *Coac. præf. 131.* d) Text, 161.

Quid fetores in morbis, quidque cibos potusque graveolentes, insipidos, vel mali saporis ægrotis videri significet.

In morbis duobus modis fetores observamus, in ægrotis scilicet, quod spectat ad assidentes, quorum odoratus offenditur, atque in oblatiis cum cibis, tum potibus, tum pharmacis, quæ ægrotantium odoratus vitium detegunt. Assidentes vero sentiunt odores ab ægrotantium corporibus, vel in excrementis, vel in respiratione, vel in ore, vel in naribus, vel in aliis partibus. In excrementis fetores semper mali, ex Galen. in *tertio Epidemiorum*, qui fetida semper exitiosa esse affirmavit. Et Hippocrates in *Prognosticis a)* vomitiones omnes fetidas maxime damnat: idque, quod, ut Galen. docet, graveolentia omnia putredinis sint indicium, quam sane cum nigro atque livido humoris colore exitium prædicere Hippocrat. in *secundo Prognosticorum b)* tradidit; quoniam, ut meminit Galen. extinctionem caloris nativi indicat. At scitu dignum existimo, prænotandos esse tum graveolentiæ gradus, tum humorum seu excretorum varietatem, quæ varium prædictionis iudicium reddent. Nam etsi dicat Hippoc. in excretis per vomitum omnes putres graveolentesque odores esse malos; attamen non omnes lethales existunt, sed qui impense graveolent, cuiusmodi sunt alvi fluxus colliquativi vocati, quos in pestilentibus febribus observamus. In morbi vero vigore, cum signis coctio- nis interim summe putres & graveolentes humores critice excernuntur. Respirationes autem graveolentes maxime exitiales observantur. Sed de his hæc obiter dicta sufficiant, verum suis locis de his accuratius, ubi præsertim de graveolentia excrementorum sermonem instituemus. Ægrotis vero omnes tum cibos tum potus, tum medicamenta oblata putrida atque graveolentia videri, malum, quod summe putridos humores in corporibus redundare denotet, quandoquidem odoratus non secus quam guttus vaporibus a variis humoribus putridis ad linguam & nares, seu cerebrum exhalantibus, vitatur, in- tusque quod est vel odoris vel saporis, ut Philosophi dicunt, prohibet extraneum, quod offertur odoris atque saporis, quin

Fetores in morbis quid.

Cibos, potus, medicamenta, graveolentia videri, quid in morbis significat.

reci-

a) P. 41. lin. 10. b) Ibid,

recipiatur & dignoscatur. Ex qua re, tum naribus, tum lingua, vapore a fumme putridis humoribus exhalante infectis, omnia, quæ tum odorantur, tum gustantur, putrida videntur. Ægrotos quoque prorsus, ut etiam dictum est, destituti gustu, etsi malum sit, non tamen nisi extincta animali facultate id fiat, mortem præfagire poterit; quare hæc ex aliis signis, aut bonis aut malis, iudicii capient certitudinem.

Eodem modo etiam, cum ægroti omnia sibi oblata, amara, vel salsa, vel acria, esse putant, hæc enim non nisi redundantium humorum qualitates notant, nihil ad præfagium ipsorum observatione faciente. Sed jam ab actionum sensus tactus symptomatibus Prognosticum persequamur.

C A P. XII.

Quid stupor, seu torpor, & sensus tactus deperditus significant?

Torpor unde.

In acutis morbis sæpius partes corporis torpescunt, seu stupida redduntur; qui affectus duplex est, scilicet vel animi vel corporis, atque hic, vel aliquarum partium, vel totius corporis; estque sensus obscurus, seu diminutus partis sentientis, qui stupor appellatur. Etenim quæ partibus sensum admittunt, stupefacientia propterea vocamus, veluti motum diminutum *torporem* aliqui dicunt, etsi non pauci velint, confundentes utrumque; tam stuporem, quam torporem, sensum motumque diminutum denotare, ut iis accidit, qui altero crurum compresso sedentes illud ipsum paulo post ægerrime movent, & fere sensu destitutum sentiunt. Fiunt vero, vel ut Gal. 2. *Proverb.* 36. docuit, cerebro humefacto, vel refrigerato, vel ex humiditate atque frigiditate ipso læso, (quæ cerebri frigiditas duplex est, scilicet aut intemperies frigida simplex, vel cum materia frigida, aut extinctio caloris nativi,) vel quocunque modo intercepto spiritu, ne ad partem affluat, ut si nervi obstruantur, si tamen verum sit, eos pervios esse, vel si intrassentur, aut comprimantur, veluti renibus inflammatis crura stupefcunt compressis ab inflammatione nervis. Itaque si in principio pars aliqua obstupefcatur, periculum est, ne vel paralysis vel apoplexia oriatur, quod in 7. *Coac. præf. a) sec. 2. text. 1.* sic

a) Text, 476.

Stuporis & torporis differentia. Horum causa.

sic legitur. *Torporis & sensus privationes, præter consuetudinem ortæ, futuras apoplexias denuntiant.* Quod sane in acutis morbis maxime erit exitiosum, ni febris magna succedat, quæ humidum tum absumat, tum frigidum cerebrum calefaciat. Unde Hippocrates in 5. *Aphor. 5.* dixit: *Si ebrius quispiam repente obtulerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur.*

Verum ut certe præfagias ex stupore in aliqua parte conspecto, alia signa consulito, cum a solo stupore nihil certi ad præfagium sciri queat. Prægresso vero morbo, si a læso nervorum principio stupor fiat, semper erit timendum, nam vel extinctum calorem nativum, vel noxium humorem ad cerebrum decubuisse, erit indicium. Ex quo in *libr. 1. Sect. 1. text. 14. Coac. præfag.* merito dictum est: *Torporis a multis rigoribus maligni, quod hi fiant extinctione caloris nativi.* A calidissimo morbo partes refrigerari, summe esse exitiosum Gal. in 3. *Epidemiorum* docuit. Non minus perniciosum forte est, noxios humores ad cerebrum nobile viscus decumbere, ut Galen. in *lib. constit. art. Med. cap. 18.* scriptum reliquit. Cognoscitur vero a cerebro læso hoc malum fieri, quod præcipue capitis partes torpeant & stupida videantur. De quibus Gal. in 7. *Aph. 14.* scribit. *Stupor vero est, cum neque loquuntur, neque agunt quicquam, sed apertis oculis immoti manent, iis, qui metu & timore perculsi & attoniti sunt, similes.* Quem stuporem a vulnere aliquando fieri, atque malum quoque esse Hippoc. a) docuit. Mentis non minus stupor fit ab iisdem jam dictis causis cerebro læso, Galeno in *libro quinto Aphorismorum* docente. Ignaviaque est mentis stupor. Si partes vero infernæ, quibus nervi ex spinali medulla procedunt, stupore afficiantur, minus est malum, a quo nequaquam exitium, nisi una illuxerint alia lethalia signa, timendum erit. Tamen interdum cerebro, sanguine ad ipsum per modum iudicii ascendente, læso, partes aliquæ superiorum stupent, sanguinis eruptionem denotantes, & inferiorum aliquæ etiam, eodem modo natura critica noxios humores ad ipsos deponente, stupida effectæ, humoris metastasin, id est, transmissionem criticam præmonstrant. Distinguuntur vero decretoria ab aliis, quæ exitiosæ sunt, signis coctionis,

Stupor quid in morbis significet.

Stupor quando critice fit.

a) Aphorism, Sect. 7, 14.

nis, virium robore, facili ægrorum tolerantia, atque morbi, symptomatumque allevatione.

CAP. XIII.

De prædictione ex corporis caliditate.

Quoniam ad sensum tactus spectant caliditas, frigiditas, siccitas, humiditas, mollities, asperitas atque colores, quæ omnia cum non minus quam alia nobis ad prædictionem faciant, optimum erit, de hisce quoque nos agere, quod quidem nunc faciemus, a corporis ægrotantis caliditate exordientes, ab ea enim tum salus, tum exitium, aliis non neglectis signis, præsentiri potest. Caliditas vero, quam nos ad Prognosticum observamus, aut mitis tepidave, aut vehemens & acuta existit, atque ipsa rursus vel æqualiter in toto corpore, vel in quapiam tantum parte observatur. Mitis ac placida, perpetuo bona, si præsertim cum æquali totius corporis, (ut in Prognosticis a) Hippocrat. docuit) mollitie, aut quæ bene valentis calori sit similis. Alios siquidem recte valentes carnes subfrigidas, alios temperate calidas, atque alios intense calidas habere, observatur. Ex quo cum ægrotantes, si calorem similem recte valentium habuerint calori, bonum est. Hincque vehemens acutaque interdum caliditas, & aliquando moderata & subfrigida in ægrotis laudari solet, ea inquam, quæ caliditati corporis antea benevalentis proxima videtur. Non secus quam urinæ, atque alia excrementa, si sanorum excrementis similia prodeant, bona existunt. Bonum igitur est ægrotantium corpora, quod ad calorem spectat, vel nihil vel parum alterata, aut mutata esse. Ex calore febrili, de quo fufius posterius loquemur, optimus est, temperatus, suavis, æqualis in omnibus corporis partibus, cum quodam humido, qui maxime nativo calori sit similis, quique ut Gal. in 2. de natur. hum. meminit, non modo temperate calidus, sed etiam humidus existit, ad differentiam ignei acutique, qui a nativo maxime est differens. Ille itaque temperatus calor, optimus perpetuo erit, nisi nos morbi malignitas fallat. Nam sunt ex malignis morbis plures, calorem blandum naturali apprime similem

a) P. 39. lin. 32.

lem habentes, intus nimirum concluso calore, neque foras libere diffuso; quamobrem bono illi calori corporis una totius æqualem mollitiem conjungi oportebit, de quibus Hippocrates a) 2. Progn. 5. ait. *Optimum vero est, si corpus omne æque calidum, molleque est, æqualis enim totius corporis mollities distinguit bonum calorem ab aliis, qui boni non sunt.* Potest enim caliditas in aliquo ægrotante temperata æqualisque videri, cum tamen a morbo malignissimo proficiscatur. Hanc vero denotabit corporis inæqualis mollities, quippe quod dura hypochondria plerumque observentur, minimeque etiam caliditas ea æqualiter in universo corpore est diffusa: uti cum extremæ partes minus calidæ sint, quam ventres, qui his sunt calidiores. Itaque caliditas temperata æqualiter in toto corpore, cum æquali quoque mollitie, semper bonum signum erit, siquidem fieri non potest, quod corpus tali caliditate ac mollitie observatum exitiose ægrotet, id enim viscera phlegmone, obstructionibus, intensaque putredine carere, nobis certum erit indicium. Molle etiam æqualiter corpus observatum, distinguet a bona caliditate hæcticam, qua forte quod mitis placidaque sentiantur, aliqui decepti sæpe hæcticos non dignoscant. Hæcticos caliditati non mollities, sed squaliditas potius solet conjungi. Hæctica vero febris non iis solum cognoscitur, at etiam ipsiusmet caloris inæqualitate; quando ab assumpto cibo Hæcticæ febres, ut in 2. Progn. text. 60. Galen. meminit, exacerbantur. Optimus igitur erit calor temperatus, æqualiter per totum corpus diffusus, cum æquali quoque mollitie. At nedum hic, sed quin etiam intensus vehemensque calor per omnes corporis partes diffusus in ardentibus febribus, quum proprium ardentium malignarum sit (Galen. in 3. Provrhet. text. 61. docente) ut eæ summæ partes non calefaciant; vel non malignarum, ut totum corpus usque ad summæ partes æqualiter exurant: significant enim hæc, ut Gal. scripsit in 7. Aphorism. viscera vehementi carere inflammatione. Partes etiam quasdam corporis plurimum in acutis morbis incalecere, sæpe optimum est ad prænosendam salutem, maximeque cutaneas, ad quas sæpe natura tum caloris æritum, tum humores noxios depo-

a) Pag. 39. lin. 32.

Caliditas, quæ ad Prognosticum observatur, qualis est.

Calor in ægrotis quinam bonus,

Hæcticos caliditas quinam.

Calor in ægrotis quinam optimus.

deponit. Extremas corporis partes valde calidas, in talibus morbis sentiri optimum non minus est, veluti oppositum si observatur in his, magnum malum: hinc pessima est extremorum frigiditas in morbis acutis; itaque harum partium caliditas bona, ut signum existit, quod denoret interna viscera neque magno phlegmone, neque inflammatione, neque intensa aliqua humorum putredine offendi, neque naturam multitudine crudorum humorum gravari, atque etiam significet calorem febrilem viscera reliquisse, partesque longinquas invasisse, vel noxios humores ad easdem detrusos fuisse; ad pedes enim caliditas deducta morbum declinasse in multis indicat: ex quo Hippoc. a) dixit, in declinatione febris, calore ad pedes descendente, ægrotis cibum esse offerendum. Extremarum partium caliditas quoque, cum rubore atque inflammatione, in acutis morbis, bonum. De qua Hippoc. in 3. Progn. b) text. 18. *Maxime vero juvantur, si cervix ac pectus traxerit ruborem, ne facer ignis intro recurrat.* Et paulo post text. 22. c) *Securissimum vero est, si rubor quam maxime foras vertatur.* Sed jam, his præmissis, quomodo corporis caliditas existit, cum quo totum corpus liquatur, marcescit, atque contabescit: qualis est heceticorum, quæ nisi, antequam solida corpora colliquaverit, corrigatur ac emendetur, plane ad exitium illos ducet. Hæc vero æqualis uniformisque existit, acuta, non multum tactui sensuique manifesta, ex quo multi propterea has febres in principio non cognoscunt. Diximus vero superius Galenum hujusmodi caloris tale signum docuisse, quod in 2. Progn. 60. ita habet. *Per febres heceticas partes ipsæ corporis solidiores ignitæ evadunt, ob id igitur assidue febris in seipsa manet, calorem obtinens perinde ut calx, debilem contingentibus.* Itaque quoties esitant ac bibunt, simile quiddam accidit, quod in calce evenit aqua perfusa, quo fit, ut contingentes exterius ægrum multo calidiorem perficiant. Hæc vero totius corporis uniformis caliditas, quæ cum assidua febre est tepida, vel subfrigida apparens, suspecta erit, quod indicet totum incendium intra viscera contineri. Galen. ex Hippocr. in secundo de ratione victus in acutis, & in primo libro

Caliditas
quænam
mala in
ægrotis.

a) Lib. de rat. vict. in morb. acut. p. 386. lin. 52. & seq. & p. 398. lin. 28. & seq. b) P. 45. lin. 14. c) Ibid. lin. 20.

bro Prognosticorum a) dixit: *Corpus in acutis febribus non admodum pro ratione febris calere, membraque frigida vel tepida nudare, perinde ac si incendio conflagrarent, malignitatis esse signum.* Hujusmodi tepida caliditas, etsi nunquam bona, tamen per se sola nihil certi præfagit, veluti etiam vehemens facit caliditas, quæ etsi per se mala semper sit, non tamen certi quicquam ad exitium prædicendum habet, ac quinimo non raro post rigorem corpus valde incalescere, crisis proximæ nobis est indicium, proinde ex aliis signis certitudinem capiet. Vehemens vero corporis totius, vel thoracis tantum, vel ventris caliditas, perniciofa, si diu durat; resolvit enim vires, siccatur, colliquatque, a qua quidem, si corpora convellantur, exitium prædicat, quando exinde ortæ convulsiones, quod fiant siccatis nervis; omnes sint lethales, ex quo Hippocr. in septimo Aphor. 13. dixit: *Ab æstibus fortibus convulsio, aut tetanus, malum.* Vehemens quoque caliditas tum in facie, tum in hypochondriis, tum in thorace, pessima existit: hæc enim visceris alicujus, illa autem cerebri phlegmonem indicat, quanquam non semper flammans facies phlegmonis signum existat, & quinimo sanguinis criticæ eruptionis indicium, cui signo signa alia deteriora respondere debebunt: si vero hæc signo aliquo apparuerit pernicioso, perniciem ostendet. De qua in 2. Prorr. b) 14. legitur. *Faciei color bonus, & mæstitia multa, malum.* Et enim, ut ait Galenus, cum florida quidem facies apparuerit, ægerque valde tristes fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit. Cum sudore vero facies valde flammans, malignitatem Galen. indicare prodidit; & merito exitium præmonstrabit, cum ea cerebri magnum phlegmonem denotet, qui inter lethales morbos recensetur, sicque sudor, qui nihil juvat, unum ex signis exitialibus est. De hac auctor Prorrheticorum in 2. Prorr. c) 33. *Æstusosi rigores quadantenus perniciosi, flammans quoque cum sudore facies in his mala.* In ventre vero atque thorace æstus, seu intensa caliditas semper mala, nam ibi adesse testatur morbum sæpe magnum, ac lethalem, ut quando ex visceris magno malignoque phlegmone procedit; quod si est, extremæ partes vel tepefcunt, vel fri-

Quænam
pernicio-
sa.

a) P. 37. lin. 43. b) Lib. 1. 49. c) Lib. 1. 67.

frigeſcunt, de quibus *in primo Prorrhetic. text. 7. Qui in hypochondrio refrigerata febre ardoreſ relinquantur, tum aliaſ, tum in ſudoribus, mali ſunt.* Et Hipp. *in 4. Aph. 48. In febris non intermittentibus, ſi partes exteriores frigidaſ, interiores urantur, & ſitim habeant, lethale.* Circa ventriculum vero cum cordis morſu æſtuofos caloreſ pernicioſos eſſe, Hippocr. *quarto libro Aphor. 65. tradidit.* Item æſtus laterum cum dolore, atque rigore, damnat auctor Prorrh. *in 2. Prorrh. a) 32. Lateris ſiquidem æſtus (ait Galen.) cum dolore ſignum eſt phlegmonis, quæ partem eam infeſtat, ſi vero & rigor ipſis ſupervenerit, ſuppuraturum exſpecta phlegmonem.* Viſcerum autem phlegmonum ſuppuratorum rari ſunt, qui ſanentur: nulli, viribus jam prælanguidioribus factis. Corpora etiam cum ex aliqua prægreſſa evacuatione, ſi nedum calore febrili liberentur, at magis recaleſcant, malum eſſe tradidit auctor Prorrh. *2. Prorrh. b) 32. quum dixit. Si ex perfrictione ſudantes recaleſcant, malum. Ex his quoque æſtus doloroſus, & rigor ſuperveniens, malum.* Gal. enim in comm. ait *Si in morbo quis, poſtquam ſudaverit, frigidior quidem protinus, quam nature conveniat, fiat, ruruſque febricitet, non ſine periculo afficitur.* Sicut auctor Prorrheticorum paulo poſt c). *Si in ſudoribus vigiles recaleſcant, malum.* Quod in 2. *Coac. præſag. d) ſec. 1. text. 4.* hiſce verbis expreſſum eſt. *Exſudantes, vigiles, recaleſcentes, malum.* Sed de his nunc fatiſ; addamus refrigerata corpora vix recaleſcere, ſumme in morbis acutiſ eſſe pernicioſum; extincto enim nativo calore vel reſoluto, vel ſuffocato, id fit: non minus etiam lethale videtur, ſi in extremis ſummisque partibus obſervetur, quippe eaſ refrigeratas vix recaleſcere. Hinc *in primo Epidemiorum e)* Hippocrates ait: *Frigebant bis multum extremitates, vix hiſ calor revocari poterat.* Corpora quoque cito incaleſcere & frigeſcere, malum itidem eſt ſignum. Significat enim, ut Galen. docet, morbum ſumme malignum, quod ſi non lethalem, morbum ſaltem longum fore præſagit: in acuto vero morbo, qui cito vires reſolvit, exitium portendit. Sed jam tempuſ eſt, ut ad prædictionem ex corporum frigiditate veniamuſ.

a) Lib. 1. 66. b) Lib. 1. 66. c) Ibid. 68. d) Text. 41. e) P. 940. lin. 5.

CAP. XIV.

Ex frigiditate corporum quid præſagendum.

Frigiditas corporis, quæ potius ſit moderata caliditas, poſt aliquam bonam evacuationem, pulſu reddito meliori ac vehementiori, apparens, optima eſt. Sublatam enim febrem eſſe critica denotat. Item refrigerata ſeu ſedata febris caliditate, cum urinis coctionem denotantibus, vel ſputis, vel alvi dejectionibus, (ubi morbus vel venoſum genus, vel partes ſpirituofas, vel ventrem occuparit) pulſu ut jam dictum eſt meliori reddito, optimum eſt, tuto enim ſanitatem rediſſe ſignificat. Frigiditas vero, nunquam critica obſervatur non optimam criſin præcedens, de qua poſtea. Sed raro tamen contingit, ut quicquam boni corporis frigiditate præſagiamuſ. Hæc vel in toto corpore, vel in externis partibus obſervatur; plerumque continuiſ febris eſt exitialis: attamen in quibusdam corporibus robuſtiſſimis non exitium, ſed longitudinem præmonſtrat. In prælanguidis vero perpetuo lethaliſ; ſi ſcilicet morbus præſertim magnuſ vehemensve fuerit: quæ vero ſit extincta facultate, exitium proximuſ præſagit. Sed ab hac cauſa fieri, ſigna alia exitioſa præmonſtrabunt. Aqua inter cutem laborantes non pauci obſervantur, præſertim aſcite & leucophlegmatia, qui corpus fere totum frigidum habent, & non minus in ſuppuratiſ, moribundiſ. Illi enim fere totum corpus algidum habent, quod iſi contingit, plurimo innati caloriſ reſoluto, vel uti illiſ ex frigido humore evenit. Verum in extremis partibus ea frigiditas nihil certi perpetuo prodit ad Prognosticum. In quibusdam enim ægrotiſ non acute ægrotantibuſ hujusmodi frigiditas non eſt admodum verenda. In morbiſ enim, ait Galen. qui ſunt ſine febre, & hyeme, & in ætate ſenili partes extremas corporiſ, veluti naſeſ, aureſ, pedeſ, manuſ frigeſcere, nihil abſurdum; quippe, ut ait Galen. *2. Prognost. text. 4.* quæ carne vacant ex natura, longeque ſunt a viſceribuſ poſitæ: non tamen in acutiſ, mediocri eſt malum; per illaſ enim calor nativuſ, præ debilitate nequaquam permeat ad extremaſ corporiſ parteſ; in morbiſ vero acutiſ, propter inflammationiſ magnitudinem in viſceribuſ fatigantiſ, parum ſanguiniſ in omne permeat corporeſ. In

Frigiditas corporis quamnam optima.

Raro bona.

Quando lethaliſ.

In quibusdam ægrotiſ non verenda.

valde perniciosum symptoma, utpote, quod magnis superveniat viscerum inflammationibus, ut Gal. 7. *App.* 1. tradidit. Excipitur tamen frigiditas extremorum a cibo intempestive assumpto, vel ab accessione aliqua ortum habens, in qua nedum extrema, ut Galenus in *secundo Prognost.* docuit, sed cutis quoque circum costas & ventrem posita frigida redditur. Extremorum vero frigiditas aliquando in principio una cum morbo incipit, quod symptoma in vagantibus hoc anno febribus malignis multis vidimus, quæ vel ab intensissima putredine, perinde ac a veneno viscere aliquo læso, atque exinde naturali calore vel admodum resoluto, vel intus ea de causa retracto, vel a multitudine valde putridorum humorum fere suffocato, aut denique ex crudis pituitosisque humoribus succensa febre, veluti in amphimerinis observatur. Quare extremorum frigiditas perpetuo in febribus continuis est mala, quæ nisi exitium, saltem morbi malignitatem denotet, plerumque vero exitium. Malignitatem tantum præfagit in principio una cum febre apparens, quæque non admodum vehemens sit. Symptoma propterea esse malignarum febrium pathognomonicum, Medici affirmant, cum qua sæpe ægroti non multum sitiunt, neque linguam habent admodum siccata, & ipsa interim æqualis temperata per totum morbi tempus, interim inæqualis, modo parva, modo aliquantulum aucta observatur. Quæ vero non in principio apparet, sed postea in die critico cum signis decretoriis, crisin prænuntiat, aut febris continuæ mutationem in intermittenstem. Cum malis vero signis, perpetuo mala, pessimaque in die decretorio est frigiditas intensa, diu durans. Itaque extrema refrigerata, vix recalescere, lethale est. De quibus Hipp. in 1. lib. *Epidemior.* a) com. 2. tex. 28. *Frigebant his multum extremitates, ac vix calor his revocari poterat;* atque in 3. lib. b) com. 3. tex. 38. *Extrema pedum ac manuum his frigidiora erant, & multo maxime circa accessiones, quibus calor pedetentim, nec probe redibat.* Et de tabidis ad exitium inclinantibus. c) *Multum vero frigus erat, & vix eis calor revocari poterat.* Et in 2. *Prorrhetic.* d) tex. 66. *Ex rigore refrigerationes, quæ non recalescunt, mala.* Quod in *Philisco* Hippoc.

a) P. 940. lin. 5. b) P. 1085. E.

c) Ibid. p. 1089. E. d) Lib. 1. 65.

poc. *Epid.* 1. tex. 18. a) observavit, de quo ait. *Extremitates undequaque frigeabant, nec jam ad calorem istæ amplius redibant.* Quod, & *Sileno* b) & aliis evenisse ante exitium Hippoc. in *Epidemiis* memoriæ prodidit. Frigiditas vero in proxime moribundis non fecus quam in marmoreo lapide observatur, atque non raro cum duritie & livore. Durities liquidem cum vehementi frigore in corporibus ex lethalibus signis habetur, ut in 2. *Prorrh.* c) docetur, de qua Gal. in *comm.* 2. tex. 5. *Refrigeratio autem si ita violenta fuerit, ut tota omnino refrigerentur corpora, indurescantque, extinctionis signum existit.* Non minus cum ea frigiditate extrema livida spectari, exitiosum est; etenim hoc symptoma omnium esse exitiosissimum, alias demonstrabimus, atque in foribus mortem denotare. Significat autem in his lividus color extinctionem caloris nativi, ut Gal. docuit, qui in 3. *Epidem.* tex. 8. extremarum partium frigiditatem, una cum lividitate, in febribus acutis, mortis apertum esse signum affirmavit. De quibus Hippocr. in 2. *Prognost.* d) tex. 9. *Si corpus adeo grave, & ut unguis ac digiti lividi sint, expectanda continuo mors.* Et postea, *Si digiti ac pedes omnino nigrescant, minus pestiferi sunt, quam si liveant.* Idque non immerito, nam lividitas in his partibus semper ab extinctione caloris nativi fit, nigredo non semper, quandoque enim a nigro humore ad illas partes decumbente. Quare cum extremarum partium refrigeratione lividitas quoque si accesserit, signum erit maxime lethale, pauloque post exitium futurum, præmonstrabit. Quod Hippoc. in *Philisco* e), *Sileno* f), *muliere anginosa apud Aristionem decumbente* g) *Erasino* h) *Filia Euryanaëctis* i), *Adolescentulo, in foro mendacium* k), moribundis observavit. Sitis quoque intensa cum calore vehementi in thorace, vel in ventre, extremis quidem partibus algentibus, maxime perniciosâ judicatur, quod in visceribus vehementiam inflammationis, ut ait Galenus, significet, qui in 7. *Aphorism.* hujusmodi symptomata accidere magnis viscerum inflammationibus

Extremorum frigiditas una cum malis symptomatibus exitiosa.

Q 3

bus

a) P. 966. Ægr. 1. b) Lib. 1. *Epidem.* p. 969. Ægr. 2. c) Lib. 1. 77. d) P. 39. lin. 36 & seq. e) Lib. 1. *Epidem.* p. 966. Ægr. 1. f) Ibid. p. 969. Ægr. 2. g) Lib. 3. *Epidem.* p. 1075. Ægr. 7. h) Lib. 1. *Epidem.* p. 984. Ægr. 8. i) Lib. 3. *Epid.* p. 1073. Ægr. 6. k) Ibid. p. 1076. Ægr. 8.

bus scribit. Quam rem Hippoc. prodidit in 2. *Progn. a*) 4. dicens. *Si caput ac pedes frigidi sunt, ventre costisque calentibus, malum.* Et Galenus in commento ait: *Nedum malum hoc esse, sed lethale.* Quod Cornelius Celsus ad unguem sic expressit. *Cui febre æque non quiescente exterior pars friget, interior sic calet, ut etiam sitim faciat, lethale.* Ex pernicioso quoque signis cum refrigeratione extremorum quam plura alia existunt, partim a nobis alias dicta, & partim inferius suis locis dicenda, cujusmodi sunt, capitis aut viscerum dolor vehemens & assiduus, vigilia, coma, delirium ferinum vel obscurum, amentia, oblivio, surditas, cæcitas, convulsio, tremor, aphonia, singultus, inquietudo, anxietas, respiratio difficilis atque frigida, ex ore præsertim, atque e naribus, urinæ turbidæ non clarescentes, nigræ, cum nigro suspensio, albæ, aquosæ, lucidæ, interceptæque, stillæ sanguinis e naribus, vomitus virulenti, dejectiones malæ ac copiosæ, nihil conferentes, & hujusmodi alia. Hæc singula cum extremorum frigiditate conspecta exitium nobis portentent, & quo plura simul, eo certius ac citius. De his in *Sileno* Hippocrates 1. *Epid. 3. b*) *Sexto caput parum exsudavit, extremitates algebant, livescebant, multum sese jaçtavit, alvus nihil excrevit, urinæ restiterunt, febris acuta:* Et de *Pythione* in *Thaso* mortuo *c*) decem diebus: *altero die sub meridiem extremæ partes frigeant, præter cæteras manus & caput, obmutuit, voce defectus est, diu brevi spirans, rediit calor, sitiit; nocte quievit, circa caput modicum sudavit.* Ex omnibus vero his signis diximus perpetuitatem refrigerationis, magnitudinem seu vehementiam, duritiam, lividitatem signa esse longe omnium maxime perniciosissima, extinctionemque caloris nativi denotare. A symptomatibus etiam, quæ præcesserunt, exitii prognosticum indagatur, ut quando a rigore frigescent eæ partes, minime recalescentes, de quibus, ut dictum est, in *secundo Provr. d*). *Ex rigore refrigerationis, quæ non recalescunt, male.* Ex malis vacationibus extrema admodum algere, est perniciosum: præsertimque si eæ quoque fuerint lethales, quales sunt stillæ sanguinis e naribus, sudores frigidi, in capite desudationes, urinæ aquosæ, lividæ, ictericæ, turbi-

a) P. 39 lin. 30. b) Pag. 969. Ægr. 2. c) Lib. 3. Epid. p. 1098. Ægr. 3. d) Lib. 1. 65.

turbidæ non residentes, lividæ, nigræ cum nigro suspensio, & plane suppressæ, dejectiones pingues, liquidæ, valde fœtidæ, assidua, vel in immodica copia exeuntes, sputa nigra, livida, viscida, maxima difficultate educta, atque plane intercepta. Similiter ab omnibus malis symptomatibus, quæ nuper, dum mala symptomata recensuimus, prodidimus, refrigeratio in extremis est perniciosa. Quod sane nedum ab his signis malis, quæ præcesserunt, at simul etiam cum refrigeratione concitatis, non minus & ab his, quæ extrema refrigerata sequuntur, cognoscitur. At extremorum refrigerationem multa symptomata exitium cum ipsa significantia subsequi solent. Et quod ad refrigerationem: primum est, ut si frigiditas ea, primum moderata, primox admodum vehemens atque intensa reddatur, quod, ut ex Gal. meminimus, signum prælanguidæ facultatis existit: secundum quod illa frigiditas nunquam amplius aut parum recalescat. De quo in *Philisco* moribundo Hippocr. in 1. *Epid. a*) 3. text. 18. *Extremitates undequaque frigeant, ne jam ad calorem amplius rediant.* Et in *Sileno b*) *Septimo obmutuit, extremæ partes non amplius redierunt ad calorem.* Demum pars vehementer refrigerata livescit, atque aliquando indurefcit; quod si fiat, diuque permaneat, in foribus, ut dictum quoque est, scito esse exitium. Idem prædicant subsecuta, & coma, amentia, oblivio, surditas, cæcitas, convulsio, tremor, aphonia, sudores frigidi, præsertim in iisdem extremis partibus refrigeratis, qui sane solius syncopes ac mortis proprii videntur, vacationes non bonæ, ægros non sublevantes, vel interceptæ, respiratio difficilis, atque alia hujusmodi, quorum multa in *Sileno* moribundo Hippoc. post extremorum refrigerationem observavit, quæ hisce verbis expressit. *Sexto caput parum exsudavit, extremitates algebant, livescebant, multum sese jaçtavit, alvus nihil excrevit, urinæ restiterunt, febris acuta. Septimo die obmutuit, extremæ partes non amplius redierunt ad calorem, nihil minxit. Octavo frigidus toto corpore sudor, papulæ cum sudore rubentes, rotundæ, parvæ, varis similes permanebant, nec abscessum efficiebant, alvus parvo irritamento stercora tenuia, veluti incocta, multa, cum labore reddidit; urinas reddebat cum dolore mordaces;*

Extremorum frigiditas cum malis subsequenti-bus symptomatibus exitiosa.

a) P. 966. Ægr. 1. b) P. 969. Ægr. 2.

extrema parum recalescebant; somni tenues, comatosi; obmutescunt; urinae tenues, perlucide; obiit undecimo. Quare si extremorum refrigerationem pernitiōsa hujusmodi symptomata, vel praecedant, vel simul illuceant, vel subsequantur, sine dubio exitium praedicendum erit.

C A P. XVI.

De caloris ad frigus, & frigoris ad calorem in corporibus acute aegrotantibus mutatione.

Corporum ad frigidum mutatio quando maia,

Sæpe in acutis morbis fit, ut interim totum corpus a calido ad frigidum, & a frigido ad calidum mutetur, atque hoc aliquando sensim, & aliquando repente. Repente mutari ad frigidum corpora, nisi accessione id fiat, semper malum: aut enim, ut nuper dictum est, calorem nativum resolutum, aut multitudine crudorum humorum suffocatum, vel impeditum, quo minus, vasis obstructis, foras expandatur, vel denique maligni humoris viscus nobile laceffentis, vel vehementis inflammationis ratione intus totum collectum esse significat. Resolutum conjicimus, si prius resolutionis aliqua causa praecesserit, uti febris vehemens, assidua, vigiliæ item assiduæ, dolores ingentes, immodicæque vacuationes cum sanguinis, tum humorum. Suffocari plenitudo indicabit, crudorum humorum multitudine, venas arteriasque obstruente. Foras non expandi, notæ omnes hanc humorum multitudinem significantes. Intus vero acri vel maligno humore os ventriculi, cor, vel aliquod aliud membrum nobile affligente, retrahi, dolores juxta afflictae partis regionem, fastidia, angores, nausæ, vomitus virulenti, biliosi, animi defectiones, anxierates, vigiliæ, pulsus summe inæquales, prælanguidique, contracti, ac hujusmodi alia præmonstrant, uti in iis, quibus a vermibus, vel acri succo, os ventriculi mordetur, observari potest. Ubi retractionis caloris causa est inflammatio quæpiam interna, ex calore partium internarum, atque a propriis signis cognoscemus, quod Cornel. Celsus ex Hippoc. ut superius diximus, expressit, cum dixerit. *Extremarum refrigerationem internis partibus sic caloris incendio astantibus, ut aegroti sitiant, esse lethalem.* Hæcnamque refrigeratio

ratio inflammationem internam, & eam quidem maximam pro causa habet. Quocumque vero modo, ut diximus, corpus refrigeretur, nunquam bonum, sed sæpius summe exitiosum erit existimandum, omniumque maxime, si diutius frigus persistat intensiusque, & tandem cum duritie, vel lividitate, uti dictum est, prodeat. Nam tunc in foribus esse exitium denotabit. Continuo etiam seu repente partes calidas refrigerari, semper malum, illa excepta extremorum refrigeratione, quæ, natura critique humores ad excretionem invadente, prodit; sæpe enim ante crisin futuram, maligno humore ad viscus nobile irruente, atque defluxo, refrigerantur extrema, qui exinde a natura aliunde ad ignobiliorem partem compellatur, fere nunquam ea tollitur in extremis refrigeratio aut tarde, & parum quidem partes eæ refrigeratæ recalescunt. Contra refrigerata corpora æque sensim ad calidum mutari, optimum est: nam neque intus laceffere malignum, vel acrem, humorem nobile viscus, neque aliquam adeffe inflammationem, & nihil intus fieri impedimento calori, quin ad quamcunque partem corporis æque defluat. Inæqualiter vero corporis partes calefieri, nunquam bonum, & sæpe pessimum symptoma creditur. Repente etiam sæpius extimas corporis partes, crebriusque modo ad calidum, modo ad frigidum, & contra modo ad frigidum, modo ad calidum permutari, in malignis morbis pessimum esse, Hippoc. statuit, veluti etiam minus malum existimatur, in aliis symptomatibus etiam consimiles fieri mutationes. De his auctor *Prorrhæt. a)* ita habet. *Summae corporis partes si celeriter in utramque conditionem permutentur, malum.* Sitis quoque hujusmodi mala est. Et Gal. in *commento* ait. In morbis autem summe malignis, permutatio harum hora una ad contraria efficitur, interdum quidem ut hyeme frigeant, interdum vero tanquam æstate calefiant. Id autem contingit cum propriam caliditatem non habuerint, atque a febrili calefiant, quæ a corporis medio incipiens, flammæque similis corpus totum depascens, extrema concalefacit, quæ & cum transpiraverit, statim ea refrigerant, extincta scilicet naturali caliditate. Hujusmodi vero corporis celeres caloris frigorisque mutationes, item coloris, ac cujuslibet alterius symptomatis, sæpe multiplices affectus in corpore colle-

Corpora refrigerata æque sensim ad calidum mutari.

Caloris frigorisque eeleres mutationes.

R

ctos

a) Lib. I. 43.

ctos præmonstrant, quos devincere natura quum non nisi longo tempore queat, ideo morbi longitudinem ostendunt, quod in 4. *lib. Aphor. 40.* ab Hippocr. hunc in modum scriptum est. *Et ubi in toto corpore mutationes, ut scilicet corpus refrigeretur, vel rursus calefiat, longitudinem morbi significat.* In morbo vero acutissimo ac vehementi naturæ cito a vehementia morbi extinctæ tempus subtrahitur, ita ut prius ipsa morbo extinguatur, quam morbum vincere possit. Et hinc est quod in morbo summe maligno hujusmodi mutationes Gal. in *Prorrhët.* dixit esse lethales, easque extinctione naturalis caliditatis fieri. Aliorum etiam symptomatum mutationes observari, ut sitire & non sentire, & contra; ex quietudine in inquietudinem & contra; ex vigilantia in somnum, & contra; sapientes ægrotos in delirios, & e deliris sapientes fieri. Mutari etiam symptomata, ita ut modo capitis adsit dolor, modo ventris, modo crurum, modo dolor desinat, & delirium accedat, & hoc cessante, aliud symptoma appareat. Horum symptomatum permutationis causa generalis est *metaptosis*, id est humorum transfusus; vicissim namque facta migratio modo in hanc corporis partem, modo in illam, quasi humoris turgentiam hanc, *metaptosis* dicas, quæ per se sola nullum aliud, quam turgens humor, faciat prognosticum denotat. Verenda vero semper quælibet humoris turgentia, quod principis alicujus partis læsionem minatur, ex quo Hippoc. atque cum eo Galen. & omnes alii Medici, turgentes humores, ne irruant in partem principem, continuo vel etiam in principio morborum, quo tempore omnia cruda existunt, medicamentis purgari oportere, in *aphorismis a)* præceperunt. Cum signis vero coctionis illa permutatio caloris, frigoris, coloris, & aliorum etiam symptomatum, criticam humorum perturbationem ostendit, atque in hunc sensum forte in *Coacis præcægnis b)* illud erit intelligendum, quod sic scriptum est. *Color, qui sepe cum calore variat, utilis.* In malignis morbis hæc mutationes solent esse utiles, si in melius fiant, quod Hippocr. in *Epidemiis c)* ita dixit. *In morbis, qui padimbudi d), id est, dolosi sunt, mutationes juvare.*

CAP.

a) Hippocr. Aphor. Sect. 1. 22. b) Text. 125. c) Lib. v. Sect. 6 Text. 16. d) Foelius scribit *en soisi palimboloisin*, & vertit, in *inconstantiis aut refractariis*.

CAP. XVII.

De prædictione ex humiditate corporis, & siccitate.

Ex humiditate totius corporis, atque partis, sæpius in acutis morbis eventus præcimus. In purulentis phthysicisque sæpe ante exitium multa humiditatis copia aliquando totum corpus, & aliquando crura, ventremque repleti observamus, ex quo aquam inter cutem, quod ex magno oriatur caloris languore, in acutis, vel ex acutis morbis, lethalem esse, Hipp. docuit. *Aqua enim inter cutem, (ait in Prognosticis a) tex. 1. comm. 2.) omnis, si ex acuto morbo existit, mala est, non enim sedat febrem, sed dolorem admodum infert, ac mortem.* Eodem modo siccitas, ariditas, duritiesque totius vel alicujus partis corporis sæpe infelicem morbi præcigit eventum. Siccitatem siquidem fortius, & gracilitatem ab ardente febre longa secutam, corporis hæcticum habitum, ac ab eo postea exitium præcagire, nemo est in medicina versatus, qui ignoret. Ex fronte, lingua & aliis partibus admodum siccatis, non raro nobis exitium præmonstratur, ut Hippoc. in *Mælibæ b)* adolescente moribundo observavit, in quo ante mortem cutis frontis præarida, ac tensa visa est. Sed de his accuratius nos posterius suis locis, præsertimque ubi de prædictione ex partium corporis observatione sermonem instituemus.

CAP. XVIII.

De prædictione ex doloribus, qui in acutis morbis observantur.

Dolorem, quod voluptati opponatur, tristem molestumque esse sensum, Galen. in 1. *de Elementis* docuit. Hic vero multiplex observatur, alius enim cum pulsu, alius cum ponderis incumbentis sensu, alius cum tensione, alius cum erosione, incisione, punctione, perforatione (quæ differentiarum subacuti doloris nomine comprehenduntur,) alius denique cum torpore affligit. Primum Medici appellant pulsativum, qui ut Gal. in 2. *lib. de loc. affect. cap. 3.* scribit, sequitur inflammatorios affectus notatu dignos, idque semper in ipsis arteriis, atque in partibus ipsas continentibus, quas & ob angustiam premunt, & cum attolluntur, modo pars affecta sentire nata sit, veluti

R 2

a) P. 39. lin. 16. b) Lib. 3. Epidem. Aeg. 16. p. 1117.

Symptomatum mutationes quid notant.

Harum causa generalis.

Humiditas quid præcigit in morbis.

Siccitas quid in morbis notat.

Dolor multiplex observatur in morbis. Pulsativus quis.

Græcis.

percutiunt. Nonnunquamque in abscessibus ad suppurationem venientibus dolores cum pulsu observantur. Secundum gravem vocant, quod veluti cujusdam ponderis loco incumbentis sensum invehat, atque carnosæ substantiæ, renum, hepatisque, inflammationem, (Galen. in 6. Aphorif. Aph. 5. docente.) Tal. inque dolorem renum esse proprium Hippoc. a) in com. 1 text. 1. nobis prodidit, & Gal. in 2. de loc. affect. c. 4. hos dolores in renibus, in hepate, in splene, in cute, in adenibus & in pulmonibus fieri meminit, cæsi quidem partes (ut ipse docuit) vexantur eo dolore a distensione, quoniam membrana viscera illa circumvolvens gravata, & distenta dolet.

Tensivus.

Tensivum vero dolorem dicunt, (quem distendentem Archigenes vocat) ubi partes, quæ vel sunt nervosæ, vel musculosæ, vel membranosæ distenduntur, convellunturve. Quod ipsis, vel ex humore, vel ex flatulendo spiritu, vel phlegmone accidit. Quartus, qui acutus vocatur, comprehendit illum, qui fit excisione, punctione, perforationeque: quæ nimis aut acria, aut falsa, abstergunt, abraduntque, ex quo acutus oritur dolor, qualem patiuntur dysenterici atque alii, quibus exeduntur aliquæ partes.

Acutus.

Punctorius. Punctorii proprii membranarum existunt, ab acuta bile vexatarum, quales in pleuriticis observamus, pleura quippe vocata membrana in his a bile inflammata. His similes videntur, quum vitreo humore, partes incidente seu perforante, intestina concitantur.

Cum torpore.

Cum torpore demum prodientes, seu torporem inducentes, vel ab ipsorum vehementia resoluta partis calore, aut phlegmone arterias nervosque maxime comprimente, ex quo calor ad partes profilire nequit aut paucus, uti in renum dolore, ex inflammatione orto, cura sæpius stupefcunt. Sunt præterea dolores alii fixi, alii mobiles, atque vagantes, quales non raro turgentibus humoribus observamus, alii perpetui, alii intermittentes, alii vehementes, atque alii parvi existunt: rursumque nonnulli in principio morbi, atque alii postea apparent, aliquando in die decretorio, & aliquando non: quorum etiam aliqui occupant externas partes, aliqui internas, aliquique nobiles, atque demum ignobiles aliqui. Has omnes dolorum differentias ad

Dolores varii.

Prognosticum ægrotorum plurimum facere, Gal. in lib. 6. Aph. 5. me-

a) Epidem. Lib. v. sect. 1. Text. 5.

meminit. Dolores vero omnes fieri ex qualibet re parti noxam inferente, non opus est, ut demonstretur. Galen. qui accuratius omnes dolorum causas cognovit, pluribus in locis ab altera duarum eos concitari tradidit, quippe aut a subita partis alteratione, seu a temperamento continuo parti illato, aut ab unitatis dissolutione. Alii unam tantum causam faciunt, scilicet unitatis solutionem, quando neque caliditas, neque frigiditas dolorem concitat, ni solvat continuum, atque omnes immodicas qualitates ii ex Galeno continuum solvere affirmant. Ipse sæpius fatetur ac docet qualitates has solvere continuum, præferuntque in 4. de simpl. meden. facult. cap. 2. in 3. de fract. in tex. 34. & in libro de inequali intemp. cap. 6. Ex quo mirum non dicentem. Quare dolorum causa erit continuitatis partium solutio, aut ab immodico temperamento confertim parti illato, aut ab incisione, aut ab excisione, aut a fractione, aut denique a tensione, facta. Partes vero internæ dolent interim propter febris vehementiam, nervosæ partes siccando convellendoque, aut propter inflammationem, aut erysipelas, aut fortem obstructionem, aut abscessum in visceribus, aut propter flatulentum spiritum. Cum vero ab istis causis dolores fiant, merito, nedum cum aliis morbis, at soli quoque mali sunt; omnes siquidem vires resolvunt, cruditates fovent, humorumque coctiones impediunt; pessimi, in visceribus partibusque nobiles concitati; longeque omnium perniciosissimi existunt, vehementer viscera vexantes, perpetuo longoque tempore durantes, a quibus viscerum nativus calor destruitur, seu resolvitur, quo adempto visceri quis de aliquo bene sperare potest? minus mali censentur, parvi, mobiles, brevi tempore durantes, quique neque a viscerum quopiam læso prodeunt, sed ab ignobili potius parte quopiam. Quandoque vero in acutis morbis dolores, etsi suapte natura semper mali, bonum prædicunt, non parumque ad salutis prædictionem conferunt, veluti qui, in aliquo dierum judicatoriorum cum signis coctionis, aliquam ignobilem partem, uti crura, pedes ac alia hujusmodi, pervadunt. At de bonis ac malis doloribus, quatenus in acutis morbis bene ac male de ægrotis sperandum, significant, nunc accuratius agamus.

Unde.

Omnes mali sua natura.

Aliquando boni.

De doloribus salutem prædicentibus.

Dolores
quinam
optimi.

Dolores aut in principio morborum, vel postea apparent; qui in principio, plerumque pathognomonicorum signorum rationem habent, viscusque phlegmone obsessum notant, uti quando dolor cum febre, tumore vel tensione partem quampiam exerceat, inflammatoriique hi vocantur dolores. Optimum erit, si neque admodum vehementes, neque assidui dolores sint, brevi tempore, vel tollantur, vel saltem remittantur, atque simul cum ipsis aliud exitiosum signum non illuxerit. Qui vero horum fidelius, seu cum ratione, tollantur, seu finiuntur, aut remittuntur, optimi sunt: cum ratione vero sublato dicimus, ubi ipsi ex optima, aut natura, aut ab arte facta evacuatione, remiserint, aut plane finierint, ut cum vel ab emissio per venam sectam sanguine, vel sponte erumpente e naribus, vel a sudore, vel ab alvi dejectione, vel a sputis dolor remittitur, atque etiam si febris eos subsequuta suo calore ipsos resolverit: de quibus Hippoc. in 6. Aph. 40. *Quibus dolor circa hypochondria fit absque inflammatione, his febris superveniens morbum solvit.* Et postea 7. Aph. 52. *Quicumque hepar circumdolent, his febris superveniens solvit dolorem.* De iis vero, qui ex aliqua vacatione tolluntur in 3. Prorrheticorum a) text. 60. sic ait: *Quibus capitis dolores, cervicis labor, atque totius corporis cum tremore infirmitas, hæmorrhagica solvunt. Ceterum & tempore ita solvuntur:* & in 2. Prognost. b) text. 25. *Dolorem, qui in illius affligat, ac tuberculum si recens fuerit, nec cum inflammatione, solvit murmur incidens circa ilia, sed potissimum ubi cum stercore, & urina excernatur;* & in 2. Coac. præfag. c) sec. 1. text. 32. *Quibus in febribus dolores lateris sunt, iis, alvo multo aquosabile permista dejiciente, remissio est.* Postea in 5. Coac. præf. d) sec. 1. text. 23. *Capitis dolorem solvit pus per nares effluens, sputa crassa, & sine odore, solvit quoque ulcerum eruptio aliquando & somnus, & alvi profusivum.* Ac in Aphor. Sect. 6. 10. *Quibus capitis dolor gravis cum calore inest, e naribus interim humidum, ex auribus, atque ex faucibus, cum utilitate effluere, veluti Ecbe-*

a) Lib. I. 152. b) P. 40. lin. 26. c) Text. 66. d) Text. 172.

crati contigit. De quo in 7. lib. Epidem. text. 65. sic scribit: *Ecbe-crati cæco capitis dolor gravis, præcipue in posteriori parte, & cervicis, ubi connexio, & in verticem procedebat, progrediente autem tempore, & ad aurem sinistram, & dimidium capitis dolerebat. Mucosa semper prodebat, leniter combusta, & calor comitabatur tenuis, & cibum capere non poterat, interdum facilius, noctu vero dolerebat, postquam autem pus per aurem erupit, cessaverunt omnia, erupit vero per hyemem.* Hinc Hippoc. in 2. Prognost. d) text 51. damnavit excreationes omnes, morbum non tollentes, aut non minuentes, præsertimque illas, quæ dolorem non sedant, veluti sedantes dolorem laudat. Quare dolores, qui cum ratione, scilicet ex quibusdam optimis vacationibus, abeunt, optimam salutis spem nobis pollicentur. Qui vero non tolluntur, seu diu persistunt, sæpius abscessus prænunciant; qui autem boni existunt, posteriore, cum de ipsis præsertim agemus, dicemus; hoc unum in præsentia dicam, quippe illos bonos fore a nobis putandos, qui in ignobilibus partibus fiunt, dummodo etiam alia signa id non negaverint. Eorum vero dolorum, qui morbo progressu ostenduntur, illos optimos esse dico, quos judicatorios seu decretorios Medici appellant, utpote quod partim ut signum, & partim ut causa, crisin optimam denuntiant, ut signum, veluti dolores, sanguinis eruptionem, vomitum vel aliquam aliam vacationem indicantes. De quibus Gal in 1. Epid. comm. 2. text. 55. *In ardentibus autem, ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, & hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corrumpit, his e naribus sanguis erumpit. At vero quibus totius capitis gravitas, tum autem cordis dolores, & fastidia sunt, biliosa post ac pituitosa vomunt.* Et Hippoc. in 3. Prognost. b) text. 13. *Si vero sine talibus (scilicet malis) indicibus fatigans dolor vigesimum transeat diem, & febris detineat, expectari oportet sanguinis eruptionem e naribus, aut suppurationem, si dolor alioqui circa tempora ac frontem affligat.* Et in 3. Prorrhet. c) text 45. *Cervicis dolores, impense rubri oculi, sanguinis eruptionem ostendunt.* Et d) text 50. *Quibus ex rigore febres laboriosæ fuerint, muliebria his decurrunt, cervix autem in his dolens sanguinis indicat eruptionem.* Ac etiam post e) text. 55.

Quinam
abscessus
prænun-
tiant.

e) P. 41. lin. 34. b) P. 44. lin. 36. c) Lib. I. 137. d) Ibid. 142. e) Ibid. 147.

Hypochondrii tensio cum capitis gravitate, & surditate, & quæ consequenter fatigant, sanguinis pronuntiant profusionem. Et in 4. Coac. præf. a) sec. 1. text. 30. *Quibus febricitantibus rubores in facie & capitis vehemens dolor, venarumque pulsus, iis ut plurimum fluor sit sanguinis.* Hi que sunt dolores, qui optimam crisin denotantes maxime faciunt ad salutis Prognosticum. Longe omnium vero optimi existunt, qui (hos enim decretorios Medici, ut causa, vocant) ignobiles partes, atque a visceribus remotas, pervadunt, atque diu exercent; idque maxime (quod de aliis quoque intelligi volumus) apparentibus signis coctionis, qui in decretorio die ceperint. Ab his quidem doloribus certam salutem prælagimus, si modo, ut dictum est, coctionis signa una illuxerint, nullumque ex lethaliibus signis illuxerit. Naturam enim præcipua membra exonerasse, atque noxios humores procul a se protrussisse, nobis sane non obscurum erit indicium. Quo enim longius a principe membro natura propellit noxios humores, eo citius salus speranda, maximum naturæ quod robur denotet, exinde sæpius tumores ipsi accersunt, qui, ut inferius docebimus, optimi existunt. De his Hippoc. in 1. progn. b) text. 67. *Abscessus autem, qui ad crura fiunt in pulmonis vehementibus ac periculosis, omnes utiles sunt.* De quibus Galen. in com. ait, eos optimos esse, si maxime deorsum & quam longissime ab agrotatione abstant. Et in 3. Coac. præf. c) sect. 2. text. 4. *in longis febribus vel tubercula vel in articulis labores fiunt, & si fiunt, non inutiles.* Ex quo pedum, crurum, genuum, coxendicum, inguinum dolores diu durantes, optimi erunt, atque non minus etiam in brachiis, manibus, atque post aures, critice observati. Sæpe fit in febribus acutis, ut natura, parte humorum, quos ad aliquam supradictarum ignobilium partium expulit, exonerata, fortior supra residuum facta, aliquam vacationem aggrediatur, ex qua postea atque doloribus ipsis, trahentibus continue ad ignobilem partem, perfecte a febre judicat. Plerumque vero fit, ut hi, qui doloribus judicantur, in recidivam recidant, quod nequiquam materia illa ad crura, vel ad aliam quampiam ignobilem protrusa, totam causam morbificam adimat; si vero illis copiosæ copulentur vacationes, iudicium totum perficietur: oportet vero

a) Text. 142. b) Pag. 43. lin. 18. c) Coac. Præf. 118, & Aphor. 44. sect. 4

partes illas, si debeant ad febrem juvare, vehementer atque diu dolere; siquidem tales dolores plurimum humoris noxii attrahentes, magnam quidem causæ partem revellendo adiungunt, ut in Heropyto a) observatum est, de quo in 3. Epid. text. 80. Hippoc. *Circa diem sexagesimum e naribus quidem substiterunt eruptiones, sed dextra coxendix admodum dolebat, febresque increverunt, baud multo post partes inferiores omnes dolebant, fiebat autem, ut vel febres majores essent, majorque surditas, vel hæc quidem remitterentur allevarenturque, verum partes inferiores ad coxendices sitæ vehementius dolerent. Jam vero circa diem octuagesimum cuncta remissa sunt, nihil tamen destitit, etenim urinae boni coloris, & copiosiores subsidentias habentes, exstiterunt, delirique imminuta sunt.* Et uxori Epicratis b) crura decima die laboriose doluerunt, quem dolorem altera die optima vacuatio, per sudorem secuta, febrem allevavit. Hoc unum in iis doloribus notandum, quod nuper quoque diximus, dolores raro recte judicare morbos per se ipsos, nisi ipsis aliæ humorum vacationes opem ferant, atque hinc eos, qui doloribus judicantur, recidivare, quia dolores totam noxiam materiam nequeunt a visceribus avellere, sed tantum partem, ex quo reiterari pugnam a natura, si totum morbum expugnare debeat, necesse est. Hinc multæ recidivæ, uti in uxore Epicratis c), Cleonectide d) Abdera virgine e), Hippoc. 3. Epid. text. 79. accurate observavit, de qua præsertim dixit. *Vigesimo ei pedes dolebant, surditas & delirium eam deseruerunt, aliquantum e naribus erupit, sudavit, febre fuit liberata. Quarto & vigesimo repetiit, rediit surditas, pedes assidue dolebant, mente excidit. Vigesimo septimo multum sudavit, febre caruit, surditas eam reliquit. Restabat pedum dolor, ceterum fuit exacte judicata.* Hypochondrium etiam sinistrum, atque lien in acuto morbo dolere atque intumescere, non inutile esse, Galen. in 3. Epid. com. 1. text. 19. meminit. In ventre vero inferiori; acrioribus humoribus intestinis commoratis, dolores concitati, sæpe iudicium per alvum futurum significant: post aures etiam aborti dolores diu perseverantes cum virium robore

a) P. 1106. Ægr. 9. b) Epid. lib. 1. pag. 979. Ægr. 5. c) Loco ante allegato. d) Libr. 1. Epidem. p. 982. Ægr. 6. e) Pag. 1103. Ægr. 7.

criticum tumorem futurum (quem *parotidem* vocant) denotant. Optimi vero non minus ii erunt dolores, qui supernas sedes derelinquentes, inferius descendunt, ad inferasve delabuntur. Morbum enim quocumque modo longe a principibus partibus recedere, optimum est. De quo Hipp. in 2. *Epidem. sect. 5. text. 10. a) Si caput doleat, in pectus descendit, deinde in hypocondrium, deinde in coxam, omnia autem non possunt dolere.* Et in 3. *Prorrh. b) text. 23. Dolores, si ad infernas delabuntur partes, facile ab his feruntur.* Ut in *Herophonte* fuit observatum, de quo Hipp. in 1. *Epid. c) Octavo febricitavit, lien residebat, omnia intelligebat, doluit ei inguen primum, secundum lienem, deinde in utramque tibiā dolores. Noctem facilem habuit, urinae erant melioris coloris, & residebant in iis pauca. Die nono sudavit, judicatus est, intermisit. Die quinto rediit, simulque splen intumuit, febris acuta, surditas iterum, post recidivam die tertio, residebat lien, imminuebatur surditas, crura dolebant, recte sudavit, judicatus est die decimo septimo.* Atque hæc de bonis doloribus, de quibus, ut boni sint dicendi, hæc observari debent; primo eos in aliquo decretiorum dierum incipere cum signis coctionis, ipsosque vel sequi, vel antecedere optimam evacuationem, vel per sanguinem, vel per vomitum, vel per ventrem, vel per urinam, vel per sudorem, vel per sputum: demum si boni sint, ab ipsis vel statim vel paulo post ægrotos melius se habere, vel ex toto sanari, est necessarium. Adde quod hi omnes, non parvi, at quidem magni ac laboriosi existunt, neque paululo momento temporis cessant, ac tolluntur, sed quinimo diu vigere debent. Sed jam ad illos, ex quibus præscitur exitium, descendamus.

C A P. XX.

De doloribus exitium prædicentibus.

Dolores
quinam
mali,

Mali omnes sunt dolores nobilem partem corporis exercentes, tum qui una cum morbo prodeunt, quique pathognomonica signa existunt, tum qui postea apparent; ii enim cum aliis signis pathognomonicis, seu propriis, prognosticum indicant,

a) Pag. 1040. lin. 16. b) I. Prorrh. 114. c) Pag. 974. Ægr. 3.

cant, veluti in phrenitide capitis dolor vehemens atque assiduus, cum aliis phrenitidis signis propriis exitiosis, lethalis est; sed de his aliis accuratius, quando de singularum inflammationum prognostico sermonem habebimus. Sunt vero ex his aliqui ex partis præstantia, qui plerumque exitium inferre soleant, utpote qui cor invadunt, os ventriculi, fauces strangulantes, caput, aures, pectus, ac vesicam. Semper enim in hisce membris dolores sunt perniciosi, maximeque cum febre assidua atque aliis sævis symptomatibus, ex quibus phlegmone illarum partium significatur, qui plerumque lethalis existit. De quo Hippoc. in 4. *Aph. 64. dixit: In febribus circa ventriculum fortis æstus, & oris ventriculi dolor, malum.* Et *Aph. 65. in acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum.* Ac de faucibus in 1. *Pro. a) text. 54. Fauces dolentes absque tumore cum implacitate, strangulantesque supra modum, perniciosæ.* Et 3. *prog. b) text. 11. Hipp. ait hujusmodi dolorem cum orthopnæa, sine apparente in faucibus vel collo tumore, summe exitiosum: ex tali siquidem dolore gutturis internam atque magnam inflammationem, ut alias quoque dicemus, significari, Galen. in comment. docuit, quæ sine dubio lethalis est. Capitis item assidui, vehementesque cum febre continua ac magna dolores admodum sunt timendi, hi siquidem vires resolvunt, vigiliasque & deliria inducunt, atque demum convulsiones lethales. De quibus Hip. in *Progn. c) text. 36. Capitis dolor vehemens, & continuus cum febre, si quod ex indicis exstiterit exitiosus, lethalis admodum est: quales Hipp. in Philista d) Polyphante e) atque Eualcida f) famula, phreniticis observavit. De aurium vero dolore in eod. lib. g) text. 36. Aurium dolor acutus cum febre continua, ac vehementi, difficilis est, periculum enim delirii abolitionisque imminet. Et de ventre in *Coacis prædictionibus h). A dolore ventris laborioso febris ardens, lethale. Et de pectore in 1. Prorrh. i). Dolor pectoris firmatus, & ægre aufferibilis cum torpore, malus, super febricitantes hi si acute ardent, moriuntur.* Et de vesica in 2.**

In parti-
bus nobi-
libus.

Capitis
assidui
vehe-
mentes.

S 2

pro

a) Text. 86. b) Pag. 45. lin. 4. c) Pag. 44. lin. 34. d) Epid. lib. 3. p. 1070. Ægr. 4. e) Epid. lib. 7. Text. 120. p. 1238. f) Ibid. text. 121. g) Prognost. p. 44. lin. 45. h) Text. 130. i) Text. 70.

Dolores
partium
nobilium
morbo
prægres-
so qui-
nam per-
niciosis-
simi.

prognost. a). Si vesica dura est, & dolore vexatur, difficilis omnium & exitialis est: exitiosissima vero est, quæcumque cum febre continua affligit, qui enim ex ipsa vesica fatigat dolor, interimere hominem sufficit. Quare dolores partium nobilium, si magni sint, in principio morborum acutorum admodum sunt periculosi; & cum malis signis lethales. Qui vero non in principio acutorum, viscerum ac partium nobilium dolores, sed posterius, morbo prægresso, manifestantur, si magni, assiduique sint, perniciosissimi judicari debent; nam hi magnam phlegmonem præter febrem de novo nobile viscus accessisse ostendunt, quæ non nisi a robustissima natura vinci poterit: ex quo merito hos dolores sævissima sequi solent symptomata, quippe extremorum frigiditas non nisi fortem dolorem sequi solet, ut Hippocrat. in *Aph.* 26. Sect. 7. expressit. In dolore forti ventris, partium extremarum frigiditas, malum. Deliria sequuntur dolores capitis, phrenitides lethales, vomitus virulenti, convulsiones, abscessus & suppurationes. De iis in 1. *Prorrh.* text. 10. Qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, cito hi vehementer insaniant. In his etiam vomitus virulenti sunt lethalissimi, ut ait Hipp. in 1. *Epid.* 2. text. b) 54. Sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur. Quod & in 1. *Coac. præf. c) sec. 1. text. 76.* legitur. Convulsiones quoque vel exsiccatis partibus nervosis, vel attracto multo ad dolentem partem humore, non raro visuntur, de quibus d) in 3. *Prorrh.* ait: In capitis dolore Coma & surditas * abscessum aliquem post aurem eructant. Suppurationem vero indicant continui do-

a) Pag. 43, lin. 42. Coac. præf. 471. b) Pag. 948, sub finem. c) Text. 169, & 176. d) Hiatus hic deprehendet lector attentus, qui hac ratione repleti posse videtur: De quibus in lib. 1. *Prorrh.* Text 115. ait. In febribus tenuiter exsudantes, cum capitis dolore & alvo intercepta, ad convulsiones proni sunt. Quod & in *Coac. præf. text. 154. & 177.* iisdem pene verbis repetitur. Et text. 171. In acutis capitis doloribus, & torporibus cum gravitate, convulsiones fieri in proclivi est. Adde & text 174. Et lib. 1. *Prorrh.* text. 104. Faucium gracilium dolores suffocantes convulsivum quid habent, præcipue hi ex capite oriuntur. Et text. 106. Lumborum dolor, & capitis, & oris ventriculi eum forti excretionem, convulsivum quid habet. Quibus ex locis Hippocratis & plurimis aliis patet assatum, dolores partium vehementes aliquando excipi à convulsionibus. Abscessus autem dolorum quoque sequela sunt, de quibus in Lib. 1. *Prorrh.* text. 168. ait. In capitis dolore Coma & surditas &c, lege porro in fine hujus pag. post * asteriscum.

dolores, ut Hipp. meminit in 7. *Aph.* 22. A ventris dolore diuturno, suppuratio. Et in prognosticis a), dolores, qui circa thoracis ac pulmonis sedes diu consistunt, quique neque sputorum purgationibus, neque ventris dejectionibus, neque venæ sectionibus, neque medicamentis ac victus ratione desinunt, suppurationem significare, dummodo nullum ex exitiosis signis adfuerit, nobis Gal. prodidit; ut in *Egispolis puero* tabido ab Hippocr. in 7. *Epid.* b) text. 48. fuit observatum. Quare hoc modo dolores viscerum, seu partium nobilium, judicandos fore putamus, quibus si aliquod lethale signum simul accesserit, vel eos dolores sequatur, exitium præmonstrabitur, atque non minus, si vel alii fuerint dolores, nobiles partes affligentes, vel alia gravia diversi generis simul illuxerint symptomata; hæc enim (quum plures simul affectus graves ostendant) simul cum gravi dolore, vel multis doloribus si illuceant, perniciem prædicunt: vix unum quidem simplicem morbum magnum natura expugnat, quid cum multis? certe succumbet, nisi robustissima fuerit. De his in 2. *Prorrh.* c) inquit: Quibus alvus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigilia, obscuritas & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur spes est. Et in 2. *Prorrh.* d) text. 40. Quibus manus tremule, capitis cervicisque dolores, subsurdique fiunt, & nigra densataque meijunt, his ventura exspectare nigra perniciosum. Et de pluribus simul nobiles partes eodem tempore occupantibus doloribus in lib. e) 2. *Stomachi dolor cum hypochondrio contento, dolorque capitis, malignum.* Sed jam ad dolores partium ignobilium accedamus, quos superius diximus sæpe bonos esse, modo fiant cum humorum quapiam concoctione, diuque partes illas affligant, neque brevi tollantur, atque ab ipsis febris, ac alia gravia symptomata vel plane tollantur, vel, quod plerumque fit, mitiora reddantur, atque ab ipsis ægroti melius se habeant. Tales vero in diebus decretoriis incipere diximus, nullaque ab ipsis symptomata gravia fieri, neque augeri. Mali vero in ignobilibus partibus in principio morbi, quo tempore omnia cruda existunt, incipientes, a quibus nedum symptomata gravia membrorum nobilium tolluntur, vel mitiora evadunt,

Dolores
partium
igno-
bilium
quinam
boni.

S 3

a) P. 41, lin. 35. & seq. b) Pag. 1225, text 60. c) Lib. 1. text. 38. d) Ibid, text, 95. e) Ibid. text, 72.

Dolores
quinam
pessimi,

dunt, at quinimo magis nova sævissimaque tales dolores sequuntur, obortaque sæviora redduntur. Pessimi vero ii sunt, quos in longinqua ignobilique parte obortos, uti in pedibus, cruribus, genibus, coxendicibus, inguinibus, atque in aliis hujusmodi partibus, febris continua sequitur, graviaque non minus ac sæva symptomata, a quibus ægroti in deterius labuntur. De quibus in *Coacis præsagiis a)*. *Convulsio in febre, manuum pedumque dolor, maligna sunt: malignus quoque doloris impetus e femore. Sed nec genuum dolor bonus, ac etiam surarum dolor malignus est, & mentem emovet, tum alias, tum si urina sublimamentum elevent.* Quales fuere prorsus in *Critione, & Lavissa Calvo*, qui eo morbo interiire. De *Critone* enim Hippocrat. in 1. lib. Epid. b) com. 3. text. 26. ait. *Critioni in Thaso recto ambulanti pes dolere ex pollice cepit: decubuit eodem die horrensus, fastidiosus, parum calens, nocte desipuit, altero die tumor toto pede, & ad talem subrubens cum contentione, pustulæ nigræ, febris acuta, valde insaniens, &c. postridieque quam ægrotare ceperat, periit.* Et de *Larissa Calvo c)*. *Dextrum femur doluit repente, nihil ex iis, quæ offerebantur, juvabat. Primo die febris acuta ardens paulatim, neque comitabantur dolores, febris non increvit, implacidiior erat, non dormiebat, extremæ partes frigidæ, multa urina neque ea bona reddebatur. Tertio femur desit dolere, mentis alienatio, & turbatio, multumque sese jactavit, quarto ad meridiem periit.* In ambobus his ægrotis dolores pedis, atque coxendicis pessimi exstiterunt, tum quia primo in principio (quo tempore Galen. in 1. de crisiibus cap. 8. omnes dolores apparentes pessimos vocat) apparuerunt, a quibus febris acuta, delirium, anxietas, vigilia, & alia gravia symptomata prodire, quæ multitudinem humorum præmonstrabant, quæ varias lædebat partes, varia symptomata ac morbos faciebat: idemque in eo d) qui calefscens cenavit, cui post sævum tum morbum, tum symptomata, decimo die crura doluerunt, a quo omnia exacerbata sunt, & paulo post obiit. In muliere vero apud frigidam aquam e) die 27. coxendix diu doluit, a qua febris accessit, & indeterius mulier abiit. Sunt vero non minus mali ignobilium partium dolores, tum qui cito

a) Text. 30. b) Pag. 985. Ægr. 9. c) Epidem. lib. 3. p. 1101. Ægr. 5. d) Epid. lib. 1. p. 988. Ægr. 12. e) Epidem. lib. 3. pag. 1096. Ægr. 2.

evanescent atque occultantur; tum qui primo a longinqua parte incipientes postea ad viscera ascendunt, indicio sunt humorum ad nobilia membra delabentium. De his Auctor *Prorrhetic. in 3. prorr. a)* 78. *dolores absque judicatione soluti inutiles: quibus Galenus in comment. addidit, occultati, de quibus ipse sic ait. Repente vero occultari dolorificas affectiones absque hoc, quod in alia quadam, quæ manifesta sit, abscessus fiat, transmigrationem contrivantium succorum ad viscera ipsa factam, ostendit.* Hi quoque, qui cum inceperint, statim evanuerunt, sed aut qui, cum magni fuerint, diminuuntur, pessimi existunt; nobisque sunt vel naturæ prælanguidæ, quæ totam noxiam materiam a se propellere nequeat, vel multitudinis humorum, quam pars dolens nequeat in seipsum capere, indicia, ut de *Critone* Gal. prodidit. De iis in 1. *Prorrhetic. text. 36. Suræ dolores absque ratione repente occultati, desipientiam in ipsis parere. Et in 2. lib. b).* *Si quippiam in urina sublime petierit, occultato coxæ dolore, delirium portendit. Atque in c) tertio: Lateris dolor ex sputis biliosis, si absque ratione evanuerit, in furorem aguntur.* Quod neque, ut Galenus monuit, semper, neque sæpius fit, possunt tamen nedum deliria, sed alia sæviora quoque symptomata prænunciare, ex humore quippe sursum in cerebrum ascendente. Quare pessimi existunt dolores in partibus ignobilibus facti, cito vel repente occultati. Quibus non minus, ut dictum est, timendi sunt, qui in remota a visceribus, seu longinqua parte, concitati ad supernas partes ascendunt. Quos expressit Hippoc. in 3. lib. Prog. d) text. 70. dicens: *Dolores, qui cum febre sunt circa lumbos, & inferas sedes, si præcordia attigerint, inferas relinquentes sedes, exitiales admodum sunt. Itaque consideranda alia signa. Nam si quod & horum pravum exstiterit, desperandum de ægro est. Si vero, ascendente in præcordia morbo, alia signa parva non exstiterint, talem fore purulentum admodum expectabis.* Ex quo semper humoris ad supernas partes ab ignobilibus e longin-

a) Lib. I. text. 170. Ubi Auctor noster, Galenum secutus, *πρὸς οὐδὲ*, omisit, quod tamen Foessius, juxta exemplarium fidem, adjungendum putavit. Vide omnino hujus adnotat: in hunc aphorism. b) Lib. I. Prorrhetic. text. 37. c) Ibid. text. 97. d) Pag. 43. lin. 32, & seq.

quis recursio, mala: uti in 2. *Prorrh. a) text. 51. ait, ex lumborum recursione, oculi perversio, mala. Et postea text b) 58. Ex lumborum dolore ad os ventriculi recursiones febriles cum horrore, aquosa, tenuia, & multa evomentes, mente aberrantes, voce privati, nigra vomentes, moriuntur. Et in 3. libr. c) Quibus lumborum tenues & diuturni dolores ad hypochondria euntes, & ciborum averfio cum febre, dolor his valens contentusque ad caput perveniens, cito cum quadam convulsione perimit. Et in 2. coac. præf. d) com. 1. sec. 5. text. 30. Qui dolores acuti paulisper in claviculas, & in superiores partes tranfeunt, lethales. Quamobrem dolores partes longinquas exerceutes, tam qui occultantur, quam qui ad superiores sedes recurrunt, pessimi existunt, ac cum signo pravo lethales. Demum dolores etiam quamcunque partem occupantes, ac affligentes, qui ab ægrotis non sentiuntur, perniciosi existunt, quod vel delirium, vel sentientis facultatis extinctio- nem denotant. De his Hippoc. in 2. *Aphorism. 6. Quicumque, dolentes parte aliqua corporis dolorem non sentiunt, his mens ægrotat.**

C A P. XXI.

De prædictione ex lassitudinibus.

Ex lassitudinibus homines sæpius in morbos acutos incidere, neminem in Medicina versatum latet, quod *Sileno e)* contigisse Hippocrat. meminit. De spontaneis itaque lassitudinibus, quas non simpliciter lassitudines vocari Gal. voluit, sed spontaneas, interius causas habentibus, tantum agendum est. Harum autem lassitudinum triplex est differentia, una, quæ ulceris, altera, quæ tensionis, tertia ex ambabus composita, quæ inflammationis sensum præ se fert; prima ex Cacochymia, altera ex plenitudine, tertia ex utrisque una coeuntibus habet originem. Hæ vero plerumque universum corpus, quippe omne genus musculofum, & cutem ipsam, occupant, aliquando dorsum ipsum, quod multis acute ægrotantibus accidisse quisque nostrum sæpius in praxi vidit, aliquando caput, aliquando, ut docet Galen. in libro de curandi rat. per sang. missionem jecur, aliquando lienem, quandoque ventrem, interdum costas, septim

a) Lib. I. 69. b) Ibid. text. 83. c) Prorrh. lib. I. 100. d) Text. 70. e) Epidem. lib. I. p. 969. Ægr. 2.

transversum, vel os ventriculi, vel aliud ex internis membris occupat. Aliquando etiam eæ lassitudines in brachiis, aliquando in coxendicibus, cruribus, vel pedibus observantur, quædam etiam ipsarum in principiis ortæ diu durant, & aliquæ in augmento vel statu, atque demum aliæ morbo declinante sentiuntur. Bonæ vero ad prædicendam salutem æstimantur, quæ in brachiis cruribusque apparent, cum signis coctionis; forte enim decumbentis ac propulsi humoris a præcipuis membris ad longinquas ignobilesque partes, perinde ac dolores etiam, indicant, quæ nedum in hisce partibus, si una cum signis coctionis, at quinimo etiam in universo corpore, præsertimque in dorso, observentur, bonæ sunt judicandæ; sæpe enim metastasin, seu transmutationem humorum ab internis membris ad externa, quippe ad musculos & ad cutem factam, sequuntur: ignaræ etiam mulierculæ id scire putant, cum audierint ægrotos lamentari de corporis gravitate tensiva ac phlegmonosa, morbo jam aliqua ex parte declinante, (quod lassitudinis genus frequentius tunc temporis sentitur) eos solantur, dicentes optimam signum esse, atque ex iis nobis significari morbum foras exire: sæpius enim ægroti, qui prius a vehementia morbi vexati, cutaneas illas partes lassatas non sentiebant, lassitudine fracti observantur vel ideo, ut jam dictum est, quod vere morbus internas sedes deserat, ad externas exeat. Una quidem omnium est conspiratio partium, atque confluxus, sæpeque noxii humores quocumque modo a natura concocti, e magnis vasis ad parva delabentes, sese in musculos tandem atque vel etiam in cutem recipiunt, lassitudinem efficientes. Hæc enim aliquando abscessus præcedunt, de quibus Galen. in lib. 4. *Aph. 31. scripsit: Quomodo in febris facta sit lassitudo, ad articulos, & maxime circa maxillas fiunt abscessus: hoc vero ideo usu venit, quia a calore febrili sublata in caput est humorum copia, quam inde postea ruentem maxillarum adenes suscipiunt, quomodo fit, quum in alas, & inguina a superioribus partibus aliquid pervenerit.* Optimæ quoque existunt, quæ aliqua vacatione vel arte procurata, vel sponte præstita, evanescent; optimam quidem vacationem ac criticam denotant, qua ægroti juvan-

Lassitudines
quænam
bonæ.

Quanam
mata.

tur; de qua in *Coacis prædictionibus. a) Qui comate pressi, & lassitudine fracti, obsurduerunt, erumpente alvo rubra deiciunt circa crisin, idque iuvat. Quæ vero vel in toto corpore vel in dorso, vel in aliqua alia parte, humoribus nihil concoctis, omnes malæ sunt judicandæ, omniumque maxime cum malis signis procedentes, atque si una multa alia sævaque fuerint symptomata. Non minus etiam eæ erunt suspectæ, quas nulla vel arte vel a natura facta vacuatio levat, de quibus forte Auctor Prorrheticorum in 2. Prorrh. b) text. 3. Quibus alvus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigilia, obscuritas, & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur, spes est. Et in 1. coa. præfag. sect. 1. text. 35. De lassati caliginosi, pervigiles, in somnum inclinati, desudantes, recalescentes, malum: Et 2. Coac. præf. c) sect. 1. text. 7. lassitudine fracti cum horrore, cum exsulaverint iudicii modo, & recaluerint celeriter, malum, cum alias, tum si eo tempore sanguis e naribus stillaverit. Ubi vero multa simul adsint symptomata, cum his pessimum est; multitudine enim humorum naturam undique gravatam, ac onerata significat. De quibus in 3. coac. præf. d) sect. 1. text. 34. Lassati, singultuosi, stupore occupati, malum. Et postea e) Ab oculorum perversione cum lassitudine, & febre, rigor lethalis: coma quoque in iis accidere, malum. Cum multis itaque symptomatibus lassitudines malæ, lethalesque, si morbo plane crudosentiantur, & cum aliquo signo pernicioso. Sed de his satis, atque de prædictione a vigilia, somno, comate, ac aliis soporosis affectibus, nunc agamus.*

CAP. XXII.

De vigilia, quidque ipsa morbis præfagiat.

Tametsi vigilia, & somnus ad primum ac communem sensum, ut Galen. meminit, pertineant, de cuius symptomatibus superius partim egimus, atque nunc agere putamus; nobis vero placuit, absoluto de sensibus particularibus prorsus sermone, de vigilia & somno, soporiferisque affectibus, quantum ad Prognostici cognitionem faciant, hic agere, priusquam a motricis facultatis symptomatibus Prognosticum indagaremus. Vigiliam autem ac somnum hic primo naturalem statum non

a) Text. 132. b) Lib. I. 33. c) Text. 36. d) Text. 45. e) Text. 221.

excedentes consideramus, quando hi nihilo tum alterati, tum mutati, quippiam etiam nobis ad morborum prædictionem afferant. Uterque enim bonus est, optimumque ad præfagendum erit, si ægroti vigilent, tum dormiant, ut antea, cum recte valerent, consueverant. Impossibile siquidem videtur, hominem ex morbo aliquo mori, vigilia somnoque inculpatum utentem, seu his non aliquo modo mutatis, de his Hippocrat. in Prognosticis a) 2. prorr. text. 11. De somnis autem quemadmodum & ex natura in consuetudine nobis est, interdum quidem vigiliare, noctu vero dormire convenit. Si vero hoc fuerit transmutatum, pejus est. Et in Aphorismis b) Ubi somnus delirium sedat, bonum. Sed jam ad vigiliam, de qua se junctim nunc agendum duximus. Ipsa quidem est, ut Gal. docet, animæ extensio a principio ad omnes partes corporis, quam contingit aliquando multam, aliquando paucam esse, quod diutius ac multum quandoque a suo principio extendatur, ac quandoque brevius atque parcius. Quare vigilia exinde fit multa ac pauca: hanc sub sermone de somno, posteriori absolvendo, comprehendimus. De illa vero nunc agimus, quæ est multa innaturalisque animæ extensio, ac effusio a suo principio ad singulas partes corporis, quam cerebro exliccato fieri, a calidis mordentibusque succis, vel halitibus, Galen. multis in locis tradidit, ut in 3. de loc. affect. in 4. de rat. vict. in acut. text. 4. Propriumque esse vigiliæ, ait in 1. Prognost. cap. 8. Et in 4. de præfag. expulsibus cap. 5. in 1. pro. 5, ac in 3. de loc. affectis, atque alibi, ut a siccitate fiat, veluti somni ab humiditate; uti proprium est caloris, desipientiam deliriumve movere, ita siccitatem vigiliam facere, ex quo eos, qui cerebrum nedum calefactum at simul siccatum habent, cum vigilia etiam delirare, Gal. in 4. de præfag. ex pulsibus cap. 8. nobis prodidit, atque senes ex siccitate vigiles fieri in 3. lib. Aph. 31. Sed ex his nunc vigiliarum prognosticum intelligamus, ac in primis illarum quidem, quæ salutem præfagiant. Sunt enim aliquæ, et si omnes malæ sint, optimum significantes, utpote quæ antecedunt bonas crises, quas præcedunt in ægrotis nedum vigiliæ ipsæ, at inquietudines, anxietates, deliria, convulsionem, dolores, ac alia, ut docuit Gal. in lib. 3. de Crisib. Tales

Vigiliæ
quæ salu-
tatem
præfagi-
unt,

T 2

a) Pag. 39. lin. 47. b) Sect. 2. Aph. 2.

vero vigiliæ apparent in augmento vel in vigore morbi, quo tempore præsertim ægrotos magna ex parte vigilare, graviter se habere, & vehementius febricitare, quo propius ad iudicationem accedunt, Gal. in 4. Aphor. 70. docuit. At quinimo Gal. quoque in 3. lib. de Crisib. statuit in morbis acutis vigiliam cum signis coctionis crisin significare. De his in 3. Prorrh. a) text. 40. 43. 44. *Qui compositi perturbantur, pervigilant, naribus stillant, sexto die levantur: et, capitis affecti gravitate; &, sincipite dolentes, pervigilesque sanguinem profundunt, et qui pervigilaverint, repente cum inquietatione quadam sanguinem profundunt, tum alias, tum si quippiam antea fluxerit,* atque etiam b) text. 57. cum dicit. *Qui in horrore simul iudicatorie sudant, postulidie vero ubi inhorruerint, præter rationem vigilant, hos sanguinis eruptionem incursum, puto.* Et in Coacis prædictionibus c). *Quæ statim turbulentum ægrum vigilemque reddunt, & alvi excrementa nigra & compacta, sanguinis eruptionem e naribus quibusdam adferunt.* Hæ igitur ex vigiliis salutis spem ægrotis promittunt, non alia ratione, quam faciunt dolores, convulsiones, deliria, anxietates, crisin prædicentes. Hisque exceptis omnes, quocunque modo fiant, ac prodeant, malæ, siquidem vigilia siccat universum corpus, atque, ut Gal. in 7. meth. med. cap. 6. docuit, iis est infestissima, qui ex siccitate laborant, quos ipsa, si diu duret, ad convulsionem consumtionemque deducit. Ex quo mirum non est, si in ardentibus febribus assidue vigiliæ convulsiones lethales accersant, quod immodice alia corpora inflamment, ut in quibusdam febres concitare soleant, maximeque, ut Gal. in 1. de sanit. tuenda animadvertit, in infantibus. Refrigerant etiam interna viscera, ipsorum calorem resolvendo, quod expressit Hippoc. in Epidem. d) dicens. *Evidenter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior.* Ibiq; corpora etiam digerere, ac resolvere vigiliæ, docuit, ex quo vires illis diu perseverantibus valde dejici, ac exsolvi, Galen. in lib. 12. meth. med. cap. 8. prodidit. Addamus quoque, vigiliæ cruditates humorum, ex Galen. in 1. de vic. rat. in acutis, fovere atque augere. Quamobrem hisce de causis vigiliæ in acutis mor-

Vigiliæ
fere omnes
malæ, &
quare.

a) Lib. 1. text. 132, 135, 136. b) L. 1. Prorrh. 149. c) Text. 110.
d) Lib. VI. sect. 4. text. 12.

morbis omnes malæ judicari debent, omniumque perniciosissimæ perpetuæ, quæ cum omnia prædicta mala ægrotis inferant, quis exitium ab ipsis non prænoscet? Hæ sane familiarius convulsionem accersunt, atque delirium, quæ bifariam ab his fiunt, uno modo exsiccato, ac inflammato cerebro, atque altero humore calido oppleto; quatenus vigilia quævis, ut nuper docuimus, cerebri aut vacuitatem seu exsiccationem, aut humorum calidorum repletionem, seu phlegmonem adesse denotat: ex hac quidem causâ cum vigilia deliria & convulsiones concitantur, non omnino lethales; quando interdum vacuato, ac resoluto, aut ad aliam partem propulso calido humore, resolvantur, de quo in 3. Coa. præsig. a) sect. 1. text. 36. *Pueris acuta febris, alvi suppressio cum vigilia, adhuc exaltatio, & calor mutatio, multus rubor, convulsionem significat.* Timendæ tamen cum his maxime sunt, etsi perpetuo non sint lethales, ex quo probe Hippoc. de his in 7. Aphor. 18. dixit. *In vigilia convulsio, & desipientia malum.* Ex illa vero, cum vigilia, aut post ipsam, convulsiones, aut deliria plane lethalia existunt. Non secus atque convulsiones ardentibus febribus supervenientes, de quibus posteriùs dicemus, irreparabile exitum prædicant. Qualia in phrenitico tribus diebus mortuo Hippocrat. observasse, in tertio Epidem. b) com. 3. text. 75. meminit. Hæ vero cum aliis signis, quippe cum vomitibus æruginosis, capitis dolore, delirium ferinum, ac lethale præsignant. De quibus auctor Prorrh. in 1. Prorrh. 10. dixit: *Qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent vigilantque cum sudore, cito hi vehementer insaniunt, ut phrenitico nuperrime dicto accidit.* Assidue itaque vigiliæ ac peruetuæ plane in acuto morbo lethales existunt, quales in phrenitico c), in uxore Dromædæ d), quæ a prima die ad quartum usque insomnis. Insomnes multos ardentibus febribus ægrotos obiisse, Hippocrat. in primo Epidemiorum com. 2. e) text. 29. prodidit. Ex quo merito in 2. Progn. f) text. 12. dixit. *Pessimum vero est, si neque interdum, neque noctu dormiat: Dolor enim ac labor, vel desipientia, ab eo indicio significatur.* Cum vigilia vero si aliquod

Quænam
lethales.

T 3

ex

e) Text. 109. b) Pag. 1100. Ægr. 4. c) Vide sub. lit. a. d) Epid. lib. 1. Ægr. 11. Pag. 987. e) Pag. 954. f) Pag. 39. lin. 52.

ex exitiosis signis etiam illuxerit, plane exitiosum erit. Considerandæ vero sedulo sunt vacationes, simul cum vigilia non desinente observatæ, quæ omnes malæ sunt, quod vel symptomaticam naturæ excretionem, inutilemque, vel pravam præmonstrant, certum exitium denotabunt. Malæ sunt, si sudor capitis frigidus, atque copiosus, assiduus. De quo *in 2. Coa. præsig. a) sect. 1. text. 4. Exsudantes, vigiles, recalescentes, malum.* Excretionesque aliæ nihilo sublevantes cum signis cruditatis, pessimæ, stillæ narium, vomitus virulenti, existunt. Sequuntur vigiliæ aliquando vacationes, quæ cum nihil juvant, pessimæ judicantur, sæpiusque ægros offendunt, morbum adaugent, quod in omnibus tum vacationibus, tum symptomatibus, ægros juvare debentibus, perniciosum esse, Galen. *in Prorrheticis*, atque alibi docuit, ex eo, quod in morbis acutis excretiones, & alia quæ juvare solent, ni juvant, mala dicuntur; atque si, præterquam quod non juvant, etiam lædant omnino lethalia dici debent. Sæpe vero, quemadmodum assiduas vigiliæ in illis morbis diximus sequi convulsiones perniciosas, phrenitides ferinas, ac tremores, ita aliquando comata lethalia subsequuntur: si etenim, ut superius meminimus, a vigilia somnus longus, qui tamen ægros meliusculos faciat, sequatur, optimum; qui vero nihil nedum juverit, sed quinimo ægrum oblæserit, lethalis erit: de illoque *in 2. Aphor. 2.* Hippoc. dixit: *Somnus delirium sedans, bonum.* Et de hoc. *b) In quo morbo somnus laborem facit, mortale. Si vero somnus juvat, non mortale:* Comata vero, assiduas vigiliæ secuta, plerumque exitiosa existunt; quia resoluta, ac refrigerato nativo calore fiunt. Quod summe exitiosum esse Gal. *in 4. lib. Aphor. 67.* scriptum reliquit: insanabilia enim esse frigora, quæ calidis ficcisque succedunt affectibus, ibi docuit. Accidunt vero vigiliis aliquando comata, aut resoluta bile & sicca evaporatione, quæ vigiliarum causa fuerat, remanente pituitoso humore, qui cerebrum humectat ac diluit. Hæc cum signis coctionis, viribus valde consistentibus, haud perniciosæ apparent. De his (cum de vigiliis abunde scripserimus) nunc accuratiorem sermonem instituemus.

CAP.

a) Text. 41. b) Aphor. 1. Sect. 2.

CAP. XXIII.

Quid somni in morbis præsigant.

Somnos veterinosos appellamus omnes, a quibus ægri aut non Somni veterinosi quinam dicuntur. expergiscuntur, aut non minima difficultate, habentes ad somnum maximam propensionem, quod quidem observamus in Comate seu Cataphora, Caro, Carochæ seu Catalepsi, atque in veterno seu Lethargo. Ut vero ex his somnis, ac vel etiam ex naturalibus, scite Prognosticum indagemus, quædam ad horum soporiferorum, ut ita vocemus, affectuum notitiam in primis sunt a nobis cognoscenda; & primo diviso somno in naturalem atque non naturalem: de naturali loquimur, qui nihil Somnus naturalis quid. aliud est, Galeno auctore *in primo Prognost. comm. 12.* quam animæ delatio secundum naturam a finibus ad principium, vel est quies vacatioque ab animalibus actionibus. In hoc enim calor nativus labore fessus, ac per vigiliæ exsiccat, copioso humido indigens, in viscera & ventrem convertitur, ibique existente humido recreatur foras erumpit, atque vigiliæ inducit. Hinc Hippocrat. *in 6. epidem. comm. 4. text. 12.* ait: *Evidenter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior, dormiens e contrario:* quod in eisdem libri *com. quinto a)* scripserit: *sanguinem in somno ad interiora magis refugere,* ex quo Galen. *in comm. text. 30.* scribit. *Vigilanti exteriora magis calent, interiora magis frigent, & contra;* ex eo quod, ut paulo post, Hippocraus sententiam confirmans, scripsit, in somnis sanguinem & cum eo naturale calidum interius abdi, & in vigiliis ad extrema profundi. Fit vero calore nativo intus retracto, ut exterioribus refrigeratis omnes sensuum actiones atque opera fileant: ex frigiditate hac obstructis meatibus nervorum, per quos calor & facultas exterius profunditur, animalia cessant, ut ait Galen. ab omnibus animæ actionibus; atque hic est somnus naturalis, qui fit, ut dictum est, calore per vigiliæ exsiccato in viscera ac ventrem recurrente, ut recreatur: hinc ab assumtis cibis somnus solet familiarius fieri, atque etiam, quæ particularis somni quoque erit causa, quod tunc temporis plures vapores humidi & crassi, petentes caput, cerebri meatus obstruunt, a quibus ob-

a) Text. 28.

structis calor intus clausus, quousque vapores ii non fuerint extenuati ab ipso & excussi foras, ad vigiliam conciliandam profundi nequit. Quare colligamus somnum fieri, aut ubi calor per vigilias exsiccat, humido indigens, ad viscera, ut recreetur, convertitur, aut a vaporibus ciborum cerebri meatus obstruentibus: sed hic somnus ad innaturalium somnorum naturam accedere aliquibus pervidetur; atque ille plane est naturalis, & eo magis, ubi vapores ii copiosiores sunt, quales in ebriis observantur, qui cerebro vini epoti vaporibus oppleto profunde diuque dormiunt. Quod Hippoc. in 5. Aphor. 5. ita meminit, *si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi eum febris arripiat, aut ad eam perveniens horam, qua erapula solvantur, vocem proferat.* Namque hi, nisi a calore vinum ejusque vapores digerantur & discutiantur, suffocantur; hinc merito ait, *hos superveniente febre juvari*, quod calor febrilis, longe naturali efficacior, digerat vapores vini: atque hic unus est ex somnis non naturalibus, quos Medici ex causarum diversitate variis nominibus appellant, licet hos omnes *veternofos* vocent. Hic vero affectus foras progredi non potest, sed intus detinetur, aut ob multam humiditatem cerebrum occupantem, aut ob solum frigus, aut ob utrumque, aut ob virium languorem. Somnus is *veternofus* proprie dicitur, qui in *Lethargo* concitatur, veluti qui *Caros*, in affectu *Caro* Græcis, & Arabibus *Subeth* dicto, & qui in *Catoche* seu *Catalepsi*, aut, ut vulgo Medicis placet, congelatione, atque non minus qui *Coma* *Cataphora* dicitur. Hi omnes sunt somni præter naturam, quorum quoque non minus cognitio est illustranda. Cum hæc ad prælagiendum ex somnis magni momenti sit. Primo hoc supponemus, quippe omnes, qui innaturaliter dormiunt, *comatosos* & *veternofos* vocari. Vocat enim *comatosos* Galenus in *tertio Epidem. comm. 1. text. 7.* qui habent in somnum delationem ac propensionem. Vocat vero in somnum propensionem, cum ægri vigilare nequeunt, non apertos habentes oculos, sed conniventes. In *secundo vero Aphorif. 3.* Hippocrat. *Coma* vocat somnum longum, qui habet difficilem expergefactionem, quæ quidem difficili expergefactione a somno longo naturali distinguitur, uti Galen. prius in hoc eodem *libro. 2. Aph. 1.* ita docue-

Somnus
veternofus
quinam
proprie
dictus.

Coma
quid.

uerat: *Sed falsos esse quamplures, quod veternosos incipientes affectus longum sibi persuaserint somnum esse. Verum ii a nobis edocti, veternum (coma Græcis appellatum) prius dici non posse, quam in expergefactione difficultatem habeant conjunctam, nobis somnum recte longum appellari concedunt, qui tempore quidem naturalem superet moderationem, sed nondum ad expergefaciendum difficultatem habeat.* Quare lethargicos ac veternosos somnos appellamus, qui habent difficultatem ad expergefaciendum, quippe ubi ægri in somnum ita inclinant, ut oculos apertos non habeant, sed conniventes, palpebras claudere cupientes, simul dormire sperantes. Distinguuntur vero somni veternosi species ex eo, quod quidam somni nullum aliud quam ad somnum propensionem præ se ferunt, cujusmodi vere *coma*, *cataphora* & *marcorem* dicimus; alii vero nedum habent in somnum delationem, sed *marcorem* & *inexpugnabilem* pene dormiendi necessitatem, qualis in *lethargo* observatur; & alii una congelationem seu deprehensionem omnium corporis partium ostendunt, cujusmodi sunt in congelatis, qui affectus Græcis *Catoche* & *Catalepsi* dicitur; alii denique una cum somno vel difficili, aut fere inexpugnabili dormiendi necessitate, una motu omni ac sensu destituuntur, mensque non minus vitatur, quales *Caros* Græcis, & *Subeth* Arabibus affectus, ostendit. Differunt etiam hi veternosi somni, quia ipsorum alii simplices ac tales exquisite sunt, & alii vigiliis misti. Proinde *coma* distinguitur in *coma* simpliciter, & in *vigil* appellatum, quod Græcis *Coma agrypnon*, hoc est absque somno dicitur, veluti alterum *Coma hypnoticum*, hoc est, somniculosum. Veluti *Typhomaniam* affectionem appellamus ex *lethargo* ac *phrenitide* mistam, in qua dormiunt, vigilant, delirantque. De qua Hippocr. in *Epidemiis a)*: *Nec phreniticorum ullus valde insanivit, sed alia quadam Cataphora segni graviter interibant.* Sed jam causas veternosi somni differentiarum his præmissis prodamus. *Comatis* seu *Cataphoræ* Galen. in *tertio Epidem. comm. 1. text. 7.* quatuor esse causas statuit, quippe primam ubi multum humecta pars sit, quæ est sensus fons, in qua vel etiam Aristot. fieri somnum recte demonstravit, ut nonnullis ebriis usu venit. Secundam ait esse solum frigus, ut fit ex narcoticorum usu. Sed frigus aut principio obsedit, aut

Somni
veternosi
specus
quomodo
distinguntur.

Somni
veternosi
differentiarum
causæ,

a) Lib. 3. sect. 3. pag. 1085.

postea ab immodico calore flammeo naturali fere consumto, quod mortiferum esse, postea intelligemus. Tertiam esse tum frigus, tum humiditatem simul, quinimo his duabus concurrentibus causis fit somnus comatosus. Quartam esse virium infirmitatem, quod genus comatis fit in moribundis, ut ibid. Galen. habet, propter infirmitatem virium, apertas palpebras fervare non valentibus, ac ita affecti hoc habent, ut postquam oculi conniverint, aut nihil prorsus aut parum dormiant, sed vigilent, nec attollere tamen palpebras queant. In *lib. 2. Aph. 3.* ac in *3. de locis affect. cap. 3.* & in *4. de præfag. expulsib. cap. 8.* & in multis aliis locis docet Gal. siccitatis propria signa esse vigiliæ, & humiditatis profundum somnum, & frigiditatis fatuitatem itidem cum somno profundo, ut ex usu narcoticorum apparet, cum humiditatis tum refrigerationis cerebri lethargicum somnum, veluti frigiditatis & siccitatis Catalepsin, id est, deprehensionem seu congelationem, ex quo affectu non sunt comatosi, sed sublatis oculis intuentur inconniverter. Atque tot sunt ex Galeno causæ soporiferorum affectuum exquisitorum. Ubi vero misti sunt affectus ita, ut comatosi vigilent, ac vel etiam delirent, mistas quoque habere causas necesse est. Diximus Coma observari somniculosum, & vigil; illius audistis causas; hoc vero fit, Galen. auctore in *1. Aph. & in eodem libro quarto de præfag. ex pulsibus, cap. 8.* ubi cerebrum cum humiditas tum caliditas occupaverit: eodem quoque modo ubi humores calidi & pituitosi fuerint in cerebro, ex quibus mistis humoribus fit mista illa affectio ex phrenitide ac lethargo, quam Græci *Typhomaniam* appellant; in qua quidem ægroti perpetuo dormiunt & vigilant, de quibus Hippocrates in *3. Epid. comm. 3. a) text. 16. Nec phreniticorum ullus valde insanivit, sed alia quædam cataphora segni graviter interibant, & comatosi diu, rursusque insomnes erant.* Galen. in *commentariis* ait, fieri coma vigil, ubi etiam humores frigidi in cerebro putrescunt, ab humiditate enim comatosi, & ab acrimonia ex putredine concitata vigiles atque deliri evadunt. Atque tot hi affectus habent causas, quibus præmissis reliquum est, ut ad somnorum prognosticum descendamus, a naturali facti principio. Nam quem-

a) Pag. 1085.

admodum innaturalis omnis malus, ita naturalis omnibus bonus; hic enim humores concoquit, ut Galenus docuit in *quarto libro Aphorif. Hippoc. in 6. epidem. com. 4. text. 12.* a calido interiora petente: per somnum enim aucto interius calore, ut ait Gal. in *3. de caus. pul. cap. 9.* In Vent. in venis arteriisque ac in toto animali meliores fiunt concoctiones, ob quam causam in principio internarum inflammationum sunt fugiendi, quod materiam ad profundum & ad viscera trahant, eodem Gal. docente, in *eodem 4. Aph. 67.* in quibus affectibus Galen. dicit, somnos esse plane perpetuo fugiendos propter allatam causam, nisi coctionis ratione plus afferant utilitatis: utiles sunt in morbi declinatione, quo tempore si lædant, sunt perniciosi, ex Gal. in *2. Aphor. 2.* Cognoscuntur vero boni ac utiles ex eo, quod vel inflammationem, vel febrem, vel dolorem, vel delirium sedant, quod faciunt, ubi materiam noxiam concoquunt, & digerunt, de quibus Hippoc. in *2. Aphor. 1.* ait: *In quo morbo somnus laborem facit, mortale, si vero somnus juvat, non mortale, sed utilis est & bonus; in phlegmonum, dolorum & februm declinatione, si juvat, est salutaris: ac ut uno verbo dicam, perpetuo ille somnus dicitur bonus, qui juvabit, ex eo, quod significat calorem humores concoquere ac digerere; quo sensu dixit Hippoc. in eodem libro Aphorif. mor. a). Ubi somnus delirium sedat, bonum & Gal. in comm. somnum commendat, ubi inflammationem, vel febrem, vel dolorem, vel delirium sedat. Cognoscitur vero bonus vel ex eo, quod, uti in *5. Coac præfag. b) 1.* habetur, fit profundus neque turbulentus, hi enim habent firmum iudicium. Optimus est somnus, qui plures vigilias sequitur, ubi ægroti suavius dormiunt, etiam si diu perseveraverit. Gal. siquidem in *1. prorrh. narrat quosdam, qui cum tribus quatuorve diebus vigilassent, per diem noctemque dormiisse magno juvamento: omnium maxime pueris auxilio esse solent, atque in ipsis laudantur. Atque hæc de somni naturalis iudicio; nunc de iis, qui præter naturam sunt, dicamus. De quibus in Coacis præfagiis c) legitur: Sopor ubique malus. Nam etsi in ebriis, ut aliqui dicunt, somnus neque plane commendetur, neque damnetur, tamen plures ipsorum cum diem sopore profundo duxissent, itidemque &**

Somni unde cognoscuntur boni & utiles.

Somni unde cognoscuntur boni & utiles.

a) Aphor. 2, b) Text. 151. c) Text. 178.

Somni
comatosi
aliquan-
do boni.

noctem, nunquam amplius revixerunt. Proinde divine quidem Hipp. de his ita habet *in Aphorism. a)*. *Si ebrius quisquam derepente obnutescat, convulsus moritur, nisi febre corripitur, aut qua hora crapula solvitur, vocem recuperet.* Sed utrum ex comatosi somnis quicquam boni possit significari? Certe quidem, quando non raro crises, quæ sanguinis e naribus aut parotidum eruptione fiunt, præcedant, sanguine quippe in caput sublato: sed hujusmodi iudicium coctionis signa in excrementis, & alia critica signa confirmabunt. De quibus *in 3. Prorrh. b)* legitur. *In capitis dolore coma & surditas abscessum aliquem post aures eructant: & postea: b) Hypochondrii contentio cum comate fastidioso & capitis dolore parotidas effluere faciunt.* Sed ad malos somnos, qui omnestales censentur, ubi modum naturæ exceßerint, & Hipp. *in 2. Aphor. 3.* ita scribente: *Somnus atque vigilia utraque, si naturæ modum exceßerint, malum.* Sed maxime dormiendi spectanda erit consuetudo, cum sit altera natura. Mali præterea omnes haberi debent, qui nihil juvant, & omnium maxime qui lædunt. Hipp. de his *in 2. Aphor. 1.* ait: *In quo morbo somnus laborem facit, mortale: & Gal. in comm. ait: quem a modum somnus in accessionum declinatione est utilis, si juvet ægrotum, ita si ipsum lædat, esse lethalem.* Docet vero ibi Gal. somnos lædentes esse in febribus, a quibus vel febres, vel symptomata non diminuuntur, sed augentur, vel exacerbantur, aut nova fiunt; uti cum dolores concitantur, vel deliria, vel ubi ante somnum ægroti deliria loquuntur, expergefacti etiam perseverant in delirio, aut si ex somno coma evadit, quippe ubi post somnum difficulter, vel non, excitantur. Hujusmodi omnia fieri propter humorum malignitatem, qui cum calore naturali non concoquantur, ad viscera recurrunt, eaque aggravant, ut Galenus ibidem nobis prodidit. Comata vero in principiis morborum, utpote quod soleant fieri a multa humiditate, cerebrum diluente, non nisi gravis ac periculosi morbi erunt indicia, cum tantam humorum multitudinem significant, atque ea cerebrum lædi cœpisse, quæ clarius judicabuntur ab iis, quæ postea illucent. Nam si lethale signum illuxerit, perniciosum est, sicuti in uxore Olympiade, ut ex 7. *Epid. text. 49. d)* constat, fuit

Somni
quinam
in febribus lædunt.

Comata
exitiosa.

a) Sect. 5. Aph. 5. b) Lib. 1. text. 168. c) Ibid. text. 169. d) Pag. 1221.

fuit observatum. Hæc enim quinta die facta comatosa excitantes non sensit, voxque, quæ ei defecerat, non solvebatur, nec quicquam allevabatur, spiritusque aderat sublimis, qui per nares trahebatur, a quibus, coma fuisse perniciosum, præostendebatur. Coma itidem, quod non in principio, sed in vigore post calidissimum sævissimumque morbum apparet, est exitiale non minus quam ex virium languore concitatum, quale in Hermocrate fuit observatum, de quo Gal. *in 3. Epid. a)* ita habet: *Reliquum ergo est, per refrigerationem insignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati Coma induxisse die undecimo. Utrum autem sit horum, extreme est perniciosum. Nam insanabilia ea esse demonstratum est frigora, cum calidis morbis ac siccis succedant. Sed quod virium imbecillitas facit, exitium proximum notat.* Diximus aut cognosci hoc genus comatis ex Gal. *in 3. Epid. com. 1. text. 7.* ex eo, quod ita affecti, postquam oculi conniverint, aut nihil prorsus aut parum dormiunt, sed vigilant, nec attollere tamen palpebras possunt. Demum exitiosum non minus esse coma illud constat, in quo, ut Galen. *in 3. Progn. text. 11.* Comatosi sublatis oculis intuentur inconniverter. Cujusmodi in congelatis seu deprehensis observatur, de quo ibi Gal. ait: *Considerari autem convenit hunc in modum suspensiones etiam oculorum per somnum: Si quid enim candidæ partibus subapparet commissis palpebris, nec alvi fluor aut medicamentum in causa est, nec ita dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est. Quod facultatis morientis palpebras extinctionem significet. Quod in uxore Theodori, ut ex 7. *Epidem. text. 27. b)* apparet, fuit observatum. De qua Hipp. ait: *Similiter oculi demissi ad infernam palpebram magis inclinantes rigide ac stupide intuentes, albæ oculorum partes pallidæ & mortales.* Hoc modo spectant congelati, qui affectus Græcis *Catochi* & *Cataleptis* dicitur, seu *Catocho* vexati, ut Gal. *in Prorrh. de quibus Auctor ille in 3. lib. c)* scribit: *cum virium exsolutione cum catochas tum aphonias esse perniciosas.* Ceterum ex comate licebit iudicium facere non tantum ex ipsis causarum varietate, sed etiam ab iis, quæ præcesserunt, & una cum comate illucent, atque ab iis non minus, quæ postea apparent. Veluti a prægressis signis,*

V 3

a) Vide historiam in Hippocr. lib. 3. Epid. Ægr. 2. p. 1062.
b) P. 1216. c) Prorrh. text. 96.

signis, ubi a longa vigilia, exempli gratia, ex calidissima ficcissimaque causa oborta, coma postea fiat; hoc enim esse lethale signum, alias a nobis dictum est, quando nuper fuerit demonstratum, lethalia esse frigora, quæ succedant calidis ficcisque morbis. Hinc Medici omnes colligunt veterum a phrenitide esse exitiosissimum morbum. Quare & coma vigilias secutum, nisi criticum sit, perniciem ostendit. Eodem modo ex signis, quæ simul cum ipso comate, bonis & malis, bonum malumque fiet iudicium. Nam cum simul alia gravia symptomata illuxerint, graves affectus, simul & iudicium erit difficile, ut quando comatosi sunt, simul etiam vigilant, qui affectus solet denotare haud parvam malignitatem; ubi etiam comatosi vigilantes quoque & deliria loquuntur, quod iudicium notasse Hipp. in 3. Epid. a) dicimus. Cum vero cum comate etiam gravia symptomata illuxerint, grave redditur iudicium. Nam auctor Prorrhet. in 2. Prorr. b) text. 57. ait: *Coma cum oculorum perversione, malum: & in lib. 1. comment. 5. text. 32. & 33. Coacorum præfagior. c) Qui comate oppressi, ab initio exsudarunt leviter, urinis coctis ardentes circa iudicium refrigescentes, brevibus intervallis ardere redeunte, torpidi, oppressi comate, convulsione subinde capiti, perniciosi habent.* Neque mirum, cum concursum notet multorum lethalium signorum: & in sequenti ait d). *Somni similes iis, qui comate laborant, & perfrigerationes lethales.* Sed hoc erit in febris ardente intelligendum, in qua ægri intus uruntur, exterius algent, in quibus coma semper perniciosum erit. Ab his vero, quæ postea sequuntur, probe quoque sciri potest, quid ipsum coma mali portendat. Aliquando enim criticum esse ostenditur, cum ipsum bona aliqua evacuatio sequatur, aut aliqua excretio. Proprium vero comatum esse videtur, ut critique parotides futuras soleant portendere, de quibus in lib. 5. com. 1. text. 25. *Coacorum præfag. e) Comate pressi, fastidiosi, ab Hypochondrio dolentes, pauca vomentes, in aures abscessus habent. Prius autem tumores circa faciem cum comate.* Aliquando vero purgationem per alvum; de qua etiam in eodem libro f) legitur: *Qui Comate pressi, labore & lassitudine fracti, obsurduerunt, erumpente alvo,*

Comata quid critique solent portendere.

a) Sect. 3. pag. 1085. & sparsim in historiis Ægrorum illo in libro expositis.
b) Lib. 1. text. 89. c) Text. 180. d) Text. 181. e) Text. 183. f) Text. 184.

rubra deiciunt circa crisin, idque juvat. Auctor Prorrhet. a) lib. 6. *Coac. præf. com. 1. text. 33. & lib. 1. text. 1. dicit, stillas sanguinis in comatosi esse lethales: idemque significant ceteræ aliæ omnes malæ evacuationes, & omnia mala symptomata: si enim talia post coma illuxerint, iudicium erit periculosum, veluti si in comatosi succedant convulsiones, deliria, aphonix, anxietates, dolores viscerum fortes, atque alia, quæ nedum non bona, sed quinimo apprime perniciofa existunt. Atque his claudatur sermo de Prognostico a somnis iudicando susceptus.*

FINIS SECUNDI LIBRI.

PROSPERI ALPINI
LIBER TERTIUS.

CAP. I.

Quantum ad prædictionem cognitio motricis facultatis Medicis conducatur?

Probe cognita firmitate, imbecillitatem facultatis ratiocinatricis, atque ab ea quoque modo, quo prædicendum sit in ægrotis, perspecto, restat, ut tantundem quoque in motrice laboremus. Cujus quidem facultatis cognitio ceteris ad prognosin non minus est utilis. Hanc vero recte valere, & robore non carere, denotant partes corporis, ubi recte ac secundum naturam moventur; & impotentiam seu imbecillitatem actiones diminutæ, aut vitiatæ, aut prorsus sublatae declarant. Est vero motricis actio læsa, qua imbecillitas facultatis dignoscitur, triplex: quippe aut imminuta, aut sublata, aut denique vito quopiam affecta. Diminuta hæc facultatis actio in senibus maxime observatur, qui sane caloris innati defectu ægre partes corporis movent, sæpiusque in his partes ob eam causam tremunt. In resolutis & congelatis prorsus tollitur; vitiaturque

Motricis facultatis cognitio quantum ad prædictionem, in

a) Lib. 1. Prorrhet. tex. 1. & Coac. præfag. text. 179.

in convulsis & epilepticis. Parribus itaque corporis secundum naturam admodum se habentibus, facultatem recte valere, roboreque non carere, scimus, quod in morbis perpetuo bonum fit, licet ex hoc solum non debeamus iudicium de morborum eventu facere: sed tempus exposulat, his præmissis, ut sigillatim præfagium ex singulis huiusce motricis facultatis symptomatibus persequamur, a decubitu ægrotantium exordientes, cum ex ipso motricis facultatis robur atque infirmitas maxime nobis innoscat.

CAP. II.

De prædictione ex decubitu & primo de optimo, qui salutem præfagit futuram.

Decubitus quid in ægrotis notat. **D**ecubitum in ægrotis motricis facultatis potentiam ac infirmitatem, seu debilitatem omnium maxime ostendere, neminem Medicorum latet; & merito sane ex ipso decubitu possumus, quanta ea sit facultas, conicere. Motus enim, qui in decubitu fit, a duobus quidem pendet; a facultate quidem membra movente, atque ab ipso quidem corpore, ejusque membris per se motis. Hoc in cadaveribus spectatur, & moribundis, qui ex gravitate deorsum moventur, illud in recte valentibus, & in ægrotis ad sanitatem inclinantibus. Recte sane Diocles dicebat animalium corpora *in τῷ ὄρει τοῦ καὶ τῷ ἕρπονι*, id est ex ferente & ex eo quod fertur, consistere. Nam anima quidem seu virtus ipsa est, quæ fert; corpus vero id, quod fertur; hoc naturaliter deorsum movetur a gravitate, illa sursum deorsum, ante, retro, in latus movet ad arbitrium, aut quasi suspensa in aëre membra continet, dum musculos contrahit, tendit, sistit, ne proprio & elementari motu deorsum delabantur. Ubi itaque corpora vix moventur, convertuntur, eriguntur, sed præ gravitate facilius deorsum delabuntur, nobis significant facultatem animalem majori ex parte esse extinctam ac resolutam. Hac enim integra existente, nihiloque diminuta, corpora facile quomodo libet ab ægrotis moventur, convertuntur, eriguntur, brachia, manus, caput in aëre sustententur, atque hoc est vivere, seu vita, quæ eatenus est, quatenus anima ipsa corpori firmiter copulata manet, qua disjuncta a corpore mors succedit, seu

seu interitus. Ubi itaque plurimum ipsa anima in corpore valet, optimos decubitus spectamus, eaque prælangue, pessimos. Sed age de bonis modo agamus, & quomodo in acutis morbis ab ipsis liceat præfagii rationem habere. In 7. *coac. præf. a) sec. 2. text. 27.* scriptum est, optimum esse decubitum, veluti quis sanus solitus fuit decumbere. Neque mirum, cum ii, qui gravi morbo laborant, non possint eo modo decumbere, ut antea per sanitatem solebant. Fracti viribus supino decubitu oblectantur, distentis cruribus, ac brachiis jacent, inquieti ac anxii in uno decubitu consistere nequeunt, nullamque formam decubitus servant. Delirantes seipsum foras e lectulo projiciunt, pedes ac etiam pudenda nudant, aliquando profiliunt. Moribundi præ facultatis impotentia ad pedes deorsum delabuntur. Quare decubitus, qualis fuit per sanitatis tempus, seu qui sanorum sit similis, merito optimus erit, & significat ægrotos non vexari maligno, aut periculoso morbo. Quem Hipp. quoque *in primo Prognost. b) text. 16.* laudavit, cum ita dixerit: *At ita cubare ut sani solent, saluberrimum est. c) Optimum vero est, ubi corpus, quod laborat, facile convertatur, assurgendoque alacre sit,* decumbat, stet, membra sustineat. Hæc enim actio prompta ac expedita nervorum robur, spirituum copiam, & facultatis animalis integritatem denuntiat. Atque hoc est, quod Autor *præfag. Coac. d) lib. 7. sec. 1. text. 20.* ita habet: *Converti autem facile ægrum oportet, alacremque esse, dum se attollit, exsurgitque.* Hipp. vero *in primo Progn. e) text. 16.* de optimo locutus, ita habet. *Cubantem offendi ægrum a Medico oportet in latus dextrum aut sinistrum, ac manus, cervicem & crura paululum reducta habentem & omne corpus molliter positum: ita enim plerique bene valentium cubant. At ita cubare, ut sani solent, saluberrimum est.* Ex quibus colligitur tria ad optimum decubitum expeti, primum ut ægroti in alterutrum latus cubent, quod sane, ut quando Gal. docet *in commento*, talis decubitus indicat robur facultatis per musculos firmantis corpus; veluti debilitatem ostendit, ubi in latus æger cubare nequit. Secundum, ut manus, cervicem, & crura paulum reducta habeat; hoc enim consuetum

Decubitus qui nam heni.

X

pleris-

a) Text. 497. b) Pag. 37. lin. 33. & seq. c) Prognost. pag. 39. lin. 33.
d) Text. 493. e) Vide sub, litera b.

plerisque benevolentium est. Tertium, ut corpus molliter positum jaceat. Galen. vero in primo libro de Humoribus text. 24. ait, ut totum corpus non siccum, sed humidum sit. Non ut putant aliqui, quod corpus omne æque calidum molleque esse debeat, sed ut recte Galenus docuit in primo Prognosticorum loco citato, quod secundum declarat, quippe corpus ægri debere manus, cervicem, cruraque paulum reducta, minimeque immoderatus aut reducta aut extenta habere; & quod intensa sicca omnia videantur, propterea laudavit corpus molliter positum, id est, ut non siccum, sed humidum.

Quod Galenus in Comment. ita expressit. *Igitur immodici habitus, extentis admodum nervis, officiunt, quomodo libro de motu muscul. jam definitum est.* Qui vero inter habitus immodicos incidit, nequaquam intentus est; quo circa talem vocavit mollem, quia corpora molliora intendi non solent. Quam rem clarius quoque declaravit in lib. 1. de Humoribus com. 24. Quocirca oportet, ut ipse consulit, brachia, & crura parum reducta esse, ut totum corpus jaceat extra figuras extremas; extremas autem figuras intelligo, in quibus longa extensio aut flexus, sive artuum, sive spinæ sint, quæ nervis supra modum extentis fiunt. Atque hi sunt optimi decubitus, qui cum aliis bonis signis salutem prænuntiant. Nunc ad significantes contrarium declinemus.

C A P. III.

De malo decubitu in acutis morbis, exitium denotante.

Malum omnem esse decubitum, qui recte valentium non est similis, ex præmissis cognoscitur. Quemadmodum etiam dictum est, optimum esse, si quis ægrotus alacriter affurgat, aut in lectulo convertatur, quod vigere facultatem animalem, motricem appellatam, indicat; ita si cum labore, & gravitate moveatur, prælanguidam ostendit. Ex quo in Coacis præfagiis a) 7. lib. sect. 2. text. 21. legitur. *At gravitas totius corporis & manuum ac pedum mala est;* præsertimque non oppressis musculis plenitudine, nec subita aliqua vacuatione aut occasione manifesta prægressa. Cum gravitate vero hac, (quæ motricem læsam

a) Text. 493.

læsam denotat) si digiti (addidit auctor Coac. præfagiorum a) in text. 22.) lividi sint, & unguis, mors est in propinquo, quod gravitas corporis animalem defecisse facultatem, & lividitas digitorum, & unguium, caloris conspicuam, quæ a corde manat, extinctionem significet. Damnatur quoque decubitus propterea supinum ab Hippocrate, qui extremas figuras ostendit, quod in primo Prognosticorum text. b) 17. ita expressit. *Supinum vero cubare manibus & cruribus extentis, minus bonum est: sed in Coacis c) rectius scriptum est, bonum non est.* Et Galen. in comment. dixit, talem habitum jacentibus omnino bonum non esse, idque vel etiam ita esse, ex Hippocrate demonstrat, cum ipse dixerit ibidem, si vero proclivior fuerit, & subinde ad pedes delabatur, majori cum periculo est; tanquam enim prædictus habitus cum periculo sit. Hunc vero decubitum, Galeno visum est, neque ad sanitatem, neque ad mortem prædicendam, vim insignem habere.

Ceterum non desunt, qui cum putent supinum decubitum esse bonum, & primo, quod ingenti labore fatigati eo decubitu maxime recreentur; quoniam omnes musculi (Thoracis exceptis) quiescunt, atque etiam, quod, supino corpore, in partem imam ac gravissimam, ceu navis carinam, homines procumbant; non minus etiam, quod resolutæ vires animales non alio decubitu magis tueri possint, ac etiam ad excludendos calculos e renibus, e vesica, hic jacentis habitus conducatur. At si hac ratione bonus decubitus vocetur, quis dubitabit etiam malum esse? Cum musculi Thoracis, ascendentes inter inspirandum, supino homine magis laborent, quam ipso erecto, aut alio modo decumbente. Hic etiam decubitus, si diu servetur, multos morbos vel etiam gravissimos parit, ut epilepsiam, incubum, paralyin, atque apoplexiam. In supino enim decubitu humores, vaporesque ad postremum cerebri ventriculum omnium dignissimum, destillationesque facilius ad thoracem, atque ad renes deducuntur. At hoc modo nos non consideramus, quatenus nimirum causam vel boni vel mali ad corpus esse possit, sed ut signum sit ad prognosin faciens. Qua ratione perpetuo dicimus significare facultatis debilitatem; omnes enim, qui supine jacent, nisi sane ita consueverint jacere, debiles sunt. Hic vero decubitus, quippe supinus, aliquando est arbitrarius, & fit præ

Decubitus supinus quinoniam malus.

Quænam mala producit, si diu servatur.

a) Text. 493. b) Pag. 37. lin. 39. c) Text. 497.

mollitie quadam & languore animi, vel præ mcerore: ita aliquando decumbunt ægroti, aut præ accessionis vehementia, aut denique ex insigni vacuatione. In his quicquam certi supinus decubitus ad præfagium non habet. Ubi vero ab iis non fit, sed supine jacent, manibus cruribusque extensis, malum est; malumque iridem est, teste Hippocrat. in *text. 21. primo prognosticorum a*), si crura cubantis supini admodum reducta distractave fiant: delirium enim significare Galenus docuit. Si vero, ait Hippocrat. *b) proclivior est, ac deorsum delabitur subinde ad pedes, majori cum periculo est.* Nos vero dicamus, hunc esse exitialem decubitum. Pessimum vero erit, ubi etiam corpus supine decumbit, quasi projectum cadaver, ita ut omnia membra posstrata sint, caputque in pulvinar erectum reflectatur, aut sublato mento, quicquid est anterioris colli, emineat, aut mentum claviculis contiguum sit. Proximæ enim mortis est argumentum. Soluta enim animæ potestate grave corpus in dorsum jacet, projectis cruribus & manibus ad pedes devolvitur, vel exstante mento & gutture caput in posteriorem partem recidit, vel quasi annuens claviculis incumbit. Quo sane decubitu in foribus exitium esse significatur. De quo Galenus in *primo libro de Humoribus text. 24.* ita habet. *Sic igitur nunc dejectionem appellari, cum quis modo hominis viventis decumbere non potest, sed tanquam mortuum inanimumque corpus deorsum fertur.* Cum enim quis jacens ad pedes sublabitur, ut Hippocrat. sensit, signum est virium ad extremam imbecillitatem perductarum; non posse aut itare, vel sedere, vel exurgere, est certe minus grave; sed dejectum esse modo inanimi corporis, cum robur universum est ex omni parte exsolutum, & perditum, *εξέσθαι* vel *Ερριπτε*, scilicet dejectum, idem in *sexto Epidemiorum c) com. 1. text. 33. cap. 4.* docuit. Quem decubitum ad pedes, Galen. demonstrat in *libro tertio de motu musculorum*, exemplo cadaverum, esse exitialissimum; quod si corpus hominis mortuum sic inclinaveris, non enim ne minimo quidem tempore manebit, sed supinum aut primum statim fiet, quocumque gravitate verget.

His

a) Pag. 37 lin 39. & 47. b) Ibid. lin. 41. c) Sect. 1. text. 19. ubi voce *ερριπτε* utitur ad oculorum projectionem denotandam.

His addamus eos non minus perniciose se habere, qui hiante ore dormiunt, teste Hippocr. in *primo Prognosticorum a) text. 20.* qui dixit: *Si vero hianti dormiat ore, exitiosum est.* Quod præfagium diverso modo expressit Auctor *Coacorum præfagiorum b) 7. lib. sec. 7. text. 30.* cum dixerit: *lethale autem est, & hiante ore dormire semper & crura supini jacentis valde incurvata esse ac complicata.* Oris hiatus fit vel propter facultatis maxillam inferiorem moventis imbecillitatem, vel propter ingens cordis incendium, aut ex utraque hac causa, vel propter particularem resolutionem musculorum, qui maxillam inferiorem cum superiori committunt. Galen. in *7. lib. text. 29.* vero ait: multo majorem noxam significare oris hiatum citra somnum: & in *secundo, de motu Muscul. capit. quarto*, scribit: supinum jacere & hiare, stertoris, aut exsolutionis, aut ebrietatis, aut ignaviæ signa esse. Ceterum non minus perniciosum est, alios in delirio, alios extra manifestum delirium, quod ex oratione intelligitur, provolvere se ad margines lecti, ac primum pedes excludere, deinde quasi defurgere, corpus erigere, ac nisi cohibeantur, vel excidere vel surgere. Ex quo obscuro delirio, ex hoc signo edito, Hollerius in *Coacis præfagiis* testatur, se qui convalesceret, vidisse neminem. Addimus nos ex Hippocr. in *eodem primo prognosticorum c) text. 25.* erectum ægrotum velle sedere, in acutis, malum esse, pessimum autem in peripneumonicis & pleuriticis. Hoc vero Hippocrates hisce verbis expressit: *Si vero velit residere æger in ipso morbi vigore, in omni morbo acuto, malum; pessimum vero in pulmonia est.* Qui pulmonia infestantur, (ait Galen. in *comment.*) ii dicunt sentire magnam in thorace angustiam, dum supini cubant, residentes vero fieri spirantiores; decumbit enim ad spinam, per supinum jacendi habitum, pars in pectore thoracis, a qua pulmo arctatur, nec idoneum accipit aërem inspirando: per alios vero morbos, quoties vigent (id enim maxime considerandum est, tanquam non sit temere additum,) exitiosissimum esse, velle ægrotum residere in ipso consistendi vigore. Amant enim tantisper, maxime perpesti, immoti cubare, & si quis eos excitat, conflictantur. Itaque arbitrare propter vehementem spirandi difficultatem, aut

X 3

a) Pag. 37. lin. 46. b) Text. 497. c) Pag. 37. lin. 51.

Decubitus qui nam pessimus.

Decubitus ad pedes pessimus.

Oris hiatus inter dormiendum, pessimus.

Decubitus mali.

inquietationem, aut delirium, residere ægrum aggredi per consistendi vigorem ægrotationis. Huic similis videtur decubitus, quem Hipp. in eodem libro a) text. 9. ita tradidit: *Si vero nudos habeat pedes nec admodum calidos, ac manus, collum & crura dispergat inæqualiter, malum est; significat enim inquietationem.* In iis vero, qui animo molles sunt & delicato, quicquam certi non habent, cum hi vel etiam ex levissima febre ita decumbant: at in aliis scito fieri vel vitio oris ventriculi, vel propter virium imbecillitatem. Hoc idem in *Coacis præfagiis b) lib. 7. sec. 2. text. 72.* ita legitur: *At pedes nudos habere & manus, si quis non vehementer calidus sit, & crura disjecta, malum est; anxietatem enim significat.* Sed de hac anxietate in sequenti capite nos accuratius. Demum in ventrem quoque ægros cubare, nequaquam solitos ita dormire, malum esse, scripsit Hippoc. c) deliriumque aut dolorem circa ventris sedes significare: atque hæc de prædictione ex decubitu malo dicta sint. Nunc de anxietate & inquietudine, quæ decubitus est species, accurate agemus.

C A P. IV.

Quid inquietatio & anxietas, seu jactatio in acutis morbis significet?

Cum inquietatio sit jactatio quædam, quæ ad motricem facultatem videtur pertinere, quatenus est motus depravatus seu vitiatus, idcirco de hoc quoque symptomate ad præfagium nos accurate agemus, etsi de hoc etiam in capite præcedenti quædam attigimus, non inutilia tamen ad prædicendi nostram methodum hæc quoque erunt. Ceterum inprimis quid per inquietationem Medici intelligant, quidque ipsa existat, atque a quibus fiat causis, nos cognoscemus. Quatuor vero nomina synonyma, cum in *Prognosticis* tum in *Prorrheticis*, in aliisque omnibus libris Hippoc. ad præfagii rationem facientibus, leguntur; quippe anxietas, inquietatio, implaciditas atque jactatio. Idemque hæc singula significant; tametsi anxietudinem ad respirationem læsam, quippe ad frequentem ac inordinatam, attinere quidam voluerint, tamen ad decubitus figuram

a) Pag. 37. lin. 43. b) Text. 497. c) Prognost. pag. 37. lin. 48. & *Coac. præfag. text. 497.*

ram vitiatam vere pertinere, ex Galen. facile deprehendimus, cum ipse in *libro de Humoribus text. 17.* ita scripsit: *Anxietatem autem vocavit, quæquam plerique tedium sui nominant, vident enim eos ægros anxios esse, qui decubitum ferre non possunt, sed formas mutant, quia præfens eis semper molesta est.* Et in *secundo libro Aphorismorum*, eodem modo & ægros illos anxios esse, qui accubitum non ferentes, jacendi figuram evariant, quia semper præfens aggravat eos. Nihil aliud verò his nominibus intelligimus, quam decubitum vitiatum, quippe cum morbi malignitate, aut vehementia in varias figuras decubitus æger transformatur, nec ullo consistit loco, sed varie se jactat, movet, rapit, modo sese attollens, modo se deturbans, modo in latus alterum, modo in ventrem, modo in dorsum sese provolvens, nec ullum locum, nec ullam figuram decubitus nanciscens. Anxii vero seu inquieti fiunt ægroti, vel stomacho male affecto; aut a copia ciborum oppresso, cum nausea; aut magno alicujus interni visceris phlegmone, vel virium imbecillitate, quæ non sustinet morbum; aut occulta malignitate, cor, uti in pestilente febre, obsidente; aut materia in venis, quæ sunt circa præcordia turgentes, huc & illuc agitata; aut denique critica vehementique perturbatione, seu humore ad excretionem turgente. Stomachi vero vitio redduntur anxii, aut ipso ab intemptivo cibo gravato, Hippoc. atque Galen. in *libro. 2. de Viæ ratione in acut. a)* docentibus; veluti quando ægri post longam inedia, morborum non transacto vigore, copiosius nutriuntur, aut ubi in ore ventriculi, ut Galen. in *2. Aph. & in 1. lib. de Humoribus*, propria quædam molesti humoris qualitas continetur, qui humor neque multus sit, neque in ventriculi spatio innatet, sed in ipsius sit tuicis immeris; aut demum, quod forte idem est, quando, ut ex Gal. in *2. Prorrh. text. 42.* habetur, os ventris a pravis mordetur humoribus. Cognoscitur vero, quod anxii ex stomacho affecto, ut Gal. ibidem affirmavit, sint nauseabundi. Morbi etiam vi anxii redduntur homines, ardentibus æstuosisque febribus vexati, præcipueque in vigore, quo tempore ex maximo caloris æstu anxii fiunt, atque etiam (quod non levis maligni-

Anxietas
quid.

Anxii
unde fi-
unt ægri.

Ex sto-
machi
vitiis.

Inquieta-
tio ex
Morbi
vi.

fa-

a) Variis locis.

Ex viri-
um infir-
mitate,Ex criti-
ca per-
turbatio-
ne,Ex sup-
puratio-
ne.Inquietati-
onis
prognos-
tis.Inquietati-
ones
quæ,
nam
haud ma-
lignæ.

ratis est signum) tales efficiuntur a maligna humoris bilioli corruptione, in magnis venis turgente, atque æstuante. Quæ anxietas præsertim apparet, ubi viscerum aliquod magna phlegmone, aut erysipelate vexatur: hi non admodum in extimis ac extremis partibus calent, cum interius tamen urantur. Ex virium quoque infirmitate, ut in 2. illo *Prorrhbet. comm.* 17. Gal. docet, cum virtus a corpore gravatur; veluti ubi immodicæ vacationes præcesserint, aut quod virtus morbi malignitate extinguatur. Demum humoribus ad excretionem titillantibus seu commotis anxii & inquieti fiunt ægroti. Ex quo merito Hippoc. in 2. lib. *Aphor.* 13. dixit: *Quibuscumque judicatio fit, iis nox gravis ante accessionem.* Ubi enim natura vult humores excernere, fit in toto corpore commotio, ac perturbatio, a qua anxietas & inquietatio. Addamus suppuratos quoque sæpius inquietari, aut oppressis viribus & natura fatiscente, aut sublato usu respirationis, aut ex æstuante thorace, aut acrimonia puris, sensilibus partibus commotis, aut destillatione acri ex capite ad os ventris descendente. Atque ab his causis hujusmodi symptoma proficiscitur. Quibus auditis ad præfagium descendimus. Dicimus itaque omnem inquietationem, cum Auctore a) *Prorrhbet.* perpetuo malam esse, (critica excepta) quæ crisi optimam antecedit. Verum ex inquietudinibus quædam hujusmodi sunt, quæ quicquam certi ad præfagium non habeant. Cujusmodi sunt, quæ vitio stomachi fiunt; hæ quidem est malæ sint, tamen nunquam per se solæ quicquam certi significant de morte ac vita ægrotantium præfagienda; has vero, quippe stomacho affecto excitatas, ab aliis distingui nausea vel vomitu, Gal. in 2. *Prorrhbet. comm.* 42. tradidit, propterea quod ea causâ inquieti nauseabundi sint, & vomant. Ex quo Auctor *Coacorum præfagiorum b)* merito dixit: anxietatem cum fastidio & nausea ventriculum læsum significare. In febribus vero intermittentibus, & in aliis morbis multis, cum nausea & fastidio inquietationes haud sunt malignæ, cum sæpe obortu vomitu inquietatio tollatur. Quod Hippoc. in *Theotimi uxore vidit*, de qua ipse in lib. 7. *Epidemiorum c)* text. 85. *Uxor Theotimi in*

a) Text. 39. 76. libr. I. & aliis locis, b) Textum hunc nusquam in *Coac.* eis reperire lieuit, c) Pag. 1234. text. 102.

semitertiana anxietates & vomitus & horror simul, cum febris inciperet, & sitis. Procedente vero, cum febris inciperet, & calor ingens, cum melicratum potasset & vomisset, horror & anxietas sedata sunt. Quare anxietas & inquietatio cum nausea & fastidio non est admodum timenda, omniumque minime, quæ ex vomitu, natura arteque procurato, sedatur. Veluti, quæ a vomitu augetur, malignitatis non expers esse solet. Eodem modo etiam in febrium ardentium vigore, calore æstuante, inquieti ægroti timeri non debent, & quando illud ejusmodi febrium symptoma proprium sit. Bonæ etiam non raro apparent, ante crisi futuram optimamque; nam ut alias est demonstratum, antequam crisis principium appareat, ægri anxii, inquieti, turbulenti fiunt, & merito quidem, cum universum corpus commoveatur, ac turbetur, natura humoris morbifici excretionem tentante. At hæ inquietationes criticæ criticis etiam signis ab aliis distinguuntur, maximeque cognoscentur, ubi rigor anxii supervenerit, ac ab ipsoque copiosiore sudorem ægroti sudent, aut plurimum vomant, aut alvus multa dejiciat, aut sanguis critice fluat copiosius. De quibus in 1. *Coac. præf. com. I. text.* 19. legitur: *inhorrescentes, anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes, in profusivum alvi incidunt: & in lib. a) quarto com. I. text.* 40. *Qui a per vigiliis anxietate repente capiuntur, sanguinem profundunt e naribus.* Anxii quoque non raro ægri fiunt, natura ad cutim putridos malignosque humores movente, ut in exanthematum apparitione, quibus erumpentibus cessat in ipsis anxietas. Et hæ sunt inquietationes in morbis non timendæ. Contra vero, veluti dictum est, non malas esse cum ardentibus febribus inquietationes, omniumque maxime in vigore, quo tempore omnes, febris, calore nimis æstuante, anxii redduntur: malignæ ex his dicuntur, in febre, quæ exterius non admodum sit calida, cum tamen intus uri ægrotos observemus. Hoc enim malignarum febrium proprium videtur, cum hæ exterius placidæ ac mites appareant, interius maxime turbantes: quod fit, uti dictum est, aut propter visceris alicujus insignem inflammationem, aut erysipelas, aut ob summe putridos humores in venis circa præcordia æstuantes, aut propter virium infirmi-

Bonæ
quæ cri-
ticæ.Quenam
malignæ.

a) *Coac. præf. text. III.*

Quenam
pessimæ.Cum ex-
tremis
partibus
corporis
perfrige-
ratis.Dum ma-
lis sudo-
ribus.Inquieta-
tiones

mitatem, aut etiam propter insignem crudorum humorum copiam, qua obrui natura videtur. Hi enim anxii sese jactant in febre, quæ exterius est parum calida, quod non levis malignitatis nobis est indicium. Omnium vero pessimæ existunt inquietationes, ut in primo Coacorum præfagiorum comm. 1. text. 2. legitur. Quæ cum refrigeratione anxietudines incidunt, partium præsertim extremarum, scilicet, pedum, manuum ac aurium. De quibus Hippoc. in 1. lib. Progn. a) text. 10. ait: Si vero nudos habeat pedes, nec admodum calidos, ac manus, collum, & crura dispergat inæqualiter, malum est. Significat enim inquietudinem. Quæ vero extremis paribus corporis refrigeratis non recalescentibus fiunt, maxime exitiales habentur, quæ in foribus exitium esse commoncant. Quales in Sileno b), & in muliere decumbente in foro mendacium c) Hippoc. vidit. Non minus etiam exitiales habentur, quæ cum sudore malo, die decretorio, apparent. Mali sudores sunt ex Hippocrate, ut posterius docebitur, frigidi omnes in febre continua superiorum corporis partium, quippe capitis, colli, clavicularum. De quibus in 1. Prorrhet, text. 27. scriptum est: Quæ cum refrigeratione, non sine febre, superioribus sudanti partibus, fiunt implacitates, inquietationesque, pernitiæ existunt, & perniciose, ut Aristagoræ: & Hipp. in primo Epidem. comm. 3. d) text. 13. de Sileno moribundo: Sexto caput parum exfulavit, extremitates algebant, livescabant, multum sese jactavit: & de muliere in mendacium foro decumbente e) ait: Septimo superviguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat illis calor. Quare inquietudines in refrigeratis cum malis sudoribus sunt exitiales. Quod idem est, ac si dixerimus; cum malis signis malas & cum perniciosas esse perniciosas & lethales. Sudores vero capitis frigidus, extremorumque refrigerationes, esse ex signis perniciosis, docuit Hippocr. f) Inquietationes quoque in diebus criticis apparentes certius habent judicium, pessimæque existunt, quæ criticis die-

a) Pag. 37. lin. 43. b) Lib. 1. Epidem. Ægr. 2. Pag. 969. c) Epid. lib. 3. Ægr. 12. P. 1080 d) Ægr. 2. p. 969. e) Lib. 3. Epid. Ægr. 12. p. 1080. f) Quoad primum vide Coac. præfag. 572. & 573 Lib. Prognost. p. 38. lin. 21. & lib. de Crisib. p. 54. lin. 8. Quoad alterum vero vide lib. Progn. p. 39. lin. 30.

bus, nulla optima subsecuta evacuatione, aut sanguinis, per nares, aut per alvum, aut pervomitum, aut per urinam, aut omnium maxime sudores, de quibus in 2. Prorrhet. a) text. 27. scriptum est: Quæ in judicatoriis diebus cum projectione & inquietatione, & absque sudore perfrictiones fiunt, male existunt. De his vero, quæ cum malis dejectionibus, Hippoc. b) in 3. de Vict. in acut. text. 14. ita habet: Dejectiones autem hujusmodi habent quidem & alias magnas offensas, neque hypochondriorum extinguunt ardorem, sed excitant inquietationem & jactationem membrorum faciunt: & Gal. in comm. ait, hæc esse flammantis in hypochondriis ipsis affectionis symptomata: & de his quæ cum vomitibus apparent, Auctor Prorrhet. c) text. 28. dixit. Vomitus sinceræ atque implacide, male. Quæ non ab immodicis evacuationibus, jam exinde natura prælangente ac viribus fere collapsis, prorsus perniciose existunt. Hæque in moribundis multis apparent. De his Hipp. in lib. 7. Epid. d) text. 11. in historia Chartadis ait: Anxietates autem circa cor & sudor exiguus per totum fere corpus, & febricula, frigescere videbatur, & primum quidem mente constabat, procedente autem die & anxietas major & inquietudo, & spiritus paulo densior, & confidentius & benignius, quam pro tempore, alloquebatur, & excipiebat, & quædam animi deliquia videbantur supervenire, offerentibus autem quibusdam succos, & ex farina aquam, non solvebantur, sed spiritus ad vesperam valde erat multus, & jactatio multa, & in dextra ac sinistra convertens sese nullo tempore quiescere poterat. In morbis quoque acutis, si cessante dolore aliquo, partem aliquam ignobilium tenente, anxii homines fiunt, malum significatur. Quod de Larissa calvo Hipp. in 3. lib. Epidem. comm. 3. e) text. 76. ita habet: Tertio femur desit dolere, mentis alienatio & turbatio, multumque sese jactavit. Quarto ad meridiem periit. E vulnere quoque ac percussione homines anxios reddi, malum esse Hippocrates, ut ex 5. lib. Epid. f) text. 55. constat, in illo observavit, cui caput lapide percussum fuit, & in illo g), cui hepar jaculo

quando
pessima
in diebus
criticis.Cum vo-
mitibus
malæ.Cum vi-
rium lan-
guore.Accessa-
tione do-
loris in
parte
ignobili.Ex vul-
nere.

Y 2

a) Lib. 1. text. 61. b) Pag. 393. lin. 9. c) Lib. 1. text. 62. d) Pag. 1212. text. 12. e) Ægr. 5. pag. 1101. f) Pag. 1155. text. 59. g) Ibid. pag. 1156. text. 61.

fuit percussum. In phreniticis quoque exitialibus inquietationes non raro spectari, Auctor *Prorrh. in 1. lib. text. 12.* ita habet: *In phreniticis in principio simpliciter & clementer habere, sed cerebro permutari, malum.* Ex his ergo colligamus omnes inquietationes, seu anxietates, malas esse, iis exceptis, quæ optimas crises antecedere solent; & quæ ex stomacho affecto fiunt, cum signis non perniciosis, aut ante, aut simul conspectis, aut subsecutis. Quales fuere observatæ in *Sileno a)*, *muliere in foro mendacium decumbente b)*, *Lavissa calvo c)*, atque in *Charade d)*.

CAP. V.

De prædictione ex tremoribus.

Tremor quid,

De Prognostico a tremoribus acturi, primo quid hæc sit affectio, & a quibus causis prodeat, cognoscendum est. Galen. *in 3. Epid. com. 1. text. 2.* tremorem speciem affectionis facit motionis, non secundum naturam, sed secundum arbitrium diminutæ, quod symptoma est ejusdem facultatis, moventis partes corporis læsas, in quo partes contrario motu moventur, quando facultas conatur partem movere, quæ, præ imbecillitate aut pondere gravata, motionem facit ex motu contrario mistam. Cujusmodi affectio differt a motu convulsivo, quem plures in acutis febribus pro tremore accipiunt; ex quo Hipp. in multis ægrotis tremorem pro motu convulsivo accepisse, quibusdam fuit suasum; qualis fuit, qui *in virgine illa pulvra Nerei*, ut *5. Epid. e) text. 47.* colligitur, apparuit: quomodo forte ex Medicis antiquis Sabinus atque Metrodorus dixerunt, tremorem esse parvam convulsionem; quasi affectionem mistam ex tremore & convulsione intelligere voluerint, quem tremorem motum convulsivum, atque convulsionem ex materia non proportionata, vulgus Medicorum etiam appellat. Alii etiam putant Hipp. aliquando tremorem pro rigore accepisse; veluti cum in *4. Epid. f)* dicat *de adolescente peregrino sexta die judicato: Septima rediit & dimisit cum tremore*; id est, ut ii volunt, cum rigore; quod tamen verum esse non videtur, quando vere

a) Lib. 1, Epidem. p. 969. Ægr. 2. b) Epid. lib. 3. p. 1080. Ægr. 12.
c) Ibid. p. 1101. Ægr. 5. d) Epid. lib. 7. text. 1212. e) Pag. 1154.
f) Pag. 1125. text. 13.

ibi Hipp. tremorem, minimeque rigorem, intellexisse, nobis vel ex eo persuaderetur, quod in eo crisis, sexta die facta, perfecta non fuerit, sed partim excretionem & partim transmissionem materie morbificæ pituitosæ, quæ musculos nervosque gravans tremorem faciebat. Sed de his satis, atque ad tremoris generationem nunc declinemus, de qua Gal. *in lib. de tremore, rigore palp. & convuls.* agens, scribit tremorem fieri a virium infirmitate, seu ab motricis facultatis imbecillitate, quæ aliquando per se propria ratione est imbecilla, ut in senibus, qui jam viribus defecerunt, & aliquando propter alias causas, quatenus contingit, ex ipsis ut motiva hæc facultas dissolvatur. Proinde Gal. dixit hujus facultatis imbecillitatem fieri aut alimenti inopia, ut in cholera, valido alvi profluvio, largo sanguinis fluxu, atque in magno jejunio, a quibus alimentum absumitur, & exinde facultas evadit imbecilla; aut vitali robore soluto, ut fit in stomachicis, cardiacis, animo defectis, frigore violento; aut denique plenitudine pondere gravante musculos, nervosque. Idem vero *in 3. Epid. comm. 1. text. 2.* nobis prodidisse visus est, cum tremoris causam fecerit musculorum virtutis imbecillitatem, eamque aut propria ratione fieri, aut ob copiam humorum gravantem, aut ob famem, lassitudinem, vigiliis, curas, immoderatam venerem dixerit, quæ omnia calorem nativum, seu vires, resolvunt. Verum consultius erit, ipsum Gal. clarius adhuc tremoris causas, & generationem, in hoc loco tradentem audire, qui ita habet: *Fit igitur tremor non solum ex laborantibus tum musculis tum nervis; verum quoque & valentibus, ubi supra vires quis grave aliquid aggreditur, vel manibus portans cernitur.* Itaque adolescentes quidam validissimi, dum prægrave quippiam gestant, cruribus obtremiscent, & præsertim ubi scalas ascendere tentaverunt, quod illis & ex gravissimo pondere, semibus vero atque aliter imbecillis ex minore accidit, nempe & hoc imbecillis grave: & paulo post ita causas omnes tremoris complectitur, dicens: *Fure igitur optimo, in comm. de trem. convuls. & rig. tremorem ex virium infirmitate perpetuo fieri demonstravimus.* At quoniam interdum quidem virtus ipsa per se imbecilla est, interdum ob animi affectum, atque etiam, quod nullo modo sua propria ratio-

Tremoris unde causæ.

Virium infirmitas.

Tremoris
causarum
differen-
tia.

ne affecta, ex gravi pondere hoc patiatur: tres itaque causarum differentiae tremoris existunt, instrumentorum scilicet arbitrio deputatorum intemperies, passionis animi, & grave onus. Intemperies vero cum calida, tum frigida, tum humida, tum sicca poterit musculos ita reddere imbecillos, ut exinde partes obtremiscant; caliditas quidem resolvens; seu dissipans partis nativum robur; aut frigiditas violenta, extinguens calorem nativum; aut humiditas, musculos imbibendo gravans; aut siccitas demum, humidum absument, quo calor servatur, & alitur; hinc plures lethalium phrenitidum in tremores, nervorum principio, nervisque ipsis immoderatus siccatis, desinere observatur: Animi vero passio, veluti timor, tristitia, immoderatum gaudium, & alii affectus animi, qui vires dissolvunt: aut denique grave onus, quo muscoli gravati nequeunt secundum voluntatem recte moveri. Sed his praemissis ad prognosin descendamus. Itaque dicimus quosdam tremores in principis

Tremores
in mor-
borum
principiis
quid praes-
agiant.

morborum apparere, & quosdam postea; nunc de iis, qui observantur in principis. Hi enim, ut docuit Gal. in 3. Epid. com. 1. text. 2. nunquam in morbi principio citra validum morbum, vel famem, vel lassitudines, vel vigilias, vel immoderatam venerem, aut ob humorum copiam gravantem. Quare cum ex tremoris causae non praecesserint, humorum multitudinem tantum significant, nihilque certi ad Prognosticum per se solum; tamen morbos graves significant, ex eo, quod omnis humorum multitudo difficilem reddat morbum. De huiusmodi tremore Hipp. ait in Epid. a) Pythion, qui prope telluris sacrum habitabat, cepit primo die tremor a manibus, febris acuta, delirium: qualis etiam tremor fuit observatus in Chærione tertia die, ut Hipp. in 3. Epid. b) text. 2. Ceterum etsi in morborum principis tremores copiam humorum, musculos aut nervos gravantem, nisi aut propter vigiliam, aut nimium jejunium, aut lassitudines, aut vigilias, aut immoderatam venerem, aut animi curam evenerint, significant; tamen aegroti periculo non vacabunt, si gravi ac maligno morbo, vel etiam longo, vexentur, quando necdum hi, sed vel etiam omnis morbus sit timendus in homine, qu-

a) Lib. 3. Aegr. 1. pag. 1059. b) Ibid. Aegr. 5. p. 1072.

quacunque de causa debilitato. Dixi illos, ob copiam humorum, per se solos quicquam certi de salute ac morte aegrotantium minime praemonstrare, verum si una alia symptomata gravia illuxerint, reddetur iudicium difficile: cujusmodi in uxore Emmyrrhis ab Hippoc. fuere observata, de quibus in 4. lib. Epid. a) text. 125. *uxor Emmyrrhis modo non morbosa videbatur sine febre, fatua esse, deinde in tremorem venit totius corporis & liquationem, & fastidium & sitim, & frigida erat.* Quod praesagium quoque illuxit in senes illo, de quo Hippoc. in eod. libro Epid. b) scripsit, post recidivam tremulum fuisse in initiis, in labiis & voce, quo tempore cutis corporis est observata circumtensior, frigida extrema fuerunt, quique merito obiit, tamen huiusmodi tremorem is forte a vermibus, ut aliis quoque visum est, passus fuerit. Atque hoc praesagium tremores in morborum principis. Quandoque vero sine alio morbo apparent, seu morbis statim incipientibus, ubi neque ebrietas, neque aliaqua externarum super dictarum causarum praecesserint, apoplexiae signum esse solent. Quod praesagium indicavit Hipp. in eod. 4. Epid. c) text. 102. hisce profecto verbis, dicens. *Incipientibus veluti subtremuli, & digiti & labia cum loquerentur, itidemque aliae partes: & proterea lingua citiori ac volutiore praediti. Rubor in facie praecipue his erat. Hivinum bibebant, aut vomitu commodo usi intumescabant.* Idque tremores in morborum principis praesagium. Ex iis vero, qui postea apparent, quidam criticam humorum transmutationem, natura a visceribus ad musculos propellente humorum molestorum partem; qui optimi sunt, modo una cum coctionis signis apparuerint. Cuiusmodi fuit tremor in adolescente peregrino, sexta die iudicato, ut 4. lib. Epid. d) text. 24. apud Hippoc. habetur, quem febris septima die cum tremore dimisit, quippe noxiis humoribus a principibus partibus ad musculos critiche transmissis. Saepè vero fit, ut, instante crisi per vomitum, tremor labium inferius teneat, quem tremorem Gal. inter signa futurorum in morbis vomituum in lib. 3. de Crisibus cap. ult. recensuit. Atque hi sunt tremores in morbis post principium observati, minime timendi

Tremores
quid
in mor-
bis signi-
ficent.

a) Pag. 1138. text. 39. b) Pag. 1139 text. 41. c) Pag. 1136, text. 36. d) Pag. 1127, text. 13.

Quinam
valde ti-
mendi.

timendi. Sunt vero alii omnes in febribus ardentibus & in cerebri inflammatione exsiccatis nervis, aut quovis modo læso principio nervorum, quippe cerebro, obortis, lethales; a siccatis quidem nervis in phreniticis tremores sunt mortales; proprii enim videntur tremores exitiosarum phrenitidum. Ex quo merito Auctor *Prorrh. a)* dixit. *Phreniticæ affectiones vehementer, tremula desinunt*, aut lethales sequuntur phrenitides. Gal. enim *in com.* ait: *Tremorem sequi vehementissimas phrenitides; nervorum enim infirmitates propter affectionis siccitatem phreniticis diutissime insunt, exsolutaque virtute tum vigiliis, tum motionibus multis, simulque nervis supra modum arefactis, tremores fiunt.* Quare in phrenitide tremores perpetuo lethales existunt; multoque magis, si una cum convulsis partibus apparent, quæ omnia sequi solent vehementes phrenitides. In principio vero phrenitidis lethales non sunt: tremores enim linguæ, & voces obtremitentes deliriorum tantummodo futurorum esse signa. Auctor *Prorrh. lib. 1. text. 19.* docuit. In obscuris & blandis phreniticis, exsoluta virtute animali, solent etiam tremores observari, qui quidem omnes sunt exitiosi. De quibus *in 1. Prorrh. text. 34.* scribitur: *Tremula, obscura, blandaque & contrectabiles desipientie valde phreniticæ, ut Didymarcho in Co. evenit.* Hæ enim exsoluta virtute fiunt, ut nos superius, ubi de phreniticis egimus, ostendimus. Ex gravi quoque cerebri læsione, eadem ratione reddita infirma vi motrice, fiunt tremores lethalissimi, quales fuerunt in *virgine illa plucra Nerei*, ab Hippocrate observati *in 5. Epid. b) text. 47.*

CAP. VI.

De palpitationibus, quidque in morbis præfagiant.

Palpitationem proprie dictam Galen. ac alii Græci Medici intelligunt, quendam motum depravatum, ut Galen. docuit *in 2. lib. de symp. causis, cap. 2.* non autem arteriarum pulsus, quomodo quosdam Antiquorum palpitationem intellexisse, Galen. *in 3. Prorrh. text. 52.* nobis memoriæ prodidit. ipsamque esse particulæ alicujus præter naturam dilatationem, ac distensionem, ibidem tradidit: veluti *in lib. de trem. convuls.*

a) Lib. 1. text. 9. b) Pag. 1154. text. 50.

& palp. cap. 5. scripsit, palpitationem esse distentionem quandam atque subsidentiam, quæ aut in toto corpore fit, qualis in phrenitico ab Hipp. a) fuit observata, aut in una parte, aut in multis simul; in una parte veluti ventris, hypochondrii, cordis & aliarum partium generantur seu concitantur palpitationes, ut nobis Gal. est Auctor *in nuper citato lib. & in omnibus corporis partibus*, quæ dilatari possunt, maximeque in cute, sive loco, qui inter cutem, & carnem subjacet; atque in musculis facilius hic affectus etiam concitatur, quod meatus satis magnos habeant, in quos commode flatus crassos, palpitationum causas, recipiunt. Hos affectus vero concitari ex vapore crasso, cui non sit transitus, Gal. in loco nuperime citato ita docet. *Palpitationum causam esse pronuncio spiritum crassum, & vaporosum, cui non sit transitus, hunc autem colligi oportere dico in cavitate quadam non admodum exigua, si pars distentionem sensibilem habitura sit: Quod in primo Prorrh. text. 29.* confirmavit, dicens palpitationem a flatuoso spiritu proficisci. Quos sane flatus a crassioribus crudisque humoribus fieri, non minusque hos flatus atque humores propter frigiditatem congeri, ibidem prodidit. Ex biliosorum vero ac summe putridorum humorum morfu, nec non a vaporibus venenosis, os ventriculi, & omnium maxime cor infestantibus, cor & ventriculum non raro palpitare, *in lib. de trem. palp. convuls.* nuper citato, Gal. docuit, quem affectum *Cardialgiam & Cardiacam passionem* quidam faciunt, cumque palpitatione confundunt, cum tamen vera non sit. Sed his præmissis ad Prognosticum descendamus, & primo hoc sciamus, quippe an in morbis acutis quædam observetur palpitatio, ex qua salus ægrotis indicetur. Certe res maxime videretur dubia; quando leves quarundam partium palpitationes per se quicquam certi non prædicent: ceterum solent aliquando critice concitari eo modo, quo vertigines, dolores, anxietates & hujusmodi alia critica, antequam fiat in corpore perturbatio, concitari solent. Proinde quandoque palpitationes critice apparere solent, quæ facile ex futuræ crisis signis ab aliis intertinguntur. De quibus *in 1. Prorrh. text. 36.* legitur. *Circum umbilicum dolores palpitantes, quod mentis*

Palpitationum
causæ.

Palpitationes
critice
apparentes,

Z

a) Lib. 3. Epid. Ægr. 4. pag. 1100.

Palpitationes omnes in morbis malæ.

permutationem ostendat, quippiam habent: circa iudicationem vero his spiritus universus cum vehemēti contentione penetrat. Et postea in 3. Prorrh. a) text. 52. Ventrīs quoque palpitationes cum hypochondrii tensione sublonga & tumente sanguinis indicant eruptionem, inborrescunt autem hi. Ex quibus colligamus, dari quasdam palpitationes criticas salutare. His itaque exceptis, omnes palpitationes in morbis sunt malæ, ac non solum in morbis acutis, sed vel etiam absque alio morbo huiusmodi affectus sunt timendi; præsertimque, quæ in corde ac ventriculo observantur, & omnium maxime in cordis passione, ex venenosis cum humoribus tum vaporibus oborta, quæ in syncopen desinunt, de quibus forte Hipp. in 2. Aphor. 41. Qui frequenter ac fortiter absque causa manifesta exsolvantur, de repente moriuntur. Et Galen. ait: Sicut & ille, cui, dum exsolveretur, cor fortiter palpitabat. Atque, ut uno verbo dicam, omnes palpitationes fortes, cor invadentes sæpius, cum alia sine causa manifesta exsolutione, ad mortem breviter homines deducunt, ut Auctor est Gal. in lib. 5. de loc. affect. cap. 2. neque hi, qui hoc symptomate vexantur, multos annos vivere possunt. Sed age, dicemus in morbis quidem acutis omnes palpitationes (criticis exceptis) esse malas, omniumque maxime perpetuas, totumque corpus aut nobile viscus infestantes, aut plures partes simul; idque, quod nobis refrigerationem caloris naturalis indicent, quando propter refrigerationem, ut Gal. affirmavit, in 1. Prorrh. text. 29. omnem vero refrigerationem calidis siccisque morbis maxime esse timendam, alias a nobis est demonstratum. Ex qua causa comatosos lethargicosque affectus phreniticis supervenientes lethales esse, superiori libro a nobis fuit demonstratum. Cuiusmodi Hipp. ut ex Epidemiis conitat, in multis moribundis observavit. De Sileno b) autem, qui obiit, scripsit. A primo hic ad finem usque spiritum magnum habuit, & vavum, hypochondrii perpetuam palpitationem. Quæ vero in toto corpore fiunt, sunt pessimæ, quod maximam caloris nativi diminutionem testentur, de quibus in 1. Prorrh. c) scribitur: Palpitationes per totum an voce destituti moriantur: & Gal. in comment. ait: Cum igitur corpus totum palpitaverit,

a) Lib. 1. text. 144. b) Epidem. lib. 1. pag. 969. Ægr. 2.
c) Text. 30.

rit, fieri potest, ut qui ita affectus sit, propter frigiditatem voce destitutus pereat, non amplius moventibus gutturis musculis, aut iis, qui in eos prouunt, nervis, suo fungi munere queuntibus. De qua palpitatione forte Hipp. 1. Epid. comm. 3. a) text. 21. cum de Philini uxore loqueretur, dixit. Circa diem decimum quartum, palpitationes, totum corpus dolebat, (quasi dixerit per totum corpus palpitantes dolores) multum loquebatur, aliquantisper mente consistit, brevi rursus desipuit, circa diem decimum septimum obmutescerebat, vigesimo obiit: & de phrenitico adhuc clarius b) text. 25. Postvidie mane vocem amisit, febris acuta, sudavit, non intermisit, palpitationes per totum corpus, nocte convulsiones. Tertio cuncta exacerbata sunt, defunctus est. Quare pessimæ & lethales omnes in morbis acutis sunt palpitationes, quæ diu, & maxime totum corpus vexant; ex iis vero, quæ partes quasdam tantum occupant, exitiosæ non minus sunt, quæ in cordis regione eodem modo observantur: cum in eo calidissimo morbo refrigerationem factam esse signant, quæ perpetuo, in acutis morbis, quasi caloris extinctionem testatur, qualis forte fuit, quam in Adolescente Malibæ Hip. vidit, de quo c) ait: Cordis palpitatione ad finem usque perpetua, minxit oleosum. Ex quibus colligamus, palpitationes omnes (criticis exceptis) in acutis morbis malas esse, perniciosasque esse maxime, quæ diu totum corpus vexant, aut nobile viscus. Has vero perpetuo malas esse confirmabunt signa alia mala, & cruditatis & exitii. Quibus malis signis iudicari poterant lethales, quæ in Sileno, in uxore Philini, in phrenitico, atque in Malibæ adolescente ab Hipp. fuere observatæ, cum omnes una cum aliis signis perniciosis, ac morbo plane crudo, illuxerint.

C A P. VII.

De convulsionibus, quidque in morbis præfagiant.

Sed age de convulsionum etiam præfagio agamus, eæ namque cum solæ, tum una cum aliis morbis, etsi perpetuo malum, raro salutem, sæpius exitium Medicis indicant. Quales esse videntur, quæ in febribus, resiccatis nervis, concitantur.

Z 2

Quæ

a) Pag. 976. Ægr. 4. b) Lib. 3. Epidem. pag. 1100. Ægr. 4.
c) Lib. 3. Epid. pag. 1117. Ægr. 16.

Quæ vero repentinæ ac in principio morbi fiunt, quicquam certi ad prognosticum non habent; non paucæ etiam in febribus apparent, & ex se ipsis, præter multitudinem humorum, nihil certi ad salutem (criticis exceptis) præmonstrantes. Sed de omnibus nunc accuratius, postquam quid convulsiones sint, ipsarum differentias atque causas noverimus, agendum erit. Convulsio, *spasmus* Græcis dicta, est, ut Galen. auctor est in *lib. 2. de symptom. caus. cap. 2.* ubi nervi & muscoli præter voluntatem tenduntur, in eumque veniunt affectum, quem in motibus secundum arbitrium factis assumerunt. In libro etiam *definit. medic.* scribit, convulsionem esse affectum, qui nervis ac musculis accidit, cum modo corpus totum, modo pars, voluntatis injussu, trahitur, ex quo merito *tentio* & *distentio*, hoc genus a multis appellatum est: sed quidam convulsionem seu spasmum a distentione distinguunt, ex Hippoc. in 4. *Aphorism. 57.* ita scribente. *Si cui convulsione, aut distentione nervorum, detento febris successerit, morbum solvit.* Sed hoc Gal. in *comm. probe* explicavit, quippe cum ex tribus convulsionum differentiis, Græce *tetanos* dicta, proprie magis distentio, & non convulsio, vel ex eo dicatur, quod in ipsa non appareant partes convulsæ; quoniam æqualiter ante & retro tenduntur, atque ideo præcipuum illi nomen est datum distentio. Duplex vero est convulsio, una permanens perpetua ac sine motu conspicuo, cujus triplex est differentia, una quidam *distentio* Latinis, *Tetanos* Græcis, Celso *rigor* appellata, quippe ubi cervix una cum reliquo corpore immobilis manet, & in neutram partem inflectitur, sed juxta utramque recta intenditur, cui proprie magis nomen est datum ab Hippocrat. distentio, quasi a convulsione differat, quod in ipsa, ut ex Gal. dictum est, partes convulsæ non appareant. Altera *Emprothotonos* dicitur, quæ fit, cum caput, cervix, reliquumque corpus in pectus contrahitur, quæ ob id dicitur etiam *tentio ad anteriora*. Tertia *Opiſthotonos*, ideo dicta a Græcis, & a nostris *tentio ad posteriora*, quando caput in scapulas flectatur. Has vero Gal. in *libr. medicarum definitionum* his verbis complexus est. *Nam & ii, quos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripiuntur, quales Græci Emprothotonos, Opiſthotonos ac Tetanos appellant,*

Convul-
sio quid.

Convul-
sionum
differen-
tiæ.

Perma-
nens
quid.

tant, quoniam modo in anteriorem, modo in posteriorem, modo in nullam flectitur partem, sed rectum atque immobile corpus intenditur. Altera vero cum crebro motu & interrupto. Has vero medici appellant *motus convulsivos*, ac vel etiam convulsiones ex materia non proportionata, cum a morſu, & vellicatione nervorum partium, aut violenta contentione ac labore, qualis est *Epilepsia* Græcis dicta, atque illa, quæ per consensum ab ore ventriculi demorſo, aut cerebro primo læso venit. Hanc postremam convulsionis speciem minime exquisite, & per se convulsionem dicimus, sed potius motum convulsivum, cujus quædam universalis, ubi cerebrum primario affectu læsum est, & quædam particularis, prout particularis nervus aut musculus vellicatur: non secus quam etiam permanens, & sine motu; ubi totum corpus læso cerebro occupat, universalis dicatur, atque illa particularis, quæ est partis cujuscumque convulsæ. Qua ratione quidam *spasmus cynicum* appellant, oris torturam, aut melius, ubi oris partes convelluntur. De partibus vero, quæ convelli & distendi possunt, ac de loco in convulsis affecto, Galen. in 3. *de loc. affect. cap. 6.* ait, omnes corporis partes convelli posse, quæ aptæ sunt moveri: etenim partes in corpore, quæ moventur, ope nervorum ac musculorum moventur. Quibus convulsis motio vitiatur, veluti dentium invita concussio, *Trysmos* Græcis dicta, musculorum mandibularum est convulsio, ut Galen. in 2. *de loc. affect. cap. 2.* docuit. Ex convulsis vero partibus, an spinalis medulla, an cerebrum, an nervi, & quales læsi sint, in *lib. 3. de loc. affectis* ita docuit. *Convulso enim universo corpore, omnes quidem autumant affici talem quampiam partem, quæ, ut in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium nervorum communis velut caudex, non paucorum in una parte, quemadmodum ramus, veluti, quando vel erus, vel altera manus forte fortuna convellitur, totius membri convulsio, nervorum, qui ad ipsum perveniunt, originem affectam fuisse, declarat, rami cujuscumque in arbore exemplo.* Quando autem universum corpus afficitur, communem originem omnium infra faciem nervorum, quæ arboris caudici proportionem respondet, affectum esse putandum est, qui sunt primi spinalis medullæ; verum etiam cerebrum ipsum putamus; etenim labra quoque sæpenumero convulsæ videmus, item ocu-

Motus
convulsi-
vi quid.

Convul-
sio quas-
nam par-
tes afficit.

Convul-
tionis
causæ.

los, frontis cutem, totas mandibulas, similiter & linguæ radicem. At, quia omnes jam dictas partes a musculis ex cerebro nervos suscipientibus moveri; ex anatome didicimus, cerebrum, ipsis sic laborantibus, credimus esse affectum: ubi vero ipsis illæsis, ceteras partes convelli viderimus, dorsalis medullæ initium affectum esse fatemur. Sed cognitis læsis partibus ex convulsis partibus, nunc causas, a quibus partes convelluntur, proponamus; atque primo convulsiones perpetuæ, & permanentes sine manifesto motu, de quibus Hipp. in lib. 6. Aphor. 39. ita scripsit. *Convulsio fit vel ex repletione vel inanitione.* Idem Galen. in 2. & 3. de loc. affect. in 4. & 6. Aphor. in lib. de trem. palp. convuls. ac ferme innumeris aliis locis idem confirmavit, sed præsertim in 2. lib. de sympt. causis ita dicens. *At convulsio in eandem dispositionem nervos musculosque ducit, in quam, cum pro naturæ lege se habeant, ab animali virtute ducebantur. Sive igitur ad principium tensis, sive flatus influxu impletis musculis voluntarii motus erant, hæc eadem in convulsione accident, tum spiritu fluctuoso in musculis gigni potente, tum multis, qui tensionem creant, (e quorum numero phlegmone est) affectibus.* Quorum caput (sicut Hippoc. dixit) duplex est; impletio, vacuatioque: in phlegmonarum generis vitis impletio; in ardentissimis, siccissimisque febribus vacuatio. Porro, quod, impletis, vacuatisque plus julto nervosis corporibus, omnia tenduntur, docent, quæ in instrumentis musicis intentæ sunt chordæ, quippe, quæ sive in humidam, humectamve, sive in siccam & squalentem domum repositæ, disrumpantur, ideoque eas artifices, priusquam reponant, relaxant. Quam convulsionum generationem Gal. in 3. de loc. affect. cap. 6. hisce verbis illustravit, dicens: *Etenim si videris nervosa corpora, vel chordas ob ambientis aëris immodicam intemperiem, adeo vehementer, ut rumpantur, intentas, haud difficulter intelliges idem in animantium quoque nervis posse contingere.* Sed quomodo affecto aëre tenduntur chordæ, ut rumpantur? Si vel nimis aridus vel admodum humidus fiat: nempe humor madefacit ipsas, ut in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas tendit; ac velut sol, tergora arefaciens, contrahit, ita siccitas chordas, & trahit, & tendit; sic lora quoque, quam ad ignem siccantur, contrahi tendique videntur. Gal. his duabus convulsionum causis, ter-

tertiam addidit in lib. 3. Aphor. 25. quippe nervosarum partium infirmitatem, qua ratione facile puerulos convulsionibus tentari, tum propter crudum, quo exsuperant, alimentum, tum quod nervosæ partes nondum validas habeant, nobis prodidit. Replentur vero nervosæ partes humore sæpius crudo, a quo convelluntur, ut ex Gal. in 2. de symp. caus. cap. 2. habetur, velut in pueris fit, qui cum exsuperent crudo alimento, & habeant nervosæ partes non usque adeo validas, facile distentionibus tentantur, ut Hippoc. in lib. 3. Aphor. 25. docuit, hincque in 2. Epidem. comm. 5. a) text. 8. scripsit: *Si pueris spasmus fiat, ignem fac; qua ratione ipsorum convulsiones, vel etiam in febribus factæ, non sunt perpetuo periculose: ad quam causam reducuntur convulsiones tum ex humido aëre, qua ratione, ut Gal. nobis est auctor, in 1. Epid. com. 2. b) text. 24. in humida & frigida aëris constitutione Hippoc. scribit, multos & maxime pueros convulsionibus laborasse; tum ex immodico vino factæ. Aliquando etiam sanguine, ac biliosis excrementis, nervosæ partes imbutæ tenduntur ac convelluntur, aliquando flatu, atque non raro phlegmone aliquo aut primigenio, aut consensu proximarum partium. Quales sunt hypochondriorum tentiones propter aut septi transversæ, aut pleuræ membranæ, aut hepatis, ingentes inflammationes. Ad quod genus pertinere videntur convulsiones ex vulnere factæ cum phlegmone. Siccantur vero partes, seu, ut Hippoc. verbis utar, inaniuntur, evacuanturve tum propter caloris incendium, tum propter immoderatum frigus. De his Hippoc. in 5. Aphor. 17. ait: *Frigidum autem convulsiones, distentiones. Et paulo post. c): ulceribus frigidum mordax, cutim obdurat, dolorem insuppurabilem facit, denigrat, rigores febriles facit, item convulsiones & distentiones: & Gal. in comment. ait: immodicum scilicet frigus has facit convulsiones, & distentiones, & nervorum refrigerationem; sicuti enim non oportet ipsorum substantiam ab immodico calore dissolvi, sic neque ultra modum convenientem refrigerari, & in unum cogi ac cohiberi.* Frigus enim in re. excellu invadens nervos ac musculos, tendines, ligamenta, pri-*

Convul-
siones
Reple-
tione.Siccatio-
ne & in-
anitione.Afrig-
re.

a) Pag. 1040. inter C. & D. Videtur enim juxta mentem Foesii, non pueris sed puerperis legendum esse: quum nusquam in Epidemicis hæc ita dicta de pueris repetatur licuerit. b) Pag. 944. sub finem. c) Aphor. 20:

primò in cute parit inæqualitatem, repulso introrsum humido ac calore, deinde siccat exprimendo, quod tenue est, cogit, densat, indurat, cogendo sinus interiores & poros, prohibet distillationem, & effluvium, atque alimenti receptionem, sic rigidæ manent partes, duræ & distentæ: de quibus in *Coac. præ-sagis a*): Rigor convulsionem in posteriora inferens, interficit & Gal. in libr. definitionum medicarum ait: Nam & ii, quos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripiuntur, quales Græci emprosthotonos, opisthotonos, ac tetanos appellant. Idem & multo efficacius immodicus calor, seu caloris incendium agit; omnem enim musculorum nervosarumque aliarum partium humidam substantiam resolvendo, eæ caloris incendio maxime resiccantur, arefcunt, ac propterea distenduntur, ac convelluntur. Quomodo ardentes febres, veluti ignis, nervos siccantes, eos distendunt, ac convellunt, atque ut Gal. in 4. Aphor. 66. docet, perniciosas afferunt convulsiones. Eodem item modo phrenitides exitiosæ, substantiam nervorum immodico calore dissolventes, in convulsiones desinere solent. Atque magni æstus, eadem prorsus ratione, idem, Gal. in 7. Aphorif. 13. docente, siccando faciunt, non minus & assiduæ vigiliæ, atque omnes insignes seu immodicæ cum vacationes tum purgationes, ut ex Gal. in libr. quinto Aph. 3. & 4. sexto, atque in septimo Aph. 9. colligitur. Ipse vero has omnes siccarum, ut ita loquar, convulsionum causas in 3. de loc. affect. cap. 5. hisce verbis est complexus, dicens. Quippe quum convulsio fit vel a labore, vel vigiliis, vel fame, vel solitudine, vel arida æstuantique feбри, qualem in phreniticis videre est, causam ejus ariditatem vacationemque recte putaveris. Quare tot causas habent convulsiones, perpetuæ ac permanentes, quippe aut nervosarum partium repletionem, aut siccationem, evacuationem seu inanitionem. Quæ vero cum manifesto motu fiunt, quales sunt epilepticæ, ac quas motus convulsivos vocant; alias causas habent. Aut enim ab humore crasso ac viscido ventriculos cerebri obstruente, quo modo universalem convulsionem, quam Græci Epilepsiam, alii morbum comitalem vocant, oriri, Gal. in libr. 3. de loc. affectis cap. 7. ita scripsit. Atque mor-

a) Text. 23,

bus quoque comitalis convulsio est omnium corporis partium non perpetua, ut in Emprosthotono atque Tetano videre est, sed quæ ex temporum accidit intervallis, atque hæc convulsio cerebro primaria, & per se læso fit, veluti per consensum ipso quoque læso corpora sæpius pati convulsiones observamus cum universales tum particulares. Galen. enim ore ventriculi læso nedum convulsiones fieri, cerebro nervorum in principio læsione communicata, sed vel etiam gravissimos alios affectus demonstravit in lib. 5. de locis affect. cap. 6. Grammaticum enim, narrat, juvenem, qui quonies vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut in ediam sustineret, aut irasceret, comitali morbo corripiebatur, quippe ex bilioso acrique sicco os ventriculi mordente. In lib. vero 5. Aphor. 1. Gal. narrat, quendam Adolescentem ab humore æruginoso, os ventriculi mordente, sæpius universali convulsione fuisse tentatum, eamque ipsum non reliquisse, quoad per vomitum æruginem excerneret, & in libr. de venæ sect. adversus Erasist. Diodorum Grammaticum, cum diu jejunos mansisset, convulsionibus ob eam causam fuisse tentatum. Ex contentione quoque ac labore, qui fit cum ventriculus aliquod infestum expellere conetur, convulsio fit, non secusque fit vera epilepsia, dum expultrix in cerebro conatur a ventriculis expellere succum crassum ac viscidum, ipsos obstruentem, ac viam spiritibus animalibus prohibentem. Qua ratione recte quidem dixit Hipp. a) ab Elleboro albo, ex ejus infestissima qualitate os ventriculi mordente, fieri convulsionem, quam nos Patavii, ubi Medicinæ operam daremus, vidimus in quodam juvene, cui album veratrum, seu elleborus, a fatuo quodam pharmacopœo, nigri loco exhibitus est, in aliis multis, quorum ore ventriculi aut a biliosis aut ab æruginosis humoribus, aut ab aliquo venenorum erodentium læso. Quare per consensum etiam ex ore ventriculi læso læditur cerebrum, & homines convelluntur, ac nec dum ubi hujusmodi membrum læditur, sed maxime etiam uterus læsus convulsionem concitat, cerebro ab ipso communicata læsione, ex quo merito plures ex hystericis mulieribus convulsionibus non raro tentari solent. Galen. scribit in 6. lib. de loc. affect. cap. 5. Viduam quandam mulierem ex semine retento,

Ex contentione & labore.

Ex partium consensu.

a) Lib. 4. Aphor. 16,

tento, utero læso convulsione fuisse tentatam, excretoque semine crasso, fœtido, fuisse liberatam. Hinc Auctor Prorrheticorum in 3. Prorrh. a) 27. ait, *convulsiones in hysteriis mulieribus esse faciles, quales Dorcadi contigisse meminit.* At & ab hoc membro, quippe ab utero, atque ab aliis partibus venefica & maxime infesta aura ad cerebrum ascendente aliam epilepsiae speciem Gal. in duobus pueris (ut ex 3. lib. de loc. affect. cap. 7. colligitur) observavit, atque ab his causis concitari convulsiones non permanentes, sed cum motu quæ fiunt, nobis esto persuasum, omnium vero cum convulsionum tum motuum convulsivorum causas omnes Gal. in lib. 12. Methodi med. cap. ult. has esse perstrinxit, quippe has fieri aut a siccitate, a repletione, a magna phlegmone, a mordente humore, atque ab ingenti frigore. Sed satis accurate cognitæ causis convulsionum, modo signa, a quibus possunt futuræ præcognosci, de quibus in lib. 5. Coac. præf. b) text. 5. hæc leguntur. *Leviter feroces insanæ ferinæ sunt, & convulsionem significant: Et paulo post text. c) 13. Qui capite dolent firmiter, delirantes, alvo suppressa, feroci aspectu, rubore in facie efflorescente, in posteriorem partem convelluntur.* Has sequi cerebri exitiosas inflammationes rationi quadrat, cum illa signa phreniticorum lethalium sint, propriumque, ut a Galeno in primo Prorrheticor. habetur, ipsos, antequam moriantur, convelli, convulsosque mori. Auctor vero Prorrh. in 1. lib. d) text. 22. ait: *In phreniticis frequentes permutaciones convulsionem indicant.* In eodem vero 5. libr. Coac. præf. c) text. 9. scribitur. *In acutis doloribus capitis, iisdemque torpidis cum gravitate, convulsiones fieri solent: Et paulo post text. 22. Capite dolentes leviter & exsudantes, intercepta alvo, in convulsionem incidunt.* Atque hæc de notis convulsionum futurarum; quarum dolores tantum capitis vehementes, & vehementia seu ferina deliria certe possunt prædicere convulsiones; reliquæ vero notæ incertius ac infidelius, sed Hipp. in 3. Progn. g) text. 34. de puerorum futuris prævidendis convulsionibus ita scripsit. *Pueris autem convulsiones accidunt, si febris acuta fuerit, nec alvus dejiciat, ac si vigilent, paveant, lugeant, colorem mutant, & viridem, aut lividum,*

a) Lib. 1. text. 119. b) Text. 85. c) text. 85. d) text. 28. e) text. 171. f) text. 177. g) pag. 46. lin. 24.

dum, aut rubidum trahant. Hæc igitur nuperrime editis pueris promptissime accidunt ad septimum usque annum. Adultiores vero pueri, virique non item in febribus prebentur convulsionibus, nisi aliquod indicium existit validissimum ac deterrimum, qualia per phrenitidem accidunt. Sed de his satis, nunc ad prognosticum ex convulsionibus sumendum declinemus, & primum de iis, quæ citra febrem affligunt, pauca attingamus. Convulsionum itaque eæ, quæ fiunt repletis humore crudo nervosis partibus, minus periculi affertur ægrotis, quam quæ siccatis arefactisque nervis musculisque concitantur: cognoscuntur vero a repletione factæ, eo quod repente fiant. Ceterum ex tribus convulsionum differentiis, tetanus vocata, affectus est acutissimus; sæpiusque cito interficiens, quippe tribus aut quatuor diebus, cum convulsis musculis tum mandibularum, tum gulæ, non possint deglutire, neque nutriri cibis, neque medicamentis devorandis juvari, sed ubi morbus in dies protrahitur, de salute bene sperandum est. Quod Hipp. in 5. lib. Aph. 6. ita expressit. *Quicumque a distentione corripuntur, in quatuor diebus pereunt, si vero has effugerint, sani fiunt.* Convulsiones omnes solent quam maxime a febribus, si supervenerint, juvari, quod absumat calor febrilis humores nervosas partes replentes, de quibus Gal. in 2. Aph. 26. ita scripsit. *Quum ergo secunda valetudine quempiam de repente convelli accidat, talem a plenitudine proficisci convulsionem necesse est, ita enim infarciuntur: viscidis & frigidis humoribus, quibus etiam aluntur, ut spasimum patiantur, cui superveniens febris, frigidus illos calefacere, & lentos attenuare humores, & discutere solet.* Hocque est, quod Hipp. in 4. Aph. 57. dixit: *Qui a convulsione aut distentione nervorum tenetur, febre superveniente, liberantur.* Ex quo merito ipse quoque in 2. lib. Aph. 26. dixerat. *Febrem convulsioni supervenire melius est, quam febre convulsionem.* Hinc recte ab ipso in 2. Epid. a) com. 5. text. 8. sancitum est, quod si pueris spasimus fiat, ignem exerceamus seu inuramus, quod crudos crassosque humores calefaciat, extenuet, & discutiat. Quo itaque convulsis succedens febris vehementior erit, & vehementiore rigore eo efficacius eos sanabit, qualis esse solet quartana, quæ cum frigus intensum habere solet, tum ca-

A a 2

lorem

a) Sect. 5. p. 1046. lin. 11. ubi tamen de puerperis non de pueris hoc affirmatur: nec etiam licuit textum similem alibi reperire, ubi de pueris sermo est.

Convulsionis futuræ signa.

Convulsiones quid præfagiant.

Convulsiones, quæ citra febrem affligunt.

Convulsiones in quibus de salute sperandum.

lorem efficacissimum merito ipsa liberat a magno morbo, si Hippocrati atque experientiae credimus, & merito sane, cum ipsa calorem habeat ceteris aliis febribus efficacior, quod ipse in terrena crassiori ac densiori materia fundetur, atque hoc est, quod nobis Hipp. innuit in lib. 5. Aphor. 70. hisce verbis. *Quartana capti non admodum a convulsionibus capiuntur, si vero prius capiuntur & quartana supervenerit, liberantur.* Hocque nedum ob calorem, qui efficacissime repletionem nervosarum partium discutit, sed quin etiam ob frigus cum intensum, tum diu quatuor corpora, quid a nervosis partibus humoris eo motu digeritur, quare convulsis superveniens febris, bonum, quatenus repletionem discutendo tollat. Quod de convulsis ab ebrietate Hippoc. ita confirmavit, in Sect. a) 5. Aph. 25. dicens; *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur.* Atque hae sunt convulsionem, in quibus de salute sperandum erit, ac multo plus, si in pueris fiant, qui quo facilius adultis, cum ob crudum alimentum, quo abundant, tum quia partes nervosas infirmas, (ut Gal. in 3. lib. Aph. 5. est auctor) habent convelluntur, eo n inoris periculi malum decernunt, at multo facilius hos superveniens febris juvabit. Ex quo neque convulsionem in febribus hos capientes ita sunt detestandae, in adultis vero solent esse perniciosae, quatenus fiunt plerumque resiccatis atque arefactis a febrili calore nervosis partibus, quo nihil perniciosius, ut Gal. visum est, qui de ipsis in lib. 12. Meth. med. cap. 8. ita scripsit. *Scire namque licet ejusmodi affectum, si modo curabitur, humectationem poscere. Ceterum curatu perdifficilem esse, vel potius, qui curari omnino non possit, si febris occasione est contractus, succedit maxime exitiali phrenitidi. Nec sanatum quempiam ita convulsorum aut ipse vidi, aut alium narrantem audivi.* In pueris vero febricitantibus non sunt ita malae detestandae, ut paulo post clarius ex Hipp. b) in 2. Epid. com. 2. demonstrabimus. Ceterum in aliis omnibus aetatibus a siccitate factae convulsionem sunt perniciosae. Hinc timendae esse videantur convulsionem, quae in febribus fiunt, ex quo merito Hipp. c) dixit, melius esse, si convulsionibus febres succedant, quam convulsionem febribus, d) quae a purgatione, vacua-

Convul-
siones
quam
timendae.

a) Aphor. 5. b) Lib. 1. Epid. Sect. 2. p. 944. lit H. c) Lib. 2. Aphor. 26. d) Lib. 5. Aphor. 1, 2, 3.

tionem insigni, quod omnes hae siccent, pessimae sunt; de quibus Auctor Prorrh. a) in lib. 3. ita scribit: *Quibus ex naribus copiosa violenta, & multa fluunt, ad convulsionem trahi interdum deducuntur:* & in 5. Aphor. b) Hipp. *Ubi sanguis multus fluxerit, singultus aut convulsio, malum:* & paulo post quippe in Aphorif. 56. ait: c) *Ex fluxu muliebri si convulsio & animi defectus advenit, malum,* quod repetit in lib. 7. Aph. 9. cum dixerit. *A sanguinis profusio convulsio, malum:* quam rem clarius egit in lib. 6. Aphorif. Galen. cum dixerit, convulsionem ab evacuatione esse acutissimam & perniciosissimam, eadem ratione in lib. 7. Aphorif. 13. Hippoc. scripsit, *ab aestibus fortibus convulsionem, aut distentionem, malum:* & paulo post Aph. 18. in vigilia convulsio, malum. Quod cum fortes aestus, vel febres ardentes vel inustiones tum vigiliae immoderatae substantiam humidam dissolvant, evacuentque. Eodem in idem modo immoderatae purgationes siccando convulsionem perniciosas pariunt, quod Hipp. in 5. lib. Aph. 4. affirmavit, cum scripserit. *Ex immodica purgatione convulsio aut singultus, malum:* Et in sect. 7. Aph. 25. *Ex medicamenti potione convulsio, lethale:* Et d) in sect. 7. aph. 5. *Convulsio ab elleboro, lethale.* Atque hae de Prognostico convulsionum perpetuarum. Nunc pauca de iis, quae aut contentione, aut mortu sunt, dum natura conatur ventriculis cerebri excutere humorem viscidum & crassum, attingamus, cum hae cumulatius sint posterius a nobis tractanda; *Epilepticos* vocamus illos. Gal. in lib. 5. Aph. scribit, *Epileptiam* neque acutissimum, neque periculosissimum esse affectum: & merito quidem, cum quod chronicus morbus sit, tum quod plures ab ipso evadunt; uti pueri, quos Hippoc. in Sect. 2. Aphorif. 45. sanari ita scripsit: *Quicumque juvenes morbo comitiali laborent, mutatione maxime aetatis & temporum & locorum & victuum quoque liberantur.* Expressit vero, quibus sanari possunt & non possunt in quinto lib. Aphor. 7. dicens: *Quicumque in orbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt, quibus vero accidunt viginti quinque annos natis, hi plerumque moriuntur.* Gal. scribit in lib. de pueri epileptico, se plures pueros sanavisse, atque in lib. de purg. med. facult. plures vel etiam ex iis, qui non sanantur, in vere purgatos, atque sanguinis mis-

Convul-
siones a
contentione
aut
morsu.

A a 3

e) Lib. 1. text. 145. b) Lib. 5. Aphor. 3. c) Lib. 5. d) Lib. 5. Aphor. 1.

fione præcavisse: ceteræ verò aliæ convulsiones, quæ aut per consensum ab aliquo acri humore aut veneno, aut vapore venenoso, & maligno concitantur, curantur. Cujusmodi fuit, quam patiebatur Grammaticus ob amaram bilem, & Adolescens ab ærugine os ventriculi mordente, qui, excreta per vomitum ærugine, liberatus fuit. Itemque & alia a malignis vaporibus; sed hæc sufficient nobis ad judicandos eventus convulsionum sine febre concitatarum: nunc de iis, quæ in febribus acutis fiunt, agamus.

C A P. VIII.

Quid convulsiones in febribus acutis significant.

Convulsiones quid in morbis significant.

Convulsiones omnes, quæ in principiis morborum acutorum fiunt, multitudinem humorum significant, quæ partes nervosæ repletæ contenduntur seu convelluntur. Hæ quicquam certi in morbis non indicant, gravissimum tamen morbum testantur, neque profus periculo vacantem, quando omnes morbi a multitudine crudorum humorum graves sint, nec periculo careant. Qualis fuere, quæ Hippoc. ut ex libro *Epid.* constat, in multis, qui sanitati fuere restituti, fuere conspectæ. Quippe in muliere, a) trimestri fœtu gravida, in littore decumbente; in *Pythione*, b) qui prope telluris ædem habitabat, in eor) qui in horto *Dealcis* ægrotabat; in *Charione*, d) qui apud *Demetum*, atque in morosa muliere, e) quam prima die quasi repente convulsio invasit. Hæ enim omnes (iis exceptis quæ in eo, qui in horto *Dealcis* ægrotabat conspectæ sunt, quæ *Crisin* futuram indicabant) multitudinem humorum signabant, nec quicquam certi ad salutis exitiique præfagium. Ceterum in *Pythione* ac *Charione*, quod una cum urinis aliquam coctionem præ se ferentibus apparuerint, non ita erant timendæ. Criticæ fuere in illo, quæ in horto *Dealcis* conspectæ sunt: quod *Galen.* in 2. *Epid. text.* 39. hisce verbis expressit dicens: *Nam & quod deliraverit in nona, & dextro oculo strabofuerit, res sunt quæ solent in judiciis evenire.* Quæ etiam in febribus ex ore ven-

Quenam minus timendæ.

a) Lib. 1. *Epid. Ægrot.* 13. p. 990. b) Lib. 3. *Epid. Ægrot.* 1. p. 1059.
c) Ibid. *Ægrot.* 3. p. 1066. d) Ibid. *Ægrot.* 5. p. 1072.
e) Ibid. *Ægrot.* 11. p. 1108.

ventriculi per consensum cerebro læso fiunt, non sunt timendæ, quum vomitione facta tolluntur. Qualis ab Hippoc. in filio *Hermophyli a)* fuit observata, de quo in *lib. 5. Epid. text.* 27. ita scripsit: *Hermophyli filius ægrotavit undecim dies, febris autem tenebat ipsum, & non descendeant cibi, & primum quidem deliravit, nocte vero cessavit, sequenti autem die sine voce jaciebat, stertens, distortos habens oculos, febricitans: Penna vero immissa vomuit bilem atram & clistere immisso sterco multum subiit.* Eodem quoque modo in utero sanati sunt faciliores: quare in *lib. 3. Prorrheticorum b)* ita legitur; *Convulsiones in hysteris mulieribus faciles sunt, ut etiam Dorcadi contigit.* In febribus etiam, quæ pueros invadunt, quod non magis recessus, a sano ipsorum statu propter multum crudum alimentum quo abundant, & nervosi generis infirmitatem, nobis indicio sint, non admodum sunt periculosæ. Quod *Gal.* in 1. *Epid. comm. 2. text.* 24. expressit, dicens. *Pueri autem propter nervosi generis infirmitatem convulsionibus sunt opportunissimi.* Quo facilius etiam parvis de occasionibus hoc genus iis mali accidit, minusque est periculosum, ex quo mirum non est, si vel etiam, cum in febribus pueri convelluntur, non sit usque adeo, uti in aliis ætatibus, timendum. Quod Hippoc. in pueris observasse in 2. *lib. Epid. c)* *comm. 2. text.* 24. hisce verbis prodidit: *Multos convulsiones & maxime pueros ab initio tentabant, & febricitabant febribusque convulsiones succedebant. Erant hæc plerisque diuturniora & invocata, præter eos quibus etiam alia cuncta pernicialia essent, quod in 4. Coac. præf. d) sect. 2. text.* 31. ita fuit confirmatum: *Convulsio in febre, lethalis, minime vero pueris:* quibus etiam convulsionibus succedit febris, aut si est, fiat vehementior, horum est, quoad convulsionem, modo ex nervosarum partium repletionem profecta sit. Hinc in *Coac. præf. e) lib. 4. sect. 2. text.* 10. legitur, convulsionibus remedio esse acutam febrem supervenientem, quæ prius non fuit, aut si quidem prius existit, jam invalescentem magis. Nec non juvare urinam multam vitream, & genituræ similem, atque etiam alvi fluxum. Convulsiones quoque in febrium principiis factæ, si febres augentur, ægroti rigere minus solent: cujusmodi fuit, quæ in

UXORE

a) Text. 40. p. 1152. b) Lib. 1. text. 119 c) Lib. 1. *Epid. Sect.* 2. p. 944. lit. H. d) Text. 356. e) Text. 358.

uxore *Eraclidis* visa est, de qua in 7. *Epid. a) text.* 108. ita scripsit: *Philitidi Eraclidis uxori incepit febris acuta, rubor faciei sine ulla causa manifesta, paulo post eadem die riguit, non recalescebat, convulsio facta est in digitis manuum, & pedum, paulo vero post hæc invaluit, 2. superriguit, paulo plus incaluit, & rubor minor, & convulsiones supervenerunt moderatiores.* Demum addamus quasdam convulsiones in febribus, aliquando febres ipsas diminuere & sanare, quæ criticæ dici debebunt, quæ fiunt per materiæ transmissionem a venis ad nervos musculosque, quæ si febrem in primis diebus solvant criticæ, & bonæ erunt, quod in 5. *lib. Coac. præfag. b)* ita scriptum est. *Convulsio in febre mota, febrem solvit eadem die, aut altera, vel certo tertia, quod si tempus transgrediatur, quo ab initio tenebat, nec acquiescat, malum.* Hoc vero fit, ut etiam dictum est transmissa materia morbifica a venis ad partes nervosas, quæ transmissio materiæ potest quidem febrem minuere, vel etiam prorsus tollere, humoribus a venis excretis, non amplius in ipsis putrescentibus. Sed hæc de iis convulsionibus, quæ etiam non bonæ (cum perpetuo per se omnes malæ sint) tamen aliquando salutem indicare, contingit: quibus perspectis ad malas perniciosasque convulsiones descendamus. De quibus in febribus observatis Hipp. in 2. *lib. Prognost. c) text.* 10. scribit: *Sicutem testes, & pudenda revelluntur, dolor vehemens, vel mors.* Perpetuo in adultis in febribus acutis convulsiones sunt malæ, omniumque maxime in ardentibus, ut Gal. in 4. *lib. Aph. 66.* restatum reliquit, quod hæc ardentis febres veluti ignis nervos siccent ac perniciosas convulsiones faciant. Dictum est omnes convulsiones a siccatis partibus nervosis profectas, esse sanatunedum difficiles, sed impossibiles, itaque in febribus acutis eæ omnes erunt perniciosæ, quippe, quæ ab igneo calore febris humido consumto, siccatis nervis fiunt. De his Gal. in 4. *lib. Aphor. 35.* ait: *Si vero ex febribus adurentibus totum corpus exsiccat, & nervis deinde ex siccitate convulsio accidat, maximum est malum, & pene insanabile, quoniam longam quidem tempus exigitur ad siccitatem nervorum removendam, vehementia autem morbi tempus non concedit nature, sed cito vires dissolvens exitium affert.*

a) Text, 130, p. 1239. b) Text. 156. & 157. c) Pag. 39, lin. 45.

affert. Ex quo Hipp. merito in *Sect. 4. Aphor. 66.* dixit: *in acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum.* Quæ si cum virium debilitate fiunt, in foribus exitium prædicant. Quod Hipp. perbelle in *Aphor. 49. a)* expressit, ita scribens. *In febre non intermittente, si labrum vel palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus pervertatur, vel non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, quicquid horum evenerit, mors proxima est.* Quod observavit Hippoc. in uxore *Dromedai, b)* quæ post convulsiones a capite inceps subito obiit. Quæ etiam in mente captis fiunt, In mente captis, maxime suspectæ erunt, sed omnium perniciosissimæ, quæ in phreniticis fiunt, proximum enim exitium significant. Nec istotum convulsorum quempiam sanatum vidit Gal. neque alium narrantem audivisse, in *lib. 12. meth. med. cap. ult.* mortalium memoriæ commendavit. Hipp. in illa epidemica constitutione, quam in 1. *Epid. c) comm. 2. text.* 53. descripsit, plures phreniticorum meminit, qui convulsi subito moriebantur. De quibus ait: *Phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.* Quod accuratius observavit in phrenitico, de quo apud ipsum *lib. 3. Epid. d)* scribitur: *Postridie mane vocem amisit, febris acuta, sudavit, non intermisit. palpitationes per totum corpus, nocte convulsiones, tertio die cuncta exacerbata sunt: defunctus est.* Proprium esse exitialium phreniticum, ut in convulsiones desinant, alias a nobis ex Hipp. atque Gal. demonstratum est. Veræ enim phrenitides id habent, quod paulo ante mortem convulsiones faciant, quippe ab inflammatione cerebri siccatis nervis; in ipsis vero, ubi hæc apparent, in foribus exitium denotant, quod Hipp. in *Cononis Sexua phrenitica*, ut apud ipsum in 5. *Epid. e) text.* 81. legitur, observavit, quæ quidem cum diebus quadraginta mortua esset, per aliquot dies ante voce destituta, & convulsa est. Tremores in convulsiones desinentes, seu extremoribus convulsiones, letharibus, lillimas esse, Gal. in 3. *Prorrh. 9.* affirmavit. A doloribus quoque & alliduis vigiliis, perniciosæ sunt, nec non in febribus acutis, quæ observantur convulsiones, ut Hipp. in *Sect. 7. Aph. 18.* nos docuit. Ab immoderatis vacuationibus & purgationibus eodem modo Ab immoderatis vacuationibus & purgationibus eodem modo

Bb

a) Sect. 4. b) Lib. I. Epid. Ægrot. II, p. 987. c) Sect. 2. p. 948, inter Lit. G, & H. d) Ægrot. 4. p. 1100. e) Text. 84, p. 1160.

Ab ilei in
flammati-
one.Ex vul-
nere.

malas esse convulsiones in aphorismis nobis significavit, veluti cum ait in Sect. 5. Aph. 4. Ex superflua purgatione convulsio aut singultus superveniens, malum. Et postea Aph. 56. Ex fluxu muliebri si convulsio & animi defectus advenerit, malum. Ita ut omnes cum evacuationes tum purgationes immoderate, a quibus ægroti convelluntur, siccant univèrsum corpus, atque convulsiones siccatis nervis efficere alias dictum est. Hinc Gal. in 7. Aph. 70. comm. dixit. Ab evacuatione convulsionem acutissimam & perniciosissimam esse. Ab ilei inflammatione convulsiones esse perniciosas Hipp. quoque in lib. 7. Aphorif. 10. tradidit. In vulneratis etiam convulsiones plerumque lethales esse consueverunt, etsi non necessario in omnibus ex vulnere convulsis mors succedat, ut Gal. in 5. Aphor. 68. etsi Hipp. in Aphor. 2. a) dixerit, e vulnere convulsionem lethalem. Plerumque vero lethales sunt, quod vel etiam ipse Hippoc. ut apud ipsum in Epid. libris legitur, in multis observavit, quippe in Scamandro a sectione, in eo, qui ex jaculo sauciatus convulsus est, in illa Nerei virgine pulcra ex percussione, in Gubernatore navis ex fracto digito, atque in alio ex luxato digito, qui omnes convulsi obierunt. De Scamandro vero in 5. lib. Epid. b) text. 15. ita habet. Scamandrus in Larissa & in coxa macorem habuit, & os diu luxatum. Hic sectus est sectione magna, etiam ad os ipsum & deinde ustus est, & tunc die duodecima post sectionem spasmus cepit, & obtinuit multum: contrahabatur autem crus hoc usque ad costas, transliebat autem & in alteram partem convulsio, contrahabatur autem crus, & extendebatur: & alia membra movebat, & maxillæ adducebantur. Hic mortuus est, convulsus octava post invasionem convulsionis. Et de illo, qui a jaculo percussus est, postea c) text. 44. Qui jaculo acuto percussus est posteriori, paulo infra cervicem vulnus accepit, aspectu quidem non dignum mentione, non enim in alto fiebat, non autem multo tempore post extracto telo, posteriora tractus, ut opisthotonici, & maxillæ ligatæ sunt, atque si quid humidum in os acciperet, & id conaretur bibere, rursus velidebatur ad naves, & reliqua statim pejora fiebant, & die 2. mortuus est. Sed audiamus casum virginis illius Nerei pulcræ, a percussione convulsæ, de qua d) text. 47. ita habet: Virgo

a) Sect. 5. b) p. 1145. c) text. 47. p. 1153. d) Text. 50. pag. 1154.

Virgo illa pulcra Nerei, quæ quidem erat viginti annorum, a muliercula anica ludente, lata manu percussa est secundum sinciput, & tunc quidem vertigine tenebrosa correpta est, & responsione & respiratione caruit, & cum domum venisset, ilico febris vehemens tenuit & doluit caput, & rubra circa faciem erat. Cum autem septima jam esset dies per aurem dextram pus exiit fetidum, subrubrum plus cyatho & videbatur melius habere, & sublevata est. Rursus intendebatur febris, & deferebatur in somnum, & loqui non poterat & dextra faciei pars trahabatur, & respirationem habebat difficilem, & convulsionem, & tremebat lingua, oculus stupidus: nona mortua est. Et postea a) text. 70. adjunxit casum satis spectandum, cum ait. Magnæ navis gubernatori ancora digitum indicem, & os infernum confregit dextræ manus, inflammatio successit, & sphaelus, & febris, subpurgatus est moderate, calores mites & dolores. Digiti quoddam decil. post septem dies exibat sanies moderata: post hæc dixit se non posse omnia lingua enunciare. Prædictum est fore opisthotonicum, conferebant in hoc buccæ confertæ deinde in cervicem. Tertia die totus convellebatur in posteriora cum sudore. Sexta die a prædictione mortuus. Eodem modo de Harpali filio b) ex magni digiti convulsione 3. die mortuo, ita scripsit. Filius Harpali, qui ex Telephane liberta luxationem infra magni digiti accepit; inflammatus est, & cum dolore: & ubi repositus est, profectus est in agrum, reliens lumbus doluit, lavit: maxillæ ad noctem conferebantur, & opisthotonus aderat. Spumosa saliva vix per dentes extra exibat. Tertia die mortuus est. Eodem modo & Tychon, in obsidione circa Datum percussus in pectus a catapultâ, 3. die convulsus subito obiisse in eod. lib. 3. text. c) 92. nobis prodidit. Ex horum itaque historia apparet plerumque convulsiones ex vulnere esse lethales. A medicamentis quoque cum prævalide purgantibus tum venenosis, convulsiones permanentes sunt lethales, unde Hipp. dixit in 5. lib. Aphorif. 1. Ab elleboro convulsionem esse lethalem. Et in lib. 7. Aphorif. 25. Convulsionem ex medicamentorum potione eodem modo esse lethalem, in quam, sane lethalem convulsionem, puellam quandam a medicamento scetum corruptorio incidisse Hipp. in 5. Epid. d) text. 50. vidit, de qua ita scribit. Ei, quæ viginti annu ætatis annum agebat, & pharvacum corruptorium bibe-

A Medi-
camentis.

Bb 2

a) Text. 74. p. 1159. b) Text. 75. p. 1159. c) Text. 94. p. 1161.
d) Text. 53. p. 1155.

rat, accidit labor, vomitus biliosorum, multorum pallidorum & porracorum. Cum bibisset, convulsio tenebat, linguam mandebat, cum ad quartam veniret & ipsa lingua erat magna, nigra, oculorum autem alba pars rubra: in somnis, quarta die, ad noctem mortua est. Hipp. scribit, in eod. lib. 5. Epid. a) text. 82. juvenem ex devorato serpente quoque convulsam periisse. Cujus historiam ita expressit. Adolescens quidam, cum multum meracum bibisset, supinus dormivit in umbraculo quodam. Huic serpens Arges in os ingressus est, atque cum sensit, non valens loqui, stridit dentibus & serpentem devoravit, & dolore magno tenebatur, & manus offerebat, ut qui strangularetur: & jactabat seipsum, & convulsus mortuus est. In libro vero 7. b) text. 19. Anginosam mulierem die 7. convulsam interiisse. Atque hæc sunt lethales convulsiones in acutis morbis observatæ, quæ, ut jam diximus, in acutis ardentibusque febribus sunt perniciosissimæ, omniumque maxime, quæ phreniticis succedunt, multum quoque a vulneribus convulsiones esse timendas, prædictorum ex Hipp. narratæ historiæ satis vos docent. Sed diceris illas, quæ cum fiant in principiis acutorum morborum, ex repletis nervosis partibus ipsas concitari necesse est, atque alias, quæ quovis modo ab eadem causa in iisdem acutis morbis concitantur, quæ ratione vel salubres vel lethales esse, cognoscemus. Ex signis aliis tum, quæ præcesserunt, tum una quæ illuxerunt, aut postea sequentur. Omniumque maxime coctionis & cruditatis signa erunt attendenda, apparentibus enim convulsionibus, morbo plane crudo exsistente, semper nobis malum minantur, eodem modo perniciosæ nunquam solæ, sed aliis cum signis perniciem indicantibus apparere soleant. Qua ratione convulsiones, quas in uxore Philini primo, & postea in uxore Dromedai, in Philista, in phrenitico, muliere Cyzichi, atque in muliere apud frigidam aquam decumbente c) Hipp. vidit, lethales omnes fuerunt. In muliere enim Philini, ut ex 1. Epid. d) Comm. 3. text. 21, habetur, multæ convulsiones dolorificæ, cum magno delirio die 8. apparuerunt, quæ & diebus nono & undecimo eadem manentes, cum urinis crassis, albis, turbidis, multo tempore non residentibus, mortales absque dubio fuerunt.

a) Text. 85. p. 1160. b) Text. 20. p. 1215. c) Lib. 3. Epid. Ægrot. 4. p. 1096. d) Ægrot. 4. p. 976.

runt judicandæ. Non minus, & quæ in uxore Dromedai. De qua Hippoc. in Epid. a) 2. text. 1. Sexto die mane superviguit, cito percaluit, toto corpore sudavit, extrema frigida, deliravit, spiritus magnus, & rarus, paulo post convulsiones, a capite caperunt, urinis oleosis apparentibus paucis, & cum stillis sanguinis, quæ præcesserunt, mortua est. Quæ omnia simul certum exitum indicabant. Idem judicium ex hypochondrii tensione in Philista b) 5. obiit, ante diem, cum ex septi transversa magna inflammatione facta esset convulsa, simul cum pessimis signis. In phrenitico c) etiam (præterquam ut nuper a nobis ex Galeno est demonstratum, quod omnes convulsiones in phreniticis exitiales) etiam id convulsiones ipsius habuerunt, ut lethalia signa simul cum convulsionibus tunc illuxerint, quando virulenta vomuerit, febris esse horrida, sudor copiosus prima die, assiduus toto corpore, sudavit, non intermisit, quo tempore exitualissimæ factæ sunt convulsiones, quæ in febribus exitum certe prædicabant. Eodem itidem modo, & quæ in muliere d) Cyzichi die decimo quarto, cum extremorum frigiditate, delirio, crudoque plane exsistente morbo: atque hæc sunt, quæ de prædictione a convulsionibus fuerant dicenda, sub quorum genere cum & singultus comprehendantur, de ipsis agendum non videretur, tamen cum singulares stomachi sint singultus convulsiones, de illis quoque sigillatim agendum merito duximus, atque eo magis, quod Hippocrates de ipsis distincte quidem a convulsionibus scripserit.

C A P. IX.

Quid singultus in morbis prædicant?

A singultu quoque eventus morborum venemur, tamen si idem sit ipsius judicium, atque convulsionis, siquidem & ipse quædam convulsio stomachi est, ut Gal. docuit in 5. Singultus Apborism. 3. in lib. vero 4. de vict. rat. in morb. acutis. singultus quid, appellat motus convulsorios: de qua clare satis in comment. sexti Aph. ita habet. Singultus vero concidatur convulsionem stomachi

B b 3

a) Lib. 1. Ægrot. 11. p. 987. b) Lib. 3. Epid. Ægrot. 4. p. 1070. c) Lib. 3. Epid. Ægrot. 4. p. 1100. d) Ibid. Ægrot. 14. p. 1114.

Convulsiones salutare unde a lethali-bus d g noscuntur.

Singultus
causa,

machi nominari, quando aliud fuerit sermonis propositum, ut singultus substantiam cognoscemus, melius fortassis fuerit non convulsionem ipsum nominare, sed quendam motum ejusdem quidem generis, cujus vomitus, intentum autem & illo vehementiorem. Nam stomachus appetens eorum aliquid, quæ in ipso continentur, expellere, ad duos movetur casus, vehementiorem quidem in singultibus, mediocriorem illo in vomitibus, siquidem in vomitibus appetit ea tantum, quæ in ventriculi spatio latiori continentur, expellere, in singultibus autem ea, quæ sunt in ipso ventriculi ore penitiora. Ex quibus apparet singultum esse motum expultricis stomachi, aliquod noxium expellentis. Veramque stomachi convulsionem singultum dicimus, sed eum, quæ cum motu fit, qualis in epilepticis læso cerebro observatur: aut melius dicamus, singultus, ut Galen. in Sect. 4. de vict. rat. in acut. text. 69. nobis tradidit, esse quosdam motus convulsivos. Concitantur vero ex Hippocr. in 6. Aphor. 39. vel ex repletionem, vel inanitionem, scilicet partium nervosarum, particulatimque oris ventriculi. Replent vero cibi multi, potus, humores, phlegmones, flatus. Siccant calor igneus, immoderate omnes vacuationes, purgationes, vigiliæ, jejunia, atque alia hujusmodi. Ceterum singultum fieri ab iis causis, uti veræ convulsiones concitantur, præcedit Hippocr. de vera stomachi convulsione locutus, quæ ab altera harum causarum fit. Quod vero sæpius fiant singultus propter mordicationem oris ventriculi, qui motus sunt similes convulsionibus, quos convulsivos motus, multi merito appellant, minimeque convulsiones, proinde mirum non est, si ab aliis causis fiant, ab illis quippe omnibus, qui vel copia gravantes stomachum, vel molesta quapiam qualitate ipsum lædentes. Nam cum ventriculus copia humorum, vel ciborum pravorum, opprimitur, aut acrimonia mordetur, aut distenditur flatu, aut calore aut frigore aliave qualitate irritatur, aut rescicatur, vel revellitur eo motu convulsioni haud absimili, noxam nititur expellere. Quæ Galen. videtur in lib. 8. de comp. med. cap. 8. attigisse, cum ait. Similiter & singultus stomacho interdum ob frigiditatem, aut repletionem accedit, interdum ob mordacitatem humorum acrimium, & medicamentaria qualitate præditorum: & paulo post.

Sin

Singultum autem sine his fieri video, acerbis humoribus aut serosis & medicamentis stomachum mordentibus, quos ubi vomitu rejecerint, statim singultu liberantur. Quia & multi devorato pharmaco ex tribus piperis generibus constante, si statim vinum superbibant, omnino singultiunt, ex quorum numero etiam ego sum. Amplius autem & cibo in mordacem qualitatem corrupto aliqui singultiunt, & quod a vomitu statim liberantur, omnibus notum est. Quidam etiam ex rigore oris ventris singultiunt. Verum pueros maxime singultire contingit, tum ob corruptionem alimenti in ventre, tum ob partium frigiditatem, atque ab iis causis singultus fiunt. Verum in febribus singultiunt homines quandoque propter perniciosam aut stomachi, aut cerebri, aut intestini tenuis aut hepatis, inflammationem, aut presso oris ventris, a cava hepatis parte in tumorem elata, aut propter hepatis fervoris communicationem, aut acri humore e parte inflammata in os ventriculi defluente, & ipsum mordente, itemque acris exhalatio irritans stomachum, sed hæc satis sint de causis, quibus singultiunt. Hinc illis cognitis ad prognosticum declinemus, dicamusque ex singultibus eos tantum non esse timendos, qui citra febrem ab alio morbum, ex vino aut cibis fiunt, aut etiam ad humoribus acrioribus, vel frigidis, vel calidis, vel corruptis. At in febribus quemadmodum & convulsiones perpetuo timendi sunt, omniumque maxime febre supervenientes. Quædam febres dicuntur etiam singultuosæ, ex eo quod in ipsis homines fere perpetuo singultiunt, augeanturque aucta febre & remittantur eadem remissa, quas febres Græci *lygodes* appellant. Quarum quidem Hippocr. meminit in Sect. 4. libr. de rat. vict. in acut. a) text. 69. Et Gal. in Comment. dixit, febrem singultuosam appellari, in quo singultus permanet, ac per totum morbum simul cum febre exacerbatur, ut plurimum vero eæ non parum suspectæ haberi debent, quod fiant inflammato aut stomacho, aut tenui intestino aut hepate. Cornel. Celsus scribit, frequentem singultum jecur inflammatum significare; non tamen simpliciter hepate inflammato singultiunt ægri, sed quando hepar

Singultus
quid præ-
sagit.

a) Pag. 401. lin. 39.

ad maximam attollitur inflammationem, ex Gal. in 5. lib. Aph. 3. licet Hippoc. a) ibidem dixerit simpliciter. *Hepati inflammationem patienti singultus advenit.* Quare in hepatis inflammatione singultus exitialis esse solet. Non minusque fit cerebro ac ventriculo inflammato, omniumque maxime, si a vomitu fiat, de quo Hipp. in 7. lib. Aphor. 3. scribit. *A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum.* Gal. de ipso ita sentit: *Qualis passio est convulsio musculis, talis est singultus stomacho, qui humoribus infestatur, convenit nonnunquam totum ventriculum, nonnunquam os ejus & gulam.* Quos per vomitiones abiciens statim a singultu liberatur, qui si neque per istas cessaverit, duorum alterum ostendit, vel cerebrum nervorum principium, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem, quare a vomitu plerumque perniciem ostendit concitatus singultus, omniumque maxime in ilei affectu, ex quo Hippoc. in Sect. 7. Aphor. 10. dixit: *Ab ileo vomitus, singultus, convulsio, malum.* Et Galen. in comment. dixit: *non semper in iis vomitum adesse, sed quando exitiales sunt, & si vehementius distorqueantur, stercus eis ascendit, atque singultiunt.* Quare in acutis febribus a vomitu & praesertim malo singultus ascendens, mortalis erit judicandus; qualis fuit observatus ab Hippoc. in 3. Epidem. b) comm. 2. text. 9. in muliere aegrotante in mendacium foro, de qua ait: *Duodecimo vomuit multa, nigra, fetida, singultus multus, sitis laboriosa: quae postridie obiit.* In quacunque vero febre acuta singultus frequentior & molestior futuri exitii nobis erit indicium, omniumque maxime, si a vomitu malo, dico vomitum malum ex humoribus aut fetidis, nigris virulentis aut sinceris, qui evacuantur. Ex quo merito in Sect. 4. Coac. praef. c) sec. 3. text. 15. in vomitionibus sinceris damnatur singultus. Ab immoderata etiam cum evacuatione tum purgatione singultus solet esse exitialis, quod resiccatis nervosis partibus stomachus convellatur. De quibus Hippoc. in Sect. 5. Aph. 3. *Ubi sanguis multus fluxerit, singultus aut convulsio, malum:* Et in sequenti Aphorism. *Ex superflua purgatione convulsio aut singultus superveniens, malum.* Omniumque exitialissimum sunt singultus, qui immodice purgatis corporibus,

Singultus
exitialissi-
mi.

a) Lib. 5. Aphor. 53. b) Aegrot. 12. p. 1080. c) text. 565.

ac vel etiam suapte natura debilibus. De quibus Hippoc. forte in lib. 7. Aph. 41. dixit: *Si senioribus supra modum purgatis singultus supervenerit, non bonum.* Similiter solent singultus in istericis ex tumore aut inflammatione hepatis concitari. De quibus in Coacis praesagiis a) lib. 7. sect. 2. comm. 1. text. 17. haec habentur: *Qui fedati morbo regio non adeo acriter sentiunt, siquidem singultiunt, alvi iis exturbantur, fortasse supprimuntur atque ii valde flavescunt. Non singultiunt hi, quovis modo affecto hepate, sed ita plene aut inflammato, ut vel praecopia exundantis bilis totus ventriculus aut stomachus gravetur, aut mordeatur, vel praemagnitudine inflammationis ac fervore opprimatur, quod tum demum evenire solet, cum affectus maximus est.* Verum, ut lethalius seu exitialium singultuum judicium confirmetur, signa alia perniciosa, cum quae praecesserunt, tum quae una illuxerunt, tum quae postea, quando singultus exitiales nunquam soli erunt, sed alia ejusdem perniciosa naturae aut ante aut simul conspecta habebunt signa. Quae auctor Prorrheticorum in 1. lib. b) expressit, dicens: *Aphonie cum singultu, pessima.* Et in Coacis praesagiis: c) *Lassati, singultientes, stupore detenti, mali.* Pessima signa erunt, sudores frigidi, extrema frigida non recalescentia in febre ardentissima, non sitire, cibum abhorrere, sudare copiosius, & febrem non intermittere: stilla sanguinis e naribus, & alia hujusmodi multa, quae quisque videre poterit, in historia illius mulieris, quae in mendacium foro decumbebat, de qua, ut dictum est, Hipp. in lib. 3. Epid. d).

Singultus
exitiosi
unde no-
scentur.

C A P. X.

De rigoribus, atque quid in morbis significent.

De rigoribus quoque in praesentia quatenus ad prognosticum judicandum maxime faciunt, acturi, in primis ipsorum cognitionem, juxta nostrum ordinem praemitteremus, neque inutiliter, cum non possit, eis non probe cognitis, de morbis judicium certum ex rigoribus haberi. Rigor itaque est Rigor naturalis caloris subita ac violenta, sive, ut ait Gal. in lib. de quid.

a) Text. 490. b) text 23. c) Text. 45. d) Aegrot. 12. p. 1080.

tum. palp. convuls. & rigore. Dolorifica perfrictio cum quadam inæquali totius corporis concussione, agitationeque ab expultrice facultate partium sensibilibus, conante foras expellere humores noxios, oborta. Distinguitur a tremore, quod tremor sit unius tantum membri vibratio, rigor totius corporis. Ab horrore, quia hic fit totius cutis & rigor totius corporis. Ceterum dicemus hoc paulo post accuratius. Rigor quandoque fit citra ullam febrem, plerumque cum febre una: absque febre rigorem concitari docuit Gal. *in lib. nuper citato cap. 7. & in Sect. 2. de caus. symptomatum cap. 5.* atque *in lib. de inæquali intemperie cap. 8.* qui contra antiquos fieri absque febre rigores demonstravit. Viditque ipse Alexandria juvenem citra febrem ex dætilorum immaturorum esu, quippe ex humore crasso venas obstruente, riguisse. Antiquis vero cognitum haud fuit, citra febrem corpora rigere. Non tamen Hippocrati, cum *in primo libro Epidemior. Comm. 3. a) text. 22.* de uxore Epicratis hoc aperte scripserit, dicens: *Epicratis uxor, quæ egrotabat apud Archegetem instante jam partu, rigore correpta est, non incalevit, ut ferebant, postridie eadememerant.* Datur itaque rigor citra febrem, qui a Galen. *in Sect. 6. Comm. 3, text. 9.* rigor non potens calefieri & a Græcis *anechtermeton* nuncupatur, veluti ille, qui potest calefieri, quippe quem febris subsequitur, validus concutiensque ac morbidus dicitur. Sed quomodo cum a frigore, tum ab horrore rigor distinguatur. Galen. *in lib. nuper citato de trem. palp. convuls. & rig. cap. 6.* his verbis expressit, dicens: *In egrotantibus sane non idem videtur cum eo, quod est horrere, aut frigere.* Dicimus igitur subinde accessionis insultum, huic sane cum rigore, alteri cum horrore, alii cum frigiditate sola oboriri, & in omnium Medicorum commentariis idem usus verborum existit. Ita cum quis cum nulla concussione corporis & agitatione perfrigescit, non hic riger, verum si affectus rigor appellari debeat, inæqualem & præter voluntatem motum ei accidere oportet, quod si non accidat, sed cutem quidem inæqualiter commoveat, perfrictionem nominant: sin autem hanc quidem perturbet, quatiatque per quosdam insultus, corpus autem totum non commoveat, horrorem nominant,

A tremore & horrore quomodo distinguitur.

Perfrictio & horror quid.

a) Ægr. 5, pag. 979.

minant, ut hic cutis solius affectus talis existat, qualis totius corporis rigor. Causæ rigorum sunt primo immoderata cum caliditas tum frigiditas. A calore immodico & frigore confertim corpus alterari horrore & rigore, ii, qui balneum nimis aut calidum aut frigidum ingrediuntur, probe sciunt, & a Galen. *in lib. secundo de caus. sympt. cap. 5.* demonstratum est. Ex quo merito ab Hippocrate a) scriptum est: *Ulceribus frigidam quidem mordax cutem obdurat, dolorem insuperabilem facit, & rigores febriles.* Quidam etiam ex vehementi timore horrent. Veluti alii tremunt ab ulceribus & abscessibus suppurantibus, nec non rigere corpora aliquando ab inustione & sectione, Gal. *in Sect. 6. Epid. Comm. 3. text. 19.* nobis prodidit: cum dicit. *Sed ab his causis rigent, tanquam ab aliquo acri sensibilem carnem ledente.* Ex quo merito præcipuas rigorum causas, biliosos, acres humores Galenus statuit. Hi enim admodum sensibiles partes mordicantes, sunt in causa, ut calor naturalis ad ipsos quidem ejiciendos, magno impetu exurgens, motum illum inæqualem concussivumque in toto corpore efficiat, quod Gal. *in Sect. 2. sympt. caus. cap. 5.* docuit. Hujusmodi rigores clare apparent in febribus biliosis, omniumque maxime in iis, quæ intermittunt. In quibus idem, quando humores biliosi tenues admodum mordaces extra venas expulsi ab omnibus sensibilibus particulis continuatim expellantur, quippe ab hac in aliam partem, atque ab illa in aliam, quousque humores, vel ad cutem ferantur, per ejusque poros, scilicet per sudorem vacuantur, aut ad stomachum pervenerint, ex quo vomitu rejiciuntur, aut ad alvum, per quem foras demittuntur. Hinc rigores biliosæ vacationes sequi solent. Quod a Gal. *in lib. 6. Epid. Comm. 2. in text. 6.* hisce verbis scriptum est: *In sermonibus de rigore ostensum est amarum bilem, quæ cum impetu per sensibilia corpora ad excretionem fertur, consequi rigorem.* Rigor vero hujus est generatio. Acres enim ac infesti humores a venarum expultricibus pelluntur extra ad partes, a quibus non minus ii expelluntur, cum has ipsorum acrimonia infestet, & excitet expultricem, vicissim in alias, hæque in alias, quousque aut nuper dictum est, ad cutem, aut ad

Rigorum causa.

A biliosis & acris humoribus.

C c 2

a) Lib. 5, Aphor. 20.

stomachum, aut ad ventrem venerint, & dum conantur partes læfæ humorem expellere, calor naturalis ad eas, ut opem ferat, evocatur. Ex quo extremæ partes algent eo destitutæ. Finitaque humorum expulsionem, quod est ubi ad cutim, aut ad alium locum extimam, per quem excerni possint, devenit fit, rursus calor foras effertur. Quo tempore extrema denuo incalescunt, multoque magis si calor naturalis robustus fuerit. Quo prælanguido existente tarde & parum incalescunt. In hac itaque humorum expulsionem fit illa corporis totius inæqualis concussio ac vibratio, quæ rigor est. Dumque fit hæc, extrema calore intus recurso frigescent. Hinc dum rigent corpora, una etiam frigent. Quare rigores ab acris humoribus concitantur. Quandoque vero fiunt ab humore crasso venis obstruente. Cujusmodi fuit ille, quem Gal. Alexandriæ in juvene observavit, de cujus sane rigoris generatione, in nuper citato lib. cap. 6. Galen. ita habet: *Nunc autem naturalis calor vi impedita rigor occurrit, cupit enim tanquam nec substantia nec robore oblectus tum expandi, tum in omnes partes corporis distribui. Prohibitus autem & vi in altum repulsus ad proprium principium refugit: Cum autem ibidem manere nequeat (nam substantiæ semper mobili loco consistere mos est.) sese ligans ac veluti in unum congregans, equaliter sane non intro libero motu protenditur. Sed vehementi latrone utens, & veluti a carcere exsiliens nonnunquam insurgit motu adversus ea, quæ transitum ipsius occupant; illa sane impetuosa cohibetur, totum autem corpus cum incidit, perturbat. Nam præter alia etiam vaporosus nunc redditus, dum illiditur in ea, quæ obsistunt, intro rursus resilit, seu ictu repercussus ac iterum ad principium revertitur. Inde rursus erumpens incidit violentius, iterumque resilit etiam in hoc illapsu, idque frequenter per successionem fit, quamdiu noxa perseverat. Incipiunt vero rigores a dorso & lumbis, quod Hipp. in Sect. 5. a) Aph. 62. ita habet: Rigores incipiunt mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorsum ad caput, sed & viris parte corporis posteriore magis quam anteriore. Velut ex cubitis ac femoribus. Sed et cutis viris rara. Hoc quidem pilus indicat.* Sed hæc satis pro rigorum illustranda notitia, nunc ad ipso-

Ab humore crasso.

Rigorum prædictio.

a) Aphor. 69.

ipsorum prædictionem, quam sane primum a bonis rigoribus venemur. Boni itaque rigores sunt eorum, qui in febribus observantur, periodici, febriumque propria qui sunt symptomata. Periodici, qui aut quotidie aut alternis diebus aut ternis, omnes salubres, febres intermittentes antecedunt, quas omnes periculo vacare Hipp. in lib. 4. Aph. 43. tradidit, eoque magis, quo major est intermissio, & quo minus est molestiarum tempus. De his enim in Aph. 63. ait: *Quibus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvantur.* Cum enim, ut Gal. docet in Commento, per omnem corporis habitum mota rigores accidant, atque ideo singulis accessionibus expurgetur, atque evacuetur, non absque ratione ad infebrecitationem pervenit talium febrium intermissio. Hoc igitur est, quod nunc dictum est ab eo; quotidie rigores fiunt, quotidie etiam febres cessant, sic videlicet si & per tertium diem vel etiam per quartum. Quod scilicet fieri videtur & in tertianis, & in quartanis circuitibus, in quibus febres solvantur, & rursus redeunt, quarum proprium est, ut cum rigore redeant. Omnium vero optimi sunt rigores judicatorii optimi. Cujusmodi sunt, qui febribus superveniunt continuis in aliquo dierum judicatoriorum, cum signis concoctionis, a quibus aut sudores optimi copiosi, aut vomitiones, aut alvi dejectiones aut sanguinis e naribus eruptiones succedunt, atque ex ipsis febres aut profus tolluntur aut maxime minuuntur. De quibus Hippoc. in quinto lib. Aph. 58. ait: *A febre ardente habito, rigore superveniente, fit solutio.* Duo vero optimi rigoris videntur esse propria, primum, ut corpora a rigore maxime incalescant, idque fieri triplicem ob causam, ut Gal. in libr. de trem. palp. rigore cap. ult. docuit, primo quia calor naturalis ab ambiente repressus in altum colligitur, ut particulis conantibus noxios humores expellere, opem ferat, atque deinde, ut in Sect. 3. lib. de temp. docuit, humore intus existente enutritus & auctus, totus vehementer foras expanditur. Secundo quod calor ob violentam illam ad partes corporis permanentionem, motionemque non parum accendatur, veluti lapides ferrumque ex mutuo contritu atque assiduo motu valde incalescunt. Demum calor dum ex alto redit, ferventis aliquid humoris secum ducit, quo incalescit corpus.

Rigores boni qui nati.

Rigoris optimi quænam propria.

Cc 3

pus.

pus. Quo vero corporis nativus calor fuerit robustior, eo corpus a rigore calidius fiet, & quo minus fortis eo minus est calidum. Hinc corpora probe calefieri a rigoribus, bonum est, qui naturam firmam ac viribus potentem significet, veluti e contrario, ut paulo post videbimus, quum nihil aut parum incalescant, ex rigoribus pessime eos se habere naturamque praelanguidam testatur. Quare a rigore corpora maxime calefieri, quocumque fiat modo, optimum erit. Quod in omnibus, a quibus cum optimæ vacationes, tum purgationes fiunt, observatur. Alterum est optimorum rigorum proprium, quippe quod optima aut evacuatione aut purgatio succedat. Addamus quoque, quæ aut febrem prorsus tollat, aut saltem diminuat. Quales sane in multis ægrotis Hippoc. observavit, quippe in uxore Epicratis, quæ apud Archegetem decumbebat, in Charione, in Larissæ Virgine, in sorore apud Timeneum decumbente, Philitide. De Epicratis uxore in primo Epidem. a) Comm. 8. text. 22. ait: *Die decimo quarto superviguit, febris acuta. Quintodecimo vomuit biliosa, flava, suberebra, sudavit, libera febre, sub noctem non febris acuta, urina crassa cum candido sedimento.* Et de Charione in lib. 3. Epidem. b) Comm. 2. text. 2. septimo superviguit, febris acuta, per totum corpus sudavit, iudicatus est, & eodem modo postea in recidiva, septimo decimo superviguit, febris acuta, sudavit, febre est decretorie liberatus: & de Virgine Larissæ Epid. c) 3. Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre est iudicata. In libr. vero quarto Epidemior. d) text. 83. meminit sororem, quæ erat apud Timeneum cum rigore iudicatam: & e) in Sect. 7. quoque libr. text. 66. philitidem Eraclidis uxorem eodem modo cum rigore iudicatam. Aliquando in sanguinis profluvio rigor est bonus. De quo in Sect. 3. Prorrhet. f) 168. legitur: *Quibus in principio largum sanguinis profluvium, rigor fluxionem sistet.* Neque immerito aliquando ex immodica vacatione calore toto una cum sanguine intus recurrente. Nihilominus in morbis huiusmodi rigores longitudinem prænuntiant, nam ut Gal. ait in Comm. *Ubi morbum*

a) Ægrot. 5. p. 479. b) Ægrot. 5. p. 1072. c) Ægrot. 12. p. 1110.
d) Text. 25. p. 1131. e) Lib. 7. Epid. text. 130. p. 1239.
f) Lib. 1. text. 150. 151.

non sedaverit sanguinis eruptio, exceperit que eam rigor autrumque longum redditur ex eo, quod corpus difficulter calefiat: Aliquando etiam decretorie per tremores iudicium declarant, ut in Coacis præsagiis 1. libr. Comm. 1. text. 27. habetur, atque hi boni censentur rigores in morbis. Mali vero e contrario sunt, a quibus primo corpora minime incalescunt aut parum, quod naturam praelanguidam significant, de quibus in 1. Prorrhet. a) scriptum est. *A rigore refrigeratio non recalescens, malum.* Idemque in secundo libro habetur, quod, ut Gal. scribit in Common. caloris extinctionem significat, quod in muliere in foro mendacium decumbente Hippocr. observavit. Sunt etiam perniciosi, quos aut nulla sequitur vacuatio bona, aut mala, meritoque dicuntur Critici, sed mali, qui non iudicant. De iis Gal. in Sect. 2. Prorrhet. scribit: *Nam qui universaliter de rigore intexerunt, perpetuo eos meminisse oportet, quod si vel tertio vel quarto die fuerit, talium febrium peculiare est symptoma. In morbis vero postea apprens, si iudicationem non intulerint, deterrimum existit.* Deterrimi sunt, qui cum mala aliqua excretionem apparent, quod sint ex iudicatoriis non iudicantibus, qui aut mortalia, ut Gal. affirmavit, aut iudicii difficilis esse solent. De quibus in Sect. 1. Prorrhet. c) 31. *Si ex perfrictioni sudantes non recalescant, malum; ex his quoque laterum æstus, cum dolore rigor superveniens, malum.* Sudores vero malos esse cum frigidis omnes, tum maxime partium superiorum, tum copiosius minime febrium tollentes. De his Hippoc. in primo Epid. d) Com. 3. Text. 28. de uxore Dromedai scribens, ait: *Tertio die circa meridiem superviguit. Febris aucta. Urine eadem: hypochondrii dolor: fastidiosa ac nauseabunda, nox molesta, non dormivit. Sudavit per totum subfrigida.* Et Mulier e) quæ in foro mendacium decumbebat, itidem sæpius ante morem riguit, & cum sudore frigido. Copiosus quoque etsi non frigidus, crudo existente morbo, neque febrem neque symptomata tollens, lethalis est; præcipueque si aut die sexto aut octavo conspiciatur. Cuiusmodi observatus fuit ab Hippocr. in eo, qui incalescens cœnavit. De quo in primo Epidem. f) Comm. 3. Text. 79. Hippocr. *Octavo riguit febris acuta, sudavit multum, febre care*

Rigoris mali.

Deterrimi.

a) Text. 65. b) Lib. 3. Epid. Agrot. 12. p. 1080. c) Lib. 1. text. 66.
d) Ægrot. 11. p. 987. e) Lib. 3. Epid. 12. p. 1080. f) Ægrot. p. 988.

re visus est, non multum dormivit, a somno frixit. Qui die undecimo obiit: Et in Coac. præfagiis a) legitur: Qui subinde exsudant & rigent, lethale est. Quare rigores omnes mali sunt, quos aut nulla vacuatio, aut mala subsequitur. Qui ad febrem vero spectant, deterrimi sunt, febrem non tollentes, aut non minuentes. Quod apud Hipp. legitur in Sect. 4. Aphorism. 56. hisce verbis. Febricitanti rigor superveniens, febre non deficiente, malum. Omnium vero maxime ex aliqua copiosa vacuatione si id fiat, ut Galen. in quarto libr. Aphor. 46. meminit, ita dicens: Nam si aliqua evacuatio rigorem subsequatur, quæ nullam febris facit intermissionem, propter utrumque dissolvi hominem verisimile est, & quia vis imbecilla ferre non potest rigoris agitationem, & quia ab evacuatione dissolvitur. Quod si vires prælanguidæ fuerint ex morbo, huiusmodi rigorem lethalem esse, Hipp. in eo lib. 4. Aphor. b) ita scripsit: Si rigor incidat febre non deficiente, ægro jam debili, lethale est. Omnes enim rigores quicumque fuerint prælanguentibus viribus, sunt perniciales, quoniam extinctionem nativi caloris nobis indicant. Cujusmodi intellexit auctor Prorrh. c) in 1. Prorr. text. 57. cum dixit: Refrigeratio cum rigore non recalescens, malum. Et in Sect. 2. lib. d) post oculorum perversionem in febre laboriosa rigor superveniens mortem fatetur. Forte & de his Hippoc. cum in lib. 7. Aph. ait: Ex multa potatione rigor & desipientia, malum. Rigent enim, auctore Galeno, ubi calor multitudine extinguitur. Cognoscuntur etiam rigores deterrimi, qui sunt ex aliis malis signis vel ante ipsos, aut una cum ipsis apparentibus, aut quæ postea apparent. Cum malis enim in febribus continuis perpetuo timendi sunt. De quibus Hipp. in Sect. 1. Epid. scribit. At, cum febres ardentes inciperent, annuntiabant, quibus exitum impenderet; siquidem statim ab initio febris acuta corripiebat, a qua supervigebant, insonnes erant, graviter angabantur, sitibundi, fastidiosi. In phreniticis, in quibus albae urinæ aut fæces apparent rigores sunt perniciosi, ut in Sect. 1. Prorr. f) text. 13. scriptum est. Scribitur etiam g) in Sect. 2. lib. text. 29. cum rigore non agnoscere familiares, seu ignorantiam, malum esse: itemque & oblivionem. Gal. in Comm. ex in signi

Cum viribus prælanguentibus lethales.

Rigores deterrimi unde cognoscuntur.

a) Text. 10. b) Aphor. 46. c) Text. 65. d) Lib. 1. Epid. Sect. 2. p. 954. inter D. et E. e) Lib. 1. Epid. Sect. 2. p. 954. inter D. & E. f) Lib. 1. g) Lib. 1. Prorrh. in text. 64.

refrigeratione & victum esse calorem judicandum: & postea scribatur a): Æstivos rigores quadantenus perniciosi, flammans quoque cum sudore facies in bis, mala. Et postea tex. b) 56. etiam de huiusmodi rigoribus scribit: In oculorum perversione cum febre & lassitudine rigor perniciosus. Comatosi in his male habent. Et in primo Coacorum præfagiorum c): Rigores, quibus multa in somnum inclinatio inventa est, utcumque lethales, quod si cum eis facies flammæ in modum exardescit cum sudore, malignum est. Et postea d) malignos esse rigores scribit, torporem inferentes. Quod extinctionem caloris denotent. Et postea e): E rigore cum capitis dolore exsolutiones, lethales sunt. Quod significant cerebrum insigni phlegmone teneri. Quare ex aliis symptomatibus malis augetur malorum rigorum iudicium. Quem admodum quoque intellexit auctor Coacorum præfagiorum f), cum ait: Quibus rigor in noctem incidit, tumque affligantur magis & sine somno agunt, multum exæstuant. Aut quod in 3. lib. Prorr. g) text. 27. sic clarius legitur: Supervenientes rigores & nocte magis quodammodo exacerbantes cum vigiliis & venarum agitationibus in somnis, atque urinæ præter arbitrium excernentes, in comatosas aliquando finiunt convulsiones. Sed dicamus nos lethales esse huiusmodi rigores cum eis malis signis conspectis. Quare in acuta febre rigores cum signis malis, iudicium exitu augent. Sunt etiam pravi ex Coacis præfagiis b), rigores continui, aut frequentes: qui aut interni visceris suppurationem indicant, aut frustra tentatam Crisin, aut denique nativum calorem extinguunt. Cujusmodi fuere in muliere in foro mendacium decumbente, cujus historia illustre satis nobis erit exemplum ad illustranda ea, quæ de exitialibus rigoribus hæcenus diximus. Cum hæc sæpe in eo morbo riguerit, atque semper cum signis perniciosis. Quam quidem Hippoc. in libro tertio Epidemiorum i) text. 9. hisce verbis est complexus: Mulierem, quæ decumbebat in mendacium foro, primum enim cum dolore masculum, corripuit febris. Initio statim

Rigores exitiales.

a) Lib. 1. Prorrh. 67. b) Ibid. 89. c) Text. 7. d) Text. 14. e) Text. 22. f) Text. 20. g) Lib. 1. Prorrh. 101. h) Text. 9. 10. i) p. 1080. Ægr. 12.

sitibunda cor illi dolebat, fastidiosa, lingua arida, venter turbatus tenuibus paucisque, non dormivit. Altero die aliquantulum riguit, febris acuta, modicus secundum caput & frigidus sudor. Tertio cum dolore dejecit alvus cruda, multa, tenua. Quarto subriguit, omnia irrita sunt in somnis. Quintum diem laboriose transegit. Sexto eadem erant, alvus reddidit humida, copiosa. Septimo superviguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum: frigus partium extremarum, nec redibat illis calor. Iterumque nocte superviguit, extremitates calorem non recipiebant, non dormivit, nonnihil deliravit, statimque ad mentem rediit. Octavo circa meridiem rediit calor, sitibunda, comatosa, fastidiosa: Vomuit biliosa, pauca, substara. Nocte graviter se habuit, nihil quievit, multum assatim anxio inscia. Nono omnia fuerunt remissa. Sub vesperam comatosa, aliquantulum superviguit, vomuit amara, biliosa. Decimo rigor, febris exacerbata est, nihil dormivit: Mane multam, in qua nihil subsideret, reddidit urinam, extremæ partes receperunt calorem. Undecimo virulenta biliosa vomuit, non multo post riguit, rursusque extremæ partes frigescebant. Sub vesperam rigor, sudor frigidus, multum vomuit, nox gravis fuit. Duodecimo vomuit multa, nigra, fetida: singultus multus, sitis laboriosa. Decimotertio nigra virulenta vomuit, rigor: Circa meridiem muta. Decimoquarto die sanguis de naribus. Defuncta est. Huic perpetuo venter erat lubricus, horrebat. Sed tempus est, ut quædam etiam de prædictione ab horroribus subjiciamus.

CAP. XI.

De horroribus, & ipsorum prædictione.

Horror quid.

Horrorem affectum esse pravorum humorum per cutim discurrentium. Gal. in 1. lib. de humoribus text. 17. docuit. Hic vero affectus motus inæqualis, sive concussio totius cutis est, veluti rigor totius corporis. Ab horroreque ex hoc distinguitur, atque etiam quia horror est motus parvus, vehemensque, ac magnus rigor. Ex quo merito horrorem parvum rigorem plures

fecere: Gal. in lib. 2. de diff. feb. dixit medium esse inter rigorem & frigefactionem. Fiunt horrores ab omnibus causis rigorum, quippe observamus in balneis horrores cum a calido tum a frigido, ab humoribusque commordentibus ad cutim motis. Ex Gal. in 7. Aphor. Omnes enim mali succi plenos, cum vehementer calefiunt, horrore vexari Gal. in 6. Epidem. comment. 3. text. 67. tradidit. Calefiunt enim cum in febribus ex febrili quidem calore, tum in phlegmone. Hinc ex interna phlegmone vel etiam hos concitari in lib. 2. Prorrheticor. a) text. 42. scribit, præsertim ii, qui celeriter transmutantur, uti ægri etiam implacidi sint: sed nedum a febribus, sed quovis modo humores commotos horrores concitari, Gal. in 3. 2. de caus. sympt. cap. 5. ita scripsit: Ac mihi quidem sic videtur. Eundemque hominem sicuti quiescentem quidem solam inæqualitatem sentire, ita motum horrore & exercitatum rigore concutiente urgeri. Et paulo post: Jam aliquos, qui cruditate laborarunt, scimus, cum quievissent, nullo affectos dolore: Cum balneum fuissent ingressi, aut in sole stetissent, excrementa, que prius quieverunt, calefaciendo, attenuando, ac in spiritum vertendo, ad motum excitant, quemadmodum ex animi affectibus ira. Ubi vero excrementa, ut pituitosa aut biliosa acria sint, cujusmodi ex præcellentia putredine fieri solent, ad cutim mota atque discurrentia horrorem ægrotis sunt in causa. Sed his præmissis ad prognosticum. Horrores primo statuamus nunquam bonos, continuis febribus succedentes, iis exceptis, a quibus continuæ febres intermittere cœperunt, boni enim hi sunt. veluti si etiam in ardentibus febribus, qua hora fiebat exacerbatio, frigus, horror aut rigor appareant, indicio enim sunt, naturam prævalidam esse, pravosque humores expellere a venis foras. Optimi quoque sunt judicatorii boni, qui concocto quadante-
Horrorum prognosticum.
Horrores boni.
Optimi.

D d 2
 a) Lib. 1. 75. b) p. 1110. Ægr. 12.

Et calidum, sine febre est judicata. Apparentibus itaque coctionis signis, simulque & aliis judicatoriis signis, si horreant ægri, bonum; Criticas enim vacuationes atque purgationes præcedere solent: De quibus in *Secl. 1. Coac. præf. com. tex. 19. Inhorrescentes anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes, in profusivum alvi incidunt.* Non particulatim, ut nos putamus, sanguinis eruptionem denotant, sed generatim criticam perturbationem, veluti & auctor Prorrheticorum *a)* ait: *Qui ab horrore simul critique sudarunt, postmodum vero ubi inhorruerunt, præter rationem vigilant, eos sanguinis eruptionem incursumos, puto.* Quod quicquam certi non habere Gal. in *Comm.* affirmavit. Quare boni tantum horrores sunt, a quibus continuæ febres intermittere incipiunt, atque judicatorii boni. Mali vero sunt primo, qui purulentos ac tabidos explicant, judicatorii mali, atque ubi in principio pestiferorum morborum fiunt. Qui cum propter maximam humorum pravitatem, atque ob naturæ infirmitatem fiunt, tantam movere humores, at nequentem. Quod clarius explicare videntur, ubi ab horroribus parum incaluerint. De quibus Hipp. in *3. lib. Epid. com. 3. b) text. 69.* scribit: plures eorum, qui febribus pestilentibus laborarunt, horruisse: ait enim: *Horrebant, & sub mortem delirabant.* Quod in Critone, qui tertio die ex tumore pestilenti interiit, observatum est, de quo Hipp. in *1. epid. 3. c) text. 26.* ait: *Decubuit eodem die horrescens, fastidiosus, parum calens:* Eodem quoque modo scribit in *lib. 7. Epid. d) text. 39.* Aristocratem, qui die tertio ex carbunculo pestilenti est defunctus, principio horruisse. Ex judicatoriis malis, qui ex Gal. aut difficilis sunt iudicii aut lethales. Cujusmodi est ut in *Secl. 7. Aphor. 4.* Hipp. ait: *a sudore horror, non bonum:* Et auctor Prorrh. *e)* in *2. lib. text. 30.* Ex lumborum dolore ad os ventriculi recursiones febriles cum horrore, aquosa tenuia & multa revomentes, mente aberrantes, voce privata, nigra vomentes, moriuntur. Et in *Secl. 1. Coac. præf. com. 1. text. 8.* *Qui frequentibus e dorso levibusque horroribus desudant, difficili morbo laborant.* Ex quibus colligitur horrores, qui vomit

a) Lib. 1. 149. *b)* Pag. 1089. G. *c)* pag. 984. Ægrot. 9. *d)* pag. 1222. Text. 52. *e)* Lib. 1. 83.

tus malos & exitiosos sequuntur, esse judicatorios malos, qui ut dictum est a Gal. in *7. Aph. 4.* aut sunt difficilis iudicii, scilicet ubi non adsunt signa lethalia; aut lethales, ubi unum aliud lethale illuxerit signum, ut in ea adducta oratione apparet, in qua delirium, vocis defectio, & nigra excrementa vomitu excreta. In *Coacis vero præsagiis a)*, difficiles esse illos horrores, qui sæpius fiunt, id est, crebros seu frequentes, quique etiam celeriter permutantur. Quod in *Pror. b) lib. 2. text. 42.* ita expressum est: *Ex dorso frequentes horrores, celeriter in aliam transeuntes conditionem, implacidique urinæ interceptionem cum dolore indicant.* Quod recte magis in *Coaco* nuper citato præsagio declaratur, cum legatur ibi: *difficiles sunt; etenim urinæ suppressionem & laboriosum morbum significant, atque vis tenuis sudor abortus, pessimus.* Sed de lethaliibus hisce horroribus Hippoc. in *3. lib. Epidem. comm. 3. c) text. 65.* ita scribit: *Omnes hæc cum multa turbatione erant conjunctæ. Ventres enim plevisque turbati, horrores, sudores non decretorii, cum urinis multis supra potum, nullam concoctionem & crassitudinem habentibus.* Quales Hippocrat. *d)* vidit in muliere apud frigidam aquam in Thaso decumbente; atque tales sunt horrores decretorii mali, qui cum signis lethaliibus perpetuo exitium portendunt. Demum sunt horrores quoque mali, qui nedum febre non tolluntur, sed cum pessimis apparent vacuationibus, de quibus in *1. Coac. præf. comm. 1. text. 36.* scribitur: *Lassitudine fracti cum horrore, cum exsudaverint iudicii modo & creaverint celeriter, malum, tum alias tum si eo tempore sanguis e naribus stillaverit, tabisque indicia:* Quos in maxima & gravissima illa tabe, quæ plurimos percutit, crebros apparuisse. Hippoc. in *3. Epid. comm. 3. e) text. 66.* scribit, de quibus ait: *Horrebant & sub mortem delirabant.* Sed non satis sunt crebri horrores ad suppurationem & tabem exinde denotandam, sed alia quoque signa desiderantur, nimirum anhelitus difficultas, febris alidua, quæ noctu augetur, cum

Lethales.

Quando suppurationem & tabem denotant.

D d 3

a) Loco modo allegato. *b)* Lib. 1. 75. *c)* P. 1089. B. *d)* Lib. 3. Epidem. p. 1096. Ægrot. 2. *e)* P. 1089. C. D.

cum sudoribus & tussendi cupiditate, dolore, atque aliis signis, quibus Hipp. in 2. lib. *Prognost. a) text.* 60. purulentos cognosci docuit. Sed tamen in febre continua aut cum phlegmone interno, vel materia in pulmonibus putrescente, perpetuo indicabunt suppurationem seu purulentiam horrores multi, frequentes, inordinati cum dolore & respiratione difficili. Quod in *Coacis præfagiis b) scriptum videtur, cum legatur: Frequens horror & difficultas spiritus in doloribus, tabis indicia sunt:* quatenus indicant pus, & ab eo tabem futuram. In sputis enim sanguinis malignis, aut ubi humores in pulmonibus, aut inflammatio in suppurationem vertitur, horrores inordinati, & tusses sunt. Qui membranæ pulmonum aut thoracis a putri humore acri reddito commotis fiunt.

CAP. XII.

De prædictione a torporibus ac paraplegiis.

Torpor quid,

Unde.

In morbis quid portendit.

Per torporem affectum quidem alias intelligendum diximus facultatis animalis cum sensus motusque difficultate, & aliquando quendam obtusum sensum & motum partis alicujus. Hujus causa est, ut docuit Gal. in 1. de caus. symptom. cap. 5. obstructio, seu incrassatio, seu obscuratio nervorum, quibus causis spiritus impeditur, perinde enim nervi a frigidis crassisque humoribus solent obscurari, ut luto aqua & nubibus aer obscuratur; aut qualitas frigida aut exterior aut interior. In febribus vero has quoque habet causas, a quibus torpescere partes solent, quippe phlegmonem, scirrhum, luxatas intro vertebrae, quibus nervi compressi obstruuntur, seu angustiores ad meatus redduntur. Illius vero, quippe animalis facultatis affectus cum motus & sensus difficultate, causæ existunt cerebri refrigeratio tum positiva, ut ajunt, tum per extinctionem caloris nativi. Sed torporum causis perspectis, quid in morbis portendant, videamus, quando in sanis apoplexiam prænunciant: de quibus in *Coacis præfagiis c) ita scriptum est:*

a) P. 42. lin 25. & seq. b) Text. 17. c) Text. 476.

Torpores & sensus privationes præter consuetudinem ortæ futuræ apoplexias denunciant, Et paulo post, a) ait: Apoplecticis perfrictiones & torpores, pravum indicare. Ceterum in febribus continuis perpetuo torporem malum, omniumque maxime mentis, quem ignaviam appellant. Hi enim in acuta quidem febre plane sunt perniciosæ, cum ex cerebri refrigeratione, aut caloris nativi extinctione proveniant, utrumque enim perniciosum est. A rigoribus torpores malignos dici voluit auctor *Coac. præfag. lib. 1. text. 14. cum dixerit: Rigores multi torporem inducentes, maligni. Item in b) lib. 3. text. 16. torpores animi seu ignaviam in phreniticis esse exitialem prodidit; neque immerito, cum aut refrigerato cerebro in phrenitide, quod perniciosissimum esse signum alias ostendimus, aut extinctione caloris nativi fiat. Eodem modo in lib. 1. c) damnat torporem cum surditate, a qua prodeant illæ sanguinis e naribus. Quod nos nedum difficile quippiam, sed prorsus exitiosum affirmamus. Nec minus in aliqua phlegmone interna, ignavia mentis perniciose esse videtur, quæ tantum a flammeo calore, discusso nativo calore, fiat. De qua forte etiam in lib. 3. *Coac. præfag. d) ait: Dolor in pectus firmatus cum torpore, malus in febre.* Ex inflammatione etiam interna, neque resoluta, neque suppurata, neque per exspuitionem solum, perniciosum est, torpentes ægros videre. De qua forte in lib. 7. *Coac. præfag. e) Sect. 2. text. 13. ita scriptum est: Ex angina citra judicium hypochondrii dolor, cum impotentia & torpore, insidiosè occidit, etiamsi valde modeste habere videantur.* Quare mentis ignavia seu animæ torpor in acutis morbis perpetuo lethalis erit. Alicujus vero partis corporis sensum, & motum obtusum reddi, qui affectus torpor est partis cujuscumque corporis, nunquam bonum, nisi critice aliquando appareat, morboque concocto. Non enim impossibile est, critice humorem a venis ad nervos transmissum, torporem iis partibus inducere, quæ hisce nervis, utuntur, veluti & tremorem aliquando videri criticum superius fuit demonstratum. Sed hoc raro contingit, et ex signis criticis facile cognoscitur. Eodem modo paralytin, seu paraplexiam, seu particularem apoplexiam*

Mentis torpor quando omnium maxime malus.

Torpor alicujus partis corporis nunquam bonus.

a) Text. 478. b) Coac. præf. 91. c) Text. 208. & 334. d) 315. e) 374.

Paraplexia quic.

xiam judicabimus; quas in morbis quandoque utiliter concitari, humore a venis protruso, aut ad spinalem medullam, aut ad partium particularium nervos, quibus obstructis paralyfis fit; sed ubi cerebri vitio fit in acutis morbis, id plane est perniciosum, propterea in vulneribus nuper illatis, ubi partes aliquae resolvuntur, haud procul abesse exitium praedicant. Minus periculosum postapoplexiam aliquas partes motu privari, quas propria Hipp. paraplexias vocare solet. Fit vero aliquando, ut materia paraplexias faciens, prout ab una ruit ad aliam partem, eas resolvat paraplectico modo, & has mutet in convulsiones. Quas mutationes auctor Prorrheticorum lib. 3. Prorrh. a) text. 26. vidisse his verbis, meminit: *Quae ex lumbis ad collum, caputque redundant, resolvuntque paraplectico modo, convulsiva & mentis vacillationem patientia, an & talia convulsione solvantur? Ex his varie agrotant per ea profecti.* Hocque ex vario humorum motu fieri affirmandum est. Quod & Gal. fatetur se vidisse hisce verbis; *Nempe & semel ego ita affectum quendam, permutationemque varie sese mutuo excipientium symptomatum habentem vidi. Fiebant autem & illi haec praegressis lumborum, collique, & capitis doloribus, manus tota ab his aegre tum sentiebatur, tum movebatur, sicuti & in dictione dictum est paraplectico modo, quum non esset exacta paraplegia, mox superveniens convulsio sensilivorem eam, atque ad motiones expeditiorem fecit, placata autem convulsione sensum rursus deterior reddebatur.* Deinde rursus tum lumborum, tum colli, tum capitis dolore correptus, universam subitamque habebat paraplegiae in manu adactionem, atque rursus postea non parum convellebatur. Quae etsi verissima sint, tamen quicquam certi non docent, neque enim convulsio paralyfi superveniens affectum solvit, neque contra. Quocumque modo aegroti ex acutis febribus paraplectici evadunt, perpetuo malum. Omnium vero maxime apoplexia, & in aegrotis & in sanis timenda erit, de qua Hipp. in 6. Aphorif. 51. ait: *Quicumque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris eos apprehenderit.* Sed de his affectibus, cum posterius seorsum acturi sumus, sermonem hunc claudemus, & quoniam linguae resolu-

a) Lib. I. Prorrhet. 118.

tio seu defectio solet esse magni momenti ad venandum prognosticum in acutis morbis, propterea de hoc symptomate sigillatim quoque agendum duximus.

CAP. XIII.

De praedictione ex aphonía, id est, vocis interceptione, nec non ex aliis vocis differentiis.

Cum ex omnibus partibus corporis resolutis ac torpescentibus, linguae resolutio, quam teste Gal. in 1. Prorr. text. 23. Graeci aphoniam appellant, non parvi sit momenti ad assequendam in morbis praedictionem, ideo de ipsa in praesentia agendum quoque duximus. Ceterum, quia aphonía vocis privationem seu interceptionem denotat, veluti vox tremula, clangosa, acuta, querula seu plorabunda ejus vitium, idcirco, clarioris hujus symptomatis notitiae causa, de voce pauca praemitemus, haec enim aut prorsus tollitur, aut minuitur, aut vitiat. Vitiatam vocem dicimus raucam, clangosam, acutam, stridulam, interruptam, quam plorabundam vocant, querulam, lugubrem, tremulam, quae omnes sunt vitiatæ vocis differentiae, veluti obscura, balba seu balbutiens, tarda, imminutæ sunt symptomata. Prorsus vero ubi aegri loqui non possunt, silentium, sed proprie magis linguae privationem, interceptionemque dicimus. Silentii vero nomine nedum sublatam vocem, atque aegros voce defectos, seu mutos, intelligimus, sed eos quoque, qui cum nullo vocis vitio teneantur, loqui tamen non volunt. Proinde silentium ac taciturnitas, quod cum affectum melancholicum declarat, merito in prorrheticis a) infaniae signum in multiloquis habetur, mutos vero ac voce defectos dicimus, qui loqui non possunt. Raucæ vox & balbutiens, acuta, tarda, tremula, nulli est non cognita. Non minus a deo nobis notum est, quae clangosa, stridula, interrupta, seu effracta, plorabunda, querula, lugubrisque dicatur. Clau-

Linguae resolutio.

Vocis vitiatæ quales differentiae.

a) Lib. I. 54.

Clangosa enim stridula, querula, plorabunda, ejusdem generis cum acuta esse videntur, quando teste Gal. in lib. 2. Prorrh. text. 12, cum siccatione vociferorum organorum, meatu angustiore effecto, in acutum maxime vox efferatur: nam acuta in morbis fit, maxime organis siccatis, aut siccatione asperæ arteriæ communicata, quæ, cum magis acuta fit, clangosa dicitur, & adhuc magis, querula, plorabunda, stridula. Arteria enim humiditate irrigata rauca vox editur, siccitate exarescens, primum quidem clara, deinde acuta redditur, quia in angustum coguntur vocalia instrumenta, hinc si magis adhuc intendatur siccitas, clangodis clangosa, ac stridula exauditur, qualis est gruum, aut qualis a gravi tono inchoata in acutam definit. Alii intercisam, inæqualem & obscuram appellant, eique similem faciunt, quam temulenti edunt. Postremo aucta adhuc siccitate evadit lugubris, aut flebilis, aut querula, ac plorabunda, aut suspiriosa, cujusmodi flentibus pueris editur, quæ voces sunt, ut nobis auctor est Gal. in lib. 6. Aphor. 49. eo modo quo luctuosæ, intercisæ, atque offensantes sunt respiraciones, quas Hipp. a) luctuosa suspiria vocat; quippe aut potentia ipsa fatigata, aut duritie instrumentorum, quæ causa est præcipua, aut ambabus causis concurrentibus, aut propter aliquam musculorum voci servientium similem convulsioni dispositionem. Effractas quoque ejusmodi esse voces dicunt, ubi videntur voces in faucibus contractæ eliso quodammodo spiritu. Quomodo & in foliis, qui musica organa spiritu implent, si imbecillior is est qui folles movet sonus, interrumpitur. Ceterum jam satis circa hæc vocis differentias. Nunc priusquam ad aphoniam descendamus, brevi oratione prognosticum perstringamus. Omnes enim eæ voces vitiatæ in continuis acutisque febribus male sunt, omniumque maxime in phreniticis & in febribus ardentibus. In quibus summum vitæ discrimen minantur, cum maximam siccationem vocalium instrumentorum sequantur, & aliquando prælanguidam potentiam, aut dispositionem convulsioni similem, quæ cum a siccitate fiat, pernicialis erit. Proinde auctor Pror. b) in lib. 2. text. 22. ait: *Vox acuta, clau-*

Voces vitiatæ quid in malis præfagiunt.

a) Aphor. Sect. VI. 54. b) Libr. I. 47.

gosa, mala est. Galenusque in Comm. tanto pejorem esse clangosam & plorabundam, quanto majorem indicant siccitatis affectionem. Antea de acuta a) in text. 10. dixerat: *Quibus vox acuta est, his hypochondria introtracta sunt.* Galenusque ait, *plerisque, qui in morbis vocem mittunt acutam, ad infernam sedem trahi hypochondria, septi transversa aut propter inflammationem, aut cum propter igneam caliditatem arefcit, aut cum a pleura membrana inflammata, aut siccatione indurata trahitur.* Ex quibus colligito in morbis cum voce acuta, ubi intro hypochondria tracta sunt, esse perniciosum, quod si cum lethali aliquo alio signo fuerit, periculi judicium quoque una augeri necesse est. Utpote legitur in lib. 1. Prorrh. text. 17. *Ex vomitu gravi, fastidioque, vox clangosa, oculique concretum pulvisculosum habentes, insaniam ostendunt, ut Hermozygæ uxori, quæ vehementer furens muta obiit.* Nequemirum, ut, posterius declarabitur, ab acuta clangosaque voce, postea morbo in pejus abeunte, mutos fieri, quippe aut a siccitate induratis, convulsisve vocalibus musculis. Meritoque hinc Auctor Coac. præfag. b) scripsit: *Acuta vox & lugubris, & oculorum obscuratio, convulsiones accersunt.* Quod indicent hæ voces maximam siccationem, a qua convelluntur partes nervosæ. Clangosam vero vocem, cum linguæ convulsionem, vehementi insaniam, cum tremore, & duritie, prorsus esse pernicialem in libr. 3. Coac. præfagiorum c) memoriæ proditum est. De tremula vero voce in lib. 2. Coac. præf. sect. 2. text. 31. d) scribit: *Cum voce tremula alvi præter rationem solutio in iis longiore tempore corpus male habentibus, lethale.* Sed jam satis de prædictione ex voce vitiatâ ac imminuta. Nunc de iis scribamus, qui prorsus voce deficiunt; Græci aphoniam, & nostri vocis privationem, seu interceptionem appellant. Gal. in primo Prorrh. text. 23. & in 24. scribit: *vocis privationes fieri, & propter voci asservientium instrumentorum lesionem, & propter principium nervorum affectum. Principium nervorum cerebrum est, atque principium spinalis medullæ. Quo affecto mutescere ægrotos cognoscimus, vel ex eo, quod cum voce*

Aphoniz causa.

E e 2

a) Libr. I. 45. b) Text. 257. c) Text. 99. & Lib. I. Prorrh. 19. d) Coac. præf. 258.

aliæ simul functiones lædantur, quippe sensus, motusque; idque fit cerebro oppresso, ut in apoplexia & in comitiali morbo; aut quia venæ crasso sanguine intercipiuntur, ac organa valde reficcata sunt, aut ipso cerebro resoluta. Voci partes fervientes, quarum læsione vox læditur, atque intercipitur, est larynx, ejus muscoli, atque thoracis, nec non pulmones nervi recurrentes. Quibus convulsorio modo læsis, vox intercipitur aut læditur, manentibus aliis functionibus integris. Addunt alii vitalis spiritus resolutionem, ut in iis, qui nimio gaudio afficiuntur, qui resoluta calore loqui non possunt, aut suffocatione, ut in hysteriis affectibus, aut contractione, ut in metu, ex quo multi tremuli & aphony evadunt, aut demum ipsius refrigeratione, aut extinctione, eodem itidem modo & animalibus spiritibus ita affectis. Quibus quidem ita præmissis reliquum est, ut quid particulatim aponia in morbis portendat, explicemus. An vero aponia quicquam boni aliquando significet? non per se, cum omnis aponia mala sit, sed aliquando quidem salutem prænuntiat. Critica quæ est, a qua optima vacuatio fit, qualem meminit Hippoc. *in lib. 7. Epidemiorum text. 26.* in Teochis cognata, in qua sudor non multo post judicatorius erupit. Auctor vero Coac. præfag. *in lib. 1. Coac. præf. text. 27.* scribit, quandoque tremores solvere aponias ex rigore concitatas. Quæ etiam brevi tolluntur, non ita mala censeri debent, neque eæ, quas sequantur urinæ copiosæ. De quibus, *in quarto libro Coac. præfag. sec. 2. text. 35. a)* scriptum est: *In convulsionibus aponia diutius durans, malum: quæ durat brevius, vel linguæ resolutionem vel brachii, & partium dexterarum significat. Solvitur autem de repente proceduntibus urinis multis affatim.* In iis etiam, qui suffocantur, aponia, a qua postea recte loquantur, non lethalis esse solet. De qua Hippocrat. *in quinto Aphorif. 5.* ait: *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi eam febris corripiat, aut ad eam horam veniens, qua solent solvi crapulae, loquatur.* Quæ etiam in principiis fiunt morborum, tamen nunquam bonæ tamen aliquando solam multitudinem humorum tentantur. Cujusmodi

a) Coac. præf. 359.

di in muliere, quæ trimestri fœtu gravida in littore habitabat, conspecta est. a) Nonnunquam solent aphony reddi ægroti ventriculo ab aliquo humore læso, quo aut sponte, aut arte vomitu rejecto, liberantur, de qua Hippoc. *in libr. 5. Epidem. text. 39.* b) scribit: *Hermophili filius ægrotavit undecim dies, febris autem tenebat ipsum, & non descendebant cibi, & primum quidem deliravit, nocte vero cessavit, sequenti die sine voce, jacebat stertens, distortos habens oculos, febricitans. Penna vero immissa vomuit bilem atram, & clystere immisso, stercus multum subijt.* Quomodo etiam plures a vermibus aponias observavi sine periculo. Non perpetuo etiam ex vulneribus aponiæ sunt perniciales, eæque præsertim, quæ parum durant, & a quibus vox probe restituitur ægrotis, qualem vidit Hippocrat. (ut *in lib. quinto Epidemiorum text. 51. c)* legitur,) in puella, quæ a rupe ceciderat, voce statim privata. Indicat tamen læsum cerebrum cum vomitu & sanguinis fluxu. Non tamen ita affectis perpetuo aponiæ malæ existunt, ut auctor *Coacorum præfagiorum* docet d) *in lib. primo sec. 2. text. 27. 28. & 29.* Pessimæ vero sunt, quæ sunt ex judicatoriis non judicantibus, pernicialissimæ, quæ cum lethalibus signis apparent, juxta illam universalem Epidemiorum Lib. 2. e) propositionem, *quod judicatoriorum non judicantium quedam lethalia, & quedam difficilis judicii.* Quare aponiæ judicatoriæ non judicantes pessimæ sunt. De quibus *in septimo Coac. præfagiorum text. 51. f)* Quibus vox in febre intercepta sine judicatione, cum tremore moriuntur. g) *Subinde rigentibus mutitates lethales sunt, iis vero moderatus capitis dolor est: & in sequenti textu. Mutitates in febre acuta cum exsolutione non sudanti quidem lethales, minus autem exsudanti, diuturnitatem significant: & in secundo Prorrheticor. text. 58. h)* *Ex humberum dolore ad correcurfiones febriles cum horrore, aquosia tenuia, multa revomentes, mente aberrantes, voce privata, nigra vomentes, moriuntur: hæc est aponia ex non judicatoriis lethalia*

Quænam
pessimæ.

E e 3

a) Lib. 1. Epidem. p. 990. Ægr. 13. b) Pag. 1152. Text. 40. c) P. 1155. Text. 55. d) Coac. præf. 77 e) pag. 999. lin. 1. f) Coac. præf. 247. g) Ibid. 255. h) Lib. 1. Prorrhetic. 83.

Aponia
quid in
morbis
portendit.

Aponia
quænam
non ita
malæ.

thalibus, quod vomitiones nigrae & deliria exitium portendentia, simul illuxerint, & postea a) text 59. In febribus ad hypochondrium dolores sine voce, sudore si b) solvantur, maligni, bis ad coxas dolores cum ardente febre, & si alvus eruperit, perniciosum: & postea c). Quibus voces cum febre deficiunt, post judicationem, hi trementes et comatosi pereunt: & Gal. in Comm. clarius ait: Quibus apparente solum febre aponia fit, & post judicationem, hi trementes & comatosi pereunt. Febribus scilicet, non sine signis, sed cum mala judicatione, visis: & in libro 3. Prorrheticorum ex Galeno: d) Si ex capitis dolore aponia fiat, febriente aegro cum sudore absque arbitrio superflua excernantur, & si repetitio quaedam symptomatum pari modo fiat, in longius excidunt ejusmodi morbi tempus. Cum signis perniciosis prorsus lethales. Quæ sunt sudores capitis in febre vehementi, sudores frigidi, extrema livida, cum intus urunt, vehementia deliria, comata, catochi, convulsiones, tremores, difficilis spiritus, frigidus, sublimis & alia hujusmodi multa. De quibus Hippoc. in Philisici historia e) ait: Extremities undequaque frigeant, nec jam ad calorem ille amplius redibant, minxit nigra, aliquantum dormivit. Sub diem obmutuit, frigida sudavit. Extremæ partes livecebant. Cum vehementi delirio, aut in delirium vehemens definentes, aut a vehementi delirio, aponia sunt lethales. De quibus in 2. lib. Prorrheticorum f), ex Galeno legitur: Si in febre aponie, quæ convulsivo modo fiunt, desinunt in eam, quæ cum silentio fit, ecstasin perniciosum. Auctor vero Coacorum præ sag. g) in 2. Coac. præf. sec. 2. text. 27. insanias vehementes, cum vocis interceptione, lethales esse scribit. Cujusmodi fuere, quæ in phrenitico Hippoc. h) observavit, atque in Hippia sorore phrenitica ante mortem, ut in Epidemii i) legitur. Quem affectum, scilicet aponiam cum vehementi delirio conjunctam, & ab exsoluta facultate animali provenire e mortuis aut languentibus instrumentis, quæ vocem edunt, affirmamus, veluti in phrenitide, tremore, palpitatione spectatur. De quibus auctor Pror-

a) Lib. I. Prorr. 90. b) Addunt alii non, ut sit, si sudore non solvantur c) Text. 91. d) Textum Hippocratis reperies lib. 1. Prorrh. 94. e) Lib. I. Epidem. p. 966. Aegr. 1. f) Verba Hippocratis lege lib. 1. Prorrh. 54. g) Text. 254. h) Epidem. lib. 3. p. 1100. Aegr. 4. i) Lib. 7. p. 1225. Num. 62.

rheticor. in primo libr. text. 24. ait: Quæ cum exsolutione fiunt aponie, pessimæ. Sed hic videtur de vitalis facultatis resolutione loqui. Sunt non minus lethales, quæ una cum spiritu sublimi phenomeno quoque, id est, apparente, de quo Galen. in primo Prorrheticor a), dixit: Videntur autem omnes, qui talem inspirant inspirationem, scapulas movere totas, ita, ut per vestimenta motio conspicue appareat, tanquam valide ipsi superioribus thoracis partibus operentur. De quo etiam Auctor Coac. præ sag. b) in lib. 2. sec. 2. text. 25. scripsit: In vocis interceptione spiritus veluti iis, qui suffocantur, commotis sursum scapulis redditus, malus. Qui ita respirant, sublimes thoracis partes ad omoplotas usque movere videntur. Nam cum inspirando diaphragma satis esse non potest, thoracis muscoli superiores, qui e collo in thoracem protenduntur, una adjuvant. Etiam cum brevi spiritu vocis interceptio est lethalis, cujusmodi fuit, quæ altero die in Pythione visa est c). Ex convulsionibus etiam, quæ restitatis nervis fiunt, aponia lethales sunt. In quo sensu Auctor Prorrhetic. lib. primo text 23. habet: aponias cum singultu esse pessimas. Quæ etiam ex humorum multitudine fiunt convulsiones, si aponia fiant anginosi, lethaliissimum est. Cujusmodi fuisse anginosam, de qua Hippocrat. in quinto Epidem. text. 101. d) scriptum reliquit. Quarta die convulsa, sine voce, stertor, dentium contritio, maxillarum rubor, mortua est quinta die. Ceterum aponia, quæ una convulsis partibus ex copia humorum fiunt, perpetuo lethales non sunt, veluti & tremores, convulsiones, & alia hujusmodi symptomata, a copia humorum in morborum principiis facta: Cujusmodi fuere observata ab Hippoc. e) in muliere arimæstri fetu gravida, in littore decumbente, quæ tamen cum signis aliis exitiosis præter artis, ut Galen. visum est, exspectionem evasit. Sed perpetuo in exitiosis morbis virium robur attendere oportet, bonam respirationem & recte ægrotum se habere ad omnia, quæ ei offeruntur. Nam his apparentibus, ut Galen. testatur in Heropyti historia commento, vel etiam in moribundis, prorsus non est desperandum, indicant enim robuitissimam naturam.

Aponia minus pernicio-
sa, quomodo a
lethalibus digno-
scuntur,

Quæ

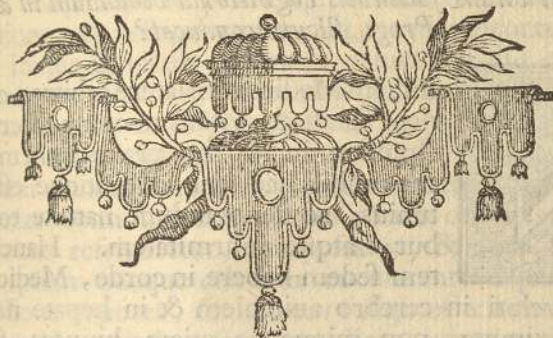
a) Huc pertinet lib. 1. Prorrh. text. 25. b) Text 252. c) Epidem. lib. 3. p. 1093. Aegr. 3. d) text. 104. p. 1162. e) Lib. 1. Epidem. p. 990. Aegr. 13.

Quæ vero fiunt resoluta facultate animali, ac vitali vel maxime languente, exitium in foribus prænuntiant, cujusmodi fuere, quæ in Philini uxore *a*), in phrenitico *b*), in muliere apud frigidam aquam decumbente *c*), in phrenitica muliere *d*) ante mortem observatæ sunt. Cum catocæ quoque sunt perniciose, ut docet Auctor *Prorrh.* *e*) in lib. 3. text. 4. Cum comate non minus frequentes; quæ in unico morbo fiunt, ut in 2. lib. *Coac. præfag. sec. 2. text. 33. f*) scriptum est. Ex capitis quoque dolore perniciosæ, nam phlegmonem in cerebro factum testantur, de quibus in 2. *Prorrh. text. 20. g*) scriptum est: *Quibus ex dolore aphonie, moriuntur: & in 2. Coac. præfag. h*) ait: *Qui ex dolore muti fiunt ægri, moriuntur.* Iis etiam aphonie, quibus caput percussum est (quod cerebri insignem læsionem denotant) exitium prænuntiant. Cognoscuntur vero cerebri insigni offensa aphonie, ex aliis functionibus sublatis. Quod Hippoc. in *quinto Epidem. l*) ita expressit. *Cui caput lapide percussum est a macedone cecidit, tertia sine voce erat, anxietas, febris tenuis, nihil audiebat, neque sapiebat, non sine tremore.* Chirurgi ad cognoscendum cerebrum vulneratum, vocis interceptionem, sanguinem ex ore aut ex auribus, vomitum, observant. Ut vero ex his colligam, aponia lethalis, perpetuo cum malis exitiosisque signis, observabitur, aut ipsam aphoniam præcedent, aut subsequenter, veluti in Sileno *m*), uxore Philini *n*), phrenitico *o*), muliere apud frigidam aquam *p*), anginosa *q*), atque Pythione ab Hippocrate, fuit observatum. Sed Pythionis historiam prodamus, qui sæpe in morbo aphonus evasit. De quo ita in 3. *Epidem. r*) text. 55. scripsit: *lingua inaruit, sitibundus erat, biliosus, non dormivit: Urinæ subnigræ, suspensio sublimis, non subsidebat. Altero die sub meridiem extremæ partes frigebant, præcipua circa manus & caput, obmutuit, voce defectus est, diu brevissimus, rediit calor, sitiit. Nocte quievit, circa caput modicum sudavit.*

a) Lib. 1. *Epidem.* p. 976. *Ægr.* 4. *b*) Lib. 3. *Epidem.* p. 1100. *Ægr.* 4. *c*) Lib. 3. *Epidem.* p. 1096. *Ægr.* 2. *d*) *Ibid.* p. 1114. *Aegr.* 15. *e*) Lib. 1. 96. *f*) *An. Coac. Præf.* 259. Confer & lib. 1. *Prorrh.* 91. *g*) Lib. 1. *Prorrh.* 55. *h*) *Coac. præf.* 249. *i*) p. 1115. text. 59. *l*) Lib. 1. *Epidem.* p. 969. *Aegr.* 2. *m*) *Ibid.* p. 976. *Aegr.* 4. *n*) Lib. 3. *Epidem.* p. 1110. *Aegr.* 4. *o*) *Ibid.* p. 1096. *Aegr.* 2. *p*) *Ibid.* p. 1075. *Aegr.* 7. *q*) p. 1098. *Aegr.* 3. *r*) *Seçt.* 3. *Aegr.* p. 1059.

vit. Die tertio interdum quievit. Vesperis sub solis occasum aliquantum frixit, turbatio. Nox laboriosa fuit: nihil dormivit, ab alvo præcipua compacta stercorea descenderunt. Quarto mane quievit, ad meridiem omnia irritata sunt, frigus, mutus, sine voce, in deterius, & sic porro. Octavo frixit, voxque eum defecit, spiritus exilis & imminutus, & decimo mane sine voce, multum frigus, febris acuta, multus sudor. Obiit. Sed age finem huic libro imponamus.

FINIS TERTII LIBRI.

PROSPERI ALPINI
DE
PRÆSAGIENDA VITA
ET
MORTE ÆGROTANTIUM.
LIBER QUARTUS.

C A P. I.

*Quantum vitalis facultatis cognitio ad venandum in ægrotis
Prognosticum conducat?*

Vitalis fa-
cultatis
cognitio-
nis utili-
tas.

Robur
unde no-
scitur.

Neminem Medicorum latere arbitror, cognitio-
nem facultatis vitalis maxime facere ad illu-
strandam in morbis prædictionem. Addi-
mus nihil hac ipsa cognitione esse oportu-
nium, ad denotandum naturæ totius ro-
bur, atque infirmitatem. Hanc faculta-
tem sedem habere in corde, Medici omnes
fatentur, veluti in cerebro animale & in hepate naturalem
fundari diximus: non minusque etiam hujusce facultatis
(quam vires vulgus Medicorum appellat) robur seu firmita-
tem, ad futuram salutis spem in ægrotis prædicendam, ma-
gni profecto esse momenti. Ex quo merito Gal. *in libro de
Pulsibus cap. 34.* dicebat: *Si facultas vitalis potest morbi ferre
vigorem, necesse est, servari hominem, atque ipsa nequeunte,
mori.* Cognoscitur vero facultatis hujus firmitas, seu robur,
a robustis, nulloque modo læsis, actionibus, veluti ab in-
firmis languor, seu infirmitas, nobis quoque innotescit. Vi-
tales vero actiones & operationes sunt arteriarum pulsationes,
quas vulgus pulsus simpliciter vocat, atque respirationes. Ex
ipsisque facile vitæ status, qualis sit futurus, intelligitur,
præsertimque a pulsibus. Vita enim nihil aliud est, quam
actio

actio quædam ipsius animalis in partibus, quæ vivunt; actio
vero omnis prodit a propria ejus facultate, idcirco vitæ actio
a propria venit facultate, quæ vitalis appellatur. Facultas
autem omnis veluti actione indiget, ut innotescat, ita &
actio instrumento: actionis vero vitalis primum instrumen-
tum est spiritus vitalis, qui cum a corde ad omnes corporis
particulas confluat, ut cum illis communicetur, aliis quo-
que opus habuit instrumentis, scilicet arteriis, per quas ipse
ad quasvis corporis partes ducitur. At quoniam vitalis hic
spiritus calidam maxime effervescentemque naturam habuit,
ideo, ut conservaretur, aliqua ipse opus habebat refrigeratio-
ne, alioquin seipsum ocyus consumpsisset, vitæque privasset
animal. Siquidem corpus aliquod actu calidum sine aliqua
eventilatione, & refrigeratione diu manere incorruptum non
potest. Itaque & vitalis spiritus a natura, ut diu conservare-
tur, pluries ventilandus, ac refrigerandus erat. Hinc natura
(quæ nunquam in necessariis defecit) alia instrumenta animali
concessit, quippe asperam arteriam, & pulmones, qui cum
dilatarentur, intus aërem frigidiorum exciperent, cordique
per arterias communicarent, quo cordis caliditas, atque ig-
neus spiritus refrigeretur, compescatur; & cum comprime-
rentur, ipsum quoque calorem eventarent: expellunt enim
compressione vapores, seu fumos fuliginosos a corde, purio-
remque reddunt vitalem spiritum. Erant igitur necessaria om-
nia hæc instrumenta facultati vitali. Quæ quidem a quolibet
vel etiam illorum vitiato læditur, & infirma redditur. Quod
sane a pulsuum accurata observatione nobis maxime innotescit,
non minusque & a respirationibus. Nulla vero operatio
spectatur, quæ robur & infirmitatem hujus facultatis vitalis
præclare magis manifestat, quam pulsus & ipsa respiratio.
De quibus in hoc libro, ut una cum ex aliis superius illustra-
tis, prognosticum in ægrotis venari possumus, accurate a no-
bis est agendum.

Actionis
vitalis in-
strumen-
ta.

C A P. II.

Quid sit pulsus, atque quot generibus pulsus omnes comprehendantur?

Vt ex pulsibus prognosticum in ægrotis venari possimus, hæc primo nos novisse oportet; scilicet quid pulsus dicatur, atque pulsuum differentias, & causas. Pulsus vero nihil quidem aliud est, quam sensibilis cordis & arteriarum motus, quo hæc attolluntur & submittuntur. Dividitur pulsus primum in motum dilatationis, quem *Diastolen* nuncupant, atque in motum contractionis, quem etiam *Systolen* Græci dicunt. Ab hisque duobus motibus cordis, arteriarumque, natus calor generatur, ac conservatur. Diastolis enim motu aer frigidus ad cor attrahitur, qui vitale robur, unde spiritus quoque vitalis generatur, excitat, ac recreat. Systolis vero motu fumidum excrementum, quod ex humorum deustione generatur, expellitur. Quamobrem ex dilatatione cordis & arteriarum perpetuo quantum calor cor habeat, facile deprehenditur, atque non minus, quibus excrementis fuliginosis exuberet, ex motu contractionis nobis innotescit. Comprehenduntur vero omnes pulsus ex Galeni doctrina, in primo de Pulsuum differentiis, decem generibus. Quorum primum ex motus quantitate accipitur, tresque habet differentias, utpote quoniam ipsorum alius est magnus, parvus, atque demum alius mediocris, quippe neque magnus omnino, neque parvus, sed medio modo se habens. Dividitur vero quilibet ipsorum rursus in latum, longum, profundum, angustum, brevem, humilem. Magnus dicitur longitudine, latitudine, ac profunditate, vel omnibus iis una junctis. Veluti parvus dicitur, angustia, brevitate, humilitate vel omnibus iis una copulatis. Mediocris vero dicitur, qui neque parvus, neque magnus, quod ad latitudinem, longitudinem, profunditatem, angustiam, breviter atque humilitatem attinet, existit, sed qui medio se habet, modo. Secundum genus in motionis tempore, vel ut

Gal.

Pulsus quid.

Pulsuum differentia habentur.

Ex motus quantitate.

In motionis tempore.

Gal. ait in motus qualitate consistit, cujus tres sunt differentia, quod alii ipsorum sint celeres, alii tardi, & alii medio se habeant modo. Celeres quidem fiunt pulsus, quando arteria modico tempore moveretur, atque e contrario, cum longiori moveretur tempore, tardi evadunt, mediocris vero, cum medio modo se haberet arteria ad temporis motum. Tertium ex ictus qualitate, vel melius a virtutis potentia accipitur, cujus etiam tres observantur differentia, utpote vehementia, languiditas, seu infirmitas, seu humilitas, & quæ ad has medio modo se habet; scilicet pulsus vehemens, languidus, seu remissus, seu humilis, atque mediocris: vehemens autem est, qui tangens manum valide percutit, & pulsatur, & ex opposito languidus, humilisve, sive remissus, qui perdebiliter tactum ferit: mediocris, qui mediam servat ad utrumque proportionem. Quartum vero genus ex tunicæ arteriæ qualitate spectatur, quippe aut prima aut secunda; prima quando ex temperamento arteriarum alii calidia, scilicet a calida arteria, alii frigida, alii humidi ab humida, alii sicci ex sicca, sentiantur. Ex qualitate secunda, alii duri ob arteriam induratam, alii molles ex arteria molli, aliique medii inter utrumque ex arteriæ duritie & mollitie temperata: duri pulsus dicuntur, qui tactui valide resistunt, & e contrario plurimum cedentes, molles. Ii a vehementibus distinguuntur, quod duri valide tactu pressi humillimi reddantur, & vehementes perpetuo digitis pressa arteria valide percutiant, & pulsant. Quintum pulsuum genus a tempore quietis accipitur; tresque idem habet differentias; quippe una crebritatis seu frequentia, altera raritatis, & tertia mediæ conditionis: pulsus creber dicitur, qui breve habet tempus quietis, contra rarus, qui longum. Sextum genus spectatur penes arteriarum, quæ digitis tanguntur, plenitudinem atque vacuitatem. Ex qua pulsus alii pleni, alii vacui appellantur, ex eo quod ii plenam & isti vacuum arteriam denotent. Septimum genus a rythmi ratione accipitur, qui quidem spectatur comparato ictus tempore cum tempore quietis, quæ proportio, ut Gal. in Sect. I. de differ. puls. docuit, temporis est ictus ad tempus quietis. Alii rythmum in pulsibus ordinem

Ex ictus qualitate.

Ex tunicæ arteriæ qualitate.

A tempore quietis.

Ex plenitudine, & vacuitate arteriarum.

A rythmi ratione.

nem dixerunt, alii convenientiam duorum esse temporum inter sese, istus & intervalli. Hujus generis duæ spectantur differentiae, quippe quæ *Eurythmus* dicitur, & *Arythmus*. Idem ac si dixerimus consonum & dissonum, seu ordinem servantem, atque ordine turbatum. *Eurythmus* pulsus appellatur, qui secundum vel ætatem, vel tempus anni, vel regionem, temporis proportionem servat; veluti, qui temporis proportioni non respondet, *Arythmus* dicitur, cujus tres spectantur differentiae, prout tribus sane modis in ipso rythmum vitari contingit. Primus scilicet, qui mediocrem *Eurythmi* digressionem habet, *pararythmus*que ob id appellatur, & qui multum a rythmo recessit, *heterorythmus* vocatur, veluti *Echyrythmum* vocat Gal. qui plane omnem rythmum seu consonantiam corrumpit. Octavum genus pulsuum spectatur penes ipsorum æqualitatem & inæqualitatem, hujusque duplex est differentia, scilicet æqualitas & inæqualitas. *Æqualis* pulsus dicitur, ubi multorum vel unius tantum pulsus differentiae ad se invicem pares ac æquales existunt, & contra inæqualis. Pulsuum vero inæqualitas duplex observatur, quippe, una in uno tantum pulsu, atque altera, quæ in multis pulsuum generibus spectatur. Rursus inæqualitas in uno pulsu, aut in una parte arteriæ, aut in multis fit. His propositis, de iis modo agamus pulsibus, qui in uno pulsu & in una tantum arteriæ parte sentiuntur: qui duobus modis considerantur, uno modo penes arteriæ motæ situm spectantur, uti quando arteria sursum, deorsum, antrorsum, retrorsum, sinistrorsum, ac dextrorsum deducta. Atque altero, in motu, cum aliter inceperit, & aliter finierit moveri, juxta unum digitum citatior, & desinens tardior, aut e contra incipiens tardior, & desinens citatior. Hocque fit tribus modis, quippe aut cum motus continuus apparet, vel cum intercidit, vel cum recurrit, atque veluti bis ferit: si itaque manens continuus, & non interpolatus, a celeritate ad tarditatem transferit, aut a tarditate ad celeritatem fit pulsus a nostris *impar citatus* dictus. Quemadmodum si quiete intercisis, systole ac dyastole citatior seu velocior appareat, capras salientes imitatur, quæ cito ad aliquam arborem

saliunt, inibique morantes, mox cito deorsum præcipitantur, ex qua merito similitudine pulsus *caprizans* a priscis Medicis fuit appellatus. Est & alius hujusce generis pulsus *dicrotus*, atque bis feriens dictus, quod digitos arteriam comprimentes aliquando bis feriat, & pulset: qui aliquando a robusta facultate fit, arteria tamen vitiata, utpote immodice indurata. Nunc de ea pulsuum inæqualitate agamus, quæ etsi in unico pulsu fiat, tamen in multis arteriæ partibus etiam spectatur. Hæc vero bifariam fit, uno modo, quum motus manet continuus, & arteria juxta aliquos digitos moveatur celerius, & juxta aliquos tardius. Secundo quum motus intercedit ita, ut aliqui digiti motum sentiant, & aliqui non. Juxta autem diastolis quantitatem in pluribus quidem arteriæ partibus inæqualitas est manifesta. Ex quo genere plane sunt myuri, sive decurtati, in una dyastole, atque illi quoque, qui innuentes, sive circumnuentes, appellantur, veluti ejusdem generis quoque sunt pulsus hi, quippe undosus, vermiculans, formicans, hecticus, convulsivus, vibratus, sive turbulentus & ferratus. Sunt vero myuri sive decurtati hi, qui magnitudine in una diastole diminuuntur, & decurtantur, ut, si primum manu magnum latitudine quis tetigerit, paulo post angustiorum illum evasisse, viderit, ac perinde myurum illum vocavit, quod caudæ modo imminuatur. Circumnuentes vero significant dyastolis brevitatem cum extremorum utrorumque veluti mutatione. Undosus pulsus, a quibusdam fluctuosus appellatus, fit, quando non simul universa arteria dilatatur, attolliturve, sed per se ejus prima, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta, motu continuo manente, in modum undarum sese elevantium, sic quidem, ut altera unda semper priorem excipiat. Undosus vero, si totus in parvitatem desinat, ac minuatur, vermis gressui fit similis, ex quo vermicularis & vermiculans vocatur. Formicans quoque dictus fit, cum motibus multis amissis in unum profusum exiguum desierit, estque omnium pulsuum languidissimus, & creberrimus. Hecticus etiam habitus ad febrem hecticam similitudine est appellatus, quoniam veluti hectica febris nullam magnam habet mutationem, ita &

Pulsuum
inæquali-
um altera
species.

Ex pul-
suum
æquali-
tate.

Pulsuum
inæquali-
tas du-
plex,
Prima,

hic

Ex pulsi-
bus inæ-
qualibus
in multis.

hic pulsus hecticus dicitur, quod perpetuo sibi similis constet, & duret. Convulsivus, qui convulsionis modo retractus videtur, aut ubi arteria retracta sit. Vibratus motui jaculorum maxime comparatur, atque digiti ab arteriis quasi jaculorum modo feriuntur. Serratus quoque dicitur, quando alia pars arteriæ magis & alia minus præ duritie dilatatur, qualis in pleuriticis observatur. Sed his pulsibus cognitis, tempus est, ut ad illos inæquales declinemus, quorum inæqualitas non in uno genere pulsuum fit, sed in multis, quæ æqualitas a nostris collectiva, & a græcis *onikmattika* dicitur. Hoc vero genere comprehenduntur pulsus, deficientes, intercedentes, decurtati, Græcis *myuri* dicti. Hi tamen differunt a myuris, quos nuper explicavimus, quod hi in uno tantum pulsuum genere fiant, atque isti in multis. Deficientes autem pulsus fiunt, ubi non solum in uno aut etiam in multis magnis unus minor apparet, sed aliquando totus motus ab arteria aufertur. Hos Galen. proprie magis in 1. lib. de differ. puls. intermittentes appellavit. Tollitur vero motus arteriæ quandoque totus ita, ut per duas & plures pulsationes arteria maneat immobilis. His contrarii seu oppositi sunt intercedentes, quippe cum expectata quiete in medio tanquam superflua quæpiam intercidat percussio. Myurus autem, sive mutilus, sive decurtatus pulsus vocetur, ille quidem est, ubi primo secundus pulsus paulo minor fit, & tertius secundo, & tertio quartus, & ita usque ad plures pulsus magnitudine ac vehementia fit minutio. Horum alii ad arteriæ immobilitatem perveniunt, ipsique myuri deficientes appellantur. Alii post arteriæ immobilitatem denuo pulsare incipiunt, qui ob eam causam deficientes recurrentes nuncupantur; & alii non ad absolutam immobilitatem veniunt, sed ubi valde imbecilli & obscuri, languidissimique evasere, postea rursus paululum augeri incipiunt, hique myuri recurrentes vocantur. Demum ad postremum pulsuum genus accedamus, cujus quidem generis sunt, ordinati & inordinati. Ordinatus dicitur, qui ordinem pulsando aliquem servat; etiam si fuerit inæqualis. Neque obstat, esse inæqualem pulsuum, & ordinem posse servare: contra inordinatus

Ex pulsi-
bus ordi-
natio &
inordina-
tio.

natus est cujusvis ordinis expers, tamen etiam ex æqualium sit numero. Et hæc sunt, quæ breviter hic de pulsibus perstringenda duximus, ex Galen. lib. 1. de differ. puls. de prompta. Qui de ipsis plura desiderant, legant libros Galeni, quos de differ. puls. scripsit, accuratius; sed his pulsuum differentiis præmissis, atque sedulo perspectis, ipsorum modo causas consideremus, ut nihil ad pulsuum notitiam desideretur.

C A P. III.

De causis pulsuum, & quales robustam facultatem, & quales imbecillam indicent?

Præcipuæ causæ pulsuum tres numero, ex Galen. in 1. de Pulsuum causis, existunt, quippe pulsandi necessitas una, secunda facultas ipsa vitalis, & tertia instrumentum facultati serviens. Necessitas pulsandi, sive usus animalis caloris inveniendi gratia est factus, ut scilicet ab eo refrigeretur, & si quid halituum fuliginosorum ex humorum ustione contractum sit, excernat; ad gignendum enim vitalem spiritum, ut calor cordis perfrigeretur, animalis caliditas, quæ ignea est, desiderat, quod diastole sive dilatatione facile fit, perinde ac systole sive contractione fuliginosum excrementum expellitur. Ex calor autem spirituosus seu vitalis varia quantitate, varia quoque in pulsibus fit dilatatio, veluti cum maxime igneus est spiritus, frequenter, maximeque ac celeriter dilatantur, pulsusque fiunt celeres, veluti calore a frigiditate commoderato atque imminuto oppositus pulsus efficitur, quippe rarus, tardus, parvus. Simili etiam modo facultas pulsationem efficiens, si multa sit, & robusta, magnum pulsuum ac vehementem efficit, & exilis, imbecillave languidum & parvum. Instrumentum quoque vitiatum pulsus evariat, etenim dura arteria durum, mollis mollem, plena plenum, & vacua vacuum pulsuum reddit. Possunt vero hæc causæ pulsuum cum a multis causis extrinsecis, tum intrinsecis impediri, atque exinde & pulsus mutari. Extrinsecas intelligimus causas, quas vulgus

Pulsuum
singulari-
um cau-
sæ.

gus Medicorum res non naturales & Gal. *in lib. artis medicinalis* conservatrices appellat, a quibus omnibus causæ pulsum, & pulsus ipsi possunt mutari: intrinsecæ vero sunt aetatē corporum, temperamenta, humores qualitate, aut quantitate, aut putredine, viscera gravantes, lædentesque, & omnes morbi ac symptomata, quæ pulsus permutant. Sed age singularium pulsum causas nunc spectemus; quas qui accuratius scire desiderant, legant libros Galeni *de pulsum causis* cap. 2. Nos circa has pauca quidem scribemus, eaque solum, quorum cognitio ad prognosin ex pulsibus indagandam nobis visa est opportuna. Sed rem ipsam aggrediamur, a pulsu magno incipientes. Magnus itaque pulsus fit ex vitalis facultatis magno robore seu firmitate, ex multo calore in corde exsuperante, five ex usu multo, accedente quoque arteria facile dilatabili, seu quæ facile dilatari, & comprimi possit. Veluti parvum contrariis a causis fieri, Gal. *in 1. lib. de præfag. ex pulsib.* prodidit, quippe ubi aut facultas infirmior aut imbecillior evaserit, aut propter arterias induratas, vel denique propter paucum usum, id est, paucum calorem in corde exsuperantem. Mediocris cum medio ad hæc omnia se habet modo, atque ita de aliis omnibus, qui mediocres appellantur, utpote quorum natura, & causæ mediæ sunt inter extremas. Pulsus longus fit ob corporis seu arteriæ gracilitatem, & virtutis firmitatem, atque ob caliditatem etiam colliquantem, ut Galen. *in 2. lib. de præfag. ex pulsibus* docuit. Ab oppositis vero causis, scilicet a crassitie arteriarum, facultatis imbecillitate, ac a refrigeratione pulsus brevis efficitur. Angustus prodit nobis ex angustia circumpositarum regionum arteriæ, facultatis imbecillitate, atque ab instrumenti duritie, atque cutis rugositate & crassitie; veluti latus ab oppositis fit, sed potissimum propter exsuperantem humiditatem, & secundum naturam, vel ab externis causis. Altus ob auctam facultatem, & ob arteriarum mollietatem. Humilis a diminuta & infirma facultate, & ab instrumenti duritie. Celeres, & propter facultatis robur, & propter usum multum, id est, plurimum calorem. Tardie contrario propter facultatis infirmitatem, diminutum calorem, præsertimque

que ob frigiditatem. Dicebat enim Galen. *in eodem nuper citato lib. cap. 2.* Celeriores pulsum calidum ostendere temperamentum, veluti tardiores frigidius. Frequentes vero fiunt ob multum usum, id est, multam caliditatem, & rari ob paucum usum. Vehemens pulsus a facultatis robore semper fit, cujus & languidi causas Gal. *in eodem 2. lib. de præfag. ex pulsibus* cap. 7. hisce præsertim verbis expressit dicens: *Vehe- mens pulsus a facultatis semper robore fit, ac quo fit vehementior, tanto robur majus esse facultatis; languidus ex facultatis imbecillitate, ac quo fit languidior, hoc facultatem quoque imbecillio- rem esse demonstrat.* Durus vero, uti Gal. nobis auctor est *in libello de pulsibus*, fit ob arteriæ corpus ab immoderato frigore congelatum, vel ab excedente siccitate, vel ab alicujus visceris scirrho, vel a magna phlegmone, vel denique a convulsi- va aliqua passione, in nervosa aliqua parte facta. Mollis ab humectato instrumento, quippe arteria: quæ humectatio sæpius fit arteria ab extrinseca aliqua causa humectata, veluti ab usu dulcium balneorum, ab otio & somno multo, & ab humida victus ratione: veluti & ab intrinsecis causis, omnes cum morbi tum symptomata, ab humiditate concitata, arterias humectare possunt, qualia sunt comata, lethargi, hydropes aquosæ, ac alii humidi affectus. Pulsus plenus proficiscitur, aut ab humorum copia, aut a vini potatione, aut denique a maxima ciborum repletionē. Veluti a fame, inedia, evacuationeque pulsus inanis seu vacuus fit. Rithmum habentes in motu, & in quiete æqualem probamque corporis adesse temperiem testantur, veluti qui diastolen systole habent celeriores, calorem ostendunt corpori prævalere. Sed ad inæqualium generationem declinemus. Fiunt omnes inæquales pulsus, ut Gal. docuit *in 2. de præfag. ex pulsibus* cap. 4. ab obstructionibus, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collata, aut demum ex cordis inæquali intemperie. De causis vero intermittentium, quos etiam alii deficientes vocant, Gal. *ibid.* hisce verbis scripsit: *humorum copia creat impedimenta, quominus motum debito tempore auspicetur, vel per crassitudinem, vel per copiam humorum, quæ obruat, aut*

oscilla cordi vicinarum arteriarum, qua attrahit materiam, rursusque emittit, aut ex oscillis quandantenus universam vasorum capedinem sepe etiam foris illis, quasi vinculum sit, copia ejusmodi effunditur, nonnunquam instar oneris gravat, interdum etiam spatia, in quibus distenduntur, occupat. Intercidentes quoque pulsus ab iisdem causis proficiuntur, minori tamen cum noxa fiunt, quam intermittentes. Recurrentes ex facultate quadam imbecilla, sed veniente ac resistente tamen, oriuntur. Myurorum causas Gal. in nuper citato libello de puls. ad tyrones cap. 5. ita complexus est: Constat autem omnes tales pulsus fieri ob imbecillitatem facultatis, quæ interdum quidem ipsa sola ex propria ratione infirma fit, interdum vero & ob aliquam multitudinem, vel compressionem, vel obstructionem arteriarum cordi vicinarum, ita, ut mixta efficiatur affectio. Et intercurrentium causas in 2. de præf. ex pulsib. prodidit, dicens, nam intercurrentes ex crebritate fit inæquali, quod functionem cor obit minus plenam, ac postulat usus. Jam id ipsum fit, ubi a copia humorum oneratum cor sit, aut instrumenta obstructa, aut in arctum coacta. Caprizans pulsus ex inæqualibus interdum cordis intemperiebus efficitur: & Dicrotus, sive bis feriens ex instrumenti duritie, atque a virtute valida nascitur, & nonnunquam etiam ob inæqualem cordis temperiem. Undosi pulsus & ipsi fiunt arteria quidem humectata, & facultate aliquando forti, seu robusta. Ex qua solent non raro ejusmodi pulsus undosi sudorem fluxurum prænunciare. Aliquando etiam a prælanguida facultate fiunt, qui facile in vermiculantes transeunt, utpote quando facultas magis ac magis est diminuta; ob id Gal. in libello de puls. cap. 22. ait, vermiculantes fieri pulsus prælangvente facultate, quæ si in pejus labatur, nulloque modo restauretur, & vivificetur, facillime in formicantes mutari, qui omnium sunt exitiosissimi, quod ad extremum facultatem venisse denotent. Convulsivi excitantur principio nervorum inflammationem aliquam sustinente, & turbulenti, quum usus pulsandi magnam sublationem requirit, & vitale robur sua functione uti non potest. Vibrosi ex facultate, robore atque caloris copia ortum ducunt. Et ferrati a nervosarum partium aliqua oborta inflammatione, hinc pleuriticorum

pro-

proprium esse pulsus, non paucis visum est, quoniam pleura dicta membrana costas subcingens inflammatur. Atque hæc de pulsuum causis sufficiant. Quibus præmissis facile agnosceamus, quales pulsus facultatem robustam, & quales præimbecillam significant. Firmam & robustam facultatem, quæ in corde quidem sedem habet, judicant hi pulsus, quippe mactus, longus, latus, celer, vehemens, dicrotus, vibrosus, undosus, atque major, altior, longior, vehementior. Ex extremis vero solum vehementissimus robore valere facultatem demonstrat. Horum pulsuum primo vehemens, vehementior, vehementissimusque, & secundo loco magnus, tertio altus, quarto vibrosus, quinto undosus, atque omnium postremo bis feriens, robur in facultate denotant. Vehemens enim pulsus, Gal. in 1. de præf. ex pulsib. cap. 7. docente, a facultatis robore semper fit, ac quo fit vehementior, tanto robur majus esse facultatis: & paulo post ait: at robustissima cum vehementissimum, tum etiam majorem, excitat pulsus, simulque, si nihil variet usus, rariorem. In libello de pulsibus scribit Galen. vibrosus pulsus, quoniam robur facultatis significat, calorisque copiam, idcirco optimam aliquando Crisip prænunciare. Horum vero pulsuum majores, & auctiores majorem quoque virium firmitatem denotant, & ad extremum deducti, excepto vehementissimo, qui omnium maxime robur perpetuo testatur, infirmam facultatem significant. Pulsus prælanguidam facultatem denotantes hi profecto existunt, scilicet, parvi, angusti, humiles, languidive, intercurrentes, myuri omnes, vermiculantes, formicantes, atque ad extremum qui pervenerunt, vehementissimo excepto. Istorum quoque vim imbecillam declarantes, alii diminutam, alii humorum multitudine, aut vitio, gravatam ac oneratam esse decernunt, & alii cum per se infirmitatem, tum ab humoribus, ut dictum est, auctam, denotant, uti Gal. demonstravit in libello de pulsib. nuper citato cap. 34. Ex se ipsa imbecillam facultatem ostendunt pulsus, nullam habentes inæqualitatem, veluti ab inæqualibus gravatam coarctatamque aut ab humoribus, aut ab aliquo morbo, facile dignoscitur. Horum vero

Pulsus
quinam
faculta-
tem vita-
lem ro-
bustam
signifi-
cant.

Quinam
prælan-
guidam.

omnium inæqualium vermiculantes, formicantes, intermittentes, & myuri deficientes; & ex æqualibus, languidi, parvi, submissi, maxime sunt exitiosi, virtutemque maxime languere decernunt, omniumque maxime languidissimi, minimi, tardissimi, humillimi. Quare ii omnes prælanguidam facultatem ostendunt, alii ipsorum magnam, alii majorem, atque alii maximam, cujusmodi sunt formicantes, & languidissimi.

C A P. IV.

De pulsibus salutem & exitium indicantibus.

Pulsus
optimi
quinam,

Pulsus optimi, qui salutem in ægrotis pollicentur, hi perfectio existunt, quippe parum aut nihilo a statu bene valentium mutati, atque æquales, ordinati, magni, vehementes, & languidi, parvi, inæquales, ac inordinati, si minus languidi, majores, æqualiores, atque ordinatiores evadant, quod ipsi virtutem languentem augeri atque instaurari significant, veluti exitiales habentur, magni, vehementes, æquales, ordinati, qui minuuntur, & languidi evadunt, inæquales atque inordinati. De quibus Galen. *in lib. 3. de crisi cap. 9.* ita scripsit: *Sed manifestissime ex pulsibus cognoscuntur, neque enim parvo interstitio differunt, qui mortis ratione citius, quam sperabatur, ad quandam falsam declinationem perveniunt, ab iis, qui vere declinant.* In utrisque enim febrilis calor dissolvitur. Fit vero hoc ex causis maxime contrariis, siquidem naturæ robori maxime contraria est imbecillitas. Vehementior igitur fit continue magis pulsus & æqualior atque ordinatior in bona declinatione, expellit enim natura fortis omnem subito febrilem calorem. Debilius vero atque inordinatior & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus. Languidi itaque inæquales, inordinati, qui continuo subito fortiores, æqualiores, atque ordinatiores evadunt, si modo in melius ipsorum mutatio constans sit, salutem non obscure promittunt. Sed illorum sermonem prosequamur, qui non ex accidenti salutem prædicere videntur, sed per se, cujusmodi sunt primo adnumerandi

magnus

magnus atque vehemens pulsus, qui facultatis roboris nobis indicio sunt, omniumque maxime, si probam in ipsorum differentis servaverint æqualitatem. Ad hoc quoque genus attingere videntur hi omnes, quippe altus, longus, latus, celer, major, longior, altior, latior, celerior, vehementior, non tamen ad extremitatem in sua specie aucti, vehementissimo excepto, qui omnium certissime salutem præfagit futuram. Salutare quoque judicantur, vibrosus, undosus, & dicrotus. de Undoso Galen. *in lib. de puls. ad tyr. cap. 35.* ita scribit: *Hic enim pulsus undosus, inquam, sudorem ut plurimum nuntiat, ac tanto magis, quanto molior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus, si vero ipsi intercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum, semper enim hic aliquam excretionem significat: cum undoso quidem vel absolute magno, non tamen duro, criticum sudorem, cum vibroso autem, vel absolute duro, menstruorum potius, vel eruptionis sanguinis e naribus, vel per hæmorrhoidas, vel alio exturbata.* Ceterum cum dictum a nobis sit, pulsus omnes, sanorum pulsibus similes, bonum prænuntiare, distinguendum erit, in quo morbo fiant, siquidem in quibusdam usque adeo malignissimis febribus perquam sanis similes apparent, atque quando exitio quoque proximi existunt. Sed de iis posterius accurate. Nunc de illis, qui exitium præfagiunt, sermonem habeamus. Sed id memoriæ prius mandandum, ut nunquam ex solis pulsibus malis iudicium feramus; sed aliis signis una conspectis, ac simul collatis. Nam pulsus parvi, humiles, tardi, atque alii facultatem impotentem significantes, si una alia mala signa illuxerint, exitiosi iudicabuntur. Cauti quoque esse debemus, ne ii ex aliqua extrinsecarum caussarum tales prodierint, ne iudicium fallax reddatur. Hinc rogatos velim Medicos medicinam factitantes, ne pulsus ægrotorum tangant, nisi prius causas procatacticas seu prægressas intellexerint, atque cognoverint, quales ex iis pulsus fieri debeant, atque ut si corpus ægrotum, omni profus alteratione animi vacuum. Hinc prudentes Medici perdocti, antequam pulsus in ægrotis tangant, non parum temporis conterunt, ut prius jucundas historias, vel aliqua jucunda, referant, ad sedandum alteratum

Pulsus
exitium
præfagi-
gentes.

in

in ægrotis animum. Quique postea pulsus tangunt, neque subito ex eo pulsu judicant, sed ad minimum, ubi quindecim aut plures pulsationes observarint, cum plerisque ægrotorum principio pulsus a Medico contactus, vel a timore, vel aliqua alia alteratione appareat alteratus, proinde non nisi plurimis observatis pulsibus de salute aut de morte erit judicandum. Sed ad propositum redeamus. Pulsus itaque nuper scripti, si una cum signis malis observantur, exitium certum portendent. Ad extremitatem quoque omnes deducti, excepto vehementissimo, qui perpetuo salutarior, lethales sunt. Minimi vero languidissimi, tardissimique omnium exitiosissimi habentur. De quibus Gal. in libello de pulsib. cap. 22. ita scribens, ea quæ a nobis sunt dicta confirmavit. *Sed omnes pulsus, qui a naturali symetria multum recedunt, non boni sunt, at certo languidissimus & tardissimus & varissimus omnium est deterrimus; pulsus autem minimus, & mollissimus, & durissimus, postea frequentissimus, at non celerrimus, neque maximus, sed hi sunt modice periculosi, solus autem in extremis optimus est omnium vehementissimus.* Sunt vero alii ex inæqualibus valde exitiosi, scilicet formicantes, vermiculantes, intermittentes, intercurrentes, rari & myuri. Formicantes enim omnium sunt exitiosissimi, quoniam, ut Gal. nobis in eodem citato lib. cap. 4. est auctor, ad extremum naturam venisse denotant. Atque si ipsi postea augeantur, in foribus exitium significant. Pulsuum vero intermittantium alii prorsus lethales, atque alii ad exitiosos proxime accedunt, horum etiam alii in uno tantum pulsu intermittunt, ac alii in multis, & alii intervallo unius pulsationis, atque demum alii multarum. Qui in uno tantum pulsu intermittunt, maxime timeri debent, præsertimque si subsequens ipsorum motus anteriori sit minor, quemadmodum qui motum subsequentem habent majorem anteriori, minori cum periculo observantur, eoque etiam minus periculi portendunt, si quies intervallum unius pulsationis non superaverit. Namque Gal. in 2. de præseg. ex pulsib. multos cum iis pulsibus evasisse mortalium memoriæ prodidit. Ex hisque pulsibus maxime senes atque pueri evadunt, nam in juvenibus plane sunt

sunt exitiosi, ut Gal. ibidem tradidit, dicens. *Quies vero tempore unius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multique ex ea senes pariter & pueri evaserunt. Juvenum autem ne ex hac quidem ullus. Qui vero duorum aut plurium pulsuum tempus arteriam quiescentem habuerunt, certum semper exitium indicarunt.* Ex pulsu vero unius pulsationis intervallum intermittente plures evaserunt, puerique & senes facilius. Cayri in Ægypto dominicum a rege pharmacopolam quinquagenarium vidi, qui ex mala victus ratione cum copiam vitiosorum humorum coacervasset, sine febre in tantam corporis debilitatem incidit, ut vix moveri, ac vel etiam loqui posset. In ipso pulsu intermittens per plures dies fuit observatus, qui eo usque perseveravit, quoad probe medicamentis purgatus atque vacuatus sanguine vires recuperavit, quo tempore cessavit intermissio. Quare senes atque pueri ex hoc pulsu non ita pessime se habent, ut juvenes, in quibus plane exitiosos esse hos pulsus intermittentes voluit Gal. Tamen, etsi plerumque hoc verum experiatur, Bassani juvenem annos natam supra viginti, pleuriticam ab hinc multos annos apud Hermetem Furcaturam Jurisconsultum clarissimum vidi, in qua usque ad diem quintam pulsus ita intermittebat, ut prima die singulis septem aut decem pulsibus intermitteret spatium unius pulsationis, & secunda singulis sex aut quatuor, & tertia singulis tribus, & quarta (qua die morituram quisque merito judicasset) cum delira prorsus esset, nihil exspueret, difficillima respiratio, inquietissima, & cum pulsus singulis pulsatis duabus pulsationibus ita intermiserit, ut immobilis multo intervallo arteria maneret, pulsusque subsequentes languidi exilesque essent. Nihilominus præter omnium spem simul cum urina multa materia crassa pituitosa excreta, nulla alia observata vacatione, aut judicio a natura facto. Sed hujusmodi casus raro fiunt, suntque in arte medendi veluti monstra. Sunt vero plerisque juvenum ejusmodi pulsus intermittentes exitiales, quod in juvenibus maximum recessum a statu salubri declarent, idque opterea, quod juvenes ob validum virium robur non nisi a sortissima causa in talem affectum incidunt, indicio enim nobis

funt, naturam magna humorum multitudine aggravari, quos curatione sanari maxime est difficile, cum fortissima causa morbifica ægerrime tolli possit, veluti levis causa facili negotio tollitur, a qua fenes ob invalidum facultatis robur facilius juvenibus in morbum labuntur, qui etiam ob id facilius (quod facilius levis quam fortis causa adimatur) sanantur. Ex intermittentibus etiam, qui subsequentes motus sive pulsus anteriori habent debiliores, apprime sunt perniciales, tametsi arteria in ipsis minus, quam unius pulsus intervallum, conquiescat. Ex ipsis facultatem magis ac magis debilitari nobis indicatur. Hisque pulsibus myuri maxime comparantur, quod ipsi semper magis ac magis diminuantur, ex quo & ipsi creduntur perniciales, ipsorumque maxime myuri deficientes, sive intermittentes, quippe qui eo usque decrefcunt, quoad immobilis arteria remaneat, veluti qui ad imperfectam venerunt immobilitatem, quippe myuri deficientes appellati, & qui ab arteria reddita immobili denuo pulsare incipiunt, minus sunt timendi, modo signa alia meliora una illuceant. Quidam etiam observantur, qui ex natura hos pulsus vel etiam recte valentes habeant, ex quo caute Medici ad judicandum agere debent, ne decipiantur: exitiosissimi quoque sunt, languidissimi, minimi, tardissimi, atque rarissimi, de quibus Galen. in lib. 2. de præfag. ex pulsibus, ita scripsit. *Est autem eorum pulsum ingens frigiditas causa generandorum, quæ occupet vel corpus cordis, vel spiritum, vel sanguinem, quem continet ejus sinus, vel partem aliquam vicinam. Atque si corpus ipsum cordis teneat ingens frigiditas, ita languidissimos reddit pulsus, & tardissimos, & minimos, ut maxime hæc viget. Quæ vero proficiscetur ex parte alia, raritatem longius, quam cetera, quæ diximus, genera a natura avertit.* Itaque quidam in illis sunt, cum pulsus habeant non longe minores juto, at tardiores languidioresque, tamen e vestigio pereunt. Mors autem tum minus potest declinari, cum teneat frigiditas corpus ipsam cordis. Repentina porro & in altera differentia fit. At moriuntur priores illi inter dormiendum potius, ut jam non amplius expurgantur, alteri hi cum illo modo, tum etiam inter loquendum nonnulli eorum, ut imperius

com

commode videantur habere, subito, ut qui animo deficiuntur, expirant. Quorum quibusdam simul prorupit sudor, aliquibus non prorupit. Quamobrem ex iis apparet, raros pulsus, multoque magis rariore, simulque minores, languidioresque, exitiales utique esse. Sed age dicamus, cur pulsus sæpius in moribundis sanis similes appareant. Ex quibus Medici plane decipiantur, necesse est.

C A P. V.

Cur pulsus in quibusdam febribus exitiosis appareant aliquando recte valentium similes?

Sæpius fit, ut in ægrotis, malignis morbis laborantibus, pulsus ita sanorum similes observentur, ut non raro vel etiam doctissimi Medici decipiantur; non minusque urinæ, cum boni coloris, tum subitantiæ, tum etiam in quibus laudabilia contenta resideant, in exitiosis morbis apparent: quæ artis medicæ ignaris mira, seu monstra in natura, videntur, cum tamen hæc docti Medici, quibus rerum causæ non sunt ignotæ, non admirentur. Nunc de pulsibus agemus, & quomodo, etsi bene valentium similes ac optimi appareant, futurum exitium significant, dicemus. De urinis vero, cum hic de his loquendi non sit locus, postea suis locis agemus. Sed modo rem ipsam de pulsibus dicamus. Hujusmodi pulsum observatio non in omnibus morbis fieri solet, sed in malignissimis tantum, & præsertim in febribus pestilentibus, neque in omnibus: Gal. in lib. 3. de præf. ex pulsib. cap. 3. ait, hujusmodi pulsus in pestiferis febribus observari, quas hecticas pestilentes Medici volent, quod æquales, exterius obscuræ, sine ulla alteratione, calore quidem exili appareant, ex quo ægrotantes se febre vexari neque putent. Distinguuntur etiam pestiferæ febres in ephemeræ, putridas, atque hecticas. Ephemeræ vocant, quæ ephemerarum modo invadunt, atque cordis spiritibus corruptis generantur; putridæ quoque putrefactis humoribus cordis fiunt, ab ephemeris maxime distinguuntur ex eo, quod

Pulsus in exitiosis morbis unde aliquando recte valentium similes,

Febrium pestiferarum distinctio.

putridæ putredinis signis non careant, nam in ipsis, urinæ crudæ, tenues, turbidæ, subjugales, cum contentis aliquando crassis malis apparent: in ipsis quoque aliquando exanthemata apparent, aliquando tumores. In ephemeris vero, quæ spatio unius diei interimunt, aut saltem tribus ad plus, nullum putredinis in humoribus signum apparet. Gal. itaque vult in hæcticis cum pulsus tum urinas bonas videri, propterea quod aut arteriæ sint corde frigidiores, aut quod temperamentorum in corde sit pugnantia, de illa ita scribit: *Quocirca contingit aliquando, ut arteria, quæ frigida est, sed a corde calefit, nec parvum pulsum, qui frigidus est, edat, nec magnum, qui calidus, sed inter utrumque medium, qui moderatus est, & naturalis. Et celeritate etiam moderata pulsus erit horum affectuum, itemque & vehementia moderata.* Pugnantia vero temperamenta in corde hos facere posse non est mirum, siquidem, ut ait Galen. aliquando cordis corpus æquo sit frigidius, humores, seu substantia contenta in ventriculis calidior, quod forte fit in pestiferis febribus, ubi ingens putredo cordis corpus affecit, ex quo calore fere extincto redditur corpus cordis frigidius, cum humores tamen contenti inflammati sint, aut aliquando contra, quippe ubi humores æquo sint frigidiores, & cordis corpus calidius, quovis horum modorum contingit fieri pulsus moderatos & fere naturales, de quibus Gal. ita scripsit. *Qui sane affectus, vel optimos Medicos fallunt, quod nunc quoque in maxima pestilentia accidit. Quidam inde ab initio ad finem usque, alii per totum morbum, probum pulsum habebant, qui per parum deflexisset de natura, qui quidem præter ceteros perierunt.* Animadvertimusque eos primis statim diebus & pestilentia laborare, & pessime affectos esse ex acredine caloris, atque ipsa caloris specie, denique quod pulsus, parum præter naturam immutati, iis in eo statu perpetuo maneat; nam in speciem præcipue hæcticarum, quas vocant, febrium incidunt hujusmodi pulsus. Si qui essent inter ægrotos, qui se negarent febricitare, his febris, occupato ipso cordis corpore, plane erat confirmata, & ut ita dicam, in habitu. Demum tertiam causam pulsuum moderatorum in pesti-

pestiferis quibusdam & exitiosis morbis, ita expressit. *Quod vero in sermone præterivimus, ubi aer, quem spirando attrahimus, infectus putredine sit, ac putredo corpus cordis attigerit, illi pulsus fiunt.* Nec jam quicquam habet admirationis, si eos pulsus, quos memoravimus, tali affecti peste habeant, ob peccatam respirationem; nec si omnino morituri sint: atque propter hæc causas in febribus, vel etiam lethiferi pulsus recte valentium similes observari solent.

CAP. VI.

De prædictione ex respiratione, quidque primo ipsa sit, atque quod ipsius differentia observentur?

Variarum in ægrotis respirationum observationem ad prædictionem nedum utilem esse, sed quinimo multum necessariam, neminem latere, certe scio; sed ex ipsa firmiorem quoque quam ex pulsibus haberi in morbis prædictionem, non paucis visum est, ac vel etiam esse certiore, quod pulsus facile a qualibet etiam causa extrinseca mutantur, hinc Medici, si alterationes extrinsecus pulsibus illatas incaute perspectas habuerint, sepe decipiantur. Hinc Hipp. nulla, vel saltem pauca, de pulsibus scripsisse, non paucis est persuasum. De respiratione vero, quod ab ipsa certiore ad prognosin notitiam Medici assequi possint, satis accurate multa nobis tradidisse, & varias non minus in multis ægrotis (ut apud ipsum in Epidemias legitur) respirationum differentias ad prognosin judicium adnotasse. Quare de hac quoque ad prædicendi rationem accurate nobis in præsentia est agendum. Sed antequam de prædictione a respirationibus agamus, primo quid ipsa sit respiratio, Respiratione quid, quæque ipsius sint differentia, atque causæ cognoscamus. Quid vero sit non æque omnes sentiunt. Asclepiades respirationem esse animæ generationem affirmavit. Praxagore vero animæ dicit corroboracionem placuit. Sed Philistion, & Diocles caloris innati esse ventilationem, & refrigeracionem voluerunt. Ex Hippocrat. rectius caloris nutritionem atque refrigeracionem.

nem. Porro hi, cujus tantum gratia respiratio fiat, enarrant. Nos vero dicemus respirationem nihil quidem aliud esse, quam pulmonum pectorisque sensibilem motum, quo pulmones dilatantur, ac comprimuntur. Ex quo duplex apparet, primo inspiratio quippe & exspiratio. Atque his duabus respirationibus duplex quies, sive ut Galeno placuit, duæ cessationes æque respondent, una scilicet, quæ est ante dilatationem, at post ipsam altera, quæ ante quoque compressionem est. Dilatatione enim frigidus aër inspiratur, quo sane innati caloris (si Galeno de libro causis respirat. credimus) symmetria conservatur, animalisque spiritus substantia nutritur. Galenus scripsit in primo libro de respirat. differ. cap. 3. respirationem calori, qui circa cor est, esse utilem, ac pulsus calori, qui per totum animal est dispersus; hic quidem a pulsibus refrigeratur, veluti cordis calor a respiratione. Expiratione vero fumosum halituosumve excrementum a corde expellitur. Ceterum, ut recte fiat respiratio, cerebrum recte valere est necesse, utpote, quod septum transversum, thoracem, ac omnes musculos respirationi servientes facultate moveat, itemque cor, pulmonesque. Quibus quidem membris seu partibus læsis, respirationem vitari, est necesse. Ex quibus medicinæ scriptores triplicem respirationis causam faciunt, unam quidem animalem facultatem, moventem musculos, septum transversum, pectus, pulmones, & quæ in cerebro sedem habet; alteramque instrumenta respirationi servientia, prænarata; atque tertium usum, qui est innati caloris refrigeratio, spiritus naturalis nutritio, atque genitarum fuliginum expurgatio. Sed his præmissis ad respirationis notitiam pertinentibus, respirationis quoque differentias in medium afferamus. Primo itaque per respirationem tum inspirationem, qua frigidum aërem attrahimus, tum expirationem, qua fuligines excernimus, intelligimus. Cujus quidem respirationis duæ inprimis apparent differentię, quippe quædam motum respicientes, & quædam quietem: ad motum attinentes penes magnitudinem, parvitatem, velocitatem, tarditatem, spectantur, quatuorque numero existunt, quippe magna, parva, velox & tarda: ad quietem

vero,

vero quæ referuntur, sunt frequentia, respirandi, atque raritas. Ex quibus colligamus respirationis differentias esse, magnitudinem, parvitatem, celeritatem, tarditatem, frequentiam, & raritatem, quas Galen. in 1. de different. respirat. complexus est. Sunt vero hæ omnes aut in tempore motus, uti est velox & tarda respiratio, aut in quantitate distentionis, veluti magna, & parva, aut in quantitate contractionis, veluti est etiam magna, & parva, aut denique in quiete respirationis, quæ est frequentia atque raritas, atque hæ simplices sunt respirationis differentię: quibus varie complicatis octo composite differentię depromuntur, quippe magna velox, magna tarda: parva velox, parva tarda: frequens magna, frequens parva: rara magna, & rara parva. Magnam illam dicimus respirationem, in qua magnam copiam aëris attrahimus, atque magnam fuliginum copiam expiramus, sive expellimus, atque e contrario parvam, in qua exiguum aëris inspiratur, & parum fuliginum genitarum expiratur, seu expellitur. Celer vero est, in qua parvo quidem tempore pulmones moventur, & tarda, quæ longo tempore fit. Frequens etiam seu densa appellatur, cui breve est tempus quietis, contra cui longum est, rara. Addamus alias respirationis differentias, quarum una penes æqualitatem atque inæqualitatem accipitur, & altera penes ordinem, prout respirationum aliæ servant ordinem, & aliæ non, atque tertia penes caliditatem & frigiditatem, quod quædam calida sit, & quædam frigida. Æquales respirationes illas dicimus, in quibus multarum quidem respirationum vel unius tantum pares differentię, mutuoque æquales existunt. Inæqualesque, ubi inæquales respirationes observamus. Ordinatæ quoque hæ sunt, quæ aliquem ordinem servant, atque contra, inordinatæ. Et calidæ item dicuntur respirationes, ut posteriùs accurate intelligemus, in quibus halituosus calidusque spiritus expellitur; & frigidæ, ubi frigidus. Sunt demum aliæ quoque rythmæ, & arythmæ, id est, quæ rythmum servant, & quæ non. Ex proportionatam habent respirationem tempori, annis, locis, regionibus, ætati atque temperiei, & ex opposito arythmæ. Ex quibus

In tempore motus.

In æqualitate & inæqualitate.

In respirationibus ordinatio & inordinatio.

In Rythmi ratione.

Respirationis differentię.

quibus omnes vidimus respirationis differentias, quas Hipp. cum *in lib. 2. a)* tum *in 6. Epidemior. b) comm. 3. text. 11.* ita perstrinxit, dicens. *Densi spiritus, parvi, magni, rari, exit extra magnus, intro parvus, hic quidem tardans, ille festinans, duplex intro revocatio velut super inspirantibus, calidus, frigidus.*

C A P. VII.

De causis respirationis.

Respirationis
causæ
commu-
nes.

Nunc causas respirationis attingamus, quæ duplicis sunt differentiae, quippe quaedam communes, & quaedam particularium respirationum, quæ particulares existunt; de communibus primo agamus, quæ ex Galen. in libro *de causis respirationis.* sunt facultas voluntaria motiva, quæ organa movet respiratoria, instrumenta voluntati ac respirationi servientia, atque demum usus seu utilitas, in cujus gratiam respiratio fit. Ab his quidem causis omnis fit respiratio, ac optima ipsis nihilo a naturali statu mutatis, & vitata vel omnibus, vel aliquibus ex ipsis a naturali statu mutatis. Ex voluntariæ quidem motivæ facultatis observatione, naturæ cum robur tum imbecillitas nobis innotescit, non minusque ab instrumentorum respirationis, & utilitatis, seu usus notitia. Sed quomodo fiat respiratio, quibusque instrumentis ad ipsam agendam facultas utatur, ac ad respirationis utilitatem, Galen. *in 1. lib. de differ. respiration. cap. 4.* ita docuit: *facultas quaedam animalis movet thoracem, cum hoc simul pulmo movetur, ad hujus vero motus ubi distenditur, sequitur inspiratio, ubi contrahitur, expiratio.* Demonstratum etiam ibidem est, maximam & principalissimam respirationis utilitatem esse insitæ caliditatis conservationem, jam vero & animalis spiritus nutritionem. His itaque sic habentibus, siquidem facultas, & utilitas, & unumquodque organum recte ac prospere habuerint, juxta naturæ legem animal respirat. Si vero quid ex eis vitatum fuerit, juxta illud etiam respirationem impediri necesse est: & hæc de causis respirationis in communi. Quibus præmissis ad singularium respirationum

Singularium
respirationum
causæ.

a) Pag. 1025, b) Sect. 2, Text. 8, p. 1169, ubi quædam addita sunt.

tionum causas attingendas declinemus, sine quibus ex respiratione quicquam certi ad prædictionem habere non possumus. Exordiamur vero a simplicissimis respirationum differentis, & primo a magna parvaque respiratione. Magna vero respiratio, ut Galen. *in eodem libro* docuit, ab urgente fit utilitate, & parva ab utilitate exsoluta, aut ab aliquo dolore partis, moventis thoracem. Ceterum cavendum est, ne decipiamur, nimirum ut magnam illam esse respirationem credamus, in qua plurimum pectus dilatatur, sed in qua plurimus spiritus attrahitur; nam quibus vel tumor, vel angustia sine flammeo calore, spiritalibus membris infidet, in his thoracis quidem dilatatio maxima est, id vero, quod inspiratur, parum est. Aliquando etiam maxime usu urgente, sed facultate extincta fere fit maxime thoracis dilatatio, in qua aliquando moventur scapulæ, nares, quam spirationem sublimem, & phænomenam, id est apparentem, Medici appellant. Quare prudenter se gerere debent Medici, per magnam quidem respirationem ut non magnam thoracis dilatationem intelligant, sed in qua plurimus spiritus attrahitur, & contra parvam, in qua parum spiritus suspiratur, tametsi thorax maxime dilatetur ac distendatur. Velox vero respiratio fit & ipsa ab urgente utilitate, seu a magno calore, ac facultate ei servire potente, id est, robusta, atque nullo organorum reluctantem. Tarda a contrariis fit causis, utpote a diminuta utilitate, ac virtutis imbecillitate. Frequentem vero respirationem, aut dolorem, aut inflammationem supra septum transversum, Gal. cum *in 1. Epidem. comm. 3. text. 18.* tum *in tertio libro com. 3. text. 74.* tum alibi testatum reliquit, quod ab Hippocrat. accepit, qui *in primo libro prognostic. a)* de frequenti respiratione ita habet: *Spiritus autem, qui creber est, signat dolorem aut inflammationem in regionibus, quæ supra præcordia sunt:* quæ fit a dolore frequens seu densa, ex dolore in parte affecta nobis innotescit: ab inflammatione simplici, phlogosi Græcis dicta, perinde si dixerimus a flammeo calore, cognoscitur ex eo, quod spiritus, præterquam quod densus est, etiam calidus apparet. Addamus nos densum seu frequentem reddi spiritum propter vel ali-

Respiratio
magna
unde.

Velox
unde.

Tarda
unde.

Frequens
unde.

a) pag. 38. lin. 7.

quam phlegmonem, aut humorem, aut tumorem, naturam gravantem, & angustiam inducentem, quæ quidem respiratio solet una cum stertore observari. Quæ vero longo intervallo fit, rara dicta, aut cordis refrigerationem, aut delirium significat; atque hæc sunt primarum simplicium respirationum differentiarum causæ, quibus tamen quicquam certi ad prognosticum Medicis non ostendi, Galen. *in primo de different. respirat. cap. 22.* nobis prodidi, quo loco docet, iudicium fieri tantum oportere a compositis, ut possimus certum de salute ac morte ægrotantium ferre iudicium. De compositarum vero respirationum causis ibi ita scripsit. *Itaque ad solas illas compositas respirandi difficultates animum intendere nos oportet, in quibus simplices quidem communes sunt plurium affectionum, & ob id nihil certi indicant, conjugatæ vero aliis quibusdam ad certum ac minime fallax discrimen veniant. Magnitudo enim respirationis ipsa per se respirandi difficultas quædam est simplex, verum nullius certæ cognitionis est signum, siquidem & urgente utilitate, & læsa mente fieri solet. At vero si cum densitate consistat, ingentem vitalitatem, si cum raritate, delirium indicat. Similiter autem & parvitas, ipsa quidem per se ipsam, aut dolore afflictam aliquam particulam, aut utilitatem exsolutam ostendit. Itaque neque ipsa aliquid certi indicat. Quando vero componitur, cum densitate quidem dolorem, cum raritate vero, facultatis exsolutionem portendit. Quin etiam si ipsam densitatem per se solam aut raritatem in manus sumas, ipsarum neutram per se invenies quicquam certi significantem, nisi hoc discrimen accedat, ut videlicet cum altera quapiam respirandi difficultatis specie copuletur. Densa enim simulque magna utilitatis augmentum indicat. Densa vero simulque parva organi alicujus, quod cum respirationibus commovetur, dolorem: ipsa etiam rara, quæ ad deliria & perfrigerationes consequitur, si quidem cum magnitudine fuerit copulata, prius ex prædictis, si vero cum parvitate, posteriore indicat, & ob id sane omnium compositarum respirandi difficultatum huiusmodi conjugationes utilissimæ sunt, utpote & manifeste & constanter unamquamque affectionem indicantes. Densitas quidem cum parvitate,*

Rara unde.

Respirationum compositarum causæ.

te, dolorem, cum magnitudine vero, utilitatis augmentum, Raritas autem cum magnitudine, delirium; cum parvitate, facultatis exsolutionem a) notat. Hactenus Gal. de simplicium compositarumque respirationum causis. Nunc ad æquales, ordinatas, & inæquales, & inordinatas descendamus, ipsarumque causas spectemus. Æquales enim, & ordinatæ respirationes fiunt a facultate vitali recte valente, nulloque instrumentorum servientium respirationi vitiato, aut quovis modo læso. Veluti inæquales inordinatæque contrariis a causis efficiuntur. Non secus quam & pulsus inæquales inordinatosque fieri diximus. Quarum quidem respirationum eadem est generatio, ut Gal. *in eod. lib. de differ. respir. cap. 17.* hisce verbis tradidit. *Visum est autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, sed ambas totius respirationis partes in uno & eodem homine ita habere, & maxime hoc fieri, cum humorum copia in asperis arteriis coacervata hominem suffocet ex pleuritide perniciose, aut peripneumonia non expurgata, aut suppuratione istic consistente, ita ut in hac parte respiratio cum pulsibus conveniat. Monstratum est, & in illis propter obdurationes organorum, compressionesque, & omnino coarctationes inæqualitatem fieri. Hoc idem etiam clarius scripsit. cap. 19. ita dicens. Quare omnium inæqualitatum, tum quæ secundum unam actionem, tum quæ circa plures ex ordine consistunt, aut asperarum arteriarum coarctatio, aut thoracis musculorum aberrans motus, aut facultatis ipsam efficientis debilitas, causa fiet. Ab iisdem ipsis causis & inordinatæ respirationes, sed ab aliis etiam quippe convulsis musculis, moventibus thoracem; cuiusmodi esse videntur luctuosæ suppurationes appellatæ, Gal. *in 6. Aph. 54.* docente. Rythmum etiam respirationes quæ servant probam, continuitatem naturalis caloris significant, veluti rythmum non servantes fiunt a caloris corrupta seu vitiata symmetria: Calidæ omnes respirationes a calore maxime tacto oriuntur, veluti a spiritu frigido exspirato illum admodum defecisse, exilemque effectum esse declarant quippe frigidæ respirationes. De his Hipp. *in Prognost. a) text. 24.* Qui vero frigidus de naso, & ore exspiratur, admodum exitialis jam est, quod emortuam facultatem, seu calorem extinctum, denotat.*

a) p. 38. lin. 10.

Sed caute est agendum, ne per respirationem frigidam intelligamus parvam & raram, cum & ipsa infiti caloris refrigerationem significet, sed expirationem frigidam: atque ita de calida, ubi ex ore & nare calidum expiratur, & non, quæ magna & frequens est, tamen calida & ipsa, quod magnum calorem denotet, dici possit, non tamen actu calida est, de qua Hipp. & Gal. intelligunt. Sed jam satis circa respirationum causas versati sumus, nunc de prædictione ab ipsis petenda scribamus.

C A P. VIII.

Quid bene, & male, spirare in morbis significet?

Bene spirare in morbis quid significet.

Bene ac recte secundum naturam ægrotis spirare ad salutem prædicendam perpetuo magni momenti esse, neminem latere, arbitror. Hipp. in 1. Prognost. a) text. 25. ita de hoc scripsit: *Spirationis autem facilitatem existimari oportet perquam magnam vim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui in quadraginta diebus judicantur.* Neque immerito quidem, cum, Galen. ita in comment. docente, *bona respiratio thoracem, cor, pulmones, septum transversum, pleuram membranam, & denique omnes partes servientes respirationi recte valere demonstrat: neque enim fieri potest, aliquo ipsorum membrorum respirationi servientium læso, ut ægroti naturaliter respirent.* Ex quo merito quoque Gal. bonam respirationem in lib. 1. de Crisib. inter bona signa recensuit. Ceterum, ut a respiratione bona quicquam certi judicemus, duo alia quoque signa attendere debemus, quippe pulsus prævalidos, atque ægrotos recte se habere ad omnia, quæ illis offeruntur. Hæc enim tria signa, simul observata, quippe ægrotos recte ac secundum naturam respirare, bene se habere ad ea, quæ illis offeruntur, atque demum ubi pulsus satis robusti apparent, magni momenti esse ad salutem prædicendam, Gal. in 3. lib. Epidem. memoriæ prodidit. Hisque hæc signa, vel etiam in moribundis, salutis spem indicasse, non raro vidimus. Quare recte spirare in omnibus acutis mor-

bis, bonum est, atque contra, malum; quod necessario significetur, aliquod organum respirationi destinatum non recte valere: non tamen exitium hoc solum signum exprimere potest, sed una cum aliis exitialibus, omniumque certissimum exitium præsignat, si una ægrotus cibum abhorreat, non sitiat, tamen si lingua præarida maximeque exusta sit, cum pessimis excrementis, pulsusque prælanguescant, satis tuto ex his mors præsignari poterit. Quare respiratio mala, semper mala est, tamen non semper in acutis morbis lethalis; pessima vero, ubi cum pessimo aliquo signo apparet, & multo plus si cum multis. De quibus Hippoc. in 4. lib. Aphorif. a) ait: *In febre non intermittente, si spiritus difficultas acciderit, & desipientia, lethale est.* Ceterum dicet Lector, quales malæ respirationes existunt? Cui has esse respondebimus, quippe magnam raram, parvam frequentem, quam in moribundis Hipp. consuevit dicere brevissimam, spiritum exilem, spiritum imminutum: pessimæ quoque sunt, quæ cum strepitu thoracis spectantur, veluti quomodo hi respirant, qui ex submersione spirant, hæcque obscuræ, stertorosæ, interruptæque dicuntur, de quibus Hipp. in eod. lib. Aphor. 68. scribit: *In febribus spiritus offendens, malum; convulsionem enim significat.* Per quem spiritum offendentem, Gal. auctore in ejus Aph. comm. intelligit spiritum, qui medio sui interruptus substitit; luctuosæ itidem respirationes pessimæ haberi debent, quod Hipp. in 6. lib. Aphor. 54. nos docuit. Omnium pessimæ, quæque in moribundis observantur, sunt frigidæ, quippe cum ex naribus ac ore frigidum expiratur: demum sublimes, obscuræ, urgentes, quem spiritum in lib. 2. coac. præsig. b) Sect. 7. tex. 39. ita expressit, dicens: *Pessimus autem morti propinquus, extendens, urgens, & obscurus:* quibus verbis intelligit, primo spiritum sublimem & phænomonon, seu apparentem appellatum, in quo pectus maxime distenditur, atque aliquando scapulæ, & pinnae narium moventur, quod vero inspiratur, ita parum est, ut vix sensu percipiatur, densissimum tamen est propter urgentissimam caliditatem: atque hæc sunt malæ respirationes, de quarum quidem Prognostico sigillatim a nobis erit agendum, ut accuratius

Male spirare in morbis quid significet.

Respirationes quarum malæ.

tius ab ipsis singulis prædictionem assequi quisque studiosus possit.

CAP. IX.

Quid respiratio magna velox, magna tarda, parva velox, parva tarda, & magna frequens, magna rara, in morbis significet?

Respiratio magna velox quid in morbis significet.

Magna & tarda.

Parva & velox.

Parva & tarda.

Magna & frequens.

Magna & velox respiratio, quanquam in corporibus, ut Gal. scribit *in lib. 1. de difficult. resp. cap. 20.* plurimum fuliginosorum excrementorum adesse declarat, facultatem tamen integram esse, viribusque potentem, nullumque organum ex respiratoriis vitiatum denotat, siquidem magna simulque velox sit, si utilitas urget, & organa sint prompta, & facultas integram sanitatem fervet, similiter autem, & magnam simulque tardam in delirantibus fieri, nuper ostendimus, sic & parvam ac velocem, quibus est congregatum fumosum excrementum, & dolet simul aliqua particula, quæ circa respirationem movetur, aut quæpiam inflammatio; ut Hippocrat. 1. *Prognostic. a) text. 24.* & Galen. *in 3. Epid. comm. 3. text. 74.* de Pythione *b)*, qui super Herculis fanum, docent, parvam simulque tardam iis fieri, quibus nullum fumosum excrementum est coacervatum, cum dolore, ut dictum est, alicujus organi ex respiratoriis, aut inflammatione: hæ duæ differentie respirationis cum malis signis plus duabus prioribus sunt timendæ, quod facultatem prælanguidam, aut exsolutam, aut denique partem quampiam thoracem moventem dolere, denotent. Magna & velox respiratio plurimum fuliginum, & incendii, sed cum facultate integra, & forti significat. Quæ vero simul & tarda melior est, cum ipsa ad recte valentem plus accedat, integramque & fortem facultatem, sine calore multo & absque fumosis excrementis. Hæ omnes cum aliis signis erunt a Medicis spectandæ, & ex ipsis simulque cum aliis, quæ illuxerint, iudicium deliberandum. Sed ad magnas simul frequentes respirationes, & ad magnas simul & raras declinamus, cum ab ipsis præfagiendi ratio magis illuceat. Magna respi-

a) P. 38. lin. 7. b) Lib. 3. Epidem. p. 1098. Ægr. 3.

respiratio, & simul frequens ea est, in qua plurimus spiritus trahitur, & calidus, & fervens ex ore & naribus efflatur. Quæque fit aut, uti docet Hippoc. *in 1. Prognostic a) text. 24.* quod aliqua pars ex respiratoriis seu thoracis inflammationem aut dolorem patitur. Cujusmodi sunt cor, septum transversum, pulmones, aut pleura membrana, aut muscoli etiam thoracis: nam hæ partes dolentes, ac inflammatae, quod non, ut opus est, dilatentur, spiritum frequentem seu densum fieri necesse est. Signant vero ex magnitudine cum facultatis robore hæc fieri, in quo non levis salutis sit spes. Quæ vero cum magnitudine etiam raro fit, nobis in acutis morbis delirium subesse declarat. De quibus quidem Hippocrat. *in primo Prognosticorum b) text. 24.* ita scripsit. *Qui vero spiratur magnus multoque interposito tempore, delirium indicat.* Sed quomodo magnum spiritum intelligemus? an ubi magna thoracis sit dilatatio? nequaquam magna thoracis dilatatione magnam fieri respirationem observamus, nam, ut unquam dictum est, quibus vel tumor, vel angustia sine flammeo calore spiritalibus membris insidet, in his thoracis quædam dilatatio maxima est, id vero quod inspiratur parum est. Ex quo magnam dicimus respirationem magni inspirati aeris, atque inspiratarum fuliginum multarum, ratione. Quod vel ipse Hipp. expressisse visus est, cum dixerit, qui vero spiratur magnus, quæ de spiritu, qui effertur, magnitudinem intelligendam denotant, minimeque de thoracis dilatatione. Addamus in differentiis respirationum sublimem ac phænomenam vocatam respirationem, in qua maxime thorax dilatatur, parvam atque exilem esse, ex Gal. constare. Quare dicatis spiritum magnum & rarum delirii nobis esse signum? Gal. *in lib. 2. de difficult. respir.* uberiori sermone demonstravit hoc verum esse, quippe hujuscemodi respirationem delirium significare. Verum non exinde necessarium, ut omnes, qui delirant, eo modo respirent, fore dicamus; quando hæc fieri simul possint, quippe delirantes ut simul angustiam thoracis, vel dolorem sentiant, vel virium languorem. Quæ omnia in ipsis quidem deliris parvum atque rarum spiritum efficiunt. Omnes vero, in quibus magnus & rarus sit spiritus, deli-

Magna & rara.

a) Vide loc. modo allegat. b) P. 38. lin. 8.

delirare non erit dubitandum. Cujusmodi in Philisco, Sileno, uxore Dromeadae, atque in aliis ab Hippocr. fuit observatum. At quid ad prognosticum hac respiratione? magni semper ad id erit momenti, idque praefagiet, quod delirium perpetuo malum est, non tamen semper exitiale, sed solummodo ubi una alia signa prava & lethalia illuxerint, quae cum respiratione in Philisco, Sileno, uxore Dromeadae, adolescente Maelibææ Phrenitico, illuxerunt. De Philisco Hipp. in 1. Epid. 3. a) text. 18. ita habet; *Spiritus huic erat perpetuo quasi revocatus, rarus & magnus. Lien in tumorem rotundum elatus erat: sudores perpetuo frigidi, accessiones diebus paribus.* In hoc sudores frigidi, ut suis locis demonstrabimus, fuerunt ex signis exitialibus. Et de Sileno b) text. 19. *A primo hic ad finem usque spiritum magnum habuit & rarum, & hypochondrii perpetuam palpitationem, quae in processu fuere lethalia, quippe primo inter initia urinae nigrae cum nigro sedimento, delirium, dejectiones pingues sudor capitis sexto die, extrema frigida lividaque, atque alia, quae cum illa respiratione magna ac rara, miserum Silenum nedum delirium esse, sed certe moribundum, procul dubio denotabant: & de uxore Dromeadae c): Sexto mane riguit, cito percaluit toto corpore, sudavit, extrema membra frigida, deliravit, spiritus magnus & rarus. Paulo post convulsiones a capite ceperunt, subito obiit.* De adolescente vero Maelibææ d) in lib. 3. Epid. comm. 3. text. ult. *Spiritus rarus & magnus per intervallum. Hypochondrii contentio submollis ex utrisque oblonga, perpetua cordis palpitatione, reddidit urinam oleosam.* Sed age de aliis respirationum differentiis agamus, praefertimque de parvis,

C A P. X.

Quid respiratio parva frequens, parva rara, significet?

Respiratio parva & frequens in morbis quid significat.

Parvum spiritum Gal. in 3. Epidem. comm. 3. text. 74. appellat exilem, atque imminutum, atque etiam obscurum, vix enim respirare aegrotos videmus. Hujusmodi respiratio

- a) Epidem. Lib. 1. Aegr. 1. p. 966. b) Ibidem. Aegr. 2. p. 969.
c) Ibidem. Aegr. 11. p. 987. d) Epidem. Lib. 3. Aegr. 16. p. 1117.

perpetuo mala est, ut quod propter caloris nativi, seu naturæ exsolutionem fiat: quæ si etiam frequens sit, ut Galen. docet, eodem in loco dolorem signat, vel inflammationem supra septimum transversum. Sed auctor Coacorum praefag. d) in lib. 2. Sect. 2. text. 34. a r: spiritum frequentem inflammationem & dolorem in locis principibus significare. Hujusmodi respiratio in acuto morbo maxime est timenda, & plus ea etiam, si post magnam quidem respirationem fiat. Nobis sane denotat, aut naturam resolutam esse, ut dictum est, aut principem aliquam partem maxime lædi aut dolore aut inflammatione, aut utrisque simul vexari: judicium vero ex sola hac respiratione certum non erit, nisi fuerit aliis signis confirmatum. Plures enim fuere ita in acuto morbo respirantes, qui incolumes evasere. Sed ubi alia signa illuxerint parva, procul dubio ex ipsa exitium erit timendum; omniumque maxime, si e frequenti parva evaserit, qualis postremo in tabidis solet observari: frequens itaque & parva cum pravis signis, lethalis est. Qualis ab Hipp. b) in forore Temenei fuit observatus: in qua die decima sexta spiritus gracilis factus est & densus, & mortua est. Sed age de parva & rara agamus. Quæ omnium fortasse est pessima, quod naturam viribus exsolutam morbo succumbere nobis declaret. Ex quo hunc spiritum Medici frigidum merito appellant, qui summum frigus & naturæ extinctionem ostendit, quod Galen. in 3. Epidemiorum comm. 3. text. 74. ita meminit: Parvum esse quendam pariter & rarum spiritum, qui cum refrigeratur, emoritur jam vitalis facultas, & hoc symptoma esse quoddam admodum lethale, hisce verbis expressit: c) *Si frigidum e naribus expiretur, exitiale jam est admodum.* Cujusmodi fuit observatum in Pythione d) moribundo, atque in aliis, ab Hippocrate. Sed his perspectis respirationum judiciis, breviter eas omnes perstringamus respirationes, quæ in moribundis solent observari.

C A P.

- a) Text. 260. b) Epidem. lib. 4. pag. 1131. text. 28. c) Hippocr. Prognost. p. 38. lin. 10. d) Lib. 3. Epidem. Aegr. 3. p. 1098.

C A P. XI.

De respirationibus exitialibus, quæ in moribundis fiunt.

De respiratione rara & magna, magna & frequenti, parva, frequenti & rara, quomodo aliquando exitium portendant, satis dictum est: nunc reliquum, ut exitiales adnumeremus, cujusmodi est, frigida, sublimis seu Phænomena appellata, stertorosa, quæ cum strepitu fit, & aliquando luctuosa & interrupta. De frigida omnium exitialissima, quæ non nisi in proxime moribundis attenditur, Hippocr. in lib. 6. Epidemiorum, comm. 4. text. 27. a) ita habet: *Signa mortifera per cutem, nares, calidus vapor, si prius nares frigidum spiritum reddunt: quæ melius Galen. hisce verbis expressit. Maxime signa mortifera, per cutem calidus vapor exiens post frigidum spiritum, prius expiratione egressum. Sed calido vapore expirato per nares & per cutem, non in omnibus mors erit prædicenda.* De quo quidem Galen. ibidem ita scripsit; *Illis enim solis id evenire comperies, quorum mortem calidissima febris antecessit, que corpus ipsum totum torruit, atque ideo postremo ipsum refrigeravit.* Vitali ergo tenore, moriente jam corde, evanescente, in aliis quidem sudores syncopen inferentes proveniunt, multis scilicet humoribus pleno corpore; illis autem, qui ex præfervida febre antea exaruerunt, pro sudoribus calidus vapor tangenti tibi diffilari videbitur; hinc in *Coacis præsignis b)* merito scribitur: *lethalis autem est & febrilis & fuliginosus, verum minus quam frigidus:* ex quo Medici tria mortifera solent hæc vocare, quippe febrem urentem: frigidam expirationem cum raritate: atque tertio vaporem in cute calidum, aliquando sudorem seu madorem, qui in febribus mortem prænuntiat. Obscuram quoque respirationem, ut quando vix respirare ægroti dignoscuntur, perinde atque frigidam esse exitialem, de qua quidem, ubi de parva & rara egimus, satis dictum est. Ceterum per obscuram respirationem intelligimus eam,

a) p. 1181. b) Text. 160.

cam, quæ fit, ubi vix aliquis spiritus ex ore & naribus exspiratur. Nam fieri potest, ut obscurissima sit, & tamen manifestissima omnibus appareat, ubi scapulæ, thorax, nariumque pinnae ad spirationem moveantur, quam respirationem sublimem & phænomenam, id est, apparentem, Medici merito appellant, tametsi paucissimus spiritus exspiretur, & hac ratione sit obscurissima. De qua in 2. *Coac. præsign. a)* sect. 2. text. 39. scriptum est: *Pessima autem & morti propinqua, extendens, argens, & obscura.* Sed jam de stertoroso, & qui cum strepitu fit: intelligimus autem per stertorosum spiritum, quando inter respirandum sentitur in gutture quædam veluti ebullitio, aut strepitus, nimirum, stertor, hoc est, cujusmodi fit in stertentibus. Hic strepitus, seu sonus, seu ebullitio latinis, Hipp. vero *ῥόρυξ* atque *ῥόρυξ*, & alias *ῥόρυξ* dicitur. In acutis morbis perpetuo ante exitium per diem, & parum plus, hic fervor gutturis in multis auditur. Indicat enim plane facultatem extinctam, ut neque valeat a faucibus excrementa expellere; in aliis vero, pectoris morbis laborantibus, ut in pleuriticis, peripneumoniacis, fit stertor ille propter angustiam, aut sputi retentionem, cum & spiratio est parva, & non raro orthopnoica, id est, maxime difficilis. Proprium est fere omnium morientium, ut ante exitium eum fervorem, seu stertorem, patientur; sed omnium maxime, pleuriticorum, & peripneumonicorum, suppurationumque. Quibus omnibus fervor seu stertor ille, antequam moriantur, fit: est itaque unum ex lethalibus signis. Sed accurate tamen distinguendum, quo tempore incipiat, aut in morbi principio, aut postea in graveſcente morbo; nam si exitiosum est, nunquam apparet priusque alia illuxerint signa exitialia. Cujusmodi visum fuit in *Antiphonis filio pleurítico b)*, atque in *Menone pleurítico*. De Menone enim pleurítico Hipp. in lib. 7. *Epid.* text. 47. c) habet: *Die decima sexta, spiritus jam stertorosus, sudor circa frontem & cervicem, raro ad pectus, extrema & frons moderate perseverabant frigida, saltatio vero venarum circa tempora detinebat. Somni comatosi & nocte & die postremis temporibus.*

K k 2

a) Text. 260. b) Epidem, Lib. 7, Text. 28. p. 1217. c) p. 1220.

Quare stertorosus spiritus in morbis acutis plerumque est pernicialis, omniumque certissimum, ubi signa lethalia simul, aut antea, illuxerint, cujusmodi ab Hippoc. in *Menone* pleuritico fuit observatum; in quo præter alia signa, sudor circa frontem & cervicem apparuit, quem Hippoc. in *Prognost. a)* lethalem in acutis morbis esse affirmavit, & extremorum perseverans frigiditas, quo nihil perniciosius. In principio vero pleuritidis & peripneumoniæ, & febris (ut vocant) catharralis, quæ catharrum sequitur, vel una cum ipso fit, aliquando ob excrementorum multitudinem, seu (ut dicunt) ob catharri defluentis ad fauces atque ad pectus copiam, non lethaliter stertunt; non secus quam asthmatici & orthopnoici multi, qui postea humore aut excreto, aut resoluta, liberantur. Ceterum in his stertorem non lethalem a lethali distinguemus, quod hic nedum incipiat, sed indies magis morbo quippe augefcente augeatur, & magis sentiat. Hic enim profusus lethalis est, neque aliquo lethali signorum carebit. Ille vero, cum in principio stertere incipiunt, & paulo post augefcente morbo, aut humore multo per tussim excreto, aut ab igneo calore febris consumto, stertor amplius non accenditur, & fit ex multitudine humorum, neque admodum timendus stertor ille est, præsertim ubi ex ratione desierit. Verum ille, qui in principio, licet ex multitudine catarrhi factus, non cessat, sed indies magis augetur, pernicialis utique est, quod naturam multitudine humorum gravatam, & oppressam ita esse, ut nequeat excernere excrementa, & quasi exinde suffocari, nobis certo significet. Cujusmodi in *uxore Polemarchi* Hipp., ut, ex *lib. 5. Epid. b)* colligitur, vidit, de qua ait: *Circa quintam genu dolor, tumor sinistri, & circa cor videbatur aliquid esse collectum, & respirabat, ut qui ex submersione respirant, & ex pectore substrepebat. Quæ obit die septima. Antiphoonis itidem filium suppuratum Hipp. in 7. Epid. text. 28. c)* scripsit, cum stertore obiisse. Cui addamus, quod Hippoc. in *1. Pro. rhet. 25.* scripsit. *Spiritusque in aponia velati bis, qui strangulantur, promptus, perniciosus.* Atque hæc tertersa ref. ratione, quam *regmon* & *cerchmon* quoque aliqui ap-

a) P. 38. lin. 21. b) Text, 62. pag. 1156. c) pag. 1217.

appellant. Nunc de sublimi, atque phænomena, seu apparente appellata, quæ non nisi in moribundis quoque apparet. Vocant hunc spiritum alii sublimem, alii phænomenon, scilicet apparentem, alii promptum, alii que perperam magnam respirationem dicunt, quod thoracem maxime dilatari & moveri observemus. De qua Gal. in *1. Pro. rhet.* ita habet: *Strangulantur jure optimo, quoniam aëris copia non fit; estque ipsi consuetudo, ut talem spiritum Phænomenum, id est, apparentem, dicat. Videntur autem omnes talem inspirationem habentes scapulas movere totas, ita, ut per vestimenta motio conspicue appareat, tanquam valide ipsi superioribus thoracis partibus operentur; meteoron itaque, apparentem, at sublimem spiritum vocavit, quoniam, qui ita respirant, altiores sublimioresque thoracis partes movere videantur, addidit hujus respirationis causas, ita dicens: *Potest sane respiratio hujusmodi fieri & propter respirationi delegatorum instrumentorum angustiam, & ob affectum nervorum principium. Quod si læsum fuerit, magnam efficere respirationem, recte Hippocratem existimare, ostendimus; rectius dixisset, non magnam respirationem, sed magnam thoracis dilatationem, ex quo decepti quidam hanc falso magnam respirationem appellant, etsi in hac parum exspiretur.* Addamus nedum hanc Galenum, & Hippocratem dicere sublimem respirationem, sed vel etiam, quando, & pinnae, seu alæ narium musculique circa scapulas manifeste moventur, quæ respiratio fit in acutis morbis propter virium absolutam infirmitatem, aut prostrationem. De qua respiratione Galen. in *lib. 3. Epidem. text. 24.* ait dicens: *Equidem illas cum respirare puto significare summis naribus, qui respirando narium pinnas movent, siquidem multos nos ægros sic vidimus spirare, ut eas in exspirando contraherent, inspirando vero dilatarent.* Quod quidem incidit iis, qui ab angina suffocantur, vel a peripneumonia vel suppuratione, præterea iis, qui infirma sunt facultate, idque fiebat, quod ex arteriæ inflammatione præclusum esset viæ spatium, nec jam spiritus attractio posset in pulmonem fieri, & propterea compelluntur, ut, qui ita suspirant, continue omnique thorace peragant respirationem.*

tionem, contenduntque etiam qui suffocantur exurgere, & toto thorace extremum aërem magna vi attrahere; ex quo forte etiam Hippocr. spiritum sublimem vocavit, quod sublime ægri velint se erigere, atque hæc sublimis respiratio anginosus, pneumonicis, suppuratis; atque has habet causas. In aliis vero morbis acutis, in quibus ægri non suffocantur propter angustiam instrumentorum, respiratoriæ facultatis ægrotantis, atque in communi, omnis facultatis animalis, propria signa habere velit, & maxime perfrigeratum is alarum nasi motum habebit, & omnium musculorum circa scapulas actionem & coacervatam thoracis collapsionem. Quando enim hæc debilius, quam convenit, movetur, circa inspirationem quidem spiritus ductum juvant alæ nasi, externum aërem etiam ipsum simul attrahentes eodem modo, quo per os aliquid attrahere volentes, labia contrahimus; rursus vero circa expirationes coacervata fit thoracis collapsio, non paulatim demissio. Quare ex iis statuamus respiratiōem sublimem, quomodocunque fit, perpetuo lethalem esse, aut quod summam instrumentorum respiratoriorum angustiam, ex qua natura suffocetur, aut virium seu naturæ absolutissimam infirmitatem ac extinctionem denotet. Ex quo non nisi in moribundis apparent. Verum exitialia alia signa, antea aut simul aut postea apparentia maxime confirmantur, cum ea respiratio nunquam sine aliquo signorum exitialium appareat. Hanc intelligens, etiam auctor 2. Coac. præf. sect. 2. a) text. 39. dixit: *Pessima autem & morti propinqua, extendens, urgens, obscura.* Diximus tamen, etsi solum hoc signum mortem certam significet, perpetuo ipsum alia exitialia concomitari. Uti in uxore Olympiadis Hipp. vidit, de qua in lib. 7. Epid. text. b) 36. ita habet: *Oculi tristes, spiritus sublimis per nares traheretur, color pravus, sudor circa pedes & crura, cum jam circa mortem esset.* Non minus & in Aristocrate moribundo hæc visa sunt, de quo Hipp. 7. Epid. c) 39. paulo post sic scripsit: *Ad noctem spi-*

a) Text., 260. b) Text. 49. pag. 1221. c) Text. 52. pag. 1222.

Spiritus sublimis est factus, sudor exiguus circa frontem, infernae partes frigide, anxius. Addamus respiratiōem luctuosam, Luctuosa. sed parvam & raram, quæ ex exitialibus quoque est respiratiōibus, ut ex Hippoc. in 6. Aph. 54. ita legitur: *In acutis passionibus, quæ cum febre sunt, luctuosa suspiria, malum:* eodem modo & interrupta, exitialis est, quæ forte eadem est cum luctuosa. Quod & Gal. nuper propositi aphorismi commentario affirmare videatur, cum dicat: *Infantes sæpe videntur, quo plorant, tempore inspirantes, inspiratione interrupta, stante interim thorace, deinde rursus id quod deest, adjiciente:* accidit hoc nonnunquam, ut ait Gal. potentia fatigata, nonnunquam ex duritie instrumentorum, nonnunquam vero ambabus causis simul convenientibus, sed & aliquando propter aliquam musculorum pectoris similem convulsioni dispositionem. Quæ vero in febre acuta fit, luctuosa & interrupta respiratio, alias causas habet, ut Galen. placuit, quippe aut duritiem instrumentorum, vel virium imbecillitatem, vel convulsioni similem dispositionem; quicquid vero horum in causa fit, prævium est, si in morbo acuto contingat; maxime perniciosum, si cum virium languore ægri ita spirant. Sed huiusmodi respiratio etiam una exilis est, & duritiem quoque aut dispositionem convulsioni similem habet in acutis ardentibusque febribus, & perpetuum prava dicitur. Non minus quam convulsiones, siccatis partibus nervosis ab ea causa, exitiosas merito esse antea monstraverimus. De qua spiratione Hippoc. in lib. 4. Aph. 68. dixit: *In febribus spiritus offendens, malum. Convulsionem enim significat:* quæ a siccitatibus in calidissimis morbis concitata, curabiles non sunt. Ex quo etiam lethales esse in morbis acutis superius nobis fuit demonstratum. Ut vero ex ipsis recte de futuro morborum exitu prædicere queamus, alia signa cum antea, tum simul posteaque conspecta, erunt consulenda, quorum nulla si prava erunt, ad perniciem iudicium pendebit. Atque hæc sunt, quæ ex vitalis facultatis actionibus, ad morborum prognosin deprompta conducunt. Nunc idem ex naturalis facultatis actionibus eodem modo perscrutabimur.

CAP. XII.

Quæ a naturalis facultatis cognitione ad intelligendam præfagii rationem sit utilitas?

Naturalis facultatis robur & impotentia unde innotescit.

Ad naturalis facultatis robur, impotentiamque cognoscendam nunc etiam declinemus, cum ipsa ceteris aliis ad prædicendi rationem non minus sit utilis. Aliæ quidem facultates, animalis quippe ac vitalis, a naturali videntur procedere; cum ipsam materiam cordi cerebroque subministrat, a qua vitales in corde, animales in cerebro, vocati spiritus generantur. Præterea excrementorum in ægrotis corporibus, plurimum ad præfagii rationem facientium, causa ad naturalem facultatem maxime attinet: itaque dehac ipsa quidem facultate, nostro quippe ordine servato, accuratius in præsentia est agendum. Quod ut probe fiat, videndum primo est istius facultatis robur ac impotentia, ex quibus nobis innotescat. Scimus vero ipsius vim a variis facultatum operibus, quæ propriis actionibus obeuntur, cognosci. Tres sunt actiones præcipuæ facultatis naturalis, ut Galeno visum est *in libro naturalium facult.* quippe *generativa*, *augmentativa*, & denique *nutritiva*. De hac magni interest, ut ad prædictionem assequendam agamus; de aliis vero duabus nequaquam, cum ad institutum nostrum parum aut nihil faciant. Ad nutritionem itaque corporum, partiumque ipsarum agendam omnium quatuor naturalium actionum, quippe *attractivis*, *retentivis*, *concoctivis* seu *alterativis*, atque demum *expultrivis*, opera requiritur, seu istarum omnium operatione nutritio omnis in corpore perficitur. Proinde ex ipsarum operatione apparet, seu cognoscitur, quanta in ipsis sit vis, aut impotentia, aut extinctio, vel denique vitium. Ex quo naturalem facultatem, aut viribus potentem, aut vitiatam, aut aliquo pacto deficientem, aut denique prorsus collapsam & extinctam, cognoscimus. Quæ cognitio, quantum ad prædictionem salutis & exitii in morbis, Medicis conducatur, ex iis, quæ superioribus li-

bris dicta sunt, liquido cuique nostrum constabit. Sed æger, rem ipsam aggrediamur, ab appetentia ciborum & potus in ægrotis principium facientes.

CAP. XIII.

De appetentiæ symptomatibus ad prædicendi rationem.

Natura, ut docuit Gal. *in primo lib. de symptom. caus. Cap. 7.* animalibus alimenti penuriæ sensum est impertita, ut ipso ad cibum potumque proritata in tempore expleantur: vocaturque ejusmodi implendi desiderium, *appetentia*, quæ a penuriæ sensu ortum habet, cum scilicet venæ ab ipso ventriculo veluti emulgentes sugentesque aliquid trahunt, non ferens autem eum suctum ventriculus, sed veluti offensæ medelam cibum comparat, quippe venæ hoc pacto ad objectos cibos convertuntur, atque ex his nutrimentum trahunt. Fitque post cibi consumptionem, ut venæ simul ad cibos se convertant, & ventriculus ex iis, quantum prius in venis collectum est, in seipsum trahat. Duplex vero dicitur appetentia, quippe cibi una, quæ *fames* appellatur, altera potus, *sitis* & ipsa vocata. Cibi vero appetentia alimenti, & sitis humoris fit inopia. Dividitur quoque appetentia utraque in eam, quæ est naturalis, ac in non naturalem. Illa perpetuo ex alimenti penuriæ sensu excitatur, innaturalis vero est, quæ præter naturæ fit desiderium. Cujus quidem symptomata, auctore Galeno *in lib. de different. symptom. cap. 4.* vel in actionibus non obitis, vel male obitis consistunt; in non obitis aut cum prorsus non appetunt, aut parum & pauca quidem. In male obitis sunt immoderatae appetentiæ, & ubi quicquam vitiosum appetunt. Ex quibus fit, ut quidam nedum nullos cibos appetant, sed quinimo, ut quosvis cibos ita abhorreant, & odio habeant, ut mori malint, quam cibum aliquem assumere, quod Gal. *in lib. 3. Epidem. Com. 3. in text. 58.* multis contigisse, tradidit. Aliquando non ex toto appetitu privantur, quod detegit aliquis cibus, quem ipsi non abhorrent.

Nihil vero appetentiæ adesse, vel ex eo scimus, cum ægri prorsus omni careant appetitu, quicquamque nequeunt imaginari, quo appetitus excitetur, de quibus Hippoc. *in eodem lib. Epidemior. a)* de virgine *Euryanactis* filia moribunda scripsit. *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam. Non sitiit, & nihil effatu dignum bibebat.* In similem vero inappetentiam veniunt ægroti, aut, ut *Galen.* docuit *in 3. Epidem. com. 1. text. 11.* quando os ventriculi ab aliqua humorum aliena qualitate afficitur, aut propter insignem plethoram, seu plenitudinem, ex qua nulla in ventriculo fit consumptio, neque sensus suctus ullius in ipso sentitur, aut denique, quod in acutis morbis plerumque evenit, propter ipsius facultatis extinctionem, cujus erat in secunda valetudine munus, indigentiam alimenti sentire. Ceterum nos intertinguere debemus veram extinctionem facultatis, quæ sæpe in delirantibus quibusdam observatur, qui quosvis cibos etsi abhorrere videantur, tamen id ex delirio, non ex facultate diminuta fit. Quemadmodum ii, qui etsi intensissimum calorem sentiant, quo maxime sitiunt, tamen potum non postulant. Quam rem *Galen. in eodem tertio Epidem. Com. 1. text. 11.* ita expressit, dicens: *Nam, quoniam sitiunt, nec potum appetunt quidem in morbis, vel propter delirium non sentiunt, quæ patiuntur, aut propter extinctionem naturalis in ventriculo facultatis, si id citra delirium habeant, facultatem relinquetur eorum naturalem extinguere.* Vitiatur vero appetentia cibi & potus cum in quantitate tum in qualitate. In quantitate vitium appetentiæ inesse cognoscitur, cum ægroti plus quam ipsis conveniat appetunt, quippe qui copiosius, quam ferat ventriculi facultas, cupiunt, atque devorant, idque aut ex humore frigido, aut ex frigiditate ventriculi fieri, *Galen. in lib. 6. Epidem.* nobis tradidit, qua ratione frigus appetentiam augere dixit. Ex quo frigidiorum ventriculorum proprium esse, *Galen. in lib. artis medicin.* docuit, ut plus appetant, quam concoquere possint; idem & de potu, cum immoderatus potui indulgent præ multo febrili incendio, aut ex humore falso, aut bilioso, os ventriculi occupante. In qualitate etiam ciborum & potuum vitia-

a) Lib 3. Sect. 2. Ægr. 6, pag. 1074.

tam habere appetentiam dicuntur, qui alienam cum in cibo, tum in potu, qualitates desiderant, & appetunt, ut quædam uterum gerentes mulieres propterea sunt, quæ carbones, aliæ terram, aliæ calcem, & aliæ lunæ flores avidissime appetant & esitent; quidam vinum ardentius, quod in multis pleuriticis observari solet: ex quo vini desiderio plures, vel etiam mulierculæ, ægroti pleuritici esse suspicantur; alii libentius aquam, quidam omnia calida, alii actu frigida, exposcunt. De harum vero vitiarum appetentiarum causis *Galen. in primo libr. de sympt. caus.* perbelle ita scripsit: *Vitiosæ appetentiæ, quæ in quantitate modum excedunt, vocanturque a quibusdam caninæ, tum existunt, vel cum acidus quispiam vitiosus succus ventriculum mordet; vel totum corpus immodico digestu inops alimenti redditur vitiosum; namque succus, qui frigidus est, similem suctui morsum infert, appetentiam vero proritatur naturalis affectus similitudine, alimenti at non potus desiderium excitat propter frigus, at vitioso succo, qui salsus & biliosus sit, ventrem mordente, potio magis quam cibus appetitur.* Hinc merito *Hipp. quoque in 6. Epidem. com. 4. text. a) 20.* dixit: *Aqua edax, quasi caninæ appetentiæ frigiditatem pro una causarum indicavit.* Et *in lib. 2. Aphor. Aph. 21.* dixit, *Famen thorexis solvit,* hoc, *Galeno docente,* vini potio, quasi illius appetentiæ melam esse expresserit. Sitis quoque augetur, aut ex calore immoderato, cujusmodi fit in ardentibus febribus, aut ex siccitate, quæ præcipua sitis est causa, ex quo ubi corpora plurimum exsiccantur, plurimum sitiunt, qualem *Galen. in primo de symptom. caus.* quibusdam epota aqua marina contigisse vidit. Sed age ad optimæ appetentiæ in morbis jam prognosticum veniamus.

C A P. XIV.

Quid cibi & potus optima appetentia in morbis significet?

Prius consideramus, quid optima appetentia in morbis ostendat, & mox de non obita & vitiosa agemus. Maxi-

L 1 2

me

a) Text. 18. p. 1180.

Appeten-
tia cibi &
potus,
quomo-
do vitia-
tus.

Appetentia cibi & potus quamnam bona.

me utile nobis erit supponi, ægrotos rectius agere, cum actiones omnes utriusque facultatis recte, perinde ac in optima valetudine esse solent, obeant. Scimus enim, urinas, dejectionesque optimas esse, si fuerint similes iis, quæ antea per sitinitatem excernebantur. Eodem quoque modo bona erit in ægrotis illa cum cibi tum potus appetentia, quæ ad benevolentium appetentiam accedit, eique maxime est similis. Ægrotos vero bene se habere ad ea, quæ ipsis offeruntur, perpetuo bonum, recte enim facultatem naturalem exinde valere, non minusque & ventriculum. Itaque ægrotos integram habere appetentiam, bonum est, omniumque maxime in morbis diuturnis, ut docuit Gal. in lib. 7. Aphorism. a quibus qui sunt evasuri, vehementem appetentiam solent habere. Ceterum distincte cognoscenda erit optima appetentia, cum sæpius in ipsa iudicanda plures decipiantur, vitiatam ac exitialem bonam putantes. Bona autem est, quæ naturalis est, quæque fit a causâ naturali, quippe a penuriæ sensu: quandoque ægroti videntur bene appetere, ipsorumque creditur appetentia optima, propterea quod cibum avidè appetant, & assumant, quæ tamen in multis moribundis sæpius observatur, aut propter vitiosum humorem, quod minus malum est, ad os ventriculi defluxum, quippe frigidum & acidum, aut, quod summe est perniciosum, ubi natura a morbo maxime est resoluta a nimia substantiæ corporis digestionem. Hinc plures, priusquam moriantur, cibum avidè postulant, ac assumunt. Potus vero appetitus, etsi bonus censetur, qui benevalenti est similis, & moderatus seu temperatus, nihilominus in quibusdam optima erit censenda sitis, nimirum in æstuosis ardentibusque morbis, in quibus non sitire, ut posterius dicemus, perpetuo malum, & quandoque mortale, ubi scilicet linguam ægroti habuerint præaridam, squalidam, & nigram, in his melius est, ut multum sitiant, sicut etiam optimum est, ut febris exterius appareat, inprimis cum urinae colorationes spectari, & ægros non sitire, summe est exitiosum, quod aut ex demio fit, aut quia naturalis facultas extinguitur. Non sitire vero

ro in iis perpetuo malum, sed hujus signi perniciem alia exitialia signa tunc conspecta declarabunt. Intensissimam tamen sitim nunquam utilem fore ægrotis, addimus, quæ viscera interitum ardentissimo incendio uri declarat; aut maximam siccitatem; aut ex utraque simul, de qua Gal. in primo, de caus. sympt. ait: *Inexplebili vero novimus cruciari siti, ex qua etiam tum cum, qui vixit am comederat, (erat autem fortasse dipsas) tum messorum, qui vetus vinum usque ad ebrietatem, non minus eum, qui pertinaciter sustinere sitim sibi imperaverat. Ad hæc alii in navigio, cum deficeret eis aqua dulcis, quorum qui ausi sunt marinam bibere, cum immodice supra ceteros sitirent, & alvi fluxum haberent, nec id sine morbo vehementi & celerius quam alii perierunt.* Sed age agamus de abolita cum cibi tum potus appetentia.

CAP. XV.

Quid in morbis ciborum appetentia prorsus sublata significet?

Ciborum sublatam appetentiam perpetuo malam, omniumque pessimam esse, quæ prorsus perit, ratum est. Hæc in iis, qui rectè valent, gravissimum morbum minatur, quod aut ab insigni plethora, aut cacochymia fiat, quippe natura multitudine excrementorum aggravata. In iis qui ægrotant, lethalis primo in morbis longis, quod significet naturam a morbo consumptam iri, priusquam morbum superare queat: de qua inappetentia Gal. in libro 6. Aphorismorum Aph. 6. ait: *Fastidium cibi per se ipsum prævium est signum in morbis diuturnis, nam in iis, qui a talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia.* Idem fere Hippocrates scripsit in sexto Aphorismorum, Aph. 3. dicens: *In difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum, & cum febre periturum; in longis difficultatibus intestinorum cum hic casus, ait Galen. evenerit, mortificationem quandam ipsi jam advenisse ventriculo compatiendi ratione significat, ex qua omnino interit appetentia, opus ad vitam necessarium.* In morbis quoque acutis cibi fastidium, perpetuo malum, omniumque maxime cum prorsus appetentia fuerit extincta. De qua Hippoc.

pocr. de *Euryanactis filia in tertio Epidemiorum a)*, ait: *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam.* Huiusmodi fieri inappetentiam, docuit Gal. in 3. *Epidemior. Com. 3. text. 11.* aut ore ventriculi, ab aliqua humorum qualitate affecto, aut ab ipsius facultatis extinctione, cuius erant in secunda valetudine munera indigentiam sentire, & quæ sunt se curatura appetere. De hac Hippocr. in 1. *Epidem. comment. primo, text. 30. b)* de tabidis in Epidemica constitutione mortuis, ait: *cibos quosvis perpetuo fastidiebant, non sitiebant.*

Inappetentia exitialis signa.

Hanc inappetentiam notant alia signa lethalia, & quod perpetua sit, quando & si quidam quosvis cibos fastidiant, tamen non semper: addamus inappetentiam summe exitialem, ubi ægroti maxime oderint quosvis cibos. Narrat Gal. in 3. *Epid. Com. 3. in text. 58.* se quosdam vidisse in quadam pestilenti constitutione, qui mori maluerunt, quam cibum aliquem assumere. Quidam tamen, ut Galen. ait, fortiores quippe, qui vim sibi ipsis afferentes cibum oblatum assumerunt, superstites fuerunt. Sed præterquam quod ciborum fastidium & odium in acutis morbis perpetuo sit per se solum satis efficax signum ad exitium prædicendum, tamen simul alia signa pernicioſa, aut una, ante, aut postea conspecta aderunt. De quibus in *Concis præſagiis c)* legitur. *Quibus vero fastidia cibi accedunt, & sudores cum bono faciei colore, & liquida alvo, aut dolore cordis, hi peripneumonicorum aut pulmonariorum more intereunt, postquam longius ægrotaverint.* Et in 3. *Epid. d)* *Com. 3. text. 5.* de Hermocrate moribundo ait: *Vigesimo perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat aliquantisper, comatosus perit vigesimo septimo.* Idem fere visum est, & in *Euryanactis filia virgine, e)* quæ quicquam gustare non sustinebat, de qua ait: *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam: neque sitiit, etsi acri & calida destillatione vexaretur,* quibus Gal. auctore in *lib. 1. de symptom. causis*, siticulosos fieri ægrotos, observatur. Idem in *Pario f)* observasse scripsit, atque

a) Sect. 2. Ægr. 6. pag. 1074. b) pag. 940. lin. ultim. c) Text. 67. d) Sect. 1. Ægr. 2. p. 1063. e) Vide locum supra allegat. f) Lib. 3. Epid. Ægr. 1. Sect. 3. p. 1093.

que non minus in muliere, quæ apud frigidam aquam decumbebat. a) De qua: *Tertio a partu die, febre correpta est acuta, horrida, multo tamen ante partum febriculosa decubuerat, cibumque fastidierat. Quarto cibum fastidiebat: Et paulo post: Ceterum ad cibos averso animo se habuit: Et demum ait: Hæc perpetuo cibum fastidierat, animo linquebat,* quæ & ipsa obiit. Ex quibus ægrotantium exemplis confirmamus, quæ diximus, quippe ægrotos quosvis cibos in acutis fastidire & abhorre, exitiale esse signum, cuius quidem perniciosam naturam confirmare solent prava alia signa, quæ aut ante, aut una cum illa inappetentia, aut quæ postea illuxerant; cuiusmodi sunt, alvus fluida, sudores mali, vomitus virulenti, æruginosi, nigri, urinæ nigræ, turbidæ non clarescentes, claræ, albæ, perspicuæ, deliria, vigiliæ, lethargicæ passiones atque alia huiusmodi omnia, quæ nunquam bona sed plerumque lethalia existunt, atque ita ex inappetentia ciborum in morbis prognosticum judicabimus. Nunc quid potus quoque sublatum & extinctum desiderium ægrotis portendat, consideremus, præmissis in primis sermone de intensa siti.

CAP. XVI.

Quid sitis intensa in acutis morbis significet?

Cum dixerimus superius, ægrotos in acutis ardentibusque febribus sitire, ratione fieri, qui morbis quippe calidioribus atque siccis confluentur. Quando multo pejus, ut paulo post dicemus, sit, hos ægrotos siti carere, non secusque esse, quam urinis discoloratoribus, ardente febre homines vexari. Quare bonum est, (quod omnia præstat ex ratione fieri) ut calidis morbis affecti sitiant. Immoderatus vero eodem sitire nunquam bonum, quod interna viscera incendio intensissimo flagrare denotat, sed plerumque malum est & periculosum, quod morbi vim prævalidam expugnatuque difficillimam nobis denotet, cui facile natura languidior facta succumbat. Ex quo tuto proferre istud possumus, quippe im-

Sitis immoderata quid in morbis acutis notat,

a) Lib. 3. Epid. Sect. 3. Ægr. 2. p. 1096.

moderatam sitim, quod maximum morbum significat, perpetuo esse timendam in acutis morbis: sed pessimam & exitialem illam, quæ aut sequitur signa pessima, aut una cum ipsa appareat, vel denique postea. Certum enim exitium procul dubio portendet. Ex sola vero siti nedum in acutis, sed vel etiam in aliis, licebit iudicium prælagii desumere, cum ipsa non nisi morbi maximi sit nota. De qua Hipp. in 1. lib. Epid. Com. 2. a) text. 75. ita scripsit: *At cum febres inciperent, annuntiabant, quibus exitium impenderet. Siquidem statim ab initio febris acuta invadebat, a qua parum supervergebant, insonna erant, graviter angebantur, sitibundi, fastidiosi.* Qualis fuit observata in Phylisco b) de quo Hippocr. ait: *Tertio mane ad meridie usque febre visus est liber, sub crepusculum autem acuta febris invasit una cum sudore, sitibundus, lingua inaruit, nigrae urinas reddidit,* quæ sitis cum nigris urinis atque aliis morbum exitialem, quippe, quem natura minime posset vincere, denotabat. Similem quoque sitim Hippoc. in Pythione, qui supra Herculis fanum decumbebat, observavit, de quo 3. Epidem. com. 3. text. 18. c) ait: *Magnus cepit rigor, febris acuta, lingua inaruit, sitibundus erat, & biliosus, non dormivit, urinae nigrae, suspensio sublimis non subsidebat,* quam sitim usque ad diem quintam habuit, additis aliis signis perniciosis, quippe frigore partium extremarum, aphonia, seu mutitate. Quare sitim intensam, una cum aliis pravis signis, pessimam esse dicimus. Cujusmodi forte fuit, quam uxor Ermoptolemi passa fuit, de qua Hipp. in lib. 7. Epid. com. 3. text. 74. d) habet: *Tremores autem in manibus fiebant, & caput concutiebatur, & oculorum intuitus pravi, & sitis fortis, & cum potasset, rursus petebat, & rapiebat, ac largiter hibeat, avellere autem non poterant, lingua sicca & manus ambas in os ferens manducabat, cum esset tremula.* Non dissimilis fuit, quæ in Aristocrate, e) qui ex pestifero carbone quatuor diebus obiit siticulofus. Quare colligamus sitim in acutis morbis immoderatam nunquam bonam, sæpe malam, & cum signis aliis malis pessimam & exitialem.

CAP.

a) P. 954. lin. 8. b) Lib. 1. Epidem. Ægr. 1. p. 966. c) Ægr. 3. p. 1098. d) pag. 1212. Text. 13. e) Eodem lib. p. 1222. Text. 52.

Quid sitis sublata, seu non sitire in morbis, significet?

Quid sitis in morbis significet, dictum est. Nunc contrario modo se habentes ægrotos, quippe non sitientes, vel absque siti esse, quid in morbis prænuntiet, cognoscendum est. Perpetuo in morbis ægrotos moderate sitire, bonum erit, atque ex ratione sitire & multum & parum, prout natura morbi aut calidioris aut minus calidi postulat. Nunquam tamen, ut dictum est, in morbis intensa siti assiduaque ægros vexari, bonum erit; veluti pessimum est ac summe exitiale, eosdem, si calido & sicco morbo conflitentur, prorsus potus desiderii esse expertes, sitique omnino carere, & præfertim, qui antea sitiebant, si absque ratione sitis illa tollatur. De qua Auctor Prorrheticorum a) in 2. lib. text. 22. hoc expressit, dicens: *Sitis, quæ non ex ratione in acutis morbis solvitur, mala est.* Gal. in comm. hujus rei rationem docens ita scripsit. *Cum igitur neque per vomitum, neque per sudorem, neque per dejectionem, neque etiam per abscessum iudicatorium solvi sitim contingat, non quod affectio sedata fuerit, sed quod sensus elanguerit, id si fiat, signum bonum non est, quod & si, & lingua sicca manente, urinisque crudis existantibus, sitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoveris, atque adhuc si Medicus nihil tum refrigerantium, tum humectantium exterius adhibuerit; quandoquidem talia in acutis morbis magis sitim non tollere, sed mitigare nata sint: prorsus autem in acutis morbis malum, si sitis perfecte tollatur.* Ex quibus Galeni verbis, liquido satis, cuique constabit, in morbis acutis pessimum esse, si sitis non ex ratione, quod est, ubi nulla optima præcesserit vacuatio aut purgatio, crudoque morbo existente, tollitur: omnia vero maxime exitiosum erit non sitire, si exitialia symptomata una apparuerint. De qua quidem extincta siti, Gal. in primo lib. Epidem. Com. 2. text. 75. hæc addidit. *Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quod cum antea aestuassent, amplius non sitirent, atque quando, qui antea siti flagrarent, postea essent a siti liberi, eorum duorum sit necesse est alterutrum, aut morbi solutio, aut*

Sitis sublata absque ratione in morbis acutis mala.

Mm

a) Lib. 1. 57.

Sitis unde
tollitur
in morbis
acutis.

virtutis extinctio, ita ut presentia mala amplius non sentiant. At non contingit a morbis his vindicari, siquidem exitialia erant symptomata. Non sitiunt vero ægroti in morbis acutis, aut propter humorem frigidum & humidum, ad ventriculum ex capite distillantem, ex quo merito Hipp. a) dicebat, qui rufiunt, non esse admodum siticulosos, quod in his pituita ex capite ad ventriculum distillans sitim tollat; quæ carentia sitis in nonnullis pleuriticis & peripneumoniacis observatur, in quibus ab hoc signo quicquam certi ad prognosticum habere nequimus. Sed hos ab ea causa non sitientes ab aliis distinguet lingua non ficca & arida, sed humecta, & mollis ex pituita humectante ipsam. Secundo non sitiunt in morbis calidissimis, vel etiam æstuantes ægroti, aut propterea quod delirantes, quæ patiantur, ut Gal. in 3. Epid. com. 3. text. 44. docet, non intelligant, aut quod facultas stomachi appetitrix extinguatur, aut propter utramque causam. De phreniticis auctor prorrhet. in lib. 1. b) ait: Phrenitici modico utentes potu, strepitum tentantes, tremorem incurrunt. Et Gal. de his in comun. Prorsus item brachypotai sunt phrenitici, id est, bibendi desiderium his exiguum est, quanquam affectionem habeant calidam & siccam, ita ut & linguam præ multa siccitate asperam habeant. Sed docuit nos Hippoc. mentem his ægrotare in eo Aphorismo c), qui ita habet: Quicumque parte aliqua corporis dolent, atque ut plurimum dolorem non sentiunt, his mens ægrotat. Ex quo merito de phreniticis in 3. Epid. d) dixit: Sane hi nihil sitiebant. Cujusmodi fuisse ait Mælibææ adolescentem phreniticum in eod. lib. e) prodidit. In his vero non sitire, grave est, & si cum signis pravis, exitiale; tamen ab hoc tantum signo quicquam certi non haberi potest, nisi alia, ut dixi, adjunxerimus symptomata prava. Nam plures sunt, qui, etiam delirent, potum non petant, tamen sanantur. Hi que sunt quorum neque delirium ita magnum est, neque alia exitialia affuerint symptomata, atque multo facilius, si lingua neque arida sit. In quibus vero nedum præarida, sed maxime

a) Aphor. Sect. IV. 5. b) Text. 16. c) Sect. 2. Aphor. 6. d) Sect. 3. pag. 1085. lin. 22. e) pag. 1117. Ægr. 16.

nigra & squalida, summe exitiosum erit non sitire, maximum enim morbum adesse denotat, quo ægri laborant, naturamque ferme superatam. Quibus vero absque delirio in morbo calidissimo, linguaque præarida & adusta existente, adest hæc carentia sitis, procul dubio exitium portenditur, quum exinde facultatem extinguere, ac esse extinctam, nobis demonstratur; omniumque maxime, cum prius sitierint, absque ratione sui carere incipiunt, extinguere enim facultatem certo significatur. Neque abs re hoc dicimus, quando naturam extinguere a morbo fieri non possit, ut plura alia exitialia non etiam spectentur. Uti Erasmo contigit, de quo Hipp. in 1. lib. Epid. comm. 3. a) text. 25. hæc habet. Habebat hic febrem cum perpetuo sudore, hypochondria sublimata contenta cum dolore, urinæ præarida, suspensiones continebant rotundas, non subsidebant: lingua præarida, non valde erat sitibundus: & de Hermocr. in 3. Epid. com. 1. b) text. 5. Lingua initio adusta fuit, statim obscuruit, somnum non habuit, sitibundus non admodum: Et paulo post: Vigesimo perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat aliquantisper comatosus. Idemque & in Euryanactis filia virgine c) observavit. Ex quibus colligamus, perpetuo non sitire ægrotos in acutis morbis, malum esse, modo sine ratione sitis in ipsis tollatur. Ex ratione vero sitis sublata, minime mala, sed optima est, qualis fuit visa in eo, qui in Dealcis horto decumbebat, sanato, qui cum pluries in eo morbo fuerit sitibundus & delirans, postea ex ratione sublato morbo amplius non sitiit, de quo Hipp. in 3. Epid. com. 1. d) text. 14. ita habet: Vigesimo dormivit, plane mente constabat, sudavit, liber erat a febre, non sitiebat. Hic plures crises habuit, quæ antequam fierent, sitiebat, lingua inarescebat, delirabat, & postea allevabatur, sitisque diminuebatur, & hoc est sitim ex ratione minui, & tolli. Cum signis vero aliis pravis, pessimum & mortiferum est non sitire. Quæ nobis sufficienter de prædictione ex non sitire in morbis acutis.

Sitis
quando
ex ratio-
ne tolli
dicitur.

a) P. 984. Ægr. 8. b) P. 1062. Ægr. 2. c) Eod. libr. p. 1073. Ægr. 6. d) P. 1067. Ægr. 3.

FINIS QVARTI LIBRI

Mm 2

PRO-

PROSPERI ALPINI

MAROSTICENSIS,

*Philosophi & Medici in Gymnasio Patavino Medicamentorum
simplicium Professoris Ordinarii,*

DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROTANTIUM. LIBER QUINTUS.

C A P. I.

*De partibus corporis, quarum observatio facit
ad prædicendi rationem.*

Partium
corporis
observa-
tio quid
ad præ-
sagium
in mor-
bis facit.

De partibus corporis, quarum observatio facit ad prædicendi rationem, cum ex appetentia docuerimus, quomodo de morborum exitu sit præfagiendum, nunc ex nutritione idem faciendum: quam maxime enim istud nobis indicabit cum totius corporis, tum singularium partium accurata inspectio ac observatio. Habitum etenim, temperamentum, atque colorem eæ partes ex nutritiva facultate, aut recte, aut male dispositum habent. Ex quo, ut dictum est, cum totius, tum partium singularium varii habitus, temperamenta, colores, figuræ, atque alia, quæ ad prædictionem a Medicis observantur, ad naturalem quidem facultatem pertinebunt, quatenus ex ipsa aut sana, aut male affecta prodeant, aut quatenus hujus facultatis, sed potissimum nutritivæ, robur ac debilitatem nobis ipsa denotare possunt. Quare ab inspectione externa-

(Cap. II.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 277

rum corporis partium salutis, exitiique futuri judicium nunc quoque indagabimus. At priusquam hoc agamus, cognoscendæ sunt partes eæ, quarum inspectio ad prædictionem maxime facit. Primum universi corporis inspectio, an scilicet ipsum naturalem cum habitum tum colorem, tum calorem habeat; an gracilius, aut crassius, aut felle suffusum: post corpus, faciem spectabimus, mox sigillatim oculos, maxillas, nasum, os, labia, dentes, fauces, linguam, pectus, dorsum, hypochondria, jecur, lienem, testes, adenes, extrema, atque partes, in quibus tumores ac abscessus fiunt. Caput enim universum in ardentibus febribus, in phthificis suppurationis, gracillimum spectatur; in iis vero, quibus calor naturalis in hepate maxime resolvitur, corpora intumescere observamus, ut in cachecticis atque hydropicis. Facies vero, oculi, tempora, maxillæ, nasus, os, lingua, dentes, aures, in acutis morbis plurimum lucis addunt, ad vitam aut exitum prævidendum, veluti fauces, cervix, collum, pectus, in anginosi, pleuriticis, peripneumonicisque utilissime spectari solent. Hypochondria itidem, ac denique extrema, maxime possunt futuri præfagii rationem illustrare. Sed age, hæc jam aggrediamur.

C A P. II.

Quid corpus benevalenti simile, & dissimile in morbis prænunciet?

Corpus ægrotum simile naturali seu recte valenti habitu, colore, caloreque, optimum est, atque eo laudabilius, quo similis, quod in morbis necesse sit corpora pati, aut quidem extenuari, gracilescere, contabescereque a morbo consumente & corrumpente partes corporis carnosas, aut, ut scripsit Gal. calore nativo debilitato, qui non extendi ad extremas corporis partes queat, sed in visceribus solis exiguis observetur. Ex quo tantum sanguinis aut spiritus non affluat, quantum antea affluebat. Hinc cessare seu minui nutritionem. Quamobrem in omnibus morbis, sed præsertim in acutis, bonum est, corpora

pura habitu, colore, caloreque recte valentibus spectari similia. Verum ex hoc tantum signo prognostici iudicium non erit attendendum, sed si una alia omnia conspecta cum symptomata, tum signa, idem confirmarint. Optimum tamen est, non parumque ad spem sanitatis concipiendam faciens, ut dictum est, corpora habitu, colore, atque calore recte valentibus esse profus similia. Quemadmodum dissimilia spectari, etsi non magnum malum sit, quod omnes, qui ægrotant, necessario habitu, colore, caloreque mutantur, tamen nunquam bonum. Pessimumque in principio acutorum morborum est, corpus extenuatum ac maxime contabescens videri, vultusque præsertim seu facies, quod facilius ipsa aliis partibus mutetur. Ceterum, ut ordinatim in prædictione hac ex habitu corporis, colore, atque calore cognoscenda procedamus, primo videndum erit quid squalidus, fuscus, excarnis, ac tabidus in morbis præfagiat. Mox ex mutato ipsius cum colore, tum calore, idem perscrutabimur.

Quinam
pessimus.

C A P. III.

Quid in morbis corporis emaciatio, seu extenuatio, & quid ejusdem partes tumesceri, significet?

Corporis
emaciatio
quid in
morbis
significat.

In morbis quandoque corpora extenuari, gracillescere, atque in tumorem attolli observamus, quæ habitus cognitio ad prædictionem magni momenti, atque usus est. Proinde primo quid corporum habitus gracilis, squalidus, tabescensque significet in morbis, dicemus, & mox de opposito quippe tumescente: corpora vero gracillescere & contabescere, ob innutritionem, quam Græci *atrophiam* vocant, cuique liquido constat, ex quo hunc affectum Græci *atrophiam*, etiam nostri innutritionem, merito appellarunt; in qua, teste Galen. in libro quarto, cap. 13. de sanit. tuenda, corpora ex alimento fructum non sentiunt. Quod fit alteratricis virtutis imbecillitate, attrahente vi infirma, aut excretice immoderatus mota. De hac Hippocr. in secundo Aphorismorum, Aph. 8. ait: *Si quis a morbo*

cibum assumens non corroboretur, pluri alimento corpus uti significat: quod si non assumenti cibum hoc accidat, scire oportet, quod indigeat evacuatione. Et postea a) cum dixit: *Ejus qui ex ægritudine bene cibatur nihil proficere corpus malum*: atque hæc est *atrophia*, seu innutritio, quæ potius in corporibus spectatur, quæ aut non febricitant, aut febre leni, sed diutina teaneantur. Quamobrem in morbis longis & diutinis, etsi proprium sit corpora emaciata, atque excarne videri, tamen si morbo declinante, nihil, etsi cibum assumant, reficiantur, malum est, quod plerumque humorum plenitudinem, atque exinde recidivam, prædicat. Sed in hecticis, phthisicis, peripneumoniacis, corpora nunquam carne repleti & restitui, pessimum est: a sputo sanguinis, ubi orta febre leni, sed assidua, corpora contabescunt, nunquamque habitum carnosum recipiunt, exitiale est. Hocque est, quod in suspectis ad phthisin omnes Medici suspectum quam maxime habent, quippe febre continua laborare, ipsorumque gracilitatem ac extenuationem non emendari, atque mutari. Qui etiam febribus ardentibus diu vexati maxime emaciantur, ad marasmodos febres accedentes, insanabiles redduntur. Quare tabescentiam in corporibus, seu gracilitatem, seu extenuationem in pleuriticis, peripneumoniacis non recte purgatis per sputa tussis ejecta, nunquam emendari, lethale est, phthisicosque evasisse nobis sunt indicio. Sed age, agamus de extenuatione in acutis morbis, & per initia in corporibus observata. Quæ sane ad prædictionem magni momenti esse solet. De qua Hippocrat. in 2. lib. Aphorismorum 28. ita habet: *Febricitantium non omnino levis permanere corpus, & nihil minui, vel etiam plusquam ratio postulat contabescere, malum. Hoc siquidem virium imbecillitatem, illud morbi diurnitatem significat.* Hippocrates, & Galenus in commento voluit, eam, quæ est cum ratione, extenuationem, signum esse imbecillitatis.

Cum ratione vero est, ut febres magnæ & intensæ citius corpora extenuent, sicut & morbi diuturni idem faciunt, omniumque facillime puerorum, atque decrepitorum. Hæc enim ait Gal. propter potentiæ imbecillitatem, illa propter temperantiam.

Cam ra-
tione
quando
fit.

a) Aphor. 31. Section, 2.

peramentum calidum & humidum, quo multum defluunt, & cito extenuantur. Addamus & regiones ac anni tempora calida & sicca. Quare cum ratione hæc extenuantur: non minusque etiam, si præcesserit multum sanguinis profluvium, aut sudores multi, urinæ copiosæ, vomitus aut alvi profluvium, aut longa inedia, vigiliæ, animi curæ, addit Galen. corporis raritatem, humorumque tenuitatem, causam esse, cur cito & multum corpora dissilentur & extenuentur. Hæc itaque omnia corpora consumunt, atque extenuant, quorum extenuatio quicquam certi non ostendit ad futuram prædictionem. Sed in initiis morborum, nulla illarum externarum causarum præcedente in corporibus frigidis, siccis, in hyeme, frigidaque cæli constitutione, in ætate vigente, atque in corporibus crassiorum humorum, densioris cutis, pessimum est subito extenuari corpora. Quam rem Gal. *in commento hujus Aphorismi* ita ex Hippocrat. a) expressit, hujus rei causam reddens: *habet enim: Febricitantium non omnino leviter permanere corpus, & nihil imminui, vel plusquam ratio postulat, contabescere, malum.* Nam permanere ex cutis spissitudine accidit, & crassitudine humorum, & propterea longitudo morbi significatur. Ceterum ex omnibus corporis partibus primo est facies, quæ extenuetur in morbis acutis, quoniam calor acris inlar flammæ sursum ascendens, absumit parvas carunculas, cartilaginibus & ossibus incumbentes, atque in facie evidentius eamacies apparet, quod ipsa minus carnis habeat. Quam Hippoc. in 4. prog. b) ita expressit. *Fuerit autem hujusmodi natus acutus, cavi oculi, tempora adstricta, aures frigida, contractæque & fibræ eorum versæ, & item cutis circa frontem dura, intenta arida. Color totius viridis aut niger.* Hæc in heceticis & phthisicis maxime extenuatis apparet. Hanc vero faciem intra biduum aut triduum ita extenuatam, quam vulgus medicorum Hippocraticam vocare solet, pessimam esse, si nulla extrinseca causa præcesserit, quippe nulla insignis vacuatio aut sanguinis, aut per sudores, aut per alvum, aut denique per urinas; nulla etiam vigilia, nulla inedia, nullaque animi cura, non in pueris & senibus decrepitis, qui facile vel etiam levi causa resolvantur, sed

Facies cur ex omnibus corporis partibus prima extenuatur in morbis acutis.

Facies extenuata quænam pessime in acutis morbis.

a) Lib. 2, Aphor. 28. b) Prognost. p. 36, lin. 30.

sed in corporibus adultis, spissi habitus, omniumque maxime in frigidis & siccis, in hyeme, constitutione frigida & humida, & simili cælo. In his itaque faciem ita extenuatam spectari, summe est perniciosum. Gal. enim ait *in commento*, fieri hujusmodi affectiones ob aliquam causam confumentem, & corrumpentem partes animalium carnosas, aut ob debilitatem nativi caloris, qui non insuper extendi in extremas corporis partes queat, sed in visceribus solis exiguus observetur, ex quo tantum sanguinis, aut spiritus, ad extremas corporis partes non affluat, quantum antea affluebat. Quare ex morbo, humidum nativum statim aut calore præintenso resolvente, aut præ malignitate corrumpente, nativoque calore a morbi vi statim languescente, aut reddito imbecillo, fit hæc in facie extenuatio: si itaque non ex ratione, quippe ubi nulla inedia, nulla vigilia, nullaque animi cura præcesserit, hujusmodi facies ita conspecta, exitialis erit; quod Hipp. a) text. 8. expressit hisce verbis: *Si igitur per initia morbi talis fuerit vultus, necdum scrutari aliis signis possibile sit, interrogare oportet, num vigilaverit homo, an alvus resoluta admodum fuerit, an fame affectus, & si quid horum comprobet, minori cum periculo est: judicantur vero talia per diem & noctem, si ob has causas talis fuerit vultus, si vero nullum horum dixerit, neque prædicto tempore destiterit, exitiosum est.* Quo pacto vero quis possit cognoscere absque eo, quod interroget ægrotum, num homo vigilarit, num fame affectus sit, aut aliquam immodicam vacuationem purgationemque passus sit, hisce profecto verbis *in Comm.* docet Gal. dicens. *Quapropter licebit statim aspicienti hominem definire vehementem existitisse insomniam: etenim videbis oculos ejus admodum squalidos.* Qui vero propter evidentes & immodicas vacuationes, perinde ac propter insomniam, tales redduntur; porro videbis palpebras resurgere difficulter, & item talem habere formulam in connivendo, atque etiam & instabiles haberi, quales per somnum obstupidum, (ita enim *coma* interpretor), existunt: quin etiam ubi nunc primum tibi appareat æger, tum vero nullo pacto, cum inspexeris, talia signa, atque ea, quæ ex pulsu percipiuntur, aliquam indicabunt dijudica-

Facies unde cognoscitur mutata a vigilia, absque eo, quod interrogetur æger.

Ut ab immodicis evacuationibus,

a) Progn. p. 37. lin. 1. & seq.

vel ab
inedia.Corpora
tumida
in morbis
quid si-
gnificant
& unde.

dicationem: per immodicas enim excretiones servabit aliquod adhuc (quanquam exiguum sit) indicium formulæ significans eas, per insomniam vero chordulæ extentæ speciem referet. At si propter inopiam duntaxat in talem vultus venerit affectionem, ex dictis indiciis neutra adsunt, neque insomniæ, neque excretiones, & ob eam rem potius ex accidentibus, quam ex propriis signis, in illis præfagire conveniet, propter inopiam alimenti deductum esse eum in talem affectionem, & adhuc magis, quoties febris proprietatem caloris discutientis, exquisita ratione consideranti tibi, nequaquam importet. Ex quibus quisque perdoctus poterit cognoscere, quibus vultus fuerit aut propter vigiliam, aut inediam, aut propter evidentem & immodicam evacuationem, extenuatus. Quare in acutis morbis per initia, absque aliqua causarum extrinsecarum, faciem extenuatam spectari, exitiale est. In Chronicis vero aliquibus, veluti in hecticis, id est, consumtis, phthificisque, nedum facies ossea fere redditur, sed universum corpus excarne, squalidum & siccum redditur. Sed age etiam, quid corpora tumida in morbis fieri significet, consideremus. Inflari enim ac tumescere corpus, nunquam bonum: in morbis enim acutis tumescit facies, aut propter sanguinem in vasis, qui venas distendit, sanguinisque plenitudinem, ac vapores, unde etiam totius corporis gravitas existit, ut in synochis febribus; vel propter inflammationem cum humoris affluxu, ut in parotidibus; denique propter cruditatem vaporosam, refrigerato hepate, ac vitiata sanguificatione, ut in pituitosis febribus, & leucophlegmatia, seu anasarca hydrope. Ex primis duabus causis tumesceri non usque adeo malum est, neque ex hac quicquam certi ad prædictionem habetur; veluti potrema causa, quippe a crasso vapore, hepate cum refrigerato, tum vitiata sanguificatione, cutim distendente, non raro exitium prænosciuntur. Qua ratione ait auctor Coacorum præfagiorum in 4. *Com. præf. a) com. 2. text. 25.* lethargicos esse subcumbidos, ipsique genas inflari. Non minus etiam, hac eadem causa refrigerato hepate in morbo canicillino, ejus visceris calorem innatum dissolvente, in acutus morbis hypochondria, venter, pedes,

a) Text. 139.

des, coxendix, faciesque vitiantur non sine magno ipsorum vite discrimine. Cujusmodi sunt, qui in hydropem incidunt. De qua Hipp. in 2. *prog. a) text. 1. 2.* *Aqua inter cutem omnis, si ex acuto morbo existit, malum est: non enim sedat febrim, sed dolorem admodum infert ac mortem; fereque incipit ex parte inani, ac lumbis, jecoreque.* Quid de Empyis seu suppuratis, phthificis, in quibus moribundis multis pedes, crura, faciesque tumida, & cadaverosa spectatur; quod non aliunde evenit, quam ex calore hepatis prælangente, vitiata sanguificatione. Plures ex his cognovi propius ad mortem accessisse, cum corporis universi molem inflatam ac tumidam habuerint. Ex quibus colligo in morbis acutis corpora inflari, nunquam bonum; in Empyis, sive suppuratis, atque in phthificis, maxime exitiale. Sed tamen, neque in acutis, neque multo minus in diuturnis morbis, tumidas partes spectari, perpetuo malum: in his quidem multis, longo quippe morbo debilitato calore, pedes intumescunt, qui calore postea invalescente rursus discussis vaporibus, vel humoribus ficcatis, pristino habitui restituntur. In illis vero sæpius natura humores decretorie ad crura pedesque demittere solet. Aliquando etiam in iisdem acutis morbis facies tumet, vapore, ut dictum est, febrili calore concitato, neque discussio, quo cito postea discussio inflatione liberantur. Proinde caute ex his prædicendum erit in morbis, & non nisi ceteris aliis signis vultus probe conspectis, & consideratis. Atque hæc erant a nobis cognoscenda ad prædictionem ex corporibus, ipsorumque paribus extenuatis, contabescentibus, atque in tumorem elatis. Nunc ex colore mutato idem perferutemur, quæ forte cognitio non erit minoris usus ac momenti, ad præfagienti rationem assequendam.

Facies un-
de tumet
aliquan-
do in acu-
tis mor-
bis.

C A P. IV.

De prædictione ex coloribus corporis ægroti.

Cum ex habitu corporis, quomodo sit prædicendum, dixerimus, nunc idem ex variis coloribus indagemus. De qui-

N n 2

a) Prognost. p. 39, lin. 16.

Corpora
quando
colore
mutari
dicuntur.

Corporis
coloris
mutatio
critica.

Unde co-
gnosci-
tur.

Corporis
color
quando
ex ratio-
ne muta-
tur.

Corporis
coloris
mutatio
quænam
bona.

quibus acturi, primo a caloris mutatione incipiemus, quid-
que hæc coloris mutatio in morbis præfagit, docebimus;
mox stabiles ac permanentes colores considerabimus. Cor-
pora colore mutari dicimus, cum vel crebrius, aut rarius ex
proprio nativo colore in alium mutantur, ut cum color flo-
ridus in pallidum, aut album, aut flavum, aut ærugino-
sum, aut viridem, aut plumbeum, aut denique nigrum mu-
tatur. Hæc vero coloris mutatio, quandoque ex ratione fit,
quandoque citra rationem, quæ est pessima, nunquamque
bona, nisi criticum signum fuerit. Tunc enim corpora mor-
bo oppugnata cum in suo robore persistunt, morbi que pu-
gnæ non succumbunt, nativum ac proprium colorem habent,
sanguineique propterea rubram faciem, biliosi pallentem; cum
vero morbo fere oppugnantur, ex florido colore pallidum, aut
flavum, aut alium colorem recipiunt. De quibus, quid po-
tissimum singuli significant, postea dicemus. Cognoscitur cri-
tica hæc coloris mutatio ex signis aliis criticis, ac signis co-
ctionis, quando, si Galeno credendum sit, nulla crisis bona
appareat, cruditatis signis conspectis, quod necesse sit, crises
coctiones præcessisse. Galen. in lib. de præfag. ad Posthumum,
in *juvene quodam Romano* ex facie prærubra, præsertim eru-
pturum critiche sanguinem e naribus præscivit. Ex ratione ve-
ro color corporis quandoque mutatur, variatis quidem morbi
accessionum temporibus, ut cum in principio rigentibus, aut
horrentibus, aut refrigerantibus, pallidum, aliquando al-
bum ac fuscum colorem contrahunt, ex quo auferente ac-
cessione ad pristinum redeunt, & mox vigente coloratione
redduntur, ac denique ad solitum redeunt colorem. Mu-
tari itaque colorem ex ratione caloris, bonum: mutari inidem
sæpius ratione bonæ crisis futuræ, bonum: quæ etiam aliis
signis produntur, sed præsertim, ut dictum est, coctionis,
ac aliis bonis signis simul, aut antea conspectis. Melior quo-
que erit coloris mutatio, si ex colore malo in bonum fiat, uti
cum partes nigrescentes aut livescentes, vel flavæ, vel virides
in pallidum, aut floridum nativum quippe restituantur. Co-
tra vero omnes mutationes nulla ratione aut coloris aut crisis fa-

factæ, erunt damnandæ, omniumque maxime cum malis si-
gnis, speciatimque cruditatem explicantibus, conspectæ, &
quæ ex bono colore in deteriore sunt. Sed age explicemus,
quid colores modo in corporibus significant, a rubro exor-
dientes. Hic color ab uno humore fit, quippe a multo sangui-
ne, cutim afficiente seu tingente, ex quo merito Gal. in 4.
libro de sanit. tuen. tradidit, rubrum colorem sanguinis abun-
dantiam significare. Ex quo rubram faciem, vel inflammatio-
nem testari ad cutem illatam, aut crisis sanguinis e naribus
fluxuri, cujusmodi diximus Galenum in *juvene illo Roma-
no* coram aliis Medicis prædixisse. Sed hoc non fiet, ni prius
coctionis signa quædam & bona illuxerint. Ceterum, crudo
morbo existente, si facies rubeat, timenda erit inflammatio
capitis, atque præsertim phrenitis, cum demonstratur sangui-
nem sursum in caput agi, ipsumque inflammare; de qua re
Auctor Prorrheticor a) in 2. libro, text. 74. & in 1. de hum. b) com.
1. scripsit, *Faciem rubram cum mæstitia, malum*: propterea
quod calidæ affectionis sit signum, Galeno docente, qui ita
de hac scribit. *Cum itaque florida quidem apparuerit fa-
cies, æger autem valde tristis fuerit, quædam in cerebro val-
de calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit, ea-
que causa bilem atram, ut demonstratum est, gignit.* Ple-
rumque absque signis coctionis, & cum malis signis phre-
nitidem præmonstrat; neque immerito, cum sanguinem fer-
ri in caput, ipsumque inflammare rubra facies significet:
quod signum erit satis manifestum, ubi per alvum, aut per
menses, aut per hæmorrhoides sanguis profluxerit, manen-
te tamen eodem rubro colore in facie. Quod perbelle in
Coacis præfagiis c) com. 2. text. 16. ita scriptum est. *Dysente-
rica rubra, limosa, larga excrementa alvi, inflammeis valde
rubicundis coloribus, soluta, insaniam timorem inducunt.* Aliquan-
do significat convulsionem, ut in pueris, de quibus in
lib. 3. Coac. præfag. d) com. 1. text. 45. hæc leguntur: *Pueris*
Nn 3 *acuta*

Corporis
color ru-
ber unde
& quid
notat.

Facies ru-
bra quid
in acutis
notat.

Quænam
mala.

Quando
Phreniti-
dem præ-
monstrat.

Convul-
sionem.

a) Lib. 1. 49. b) Lib. de Humoribus, pag. 47. lin 1, ubi ait. *Color humorum, ubi ad interiora resorpsi sunt, velut efflorescit in cute.* c) Text. 465.
d) Text. 109.

Crisin futuram per sanguinem e naribus vel per parotidas.

Rubores variarum partium quid notant.

Corpus color flavus unde & quid notat.

acuta febris, alvi suppressio cum vigilia, ad hæc ex calcitratio & coloris mutatio, multus rubor, convulsionem significat. Solet vero rubor faciei, ut dictum est, si signa coctionis fuerint conspecta, denotare crisin futuram per sanguinem e naribus: aliquando post aures judicatoriorum abcessuum est signum, ut Galen. *in eodem 2. libr. prorrh. text. 14. a)* scripsit: de quo signo in *Coacis præfagiis b)*. *Rubores, qui ad aures ex priori dolore sunt, in febribus signum quidem sacri ignis, qui existit in facie. Sed & convulsiones ex iis incidunt cum privatione vocis & virium exsolutione.* Sed hæc esset admodum improbanda, nimirum si ei prædicta symptomata copularentur. Rubor etiam in faucibus, cervice ac pectore, in anginosis solet esse admodum salutaris, si cum tumore multus appareat, de quo Hippoc. *in lib. 7. Aph. 49.* habet: *Ei, qui ab angina corripitur, si tumor & rubor in pectore supervenerit, bonum; extra enim vertitur ægritudo.* Et *in libr. 5. prognost. c)* *Si quibus vero fauces rubent, & cervix simul, hæc angina diuturniores sunt, & maxime ex eis servantur, si & cervix, & pectus traxit ruborem, nec sacer ignis intro recurat.* In anginosa tamen, quæ ab Hippoc. *in lib. 3. Epid. d)* describitur, etsi lingua & collum & pectus una cum rubore intumuerit, nihilominus, quoniam tota inflammatio extra non fuit versa, mortua est. Addamus in acutis morbis, si rubores in brachiis ac cruribus fiant erysipelatodes, bonum erit; quippe quod naturam fortem esse, ac longius, ad ignobiles scilicet partes, noxios humores propellat. In febribus ardentibus, synochis malignis, non raro maculis rubris dorsum ac aliæ partes corporis infectæ spectantur, quæ quo copiosiores eo peiores, ni morbum minuant. Ceterum de his posterius nos accurate, ubi ad prædictionem abcessus, tumores & exanthemata considerabimus. Colorem vero flavum fieri a bile flava, cutim afficiente, non est dubitandum. Ceterum solet esse aliquando bonus, ubi critice ad cutim flava bilis pellitur, cujusmodi fit in ictericis, de quibus in sequenti capite agemus; aliquando malus & perpetuo, ubi non critice, unaque aliis malis signis

a) Hippocratis textus huc spectans legitur 1. Prorrh. 165. & Coac. præf. 183.
b) Text. 200. c) Pag. 45. lin. 12. d) pag. 1075. Ægr. 7.

apparentibus. De quo Hippocrat. *in 1. Prognost. a)* text. 10. de facie exitiosa loquutus, scripsit, & color totius vultus viridis aut niger & Galen. minus malum esse, vultum chlorum seu viridem videri, cum a summa humorum fiant corruptione. Ex quo Galen. *in libr. 5. de loc. affect. cap. 7.* quempiam meminit vipera demorsum, cujus corpus peracri calore infectum se vidisse testatur. Album vero & pallidum fieri, aut calore intus recurrente, aut quod corpora sanguine frigido & pituitoso abundant, sed in acutis morbis corpora expalescere solent, nedum calore intus recurrente, sanguinisque inopia, aut ipso calore extincto, qui color propter hanc causam mortuis solet esse familiaris. Auctor. *Coac. præfag. b)* ait, *vultum pallidum esse exitialem.* Sed hoc erit cum aliis signis confirmandum. Pallor vero extincto calore qui fit, & paucio sanguine, vel ex eo cognoscitur, quod postea in lividum, & tandem nigrum mutetur, quod in emortuis corporibus facile spectari poterit, quæ primo putrescunt, mox livescunt nigrescunt; qualis ab Hippocrat. *in quinto Epidem. c)* cap. 5. text. 57. in eo, cui hepar jaculo percussum est, fuit observatus, de quo ait, *statim color, qualis mortuorum, diffusus est*, qui statim obiit. De livido colore, & nigro, quid dicemus? pessimos esse colores in morbis acutis, atque exitiales, qui non nisi a summa humorum putredine nascuntur, aut calore nativo extincto. Sciunt Medici omnes praxin facientes, in acutis morbis in dorso, lumbis, pudendis, naribus atque aliis partibus, maculas cum lividas tum nigras sævam ac veluti peccilentem putredinem humorum testari; inque peccis affectis has esse ita familiares, ut ex ipsis tantum merito peccilens natura comprehendatur, quod inspectis maculis lividis, aut nigris, in illic partibus corporis, sed potissimum in pudendis, (quod signum ex Hipp. *in 1. Coac. præfag. d)* sec. 2. text. 29. Thucydide, & Galeno peccis proprium esse, quo inspecto in emortuis corporibus, peccem grassari sit dicendum,

a) Pag. 36. lin. ultim. b) Text. 212. c) Text. 61. pag. 1156. d) An Text. 66. aut 489?

ut Franciscus Stabilis in particulari quodam discursu de hac re habito, doctissime demonstravit) pestiferam denotet corruptionem, summeque venenosam. Hæc eadem signa in venenatis solent spectari, quod & Gal. in lib. 6. de loc. affect. nobis tradidit. Cum scripserit corpora, a venenis emortua, maculis lividis, nigricantibusque, infecta spectari. Quare dicamus lividum colorem & nigrum esse fere perpetuo malum; etsi quandoque critice appareans hæ maculæ, quibus plures quoque servati fuerint, tamen hoc raro contingit, & illos non fidendum prorsus, ni coctionis signa apparuerint, viresque maxime constiterint; in aliis vero morbis, quippe non pestilentibus, colores lividi calorem nativum suffocati denotant, atque etiam nigricantes. De quibus auctor Coac. præfag. a) com. 10. ait: *Quod si vel labrum, vel palpebra, vel nasus liveat, in propinquo est mors.* Quidam in morituris multis genas lividas observant. Extrema frigida, & livida, in acutis morbis propter eandem causam esse exitialia, posterius, ubi de prædictione extremarum partium agemus, accurate demonstrabimus, quod hæ partes non nisi extincto calore liveant. Non minoris sed majoris periculi erit color niger conspectus, qui fiat a majori quoque nativi caloris extinctione, de quo Galen. in 1. Prognost. com. 9. ait: *At vero coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat, utpote sanguine refrigerato, quemadmodum ubi foras effusus sanguis congelatur.* Demum dicemus, nigrum lividumque colorem non solum a corruptela humorum, aut a caloris nativi extinctione, (quod omnium est pessimum, quibus ita conspectis mors sit inevitabilis:) sed conspecti hi colores a venenosa putredine, aliquando, ubi natura critice propellit, spem salutis nobis videntur polliceri; aut humore melancholico atro ad cutem transmissio, quæ transmissio si critica fuerit, bonum prænuntiabit: quo tempore necesse est, coctionis in humoribus signa illuxisse, & quæpiam item bona signa; quod si ita non fiat, magnum quoque malum minatur in acutis morbis. Sed quo pacto quis dignoscere queat, nigrum colorem ex humoris decubitu factum, ab eo, qui emoriente calore fit, Gal. in 2. prognost. ita docuit: *Nam interdum pars nigrescit, quia materia*

a) Text. 212.

eo decumbit, interdum, quoniam moritur, sed quoniam modo aliquis internoscat, eam rem perspicue judicabit; si enim facile ferre malum appareat, id est, facile se habeat æger, & item aliquid aliud salutare adfuerit signum, materie decubitus est; sin contrarium, mortificatio. Atque hæc sunt de coloribus, deque ipsorum iudicio. Nunc unum restat, quod frequentissime accidit, intelligendum, quippe quid ægros felle suffundi in acutis præfagiat.

C A P. V.

Quid morbus Regius in morbis prænuntiet?

Quod ex ictericia in morbis plurimum veritatis capiatur ad futuram prædictionem, ideo sigillatim de hac agendum duximus. Hunc vero affectum *morbum regium* aliqui appellant, quod in Aulis regum molliter curetur ludis, lasciviisque, per quæ mens exhilaretur; alii *arcuatam* a colore, teste Celfo, arcus celestis æmulo; *icterumque* a volucris galbula concolore; alii & *auriginem* a colore bilis auro concolore. Symptoma est in cutis colore vitiatum, quod fit bile utraque ad cutem effusa, hinc ex colore duplex ictericia spectatur, quippe flava & nigra, a flava quidem ac nigra bile, qua cutis suffunditur; cutis vero corporis eo humore, aut una cum sanguine non excreto neque purgato accedente, aut sola natura e visceribus ad cutem protruso. Quod Galen. in 4. libr. Aphorism. Aph. 62. ita docuit: *Morbus Regius fit aliquando criticos, id est, judicatorie, natura in totum corpus, & præcipue ad cutem, flavam bilem deponente. Fit autem & hujusmodi casus, hepate male se habente. Atque ejus affectiones malæ, ex quibus morbus Regius solet advenire, tres sunt, tumor durus, inflammatio, & obstructio.* Aph. 64. Quomodo vero hic affectus encretur, paulo post ita expressit, dicens. *Expurgatio enim in ipso sanguine, & bile translata ex ipsius venis ad meatus bilem recipientes, a Græcis cholodochos appellatos, sive obstructio fuerit in locis, ad que transfertur, sive inflammatio aliqua, vel durus tumor, necessarium omnino,*

Morbiregii varia denominatio.

Unde produci-tur.

Prognosticon ex Ictero dubium.

Quando bonum.

Icteri Critici nota.

non expurgari sanguinem, sed una cum ipso bilem per totum corpus differvi, hinc morbum Regium generari. Ex qua quidem perspecta generatione apparet, ictericiam in morbis neque omnem bonam neque malam esse, atque ex ipso affectu quandoque salutem, quandoque mortem præsciri posse: exitium, ubi apparet, crudo plane morbo existente, cumque signis aliis malis; salutemque, eodem affectu conspecto, signis coctionis antegressis, atque cum bonis signis. Sed cum isthæc cognitio ad iudicium prognostici magni sit momenti, merito accuratius, quando & salutem, & quando exitium prænuntiat, dicendum. Primo bonam esse ictericiam in febribus dicimus, quæ fit, natura biliosum humorem ad cutem criticæ propellente, quod hic motus sit criticus, & ex recte juvantibus, iudicantibusque. Hunc modum antecedunt signa coctionis, a ceterisque ictericis, non a natura criticæ excernente bilem crassiorem, sed aut vesiculæ fellis attractricis facultatis imbecillitate, aut ejusdem meatuum attrahentium, sive pellentium, obstructione, aut demum hepate læso vel ab obstructione, vel ab inflammatione, vel denique a scirrho, factis, distinguitur. Primo, quod in critica ictericia, urinæ neque sunt ictericorum modo coloratæ, neque croceo colore tingentes, & fæces minime candidæ apparent, ictericorum signorum alterutro pathognomonico. Secundo, hypochondria, sed potissimum dextrum, prorsus tumore & calore vacant. Tertio, coctionis signa præcessisse. Quarto, ubi auriginosus ille color in aliquo dierum decretoriorum illuxerit, atque demum æger recte perulerit morbum, id est febrem, aut ex toto solverit, aut salutem aliquatenus. Quare criticus motus hic est, qui die critica & antegressis coctionis signis, incidit, sine hypochondrii duritie, cum excrementis & urinis secundum naturam se habentibus, a translatione bilis crassioris in cutem, quæ ad discutendum contumacior est, siquidem tenuior ab in sudorem, & per insensibilem transpirationem expurgatur: atque hoc est, quod Hippocrat. in libr. 4. Aphorism. 64. scripsit. Quibus in febribus morbus regius septimo, vel nono, vel undecimo, vel decimo quarto supervenerit, bonum, nisi dextrum Hypochondrium in-

duraverit, alioqui non bonum. Hippocrat. itidem superius Aph. 62. dixit. Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum. Quare regulam præscripsit, ut bonus sit ictericus color post diem septimam, & ante nequaquam. Galenus in comment. binos eos jungens aphorismos talem iudicii regulam fecit, dicens. Ante septimum quidem diem morbum accidere regium, malum omnino, post septimum vero, optimum, nisi dextrum ilium obduraverit, id est, nisi aliquis malus affectus ex his, quos antea diximus, visceri seu hepatis acciderit. Quare ex Hippocrate morbus regius bonus erit non ante septimum, sed post septimum, neque id perpetuo, nisi ilium dextrum tumore prorsus caruerit. Significat enim hujusmodi color ictericus, naturam criticæ ad cutem crassiorem bilem deponere, minimeque id fieri propter aliquem hepatis, vel vesicæ fellis, vel denique meatuum affectum. Diocles non voluit ictericiam a septimo ex toto prodesse. Averrhoes in libr. 4. collig. cap. 82. scripsit, se in locis calidioribus vel etiam die quinto criticam bonam ictericiam vidisse. Idem & Celsus: ac vel etiam Plinius, historicus naturalis, ausus est ab Hippocrate dissentire, cum in lib. 26. hist. natur. ita scripserit. Hipp. Icterus ante septimum diem in febre mortiferum signum esse docuit. Hos scimus vixisse aliquos etiam ab hac disparatione. Sed Plin. est falsus; cum Hipp. non mortiferum esse, sed malum, ante septimum in febre morbum regium conspici, dixerit. Sed ratio quidem videtur Hippocrati non favere, cum idem sit, dicere ictericiam post septimum diem videri in febribus, bonum; & ante hunc diem, malum; perinde ac si dixerimus, bilem crassiorem in febribus bonam esse post septimum ad cutem criticæ demandari, & ante hunc diem, malum. At aliquis dicet bilem hanc posse ante diem septimum & concoqui a natura, & propelli ad cutem, ex quo ante hunc diem ictericia non erit mala. Resolvemus conciliantes hos medicinæ proceres, quod fieri quandoque potest aut ratione loci calidioris, aut temporis, corporis humorem biliosum ante septimum concoqui, & decretorie expelli ad cutem, veluti idem humor per id tempus concoctus solet non raro per ventrem decretorie

Quo morbi tempore bonus malusve Icterus, & cur.

Autorum ab Hippocrate dissentus.

Icterus.

Conciliatio.

torie expelli, aut evomi, aut per sudorem. Hippocrat. tamen regulam constituit, quod ictericia post septimum, seu septimo, & non ante, optima sit, quod plerumque eo modo recte fiat, atque etiam quod biliosus hic humor crassior, qui ad cutem deponitur, raro ante septimum probe coquatur, & cum crudo humore existente non possit critiche & utiliter expelli, idcirco prudenter statuit, bonæ ictericiæ terminum esse a septima die. Neque ignoravit Hippocrat. quosdam auriginosos ante hunc diem conspectos sanitati fuisse restitutos. At non scripsit quosdam sexto die auriginosos, sed tamen alia purgatione adjuutos, evasisse. De quibus *in primo Epidemior. com. 2. a) text. 65.* ita habet. *Erant qui sexto die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam, vel turbata alvus, vel larga sanguinis eruptio, ut Heraclides, qui apud Aristocidem decumbebat, cui per naves sanguis erupit, alvusque fuit turbata, & per vesicam est purgatus, vigesimo autem die iudicatus, longe aliter ac Phanagoreon servus, qui, cum ipsi horum eveniret nihil, periit: quod in quarto de ration. vict. in acutis b) text. 8.* confirmavit, cum dixerit: *Cum rigore, in biliosa febre, ante septimum, morbus regius febrem solvit.* Forte & ii, quos Averrhoes, Celsus, Plinius & alii ante septimum sanatos viderant, alias evacuationes habuerant, illisque adjuutos evasisse credendum est. Galen. vero regulam non in die constituit, sed in concoctione humorum, siquidem ait, regulam bonarum excretionum cognoscendarum, ut dictum est, esse concoctionem; quæ si citius appareat, etiam ante septimam diem si conspiciatur in regio morbo, bonum erit; sed quia crassior bilis, cujusmodi est, quæ icterum facit, raro aut nunquam in nostro hoc celo (quod forte in calidioribus locis nihil prohibet aliquando fieri posse) minus quam septem dierum spatio excoquitur; quare criticus morbus regius salutem ostendit, si diebus septimo, aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto apparuerit, dextro hypochondrio minime indurato. Hippoc. etiam (ut nuper meminimus) *in lib. 7. de vict. ratione in acut. c) text. 8.* hac

Galenii
sententia.

a) Pag. 951. b) Pag. 402, lin. 49, c) Loco modo allegato.

hæc habet: *In biliosa febre, morbus regius cum rigore ante septimum diem enatus, morbum solvit, si vero absque rigore præter temporis occasionem supervenerit, perniciosum: quod idem a nobis prædictum, & declaratum, ostenditur, quando in febribus biliosis, ut alias a nobis demonstratum est, rigores judicatorii appareant, testantur bonam aliquam vacationem futuram, aut expulsionem, aut depositionem humoris ad cutem, aut ad aliam partem ignobilem, de quo Hippocrat. merito in 4. Aph. 58. scripsit: si febre ardente laboranti rigor superveniat, febris solvitur.* Bona quandoque est etiam sexta vel alia die, ubi una aliqua alia vel plures excretiones biliosæ apparuerint. Cujusmodi Hippoc. *in 1. lib. Epid. com. 2. a) text. 65.* ut dictum est, observavit. Addamus, nos debere iudicium ex ictericia bonum cum aliis bonis signis confirmari. Sed age dicamus, quando ictericia mala & exitialis sit. Plerumque, ait Hippoc. *b) text. 18.* ante septimum visâ est mala, non tamen dixit esse mortiferam, ut quibusdam visum est. Sed cum non bonis signis, nullaque alia copiosa vacatione, exitialis erit, si ante septimum appareat. Cujusmodi fuit in Bali filio teste Hippocrat. *in libr. 7. Epidem. text. 19.* & in Marito Lechas, qui prope Sitodochi ædes habitabat c), non parùm damanda. Quod Galen. *in lib. 3. Epid. com. 1. text. 5.* ita expressit: *Nullum abscessum nedum auriginosum ante concoctionem proficere, is enim impeditam significat bilem, quo minus ex viscere expurgetur, & evacuetur per ventrem, vel propter oppilationem ejus, vel inflammationem; morbo autem concocto decretorie interim natura ad cutem excrementum reponit, cum quorundam aliorum humorum, tum flavæ bilis.* Quare crudo morbo existente, mala est, & hinc sexto die, Quo tempore tunc non concoctus sit morbus, malam esse dicimus, porè apparens. cumque signis cruditatis, verendam, & cum malis aliis signis inspectam, proxius exitialem. Cujusmodi fuit, quam Hermodrates habuit, qui obiit eo morbo. De quo Hipp. *in 3. Ep. d) text. 1.*

icterus
quinam
malus.

O o 3

a) pag. 951. b) Lib. 4. Aphor. 62. & lib. de Crisibus p. 53 & lib. de vict. in acut. p. 402. lin. 49. c) Lib. 4. Epidem. text. 25. p. 1130. d) Ægr. 1 pag. 1062.

1. text 5. *Quinto die reddidit tenues urinas, suspensionem habebant, nec subsidebant, sub noctem deliravit. Die sexto auriginosus evasit, omnia exacerbata sunt, mente non constabat.* Addidit Hippocrat. malas nedum esse ante septimum diem, sed post ipsam etiam, ubi dextrum. Ilium obduruerit, ictericias, ita tuit lib. 4. Aph. 64. qui ita habet: *Quibus in febribus morbus regius septimo, vel nono, vel undecimo, vel decimo quarto, supervenerit, bonum: nisi dextrum ilium obduruerit alioqui non bonum.* Cum hypochondria tensa, & dura sint, adhuc etiam, si una dolent, sine dubio morbum regium fieri non a natura excernente humorem ad cutem, sed propter affectum illud viscus, aut inflammato scilicet jecore, aut obstructo, aut in tumorem scirrhum elato. Qui affectus perpetuo malum denotat, atque una cum malis signis, exitium. Nam ictericia ex hac causa sine febre quoque periculosa admodum est, ex Hippocrat. in sexto Aphorismorum 52. ita scribente: *Morbo regio laborantibus, si fiat hepar durum, malum.* Multoque magis augebitur mali iudicium, in febribus apparente ictero, quando febris calore digerat, & discutiat plurimum illius humoris, cutem defcedantis; qui cum perseveret, causam sane, a natura minime vincibilem, adesse denotat. Cujusmodi Hippoc. observavit in *Marito Lechus*, de quo in lib. 4. Epidem. a) ita scripsit. *Maritus Lechus, qui prope Sito dochi aedes ictericus, ad quem septimo die veni, octavo moriebatur, neque urinam, neque dejectionem dimittens, hypochondria magna & dura & spiritus densa.* Verum in omnibus auriginosis attendendum erit, num praecesserint signa coctionis, an quæpiam signa mala illuxerint, hoc enim & crudo morbo existente, si aurigo fiat, exitiale est; veluti cum antegressis coctionis signis, atque cum bonis signis, nullo tumore in illis conspecto, perpetuo, quovis etiam die ictericia apparuerit, salutem prænuntiat: sed hisce notis, quod ante septimum appareat raro, merito Hippoc. affirmavit, ante septimum regium morbum malum esse. Supercesset, absoluto sermone de prædictione ex colore corporis mutato, agendum

a) Text. 25. p. 1130.

dum de ejusdem corporis calore quoque mutato, de quo cum accuratius in lib. 2. text. 63. scripserimus, nihil sane aliud dicemus. Ex quo ad singulas partes corporis spectandas descendamus, cum satis cum a toto corpore, tum a tota facie, præfagium perscrutati fuerimus.

C A P. VI.

De prædictione ex faciei mutatione in morbis.

Ute singulis quoque partibus præfagium venemur, a facie exordimur, de qua etsi nuper plura scripserimus, nunc pauca quoque, quasi ex dictis quædam præcipua ad prædictionem colligentes, addemus. De qua primo Hippocrat. in libro primo Prognost. a) text. 8. scribit: *Considerari convenit hunc in modum per morbos acutos principio vultum ægroti, sit ne similis benevalentium, potissimum sui: Ita enim optimus erit: si vero quam maxime contrarius simili sit, exitiosissimus est.* Gal. in com. ait; *Conferendas esse partes affectas cum bene valentibus, quæ si similes appareant, bonum, veluti contrarium ex dissimilibus prædicitur.* At breviter dicamus. Ex facie salutem sperari, quæ in acutis prorsus similis benevalentium appareat. Significat enim morbum neque vehementem, neque malignum admodum esse. Ex mutata vero facie, quod ad habitum ipsum spectat, extenuata, in morborum non principiis, sed ubi indies magis progressus sit, quicquam certi non habetur, neque etiam, ut Hipp. in eodem libro a) meminit, si talis non ex morbo, aut ex alia externa quapiam causa mutata apparuerit, scilicet ex immoderata animi passione, vigilia, aut alvi dejectione, aut fame, sive inedia, aut animi passione, qua antea fuerit usus; a quibus sane causis sæpius facies extenuatur. Proinde quicquam certi ad prædictionem isthæc faciei ab istis causis facta extenuatio non habebit. Ex colore vero, facies coloratio- quandoque bona erit, utpote cum nobis criticam sanguinis ex-

Facies fa-
næ similis
bona.

Dissimilis
incerti
prognos-
tici.

Colora-
tio-
rior quan-
cre-
do bona.

a) P. 36. lin. 26. b) Prognost. p. 37. lin. 1. &c.

cretionem e naribus futuram prænuntiat, quod quidem firmiter denotare sperabimus, si notæ fluxuri e naribus sanguinis aderunt. De quibus in quarto libro Coac. præfag. a) text. 30. scriptum est. *Quibus febricitantibus rubores in facie, & capitis vebemens dolor, venarumque pulsus, iis ut plurimum fluor fit sanguinis.*

Nonnunquam hæc morrhagiam narium notat, & quando. Sed aliæ omnes erunt attendendæ simul, cujusmodi esse solent, splendores & fulgores, caliginesque, oculis observari, cum facie rubra, capitis non raro dolor tensivus, & gravans, hypochondria tensa sine dolore, difficilis respiratio. Quod præfagium olim Galen. in *juvene Romano* coram Romanis multis Medicis habuit, de quo in *libr. de præfag. text. 13. ad Posthumum* hæc habet: *Dum Medicis hæc admiranda videntur, eger lecto se sustulit tanquam profiliturus, interrogatusque, cur exsilire voluisset, cum nihil adesset, ob quod id facere debuisset: rubri coloris serpentem, per laquearia repentem, a se visum exproisse respondit, ne si aliquo modo aberrasset, supra se ferretur, atque idcirca e lectulo aufugere velle: reliquis nihil ad futurum sanguinis fluxum conferre visum est; mihi vero cum alia singula perpendiculari, tum ruborem, qui prius in dextra nasi parte ad malum usque obscurus fuerat, auctum valde intuenti, sanguinis paulo post e dextra nare fluxuri, manifestum id attulit indicium.* Ceterum, ut jam dictum est, cetera alia signa fluxuri sanguinis cum rubra facie erunt attendenda, omniumque maxime signa coctionis. Nam in crudo morbo raro recte sanguis erumpit, & plerumque stillatim, quæ vacuatio in ardentibus febribus, omniumque maxime in phreniticis, est suspecta. Addamus rubram faciem abscessum aliquando post aures, scilicet parotides, significare, de quibus Hippoc. intellexisse in *6. Epid. b) 2. 18. text. 60.* Gal. voluit, cum dixerit. *Ita vero se habent ex bis plurimi & valde rubentes, & natura albidioris modi, neque de naribus sanguis erumpit aut paucus erumpit, & Gal. in com. ait: Istitis valde rubentem faciem habentibus, cum salubris ægritudo perdurat, per abscessus judicationem fore sperandum est, nisi de naribus san-*

a) Text. 142. b) Sect. 2. text. 11. p. 1169.

sanguinis profluviium redundantem sanguinem evacuatione prævertat, qui in aliquem articulum impetum facturus erat. De hac itidem auctor *Prorrh. a) in lib. 3. text. 73.* hæc habet. *Quibus comatosi, fastidiosi, hypochondria dolentia, & vomentia exigua, in iis parotides excitantur; antea autem faciei signa; & Galen. in comment. ait: Ante parotidum generationem faciei signa considerare oportet; sunt hæc, rubor, tumor præter naturam, oculorum humiditas, caliginosa visio, & quæcunque talia.* Colligamus itaque faciem rubram non raro bonam ex accedenti esse, criticumque signum dici, ubi nimirum e naribus sanguis est fluxurus. Plerumque vero apparet hæc facies in accessionum vigore, præsertimque in synocho, & ardenti febre, aut ubi pulmonum adest inflammatio, in qua maxillæ (teste Hipp. in *2. lib. Prognost. b)* ruborem contrahunt. At ab hac sola facie nihil certi ad prædictionem habetur, nisi ejus indicium aliis, vel bonis, vel malis, signis fuerit confirmatum. Atque hæc de bona facie: nunc de mala, quod ex eadem mutata præfagiri potest.

Primo ait Hippocrates in *primo Prognosticor. c)* eam, quæ nulla externa causâ concurrente, principio morbi, dissimilis a recte valenti evasit, mali esse indicii, atque maxime contrariam esse perniciosam, in acutisque morbis exitium portendere. Cujusmodi est, in qua (ait Hipp. *d)* *nasus est acutus, cavus oculi, adstricta tempora, aures frigide contractæque, & fibræ earum verse, & item cutis circa frontem dura, intenta, arida, & color totius vultus viridis, aut niger, aut lividus, aut plumbeus.* Hanc enim faciem cadaverosam merito Medici appellant, quæ si in principio morborum acutorum, quippe intra triduum, appareat, pernicialis erit.

Tumidam quoque eandem visam in morbis quibusdam longis, hepate refrigerato, vitiatæque sanguificatione, observamus, non minusque in pthilicis, & suppuratis, quando in ipsis febre moribundis conspici soleat. De rubra vero facie, quæ mala est, Auctor *Prorrheticorum e) in libr. secundo: text. 14. Facies*

a) Lib. 1. text. 165. b) pag. 42. lin. 31. c) pag. 36. & 37. d) Prognost. p. 36, lin. 30. e) Lib. 1. 49.

cies bona cum mæstitia multa, malum: & Galen. ait in commento, significare calidam affectionem, exurentem sanguinem, ex quo facies illa florida quibusdam credatur propria melancholici affectus. Sed in rubra facie attendenda erunt alia signa, quæ si mala fuerint, pernicialis erit. Nam cum malis signis rubra facies aliquando phrenitidem ostendit, & exitiosam, quæ in convulsiones desinit. Nam si una cum rubore faciei addit intuitus ferox, delirium, aut aliquod phreniticum signum lethale est. De qua in Coacis præfugiis a). Qui capite dolent firmiter, delirantes, alvo suppressa, feroci aspectu, rubore in facie efflorescente, in posteriorem partem convelluntur. Sed alias text. 7. demonstratum est, has convulsiones esse lethales. Cum vero præter calorem etiam colorem flammeum habet, pejor adhuc erit, cum malis signis. De his enim Auctor Coac. præfug. b) 1. text. 33. scribit. Rigores, quibus multa in somnum inclinatio juncta est, utcumque lethales sunt, quod si in iis facies flammæ modo exardescit cum sudore, malignum est. Sed melius hoc expressum est in 2. libro Prorrheticorum c) hisce verbis: Æstuosi rigores quadantenus perniciosi, inflammans quoque cum sudore facies in his mala: & Galen. in commento text. 60. ait: Neque ignoramus flammantem, sine rigore, & cum sudore, faciem malum esse signum, quoniam & unum ex judicatoriis sudor sit, cum igitur non judicaverit, malignitatem morbi ostendit. Quare cum signo aliquo judicatorio, veluti cum sudore aut vomitu, aut alvi fluxu, aut sanguinis vacuatione, facies flammea, signum erit malignitatis, & plerumque lethale: sed age addamus faciem rubram apparere in pulmonariis; sed ruborem in iis maxillæ contrahunt, ex quo in febribus signo merito suspicamur, aut peripneumonicos fieri, aut suppurari. Hippocr. enim in secundo prognost. d) ait: purulentos habere maxillas rubras; idemque & in pulmonia spectari, docuit Galen. in 1. lib. prognost. comm. 3. Indicat enim fuliginem sanguinis in pulmone ferventis, quæ eo conscendit propter rectum situm, recipiturque in laxitate, & raritate & tenuissima maxillarum cute, ceu

a) Text. 162. b) text. 7. c) Lib. 1. text. 67. d) pag. 42. lin. 31.

per vitrum oculis representante ruborem. Qui quidem color in iis, si una cum malis signis, & præsertim judicatoriis malis, id est, non judicantibus, appareat, mortem præfagit. De quo auctor Coa. præf. a) in 2. lib. text. 33. scripsit. Quibus vero fastidia cibi accedunt, & sudores cum bono faciei colore, & liquida alvo ac dolore cordis, hi peripneumonicorum aut pulmonariorum morum intereunt, postquam longius ægrotaverint; veluti uxori Policratis evenit, de qua in lib. 7. Epidem. b) scriptum est. Tussis & excretio statim ab initio similis purulentis, intus circa arteriam, & fauces sibilus erat. Facies boni coloris, in genis rubor non abunde coloratus, sed moderate floridus. Hæc fuit prior peripneumonica, post suppurata, atque demum obiit tabida. Maxillarum itaque rubor assiduus in longis lentisque febribus, aut pulmonis inflammationis, aut suppurationis, ac demum ad tabem proficiscentium, erit signum, modo tussis vel etiam levissima & inanis adfuerit: adde, modo hæc febris habeat inæqualis caloris exacerbationes, nunquam tamen immunes.

Maxillarum rubor in longis morbis quid notat.

C A P. VII.

De prædictione ex oculis.

Ex oculis quoque judicium prognostici venemur, idque accuratius, quod in prædicendis eventibus morborum inter partes corporis primatum obtineant. Juxta illud divini Hippoc. præceptum: c) oculi ut valent, ita & corpus, & color in deterius aut melius labitur. Si quidem oculi recte valentes, & robusti, corpus quoque recte valere indicabunt. Nam, teste Galeno in commento, si bene colorati oculi sint, totum corpus salubriter se habere significant. Ceterum, ut nos totum, quicquid ad morborum, salutis & mortis, prognosticum facit, ordine scribamus, primo oculos salutem pollicentes, & postea exitium, accurate considerabimus.

Pri-

P p 2

a) Text. 67. b) Text 9. p. 1211. c) Lib. 6. Epid. Sect. 4. text. 26. p. 1181.

Oculi
quinam
boni, &
spem sa-
lutis pol-
licentur.

Primo itaque dicemus, oculos bonos videri, & spem salutis non exiguam polliceri, qui recte valentium magnitudine, figura, situ, colore, motu, visione, & splendore sunt similes; siquidem optimi & robusti perpetuo boni sunt indicii, hique sunt, qui florido colore (teste Galeno in *nuper citato comment.*) spectantur, pleniori mole, & splendidum humorem habent. Hos robustos ac optimos vocat Galen. propterea, quod istud fiat ex plurimo animali spiritu luminoso, qui e cerebro in oculos proficiscitur, ac e contrario infirma ex morbis corpora non sic pati, nobis indicant, neque exinde multum periculi præmonstrari. Quare boni sunt similes recte valentibus, & floridi coloris, pleni, splendidi, eminus, & ante, & in aëre sine molestia luminosum videntes, palpebras recte aperientes, & claudentes, nullo rubore, livore, aut nigrore infecti, sine lachrymis atque sine excrementis, quæ *lemas* appellant, ipforum angulis adhærentibus. Hi enim perpetuo boni existunt, cum caput speciatim, tum reliquum corpus recte se habere indicantes: sed ut securius ex ipsis judicetur, alia signa conspecta simul erunt consulenda, quæ si bona sint, procul dubio salutem prædicemus. Soli autem oculi non valent iudicium præmonstrare, neque quicquam certi, cui tantum ad prognosticum sit fidendum, habent. Cum in aliquibus febribus continuis aliquando boni oculi appareant, cum tamen febris ad exitium inclinaret; hoc tamen raro accidit, quippe oculos recte se habere, ægro ad exitium tendente. Proinde ex bonis oculis plerumque non levis futuræ salutis spes habetur. At non modo hi boni crediti, sed etiam aliquando mali, possunt ex accidenti tamen salutis nobis argumento esse futuræ: utique lucem refugientes, eamque ferre nequeunt, lachrymantes, intense rubri, splendidi, caliginosi, obtusi, hebetes, distorti, tumidi, cavi, clausi, si ita ex crisi futura fiant. Ab his excipio, qui ita non ex morbo redduntur, sed extrinsecus fiunt, a quibus quicquam certi habere nequimus, quos ex eo cognoscimus ita esse mutatos, quia tales statim in principio mutati appareant, qui per id temporis minime possunt critiche mutari, ex quo Hippocr. a) ait, triduo

a) pag. 37, lin. 10.

aut quadriduo ex morbi vi oculos malos fieri ac conspici. Externæ quoque causæ facile ab ægrotis intelliguntur. De his Gal. in 1. *prognost. comm.* 2. *text.* 80. ita habet. *Igitur ex multa vini potione, nonnunquam, & vomitione vehementi, inter initia morbi, lucem refugiant, itidem lachrymant, & pervertuntur oculi, aut sublimes fiunt, aut tument, aut venulas habent rubras.* Ubi vero crisis est futura, natura quippe ac morbo invicem colluctantibus, in oculis mala isthæc concitantur symptomata; lachrymantur enim exempli gratia ipforum alii aliquando, sanguine critiche e naribus fluxuro; de quo Hippoc. in *lib. 1. Epid. a)* ita habet: *Quibus in febribus acutis atque adeo ardentibus spontaneæ effluunt lachrymæ his* (siquidem reliqua non sint exitialia) *enaribus sanguinis eruptio exspectanda; si etiam alia perniciose non habeant: nam his, qui incommode habent, non sanguinis eruptionem, verum portendunt mortem.* Sed distinguamus lachrymarum in voluntarias atque in non voluntarias, quas & spontaneas vocat; hæ cum signis criticis criticam sanguinis eruptionem indicant, & illæ quippe voluntariæ nunquam quicquam certi ad Prognosticum præmonstrant, quod Hippoc. nobis expressit in 4. *libro Aphorismor.* 52. ita scribens. *Quicumque in febribus, vel in aliis morbis, sponte lachrymantur, nihil absurdum: quod vero non sponte, absurdius, aut absurdum, uti Galeno in commento visum fuit.* Sed ne Hippoc. sententia obscuretur, quod in hoc Aphorismo dixerit, sponte lachrymantes nihil absurdum, quod vero non sponte, absurdius: & superius in loco citato, spontaneas effluentes lachrymas, ubi non crisis, mortem significare: & in 6. *Epid. b)* *lachrymæ in acutis male habentibus spontaneæ, quidem bonæ; involuntariæ defluentes, male;* difficultati occurremus, dicentes spontaneus bifariam lachrymas intelligi: uno modo, ubi nullo intercedente ægrotantium desiderio defluunt, & hoc est, quod Hippoc. sponte & spontaneas appellat, quæ invitis ægrotis effluunt sponte, id est, absque ægroti voluntate; altero modo sponte effluere dicimus, ubi ægrotis ita volentibus effluunt. Gal. vero in 1. *Epidem. comm.*

Lachry-
marum
distinctio
& quid in
acutis
morbis
notat,

Pp 3.

a) Sect. 2. pag. 956.

b) Sect. 1, text. 16, pag. 1165.

Lacrymae
voluntariae.

comm. 1. text. 131. Hippoc. lib. comm. non dixit spontaneas, sed involuntarias, quo clarius & verius sententia & veritas explicatur. Sed sponte aliquando ad ægrotum, & aliquando ad morbum refertur. Sed, uno verbo, distinguamus lacrymas in voluntarias, & in involuntarias, quas quandoque spontaneas dixit Hippoc. a) comm. 2. in text. 80. quod sponte, ut dictum est, nullo ægroti intercedente desiderio, effluant; & illas non spontaneas, quæ ex ægrotis utpote fiant. Sed de his satis. Ad propositum reversi dicamus, voluntarias lacrymas quicquam momenti non habere ad futurum Prognosticum, atque ita in morbis acutis ægrotos lacrymare, ait in 4. Aphorismorum b) Hippoc. nihil absurdum, nullumque malum significare, & merito quidem, cum non ex morbo, sed ita volentibus ægrotis, effluant.

Lacrymae
involuntariae.

Involuntariæ vero, quæ invitis ægrotis exeunt, perpetuo malæ, nisi crisin portendant ac antecedant. Atque hoc est, quod Hippocr. in 1. Epid. c) text. 85. de his ita scripsit, Galeno sic in commentario scribente. *Quibuscumque in acutis febribus, magis autem ardentibus, involuntariæ lacrymæ cadunt, his de naribus sanguinis profluvium expectandum est, nisi alia perniciose habeant: in male autem habentibus non sanguinis profluvium, sed mortem significant.* Sed ut lacrymæ criticæ judicentur, necesse erit, ad hoc, ut optima sit crisis, coctionis signa fuisse antegressa: atque hæc sunt criticæ nullo modo in morbis damandæ.

Lacrymæ
criticæ.Sanguinis
fluxuri
signa ex
oculis.

Idem sæpius demonstrant fulgoris motus oculis apparentes, obtusiones, ac rubores in oculis, quæ oculorum signa, itemque lacrymas, Galen. in lib. 3. de Crisibus cap. 11. inter notas sanguinis fluxuri recensuit, ita dicens: *Propria vero signa profluvii sanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor est flavus; obtusiones autem, quoniam multus, & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obserat, ita ut & oculi lacrymentur, ob fluxus multitudinem, quod etiam accidit in inflammationibus oculorum.* Eodem modo rubidi aliquando viden-

a) Lib. 1, Epidem, Sect. 2, p. 956. b) Text. 52., c) Sect. 2, p. 956.

dentur, cum malis nonnunquam & naribus. Hebetudines item oculorum solent aliquando eruptionem sanguinis e naribus denotare, si modo etiam caput doluerit, quod Hippocr. in 1. Prognost. a) text. 32. ita habet: *Accidit his in prima circuitione e naribus fluor, atque admodum juvat, sed requirendum est, num doleat caput, an hebetudines subeant oculorum, si quid horum fuerit, eo tendet.* Non minus etiam ex perturbatione ad splendorem oculorum, una cum surditate capitis, gravitate, atque hypochondrii tensione, profluvium sanguinis significari, in Coacis præsagiis b) habetur. Oculos vero rubentes illud idem significare, docuit primo Auctor Prorrh. in lib. c) 3. dicens, *Cervicis dolores, impense rubri oculi, sanguinis eruptionem ostendunt.* De quibus etiam in Coac. præsag. d) sect. 2. text. 8. ita scriptum est. *Quibus caput dolet, stupore detentis, dolorosis, prærubro oculo, sanguinem profundunt e naribus.* Sed hoc perpetuo verum erit antegressis signis coctionis, quoniam in principio, crudo quidem existente morbo, oculi rubri nunquam bonum prænunciant: sed de hoc paulo post accuratius. Aliquando etiam pervertuntur, & distorquentur ex futura crisi oculi, veluti contigit ei, qui in Dealcis horto decumbebat, de quo Hippocr. e) Nono superviguit, febris acuta, sudavit, infrixit, deliravit, dexter oculus distortus erat, lingua arida, sitibundus erat, insomnis & Galen. in comm. Nam quod deliraverit in nona, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt, quæ solent in judiciis evenire. Clausi etiam oculi, subinde conniventes, aliquando sanguinis eruptionem significare in lib. 3. Coac. præsag. f) text. 2. in hunc modum legitur. *Qui in febre continua muti jacent, clausis oculis, subinde conniventius, siquidem e naribus sanguis effluxerit, & vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad seipsos redeant, servantur: quod si nihil horum evenerit, in difficilem spiritum redacti, brevi moriuntur.* Siquidem hæc plurimum humorum in caput sublaturum demonstrant, atque ubi sequitur insignis purgatio, criticè servantur: natura quippe excretionem copiosa ab ea humorum mul-

e) Pag. 38. lin. 46. b) Text. 195. c) Lib. 1, text. 137. d) Text. 166.

e) Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1066. f) Text. 77.

Oculi ante
crifin
non vero
solent
mutari.

multitudine sublevatur. Quare oculi non raro vel etiam motus eorum mutati, vitiumque patientes, crisin solent antecedere, non esseque propterea hæc oculorum symptomata mala, sed critica bona denotare, quorum iudicium confirmabitur, si nulum una malum signum illuxerit, atque antea fuerint conspecta coctionis signa: quæ omnia ni una fuerint visa, nedum mala sed plerumque perniciem significantia signa ostendunt. Tria vero criticis bonis signis observantur, primum signa coctionis antegressa, alterum mala alia signa non illuxisse, ac tertium, ægros ab aliquibus subssecutis vacuationibus fuisse non parum iuvatos; & hoc est, quod Hippocrat. in 1. Epidem. a) text. 85. de lachrymarum præfagio locutus, dixit: *lachrymas involuntarias in acutis morbis sanguinis eruptionem significare, nisi alia perniciosè habeant. In male autem habentibus, non crisin, sed mortem.* Sed age tempus est, ut ex oculis quoque exitium præfagiamus, cum de oculorum signis salutaribus satis scripserimus. Malum itaque & exitiosum est in acutis morbis, malos oculos spectari, cujusmodi sunt lucem refugientes, lachrymantes, rubri seu inflammati, quorum in albo venulæ intense rubeant, liveant, aut nigricent, feroces seu fixi, seu torvide spectantes, hebetes, delassati, debiles, seu non robusti, cavi, tumidi, prominentes, consumti, emarcescentes, squalidi, pulvisculosi, clausi, semiclausi sive suspicientes, palpebris non conniventibus, sublimes, instabiles, concreti, stupidi, minus, nimis splendentes, obscurati, seu obtenebrati, splendore carentes, & in quibus pituitosum excrementum spectatur. Hos enim oculos perpetuo malos, nunquam per se bonos esse, ex infra allegandis locis patebit, ni aliquando, quatenus accidit, critice natura & morbo colluctantibus, hos ita fieri, crisin prænunciant, inter criticaque signa recenseantur, quæ quomodo distincte cognoscantur, nuper a nobis monstratum est.

Hæc omnia oculorum signa itaque suspectum acutorum morborum iudicium reddunt. Quorum quædam plane sunt exitialia, utpote venulas in albo oculi lividas & nigras videri, ægro-

a) Sect. 2. p. 956.

ægrotos non videre & non audire, oculos omni splendore esse destitutos, & omnia nuper dicta cum exitiali aliquo signo, omniumque maxime in die iudicatoria conspecta, cum signis iudicatoriis non iudicantibus. Sed præstabit, ut de singulis oculorum hisce signis agamus, & primo prodamus signa oculorum præcipua ad exitium prædicendum, quæ in 1. libro Prognostic. a) text. 35. Hippocr. ita est complexus, dicens: *Si enim lucem effugiant, aut nolentes illachrymentur, aut pervertantur, aut alter altero fiat minor, aut candidum rubidum habeant, aut lividas aut nigras venulas, aut pituita appareat circa obtutum, aut sublimes tumidive oculi, vel cavi admodum fuerint, aut obtutus squalidus, & sine splendore, vel totius vultus color evariet. Hæc omnia mala esse & exitiosa, censendum est.* Addamus si non ab aliqua causa externa hæc fuerint, utpote, neque a vigilia, neque inedia, neque immodico alvi profluvio, neque ebrietate, neque ab aliqua alia simili causa. Sed, ut dictum est, singula propriis capitibus contenta accuratius confideremus, a visione ac visu ipso incipientes. Quandoque in acutis morbis fit, ut lucem refugiant, minimeque aërem lucidum oculi intueri possint, quod signum olim in peste Patavina multis fuit familiare, paucique peste infectorum, in quibus hoc signum fuerit observatum, fuerunt, qui superstites evaserint. Quod signum Hippocr. inter exitiosa recensuisse nuper vidimus. Neque immerito: cum ex Gal. oculi lucem refugiant propter debilitatem visoriae facultatis, quæ nonnunquam affectione laborat orificiorum, veluti per lippitudines; & interdum ipsa facultas visoria affecta est, quod exitiale quoque est: hæc vero ab illa causa ex eo distinguitur, quod oculorum orificia minime affecta conspiciantur. Ægrotos vero in acutis morbis non videre, exitiosum est: omniumque maxime, si debili jam existente corpore id eveniat, ut Hipp. in lib. 4. Aphorism. 49. hisce verbis expressit. *In febre non intermittente, si vel non audiat, vel non videat, jam debili existente corpore, mors proxima est.* Galen. in oculo totius lucis impedimentum, quod

Si Lucem
effugiant
ægroti.

Si non
videant,

a) Pag. 37, lin. 15.

Amaurosis dicitur, signum imbecillæ facultatis esse, in *tertio Prorrheticor.* scriptum reliquit. Obscuraciones quoque oculorum malas esse, ex eod. Hipp. in *lib. 6. Epidem. a)* constat; in acutis enim morbis ait Galen. in *commen.* obscurari oculorum aciem, infirmitatem & interitum visoriæ potentia signficare, nisi critica id fiat, quod indicabunt costionis signa, cæteraque alia signa, crisi significantia. Ubi vero mala alia illuxerint, ac speciatim cum iudicatorio aliquo non iudicante, cujusmodi sunt omnes vacuationes nihil conferentes, aut has vacuationes obscuratio hæc oculorum fuerit secuta, exitiale est: de qua forte Auctor *(Coac. præfagiorum b)* ita habet, *Tumores juxta aures in morbis longis pravi, si inde fluor sanguinis et naribus et tenebræ ob oculos effusæ moveantur, lethale.* Ipsos vero oculos hebetes videri, extrinsecus quippe spectantibus oculos acie hebetes apparere, interioresque mortuorum oculis similes, lethalissimum esse, Galen. in *2. Prorrhetic. com. 2. text. 16.* tradidit: & hoc forte est, quod Hippoc. in *2. Epidem. c)* dicit. *Quorum oculi non sunt robusti, mors in proximo.* Veluti uxori *Theodori* contigit, teste Hippoc. in *lib. 7. Epidem. d)*. Eodem quoque modo carentes splendore, perniciosales esse in *primo Prognost. e)* docuit. Excæcatos videri in morbo mortali, proximum exitium demonstrari, *Antiphonis filii suppurati* exemplum docet, de quo in *lib. 7. Epidem. f)* text. 26. & 27. scriptum est. *Oculus sinister excæcatus est cum tumore sine dolore, non multo autem post etiam dexter, et pupilla valde albæ et sicca fiebant, et mortuus est post cæcitatem.* Moribundis astantes morituros cito ægrotos, ex oculis splendorem amittentibus animadvertunt, cum quo & visus prorsus perit; & hoc est quod Hippoc. in *1. Prognostic. g)* dixit: *aut obtusus, squalidus, et sine splendore.* His opponuntur oculi feroces, horridi, audaces, Hipp. in *6. Epid. b)* text. 15. Hosque proprios esse delirantium ac phreniticorum, plerumque convulsionem accercentes, aut mor-

Si oculi
obscuren-
tur.

Si hebetes
conspici-
antur.

Si splen-
dore care-
ant.

Oculi de-
lirantium
proprii.

a) Sect. 1. text. 16. p. 1165. b) Text. 105. c) Sect. 6, pag. 1053. E. F. d) Pag. 1216. text. 27. e) Pag. 37. lin. 21. f) Pag. 1217. text. 28. g) Vide sub. lit. e. b) Sect. 1. text. 19. p. 1165.

mortem, cum aliis malis signis, Hipp. in loco citato expref-
sit, dicens. *Oculi audacia, delirii signum est: et dejectio, et fra-*
ctio, malum. Et in *2. Prorrheticor. a)* com. 1. text. 31. Hos in phre-
niticis conspectos oculos convulsionem denotare scriptum est,
atque exinde mortem; cum phreniticis convulsiones succedere,
esse perniciosum, alias demonstraverimus, atque exitiales
phrenitides in hæc finiri convulsiones. Propterea hos ægrotos
Auctor *Prorrh. in lib. b)* 3. *Progn. text. 56.* magis natura quam me-
dicamentis, si Galen. credendum est, esse tractandos, statuit,
cum dicat. *Nigra vomentes, cibos fastidientes, deliros, quibus*
oculus ferrox, claususque, purgare non oportet, perniciosum enim.
Quo exemplo plures Medicorum egregie perdocti sibi propo-
fuerunt, ut in moribundis prorsus a similibus medicamentis
abstinerent, ne ars Medica ab ipsis infamaretur. Sed ex ma-
gnitudine quoque oculorum, quo in morbis quandoque alter
altero aut minor aut major appareat, exitium prænoscutur.
Inter perniciosâ signa Hippoc. *c)* notat, oculorum alterum fieri
minorem, & Galen. in *comm.* indicare nobis, extingui facul-
tem regentem, itatuit. Non minus malum est, si majores
appareant, in morbo pernicioso, qui & multitudine humo-
rum caput gravari, & facultatem extinctam, quod nimirum
quicquam non repugnet humori ad oculos fluenti, indicat;
quod signum in *puero Nicolai*, Hippocrat. in *7. Epid. d)* text. 85.
moribundo vidit, cujus sexta die dexter oculus major dum
conspiceretur, septima mortuus est; quodque etiam in *Er-*
moptolemi uxore e) moribunda notavit. Sed prominentes seu tu-
midos quoque oculos, in acutis morbis, Hippoc. *f)* inter signa
oculorum lethalia itatuit: cujusmodi apparere solent in vali-
dis capitis doloribus inflammatorius, qui commoto multo spi-
ritu, & calore, ex inflammatione repleti intumescunt. Sed de
cavis quoque dicamus, qui, nisi ab externa causa, per triduum,
aut quadrivium, si in acutis appareant, perniciem nota. Hip-
poc.

Oculo-
rum inæ-
qualis
magnitu-
do mala,

Oculi
promi-
nentes seu
tumidi.

Qq 2

e) Lib. 1. text. 88. b) Lib. 1. Prorrhetic. text. 71. c) Prognost. p. 37. lin. 17. d) pag. 1234. text. 100. e) Lib. 7. Epidem. text. 13. pag. 1213. sub finem historiz. f) Prognost. pag. 37. lin. 20.

poc. est Auctor in 1. *Prognosticorum a*) text. 15. Quos ita cavos fieri Galen. in *comm.* docuit, propter virium quidem imbecillitatem, non omnem, at vehementem, quæ nec minimum quid alimenti oculorum abunde concoquere potest, quod explicat morbum usque adeo sævum, cui naturam succumbere fit necesse: cum oculi vero emarcescant profus, quasi alimentis destituti, caloris nativi imbecillitate, qui in solis internis partibus exiguis manet, nec ad extimas usque diffundi possit, ut possit aliquid ad alimentum oculorum concoquere, quo ipsi nutriantur; addo & spiritus eadem ratione, qui paucissimi cum sint in corde ac in aliis internis membris manentes, ad ipsos quidem oculos ideo non defluere, & merito inde oculos contabescere, sicari, cavosque conspici est necessarium: ex eo enim, quod hepar percussum sit, itatim oculos cavos evasisse Hippoc. b) vidit: & observatum est in multis ante exitium, quandoque dextrum, & quandoque sinistrum oculum emarcescere.

Signa lethalia ex oculorum motu.

Ex motu quoque oculorum elucet in acutis morbis signa lethalia: oculos enim sublimes ex signis perniciosis Hippoc. esse statuit in *eodem primo progn. c*) text. 15. qui sunt, teste Galeno, in *comm.* intabiles, & subinde commoti, delirium aut tremorem portendentes; alterutrumque est exitiosum: sed perpetuo, ut Medici firmum iudicium exinde colligant, debent alia quoque signa, quæ illuxerunt, attentius cognoscere, quando oculis instabilibus exitiose conspectis, necesse sit, aliquod aliud lethale signum una illuxisse. Clarius vero Galen. in *in 2. Prorr. comm.* 11. explicat oculos intabiles, dicens, esse non secus, quam, qui equum instabilem habent, nunquam conquiescentes, contra concretos & instabiles nunquam moveri, & esse immobiles. Ex quo merito de his *n* Coac. *præsag. d*) *sect. 2. text.* 38. legitur, oculos assidue niectare, esse perniciosum; non minus quam fixos, quos concretos, firmos, itabiles, immobiles vocant. Hos per-

a) pag. 37, lin. 21. b) Lib. 7. Epidem. text. 33. p. 1217.

c) p. 37, lin. 20. d) Text. 227.

perpetuo esse malos, Auctor *Prorrhet. a*) in *lib. 2.* hisce verbis: *Hebetatus oculus, vitiatuque, & concretus, immobilisque, & tenebrosus si fuerit, malum.* Sed rectius dixisset, *exitiosum*, quod perpetuo fere lethales sint in morbis acutis, ni ex critica aliqua causa tales evaserint. Gal. in *comment.* scribit, concretos oculos fieri propter moventium oculos musculorum immobilitatem, immobilitatemque eam propter omnium ipsius musculorum vel resolutionem in neutram partem, vel aliquam, quæ in neutram partem vergit, tensionem proficisci, vel propter exactam moventis musculi potentia imbecillitatem, quod sane admodum est exitiosum, si propter virium languorem hoc fiat, ac etiam convulsis musculis læso principio nervorum in morbo acutissimo, in quo convelli partes perniciosum esse alias demonstratum est: Galen. in 6. *Epid. comm. 2. text. 2.* scribit concretos oculos, quos Hippoc. b) in *textu maxime damnavit*, hoc est immobiles, perfectissimam ejus potentia extinctionem significare, a qua musculi, cum naturaliter affecti erant, movebantur. Hippoc. in 5. *Epidem. c*) text. 47. de *Virgine illa pulchra Nerei*, quæ a muliercula lata manu percussa obiit, scripsit, ante mortem oculum stupidum habuisse. Ex situ quoque oculorum, perversiones admodum sunt lethales, ni critice appareant, cujusmodi fuit oculus nono die in eo d) qui in *Dealcis horto* strabo & distortus. Hipp. 1. *Prognost. e*) text. 15. enim inter perniciosâ oculorum signa perversionem recensuit. Sed tamen hoc distinctione opus habet, quod aliquando oculi (teste Galeno, in 1. *Prognost.*) perversantur, musculis ipsos moventibus convulsis; & sæpius fit in febribus propter humorum multitudinem, quam cum hæc perversio oculorum tantum denotet, quicquam certi ex oculorum perversione simili non poterit assequi. Plerumque vero perversantur oculi in acutis morbis, non ex hac causa, sed affecto principio nervorum, quippe cerebro, estque summe exitiosum. In febribus itaque acutis oculorum perversiones perpetuo malæ

Ex situ oculorum.

Q 93

a) Lib. 1, text. 46. b) Lib. 6. Epidem. Sect. 1. text. 16. p. 1165. c) Text. 50, p. 1154. d) Lib. 3, Epid. p. 1066. Ægr. 3. e) Pag. 37, lin. 17. & 29.

læ sunt, cum aut humorum plenitudine seu multitudine, quod minus malum est, aut siccatis musculis, oculos moventibus, quod si ardentibus febribus, aut phreniticis eveniat, prorsus exitiosum est; omnium vero erit exitiosissimum, has ita perversiones videri cum facultatis extinctionis signis, quæ languorem virium nobis fieri innotescunt, aut aliquem sensum diminutum aut sublatum.

De quibus Hippoc. perbelle in libro quarto Aphorismorum 49. dixit. *In febre non intermittente, si labrum, vel palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus pervertatur, vel non videat, vel non audiat, jam debili existente, quicquid horum evenierit, mors proxima est.* Quæ clarius in 1. progn. a) text. 15. ita habentur. *Si pervertitur, aut livida palpebra est, aut labrum, aut nasus cum aliquo signo, mortem prope esse, sciendum est.* Quare perpetuo malum, ni critice, ut dictum est, appareant oculorum perversiones, significat, non tamen necessario lethale; quod videns divinus Hippocr. in 6. Epid. b) com. text. 22. ita scribit: *Quibus palpebra circumtenditur, malum est.* Fiet vero certum iudicium ex signis antegressis, & una conspectis, & longe melius ex iis, quæ postea appareant. Sunt etiam malæ oculorum perversiones, si morbo infernas ac debiles opprimente partes fiant, quod denotent humorem ad partem nobilem quippe cerebrum ferri; quam rem forte Auctor *Prorrhetic. c) text. 49.* ita expressit: *Ex lumborum reversione oculi perversio, mala.* Cum malis vero signis, lethales iudicabuntur. De quibus in eodem lib. d) *Prorrh.* ita habet: *In ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, dejectionibusque aquosæ bilis, multisque, oculorum perversio, signum malum, tum alias, tum si catocchi fiant.* Sed rectius exitiosum dixisset; cum perfrictiones in ardentibus febribus, cum evacuationibus non juvantibus, sed lædentibus, sive ex quibus ægroti in pejus delabuntur, quæ profecto sunt signa iudicatoria non iudicantia, lethalia, juxta illud Hipp. e) & Galen.

a) pag. 37. lin. 29. b) Sect. 1. text. 16. c) Lib. 1. text. 69. d) Text. 81.
e) Sparsum in singulis fere Hippocratis libris, cum in genere, tum in specie, hoc pronuntiatum reperitur.

len. *si quæ juvare debent, nedum non juvant, sed ægroti ab ipsis in pejus abeunt, lethale est:* suntque ex iudicatoriis non iudicantibus lethaliibus. Quare si cum his appareant oculorum perversiones nedum malum signum, sed perniciosum erit dicendum. De iisdem paulo post *Prorrh. a)* Auctor ita quoque habet. *In oculorum perversione, cum febre & lassitudine, rigor perniciosus, comatosique in his male habent.* Quare oculorum perversiones cum malis signis, & præsertim iudicatoriis malis, lethales merito iudicantur: cum lethaliibus vero proximum exitium adesse significant. Cujusmodi fuit oculus distortus in altera ex abortu defuncto ab Hippocr. observatus; de quo in lib. 3. *Epid. b) text. 57.* ita habet: *Quarto deliravit, metus, maestitia, dexter oculus erat distortus, sudor secundum caput, paucus, frigidus, extremitates frigide, quæ in acutis morbis lethalia sunt signa.* Sed ex clausione quoque oculorum signa prava & exitialia perferuntur. Cum enim oculi in acutis clausi maneant, neque aperiri queant, aut propter quandam humorum multitudinem, convellentem musculos oculorum & palpebrarum, aut siccatis, aut resolutis virium infirmitate musculis: quæ sane clausio palpebrarum perpetuo in acuto morbo lethalis, & si aliquando, uti critica, non exitiosa sit, ubi ipsam sequatur insignis aliqua vacuatio & bona; quod ni fiat, plane erit exitialis. Quod in 3. libro *Coac. præ sag. c) text. 2.* perbelle ita docetur: *Qui in febre continua muti jacent, clausis oculis subinde conviventibus, siquidem e naribus sanguis effluerit & vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad seipsos redeant, servantur; quod si nihil horum acciderit, in difficilem spiritum redacti brevi moriantur.* Raro vero fit, ut, cum illis signis, clausi oculi critice appareant, & non nisi in robustissima facultate; proinde majori ex parte lethale est signum. Cum signis vero malis clausos oculos videri, perpetuo lethale, ut Auctor *prorrhetic. d)* meminit, qui ait: *nigra vomentes, cibos fastidientes, deliros, quibus oculus ferox claususque, purgare non oportere, id est, medicamentis opus non habere, & prognostico soli propterea esse relin-*

Ex oculorum clausione.

a) Lib. 1. text. 89. b) pag. 1079. Ægr. 11. c) text. 77. d) Lib. 1. text. 71.

Exoculo-
rum su-
spectioni-
bus.Exoculo-
rum ca-
lore.

linquendos. In his enim claudi oculorum palpebras contingit, ut Galen. *in comm.* expressit, vel propter claudentium oculos musculorum tensionem, vel propter aperientium imbecillitatem: utrumque in iis est perniciosum. Sed age addamus quoque, oculorum suspensiones, pravum ac summe exitiosum signum in acutis morbis esse. De quibus Hipp. *in 1. prog. a) text. 14.* ita habet: *Considerari convenit hunc in modum suspensiones etiam oculorum per somnum, si quid enim candida partis subapparet non commissis palpebris, nec alvi fluor, aut medicamentum in causa est, aut nec ita dormire consuevit, vitiosum iudicium exitialeque admodum est.* Hoc signum visum fuit in *Guadagnina olim carissima mea uxore*, antequam moreretur, quod fuit exitiosum, tamen per sanitatis tempus consueverit aliquando ita dormire, sed una alia signa exitialia fuere, quippe comata, extremorum frigiditates, inquietudines, carentia sitis cum lingua scabra & nigra. Quare in morbis acutis perpetuo erit timendum, quod & Auctor *Coac. præ sag. b) text. 28.* ita indicavit: *Et extremitatum palpebrarum curvitas, & oculi fixi & assidue nictare, & colores permutare, & palpebras inter dormiendum non committere, perniciosum est.* Ex colore quoque oculorum mala signa erunt. Album oculi rubrum spectari, ni critice sanguinis eruptionis sit signum, quod superiori capite, quibus notis distinguatur, dictum est, exitiale est. Ubi itaque minime criticum est signum, in acutis oculos rubros videri, perpetuo malum. Quod signum Hippocr. *in Prognosticis c)* recensuit inter signa perniciosâ, quoniam vel ex copia sanguinis fiat, quæ in cerebro & in membranulis stagnet, ut Galen. *in comm.* docet, aut inflammationem insignem cerebri & membranarum, quæ in continuis febribus perpetuo sunt perniciosâ, non minusque, si una cum malis signis, in diebus iudicatoriis, aut quomodocumque appareant, omniumque maxime in phreniticis sævis. De quo signo Auctor *Coac. præ sag. d)* ita habet: *Qui morbi succussionem aut pulsationem inferunt capiti, & prærubros oculos habent, deliriumque movent manifestum, pernici-*

a) pag. 37. lin. 24. &c. b) Text 218. c) pag. 37. lin. 18. d) Text. 163

nioci. A singultu quoque, & vomitu, timendum esse hoc signum *in libr. 7. Aphor. 3.* statuit; quod, teste Galeno, rubor oculorum vel cerebrum, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem, explicet. Utrumque in febribus continuis exitiosum apertissimæ Gal. *in 3. lib. Prorr.* scribit: *In febribus continuis oculorum ruborem accedentem aut copiam sanguinis ostendere in capite, ex qua oculi rubescunt, veluti in lippitudinibus, quæ ex eo discernitur, quod cerebro inflammato venulæ tantum, quæ in albo oculi sunt, rubræ apparent, & ventriculo una quoque singultus aut vomitus appareat.* Ex quo merito Hippoc. *in primo Prognost. a) text. 15.* non dixit simpliciter ruborem oculorum, sed venulas in candido oculi rubras apparentes, perniciem demonstrare. Omnium vero maxime erit perniciosum signum, ut scribit Hippoc. *in loco citato b)*, venulas has aut lividas aut nigras spectari: nam, Gal. ita interpretante, lividæ apparent, & nigrescunt venulæ oculorum refrigeratæ; refrigerantur extincto calore nativo. Addamus, ut finem præsentis capiti imponamus, ex iis etiam, quæ in oculis apparent, excrementis, posse exitium iudicari. In acutis lachrymas involuntarias inter exitiosa signa recenset Hipp. *c)*, quarum quidem causam Gal. refert, aut ad aliquam lippitudinem, aut fluxionem ex capite in oculos; sed in acutis febribus hoc fieri propter facultatis rectoriæ debilitatem, quod summe est perniciosum. Ubi itaque involuntarie profluunt lachrymæ in acutis morbis, neque signa crisis futuræ per sanguinem, præsertim excretionem e naribus, mortem certo expectandam, Hipp. *in 1. Epid. d)* tradidit. Pituitam quoque in oculis conspectam notat inter signa perniciosâ *e)* Gal. vero *in comm. text. 2. 80.* tamen aliquando hic humor, seu excrementum, in oculis spectetur ex aliqua fluxione, ut aliquando in lippitudinibus sit, tamen in acutis morbis propter imbecillitatem regentis oculum facultatis naturalis, quæ impos oculorum concoquere alimentum nequit. Aliquando in oculis apparet quoddam simile excrementum siccum

Ex lacry-
mis invo-
luntariis.Ex pitui-
ta in ocu-
lis con-
specta.

a) Pag. 37. lin. 18. b) Ibid. lin. 19. c) Prognost. p. 37. lin. 16. & Epid. 1. Sect. 2. pag. 956. d) Sect. 2. p. 956. e) Lib. Prognost. p. 37. lin. 19.

arefactumque, quod Auctor *Prorrhetic. in 1. Prorr. text. 17.* scripsit, signum esse phrenitidis; Galenusque *in comm. docet,* conspici quandoque in tabescentibus, quod ex calore nimio colliquetur id omne carnosum, quod cum in facie, tum in temporibus, factis una & cavis admodum oculis; in phreniticis vero hujusmodi resiccatum & pulvisculosum absque cavitate videri. Ex qua re merito Hipp. *in 6. Epidem. a)* mala oculorum signa recensens, ait: *Malum est autem & increescens veluti spuma,* quod Galen. *in comm. 1. text. 23.* interprete, fit in morbis acutis, cum summe aridi sunt, & vires imbecillæ, præciguus lachrymulis ab oculis excidentibus; deinde ubi in arefcentibus imbecillitate reentricis lachrymulæ in oculos excident, ab intenso calore cerebri inflammati resiccatae, in pulvisculosa excrementa, quæ *Lemas* Græci appellant, hisce de causis signa exitialia, mutantur. Sed tempus est, ut relictis oculis ad alias partes spectandas declinemus.

CAP. VIII.

De prædictione ex genis, auribus, naso, labiis, atque dentibus.

Cum genarum, aurium, nasi, labiorum, atque dentium observatio quandoque non parum in ægrotis præsagium illustret, merito paucis quoque de ipsis agendum duxi. At quoniam hæ partes non, nisi a suo statu naturali mutatae, nobis ad prædictionem usui veniunt, idcirco has mutatas considerabimus. Quanquam non negandum sit, has nullo modo a suo statu mutatas, bonum quippiam significare; tamen nunquam certi quicquam ad præsagium habebunt: multi enim moriuntur, hisce partibus parum mutatis a naturali suo statu. Mutatae vero multum faciunt ad illustrandum præsagium in ægrotis. Mutantur vero aut colore, aut figura, aut denique magnitudine; colore inquam, ubi hæ partes aut rubrae, aut lividae, an nigrae apparent; rubras videri quandoque capitis inflam-

Quomodo hæ partes mutantur.

a) Sect. I. text. 16. p. 1165.

mationem, quandoque criticam fluxionem denotat, quod judicium distinguunt propria utriusque signa. Livescere partes has, atque nigrescere, perpetuo malum, quod caloris aut extinctionem, aut suffocationem, aut summam putredinem nobis denotent. Mutatae vero figura, magnitudine, quippe cum maxime aut extenuantur, convelluntur, plurimum ad prædictionem faciunt. Sed de singulis nunc accuratius agamus, a maxillis exordientes. Diximus maxillas, seu genas, plerumque rubras videri, aliquando liventes & nigrescentes. Rubrae significant aut inflammationem internam vel capitis, vel pulmonum, vel pleuræ, costas cingentis membranae; aut crisi futuram; aut pus fieri in pulmonibus: quæ capitis inflammationem ostendunt (quarum judicium cetera alia signa pathognomonica aperient) solæ non sunt, ita ut non solum genæ rubrae, sed aliae faciei partes una rubore suffundantur: addatis propria capitis inflammati signa adesse, quippe dolorem, calorem, & reliqua, uti *in anginosa, quæ apud Metonem.* De qua *in 7. Epid. a)* text. 19. scripsit: *Quarta convulsa, sine voce, stertor, dentium contritio, maxillarum rubor, mortua est quinta die.* Peripneumonicorum vero, & pleuriticorum maxillas rubras proprium esse signum, ex Galeno colligitur, qui *in libr. 2. progn. text. 11.* dixit: *has & propter calorem in pulmone & propter tussim acrem rubescere, hæc enim ambo calefaciunt vultum, & totum caput, quia ex defluxione in pulmones decumbente vapores in ipsum ferantur.* Quare neque hæ quicquam certi ad prædictionem asserere possunt: non minusque & quæ in suppurationis apparent; plerumque enim fit, ut in pulmonis suppurationem futuram decernant, cujus judicium pendebit a propriis signis: sed quoniam pauci sunt suppuratorum, qui servantur, plures enim phthisici pereunt, ideo maxillæ hac de causa minantur suppurationem, phthisin, & exitium. Sed ipsarum colorem exinde fieri distinguunt suppuratorum propria signa, quæ, ut Hippoc. docet *in 2. Prognost. b)* text. 61. sunt, *si principio febris non demittat, sed interitium tenuior, noctu vehementior sit; si*

Maxillarum seu genarum mutatio quid in morbis notat. Ruber color.

Quomodo in suppurationis cognoscitur.

copia

R r 2

a) pag. 1215, text. 20. b) p. 42. lin. 25. & seq.

copia sudoris eliciatur, ac tussendi adsit cupiditas, nec quoquam tamen dignum commendatione exspuant, si oculi cavi reddantur, maxillæ vero ruborem contrahant, unguis manuum curvantur, digiti vero potissimum summi incallescunt, atque in pedibus tumores consistunt, neque cibum appetunt, & pustulæ circa corpus erumpunt. Cujusmodi fuisse uxorem Polycratis primum peripneumonicam a), & Metonem pleuriticum, scripsit Hippocr. in libr. 7. Epidem. b) de quo ita habet: Apprehendebant autem quandoque illum calores tenues, exiguum tempus, sudores exigui fiebant ad noctem, spiritus in febre densus, maxillarum rubor, circa latus gravitas, & sub axillam, & ad humeros, tusses tenebant. Eos vero suppuratorum, qui servantur, ait Hippocr. in 2. Prognosticor. c) a febre subito liberari, puris optimi, non bile permisti, multam copiam neque difficulter exspuere, cibumque appetere & rectius spirare, & reliquia: postremo diximus maxillas rubras reddi, non raro sanguine e naribus critice erupturo, qui color non tantum maxillas, sed totam fere faciem, nasumque præsertim, occupabit; cujusmodi colorem Galen. vidit in juvene Romano, febricitante paululum, antequam sanguis e naribus erumperet, ut ex libro, de Præf. ad Posthum. constat. Ubi vero futura sit crisis vel per sanguinem, vel per sudorem, alia quoque critica signa apparebunt, quorum præcipua signa sunt in excrementis concoctio apprens, morbi tempus, quod statum & vigorem vocant febris, aucta gravioraque symptomata, vel de novo oborta, vel plurimum aucta. Cujusmodi fuerunt observata in Teoclis cognata, de qua Hipp. in eodem lib. 7. Epidem. d) text. 25. ita habet: Teoclis cognata, quæ superius habitabat, sub Pleiades febris acuta: sextâ videbatur cessasse: lavit veluti sedata febre. Septima mane maxilla valde rubicunda, utra non memini. Vespere febris venit multa: Lypothymia & aphonia erat: non longe vero postea sudor, & quieti cessante morbo septima die. Maxillæ iridem apparent aliquando lividæ & nonnunquam nigrescentes, quæ si cum malis signis illu-

Quando
crisis no-
tat,

Lividus
vel niger.

a) Epid. lib. 7. p. 1211. text. 9. b) pag. 1234. text. 101. c) pag. 41. lin. 45. & seq. d) Text. 26. pag. 1216.

xerint morbo, mortem prænunciant; nam hæ caloribus extinctio- nem denotant. Sed de his coloribus superius satis accurate egimus. Nunc de auribus agamus, quæ & ipsæ aut colore livido in morbis exitiosis apparent, aut contractæ, aut frigidæ, aut cum pure, aut dolore acuto, aut tinnitu, quæ itidem multum ad prædictionem faciunt. Lividæ & nigre spectantur in acutis morbis, calore nativo extincto aut suffocato: frigidæ & contractæ in acutis sunt lethales, Hippoc. in primo prognosticorum, a) text. 7. scribente. Dolores in auribus acutos non carere periculo docuit Hippocrates, in tertio Prognosticorum b) dicens: Aurium dolor acutus cum febre continua ac vehementi difficilis est, periculum enim delirii abolitionisque imminet. Sed tamen hujusmodi dolores non perpetuo observatum sit difficillimos morbos præmonstrasse, ut pauci sint, qui ab ipsis evadunt; perpetuo tamen cum febre continua & acuta perniciosi esse solent, ob inflammationem ratione visceris nobilioris malignam: plures vidi ita affectos periisse, & speciatim Guadagninam meam dilectissimam uxorem; in ipsa enim, ardenti febre maligna vexata, principio hujusmodi dolor acutissimus apparuit: sed ad rem nostram. Dolor itaque cum Hippoc. aurium acutus in acuto morbo perpetuo difficilem morbum ostendet. Sed tamen non raro fit, ut aures suppurentur, ab ipsisque decretorie effluat pus, atque ægroti dolore liberentur. Cujusmodi fuit Emyris filius, ut scribit Hippocr. in 4. libro Epidemiorum c), qui critice pure erumpente septima die fuit judicatus. Sonus quoque aurium in iisdem morbis magni momenti esse solet ad prælagium indagandum, sed cum de hoc symptomate alias scripserimus, pauca attingemus: hocque præsertim, scilicet in acutis febribus principio tinnitum ægrotos sentire, pravum signum esse, quod aut cerebri inflammationem, aut futurum delirium ostendat, vel bilem, quæ per venas fertur, in ipsis exæstuarè, ex qua concitati spiritus ad caput transmittuntur. In statu vero, conspectis signis coctionis, critice sæpe hujusmodi symptoma apparere solet. De quo signo legitur in lib. 4. Coac. præfag. d)

Aures
quid ad
præsa-
gium in
morbis
faciunt.

Lividæ &
nigræ.

Aurium
dolores
acuti
quid.

Aurium
sonus
quid no-
tat.

Rr 3

a) Pag. 36. lin. 32. b) pag. 44. lin. 45. c) pag. 1138. text. 40. d) Text. 131.

text. 18. In ardentibus superveniens sonus aurium cum hallucinatione oculorum & narium gravitate, hi insaniunt, nisi sanguis enaribus fluxerit. De palpebris, naso, labiis, Hippoc. in 1. Prognost. a) text. 15. ita habet. Si pervertitur, aut livida palpebra est, aut labium, aut nasus cum aliquo alio signo, mortem prope esse sciendum est. Et merito sane dixit cum aliquo alio signo, utpote pernicioso, cujusmodi est, quod alibi expressit, ut non videant, aut audiant ægroti, jam scimus exitium in foribus esse. Hoc idem Hipp. in 4. Aphor. 49. ita expressit: in febre non intermitte, si labium, vel oculus, vel nasus, vel supercilium pervertatur, si non videat, vel non audiat jam debili existente corpore, quicquid horum fiat, mors proxima est. Quandoque labium tremulum criticum præcedere crisin per vomitum, Galen. in 3. de Crisib. cap. 1. docuit. Veluti in Charione b) fuit observatum, & Hipp. in 6. Epid. com. 8. c) text. 36. ex Valesii divisione, scripsit: labia in tertianis febribus critiche ulcerari, quod signum criticum omnibus, vel etiam ignaris mulierculis, notum est. Neque Avicenna, neque alii Arabes ignorarunt. Sæpe vero fit, ut critiche hæ partes convellantur, quippe crisi proxime futura, quod critica signa prope præmonstrabunt. Dentium vero convulsionem exitialem esse cum Hippocrat. tradidit in Prorrheticis d), tum ego sæpius in praxi vidi: Hippoc. in primo Prognost. e) text. 21. de his ita habet: Si quis strideat dentibus, non consuetus a pueritia ita efficere, insania significatur, ac mors, sed in utrisque futurum prædicere periculum, necesse est. Si vero mente commotus ita efficiat, admodum exitiosum jam est: & Galenus in comment. Stridere dentibus, quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirii accidens est: si vero abeundo interdum ægrum offendas, utrumque perpeti, delirare & stridere dentibus, hunc jam esse prope mortem arbitrare. Idem fere in libro secundo Prorrheticorum f) text. 13. ait: Dentium stridorem, quibus non est sanitatis tempore affuctus, experiri, perniciosum. Cujusmodi vidit in angustia

a) Pag. 37. lin. 29. & seq. b) Epidem. lib. 3. pag. 1072. Ægr. 5.
c) Text. 41. p. 1201. d) Lib. 1. Text. 48. e) pag. 37. lin. 51. & seq.
f) Lib. 1. text. 48.

sa, quæ apud Metronem habitabat, quæ per diem, antequam moreretur, (ut refert Hippoc. a) dentium habuit contritionem, & cum exitialibus signis. Itaque dentium stridores perpetuo in acutis morbis exitiales sunt, quod sunt læso nervorum principio, aut temporum, maxillarumque musculis ab igneo calore immoderate siccatis, ac exinde convulsis, quas convulsiones esse insanabiles alias a nobis fuit demonstratum: sed aliquando contractum labiorum alvi biliosam eruptionem significare, in 2. Coac. præfag. b) legitur, & Galen. in tertio de crisibus, labium tremulum inferius crisin per vomitum. Sed nunc ad linguam descendamus, quæ in morbis acutis ad præfagium assequendum utilissime a Medicis observatur.

C A P. IX.

De prædictione ex linguæ observatione.

Linguæ inspectio in acutis morbis ita utiliter observatur, ut non parvam in quibusdam ægrotis partem præfagii habeat. Hippoc. in 6. Epidem. comm. 5. c) text. 14. scribit: linguam variis coloribus varios humores exsuperantes ostendere. Quod hisce verbis explicavit: lingua lotium signat. Linguæ virides biliosæ: Biliosæ autem a pingui, rubræ vero ab sanguine, nigra ab atra bile, arida a fuliginosa exustione, & ab uterino membro, albæ vero a pituita. Ex quibus sane facile est, humores noxios prævalentes dignosci, quippe quod quisque color, quo lingua infecta conspicitur, humorem denotet particularem. Sed distinguendum erit, an lingua hujusmodi mutationem ex vapore aut humore obtinuerit, aut ex potu, aut cibo, aut medicamento, aut ex destillatione e capite, cum ipsa totis iis causis immutatur: idcirco necesse erit, ut dignoscatur a nulla prædictarum causarum, sed tantum a vapore aut humore e venis, & arteriis, in linguam sublatis; facilius enim ipsa iis tingitur, quod

Lingua quantum ad præfagium facit.

a) Lib. VII. Epidem. text. 20. pag. 1215. b) Text. 240.
c) Text. 13. & 15. pag. 1185.

Labium tremulum quid notat,

Dentium convulsio vel stridor exitialis.

quod habeat substantiam flaccidam, laxam, molleto cum amplitudine venarum. De qua re Galen. in nuper citato ira habet: *Etenim grandioribus venis prædita lingua, & inani substantia spongiam referens, aliis duris densisque particulis pavatior est, ut serofos intra se humores admittat, ab illisque colores instar lanarum suscipiat.* Sed, his præmissis, linguae præsagium attingamus. In omnibus acutis morbis lingua, bene valenti similis, optima est, dummodo non ex aliqua externarum causarum, quippe a potu, cibo, medicamento, aut ex defluxione ex capite, fiat. Hæc in temperatis corporibus erit, quæ colore subrubra, mollis, proportionata magnitudine, quæque nullo, & ad gustum, & ad loquelam, vitio tenetur. In acutis itaque morbis, ac maxime in febribus ardentibus, & synochis, linguam ita videri, est bonum; color enim ipsius subruber si apparet, significat humorem noxium ac morbificum neque plurimum esse, neque admodum putridum ac accensum, quo ita affecto, lingua necessario fit aut flava, aut crocea, aut nigra, aut admodum rubra; quando, ut ex Hippocrate dictum est, necesse sit, humorum in corpore exsuperantium biliosorum, aut adustorum, aut pituitosorum, linguam ipsorum vaporibus infici, ac tingi. Mollis itidem non ex cibo, potu, aut medicamento, aut destillatione capitis conspecta, interius viscera multum calorem non occupare denotat, ut propterea ægroti, propter hanc causam, neque multum sitiant. Ex pituitosa vero e capite ad fauces destillatione cognoscitur ac distinguitur propriis signis, quorum est præcipuum, si ægroti plurimum dormiant, plurimumque interius sentiant calorem. Hæc enim destillatio, irrigans fauces & linguam, facit, ut nedum lingua minime exareseat, sed vel etiam sitim ipsius demulceat. Hinc Hippoc. ²⁾ dicebat, tussientes non valde sitire, ac propter hanc causam expedite quoque ægroti loquuntur. Atque hæc est lingua non mala in acutis morbis. Aliquando mutata a suo statu naturali solet etiam boni iudicii esse indicium, nimirum critiche, ubi in periculosis anginis,

Linguae
color sub-
ruber
quid nota-
tur.

Lingua
mollis
quid nota-
tur.

4) Sect. IV, Aphor. 54.

nis, humore ad fauces & ad ipsam linguam transmissio, admodum inflammata, & mole aucta apparet; itidem quandoque convulsa & tremula hoc modo apparet; sed ea est propriis signis criticis iudicanda, quæ præcessisse est necesse: atque hæc de bona lingua, nunc de mala. Quæ est, quovis modo mutata ac vitiosa, aut colore, aut magnitudine, aut substantia: colore quidem mala, in acutis morbis, est alba, crassa, cænosa, quam vidi in quadam febrium Epidemicarum, olim *Germanæ in Lyguria* grassatarum, constitutione, quæ nobis fuerat argumento, in his corporibus multitudinem pituitosorum crassorumque humorum prævaluisse, atque magnum quoque viscerum calorem adfuisse. Sed tamen hæc in iis quicquam certi de salute & interitu non denotabat. Quære hæc tamen si bona non sit, quod morbos ex multa copia pituitosorum & crassorum humorum, biliosis mistorum, & putridorum, tantum foveri explicet; tamen ex hac ipsa, nisi conjunxerimus alia prava symptomata, minime mortem præpicemus. Sequitur flava, quam viridem Hippoc. vocat. Hæc multitudinem bilis, ac ab hoc ipso humore putrefacto morbum profectum significat, illumque periculosiorem. Hac nigra est periculosior, quæ adusti sanguinis copiam, ceteris humoribus; ut a natura corrigatur, difficiliorem, præmonstret. Hæc ignearum seu ardentium febrium cum summo squalore est propria, perpetuoque non parum timenda, omniumque maxime, si una adfuerint signa alia perniciosæ. Solet itidem arduas pestilentis detegere. Ex quo, ut dictum est, propria acutorum morborum esse merito videtur, quod perbelle *in Coacis præsagium* a) *sec. 2. text. 20.* ita habetur: *Quæ vero valde nigrescit, iudicium fieri in quatuordecim diebus indicat.* Subdidit *periculosissimam esse nigram & pallidam*, forte eam, quæ ex pallida nigrescit: & merito sane, cum in jecore incendium augeri nobis sit indicium; quippe, cum prius bilis, sanguinis loco, progenita esset, ex qua ad flavum lingua tingeatur, postea aucta inflammatione, aduri sanguinem, atrumque evadere, qui est omnium deterrimus. Tertio nigram quoque cum tremore, seu tremu-

Lingua
quamam
mala.

Cænosa,

Flava vel
viridis,

Nigra,

Nigra &
pallida,

Nigra
cum tre-
more.

a) Text. 229.

Livida.

Rubra.

Mole
aucta.Imminu-
ta.Magna &
nigra le-
thalis.Sicca &
arida.

lam, ut postea quoque docebimus, damnat Auctor *Coac. a)* *presag.* ita dicens: *Tremulae linguae quibusdam album liquidam reddunt. Nigro vero in iis facto colore, mortem denunciant.* Lividi coloris lingua omnium maxime est lethalis, quod fiat in ipsa lividus color, vel ex mutatione a flavo aut rubro in nigrum, propter ingentem visceris alicujus inflammationem, & caloris extranei abundantiam, cum defectu innati, vel extinctione caloris nativi. Hanc declarant reliqua signa, facultatem extinguere demonstrantia, quae alias scripsimus. Rubram quoque saepius in anginosis affectibus & peripneumoniacis pessimam esse, Medici observant. Sed hujus malitiam arguit & confirmant perniciosa alia signa. Cujusmodi fuisse linguam illius *anginosae*, quae apud *Aristionem* agebat, quae quinta die obiit, ut meminit Hippoc. *in libr. 3. Epid. b) text. 18. & filii Balis*, de quo itidem ipse *in libro septimo c)* scripsit, qui obiit die nona. Mole aucta lingua in anginis aliquando ita visa est, ut vix ore possit contineri; sed plures, recte curati, sanitati fratre restituti, non pauci suffocati. E contrario multis usque adeo imminutae linguae, praenimio calore, humido omni fere exhausto, (quod est signum intensissimi caloris, morbi que maxime timendi) apparent; sed ad rectum iudicium faciendum alia signa erunt consulenda. Sed magna & nigra lethalis est: quod extinctum iri innatum calorem significet; qualem habuit *juvenis*, quae vigesimum aetatis annum agebat, & a pharmaco corruptorio, ut refert Hipp. *in libr. 7. Epidem. d) text. 37.* quarto die periit. Quod ad substantiam linguae attinet, quaedam admodum molles sunt, combibita multa humiditate: quaedam admodum siccae, asperae, inaequales, horridae, scissae, ulceratae; quaedam cum parvis tumoribus; quaedam harum calidae; quaedam frigidae tactui apparent; quaedam cum proportione siti respondente; quaedam sine siti. Siccantur & arescunt linguae in omnibus febribus, sed omnium maxime in ar-

dentibus, ac non minus phreniticis: propria videtur sicca & aspera ardentium febrium, ut Galen. *in 1. Prorrheticorum text. 3.* monuit; quae fit calore febris vehementer sicca, immoderate caloris est nota: haec linguae primum siccae, & aridae sunt, mox inaequales, durae & horridae, & demum in-
Inaequa-
lis.
Dura &
horrida.
Nigra.
Praesicca-
ta.
Fistula &
ulcerata.

moderata siccitate scinduntur & ulcerantur; non secus quam terra, nimis siccata a sole, rimis ac fissuris saepius scindatur immoderata siccitate: durae & horridae pessimae sunt, phreniticorumque propriae, cum propter proximam inflammationem lingua maxime sicceatur. Hinc Auctor *Prorrheticorum a)* linguas densas, seu duras & aridas, phreniticas appellavit. De his *in Coacis praesagis b)* ita legitur: *lingua, quae in principio quidem inborruit, in colore vero permanet, progressu autem temporis exasperatur, livescit & rumpitur, lethalis est.* Ceterum ex aridis linguis quicquam recte, nisi aliorum quoque signorum iudicium adjuverimus, de praesagio non habetur, cum ea non sint sufficiens signum ad mortem praedicendam; plures enim, qui tales linguas habuerunt, gravi morbo etsi conflictati, convalescerunt. Cuiusmodi fuit, quam in *muliere trimestri fatu gravida c)*, in *littore habitante*, & in *virgine Larissae d)*, & in aliis Hippocrat. vidit. Haec si nigrae quoque sint, perniciosae magis; sed ut dictum est, debemus quoque, ex iis ut exitium praenoscatur, alia perniciosa signa una observare, quae in *uxore Dromedariae e)*, & in illo, *qui calefescens canavit & potavit largius f)* *Hermocrate g)* & in aliis multis Hippocrat. una cum lingua nigra vidit. In anginis quoque ita praesiccatae, pessimae sunt, quod inflammationem internam maximam denotent, qua omnes suffocantur: qualem vidit Hippocrates in illa *anginosa b)*, quae apud *Aristionem* agebat, quinta die mortua. Haec quoque fistulae atque ulceratae apparentes argumento sunt, malignioris inflammationis, ac efficacioris. Ego in multis, malignis febribus vexans, isqualore obsitas, scissasque, ac pustulis refertas vidi linguas

S s 2

a) Text. 233. b) pag. 1075 Aegr. 7. c) Text 19. pag. 1215.
d) Text. 83. pag. 1229. quanquam hoc loco de *Tesini conjugis* isthaec praedicentur; haud tamen alium casum hic ab Autore nostro innui patebit legentibus subnexas Foessii Adnotat. & Epidem. lib. V. text. 53. pag. 1155.

a) Lib. 1. text. 3. b) Text. 229. c) Epidem. lib. 1. Aegr. 13. pag. 990.
d) Epidem. lib. 3. Aegr. 12. pag. 1110. e) Epidem. lib. 1. Aegr. 11. p. 987.
f) Ibid. Aegr. 12. pag. 988. g) Epidem. lib. 3. Aegr. 2. pag. 1062.
h) Ibid. Aegr. 7. pag. 1075.

guas, qui non omnes perierunt. Rhafis *in libro decimo cap. 31. ad Regem Almans* scribit nihilominus: *Cum lingue appa-
ruerint pustulae, ciceribus magnitudine aequales, fueritque febris
vehemens & acuta, aeger in principio sequentis diei morietur.* Qua-
re aridae, durae, adustaeque, & maxime nigrae, si cum aliis
signis malis appareant, exitium praefagiunt, omniumque cer-
tissime, ubi, linguis ita arefcentibus, asperisque exsistentibus,
aegroti non sitiunt. Hoc enim in ardentibus febribus esse si-
gnum perniciosissimum, in superiori libro satis a nobis est ex-
plicatum: hoc quidem apparet signum, nota est aut delirii,
aut extinctae facultatis, ut Galenus *in primo Epidemiorum*
tradidit. Ubi itaque lingua adusta & sicca sine siti apparuerit,
proculdubio aut delirium, aut mortem, praedicemus: mortem,
si una alia fuerint pernicialia signa, qualia in eo, *qui calefens
caenavit, & in Hermocrate moribundis Hippocrat. vidit.* De
illo quidem *in primo Epidem. com. 3. a) text. 29.* ita habet. *Qui-
dam calefens caenavit & potavit largius, vomuit cuncta nocte,
febris acuta. Hypochondrii dextri dolor, submollis in partibus in-
ternis inflammatio: noctem moleste transigit, urinae ab initio ru-
brae, crassae, depositae non subsidebant, lingua praearida: non valde
erat sitibundus.* Et de *Hermocrate b)*, cum primum dixisset, ha-
buisse initio linguam adustam, fuisse surdum, vigilem, non
admodum sitibundum, cum urinis crassis & turbidis, postea
addidit; *Die 20. est judicatus a febre liber, non sudavit, perpe-
tuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat,
lingua inaruit, non sitiebant, obdormiscebat, aliquantisper comato-
sus.* Circa diem vigesimum quintum incaluit, alvus lubrica,
cum fluxione tenui & multa, proximis diebus acuta febris, lingua
combusta est, vigesimo septimo defunctus. Hujus aegroti linguam
adustam sine siti, unum fuisse ex iis, quae extingui faculta-
tem indicant, multa una visa symptomata certo affirmarunt,
quippe non sitire, a cibo perpetuo abhorruisse, & reliqua.
Quare lingua adusta, absque siti, in acuto morbo, uti dictum
est, vel delirans, vel moribundum corpus praefagit. Sed caute

Adusta &
sicca sine
siti,

a) Aegr. 12. pag. 988. b) Lib. 3. Epidem. Aegr. 2. pag. 1062.

tamen ex his duobus signis erit praefagiendum, quando, ut
in principio hujus capituli docuimus, saepe lingua exarescat, ac
adusta videatur, aegrotique non sitiunt, atque neque hos de-
lirare, neque extingui facultatem observemus. Hoc fit ex
humoris pituitosi e capite distillatione, irrigante fauces, sitim-
que compefcente. At hoc cognoscimus ex hac causa fieri,
vel eo quod tota lingua in his non arefcat; nam ubi in arden-
te febre destillat humor pituitosus, linguae non tota substan-
tia arefcit, sed pars juxta radicem tantum, atque cito humore
abluta lingua emollefcit. Addatis hos non vigiles esse, sed
somnia uti convenienti, quod partes corporis superiores plu-
rium humiditatis habeant. In quibusdam vero appertissime
destillatio ad fauces dignoscitur ex crebra, qua coguntur uti,
exsecratione, humore inulto descendente e capite. Quare ubi,
non destillant e capite humore, lingua in ardente febre, sicca,
aspera, atque adusta sine siti appareat, aut delirium, aut extin-
gui facultatem, praedicendum erit. Addamus aridam linguam
quandoque calidam, quandoque tactui frigidam apparere; hanc
exitialem esse, quod non nisi in magnis inflammationibus,
contracto intus calido innato atque humido, propter penuriam
& extinctionem nativi: calida tactui asperaque apparens,
non ita est periculosa, sed in principio periculosior, qualis
in *Hermocrate a)* in principio fuit ab Hippocrat. observata. Tre-
mulae, seu trementes, quoque in acutis morbis apparent, quae,
si intensissimam siccitatem secutae sint, prorsus exitiales erunt:
nam ea ratione, quippe propter siccam ex igneo affectu intem-
periem, animali facultate debilitata, linguas tremulas reddi,
Galen. *in primo Prorrheticorum* docuit. In phreniticisque
exitiosis hoc symptoma apparere solet. Hinc Auctor *Prorrh-
eticorum in 1. lib. b)* dixit: *linguas obtremescentes, signum esse non
constantis mentis.* Ex phrenitide quippe cerebro patiente, ca-
lidaque exiitente affectione, lingua quiescere non potest. Ea-
dem ratione convelluntur linguae, ex quo aegroti balbutiunt,
neque recte loqui possunt saepe ante mortem: & haec duo sym-
pto-

Arida
quando-
que cali-
da, quan-
doque
tactui
frigida
apparet.

Tremula,

Convul-
siva.

S s 3

a) Epidem. lib. 3. Aegr. 2. p. 1062. b) Text. 20.

ptomata, linguam scilicet tremulam & convulsam, in perniciali phrenitide Medici deprehendunt familiaris. De quibus Galen. *in primo Prorrheticorum text.* 19. ita habet: *Tremor igitur linguæ accidit, debilitata propter siccam prædictæ affectionis intemperiam animi facultate.* Convulsiones vero siccitatem musculorum ipsius, una cum capite affectorum, consequuntur; sicut & vox obtremiscit propter infirmitatem, quæ ab humorum contracta est intemperie: prædicta autem hæc omnia symptomata, quæ ob siccitatis capitis intensionem fiunt, mentis motionem fieri quoque indicant. Universis autem musculis induratis, linguam tremulam & balbutientem fieri, est perniciosius, quippe propter immoderatam eam, quæ in cerebro facta est, siccitatem. At ne nostrum nos fallat præfagium, distinguendæ sunt causæ linguæ tremulis & convulsæ; siquidem veluti dictum est, si fiant immoderate siccatis musculis, ipforumque capitibus ac nervis, exitiale profecto erit; & si in iisdem nervosis partibus, humore aliquo repletis, lingua tremat, & convellatur, non exitiosum: ex qua causa tremunt, & convelluntur non raro linguæ in principiis morborum, propter humorum multitudinem; ut *Pythioni* contigisse scripsit Hipp. *a)* & quando crisis aliqua sit futura. Qui tremores & convulsiones inter iudicatoria signa merito recenseri debebunt. Sed de his alias, cum de prædictione a tremoribus & convulsionibus egerimus. Distinguamus itaque de iis ad præfagium linguarum symptomata a siccitate profecta, quæ perpetuo erunt exitialia, ab iis, quæ repletionem fiunt: hæc in principiis morborum fiunt, aut una cum signis decretoriis aliis; illa vero non nisi calidissimum siccissimumque morbum consequuntur.

C A P. X.

De prædictione ex faucibus, & dorso.

Fauces in gutturis inflammationibus, quos affectus Medici *Anginas* appellant, solent non raro magni momenti esse

a) Epidem. lib. 3. Ægr. I. pag. 1059.

esse ad præfagium, cum in iis affectibus optimum sit fauces numidas & inflammatas spectari, quod morbum foras verti significent. De quo Hippoc. *in lib. 3. Prognosticorum, a)* ait: *Severissimum vero est, situmor & rubor quam maxime foras vertatur.* At non semper, in acutissimis periculosisque anginis, satis est ad salutem præfagiendam, fauces rubentes ac inflammatas spectari, cum sæpius etiam in exitialibus appareant, ex magna sine inflammatione, nedum internas gutturis partes, sed quoque externas fauces, opprimente. Proinde optimum erit una cum faucibus, pectus, cervicem, aut collum rubrum ac maxime inflammatum spectari. Quam rem Hippoc. *in eodem lib. b)* text. 20. ita expressit: *Quibuscumque simul fauces rubent, & cervix, sunt hæc angine diuturniores, maxime vero ex ipsis servantur, si & cervix & pectus traxit ruborem, nec sacer ignis intro recurvat.* *Exitialissimas vero anginas esse, ac celerrime interviuentes,* ait *c)*, *quæcumque nec in cervice, nec in faucibus, conspicuum aliquid efficiunt, plurimum & doloris ac spirationis difficultatem inferunt.* De his doloribus Auctor Coac. præfag. *d)* lib. 2. sect. 2. text. 43. ait: *Faucium dolores sine tumore, suffocantes: & Hipp. in 4. Aphor. 34. Si a febre detento, tumore non existente in faucibus, strangulatio repente supervenerit letalis.* Sed de his satis. Nunc ad dorsum descendamus, ejus quidem inspectio & ad naturam malignarum febrium cognoscendam, & non minus ad præfagium, Medicis omnibus est satis familiaris, & præsertim in febribus acutis.

Certum est dorsum in iis aliquando pustulis parvis, milio similibus, & aliquando maculis parvis, pulicum morsibus persimilibus, aliquando magnis latisque refertum, conspici. Quod spectari, aliquando bonum, ubi natura præsertim critice excernit humores summe putridos; quandoque malum & exitiosum. Bonæ solent esse, cum pustulæ, tum maculæ ipsæ, si una cum signis coctionis appareant, quas omnino sequitur morbi allevatio. Ægroti enim ab ipsis erumpentibus maxime

c) pag. 45. lin. 20. 21. *b)* p. 45. lin. 12. & seq. *c)* Paulo ante, lin. 4. *d)* Text. 262.

Tremula & convulsa quando non exitialia.

Fauces quid ad præfagium faciunt in morbis.

Dorsum quid ad præfagium in morbis.

me iuvantur. Ex colore, rubra exanthemata meliora censentur, quæ sanguinis copiam, neque ipsum igneo calore exultum, denotent. Bonæ itaque sunt criticae, quæ cum signis coctionis apparent, & quæ, cum inceperint, numero atque magnitudine augeantur. De quibus legitur in *Coacis præsagii a):* *Quibus in febre continua pustule toto corpore excitantur, letale, nisi superveniat purulentus abscessus.* Galen. scripsit in *lib. 5. meth. med.* In quadam pestilentia illos evasisse, quibus exanthemata nigra toto corpore multa confertim apparuerint. Raro tamen quicquam certi ad salutem prædicendam ex iis habetur; ubi plerumque exitialia signa sunt. Sunt vero perpetuo mala, cum malignissimam naturam morbi significant; pestiferorum enim morborum sunt indicia, quod & *Thucydides* non ignoravit, cum in ea sævissima pestilentia, quæ *Athenas* devastaverat, observavit, corpora eo malo infecta scatuisset his exanthematibus. Colore deteriores sunt lividæ & nigrae. Has enim maculas insignem humorum putredinem, & caloris extinctionem denotare, nos alias ostendimus. Cum ad copiam, parva intus recurrentia, & evanescentia exanthemata pejora existant, quod naturam cœpisse humores excernere, præ imbecillitateque non potuisse, denotet. De quibus Hippoc. in *1. Epidem. b)* dixit: *Exanthemata parva, & non pro dignitate excretionis morborum, & cito rursus evanescentia, mala.* Ad damus pustulas, ac exanthemata, mala quoque esse parva, nec augefcentia & pauca, quæ meminit Hippoc. in *Epidem. c)* de *Sileno*, dicens: *Frigidus toto corpore sudor, papulae cum sudore rubentes, rotundæ, parvæ, varis similes permanebant, nec abscessum efficiebant.* Demum perniciofa sunt, quæ una cum perniciosis signis erumpunt. Qualia in *Sileno* atque in *Critone d)* moribundis apparuerunt.

a) Text. 114. b) Sect. 2. pag. 946. sub finem. c) Lib. 1. Ægr. 2. pag. 969. & 970. d) Ibid. Ægr. 9. pag. 985.

C A P. XI.

De prædictione ex hypochondriis, & primo de iis, quæ salutem significant.

Ex hypochondriis præsagium venaturi, primo quid nomine hypochondrii intelligendum sit, dicamus. Siquidem Gal. in *2. lib. Aphor. 35.* scribit: epigastrium, id est, abdomen dividi in hypochondrium, præcordium, atque ventrem inferiorem, ὑπερον Græcis dictum; per hypochondrium vero eam partem intelligit, quæ a costis spuriis ad umbilicum usque pervenit; & clarius in *lib. 2. Prorrh.* scripsit, partes supra umbilicum utrimque ad latera, spuriis dictis costis subjectas, hypochondria proprie dici. Ex quibus dicamus & nos quoque, hypochondria, sive præcordia, ex partibus externis abdominis eas proprie dici, quæ nothis costis & illis: (hæc vero in imo ventre inter costam & pubem (*Capari* Gal. vocat) posita sunt:) continentur, supra umbilicum, & in latus utrumque, aut partes cartilagineas supra loca inania sitas, quæ occupantur ab hepate dextra, a splene vero sinistra. Latius vero sumpta voce, interiora omnia sub hac regione comprehenduntur, quippe ventriculus, hepar, lien, septum transversum, quæ nomine hypochondrii intellexit Auctor *Prorrh.* cum in loco nuperrime citato a) scripserit. *Febres ex hypochondriorum doloribus malignæ.* Et hæc, quod ad hypochondrii cognitionem spectat. Itaque per hypochondria dextram sinistramque abdominis partem, supra umbilicum, costæ spaciis subjacentem, intelligamus. Hæc primo sunt recte valentium similia, quæque optima existunt; secundo etiam, quæ non bona & dissimilia, quippe ipsorum tensiones, dolores, tumores, atque suppurationes. De iis Hippoc. in *1. progn. b)* ita habet: *Hypochondria autem optima sunt, si dolore vacant, si mollia & equalia sunt dextra ac sinistra parte.* Et merito sane, cum, ipsis ita se ha-

Hypochondrium quid vocatur.

Hypochondria optima quædam.

a) Lib. 1. text. 56. b) pag. 38. lin. 30.

habentibus, nullam partem in ipsorum regione contentam, quippe neque ventriculum, neque septum transversum, quæ hypochondriis continentur, læsam esse cognoscimus; quum in febribus acutis has partes recte se habere, non leve est optimi præfagii argumentum, impossibileque est aliquam partium illarum læsam esse, & hypochondria mollia esse, & absque dolore. Quare in acutis morbis optimum erit ad salutem prædicendam, hypochondria, ut dictum est, optima observari, quippe mollia, æqualia, dextra sinistraque parte esse, & dolore vacare. Ex crassis vero, & gracilibus Hippoc. in 2. libro *Aphorism.* 35. crassitudinem habentia commendavit, ita dicens. *In quovis morbo partes ad umbilicum & inum ventrem attinentes, crassitudinem habere, melius est: valde vero extenuari, ac contabescere, prævum.* Quare & hæc hypochondria crassitudinem habentia erunt bona. At optimum erit, prius in ægrotis nos perspecta habuisse hypochondria, qualiacunque sint; siquidem sæpius in recte valentibus & inæqualia, & non æque mollia observentur. Quare nedum ea, quæ optima sunt, salutem præfagient, sed quandoque inæqualia, tensa (modo recte valentium sint familia) idem ostendent: attamen non æque bonum erit tensa, & inæqualia (etsi recte valentium familia sint) spectari, veluti mollia, æqualia, & doloris expertia. Illa vero, quippe tensa, inæqualia, in tumorem elata, atque dolentia, perpetuo mala sunt, ni talia critiche apparuerint; sæpius enim fit, ut, priusquam aliqua crisis fiat, hypochondria vel tendantur, vel in tumorem eleventur, aut doleant. De criticis tensionibus hypochondriorum Auctor Prorrheticorum in libro a) tertio text. 55. ita scripsit: *Ventris quoque palpitationes cum hypochondrii tensione sublonga, & tumente, sanguinis indicant eruptionem.* Et paulo post b): *Hypochondrii tensio cum capitis gravitate & surditate, & quæ splendores perturbant, sanguinis denunciant profusionem.* In tertio vero de crisi- bus cap. 12. Galen. ait: proprium signum fluxuri sanguinis e naribus esse præcordiorum tensionem sine dolore; & cum dolore, non fluxurum sanguinem, sed inflammationem testari.

Ex

a) Lib. 1, text. 144. b) Text. 147.

Ex quibus colligimus tensionem hypochondriorum sine dolore, & aliquando etiam, præ multa tensione ex copia sanguinis dolores, vel hebetudines oculorum subire, vel splendores oculis observari, aut caput grave esse, aut surdos fieri ægrotos, & denique faciem rubram seu coloratiorem obtinere, ut Galen. in tertio de Crisibus text. 20. & in libro de præfag. ad posthumum scripsit; & Auctor Prorrhetic. a) in tertio libro text. 27. Criticam esse, & particulatim sanguinem e naribus fluxurum significare. Parotidem vero tensionem hypochondriorum, cum æstu anxioso atque capitis dolore, significare, notavit Auctor Coac. præfagiorum b) in lib. 3. text. 66. Hipp. vero in lib. 1. Prognost. c) de futuris criticis abscessibus ab hypochondriorum tensionibus judicandis, ait: *Abscessus fiunt hi in locis infernis, quibus circa ilia inflammatio fatiget; illi in superis, in quibus ilia molliora & sine dolore persistunt.* Ex quibus liquido nobis constat, hypochondria, vel etiam tensa aliquando, optima esse, quatenus criticae evacuationis nobis futurae sunt indicium. Eodem modo & de ipsorum tumoribus dicendum; quanquam raro tamen tumores quicquam boni ad prædictionem habere videantur. Nihilominus de iis Hippocrat. in 1. Prognost. d) ait: *Si vero mollior tumor est, nec dolet, & pressus digitis cedit, diuturniorem efficit judicationem, ac minori cum periculo est.* Quod clarius e). *Atqui tumores molles & indolentes tardius judicantur, & minus periculi denuntiant: & Hipp. in 1. Prognost. f). Tumor, qui in ventre fatigat, minus facit abscessum, quam qui in iliis. Sanguinis vero fluorem maxime de superis sedibus expectare oportet: & rursus in Coacis Præfagiis g) ait. Ab hypochondriorum tumore biliosis spiritus magnus ac febris acuta parotides emovet, quod in iis biliosi humores ferantur sursum. Dolores iidem hypochondriorum critiche fiunt, sanguine sursum copiosius hypochondria distendente. Signa sunt, ut dictum est, febris acuta, capitis gravitas, aut sur-*

T t 2

a) Lib. 1. text. 144. 146. 147. confer. & Prorrhetic. lib. 2. pag. 110. & 111. b) Text. 289. c) Pag. 43. lin. 14. d) pag. 38. lin. 50. 51. e) Paulo post. lin. ult. f) pag. 39. lin. 1. g) Text. 290.

Hypoc-
hondrio-
rum do-
lores non
mali.

furditas, aut oculorum hebetudo, facies rubra. Addamus dolores quoque hypochondriorum non malos esse, si postea febris supervenerit. De quo dolore *in lib. 6. Aphor. 40.* Hipp. ita habet: *Quibus dolor circa hypochondria fit, absque inflammatione, his febris superveniens dolorem solvit.* Et in *Coacis præfagiis a)* ita habet: *Ceterum præcordiorum dolores ac tumores, si fuerint recentes, & non cum inflammatione, solvit murmur in præcordio obortum, & maxime si pertransierit cum stercore, & urina ac flatu.* Itidem ex abscessibus suppuratis boni sunt, qui foras erumpunt, & si quam minimum (ut placuit *Coac. præfag. Auctori in eod. libr. b)* loci occupent, & si in acutissimum conum colligantur: qui de iisdem suppurationibus postea ait: *At iis, quæ rapiuntur intro, optima sunt, siquidem nihil tumoris, doloris & caloris alieni foras edant in superficiem. Quæ vero suppuraciones his contrariæ sunt, pessimæ.* Atque hæc de bonis hypochondriis. Nunc de malis agamus, quæque exitium in ægrotis prædicent.

CAP. XII.

De malis hypochondriis, quæ mortem in acutis morbis præmonstrant.

Hypochondria in acutis morbis tensa, dura, dolentia, inæqualiaque, mala esse, tradidit Hippocrat. *in 1. libro Prognost. c) text. 30.* non minus & ipsa extenuari, malum esse, & contabescere pravum, *in libro secundo Aphorism. 35.* Ceterum, ut clarius rationis tensorum hypochondriorum, durorum, & ipsorum dolorum, abscessuum, suppurationum (quæ omnia malum portendunt, modo mala alia signa conjungantur) notitiam assequamur, de his omnibus sigillatim, deque causis ipsorum agendum, antequam præfagium ex iis indagemus, merito duximus. Horum siquidem affectus, tum causis ignoratis, utique de præfagio rectum iudicium facere nequimus. Hanc rem itaque declarabimus ab hypochondriorum tensionibus

a) Text 281. b) Eodem textu. c) pag. 38. lin. 32.

bus inchoantes. Tenduntur itaque hypochondria, aliquando cum tumore ac duritie, ita, ut tactui dura appareant; aliquando citra tumorem, ita, ut, etsi tensa videantur, tamen vacua existant, quas tensiones Gal. vacuas, submolles, citra tumorem vocat. Hippoc. vero de his tensionibus aliquando ait, veluti in *Hermocrate a)*: *hypochondria molliter contenduntur: aliquando tensiones submolles vocat, & nonnunquam hæc hypochondria sublimia appellat, uti in Erasmo b)* fecit. Hæc hypochondria habent quidem tensiones, sed vacuas, atque citra ullum tumorem durum. Quod ad figuram etiam attinet, tensiones aliquando oblongæ, quales musculorum rectorum abdominis, aliquando latæ, aliquando rotundæ ad lunæ figuram, quales hepatis tumores repræsentant. Cum duritie vero, seu tumore duro, hypochondria tenduntur, ab inflammatis, aut musculis, aut hepatis convexa seu gibba parte, aut liene, aut ventriculo ipso, a flatulento autem spiritu, vel a copioso sanguine musculis repletis. Hæc sine duritie etiam tensio sine dolore est, uti in multis, quibus per nares sanguis copiosius erupit, observatur: a flatu tensio est sine duritie, & sine gravitate: a copioso vero sanguine neque sine duritie, neque sine gravitate est: ab inflammatione demum, ut dictum est, tensio est cum tumore, modo inflammatio musculis exterius occupet, aut hepatis convexam partem, aut lienem, aut denique ventriculum: atque hæc est tensionum ratio. Sed age, hanc rem declarem propterea, quod dictum est ab inflammatis his visceribus tendi hypochondria cum duritie, ex quo perpetuo videtur, hanc tensionem ab ea causa proficisci. Hoc etsi verum sit, quippe per omnem tensionem cum tumore, seu duritie, atque dolore, indicari viscerum inflammationem; tamen hoc quoque ex Galen. doctrina verum erit, plures tensiones non duras, sed molles, id est, ut Galeno videtur, vacuas, inanes, sublimesque, citra viscerum inflammationes fieri: de quibus quidem tensionibus utile erit paucisper accuratius agere. Tensiones itaque molles, seu va-

a) Lib. 3. Epidem. Ægr. 2. pag. 1062. b) Ibidem lib. 1. Ægr. 8. pag. 984.

Hypochondria
sublimia
quænam
dicta.

cuas, seu inane, seu citra tumorem, quæ nomina idem explicant, fieri aut viscerum internorum inflammatione, aut siccitate principii nervorum, ad septum transversum venientium: hoc modo hypochondria sursum trahuntur, meritoque Hippoc. aliquando hæc sublimia vocat: illo modo tenduntur quidem, sed cum intus visceris inflammatio nos lateat, nullus tumor vel durities existit. Galen. in 3. Epidem. com. 2. text. 1. scribit: *hypochondriorum mollem venientiam significare aliquod viscus esse inflammatum, quippe aut jecur, aut septum transversum, aut lienem.* Et in primo Epidemiorum, de Siletione in hypochondriis agens, scribit: *septi transversæ inflammatione hypochondrium per continuitatem sursum trahi, contendique absque tumore.* De hac tensione in libr. 3. Epidemiorum, ita habet: *Ac si ita diceret dextrum hypochondrium intendebatur, sed citra tumorem, vel quia non magna fuerit jecoris inflammatio, vel infimis partibus duntaxat, quibus ventrem complectitur, cum gibba nondum una cum infimis in tumorem essent elata.* Quod Hermocrati a) contigit. Ex quibus constat fieri in hypochondriis tensionem mollem, id est citra tumorem ex inflammatione septi transversæ, jecoris atque lienis, sed jecore inflammato non toto, neque magna inflammatione affecto, sed aut parva, aut tantum infima ejus parte inflammata. Ex quo tactu primo occurrens gibba nondum inflammata, apparet tensio citra tumorem & mollis. Sed hæc tensio nunquam toto jecore inflammato apparebit, vel magna affecto inflammatione. Diximus hanc ipsam tensionem fieri quoque non solum ab inflammatis visceribus, sed & a magna quidem exsiccatione. Quas causas Galen. in primo Prognost. text. 30. ita complexus est. *Quandoque enim intenduntur ilia sine inflammatione proprie nominata, aut propter vehementem siccitatem non solum in illa parte, sed etiam in septo transverso, costis, membrana, præcordiis; aut propter inflammationem, cum tumore, ipsorum in illis musculorum consistentem sine inflammatione proprie vocata quæ quidem tumor dolens est.* Sed has tensionis mol-

a) Lib. 3. Epidem. Ægr. 2. pag. 1062.

mollis causas, vel etiam clarius in libr. 3. Epidemiorum com. 3. text. 1. Galen. ita expressit: *Hypochondrium tenditur, ubi a septo transverso vicinæ partes trahuntur.* Ad ipsum tenditur septum transversum interim in pleuritide ob inflammationis magnitudinem succingentis membranae costas; interim ob originem nervorum, ad se nervos, qui ad septum transversum pertinent, attrahentem; interim vero per suam ipsius inflammationem. Atque hæc erant de tensorum hypochondriorum causis præmittenda, quibus perspectis nunc ad prædictionem descendimus. Hippocr. itaque in 1. lib. Prog. a) text. 39. ait: *tumorem durum, & dolentem in utroque hypochondrio, aut in dextro, esse pessimum.* Talem quoque significare, affirmavit, ab initio mortem brevi fore. Galen. vero in comm. intelligit per tumorem, inflammationem, jecur, aut ventriculum, aut lienem obfidens, ex qua plures cum cito intereunt, præsertim ubi magna est; sed præsagii judicium alia signa perniciosâ confirmabunt. Sed ubi tumor ex musculis inflammatis fit, raro mortalis æstimatur. Sed Hippocrates priorem sententiam, in qua ait, *ab initio tumorem durum cum dolore brevi mortem prænuntiare,* paulo post ita limitasse visus est, quod non nisi magnus, & non quivis mortem præsagiat, neque semper. Quod ita habet: *b) text. 40. Quicumque ergo tumor dolens, durus & magnus est, periculum mortis brevi fore significat.* Quasi dixerit, hujusmodi tumores, id est viscerum inflammationes, si interimere ægrotos debeant, cito id facere; nam diu cum durant, suppurationem potius, quam mortem denotant futuram, quod paulo antea Hippocrates tradiderat, hisce verbis c): *si febris vigesimum transcendit diem, & febris detinet, & tumor non desistit, in suppurationem verti contingit.* Quare tumores cum dolore in hypochondriis, qui non ex inflammatis musculis, sed aut jecora aut ventriculo sunt, periculosi, præsertim si magna inflammatio.

At hujus præsagii judicium confirmabunt signa illarum inflammationum pathognomonica, tum morem significantia, quæ

Hypochondrium
tensionem
dura
perniciosa.

a) Pag. 38. lin. 38. b) Ibidem. lin. 54. c) Ibidem. lin. 44.

Non minus & submolles citra tumorem.

Hypochondriorum dolores qui nam lethales.

quæ postea apparent; perniciofa enim exitium prædicans, qualia Hippocrates vidit in *Appollonio*: De quo in libro tertio *Epidemiorum*, *Comm. 3. a) text. 84.* ita habet: *Somni non aderant, inflatio mala, magna sitis, comatosus erat, hypochondrii dextri elevatio cum tumore, extremæ partes undique subfrigida, aliquantulum delirabat, omnium obliviscatur, quæ locutus est, mente movebatur.* Non minus perniciofæ sunt hypochondriorum tensiones submolles citra quippe tumorem; quum ostenderimus aut nobilium viscerum inflammationem, aut maximam siccitatem principii, vel nervorum ad septum transversum descendentium, aut membranæ costas succingentis, pleuræ vocatæ, significare. Ceterum hæ tensiones per se solum, tamen perpetuo malæ sint, nunquam exitium prædicunt, nisi alia prava una illuxerit signa. Quando non omnes inflammato jecore, aut ventriculo, aut septo transverso, moriantur, Quare necesse erit, ut reliqua signa consulamus; quæ si mala fuerint, ac ex lethalibus, procul dubio mortem poterimus prædicare. Quales tensiones fuere observatæ in *Sileno b)*, *Hermoerate c)*, *Philista d)*, *adolescente Melibæe e)*, & *adolescuntulo, qui in mendacium foro decumbebat f)*, quibus cum submolliter hypochondria tensa essent, una quoque signa mala & lethalia affuerunt.

Eodem modo hypochondriorum dolores cum tensione prædicta, & malis signis, lethales esse solent, veluti *Uxori Dro-medai g)* contigit, in qua tertia die hypochondrium cum doluerit, habebat urinas crassas, turbidas, non residentes, & sudores frigidus, quæ omnia lethalia existunt. De eo vero, qui *calescens cænavit*, ita habet Hippocrates *b)*. *Quidam calefcens cænavit & potavit largius, vomuit cuncta. De nocte febris acuta, præcordiorum dextrorum dolor, submollis in partibus externis inflammatio, noctem molestam duxit. Urinæ primo rubræ, crassæ, quæ depositæ non residebant, lingua præarida, non admodum sitibundus. Quæ in ipso signa fuerunt perniciosissimæ ac lethalissimæ inflamm-*

a) *Ægr. 13. p. 1111.* b) *Lib. 1. Epidem. Ægr. 2. p. 969.* c) *Epidem. lib. 3. Ægr. 2. p. 1062.* d) *Ibidem. Aegr. 4. pag. 1070.* e) *Ibidem. Aegr. 16. p. 1117.* f) *Ibidem. Aegr. 8. p. 1076.* g) *Epidem. lib. 1. Agr. 11. p. 987.* h) *Ibidem. Aegr. 12. p. 988.*

flammationis, qua cito extinctus est. Auctor vero *Prorrheticorum a)*, in libro secundo, text. 2. scribit: *Febres ex hypochondriorum doloribus, malignæ; sed Galen. ait: non omnes, sed eæ tantum, quæ inflammato aliquo viscere suscitantur: sed neque omnes esse malignas, sed acutas malignas esse, alia signa prava demonstrabunt.* Addamus hujusmodi cum tensiones, tum dolores, esse prævos ac lethales, si ab aliqua satis copiosa evacuatione adhuc perduraverint. De quibus in *Coacis præfag. b)* legitur. *Dolores, qui in hypochondriis incidunt, tum alias pravi sunt, tum si inde abus perfluit.* Quod in nuper citatis ægrotis videre est, namque in *Sileno c)* cum tensione hypochondriorum fuerant dejectiones tenues subnigræ, & *Erasmus d)* cum sudore habuit tensa hypochondria; atque hæc est tota ratio prædicendi ex tensionibus malis hypochondriorum. Malæ quoque sunt Hypochondriorum suppurationes hypochondriorum, in quibus alvi copiosæ dejectiones, cum magnis fastidiis, syncope, vomitibus, atque omnium maxime febre nihilo diminuta, minimeque ægris exinde juvenis. Diximus eos tumores suppurari, qui diutius duraverint cum febre, ex Hippocr. qui in *1. Progn. e)* text. 35. ita habet: *Si vero viginti dies transgrediatur tum febris detinens, tum tumor non confidens, ad suppurationem convertitur.* Et paulo post *f)* ait: *Si vero transgrediatur sexaginta dies febris & tumor non confidat, suppuratum fore significat & hunc, & eum, qui in reliquo ventre est eodem modo.* De horum prognostico agit Auctor *Coac. præfag. g)* in lib. 3. sec. 2. text. 9. & 10. ita dicens: *Inter abscessus lethales sunt, e quibus introrsum erumpunt; reliquorum vero suppurationes ex iis, quæ foras erumpunt, maxime laudabiles, si quam minimum loci occupent, & si in acutissimam conum colligantur. At in his, quæ repunt intro, optimæ sunt, siquidem nihil tumoris, doloris & caloris alieni foras edant in superficie. Quæ vero suppurationes his contrariæ sunt, pessimæ. Quare ex his adde, ad cognoscendas malas suppurationes, in hypochondriis tumorem, vel dolorem, vel calorem sentire, indi-*

Vv

a) *Lib. 1. text. 56.* b) *Text. 284.* c) *Lib. 1. Epid. Ægr. 2. pag. 969.* d) *Lib. 1. Epidem. Ægr. 8. pag. 984.* e) *pag. 38. lin. 44.* f) *Ibidem lin. 53.* g) *Text. 281.*

indiciū esse latentis, non sublatae, inflammationis. Si itaque a suppuratione tenfa adhuc maneant hypochondria, minimeque laxentur, adhuc magis, si doleant etiam & caleant, pravum est, ac lethale: omniumque maxime exitium praedicendum erit, si nedum copiosa puris excreti vacuatio agrum juverit; atque exitiosissimum, si ipsi in pejus labantur. Haec enim vacuatio erit ex judicatoriis, non judicantibus, lethalis, eoque magis, si virium languor, aut aliud signum pravum una illuxerit: & hoc est praesagium suppuratorum hypochondriorum. Sed unum dicamus, quo cognito finem huic capiti imponemus, quippe Hippocr. in primo libro prognosticorum a), text 31. & 32. scripsisse: *Si vero pulsus in hypochondriis insit, perturbationem significat, aut delirium.* Verum oculos talium conspiciari oportet; si enim crebro obtutus movetur, expectanda infania est. Quod in Coacis b) praesagiis ita confirmatur: *Pulsus in hypochondriis, cum perturbatione, delirium portendit, & magis, si oculi crebrius moveantur.* Atque hoc fit verisimile, aut propter septum transversum inflammatum, aut propter humorem effervescentem, ex quo status multi suscitantur, qui copiosius in caput ascendentes, ac membranas cerebri calefacientes, & mordentes, delirium faciunt. Hujusmodi vero pulsus plerumque malus, etsi aliquando bonus, ubi crisin antecedit, qui cricis signis a malo distinguitur. Cum vero una cum ipso alia prava adfuerint signa, mortale esse id, affirmandum, de quo in 3. Coac. b) praesag. sect. 2. text. 14. *Oris ventriculi dolor cum hypochondrii pulsatione, refrigerata febre, malum, tum alias, tum si tenuis sequatur sudor.* Atque haec de malis hypochondriis dicta sufficiant. Superesset quoque agendum de praedictione ex hepate atque liene, sed quoniam ea, quae in ipsis exterius ad prognosticum considerantur, fere omnia nunc dicta sunt, idcirco nihil aliud de his scribemus.

a) Pag. 38, lin. 34. b) Text. 282, c) Text. 283.

CAP. XIII.

De praedictione ex ignobilibus corporis partibus.

Partium corporis, cum nobilium tum ignobilium, observatio in acutis morbis plurimum ad praedictionem juvat; & merito sane, ut Galen. placet, cum nobilia membra diu graves morbos ferre nequeant: ipsis enim gravi morbo vexatis facultates omnes diminui, & tolli, cuique nostrum est manifestum. In acutis morbis, humoribus putridis ad nobilia membra motis, & ipsa obfidens, mors sequi solet, iisdemque a nobilibus ad ignobiles compulsis, salus. Hinc Hipp. dixit acutorum morborum non omnino certas esse praedictiones salutis & mortis, quod incerti sumus, ad quam partem corporis, vel nobilem, vel ignobilem, praesumma putredine cum tenuissimi, tum turgentis, moveri debeant. Hoc unum certum est, si transmittantur ad principem partem, magnum vitae periculum parare, & plerumque mortem; & si ad ignobilem, a principibusque remotam, salutem. Ex quo omnium harum partium in acutis morbis observatio Medicis ad praesagium faciendum, nedum utilis, sed quinimo necessaria erit. Per partes vero principes communiter has intelligimus, quippe cerebrum, hepar, cor, ventriculum, gulam, alperam arteriam, pulmones, septum transversum, intestina tenuia, pleuram, membranam costas pectoris succingentem. Has potestimas principes atque nobiles fecimus, quod aut principibus proxime serviant, aut quod sint proximae, aut quod propter colligentiam partium cum principibus magnam habent convenientiam. Non principes, sed ignobiles sunt cutis partes extremae, extremaeque, post aures, sub alis, & inguine. In iis itaque Ignobiles omnibus utile est, in acutis morbis quicquam videri, quod ad quenam, ipsas morbum decubuisse nobis significet. Hujusmodi denotant, dolores, diu durantes, critici, de quibus accurate in 2. lib. egimus, & quomodo aliquando in partibus ignobilibus salutem critiche demonstrent; tumores itidem, in cute oborti, diu

diu persistentes, & in cruribus, pedibus, ac in aliis partibus, a principibus remotis, optimi sunt, modo critice apparuerint, quippe conspectis coctionis signis. De quibus Hipp. in 2. lib. Progn. a) text. 67. ait: *Abscessus si in cruribus erumpit in pulmonia vehementi ac periculosa, omnis utilis est:* & Galen. In Pulmonia vehementi abscessum erumpere in cruribus, prorsus bonum censetur, siquidem maxime vera sententia Hippoc. est 2. lib. de morbis vulgaribus b) inscripta, de bonis abscessibus, ut optimi sint, si deorsum quam longissime a morbo absistant, sed potissimum, si cum coctione pariter erumpant. Hac eadem ratione commendantur tumores in cruribus, in inguine, testibus, sub axillis, atque post aures critice apparentes, de quibus nos posterius singulis accuratius. Commendantur etiam, ut dictum est, pustulae, exanthemata, variolae, morbilli, pruritus scabiesque, si modo, ut dictum est, signa coctionis in excrementis praecesserint. Veluti haec non critice, sed symptomatice conspecta, in quibusvis partibus ignobilibus mala sunt, quod vi morbi, non naturae, prodeant. Sed de iis singulis accurate agamus, ubi de praedictione ex tumoribus omnibus sermonem instituerimus. Nunc sufficiat dixisse in acutis morbis saepius glandulas post aures inflammari, & intumescere, quas *parotides* Medici appellant, aliquando sub axillis, & non raro in inguinibus, atque etiam testes exinde intumescere. Qui tumores aut principio febris apparentes, aut ipsos si febris sequatur, pravum est, morbumque malignum ostendunt; si vero cum humorum coctione erumpant, minus malum, & plerumque salutare significant: nimirum quod naturam nobilia viscera exonerasse, protrudendo noxios humores ad has ignobiles partes, sint indicio. Optimi vero sunt, qui diu durant, retitudinem servant, augentur, sed qui tamen ad nimiam non venerint magnitudinem, neque minores sint, quam debeant. Hi enim pessimi existunt, non minus & qui paulo post intus recurrerint, atque evanuerint: sed de his, ut dictum, alias uberius loquemur. Hinc extremas corporis partes ad praedictionem consideremus.

CAP.

a) Pag. 43. lin. 18. b) Sect. I. pag. 1002.

CAP. XIV.

De praedictione in acutis morbis ab extremis partibus

Partes extremas vocat, Galen. in Comm. 4. libr. 2. Prognost. Hippoc. aures, nares, manus atque pedes. Haec partes solent in acutis morbis saepius magnam partem praesagii habere. Quando nunquam mori hominibus contingat, his partibus nihil a naturali statu mutatis: necesse est enim in moribundis, ut haec partes refrigerentur, & colore livecant & nigrescant; atque etiam in multis manes pedesque indecore moventur. Ex quo extremorum caliditas in acutis morbis nunquam mala, veluti frigiditas perpetuo mala, pessimaque, ubi interiora calent, & maxime litiant. Quod Celsus ab Hippocrate depromptum ita expressit. *Cui, febre aequae non quiescente, exterior pars friget, interior si calet, ut etiam sitim faciat, lethale.* Hoc signum cum aliis malis esse lethale, in 2. libro, in quo de extremorum caliditate & frigiditate accuratissime egimus, ostendimus. Summe exitiosum vero erit (quamvis perpetuo extremarum frigiditas in continuis febribus sit timenda) frigus extremorum, vix recalcensens, aut nunquam; omniumque maxime, si una partes liveant, & nigrae appareant.

De quibus Hippoc. in 1. Epidem. Comm. 1. a) text. 28. *Frigeant bis multum extremitates, ac vix calor his revocari poterat, & paulo post b): Multum vero frigus erat, & vix eis calor revocari poterat.* Quod in Philisco moribundo fuit observatum, de quo Hipp. in 1. Epid. c). *Extremitates undequaque frigeant, nec jam ad calorem ille amplius redibant.* Sed haec satis de frigiditate partium extremarum; qui hanc rem perfecte habere cupiunt, videant cap. 15. lib. 2. in quo de hac re nos fusius. Eodem modo de colore dicendum; optimus enim color recte valentium similis erit; nonnunquam rubeus ac inflammatus, si critice sanguine ad extremas partes decumbente fiat. Om-

Extremorum caliditas in acutis morbis nunquam mala, contra frigiditas.

Extremorum color quinam optimus.

V v 3

a) pag. 940. b) pag. 945, in medio, c) Aeg. I. pag. 966.

nium pessimus ac exitialis est lividus atque niger, de quibus quoque superius in hoc libro abunde dictum est. In acutis itaque morbis, extremas partes nigras aut lividas spectari, exitiale est; cum aut caloris extinctionem, aut summam humorum putredinem denotet, ut alias a nobis demonstratum. Hos colores in extremis vidit Hipp. in *Philisco a)*, *Sileno b)* moribundis. De illo dixit: *Frigida sudavit, extremitates livide*; & de Sileno: *Sexto circa caput parum sudavit, extremitates frigide, livide, multa jactatio*. Manus etiam atque pedes indecore moti, & agitati damnantur ab Hipp. de illis in *lib. Progn. c)* scripti: *Qui in febre acuta, aut delirio, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus subinde ob os fert, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum, exitialeque est*. Non minusque pedes, non calidos, nudos habere, de quo signo in *eodem lib. d)* dixerat. *Si vero nudos habeat pedes nec admodum calidos, ac manus, collum & crura dispergat inaequaliter, malum est; significat enim inquietationem*. Quando etiam homines modesti, ac praesertim mulieres, pudenda coram astantibus denudant, pessimum est, aut enim delirium, aut extinctionem facultatis denotabit. Arque haec obiter de praedictione ab extremis partibus, de qua re in secundo libr. nos accuratius egimus.

a) Epidem. lib. 1. p. 966. Ægr. 1. b) Ibid. p. 969. Ægr. 2. c) Pag. 38 lin. 1. & seq. d) Pag. 37. lin. 43.

FINIS QUINTI LIBRI.

6 v v

LIBER SEXTUS.

C A P. I.

De quibus sit agendum in hoc libro, ac primo de praedictione, ex coctione atque cruditate excrementorum

um potentiae naturalis a quatuor, ut etiam dictum est, functionibus robur ac infirmitas innotescat, omniumque maxime ex alteratrice seu concoctrice, atque excrettrice; quia ad has referuntur coctiones omnes excrementorum, & excretiones, quas Medici *crises* appellant, atque ipsa non minus excrementa, quorum quidem omnium observatio magnam praesagii partem nobis perspectam ac cognitam reddit: itaque in hoc libro, ut jam captam praedicendi methodum ex naturali facultate profeceremur, de coctionibus, cruditatibus, excretionibus, diebus criticis atque crisi- bus sigillatim a singulis cum excrementis, tum ipsorum excretionibus, Prognosticum indagandum duximus. Exordiemurque a praedictione ex coctione atque cruditate excrementorum, quae ita ad praedicendi rationem faciunt, ut sine ipsorum cognitione nemo possit quicquam certi de aegrotantium salute vel morte assequi. Quod, ut probe cognoscatur, in primis quid coctio sit, & quid cruditas, quotupliciter accipiatur a Medicis, atque quomodo fiat, intelligendum est. Galen. in *lib. 1. Epidem. de coctione* ita habet. *Concoctio enim quaedam eorum, quae praeter naturam sunt, est ipsa maturatio morbi. At ipsa coctio in coquentis substantiam deductio quaedam est ejus, quae coquitur*. Hanc clarius Galen. in *3. de natura hum. in text. 4. & in lib. de sympt. diff. cap. 4.* expressit, quid sit, nimirum dicens; *esse ciborum alterationem in propriam & convenientem qualitatem ejus, quod nutritur, quam Graeci pepsin*

Coctio
quid &
quotu-
plex,

vocant. Hanc veram Medici ac propriam coctionem vocant, quam ad prædictionem Medici ita non considerant, veluti alteram, quæ penes excrementa biliosa, & summe putrida attenditur, quæ est alteratio non ciborum, sed noxiorum humorum, in qua paucum est, quod in alimentum mutetur, vel nihil, quam Medici in morbis acutis maxime ad prædictionem spectant. Qua dicimus morbum habere excrementa concocta & cruda. De qua Galen. *in 2. de vict. rat. in acutis* in hunc modum: Nempe biliosa cruda ita appellavit, quoniam & excrementorum coctionem appellat; quanquam mutata nutrire non possunt, ut bilis utraque, & qui Græcis *ιχθυεῖν* dicuntur. Veruntamen, quoniam & talia evincit natura, cocta quidem vocare consuevit Hippocr. excrementa hujusmodi, quæ a natura ipsa evicta sunt, cruda vero, quæ non sunt evicta. Galen. *in 6. Epidem. comm. 2. text. 9.* concoctionem biliosorum humorum vocat, mutationem in optimam qualitatem, & mediocre quoddam temperamentum, & *in 2. de vict. rat. in acut. text. 14.* scribit concoctum omne dici, vel quod a calore naturali mutatum nutrit, vel si non nutriat, quod a natura devictum sit mutatumque in suum naturalem statum; ut bilis, quæ in homine sano erat pallida, parumque acris, flava & summe acris facta & multum fœtida, concocta dicitur, ubi minus acris, minus colorata & fœtida reddita est. Fiunt vero hæc concoctiones biliosorum putridorumque humorum natura, atque cruditates, morbo prævalente naturæ, ut Galen. *in libro, de constit. art. med.* docuit. Sed nunc ex ipsis præsagium in morbis perscrutemur. Cum itaque dictum sit, coctiones in excrementis naturam prævalentem demonstrare, inde affirmabimus nihil magis salutem nobis significare, quam excrementa videri concocta. Proinde Galen. *in libr. art. medicinalis, cap. 83.* coctionem esse ex salubribus signis statuit; propterea etiam *in primo lib. Aphorism.* dixit: *Signa coctionis perpetuo bona & nunquam mala,* & Hippocrat. *in Epidem. a) text. 45.* ait: *Maturationes excrementorum omnes, undique tempestivæ aut bonæ,*

Concoctiones biliosorum & putridorum humorum. Semper bonæ.

a) Lib. I. Sect. 2. pag. 948.

& postea: *Coctiones celeritatem portendunt judicii, securitatemque salubrem,* & Galen. *in 1. libro de Crisib. cap. 18.* dixit: coctiones signa nunquam male apparere: tantique hoc signum est ad prædicendam salutem momenti, ut Galen. *in libr. de constit. art. med.* nuper citato, affirmaverit, hoc omnibus commune esse, nunquam morbum solvi posse, nisi prius in excrementis coctionis signa conspiciantur. In morbis, ventrem occupantibus, oportet concocta alvi excrementa videri, de quibus Hippocr. *in 2. Prognost. a)* *Alvi excrementum optimum est, quod molle atque conjunctum est, quodque ea hora exierit, qua tempore sanitatis consueverat, quantitate vero, quæ sit proportionem cibi assumpti; tali enim existente dejectione, inferior venter sanus est.* Galen. addidit, subruffumque debere spectari nec admodum grave olens. Eodem modo in acutis febribus, inflammationibus hepatis, ventriculi, diaphragmatis, lienis, urinae concoctæ spectabuntur, si ad salutem tendat morbus, de qua etiam in *Prognosticis b)*: *Urina optima est, si candidum sedimentum fuerit, leve & æquale per omne tempus, dum morbus judicetur. Securitatem enim ac morbum fore brevem significat.* In morbis vero pectoris & pulmonum sputa concocta excerni debent, de quibus Hippocrat. *in eodem 2. Prognost. c)* *text. 43.* ita habet. *Sputum vero in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonem & costas, cito promteque expui convenit, & flavum sputo valde permixtum apparere.* & Galen. *in 1. lib. Aphorismor.* dixit, sputum concoctum esse album, læve, æquale, non admodum vel tenue, vel crassum, quodque facile exspuitur. Atque hæc notæ sufficerent pro cognoscenda coctione in urinis, dejectionibus, atque sputis. De his posterius & de omnibus quoque excrementis nos accuratius. Colligamus itaque coctiones excrementorum nunquam malas, sed perpetuo bonas esse. Addimus concoctionem usque adeo ad salutem prædicendam facere, ut omnia, nedum bona signa, una cum ipsa coctione conspecta, salutarem morbum demonstrant, at quinimo etiam mala cum signis coctionis non sint timenda.

Vi-

a) pag. 39. lin. 54. b) p. 40. lin. 30. & seq. c) pag. 41. lin. 13.

Vigiliae enim, deliria, vertigines, comata, dolores, convulsiones, tremores, anxietudines, respiraciones difficiles, atque alia, quæ per se mala existunt, cum signis coctionis, salutaris futuræ crisis solent non raro esse indicia. Omnes iridem excretiones, post coctionem apparentes, salutare existunt, a naturaque prævalente fiunt, ut Galen. in primo Epidem. com. 2. text. 45. ita docet: *Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor vitiosus excernitur, tunc corpus a natura expurgatur.* Et paulo post: *Et propter hoc atra bilis & alius omnis huiusmodi humor, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significant evacuationem:* Ex quo merito Hippocrat. in quarto, de Vict. rat. in acut. a) text. 10. dixit: *Et si e naribus fluxerit sanguis, solvitur ægrotudo, atque si sudores supervenerint judicatorii legitimi, cum urinis albis, crassisque & levis subsidentis.* Sed dicet aliquis, quo tempore morborum conspiciuntur coctionis signa? Non principio; cum hoc tempore morbi plane crudi existant: non etiam augmento, quod tunc imperfectæ conspiciantur coctiones: restat, ut in statu, quo tempore natura humores coxit. Ex Galen. in primo Aphorism. 22. scribente: *coctionis signa nunquam in morbi principio conspici.* Hæc vero, ut Galen. in lib. de Constit. art. med. cap. 18. scripsit: *agnoscentur ex propriis excrementis: eos enim morbos, qui in ventriculo, & parte cava jecoris, mesenterioque fiunt, concoctæ alvi dejectiones salutare denotant; & urinae illos, qui in toto venoso genere, in renibus atque vesica, fundantur; atque excrementa tussi rejecta concoctæ, qui in thorace ac pulmonibus fiunt; non minus quam in vomitibus coctiones, affectus ventris superioris ac stomachi; & excrementorum, quæ per palatum, aures, atque nares descendunt, cerebri affectus.* Atque hæc sint dicta de prædictione in morbis ex coctione. Nunc ex cruditate idem persequemur. Ex qua nunquam quicquam boni præfigitur, sed perpetuo malum; adeo ut, etsi aliquando, ut docebimus, naturæ judicia & morborum solutiones fiant, hoc est tamen raram, atque infidele fati, ad certam de salute prædictionem assequen-

Coctiones quo morbi tempore fiunt.

Cruditates quid in morbis.

a) Pag. 396. lin. 21. & seq.

quendam. De quo signo Hipp. in primo Epidem. a) *cruda vero & incocta, atque in malos abscessus conversa, aut acrisias, (id est judicationis carentias) aut dolores, aut morbi longitudinem, aut mortem, aut morbi recidivam significant.* Tantum ad malum præfagium possunt signa cruditatis, in urinis, alvi dejectionibus, atque aliis excrementis, ut cum ipsis quicquam boni unquam elucere nequeat. Mala enim signa, cujusmodi sunt vigiliae, deliria, anxietudines, respiraciones, pulsus mali, & alia multa, durante cruditate, in acutis morbis mortem significant, bonaque visa signa, cujusmodi est morbi allevatio, sudores vel etiam boni, eruptiones sanguinis, vomitus, dejectiones, urinae copiosæ, nihil boni significant, neque his esse fidendum, quod non ex ratione fiant, nobis persuadetur, juxta illud Hipp. b). *His, quæ sine ratione fiunt, parum est credendum.* Cum cruditate itaque neque bonis signis fidere debemus; quoniam ex ipsis nullum fidele iudicium habetur. Hinc dixit Galen. in libr. 1. de Crisib. *Decretoria sive judicatoria signa non statim apparere, quod tunc omnia sint crudissima, & in 4. lib. Aphor. 22. quando aliquis incipit morbus, nullam vacuationem esse, & in primo Aphor. judicatio cum cruditate aut perniciem, aut longum morbum significat.* Idque fit, quod nunquam principio morbi resolvantur, sed iisdem declinantibus, aut in vigore cum aliqua crisi, quia omnia inquam cruda sint. In acutis itaque morbis, præsertim febribus atque inflammationibus attendenda erit coctio & cruditas, quæ in urinis, & alvi dejectionibus, & si una pulmonis vel thoracis pars lædatur, etiam in sputis. Urinae cruda variis modis cognoscuntur, quippe ipsarum substantia, contentisque mutatis; eodem modo dejectiones mutatae, item & sputa. Sed de horum coctione & cruditate cognoscenda posterius sigillatim scribetur. Nunc sufficit hæc dixisse, quod Cruditates quid dicuntur. cruda excrementa dicuntur ea, quæ & substantia & contentis mutata ab iis, quæ tempore sanitatis fiebant, observantur, atque quæ notis coctionis, quas antea recensuimus, careant: sed non in urinis tantum, sed in omnibus aliis excrementis hoc

a) Sect. 2. p. 948.

b) Aphor. Sect. 2. text. 27

hoc erit fedulo cognoscendum. Sed jam tempus est, ut de prædictione, ab excretionibus secundum communem viam, quippe universaliter (quando posterius de iisdem figillatim & accuratius sit a nobis agendum) agamus.

C A P. II.

De prædictione ab excretionibus.

De prædictione ab excretionibus & abscessibus in præsentia acturi, primo de bonis agemus, quæ in morbis salutem præfagiunt, & postea de malis exitalibusque. De bonis hoc imprimis affirmamus, optimas esse, quæ post manifestam & optimam concoctionem apparent. Juxta illud Hipp. præceptum, *coctiones quippe*, quod in primo Epidem. a) statuit, *celerem morbum atque salutarem denotare*. Atque hujusmodi excretio naturæ lege fit, Auctore Galen. in lib. 4. Aphorif. & in 2. de præfag. ex Pulsib. quoniam natura prius concoquit, postea separat, atque mox excernit, proinde his prægressis optimæ sunt excretiones, non minusque abscessus. De quibus locutus Galen. in eodem 4. Aph. 22. scripsit: *Nobis a natura expurgari, exinde significari statutum est*. Et in primo Aphor. 12. de iis excretionibus judicatoriis scribens, dixit: *Siquidem morbo jam cocto supervenerint, futuram statim sanitatem denunciant*. Quod de Melidia Hippocrates b) ita habuit: *In urinis subsedit album, leve, sudavit, judicata est absolute undecimo*. Ex quibus colligamus, excretiones omnes, una cum signis coctionis conspectas, esse bonas, optimasque, si plene concoctus fuerit morbus. In febribus vero acutis urinarum concoctio erit attendenda, cum eæ statum venosi generis affectuum demonstrent. Hinc Hippoc. merito in lib. 4. de Vict. rat. in acut. c) text. 10. scripsit: *Et si e naribus fluxerit sanguis, solvitur ægrotudo, etiam si sudores supervenerint judicatorii legitimi, cum urinis albis crassisque*

Excretio-
nes quæ-
nam bo-
næ.

Cum fi-
gnis co-
ctiones.

In urinis.

a) Sect. 2. pag. 948. b) Lib. I. Epidem. Ægr. 14. pag. 991. c) Pag. 396. lin. 21, & seq.

que & levibus subsidentibus. At ne nos turbet, quod nonnunquam intereant aliqui cum urinis salutaribus, atque quod in aliquibus moribundis appareant signa coctionis, veluti in *Philibro a)*, mori proximo, urinæ melioris coloris apparuerunt. Hoc vero coctionem non demonstrare postea, ubi de urinis agemus, demonstrabimus. Sed nunc nobis sufficiet, urinas colore ac substantia, contentisque recte valentium similes, in perniciosissimis morbis aliquando conspici; in quibus præsertim natura prorsus morbo succubuit, ac ne propterea minima, vel etiam inter ipsam & morbum, fiat pugna, & corporis agitatio. Si vero dicent, nobisque objicient hunc textum *prophetorum b)*, qui ita legitur: *Qui principio sudant, urinis coctis, æstuantque, & absque judicatione refrigerantur, & celeriter peruruntur, torpidi item comatosique & convulsi, perniciose habent*. Quasi ex hoc perniciofa symptomata cum urinis coctis stare possint: aut enim legendum erit, *non urinis coctis, sed laboriosis*, ut Galen. in comment. placuit, aut forsan Auctor *Prorr.* coctas urinas albas, & crassas vocavit, quoniam subsidentiam hujusmodi & in vere coctis urinis vidit. His itaque non obstantibus, perpetuo bonæ erunt urinæ coctæ in febribus, omnesque excretiones, cum urinis coctis, erunt optimæ. Galen. in lib. 4. Aphor. 37. optimarum excretionum coctionem inter præcipuas notas recensuit, veluti etiam bonam ægri tolerantiam. Quod ex Hippoc. 2. Aphor. lib. 1. accepit, in quo scriptum est: *In perturbationibus alvi & vomitibus, quæ sponte fiunt, si qualiter oportet purgentur, confert, & facile ferunt*.

Ex quo aphorifino tertiam notam bonæ excretionis addimus, quæ est, ut excretiones conferant ægrotis. Juxta illud medicum præceptum, quod est, *si ea, quæ juvare debent, juvant, bonum*: atque hæc sunt bonarum, & salutarium excretionum præcipue notæ; addantur aliæ, quod in diebus decretoriis appareant; & loci rectitudinem fervent, ita ut læso hepate sanguis e dextra nare, ac ex sinistra, liene; demum quod nullum signum perniciosum simul illuxerit, una cum

Quæque
confe-
runt æ-
grotis.

Xx 3

a) Lib. I. Epidem. Ægr. I. pag. 966. b) Lib. I. text. 102.

quibus esse non posset, ut dictum est, urinarum coctio vera: aliquando vero in perniciosis morbis, ut nuper dictum est, urinæ, etsi appareant sanorum similes, concoctæ non sunt. Sed de his inferius nos accurate. Atque de criticis bonisque excretionibus satis: nunc ad malas, quas *symptomaticas* Medici (quod symptomaticis ratione fieri dicantur) appellant. Atque hæc sunt, quæ, ut summi Medici voluerunt, quovis modo ante morbi coctionem apparent, utpote cum urinis ceterisque aliis excrementis crudis. De his Galen. in libro quarto *Aphor.* 22. ait: *Quamdiu enim a causis morbum facientibus natura gravatur, & humorum adest cruditas, tunc, ut aliquid recte evacuetur, est impossibile.* Prævarum enim excretionum cruditatem esse causam, Galenus etiam in *Epidem. Epist.* 2. text. 38. ita habet: *Omnium, quæ tunc inciderent, incommodorum erat caput, incoctio humorum, quod signum prævarum natura ad aliquos eorum excernendos aggressa esset, nihil proficiebant, imo vero ab iis superata, aut in profundum recurrere permisit, aut propter paucitatem excretionum abscessum moliebatur; & propterea Hippocr. in primo *Epidem. com.* 2. a) text. 36. scripsit: *Ante coctionem excretiones, vel nullam crisin, vel dolores, vel longitudinem, vel mortem, recidivas.* Et Galen. in comm. in 1. *Epidem. Com.* 2. text. 37. de his quoque ita scripsit: *Qui procedunt morbi a coctionis difficultate & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus consequuntur emolumentum.* Dixit quidem multas & violentas confestim opprimere vires, verum tales nihil juvant. Quæ cum etiam duplices sint, nihil proficient, quæ concoctionem non habent adjunctam; quandoquidem, etiam si multe sint excretiones, nihil tamen conferunt, si absque coctione eveniant. Hinc est, quod in principio morbi, quod tunc omnia cruda sint (hoc enim primum morborum tempus cruditate ab aliis, quod quicquam cocti non ostendatur, in eo interstingui, Galen. in lib. 1. de *Crisibus* testatum reliquit) aliquid bene evacuari impossibile esse, scripsit Galen. in comm. *Aph.* 22. & 29. lib. 4. non minusque tunc temporis quicquam excerni a natura, atque excretos humores esse symptomatica dispositionum præternaturalium*

Excretion-
nes sym-
ptomati-
cæ, sive
malæ.

Quæ ante
coctio-
nem ma-
la.

a) Pag. 948.

ralium in corporibus, nullamque propterea exinde bonam crisin posse sperari, ibid. scripsit, atque in 1. lib. de *Crisib. cap.* 8. Hinc etiam in lib. *Epidem.* a) *Hippocr. & in eod. 1. de Crisib. Galen. Judicatoria non statim, id est, in morborum principiis apparere.* Ex quibus certo certius apparet excretiones malas & perniciosas esse, quæ cum signis cruditatis apparent. Hasque significare futuram nullam vel crisin, vel dolores, vel labores, vel recidivas, vel longitudinem, vel mortem, ut dictum est, Galen. affirmavit: quare malæ sunt omnes excretiones, quæ ante coctionem apparent, idque, quod dictum est, præsagunt: sed intelligamus has ita ante coctionem inspectas, ut nulla coctionis signa apparuerint, quæ in principio morbi apparent, quo tempore nulla coctionis signa ceperunt; quoniam hæc, quæ (ut sequenti capite declarabimus) aliqua etsi obscura coctione facta apparent, minus malæ sunt, & quandoque imperfectas crises significant; pessimæ sunt, quæ nedum non juvant, sed quinimo lædunt. De quibus Galen. in 3. *Prorrh. commen.* 35. b) ait: *Quæcunque ex judicatoriis nihil juvant, sunt iudicatu difficilia: Quæ vero etiam in contrarium repunt, sunt letalia.* De quibus Hipp. in 1. *Epidem.* 2. c) text. 26. *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra læderent, & postea d) text. 54. Sed & virulenta vomunt, & ex his quidem subito moriuntur.* Pessimæ item sunt, immodicæ & maximæ, itemque paucae; quod de abscessibus Hippoc. in eodem *Epidem. comment.* 2. e) text. 35. expressit dicens: *His succedebant abscessus aut majores, quam ut ferri possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam, sed statim redierunt.* Atque hæc de malis excretionibus dicta sint. Nunc restat ad certiorum de prædictione ab excretionibus habendam cognitionem, ut quandam tractemus difficultatem, quæ est, an natura ante coctionem probas habere soleat excretiones.

Quid no-
tant.

Pessimæ
quænam.

a) Lib. 2. pag. 998. b) Et Hippocrates Lib. 2. *Epidem.* *p. 999.

c) Pag. 945. in medio. d) Pag. 948. sub finem. e) Pag. 946.

CAP. III.

An ante concoctionem excretiones sint bonæ atque utiles.

Excretionum differentia tres.

Quomodo dari probantur.

At summi Medici fuere, qui plures vel etiam excretiones, ante coctionem, in morbis bonas elucere, ac non raro observari affirmarunt, quorum auctor fuit *Victor Trincavelius*, Medicus sua tempestate admirandus, qui in *Tractatu de pestilenti febre*, atque in *1. & libr. Epist.* voluit, dari excretionem ante coctionem, quæ nedum malæ sint, sed utiles, & propterea fovendæ, ac adjuvandæ. Pro qua re distinxit excretionem in criticas, symptomáticas, atque in medias, quæ mediam inter symptomáticas atque criticas naturam obtineant, atque hoc itidem modo distingui abscessus statuit. Prænam differentiam esse ait illarum excretionum, quæ natura, morbum evincente, fiunt, quo tempore omnia, & evicta, & concocta sunt, hasque omnino criticas appellat, & judicatorias, quod ægrotos perfecte judicent atque liberent. Cujusmodi sunt post manifestam coctionem sudores optimi, sanguinis eruptiones, alvi dejectiones, nec non in morbis thoracis etiam sputa copiosa, & concocta. Alteram differentiam facit earum excretionum, quæ naturam morbo evincente apparent. Has plane symptomáticas vocat, quod symptomatis tantum ratione fiant. Cujusmodi sunt in acutis morbis sudores frigidi circa frontem & collum, immoderatae, vires dissolventes, quæ plane crudo morbo observantur. Tertiam earum excretionum, quæ mediam obtinent naturam inter criticas & symptomáticas, quas potius bonas quam malas, potius utiles quam inutiles esse, affirmavit. Probavit vero dari has tres excretionum differentias puris exemplo in ulceribus, ex Galen. in *lib. de dif. feb. cap. 6. & 4. Aphor.* Hic enim Galen. de symptomáticas excretionibus ita est locutus: *Malæ vacationes sunt pravæ signa dispositionum, prodeuntque sæpius eodem modo, quo in ulceribus putridis, a quibus ichores, hoc est liquores saniosi, desinunt, moxque dispositioni conferentes, nonnunquam vero ita sicut pus, ex*

abscessu disrupto bene expurgans partem patientem. Clarius in primo illo de *dif. feb.* dixit enim in ulceribus aliquando pus effluere, omnino probum, & laudabile, nempe album, sanum, leve & æquale, citra ullum odorem gravem, quippe natura partis ulcerate affectum evincente, quam excretionem criticis excretionibus quisque facile potest comparare: nam quemadmodum excretio critica & proba sanitatem statim prænuntiat futuram, ita hujusmodi pus ulcus ipsum sanatum iri. Aliquando vero pus ex ulceribus omnino putridum, fetidum, & pravo colore infestum, naturali partis ulceratæ calore, ex toto ab extraneo extincto, ut in gangrenis, quod plane symptomáticas excretionem demonstrare videtur. Demum aliquando manat pus medio modo se habens, non ex alterius absoluta victoria, sed ex utriusque veluti pugna, & neutro alterum plane superante, in quo pure apparent utriusque indicia, nempe quæ & actionem nativi & externi caloris ostendunt. Nam hujusmodi pus, si album erit, non erit leve, & si leve, non æquale, male olens. Ex prænarratis excretionibus, eas, quæ plane symptomáticas sunt, perniciosas esse; & prorsus criticas, plane laudabiles; medias vero laudabiles quidem, atque magis bonas, quam malas videri, proinde ab ipsis non raro Medicos salutem præfagire posse. Quod eæ mediæ excretionibus bonæ sint, atque etiam fovendæ & adjuvandæ, etsi ante coctionem fiant; quod erit demonstrare, excretionem & abscessum ante coctionem; & in principiis morborum conspectos, contra multorum præclarorum Medicorum opinionem, bonos esse atque utiles: quæ veritas hisce argumentis nobis demonstrari est visa, quippe primo humoribus turgentibus, quos utiliter educi, vel etiam in principio morborum, quo tempore crudi sunt, ex Hippoc. constat, nimirum dicente in *1. Aphor. 22. Concocta medicari atque movere, non cruda, neque in principis, nisi materia turgat, plurima vero non turgent.* Itaque tales humores in principio crudi existentes possint educi, ergo etiam ipsorum spontaneæ excretionem erunt fovendæ adjuvandæque: idque forte fit, quod propter tenuitatem, caliditatem, atque facilitatem admotum, non incommode ar-

Excretionem mediæ licet ante coctionem fiant, bonæ.

te educi, & natura excerni queant. Secundo apparet in peste, papulas, ulcera, abscessus omnes, parotides, exanthemata, variolas, vel etiam ante coctionem erumpentes, magis utiles quam inutiles ab omnibus Medicis fateri. Hinc omnes a repellentibus, & has prohibentibus excretiones, Medicos abstinere, omniaque facere, ut leviter ipsorum motus foveatur, & adjuvetur, cucurbitulis, frictionibus calidis, inunctionibus, balneis, atque aliis multis. De quibus Gal. in 1. lib. de succorum bonit. & vitio cap. 1. ita scripsit. *Atque hæc quidem facere ea, quæ per cutim efflorescentia placidissime vitiosum succum e visceribus profundoque corporis evacuant.* Quis in peste vel in pestiferis febribus unquam ausus fuit, parotides, tumores, in adenis obortos, carbunculos, repellere? quis exanthemata, quis variolas, quis etiam alvi biliosas & putridas dejectiones, quis sudores & eruptiones sanguinis? Denuo demonstrant naturam vel etiam crudos humores non raro neque inutiliter excernere, de qua re Galen. in lib. 3. de dieb. decret. cap. 8. ita habet: *Nam perturbationis violentia naturam ea, quæ molestant, etiam ante tempus, propulsare compellit, quippe virtus ipsa est alienorum expultrix.* Atque clarius in lib. 3. de prælag. ex pulvis cap. 12. *Semper porro omnis excretio nature lege perfecta sequitur coctionem, etenim in ventre conspicitur natura excrementum a concoctione excernere. Ceteras omnes excretiones, quæ, antequam cibus coctus fuerit, fiunt, nunc quod vellitur ab illis, quæ continet, nunc quia depravetur ante tempus coctionis, cogitur moliri: haud aliter totius corporis facultas, posteaquam satis familiarem succum concoxerit singularium partium, tum demum excrementum excernitur, nisi quid eam, ut diximus, irritet ante tempus.* Ex quibus liquido constat naturam excernere ante tempus, neque omnes excretiones & abscessus ante coctionem inspectos esse symptomaticos, sed quosdam a natura esse, neque inutiles. Quarto, excretiones humorum calidorum tenuiorumque esse faciendas, quod hi, ni turgeant admodum, facilitate, & calore futuri turgentibus dici queant. Ex quo merito a Galeno scriptum est in lib. 3. prognost. com. 23. *humores corporis calidiores, tenuiores-*

resque paratissimos esse ad excretionem. Hinc Averrhoi ac multis, hos, ut purgentur, coctione non egere, visum est, quod facilius ad excretionem sint: & postea ait Galen: *abscessibus retrocedentibus motionem quandam inesse necessario, quo nobis persuaudetur humores ipsorum proxime ad turgentium naturam accedere.* Demum probant hujusmodi excretiones esse utiles & adjuvandas, etiam si omnia cruda sint, *Sileni a)* exemplo, de quo Galen. ait: *Cum igitur virium robore septimum diem, uti dixi, potuerit superare, octavo papulas cum sudore habuit rubentes, rotundas, parvas, nam ejus morbo repugnante & humorum superfluitatem malorum ad cutem propellente, illud fuit causa, cur die nono non sit mortuus, sed undecimo.* Ex quo colligunt papularum eam excretionem fuisse utilem, etiam morbo plane crudo; atque ita de aliis dicendum. Quam veritatem multorum ægrotantium historiae, in *Epidemis* nobis ab Hippocr. memoriae traditæ, confirmabunt, & præsertim *Herophontis b)* *Metone c)*, *Sileni d)*, *uxoris Epicratis e)*, *Clazomenii f)*, *Melidiæ g)*, *Cherionis h)*, atque aliorum multorum. De *Herophonte* scribit Hippoc. Quinta die cum urinis nigris tenuibus lienem intumuisse, & octava doluisse inguen primum, secundum lienis rectitudinem, deinde dolores in tibiam utramque transiisse, urinasque tunc melioris fuisse coloris, parvam habuisse subsidentiam. Ex quibus adhuc paululum crudum esse morbum conjiciebatur, proinde neque lienis tibiæque abscessus, neque sudor, nona die secutus, inter symptomaticos erat ponendus, cum ab ipsis judicatus sit, licet non integre. Quid de *Metone*? an non eruptione sanguinis e naribus judicatus est, cum urinis nigris & crudis? an non Hippocr. eo tempore, quo crudus erat morbus, lotionem capitis est usus, ad augendam & fovendam sanguinis illam symptomaticam eruptionem. Quod commendavit Gal. etiam in 1. *Epid. text. 3. com. 25.* dicit: *Hujus te præsentissimum remedium docuit, capitis lotionem:*

Y y 2

dixit

a) Vide ejus historiam lib. 1. *Epidem. Ægr. 2.* pag. 969. b) Lib. 1. *Epidem. Ægr. 3.* pag. 974. c) *Ibidem. Ægr. 7.* pag. 983. d) *Ibidem. Ægr. 2.* pag. 969. e) *Ibidem. Ægr. 5.* pag. 979. f) *Ibidem. Ægr. 10.* pag. 985. g) *Ibidem. Ægr. 14.* pag. 991. h) Lib. 3. *Epidem. Ægr. 5.* pag. 1072.

*dixit enim in libro de ratione victus in morbis acutis a), caput non lavandum esse iis, quibus de naribus erumpit sanguis, nisi minus justo fluat; nunc vero erat justo minus, siquidem perpetuabat vigilias & deliria. Eodem itidem modo Uxor Epicratis sudores habuit, vomitusque biliosos subcrebros, quibus etiam, crudo adhuc morbo existente, fuit iudicata. Idem Clazomenio, de quo Hippoc. Dejectiones ab initio ad diem usque decimum quartum multæ tenues aquei coloris, urina perpetuo tenues, ceterum boni coloris & multum habebant suspensionum diversarum. Idem quoque in Melidia, quæ die septimo critice sudavit, & febris intermisit, & rursus dejectiones habuit tenues, biliosas, mordaces, paucas, nigras, licet urinae tenues & crudæ essent. Hoc & in Charione est visum, cum urinis tenuibus, licet boni coloris, die secunda sudaverit per totum corpus, & fuerit iudicatus. Hoc idem in longe pluribus fuit observatum, quippe ante coctionem excretiones multas conspectas fuisse iudicatorias atque bonas. Quid igitur dicendum? an non Hippocrates artis medicæ dogmata verissima ac certissima scripsit? an non hæc ipsa Galen. plane confirmavit? Certe quidem; neque ad contrarium demonstrandum rationes adductæ, & veritatem hanc obscurare poterunt, si, ut Alexander Massaria, Medicus hujus ætatis eximius, nobis hæc ætate in hoc gymnasio concessus, ut Hippocr. Galenique veterem medendi artem, a multis Medicis, variis temporibus, obscuratam, ac maxime vitiatam, pristino candori restituat, ac illustret; quem Medici ingenui ac innocentes, veteris Medicinæ studiosi, summis laudibus merito perpetuo extollunt, ipsiusque de hac ipsa medendi arte clara, posteris ab ipso relicta, monumenta maxime suspiciunt, admirantur, non indigna, ut antiquorum Medicorum illorum, qui olim supra omnes claruerunt, scriptis comparentur; in disputatione de purgatione, morborum principio instituenda, respondebimus: *Tametsi excretiones sine coctione, vel sua sponte, vel ex arte factæ, videantur nonnunquam utiles esse, illas tamen non esse dignas imi-**

Excretiones sine coctione factæ non imitantur.

a) Pag. 395. lin. 44, & seq.

imitatione, cum maxima ex parte noxiæ & periculose esse soleant. Nam etsi quis contendat, ægros interdum istiusmodi importunis evacuationibus liberari, non propterea statuendum eas commodas fuisse, & quas Medicus debet imitari: licet enim mortem non afferant, alia incommoda invehunt, quæ profecto non invehent, si cum signis bonæ concoctionis factæ fuissent. Hujusmodi autem incommoda præclare describuntur ab Hippocrate a): quippe excretiones ante coctionem vel nullam afferunt crisin, vel malam, vel dolores & labores, (quorum nomine mala omnia symptomata comprehendendi possunt) aut morbi diuturnitatem, aut mortem, aut recidivas. Istud facile demonstrant ægri, quorum superius facta est mentio: in Metone b), Crisis intempestiva, etiamsi non fuerit perniciofa, gravia tamen symptomata intulit, vigilias ac delirium, intulissetque adhuc recidivam, testimonio Hipp. & Gal. nisi crebro sanguis post iudicium profluxisset. Herophon. c) in tot periculosa incurrit symptomata, ut Galen. scribat præter expectationem cum superstitem fuisse, præterquam quod die decima quarta recidivam non potuit evitare. Qui in Dealcis horto decumbebat d), omnia subiit incommoda & pericula præter interitum, ex quo etiam evasit, teste Galeno, propterea, quia maximas habuit vires, quæ tot & tanta mala sustinere poterunt. Hactenus Massaria. Hac hora ejus mors audita est magno cum omnium medicinæ studiosorum dolore. Hæc omnia hic recitare placuit; quod hæc omnia nostram de hac difficultate sententiam maxime confirmant. Quibus addidimus, ut ad objecta respondeamus, nos quidem fateri turgentium humorum excretiones, vel etiam in principio morborum utiles, fovendas atque adjuvandas esse. Proinde & exanthematum, pustularum, abscessuumque omnium ad ignobilis partes talium humorum, quales sunt calidissimi, tenuissimi, summe putridi & venenosi, ad turgentium naturam acce-

Excretiones turgentium humorum fovendæ.

Y y 3

a) Lib. 1. Epid. Com. 2. pag. 948. b) Lib. 1. Epidem. Ægrot. 7. pag. 983. c) Lib. 1. Epidem. Ægr. 3. pag. 974. d) Lib. 3. Epidem. Ægrot. 3. p. 1066.

accidentium, vacuationes esse potius fovendas, & adjuvandas, quam cohibendas; nihilominus bonas quidem per se non dicemus, crudo prorsus morbo existente, cum plures his conspectis interiisse, & Hipp. in *Epidemiis* & Gal. itidem in *commentariis* & præsertim in *libro de succorum bonitate & vitio*, & cap. 1. nobis affirmarint. Quis enim parotidibus, quis carbunculis, quis exanthematis, atque aliis abscessibus, tametsi bonum sit, humorem illum malignum foras effluere, fidere poterit? Cum & causas & morbos perniciosos denotent, quibus plures pereunt, & non nisi robustissimi servari solent.

De eruptione vero sanguinis non negandum, vel etiam multis has profuisse ægrotis, ut Hippocrat. in 1. *Epidemiorum* a) se vidisse hisce verbis expressit: *Febribus autem ardentibus hæc accidebant, quibus rite, & largiter sanguis per naves erupit, eadem causa maxime servabantur. Nec ullum novi, si recte ei erupisset sanguis in hoc statu, mortuum. Nam Philiscus quidem Epamevon & Silemus, quibus parum quarto die & quinto e naribus stillavit, mortem obierunt. Hoc in Cleonactide b) Metone c), in eo qui in Dealcis horto decumbebat d), Pericle e), Abdera virgine f), & Lavissa virgine g), atque in aliis Hippocr. observavit. Galen. de Metone ait: *Largæ de naribus eruptiones sanguinis liberant fere; sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus & servatus; quavis non omnino tuta signa haberet.* Ex quibus apparet, excretiones sanguinis majori ex parte salubres esse, vel etiam si in principio morborum apparuerint; neque mirum, cum vel etiam in principii, non expectata coctione, multitudinem minuant, plurimum venosum genus refrigerent, caloremque transpirare faciant, putredinibus, ne fiant, occurrant, qua ratione Medici omnes in magnis morbis statim secta vena sanguinem copiosius mittunt. Hæc etiam vera sint, nihilominus si ex excretionibus,*

Excretiones quando fidelius salutem præfagiunt,

a) Com. 2 pag. 951. b) Lib. 1. Epid. Ægr. 6. 982. c) Ibid. Ægr. 7. p. 983. d) Lib. 3. Epid. Ægr. 3. p. 1066. e) Ibid. Ægr. 6. p. 1102. f) Ibidem Ægr. 7. p. 1103. g) Ibidem, Ægr. 12. p. 1110.

nes, seu eruptiones morbo concocto fiant, fidelius salutem prænuntiant; infidelius vero, quæ cum cruditatis signis conspiciuntur, quod etiam Galen. in *primo libro de Crisibus* visus est voluisse, cum ibi, si vel etiam sanguis e naribus profuit, crudo morbo, non judicare affirmavit, & Hipp. in *quarto, de vitio rat. in acutis* a) dixerit: *si e naribus fluxerit sanguis cum urinis albis, crassisque & levibus subsidentibus, solvi ægritudinem: & Galen. in primo de Crisibus cap. 8. ita habet: Sanguinis autem profusio, & sudores, & tumores, qui juxta aures fiunt, & reliqui decubitus, si in tempore quidem fiant, opportune prodesse possunt; intempestiva autem nihil juvant.* Hippoc. scribit: in 3. *Epid. b) cap. 7. Mulierem, in mendacium foro decumbentem, habuisse de naribus sanguinis eruptionem, quæ tamen postea interiit. Quod Lavissæ Hyposteni evenisse etiam Hippocr. in libr. 3. Epidemiorum text. 14. c) tradidit. Quod certe ego in multis vidi, sed proxima æstate in quadam juvene, quæ, cum ex abortu febre ardenti duobus mensibus laborasset, eoque tempore habuerit crebras, largas, de naribus eruptiones sanguinis, ipsis que aliquantisper videretur juvari, tamen, quod perpetuo urinas, alvique dejectiones crudas habuerit, ideo labores, dolores, longitudinemque passa est, ac denique mortem obiit. Non tacebo me Venetiis quendam Bononiensem vidisse ardente febre conflictatum, in quo a prima die usque ad decimum quartum, qua die perfecte est judicatus, sanguis e naribus, die nocteque, una cum copioso & assiduo profluvio ventris bilioso virulento, effluxit, qui tamen, etsi dolores, deliria, vigiliæ & fere mortem sustulerit, quia maximas vires habuerit, præter expectationem servatus est. Quibus tamen symptomaticis excretionibus non est fidendum. Sed quid ad excretiones, quæ absque signis coctionis in *Epicratis uxore, Clazomenio, Melidia, Cherione* & in eo, qui in Dealcis horto decumbebat, & in aliis servatis, apparuerunt? Dixerim eas excretiones non fuisse ex iis, quas Galen. cum Hippocr. symptomaticas vocat, sed potius criticas; cum non absque aliqua coctione, tametsi non*

a) pag. 396. lin. 21. & seq. b) Ægr. 12. pag. 1080. c) pag. 1145.

non perfecta, illuxerint. Intelligimus ex Galeno, Hippocrateque, symptomaticas esse, quæ, nullis coctionis signis visis, sed omnino crudo morbo existente, apparent: propterea dixisse has morborum in principio esse malas, neque in principio posse quicquam bene evacuari, ut Galen. docuit *libr. 4. Aph. 22.* hisce verbis: *Quare cum morbi in initio sint semper indicia cruditatis, omnino ut tum mala non sit hujusmodi humorum vacuatio, fieri prorsus non potest.* Et Hippocrates in *secundo Epidemiorum a)* dixit: *Judicatoria signa non statim apparere.* In principio vero morborum omnia esse cruda, vel ex eo cognoscimus, quod Galen. *primo de Crisibus* principium fecerit primum morborum tempus, in quo morbus omnino crudus existit, habereque terminum ad principium coctionis, quæ ubi incipit apparere, augmentum dicitur, eaque perfecta & absoluta, status, quibus duobus temporibus fieri crises omnes Medici noverunt. Quare prædictorum ægrotorum excretiones non fuere ex Hippocratis Galenique sententia symptomaticæ, sed criticæ, cum coctionis quædam rudimenta adfuerint. Namque in *Herophonte* die octava urinæ fuerunt melioris coloris, & residabant in iis pauca, a quibus die nono sudore fuit judicatus; quod vero urinæ non omnino essent concoctæ, ideo recidivam illa excretio minabatur, quando bonarum crifum, ut postea dicemus, duplex sit differentia; quædam enim perfectæ sunt, quibus omnino ægri judicantur, & quædam imperfectæ; hæc aliquo signo coctionis inspecto, id est in augmento, fiunt, illæ omnino coctione perfecta, in statu. In *Epicratis uxore* die undecimo urinæ coloratiores cum multo sedimento fuerunt: & de *Metone Hipp.* die quinto e *dextra nare affatim profluxit sanguis merus, sudavit, judicatus est; a judicio, urinæ tenues subnigræ meliores evant,* quum antea nigræ essent cum nigro sedimento, quæ solent esse omnino lethales. In *Clazomemo* item urinæ perpetuo, ut scripsit Hippocr. *tenues fuerunt, sed boni tamen coloris & multum habebant suspensionum dispersarum.* Atque itidem in *Melidia & Chærione* tenues, & boni coloris, quas ex colore aliquam coctionem habuisse, nota-

a) Sect. I. pag. 998.

vit Galen. Ex hisque esto nobis demonstratum, posse quidem naturam excernere humores, vel etiam crudos, sed hæc excretiones raro bonæ, nunquamque per se, quæ aliquando salutem, cum exitiales plerumque sint, non nisi magnis incommodis, pollicentur; nunquamque ita bonas esse, ut illis nos fidere debeamus. Quibus una si signum aliquod illuxerit perniciosum, omnino exitiales erunt. Itaque colligamus naturam ante coctionem sanguinem sæpius critiche, id est, utiliter excernere, sed neque huic excretioni perpetuo esse fidendum: atque hæc obiter a nobis de hac difficultate dicta sint. Nolui enim ita sicco, ut ajunt, pede lectores ad prædictionem ex particularium humorum singulis excretionibus, de quibus nos postea accuratius, his non præmissis ac cognitis, descendere.

C A P. IV.

De diebus decretoriis ad prædictionem facientibus.

Cum ad singulas humorum excretiones pro salutis ac mortis prædictione descendere minime possimus, ni prius & de diebus decretoriis, & judicatoriis vocatis, atque de crifibus, non minus accurate scripserimus. Horum etenim cognitio videtur necessaria ad rectam omnium excretionum rationem ad prognosin assequendam. Idcirco inprimis de iis sermonem præmittemus. Dicimus itaque, diebus, in quibus morbi finiuntur, has inesse differentias; nam quidam sunt, in quibus observatum est, morbos aut simpliciter resolvi, aut cum aliqua excretionem, aut cum abscessu, aut ægros in iisdem quovis modo interire. De quibus Hippocr. in *3. lib. Prognostic. a)* ait: *Febres autem judicantur iisdem numero diebus, & ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt, simplicissima enim febres, ac signis firmata securissimis, quarto die, aut citius desinunt. Deterrimæ vero, ac signis affligentes difficillimas, quarto die aut citius intereunt.* Ex quibus Galen.

a) Pag. 43. in fine, & 44. initio.

Dies de-
cretorii
quinam
dicuntur.

len. in *Comment.* ait, *dies decretorios* nominari, in quibus morborum fiunt mutationes, aut quod in ipsis ægroti statim liberantur, aut quod in melius mutantur, aut quod moriantur, aut quod in deterius labuntur. Hæ vero mutationes, (quas *judicationes* tiam vocant) fiunt cum quadam evidenti vacuatione, excretioneve, aut abscessu. Itaque ex iis dicimus, dies, quos decretorios, judicatorios, atque criticos Medici vocant, illos esse, in quibus naturæ pugna cum morbo, vel alterius ipsorum victoria apparet; aut in quibus morbos solutos iri, quovis modo nobis indicatur; aut in quibus ægri moriuntur. Pro decretoriis vero complures ac fere innumeri passim apud Hipp. in libris *Epidemiorum*, *Prognosticorum*, & *Aphorismorum* leguntur ac observantur; ex quo multis visum est, quod in omni die possit solvi morbus, omnesque fere dies posse decretorios dici. Hippoc. in 1. *Epidemiorum*, com. 4. a) text. 14. hoc expresse. *Est autem primus decretorius circuituum, qui diebus paribus judicant, quartus, sextus, octavus, decimus, decimus quartus, v. gesimus octavus, trigessimus, quadragesimus octavus, sexagesimus, octuagesimus, centesimus. Et circuituum, qui judicant imparibus diebus, est primus, tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimus septimus, vigesimus primus, vigesimus septimus, trigessimus primus.* Ex in libro quarto *Aphorism.* 36. eosdem expresse; dicens: *Sudores febricitanti si inceperint boni, & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimo quarto, & decimo septimo, & vigesimo primo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto; qui vero non ita fiunt, laborem significant, & morbi longitudinem & recidivam.* Non desunt, qui omnes ad vigesimum usque decretorios fecerint. Dioclet, ut Gal. in 1. *lib. de diebus decret.* cap. 9. scribit, primum & secundum diem non raro decernere affirmavit, forte, quod primo die febres varie resolvantur, atque etiam quod ex Galeno in *lib. 1. de Crisib.* cap. 17. aliquis morbus ad statum pervenire etiam prima die possit; non raroque contingit, ut una die moriantur homines, uti sunt Apoplectici, & qui repente suf-

a) pag. 956.

suffocantur; sed tamen raro crises atque judicia prima & secunda die fieri possunt, quando humores longiori spatio ad maturitatem perveniunt. Tamen non negandum erit, non raro spectari excretiones prima & secunda die, sed hæ omnes prave existunt, ut superiori capite satis est demonstratum. De tertio vero, quarto, & quinto nulli dubitant, hosque dies esse, in quibus non raro judicia animadvertantur. Sextum quoque esse decretorium, Gal. in 3. *de dieb. decret.* concessit, sed plerumque in ipso difficile ac incertum fieri iudicium. In quo die *Larissam virginem* fuisse integre iudicatam Hippoc. *Epid. 1. a) text. 4.* ita tradidit: *Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inborruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidam, sine febre, est iudicata.* Septimum non solum esse decretorium, sed omnium validissimum esse, omnes fatentur. Octavum ex paribus decretoriis fecisse Hipp. nuper vidimus. Et in *lib. 4. Epid. b)* plures ægrotos ea die iudicatos meminit. De nono ab aliquo non dubitatur. Decimum quoque iudicatorium fecisse aliquando visum est Hipp. c) cum dixerit: *Decimo sudavit, sputa subcocta, iudicatus est;* & in 6. *Epidem. d)* mulierem, quam in *Cranone* curavit, decima die sudores, ut Galeno placuit, bonos habuisse, scriptum reliquerit. Gal. in *Comment. Historiæ Pythionis* non plane e numero decretorium dierum detrahendum decimum diem affirmavit: idem de duodecimo & tertio decimo dicunt, cum tamen raro aut nunquam, & neque recte hi dies iudicent. Decimum quartum post septimum præcipuum obtinere locum Gal. docuit. De decimo quinto, & decimo octavo, qui inter decretorios vere recenseri non debent, dicunt, quod in ipsis & in singulis aliis aliquando morbi resolvuntur. Ceterum etiam aliquando in iis omnibus morbus aliquis possit iudicari, tamen non hos omnes judicatorios merito Galen. & alii Medicinæ Auctores fecerunt, sed eos tantum, in quibus frequentes & multæ iudicationes morborumque mutationes spectantur. At ut vere iudi-

Z Z 2

a) Ægr. 12. pag. 1110. b) pag. 1121, in fine text. 3. c) Lib. 3. *Epidem.* pag. 1059. Ægr. 1. in historia Pythionis, d) Sect. 3, text. 5. p. 1174

judicatorii cognoscantur, Hippocratis regulæ erunt observandæ. Quando non omnes dies, sed eos tantum, qui quaternis septenisque circuitibus dierum fiunt, esse decretorios Galen. in primo Epidemiorum, hisce verbis expressit. *Ostendimus vero in lucubratione de diebus decretoriis, omnium esse decretoriorum validissimos, qui quaterno, vel septimo circuitu fiunt.* Sed de horum cognoscendorum regula Hippocratem nunc audiamus, qui in libro 3. Prognosticorum a) ita habet: *Itaque primus impetus hunc in modum finitur, secundus vero ad septimum producitur, tertius ad undecimum, quartus ad decimum quartum, quintus ad decimum septimum, sextus ad vigesimum.* Hi ergo ex morbis acutissimis per quatuor ad viginti ex additione terminantur. Et in secundo libro Aphorismorum 24. *Septenorum quartus est index, alterius septimanæ octavus principium.* Est autem & undecimus contemplabilis, ipse enim quartus est secundæ septimanæ. Rursus vero & decimus septimus contemplabilis, ipse siquidem quartus est a decimo quarto, septimus vero ab undecimo. Ex quibus supra viginti si addamus quatuor, vigesimum quartum decretorium faciemus, & ab ipso addentes secundum quaternarium, cujus principium est vigesimus quartus, faciemus vigesimum septimum, & hoc ordine, trigesimum primum, trigesimum quartum, trigesimum septimum, quadragesimum, quadragesimum quartum, quadragesimum septimum, quinquagesimum primum, quinquagesimum quartum, quinquagesimum septimum, sexagesimum, sexagesimum quartum, sexagesimum septimum, septuagesimum primum, septuagesimum quartum, septuagesimum septimum, octuagesimum, octuagesimum quartum, octuagesimum septimum, nonagesimum primum, nonagesimum quartum, nonagesimum septimum atque centesimum. Quare tot erunt dies decretorii vocati, in quibus sæpissime morborum fiunt mutationes & judicia, & solutiones; addunt quoque Hippoc. & Galen. tertium, quintum & nonum, ut ex libro quarto Aphorismorum b) apparet. Non minus

a) pag. 44. lin. 2. b) Aphor. 36.

ms & sextum. Hippoc. vero hos omnes dividit in decretorios atque in indicatorios. Hos esse quartum septimi, undecimum decimi quarti, & decimum septimum vigesimi, & vigesimum quartum vigesimi septimi, & trigesimum primum trigesimi quarti, & trigesimum septimum quadragesimi, & sic de aliis omnibus, primus quaternarius indicat, quod in altero est futurum, & tertius quod in quarto, & quintus quod in sexto & ita de aliis. Et hoc est, quod Hippoc. in Aphorismis a): *septenorum quartus est index.*

De quo Hippocr. in 4. Aphor. 71. ita habet: *Quibus septima judicatur, bis nubeculam habet quarta die urina rubram, & alia ex ratione, & Galen. in comment. ait: Nam cum quarta dies sit index, quemadmodum ipse edocuit, & qualis sit futura septima præmonstret, omne quod ipsa dignum effatu signum coctionis apparuerit, futuram septima die judicationem ostendit, adeo quod non solum rubra aliqua nubes in urina apparens, antea non visa, judicationem significat; sed & alba multo plus ipsa, adhuc autem magis enæorema, (latine crassamentum quoddam suspensum, & velut conglobata nubecula, media in urina pensilis, dici potest) æquale atque consistens, sibi que ipsi coherens, crisis fore prænuntiant. Si vero velociter admodum morbus moveatur, & mutatio coloris & consentientia, sunt sufficientia signa future judicationis: tenuis itaque urina, si mediocriter crassa efficiatur, & si alba rubra fiat, in tali morbo judicationem significat. Ex quibus apparet, quod coctionis signis non tantum in urinis, sed in aliis quoque excrementis, quarto die, vel aliquo alio die, contemplabili, vel indice apparentibus, septimo futura bona judicatio nobis indicabitur; & sic mala, eodem die cruditatis & malignitatis signis conspectis. Quam rem maxime a Galeno in Commento illustratam habemus. Coerion b) vigesimo judicatus, decimo septimo, qui est vigesimi index, habuit urinas melioris coloris cum subsidencia. Quare ita re contemplabiles indicesque dies ideo sunt appellati, quod perpetuo indicent judicationes in altero quaternario futuras; & decretorii, quod ipsi judicent: sed aliquando confunditur*

Zz 3

hic

a) S. c. 2. 24. b) Ejus vide historiam lib. 3. Epidem. Ægr. 5. p. 1072.

hic ordo, ut quandoque indices fiant decretorii, & decretorii indices. Quare tot sunt dies vere decretorii & indices, quot in febribus continuis ad prædictionem considerantur, & ipsorum loco est circuitus accessionum numerus in febribus intermittentibus: nam, ut Hippocr. a) habet *tertiana febris septem circuitibus terminatur*; atque quarta accessio erit index septimæ, ex ipsa poterimus ferre iudicium de septimæ exitu. De qua re Galen. in lib. 3. *Prognost.* ita scripsit: Ut enim per febres continuas numeramus omnes deinceps dies in præsentionem futuræ indicationis; ita per intermittentes annotationes, ut, quod per continuas septimus dies valet, id per intermittentes septima circuitio præstat: ob id igitur exquisita tertia septem circuitibus, non diebus septem; iudicari natura solet; quin etiam, quod quartus dies a principio numeranti adversus septimum est, id quarta circuitio adversus septimam circuitio. Quartus enim dies septimi index est, & item quarta circuitio septimæ index. Itaque in intermittentibus febribus accessiones, atque in continuis, dies observamus, qui, ut dixi, sunt partim *judicatorii*, quod in ipsis fiant in morbis mutationes & iudicationes, partim *indicatorii*, quod indicent in altero quaternario mutationes & iudicia. Adduntur alii, qui vocantur *intercalares* atque *intercidentes*, cujusmodi sunt, tertius, quintus, sextus, nonus, vigesimus primus, in quibus quandoque fiunt iudicationes, sed tamen raro, & que neque bonæ, neque certæ sunt; quia nimirum fiunt a natura morbo irritata ac provocata, ex quo aliquibus etiam *provocatorii* fuere nominati. Ceteri alii omnes dicuntur *non decretorii*, uti, est primus, octavus, decimus, duodecimus, decimus tertius, decimus quintus, & decimus sextus, decimus octavus, & decimus nonus, atque alii item plures omnes, quippe qui ultra decretorios, indices, atque intercidentes sunt; atque tot sunt dies decretorii & ipsorum præcipuæ differentia, de quibus qui plura desiderant, legant libros Galen. *de Diebus Decretoriis*, & quorundam recentiorum Medicorum, qui de

Dies intercalares atque intercidentes quinam.

a) Aphor. Sect. 4. 59.

his satis accurate scripserunt. Nunc unum, priusquam de prædictione ab ipsis diebus agamus, superfluisse nobis attingendum, certe scimus, quod a multis sane, quo scitu difficilius, eo avidius desideratur, quippe de causis dierum criticorum, de quibus sane quædam attingam, et si meum non sit de hac re accuratius agere. Jam sciunt omnes, plures causas a viris eruditis afferri. Pythagoreorum plures ad vim numerorum retulisse dies decretorios dicitur, quod Deus natura que certis numeris gaudeat: Astrologi ad varios aspectus stellarum errantium & fixarum; alii ipsorum, ut Galen. ad lunæ aspectus; alii ad solis lunæque speciatim aspectus, eo modo, quo quidam viri eruditissimi studuerunt probare maris fluxum & refluxum, augmentum & decretionem exinde concitari: *Amatus Lusitanus*, Medicus Hebræus, ad harmonicam consonantiam: *Ludovicus Lemosius*, qui de prædictione doctissime scripsit, naturam fecit crasium, criticorumque dierum, auctorem, præsertimque expultricem, humoris copiam, accessiones, morbos ipsos, atque ambientis naturam: *Hieronymus Fracastorius*, Philosophus & Medicus præclarus, ad motum proprium humoris melancholici omnem dierum criticorum causam retulit: Nos vero non ad hujus solum humoris motum, sed bilis atque pituitæ; ita ut ex propriis motibus humorum exuberantium mutationes iudiciaque in quibusdam terminatis diebus fiant. Humores enim biliosos & acutos scimus nos alternis diebus moveri, quaternis crassos melancholicos, atque istos, quondie pituitosos. Hinc Hippocr. in 4. lib. *Aphor.* 61. scripsit: *Febricitanti, nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet reverti*: quasi febres, omniumque maxime ardentès, diebus imparibus, ex acutorum humorum, a quibus excitantur, natura, apta moveri de tertio in tertium, iudicari optimum sit. Quod Galen. in libello *Dogmatum Hippocr.* confirmat, dicens: *acutos morbos magna ex parte diebus imparibus iudicari*. Qui etiam in 3. *Epid.* scriptum reliquit, easdem febres solitas esse accedere diebus imparibus; proinde rarissimum esse notat, quod Hippocr. in illo libro a) dixerat, quippe plerosque ægro-

Dierum critico- rum causa.

105

a) Lib. 3. *Epidem.* pag. 1085.

tos in ea constitutione habuisse accessiones diebus paribus. Quod egregie Hippocr. in 1. Epidem. a) ita expressit: *Quæ diebus paribus accedunt, paribus judicantur, quorum vero sunt in imparibus accessiones, imparibus judicantur.* Ex quo Hippocr. dies criticos coincidere cum accessionum motibus affirmat. Quam rem Galen. in com. perbelle notavit hisce verbis: *Septus fieri in accessionibus judicium, tum quod in iis humores vehementer moveantur, & veluti ebullientes erumpant sanguinis eruptione, vel sudoribus, vel vomitibus, vel dejectionibus, vel hæmorrhoidibus, vel menstruo in mulieribus: tum propterea, quod id temporis ad excernenda illa impellatur natura, simul quod gravata & afflicta ad excernendum irriteretur, simul quod illis magis fasis & discretio noxiorum humorum promptior & judicium fiat proclivius.* Quare ab una eademque causa & accessiones & dies judicatorios fieri, est necessarium. Hinc Hippocr. ex accessionum varietate, id est, ab ipsis paribus accedentibus pares dies criticos constituit, & impares ab accessionibus imparibus. Quos ipse in 1. Epid. com. 3. b) text, 14. ita expressit, dicens: *Est autem primus decretorius circuituum, qui diebus paribus judicant, quartus, sextus, octavus, decimus, decimus quartus, vigesimus octavus, trigessimus, quadragesimus octavus, sexagesimus, octuagesimus & centesimus.* Circuituum vero, qui judicant imparibus diebus, primus, tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimus septimus, vigesimus primus, vigesimus septimus, trigessimus primus. Quoniam vero fit, quod raro exsuperant humores puri & simplices, sed mixti, biliosis fere perpetuo melancholicorum ustorum portio aliqua permiscetur, & non raro pituitosorum; ideo non simplices biliosorum, aut melancholicorum, aut pituitosorum motus apparent: quare ab eadem causa fiunt dies judicatorii, ex qua accessiones. Sed dicit lector, a quibusnam fiunt accessiones? a motu proprio humorum; & si rursus proprii humorum motus a quo fiunt, petierit, dicam nondum vere cognitum esse, neque ad nos pertinere questionis istius resolutionem. Humoribus itaque motui

a) Sect. 3. pag. 964. b) Pag. 965.

tui addimus quoque naturam ac excrettricem facultatem; hæc excernit, quod concoctrix debito tempore concoquit, proinde servat certos dies ad excretionem faciendam, qui sunt, ut dictum est, dies vere decretorii, quos divisimus in *decretorios, indices, atque intercidentes seu provocatorios*, in quibus & in aliis quoque, quos *non decretorios* vocavimus, aliquando natura ante tempus excernens, irritata aut provocata humorum aut qualitate acri venenosa, aut copia humorum, mutationes morborum atque judicium facit. Atque hæc obiter a nobis de hac re dicta sufficiant.

C A P. V.

De prædictione a diebus decretoriis.

Ex diebus criticis seu decretoriis & salutem & mortem Medici prænoscent, quatenus in ipsis signa coctionis & alia bona apparent, ex quibus, quarta die observatis, aut crisi futuram septima, aut morbi quovis modo solutionem merito omnes sperant. In morbis spirituosarum partium sputa, in febribus urinas, atque in ventris affectibus dejectiones Medici debent observare. Quæ omnia in die aliquo decretorio, aut indice, bona conspecta, sanitatem futuram denotant; & quæ cruda, ut dictum est, longitudinem, laborem, dolorem, recidivam, aut demum mortem ipsam: una vero cum signis exitiosis crudæ urinæ in febribus, aut sputa in morbis spirituosos, & in ventris affectibus dejectiones, mortem procul dubio in proximo altero decretorio; quod *uxori Dromeada* a) contigit, cum quarta die (quæ obiit sexta) comatosa, stillas sanguinis ex naribus habuerit, cum urinis paucis oleosis, quæ sunt perniciofa signa in quarta die, quippe signa decretoria. Signa vero coctionis & bona, etsi conspiciantur in intercidentibus diebus, quicquam certi ad prædictionem non significant, sed potius mala esse suspicandum erit; tamen non negandum quod

A a a

a) Lib. 1. Epidem. Ægrot. II, pag. 987.

Judicationes bonæ vel malæ quibus diebus fiunt.

que fit, quosdam servatos sexta die, sed rarissime & non sine recidivis. Observant quoque optimum esse, si imparibus diebus morbi acuti, febresque præsertim ardentes, signa bona habuerint, certumque præfagium facere dicunt; incertum, non bonum, & cui non sit fidendum, si paribus diebus, in prædictis acutis morbis, vel signa coctionis vel mutationes conspiciantur, ex quo Hippocr. ut dictum est in 4. lib. Aphor. 61. dixit. *Febricitanti, nisi in diebus imparibus febris reliquerit, solt reverti*: quod tamen falsum esse Galen. in Comment. clare demonstravit, ac etiam Hippocrat. in 3. Epidem. a) 3. tit. confirmavit, cum dixerit: *Accessiones plerique diebus paribus habebunt*. Quod tamen rarum fieri, Galen. in Comment. docuit; cum proprium sit omnium ardentium febrium & peracutorum morborum, imparibus diebus ut resolvantur. Malasque propterea, non fideles judicationes esse, quæ eveniant diebus paribus, Galen. in 3. Epidem. ita docuit: *Si accessiones diebus paribus fiunt, a principio statim ad sextum diem, pessimum indicium fore prænunciant. Interim in longum producendum morbum. At si quidem admodum moveantur, quarto die pravam habentem accessionem ad diem sextum de vita decedere*. At hoc plerumque veritatem habet, quoniam non pauci fuerunt recte sexta quoque die judicati, cujusmodi fuit virgo Larissæ, de qua Hippocr. b) ita habet: *Sexto ex navibus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre, est judicata*, & Galen. in 6. Epidem. mulierem, quam Hippocr. c) in Cramone curavit, decima die habuisse bonos sudores statuit. Colligimus itaque quod morbi accedentes diebus imparibus, iisdem judicari debent, & ubi paribus hi judicentur & resolvantur, quicquam boni ac certi non habere. Contra quoque diebus imparibus longos, ut Galen. in lib. 3. de Dieb. Decret. tradidit, morbos judicari, qui paribus moveri deberent, bonum non erit, im-

a) Pag. 1085. b) Lib. 3. Epidem. Ægr. 12. pag. 1110.

c) Vide Lib. VI. Epidem. Sect. 3. text. 5. pag. 1174.

paribus scilicet moveri & judicari, judiciumque neque bonum majori ex parte fiet. Atque hæc sunt de prædictione a diebus decretoriis, a quibus potius tempus futurorum judiciorum in morbis, & resolutionum prænoscutur, quam vere quicquam certi ad salutem haberi queat. Nam signa coctionis, etsi in diebus decretoriis bona esse constant, tamen eadem erunt, & idem significabunt, in omnibus diebus conspecta; etsi negandum tamen non sit, salutis signa, in diebus decretoriis conspecta, longe certius & fidelius salutem prædicere, & mortem crudelitatis signa, eaque prava. Ad damus regulam aliam ad prædictionem a decretoriis diebus, quam Hippoc. in lib. 3. Prognost. a) 33. ita expressit: *Si quibus horum capit dolor primo die, quarto premuntur magis, septimo vindicantur. Plerique eorum incipiunt dolore vexari tertio die, quinto consuetantur magis, deinde vindicantur nono aut undecimo. Quod si quinto die incipiunt dolore vexari, & alia quoque secundum rationem ipsis ex prioribus accedant, decimo quarto morbus finietur*. Sed his præmissis potius in gratiam crisiū cognoscendarum, ad ipsas modo declinemus.

C A P. VI.

Quid Crisis sit, quotuplexque, & quomodo fiat.

Præmissimus accuratam criticorum dierum tractationem, ut crisiū quoque cognoscendarum cognitio illustraretur; cum diversarum crisiū ratio possit commode in dierum criticorum causas referri, quod propterea tunc temporis ad excretionem natura moveatur, illisque statutis diebus humores noxios excernat. Sed hæc inferius accuratius cognoscetur, si modo quædam, etiam scitu necessaria, præmiserimus, nimirum in primis quid ipsa crisis dicatur, quotque habeat differentias atque causas. Quod ad primum attinet, per crisiū omnes fere intelligunt naturæ & morbi conflictum, seu me-

Aaa 2

Crisis
quid,
lius

a) Pag. 46. lin. 5. & seq.

lius iudicium, unde dies critici, id est, judiciales, dicti sunt a *krino*, quod est iudico, aut a *krisi*, id est iudicio, quod in ipsis de naturæ morbique exitu fiat iudicium. Neque hoc nomen a Medicis inventum putat Galen. at a quopiam vulgari potius, qui cum istis adesset, ipsa re cogente ita pronuntiavit, quod iudicium tunc de vita ægrotantis ageretur: neque enim Medicorum aliquis, ut ait Galen. primus invenit id nomen, sed omnino necessarium fuit, ut qui præsens esset, conturbaretur, arque ideo exclamaret, & *crisin*, id est, iudicium rem ipsam nominaret, aut *apo tu krinein*, id est, fecerino, quod in optima veraque crisi humores noxii secernantur, & postea excernantur, ut Galen. *in lib. 2. Aphorism.* docet. Per *crisin* vero plures plura intelligi voluerunt. Nam teste Galen. *in primo lib. de crisib. cap. 1. & 2.* quippe aut subitam in morbo mutationem, aut ad meliorem statum inclinationem, sive solam agitationem, quæ antecessit, vel omnem morbi solutionem, aut illam tantum, quæ bona fit. Ceterum Galen. *in Libro tertio de Crisibus, Cap. 1. & 2.* dixit: *Crisin esse subitam præcipitemque in morbo mutationem, vel ad sanitatem, vel ad exitium factam. Idem in libr. 2. Aphorism. 13.* ita expressit. *Crisis, (id est iudicatio) est subita in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem mutatio. Fit autem natura separante a bonis mala, & ad excernendum præparente.* Hujusmodique permutationes, quando repente in morbo fiunt, Hipp. *crises*, iudicationes vocare solet, in quibus nonnunquam integra sanitas restituitur, aut moritur æger; nonnunquam vero magna fit ad salutem, vel ad mortem permutatio, ut Galen. *in eod. lib. Aphor.* affirmavit. De qua etiam *in libr. 3. de Crisibus* dixit: *Sola igitur subita ad sanitatem conversio simpliciter crisis nominatur, & quidem omnino fit per manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus. Quicumque enim aliter quieverint, malignius retrocedunt:* antecedit autem hujusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Quare ex Galeno *Crisis*, uti dictum est, subita præcepsque in morbo mutatio est, vel ad sanitatem, vel ad mortem. Hanc malam & istam bonam *Crisin* vocat Galenus *in libro tertio de Cri-*

Crisibus. Verum Galen. tametsi, ut dictum est, *in primo libro, de Crisibus cap. 1.* scripserit subitam in morbo mutationem, inclinationem ad meliorem statum, solam agitationem, quæ bona tantum est, *crisin* appellari posse, tamen *in libro 3. de Crisibus cap. 1. & in 2. Aphor.* apertius *crisin* distinxit a morbi solutione, quæ fit aut morbo emarcescente, aut ægroti viribus paulatim dissolutis; mutationemque subitam in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem, *Crisin* esse voluit, proptereaque hujusmodi permutationes, quando nimirum repente in morbo fiunt, & in quibus nonnunquam integra sanitas restituitur, aut moritur æger, nonnunquam vero magna fit ad salutem, vel ad mortem permutatio, *Crises*, seu iudicationes Hippocratem vocasse, dixit. Quas *Criseos* in morbis mutationes Hippoc. breviter sane, sed divine hisce verbis *in primo Epidem. a)* est complexus. *Ad salutem aut mortem, vel inclinatio ad melius, aut ad pejus:* quod omnes in morbis, ut Galen. ait, mutationes sint vel statim ad salutem, ut optimæ *crises*; aut ad mortem, ut pessimæ; aut ad melius inclinare aut ad pejus; has imperfectas & malas *crises* vocant, illas bonas & perfectas. Sed Galen. *in lib. 3. de Crisibus cap. 1.* sex ait esse omnes numero mutationes, quæ in morbis observantur; primas duas esse ad salutem atque interitum subitas mutationes, quas bonas & malas *crises* vocat; duas alias, quæ paulatim, non confertim & subito fiunt, aut morbo quidem emarcescente, aut viribus ægroti dissolutis; alias duas mistas ex his atque ex primis, quippe ex iis mutationibus, quæ paulatim & confertim fiunt; quando nimirum subita quidem aliqua in morbo ad melius vel ad pejus mutatio facta fuerit, & deinceps usque ad omnimodam solutionem, vel mortem reliquum totum emarcuerit: ita ut exempli gratia, si quis febrim prima die aut excretionem, aut abscessum, aut decubitu fuerit non perfecte iudicatus, postea nulla amplius facta mutatione, sensim ac sensim reliquum morbi consumatur, aut sensim viribus dissolutis ægri intereant. Addamus duas alias, non

*Crisinum
differen-
tiz.*

non dixerim mutationes, sed potius solutiones morborum ad sanitatem, aut virium ad exitium. Atque tot sunt in morbis mutationes, quas, etsi non proprie, dici crises posse asserimus. Ceterum veræ crises quatuor tantum sunt, quippe subitæ mutationes ad sanitatem & ad mortem, aut ad melius, aut ad pejus. Ex quibus has primo colligimus esse Crisium primas differentias, quippe primam subitam mutationem ad sanitatem, quæ est perfectæ optimæ Crisis, quod omnino ægrotum a morbo liberet; & alteram ad mortem, quæ perfectæ, & pessima, cum continuo ægrotum interimat; tertiam ad melius, quæ est bona sed perfectæ, propterea, quod non prorsus hominem sanet; atque quartam ad pejus, quæ & ipsa pessima est ac imperfectæ, quod & ipsa non continuo hominem perdat, sed paulo post. Longe plures differentias alii fecerunt Crisium, quippe quod ipsarum quædam bonæ, quædam malæ sint, quædam perfectæ, quædam imperfectæ, quædam fideles & certæ, quædam non, quædam manifestæ, quædam obscuræ, quædam periculosæ, & quædam citra periculum, & demum quædam per dies indicatorios significatæ, & quædam absque ulla indicatione præruptæ. At quod eæ omnes differentiæ bonis ac malis comprehendantur, propterea de bonis tantum & malis agemus. Quandoquidem quæ bonæ sunt certe fideles, perfectæ aut imperfectæ, manifestæ aut obscuræ, diebusque indicibus significatæ, citraque periculum existunt. Contra malæ quippe infideles, non die decretorio significatæ, obscuræ, imperfectæ, periculosæque. Sed priusquam de iis agamus, videamus prius, a qua causâ crises fiant, quam rem Galen. in lib. 2. Aphorism. de veris crisisibus, ita expressit: *Fit autem natura separante a bonis mala & ad excernendum præparante. Non temere igitur in tali turbatione graviter se habent.* Ex quibus patet naturam ipsam esse quæ, humores dum studet bonos a malis segregare, malosque excernere, crises faciat. At alias a nobis demonstratum est, naturam ipsam ad crises faciendas moveri, aut ab humoribus noxiis plane secretis a bonis, aut ab iisdem etiam nondum separatis a bonis, qualitate, vel copia expultricem internorum visce-

Crisium
causâ.

cerum molestantibus. Ex quo & naturam & humores crisisium causas esse, liquido constabit. At has crises ab aliis in morbo factis mutationibus distinguunt excretiones aut abscessus subsecuti. Propterea crises perfectas optimasque dicimus, in quibus humores noxii omnino fuerint excreti, posteaquam ipsos a bonis natura separaverit, quod concoquendo agit. Aliarum vero mutationum in morbis vere non criticarum, quas verius solutiones appellant, aliæ quidem causæ existunt, quippe vincente natura, aut humores crudi, crassi ac lenti, ad motum difficiles, sed coctione primo extenuandi, & absumendi, quo morbus paulatim marcessit, usque ad omnimodam sanitatem; aut morbo ipso vincente, eique natura succumbente, virium prostratio, qua natura paulatim a morbo consumitur; atque hoc est, quod Galen. in 3. lib. crisisibus cap. 10. ita habet: *Est autem primum & maximum in morbis mortalibus signum, quod sine crisi mors sit subsecuta, virium imbecillitas.* Nam virtus ita prostrata ad pugnam contra morbum non excitatur. Atque hæc de crisisium causis in communi, quas accuratius etiam postea de singulis crisisium differentiis acturi explicabimus. Nunc videamus, quinam morbi crisisibus terminentur, seu judicentur, & qui non.

CAP. VII.

De morbis, qui per Crisim terminantur, & de iis, qui absque Crisi finiuntur.

Acutos tantum magnosque sive vehementes morbos crisisibus terminari, vel ex eo cognoscetur, quod nunquam in parvis crises fieri observentur. De veris autem loquimur, quæ teste Galen. in lib. 3. de crisisibus cap. 4. omnino fiunt per manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus. Demonstratum quidem est has crises naturam movere, irritatam vehementer a magnitudine seu vehementia morbi, quod idem est, ac sic dixerimus, a quantitate accidentium, quibus magnitudo sive vehementia morbi, ut docuit Galenus in eodem libro de crisisibus, dignoscitur. Necessarium enim est, ut ipse quoque in secundo lib. Aph. ait: *ob morborum magnitudinem, ac casuum vehe-*

Morbi
quinam
per crisin
terminantur,
quinam
vero non,

mentiam vel cito vires prosterni, adeo ut homo moriatur, vel ad noxiorum humorum excretionem excitari, si modo, quos invaserint, exsuperent, bonam sequi judicationem, sin autem exsuperentur, malam. Ex quibus constat magnum vehementemve, quod idem esse ex Galeno in nuper citato lib. 3. de crifibus constat, morbum crisi tantum judicari ac terminari, a parvo enim natura non irritatur ad excretionem. Hinc Hippocr. in libro secundo Aphorismor. 13. ait: *Quibuscunque judicatio fit, his vox gravis ante accessionem est.* Natura enim, ut in comm. docet Galen. separante a bonis mala & ad excernendum preparante, non temere in tali turbatione graviter ægroti se habent. Hinc præcedunt accidentia multa & magna, quæ & valde turbant exagitantque ægrotos, tum etiam quæ timorem infpicientibus, ut, ait: Galen. in 3. de crifib. cap. 2. inducant; licet deceat Medicum generosum neque turbari, neque futurum eventum ex ipsis symptomatibus ignorare. Quam rem probe expressit Galen. in 3. de crifib. cap. 10. hisce verbis: *Futuram autem præcognitionem ex eo, quod urgeatur, ac vehementer irritetur natura a morbo, atque ex subita præter rationem circa corpus facta perturbatione: omnino enim fit aliqua novitas, quando crisis futura est, vel circa respirationem, vel circa mentem, vel auditum, vel visum, vel ferendi facilitatem, vel circa aliquod eorum, quæ sæpe diximus, quæ uno nomine summam judicaria accidentia, & signa appellamus.* Quare etiam, quod ab Hippocrate in Aphorismis a) dicitur, quibuscunque crisis fit, his nox molesta, quæ antecedit accessionem, est ipsum, quod nunc nos dicimus. Addimus quod crises, cum fiunt in morborum accessionibus, (concurrere enim in idem tempus crises, cum morbi accessione Galen. docuit) etiam in morbis, habentibus accessiones, manifestius fiunt, qui omnes magni vehementesque sunt. Quare colligamus morbos magnos ac vehementes per crises terminari, nequaquam vero parvos & exiles, a quorum parvitate (quando parvi dicantur, in 3. de crifib. cap. 24. ex Galeno, qui multis magnisque symptomatibus carent) cum

a) Text. 2. Aph. 13;

cum natura ad excretionem irritari nequeat. Hinc Galen. in secundo libro Aphorismorum, dixit, acutos magnosque morbos in parvo tempore magnas facere mutationes, quarum quæ repente fiunt, crises Hippocratem appellare. Magni itaque morbi sunt, qui per crises judicantur, & parvi citra crises, quod, ut dictum est, ab ipsis natura non irritetur ad humorum excretionem. Sed hoc tamen accuratius erit cognoscendum; cum, ut Galen. monuit, debiles quidem & parvæ febres quandoque valde malignæ sint. Sæpe enim Medici decipiuntur, cum febres exterius debiles & parvas observent, putantes vere parvas & debiles esse, cum tamen valde magnas esse reipsa comprehendatur; cum præsertim (etsi calore vehementi carere exterius videantur,) multa sævaque accidentia habeant, a quibus magnæ & non parvæ sunt, veluti sunt vigiliæ, deliria, difficiles respirationes, inquietudines & alia hujusmodi, quæ magnum esse morbum testantur. Hinc Hippoc. phrenitides quasdam debiles, imbecilles, & obscuras vocavit in Prorrheticis a) valde phreniticas. Quare hi morbi (quos merito Medici malignos appellant) crifibus solent terminari, quod & ipsi habeant accidentia multa & magna, quibus natura ad excretionem humorum noxiorum potest irritari, & excitari. Sed jam doceamus, quibus signis futuræ crises possint prænosci.

CAP. VIII.

De signis crises futuras significantibus.

Cum cognitum a nobis sit, morbos magnos vehementesque tantum per crisin terminari seu judicari; nunc videndum est, quibusnam signis crises futuræ prænoscantur: sed de perfectis cognoscendis sermonem faciemus, cum eæ certa ratione, teste Galeno, in tertio de Crifibus, capite quarto, præsciri possint; veluti imperfectæ non certa ratione, sed conjectura potius possunt prænosci: qua notitia Medici (quod maximum in

a) Lib. 1. text. 34.

Crises unde futuræ prænotantur.

in medicina est) possunt præcognoscere, & prædicere futuras crises, & quo tempore fient, & etiam, ut paulo post docebitur, qualibusnam crisis seu excretionibus, sive abscessibus, sint futuræ. Itaque vere quidem a nobis scriptum est, non nisi morbos magnos vehementesque per crisin terminari, atque hos etiam non terminari per crisin, ni virtus satis in corporibus robusta & firma fuerit: si modo verum est, crisin fieri morbo naturaque invicem colluctantibus; quo pacto enim natura prælanguida pugnam audebit tentare cum morbo gravissimo? Ob morborum enim magnitudinem ac casuum vehementiam Galen. dixit, vires vel cito prosterni & nullam fieri crisin, vel ad noxiorum humorum excretionem excitatas, moliri evacuationem. Quare in magnis vehementibusque morbis, & in corporibus robustis certo poterimus crises prædicere, & quo majores vires, & una robustiores erunt, eo certius & citius poterit crisis prædici. Ceterum cum nobis non satis sit, hoc cognovisse, quippe in magnis morbis, viribus existentibus firmis, futuras crises certo prædicere nos posse, sed opus esse, ut etiam instantes crises animadvertamus & possimus assidentibus, ac etiam ægrotis, si salutare futuræ sint, eas præfagire; ideo omnia illa signa, quibus crises instantes innotescunt, nunc describemus. Quæ ex Hippocrate, atque Galeno, sunt Ægrotantium corporum turbationes vehementes, morbi idea, magnitudo, natura, motus, mos, coctiones, cruditates, rigores, anni tempus, regio, præfens constitutio, ægrotantis natura, ætas, victus, antea acta, & alia hujusmodi similia. Ex his enim Galen. lib. 1. de Crisib. cap. 8. & in secundo libro Aphorismorum instantes, ac futuras crises prænotari tradidit. Ceterum horum quædam particulatim videntur facere ad crises has futuras, quædam ad bonas atque malas cognoscendas, & quædam ad tempus, quod sint expectandæ, quod interstinguendum. Hoc enim denotare videntur dies indicatorii, in quibus aliquod criticum signum illuxerit, sive in humoribus concoctio, sive cruditas, sive aliud signum. De quibus Hippocrat. in libro quarto Aph. 71. ait: *Quibus de septimo futura est crisis, vis urina rubram die quarto nubeculam*

lam habet, ceteraque pro ratione. Ex moru vero morbi aut celeri, aut tardo, itidem cognosci Hippoc. in libro primo Aph. 12. sic indicavit. *Exacerbationes vero & constitutiones morborum indicantur tum morbi ipsi, tum tempora anni, tum periodorum proportionis inter se observatio, sive ea quotidie, sive alternis, sive majori intervallo fiant: sed ex iis, quæ postea apparent, indicia sumuntur; veluti in pleuritide sputum, si statim initio appareat, breve fore denunciat, si vero posterius conspiciatur, longum.* Ad bonas vero atque malas crises denotandas, coctiones & cruditates facere videntur. Idem fere & morbi idea quippe videtur notare, utrum evacuatio ei proportionem respondeat, & an sit bona: mos morbi itidem ad bonam vel malam crisin agnoscendam facit, qui a signis supervenientibus, teste Galeno, aut bonis aut malis denotatur. Hæc omnia signa privatim ad bonas malasque crises cognoscendas faciunt, de quibus posterius nos accuratius. Reliqua vero faciunt ad judicandas crises simpliciter futuras, quippe quæ sunt, turbationes ante crisin, & simul omnia signa, quæ critica dicuntur, magnitudo morbi, virium robur, naturæ morborum, & humorum morbos facientium, non minusque ægrotantium corporum victus, antea acta ætas, anni tempus, regio, status præfens atque similia. Ex his tamen omnibus tria videntur sufficere ad prænotandam crisin, quippe acutos magnosque morbos, magnas turbationes, atque virium robur. His quidem visis necessario fiet crisis. Etenim virtus, a vehementi acutoque morbo maxime turbata, necessario aut exstinguetur, aut ad pugnam vehementer irritata, ad excretiones noxiorum humorum inclinabit. Si enim prælanguida citra crisin succumberet morbo, ac exstingueretur, robusta vero non poterit, nisi facto conflictu superetur: sed in eo conflictu necesse est aliquam humorum erumpere excretionem, aut bonam aut malam; bonam natura morbum superante; malam a morbo natura superata. Alia vero, etsi non præcipue crisin indicent, tamen maxime adjuvant futurarum crisi cognitionem, quæ inquam sunt, morbi idea seu species ea ratione, qua signa appareant proportionatæ excretionis futuræ ad eam speciem morbi, ut si-

Ex natura viribus.

Ex morbi idea.

gna sanguinis erupturi in febribus ardentibus, coctiones, & cruditates. Motus quoque morbi celer vel tardus; quando tardi motus morbi raro aut nunquam crisi judicentur: morborum item naturæ; ætas, natura, victus, antea acta ægrotantis; tempus anni, præfens constitutio, & regio, quæ omnia maxime faciunt ad confirmandum futurarum crisiū iudicium. Sed age singula hæc signa consideremus accuratius, & primo ex Hippocr. qui in lib. 2. Aphorismor. 13. ita scripsit: *Quibus crisis fit, iis nox gravis ante accessionem, quæ vero subsequitur, magna ex parte levior existit.* De signis iis, ægrotos ante crisiū turbantibus, Hippocrat. in 1. Epidem. comm. 1. a) text. 25. usque ad 56. ait: *capitis, colli dolores & gravitates cum febribus, & sine febribus, phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex iis quidam subito moriuntur.* In ardentibus autem ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii contentio, neque cum dolore corripit, bis e naribus sanguis erumpit. At vero quibus totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores & fastidia sunt, biliosa post aut pituitosa vomunt. De quibus clarius Galen. in lib. 2. Epidem. & in lib. 3. de Crisib. cap. ita scripsit: *Sola igitur subita ad sanitatem mutatio simpliciter crisis nominatur, & quidem omnino fit per manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus. Quicumque enim aliter quieverint, malignius retrocedunt.* Antecedit autem huiusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Nam & difficiles tolerantie, & vigilia, & deliria, & graves somni, & difficiles anhelitus, & vertigines tenebricose, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi & multorum aliorum membrorum, nonnullis vero aurium sonitus, & vani ante oculos apparent splendor, & lachrymæ involuntariæ effluunt, & urina retinetur, & labrum agitur, aut aliquid aliud tremulum fit, oblivio, & presentium ignorantia, & vehemens accedit rigor, & plurimum accessio consuetam anticipat horam, & multus æstus, sitisque intolerabilis sequitur, clamant & salunt sicut furentes, neque possunt in eodem situ recumbere.

Ex signis
Criticis.

a) pag. 948. in fine, & initio 949.

deinde repente multus sudor erumpit, aut vomitus aliquis non paucus insequitur, aut venter subito solvitur, aut abundans fit fluxus sanguinis, aut hæc omnia simul contingunt, unde non parvus invadit timor inspicientes. Addamus ex Galeno in tertio, de Crisib. cap. 80. pulsū inæqualem in pluribus crisiū fieri, & præcipue, cum non fiunt sine pugna & periculo; multo magis, cum biliosi humores ad ventriculum confluunt, apparentibus etiam aliis vomitus signis, quæ Hippocr. descripsit. Sed Hippocrat. signa ex pulsibus sumpta, vel quia non noverit, vel quia non magni momenti existimaverit, idcirco non est secutus. Atque hæc sunt signa omnia critica, quibus ante crisiū fit turbatio vehemens, præfagiens in acuto magnoque morbo, viribusque robustis, aut non languentibus, crisiū bonam, si fiant, ut alias dicemus, in statu morbi, concocto jam morbo; malum in principio, natura morbo succumbente. Rigores quoque privatim in febribus ardentibus aliisque acutis morbis solent crisiū præire. De quo Hippocrat. in libro quarto Aphor. 29. habet: *Quibus in febribus sexto die rigores fiunt, difficilis sunt iudicii.* Et a), *si rigor incidit, febre non deficiente, jam imbecillo, lethale.* Et postea Aphor. 58. *Ei, qui ardente febre laborat, si rigor supervenerit, morbi fit solutio.* Et postea Aphor. 63. *Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvantur.* Inter signa enim decretoria seu critica non minimum rigor locum habet, ad crisiū quippe aut bonam aut malam prænuntiandam. Motus quoque morbi celer maxime facit, cum critico aliquo conspecto signo, ad prænuntiandam crisiū: namque celer motus crisiū futuram, & tardus acrifiam significare solet. Celerem vero motum ostendunt breviora morborum tempora; siquidem qui morbus breve principium habuit, breve quoque augmentum, statum, atque declinationem habebit. Ex brevioribus quoque accessionibus idem ostenditur. Galen. in tertio de Crisib. cap. 3. dixit, febrem, quæ quatuor tempora accessionum omnia breviter percurrit, properare ad crisiū: & idem in primo lib. Epidem. ita habet: *Quare fac memine-*

Ex Rigo-
re.

Ex motu
morbi
celeri.

Bbb 3

a) Epidem. libr. Aph. 46.

Ex signis excretionum futurarum. *ris, ubi quartus perinde ac tertius gravia habeat symptomata & signa in morbo acuto, brevi exspectandum esse iudicium. Ex specie vero seu idea morbi, quod morborum singulis speciebus constitutæ quædam proprietates sint, ut ad crises veniant; cuiusmodi, teste Galeno in 3. lib. de Crisib. ardentium febrium proprium esse videtur; ut sanguinis eruptione ex naribus, aut ex alia corporis parte, aut post vehementem rigorem sudore multo & calido erumpente ex toto corpore, aut per vomitum biliolorum humorum excretionem judicentur. Proinde in his signa omnia, quæ aliquam prædictarum excretionum prænuunt, & significant, conspecta, crisin nedum futuram, sed quoque speciem crisis, ac vel etiam aut bonam aut malam ostendet. De quibus Hippocr. in Aphor. 58. a) ait: *Ei, qui ardente febre laborat, si rigor supervenerit, morbi fit solutio. Ubi præsertim post ipsum aut sanguinis eruptio, aut sudor, aut biliolorum humorum sequatur excretio. De iis ait Galen. in Prorrheticis b). Morbi qui statim turbulenti sunt, insomnes, sanguinem de naribus stillantes, sexto die levantur, noctu laborant, postridie sudant, insomnum feruntur, delirantque, abunde sanguinem profundunt. Et in Epid. lib. 1. comm. 2. c) text. 55. In ardentibus autem febribus, ceterisque febribus, quibus colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore, corripit, his e naribus sanguis erumpit. Atque ita de iis, qui sudores, vel alvi dejectiones, aut vomitus biliolos habent. De quibus in 2. progn. d) Qui vero totius capitis gravitates, & oris ventriculi morsus, ac stomachum anxium habent, isti biliosa & pituitosa evomunt; uti Chæroni contigit; de quo Hippocr. in 3. Epidem. 2. e) text. 2. Quinto cum dolore cuncta exacerbata fuerant, nugabatur, noctem molestam habuit, non dormivit, sexto nihil est immutatum, septimo superriguit, febris acuta, per totum corpus sudavit, iudicatus est. Et de Virgine quadam Larissæ f); Quarta sub noctem deliravit, sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum**

a) Lib. IV. b) Hippocr. Prorrhetic. lib. I. text. 132, c) Pag. 948. sub finem. d) Pag. 45. sub finem. e) Ægr. 5. pag. 1072. f) Lib. 3. Epidem. Ægr. 12. pag. 1110.

lidum, sine febre, est iudicata. Ita ex aliis signis, in aliis etiam morbis, denotantibus vacuationes, formis ipsorum proportionem respondentem seu proprias, ut in tertianis febribus vomituum, dejectionum biliolarum, aut sudorum signa, crisin ostendunt; & in quartanis sudorum multorum & pituitosarum excretionum; & in phreniticis sudorum præcipue futurorum ex capite copiosiorum, eruptionis sanguinis e naribus; non minus in pleuriticis & in hepatis lienisque inflammationibus, atque tandem in omnibus præcordiorum inflammationibus, signa, vel erupturum sanguinem, vel alvi dejectiones, vel vomitus, vel sudores denotantia, critica esse affirmamus; atque ita licebit ex morborum idea crisin Medicis prænosci. Ex coctione vero crisin, & bonam crisin, si aliquod criticum signum una illuxerit, ex prædictis nobis significari certissimum erit. Perpetuo enim, ubi in aliquo decretoriorum seu indicatoriorum dierum in magno morbo, cum aut capitis dolore, aut delirio, aut gravitate, aut aliquo signo ex criticis, crisin in altero quaternario futuram significabit. Propterea Hippoc. dixit in 1. Epidem. a) *Coctiones celeritatem iudicii & securitatem ostendere.* Ex diebus quoque iudicantibus crisis præfagitur; Galen. enim in 3. de Crisibus scribit: *Ubi in 4. die adivit magnitudo morbi, ejusque morbi celer motus, atque signum coctionis, in septimo iudicium sequetur, & si hæc septimo tantum fient, iudicium undecimo, aut decimo quarto erit.* Crisium vero futurarum iudicium augere naturam morbi calidam, calidosque humores & summe putridos, naturam itidem ægroti calidiorem, ætatem florentem, victus rationum antea actam, biliolorum ciborum, calidam cœli regionem, anni tempus æstivum, non opus est, ut ad hoc demonstrandum diu laboremus; cum omnes sciant, proprium esse calidorum humorum, ut facillimi sint ad excretionem, atque etiam sua qualitate naturam movere maxime atque irritare ad excretionem ipsorum; temperamentumque calidum aptissimum esse ad crises; veluti, frigidi morbi, humores frigidi, naturæ frigidæ, cœlum frigidum atque hyemale tempus, & alia ejusdem generis, cum crises retardare, tum, ut ne fiant, facere, Galen. in loco citato, atque alibi in multis locis, nobis demonstra-

Ex Co-
ctione.

Crisium
futura-
rum quæ-
nam au-
gent.

a) Sect. 2. pag. 948.

mo libro vocavimus, in quo optimæ crifes fiunt, a statu morbi, quod nunquam cum naturæ statu convenit: aut enim in principio, aut denique in augmento naturæ seu materiæ, ut alii vocant, morbi status non raro celebratur; quo tempore dicimus morbum ultimas vires exercere, neque amplius magnitudinæ & vehementia augeri: de hoc statu morbi nos non loquimur, sed de naturæ statu, qui non penes morbi majorem vehementiam, sed penes coctionem exquisitam cognoscitur; in hoc enim optimæ, salutare, securissimæ, ac perfectæ crifes apparent.

A die
quæ crisi
fit ante-
cedit.

Vel qua
sit.

Ex quali-
tate hu-
moris ex-
creti.

Optimam quoque crisin esse diximus, quæ priusquam fiat a die indicatorio aliquo fuerit indicata, veluti, exempli gratia, die quarta, si septima futura sit crisis, de qua Hippocr. in 4. Aph. 71. *Quibus septima morbus judicatur, his nubeculam urina continet quarta die rubram, & alia ex ratione.* Addamus eam quoque esse potissimam, quæ in diebus criticis apparet, de quibus in eodem libro Aphor. 36. Hippocr. *si sudores febricitanti inceperint, boni & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimo quarto, & decimo septimo, & vigesimo primo, & vigesimo septimo, & trigesimo primo, & trigesimo quarto: ii enim sudores morbos judicant; qui secus evenerint, laborem & morbi longitudinem; aut ejusdem veditum significant.* His etiam addimus cognosci optimam crisin, primo ex qualitate humoris excreti: optima enim habet excretionem, morbi naturæ seu idæ convenientem, cujusmodi, exempli causa, in ardente febre, & in omnibus viscerum inflammationibus; sanguinis eruptio, aut copiosi sudores, aut vomitus, vel alvi dejectiones, multæ, biliosæ; quæ excretionem conveniunt morbi idæ, quæ est calida & sicca, atque a calidissimis biliosisque humoribus fovetur. Quo apparet etiam confirmari hanc bonam excretionem, ab ægrotantis natura biliosa, a biliosa victus ratione ante acta, ab ætate efflorescente, atque ab anni tempore æstivo, in calida siccaque regione, atque in tali cæli statu. Hæc enim biliosa excretio, prægressis signis coctionis, optima erit, & salutaris in omni morbo bilioso; veluti in pituitosis, pituitosæ, & in melancholicis atri humoris excretionem, optimæ iidem erunt. Diximus alias ex Galen. per sudores judicari omnes febres arden-

tes, tertianas, effervescentes inflammationes; eoque magis, si una sanguis ex aliqua parte corporis copiosius erumpat, aut biliosus vomitus, vel alvi excretio biliosa appareat; itidemque cerebri inflammationes, reliquosque omnes capitulis affectus. Sanguinis vero excretionem seu eruptionem arden-tes febres, synochas, aliquando phrenitides, et si eæ non frequenter, pleuritides quoque, et si minus quam arden-tes febres, aliquando etiam peripneumonias, quod tamen raro fit, judicari alias docuimus. Hepatis, lienisque inflammationes frequentissime e naribus eruptiones liberant; sed hepatis ex dextra nare profluens sanguis, & lienis e sinistra, quod rectitudinem omnes bonæ excretionem & vacationes servare debent. Omnes item præcordiorum inflammationes sanguinis fluxio judicat. Sudor etiam, ut dictum est, juvat omnes inflammationes calidas, & acutas, quæ sunt in præcordiis. Item hepatis partes devexæ, sanguinis fluxu, sudoribus, & copiosioribus urinis solent judicari; & convexæ alvi excrementis biliosis, atque sudoribus, nonnunquamque etiam vomitibus. Renum etiam & vesicæ affectus copiosioribus urinis judicari solent. Thoracisque ac pulmonum affectus sputaminibus. Hæc pauca addere ex Galen. in lib. 3. de Cris. cap. 2. volui, ut lector possit ex ipsis pernoscere, quænam excretionem morborum idæis conveniant, atque ex ipsis bonam crisin, quod congruat naturæ morborum vacuatio; & malam, cum nullo pacto congruat. De quibus forte Hippocr. in 1. Aph. 2. dixit: *In perturbationibus ventris & vomitibus spontaneis, si qualia purgari oportet, purgantur, confert & ægri facile ferent.* Quod repetit postea a), dicens: *Quæ vacuantur, non multitudine sunt æstimanda, sed, si qualia oportet evacuentur, & æger facile ferat.* Itidem & locus, per quem, ut dictum est, fit excretio, erit attendendus, ut sit conveniens, & ad quem natura inclina-verit. De quo etiam Hipp. in Aphor. 21. b) ita habet: *Quæ educenda sunt, quo maxime tendit natura, eo ducenda, per ea videlicet loca, quæ conferunt.* Galenusque in commentario,

Ex loco
per quem
fit excre-
tio.

Ccc 2

loca

a) Epidem. libri Aphor. 23. b) Lib. 1.

loca convenientia, per quæ excretio bona fit, intellexit, si, ^{nat. lib.} id est directo ad locum affectum fieri contingant. Ex quibus apparet, quæ omnes sint excretiones naturæ morborum congruentes, per quas optimæ salutaresque crises fiunt. Quas etiam optimas esse aliis signis cognoscimus, & primo, quod ab ipsis ægroti aut sanentur, aut in melius mutantur, corporaque quietiora evadunt; atque hoc est, quod Hippocr. per hunc Aphorismum a) docuit, qui est: *Quibus crisis fit, is nox gravis ante accessionem, quæ vero subsequitur, magna ex parte levior est.* Hocque fieri: Galen. in comment. ait, quia videlicet plures ad salutem crises desinunt. Certo siquidem scimus, nisi forte pestilens sit cæli status. Optimæ quoque excretionis certiora signa notat Hippocr. in I. Aphor. II. b) ut ægroti facile evacuationes tolerant. De quo signo Galen. in comment. ita habet: *Nam si humor superexcedens evacuetur, tunc ipsum seipso ægrotum fieri levior, & melius tolerari, est necessarium.* Addit in tertio de Crisibus cap. 2. Fieri etiam melius coloratum pro ratione evacuationis, atque ad resurgendum robustiorem, febremque resolvi, aut saltem maxima ex parte diminui. Ceterum hæc optimarum crisis signa confirmabunt quoque pulsus; meliores quippe, vehementiores, æqualiores, ac ordinationes, de quibus Galen. scripsit: *Vehementior igitur sit continue magis pulsus, & æqualior, atque ordinatio in bona declinatione; expellit enim natura fortius omnem subito febrialem calorem: debilius vero atque inordinatio et inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus.* Atque tot sunt, quæ optimas crises significant, easque, ut dictum est, fideles atque certas, quibus certa quidem salus perpetuo promitti ægrotis poterit. Quales ab Hippocr. 3. Epidem. comm. I. c) Art. 1. in illo, qui in Deacis horto decumbebat, & in aliis fuere conspectæ; de illo ait: *Quadragesimo alvus pituitosa, alba, subcrebra, deiecit, multum toto corpore sudavit, absolute est judicatus.* Et de Nicodemo d): *Vigesimo quarto multam urinam, & albam reddidit, in qua multa subsidebant, sudor ei toto corpore copiose calidus*

a) 13. Sect. 2. b) & 23. c) Aegr. 3. p. 1066. d) Ibidem p. 1108. Aegr. 10.

idus emanavit, sine febre judicatus est. Et de Pericle a) etiam, qui fideliter per crisis fuit judicatus tertio. *Febris emollita fuit, urine multæ & concoctæ, in quibus multum subsidebat, nocte quiet.* Quarto circa meridiem sudor prorumpit toto corpore multus & calidus, sine febre judicatus est, neque rediit. Et de Anaxione pleurítico b). *Vigesimo septimo rediit febris, tussit, multa excrevit concocta, in urina multa subsidebant alba, desit sitive, dormivit, trigesimo quarto die sudavit, cessavit febris, in totum est judicatus.* Atque de Heropyto c). *Jam vero circa diem octuagesimum cuncta remissa sunt, nihil tamen destitit, etenim urinae boni coloris, & copiosiores subsidentias habentes exierunt, delirique imminuta sunt. Circa diem centesimum alvus fuit turbata multo biliosis, durabantque diu multa talia, deinde dysenteria cum dolore, reliqua levia fuerunt, in summa febris cum reliquerunt, discessitque surditas. Centesimo est absolute judicatus.* In his omnibus possunt omnia præcipua optimarum fideliumque Crisis signa pervideri, quæ esse diximus, coctionem manifestam ac exquisitam in excrementis, quæ juxta affectuum locos affectos considerantur, in statu morbi crises fieri, præindicareque ab indicibus vocatis diebus, in criticisque diebus conspici, excretionibusque ideæ morborum respondere, hasque sequi aut febrim solutionem, aut manifestam imminutionem, cessare symptomatum molestias, quæ singula in iis ab Hippocrate conspectis crisis fuerunt observata. Coctionis manifestæ signum in Nicodemo fuit multa urina alba, in qua multa subsidebant; & in Pericle, urinae item multæ & concoctæ cum multa subsidentia; & in Anaxione, multa quæ tussi excrevit concocta cum urina optimam subsidentiam habente; & in Heropyto urinae itidem melioris coloris, copiosiores subsidentias habentes erant. Quæ etiam concoctio perfecta, in statu naturæ factas fuisse eas crises indicabat. In quibus cum crises in criticis diebus apparuerunt, tum videntur quoque antea ab indicatoriis præindicatæ. Fuereque excretionibus morborum illorum naturis convenientes. In eo enim, qui in Deacis hor-

C c c 3

a) Lib. 3. Epid. pag. 1102. Ægr. 6. b) Ibid. pag. 1104. Ægr. 8. c) Ibidem. pag. 1104. Ægr. 9.

to, quod febris ejus fuerit ex mixtione biliosorum pituitosorumque crassorum humorum, ideo excrevit per alvum multa pituitosa, & sudore copioso tenues biliosi humores fuere excreti; & *Pericles* quoque sudore multo excrevit bilem, a qua in febrem delapsus fuerat, atque ita de aliis: quas omnes & allevatio, cum febris, tum symptomatum, fuit subsecuta: & hæc de optimis fidelibusque crifibus, salutem certam ægrotis significantibus.

CAP. X.

De Crifibus salutaribus, quæ tamen neque fideles, neque certæ perpetuo sunt.

Apparent vero Crifis non raro bonæ sane, sed tamen quibus Medici perpetuo fidere minime debent, quæ hæc signis ab optimis fidelibusque distinguuntur, quippe, quod non cum exquisitæ coctionis signis; neque in statu morbi, sed in augmento; atque etiam, quæ non ab indicibus vocatis diebus fuerint indicatæ; neque in diebus decretoriis apparuerint, sed in intercidentibus, quos etiam intercalares & provocatorios appellari superius diximus, quod natura, non perfecta coctione, in iis cogatur pugnam cum morbo aggredi, ex qua raro optime morbus judicatur, sed plerumque imperfecte & non tuto; & quemadmodum etiam (etsi appareant quædam coctionis signa,) non habent vacationes neque idæ morborum, neque naturæ ægrotantis, neque ætati, neque vilitati antea, neque anni tempori, neque cæli statui aut loco congruentes: demum, etiamsi omnia bona esse apparuerint, si ægroti facile vacationem non toleraverint, neque juventur, crisi huic non erit fidendum; & multo minus, cum ægroti pulsus meliores, quietiores, ordinatioris, ac vehementiores non habuerint. His quidem signis crifis conspectæ non plane certæ dicuntur, etsi pleræque salutem ostendant; at cum laboribus, recidivis, & mala ægrotorum tolerantia, morbos judicant. Sed singula hæc signa diligenter consideremus, & primum de iis,

iis, quæ in augmentis morborum, quo tempore natura non plane morbum concoxit, sed cœpit concoquere, paucaque appa-
parnerunt coctionis indicia. Hæc sane inceptæ coctionis, non dum absolutæ, signa, in morbis non exitalibus, bonam crifin pollicentur; sed tamen neque omnino certam ac fidelem, ex quo plerumque sanantur, at non absque recidivis, aut molestiis seu laboribus, ac longitudine. Quæ vero sanguinis profluvio fiunt, certiores & fideliores ceteris existunt; cum vel etiam in principio, nullis quidem conspectis signis coctionis, non incertam salutis spem aliquando sanguinis larga eruptio soleat polliceri. Cujusmodi fuerunt, quæ in *Pericle a*), in quo lienoso sanguis prima die e sinistra nare profluxit: & in *Virgine Abderæ b*), quæ in vestibulo templi habitabat, prima die menses fluxerunt, & rursus decima septima e naribus erupit, & ipsa vigesimo, etiam plurimo erumpente cum sudore sanguine, fuit judicata: eodem modo in *Metone c*) quarta die cœpit crifis per sanguinem e naribus, quæ quinta die perfecte cum sudore ipsum judicavit, in quo non fuit recidiva, quoniam sanguis etiam post judicium erupit.

Quæ imperfecta crifis sanguinis eruptione clarius in *Heropyto* visa est, de quo Hippocrat. in 3. *Epidem. d*) text. 80. ita habet. *Vigesimo multum deliravit, itaque sequentibus diebus. Quadragesimo multum ex naribus sanguinis erupit, menteque constitit magis, surdus quidem sed non perinde fuit, febres fuerunt remisse. Proximis diebus ex naribus sanguis, & paulatim erupit. Circa diem sexagesimum e naribus quidem subsisterunt eruptiones, sed dextra coxendix admodum dolebat, febresque increverunt; at ille die centesimo tantum fuit perfecte judicatus.* Ex qua historia colligimus. Crifis vel etiam per sanguinis excretionem, quæ ceteris aliis vacationibus sunt fideliores & salubriores, nondum cum perfecta coctione, scilicet ante statum, apparentes, bonas quidem esse, sed infideles ac incertas, quibus non sit fidendum: verum ex his recidivas, longitudinemque morborum, laboresque Medici prænuntiare debent; plerumque

a) Lib. 3. Epid. Ægr. 6. pag. 1102. b) Ibidem, Ægr. 7. pag. 1103.

c) Lib. 1. Epidem. Ægr. 7. pag. 983. d) Ægr. 9. Pag. 1106.

que tamen salutare existunt. At hæc in principio morborum, aut cum exitiali signo, si illuxerint, malæ erunt, quibus aut subito mors succedit, quippe in prælanguidis corporibus, aut post longum tempus, in robustis ac prævalidis, veluti contigit mulieri, quæ in mendacium foro decumbebat a), quæ plures crises ante mortem habuit in principio morbi, id est, nullis signis coctionis conspectis. Sed de hac accurate cum de exitialibus agemus. Colligamus crises ante statum non esse omnino bonas & certas; quod Galen. hisce verbis expressit. *Esto igitur, ut in die decima quarta spes sit fore statum, & aut ob morbi magnitudinem, vel motus velocitatem, vel propter ea aliquod aliud extrinsecum irritamentum crisis die undecimo anticipet, neque ipsam perfectam, neque omnino bonam: & postea dixit, siquidem morbus salubris sic inveniatur, ut neque ejus acumen neque magnitudo festinent, neque error aliquis circa egrotum admittatur, status tempus crisis expectat: & hæc quidem optima crisis est; fit enim morbo jam cocto: si vero vel propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliud quod irritamentum ante statum crisis venire cogatur, tanto hæc crisis deterior erit, quantum statum anticipaverit.* Quod autem natura, etiam ante statum, ac vel etiam in principio aliquando, excernat, alias a nobis demonstratum est, interim enim nondum incepta humorum coctione, & aliquando incepta quidem, & demum ipsa perfecta: hoc tempore crises sunt optimæ; illæ sunt omnino perniciosæ; & in augmento; quo tempore, teste Galeno in 1. lib. de crisi- bus cap. 8. & in primo de tot. morb. temp. cap. 3. incepta est concoctio, in morbo non mortali, bonæ, sed imperfectæ, & infideles: & hinc diximus alias Hippocrat. & Gal. omnes excretiones in principio, & crudo omnino adhuc existente morbo, lethales affirmare, & in augmento bonas dici, sed non certas, neque perfectas. Quas omnes Galen. in libro tertio, de Crisibus cap. 7. cap. 12. nec non, & in libr. 4. de præfag. expulsi- bus. in hunc modum expressit, dicens: *Nam ea expelle-*

a) Lib. 3, Epidem. Ægrot. 12, pag. 1080.

re, quæ molestant naturam, sæpe ante tempus convenit, quippe virtus ipsa est alienorum expultrix, quemadmodum in opere de naturalibus facultatibus ante demonstratum est. Tempus autem coctionis post finem alteratorie facultatis est: tunc enim functionem obire, omnibus secundum naturam absolutis, ostendebatur, cum illa ab actione destitit: verum ante perfectam coctionem interim, quæ obstant, amoliri cogitur; ut interdum, coctione jam absoluta, moratur adhuc, & lente, propter imbecillitatem, munus subit. Utramque autem in ventriculo clare licet contemplari. Instigatus enim coctionis tempus non expectat, sed protinus etiam idoneum, cum eo, quod molestat, excernit, & ubi satis jam coxerit, interdum lente ac cunctanter superfluum, imbecillitatis vitio, expellit. Quare crises ante augmentum quibusdam, etsi non omnibus, signis coctionis conspectis, bonæ quidem dicuntur, non tamen fideles, & certæ, quibus nos fidere debeamus. Eodem modo eæ, quæ non in diebus decretoriis fiunt, incertæ existunt, morbique, qui non in diebus iis solvuntur, reverti solent. In quibusdam vero intercidentibus, seu provocatoriis vocatis, eodem itidem modo crises non omnino bonæ neque certæ apparent, de quibus Hippocr. in lib. 4. Aphor. 29. ait: *Quibus in febribus sexto die rigores fiunt, difficilis sunt judicii.* In hac die virginem Larissæ sanguinis profusio fuisse simul cum sudore judicaram, alias meminimus; & Galen. ait in 6. Epidem. comment. 3. in tit. 19. aliquando bonas crises decima die fuisse observatas. Ex quo merito Hippocr. dixit in 4. lib. Aphor. 61. *Febriticanti, nisi in diebus imparibus febris desierit, reverti solet.* Crises quoque, etsi cum quibusdam signis coctionis apparent, tamen cum vacuationibus, morborum ideis seu naturis non congruentibus, nunquam perfectæ, nec certæ esse poterunt. Exempli gratia, in adolescente biliosæ naturæ, morbo itidem bilioso laborante, anni tempore æstivo, per alvum, aut per vomitum, si pituitosum multum humorem excretum observaverimus, crisis, quod non

Quæ non in diebus decretoriis fiunt.

Quæ non recte idez morbi conveniunt.

a) Lib. 3. Epidem. Ægr. 12. pag. 1110.

non congruat vacuatio ideæ morbi ac aliis, incerta ac infidelis erit; idem in febre pituitosa, si biliosum, & non minus si sanguis, hepate affecto, e nare sinistra, & liene, ex dextra copiosior profluxerit. Crises enim hæ non recte ideæ morbi conveniunt; propterea merito, cum aliquando bonæ, & aliquando malæ sint, infideles incertæque dicuntur. Addamus denique etiam hoc ipsum in his morbis significari, a quibus ægroti, etsi parum statim meliusculi visi sint, tamen paulo post recidunt, symptomata, & febres redeunt. Atque hæ sunt crises quidem bonæ, etsi non omnino bonæ, plerumque salutare sunt, sed minime certæ, & fideles, nec perfectæ, neque perpetuo salutem prædicentes; cum aliquando ab ipsis ægrotos mori contingat. Sed huiusmodi iudicium confirmabitur signis, mortem significantibus, quæ si bona erunt, bonum quoque iudicium futurum dicemus, licet non perfectum, & forte non sine recidivis. Ceterum esset quoque agendum de bonis crisis per abscessus futuris, sed quoniam sat accurate agemus de iis, cum de prædictione ex abscessibus particularem sermonem instituemus, ideo lectorem lubens ad eum remittendum duxi. Nunc ad exitiales declinemus.

C A P. XI.

De Crisis exitialibus cognoscendis.

Crisis perniciose unde cognoscantur. **P**erniciose cognoscantur crises contrariis signis, quibus optimas internosci diximus, quæ sunt, quæ nullo coctionis signo conspecto, quippe in principio morbi, apparent, quo tempore natura quicquam boni nunquam excernit; certioresque erunt, si in diebus decretoriis apparent; tertio ubi excretiones non respondeant ideæ morborum, uti superius dictum est, vel locis affectis, uti si in hepate inflammato sanguis exeat e nare sinistra, & e dextra, liene affecto, atque itidem utero affecto e naribus, & non per uterum perfluat. Addimus, si excretiones sint per se malæ, & exitiales, de quibus Hippocr. in *primo Epidemior.* a) ait: *Sudores multi, his tantum aberat,*

a) Sect. 2, pag 945. lit. E.

ut recrearent, ut etiam contra læderent. Et paulo post a): *Papulam in fronte, & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus.* Et de iisdem in *tertio Epidemiorum* b): *Sudores intempestivi, frigidi, multi perpetuo; copia urinarum non bonarum, colliquationes male.* Et in *1. lib. c)* de vomitibus. *Sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.* Quare crudo plane existente morbo, in principio quippe morbi, quo tempore natura nondum coxit, crises non fiunt, nisi, ut superius docuimus, natura maxime a vehementia morbi, & celeritate irritata, ut cogatur aut statim sine pugna succumbere, aut pugnando cum morbo crisis faciat exitialem, qua, si virtus debilis sit, subito extinguitur. Cognoscitur quoque hæc exitialis excretio, primo, si non respondeat morbi naturæ, & cum excretionem per se sit prava, uti dictum est, aut una signa lethalia conspiciuntur, qualia sunt ex urinis nigræ, turbidæ, cum nigris sedimentis, vomitus virulenti, & colliquationes alvi, quibus in peste, Romæ olim grassata, multos fuisse interemptos, Galen. in *3. Epidem.* scripsit, præterea extremarum refrigerationes non recalcantes, de quibus Hippocrates d): *sudabant semper, sed non toto corpore, multum extremitates frigidabant, ut vix calorem reciperent.* Frigidum per os exspirare, respirare itidem per nares. Addamus quoque perniciosas has crises sæpius decipere Medicæ artis ignoras, quod ab ipsis crisis natura extincta, ægroti melius quiescere videantur, & melius se habere, cum tamen ex pulsibus languescantibus, ac prioribus atque aliis, eruditi Medici exitium in foribus esse cognoscunt. De iis pulsibus Galen. in *3. de Crisis* ita habet: *Debilior vero atque inordinatior, & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus, nam una cum aliis tunc calor febrilis exspirat, atque hinc species melioris exoritur, deinde paulo post, vel, cum ad levandum ventrem surrexerint, animi defectum incurrunt, & nonnulli pauco ac tenaci sudore effuso moriuntur, vel etiam sine surrectione.* Propter-

Ex pulsibus.

D d d 2

a) Ibidem, pag. 954. inter E. & F. b) Pag. 1089. lit. E. c) Epidem. Sect. 2, pag. 948. ante lit. H. d) Epidem. lib. I. Sect. 2, pag. 940. lit. G.

Ex falsa
allevatio-
ne.

ea nos dicimus, crises bonas ac salutare subfequi in ægrotis statum meliorem; nam vere quidem quietiores evadunt, cum symptomata morbi vel prorsus tolluntur, vel multum minuuntur: ita post exitiosas crises ægroti redduntur inquietiores, debiliores, & symptomata sæve augentur, ni statim exitium subsequatur; aut apparent quietiores & liberi magna ex parte a morbo & symptomatibus, quibus gravantur, ex quibus artis Medicæ ignari putant ægrotos in melius evasisse. Ceterum his non est fidendum, & hoc est, quod Hippocr. in Aphor. a) dixit. *His, quæ non ex ratione levant, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quæ præter rationem eveniunt. Plurima enim talia stabilia non sunt, neque multum durare & permanere consueverunt.* Sed hanc falsam allevationem cognoscemus, tum quod, ut ait Hippocr. ipsa stabilis non sit, neque diu bonus hic status duret, atque etiam quod, ut dictum est, ægri languidiores aut non robustiores, & pulsus debiliores, inæqualiores, atque pejores evaserint; unde perfectas crises continuo exitium sequitur, veluti imperfectas mutatio in pejus. De iis Hippocr. in Epidem. b) de Critone ita habet: *Secundo tumor toto pede & ad talum subrubeus cum contentione, pustula nigra, febris acuta, valde insanivit; dejectiones crebrae, biliosæ, perit postridie quam ægrotare cepit.* Et de muliere Dromedai c). *Sexto die mane superviguit, cito percaluit, toto corpore sudavit, extrema membra frigida, deliravit, spiritus magnus, & rarus.* Paulo post. *Convulsiones a capite cepit. Subito obiit.* Et in 3. Epidem. d). de Pythone, qui supra Herculis fanum decumbebat: *Decimo mane sine voce, multum frigus, febris acuta, multus sudor, obiit.* Nunc etiam de crisis malis & perniciosis, quæ imperfecte ad interitum judicant, quippe a quibus in pejus fit mutatio, tamen ægroti non subito intereunt, hocque evenit, ut vires prævalidæ contra morbum strenue pugnent, & ut in exitialibus perfectis unica vice pugnans natura, præ imbecillitate, morbo succumbat, ita robustam cogitur morbus iteratis vicibus, quod unica pugna non cedat, pugnando superare. Propterea virium magni

a) Sect. 2 Aphor. 27. b) Lib. I, Epidem. Ægr. 9. pag. 985. c) Ibidem. Ægr. 11, pag. 987. d) Ægr. 3. p. 1098.

Vel a
Morbi in
pejus
mutatio-
ne.

gnum robur facit crises exitiales imperfectas, veluti minus robustas perfectas, quo natura subito in pugna vincatur. Virium inique magnum robur signum erat in exitialibus morbis cri-
fium futurarum imperfectarum. Eadem notæ erunt imperfectarum, & perfectarum, hoc excepto, quod imperfectæ fiant plerumque cum incepta aliqua humorum coctione, ita ut potius in augmentis fiant, quam in principiis, & non absque aliquo signo coctionis; veluti si alvi excrementa fuerint liquida, & postea parum incrassentur, sed tamen inæqualiter, ita ut si hac die crassiuscula apparuerint, altera rursus liquida; & quod ad urinas, cum aliqua sit in sedimento bona mutatio, vel in colore, vel in contentis, quæ tamen non sit stabilis, sed statim redeat ad solitam cruditatem. In perniciosis itaque morbis, vires robustæ & validæ hujusmodi imperfectas crises multas futuras præindicare solent, antequam moriantur ægroti, & præsertim, ubi quædam coctionis præludia apparuerint. Nam qui fieri potest, ut natura robusta, in morbum agens, aliqua levi coctione ipsum non mutet; necesse est enim morbum aliqualiter a natura pati. Hinc in morbis lethalibus non raro in excrementis, præsertimque in urinis, solent videri quædam signa coctionis. Nosque sæpius in pestiferis, aliisque febribus perniciosis, urinas vel tenuissimas, ruffas, melioris coloris, & crassiores factas, & crassas turbidasque ante exitium claruisse, sedimentumque aliquando habuisse, vidimus. Sed hæc præludia coctionis neque augentur, neque stabilia sunt; statim enim mutantur in pejus: & hoc est, quod nos monuit Hipp. a) ut dictum est, his urinarum aliorumque excrementorum præludis coctionis, Medicos fidere non debere; hæcque cognosci ait Hippocr. quod stabilia non sint, neque diu durent. Addamus, quod ex praxi didicimus, quum in morbis apparent crises cum iis præludiis coctionis, vel etiam absque lethali aliquo signo, & febris perseverat, præludique coctionis non augentur, signa lethalia esse expectanda; quando illud nobis argumento sit, naturam propter magnas vires se diu sustentare, & servare, tamen quicquam morborum causarumque non posse

Ex vi-
rium ma-
gno ro-
bore.

Ex co-
ctione in-
cepta &
non per-
fecta.

D d d 3

a) Aph. 27, Sect. 2.

posse superare, proinde longo tempore morbo oppugnatam, marcescere, succumbere, atque extinguere, est necesse. Quod proxime *Patauii*, una cum *Alexand. Massaria*, & *Hieronymo Aquapendente*, Medicis celeberrimis, in *Marina Teupola Serenissimi ducis Grimani* nepote, juvene quidem sanguinea, & moribus vere clarissima, *Mattheo Mauroceno*, juveni clarissimo nupta, observavi. Hæc enim ex abortu in febrem continuam ardentem incidit, quæ incepit cum gravissimis symptomatibus, quippe dolore capitis punctorio vehementi, perpetuis fere vigiliis, vertiginoso affectu, siti intensa, & perpetua jactatione corporis, summaque inquietudine, quæ omnia cum urinis crudis mortem subito minabantur; tamen ipsa morbo magnis viribus reluctato, etsi natura nunquam quicquam morbi superare potuit, primo sanguine cum urinis crassis, obscuris, rubris, habentibus sedimenta crassa, e nare sinistra erumpente, una cum vomitu, & per alvum rejectis copiosis excrementis pituitosis admodum lentis, & biliosis, interim porraceis, interim æruginosis, itemque sudore copioso, fuit judicata; a qua tamen neque alvi excrementa, quæ perseverarunt usque ad exitium, neque urinæ probam unquam coctionem fuere affectæ; neque minus, etsi sanguinis e naribus excretionem, & vomitibus, ac vel etiam aliquando sudoribus sapius fuerit judicata, & exinde videretur satis allevata, tamen nunquam, ut dictum est, excrementa illa probam coctionem habuerunt, etsi aliquando viderentur, aliqua scilicet die, meliorem coctionem accepisse, tamen illa coctio per diem, nec plus, perseverabat, rursusque redibant excrementa ad priorem cruditatis gradum; quo factum est, ut dixi, clarissimam juvenem, propter maximas vires, diu cum morbo pugnando plures crises imperfectas habuisse, quas ego perpetuo malas esse ac lethales prædixeram; quod nimirum coctiones in excrementis inceptæ nunquam a natura auferentur, atque quod nunquam immunis febre remanserit. Sed jam morbo ingravescente, viribus tandem resolutis, post multas imperfectas crises, obiit.

Hanc lubens historiam adjunxi iis, quæ de his crisis nobis fuere

fuere adnotata, ut clarius studiosi assequantur, quomodo debeamus crises magis imperfectas lethalesque præcognoscere, quibusque signis nobis innotescant; quæ sunt: quod morbo vel omnino exsistente crudo fiant; vel cum principio quodam concoctionis, tertium, quod illa præludia concoctionis nunquam auferantur, & non durent, inæqualiterque etiam appareant; quartum quod nunquam febre ægroti prorsus liberentur: atque hoc est, quod Hipp. in 2. *Epidem. a)* vocavit *judicatorium non judicans*, quod aut, ut Galen. docet, *est difficilis judicii*, quippe nullo præluente signo lethali; aut *lethale*, ubi una cum aliquo exitiali signo appareat. Quintum addimus, has quoque crises ab excretionibus, judicari seu cognosci, quæ aut sunt immoderate & nihil juvant, aut sunt paucæ, non respondententes noxiorum humorum quantitati excernendæ, de quibus Hippocr. in lib. 1. *Epidem. b)* ita habet: *His succedebant abscessus, aut majores, quam ut ferre possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam, sed statim redierunt, & deteriores evaserunt.* Et ab excretionibus sudores, aut multi, aut pauciores, de quibus itidem Hipp. *c)* *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra laderent. Et d)* *sudabant semper quidem, sed non toto corpore. Et postea e)* *Paululum in fronte & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus.* Itidem malæ sanguinis excretionem, de quibus Hipp. *f)* etiam dixit: *Hic sanguis de naribus, nisi paucis, & admodum paucus erupit.* Et postea *g)*: *Nam Philiscus quidem Epamenon & Silenus: quibus parum quarto die, & quinto, ex naribus stillavit, mortem obierunt.* Et de dejectionibus malis: *h)* *Alvi turbatæ erant, biliosis paucis meris tenuibus mordacibusque, & frequenter desidebant.* Quales vidi in *Guadagnina mea uxore dilectissima*, cum febre ardente, quæ tunc extincta est. Alvi itidem colliquationes, de quibus etiam in *tertio Epidem. i)* *Unoque verbo, quot longis morbis, vel acutis tenebantur, ventris vitio omnes præcipue mortui sunt; & d)*

a) Sect. 1. p. 999. sub. lit. E. *b)* Sect. 2. p. 946. lit. G. *c)* Ibidem. p. 945. lit. E. *d)* Ibidem. Sect. 1. pag. 940. lit. G. *e)* Ibidem. Sect. 2. p. 934. inter E. & F. *f)* Ibid. p. 944. ante lit. F. *g)* Ibid. p. 951. lit. E. *h)* Ibidem. Sect. 1. pag. 940. lit. G. *i)* Pag. 1086. inter B. & C.

Ex vacua-
tionibus
morbi
ideæ non
respon-
dentibus.

Crisis im-
perfectæ
quomo-
do a per-
fectis di-
stinguun-
tur.

de aliis. Demum vacationes omnes morbi ideæ non respon-
dentes; quippe veluti in pituitosis meræ biliosæ, & e contra-
rio, de quibus nuper satis accurate egimus; aut locis affectis
non respondentibus; ut quando uterus laborat, si sanguis e nari-
bus erumpat, aut si hepar e sinistra, & si lien ex dextra. De-
mum distinguuntur eæ crises imperfectæ a perfectis, quod
imperfectæ fiant nullis conspectis signis coctionis, atque viribus
minus robustis. Ex quo merito, cum natura nequeat quic-
quam morbi alterare, & concoquere, sed statim magno mor-
bo, quod magnis viribus non constat, prima pugna succum-
bat. Perfectæ vero fiunt in corporibus robustissimis, quæ
non semel, neque bis, sed pluries morbis oppugnata, & non ni-
si spatio temporis superantur, quo tempore aliquid contra
morbum etiam agentia, ipsa paululum alterant; hinc quædam
solent conspici coctionis vestigia, licet levia, quæ tamen ne-
dum non augentur, sed neque diu durant. A salutaribus vero
etiam distinguuntur, eo quod ipsarum coctio non augeatur,
neque, ut dictum est, diu, si quod vestigium coctionis ap-
pareat, durat. In salutaribus enim præterquam, quod mani-
festiora signa coctionis appareant, etiam in dies magis augen-
tur, & stabilia videntur, atque in his quoque ægri in melius
mutantur, febre aut omnino relinquuntur, aut magna ex par-
te liberantur. Sed unum harum exitialium imperfectarum cri-
sium proprium esse diximus, quod non nisi in robustis corpo-
ribus fiant. Cujus veritatis exemplum nobis esse, ad id quip-
pe cognoscendum accommodatissimum, illius *mulieris* histo-
riam, quæ in *mendacium foro* decumberet, quæ juvenis &
robustissima, ante exitium, plures hujusmodi pugnæ a maximo
morbo, & crises ob virium robur, etsi quicquam morbum
alterare non posset, sustinuit, de qua in *lib. 3. Epidem. a) Hip-
pocr.* ita habet. *Mulierem, quæ decumberet in mendacium
foro, primo enixam cum dolore masculum corrumpit ignis.
Initio statim sitibunda, cor illi dolebat, fastidiosa, lingua ar-
ida, venter turbatus tenuibus, paucisque, non dormivit. Al-
tero die aliquantulum riguit, modicus secundum caput, & fri-*

a) Pag. 1080. Ægr. 12.

*frigidus sudor. Tertio cum dolore dejecit albus cruda, mul-
ta, tenuia. Quarto subriguit, omnia irritata sunt, insomnis.
Quintum diem laboriose transegit. Sexto eadem erant, al-
bus reddidit humida, copiosa. Septimo superriguit, febris acu-
ta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus suda-
vit frigidum, frigus partium extremarum, nec reddibat illi calor.
Iterumque nocte superriguit, extremitates calorem non recipiebant,
non dormivit, nonnihil deliravit, statimque ad mentem rediit.
Octavo circa meridiem rediit calor, sitibunda, comatosa, vomuit
biliosa, pauca, subflava. Noctē graviter se habuit, nihil quievit,
multum assatim minxit inscia. Nono omnia fuerunt remissa, sub
vesperum comatosa, aliquantulum superriguit, vomuit amara, bi-
liosa. Decimo rigor, febris exacerbata est, nihil dormivit. Mane
multam, in qua nihil subsideret, reddidit urinam. Extremæ partes
repperunt calorem. Undecimo virulenta, biliosa vomuit, non multo
post riguit, rursusque extremæ partes frigescebant. Sub vesperum ri-
gor, sudor frigidus, multum vomuit. Nox gravis fuit. Duodecimo
vomuit multa, nigra, fetida, singultus multis, sitis laboriosa. Tertio
decimo nigra, virulenta, multa vomuit, rigor circa meridiem. Quarto
decimo die sanguis de naribus. Defuncta est. Annum ætatis agebat cir-
citer septimum decimum. Dignus fuit hujus mulieris casus, ut,
ad cognoscendas crises lethales imperfectas, a nobis accuratius
audiretur; nam omnia signa exitialium imperfectarumque cri-
sium, quæ nuper a nobis producta sunt, in hoc casu facile
recognoscuntur. Atque hæc de cognoscendis exitialibus crisi-
bus: superest, ut ad criseum species, aut modos etiam exacte
cognoscendos descendamus, quod scitu certe est dignissimum.*

C A P. XII.

*De cognoscendis crisis, quæ per abscessus, & quæ per
excretionem sunt futura.*

Plurimum facit ad præfagium salutis vel mortis specialium
crisium cognitio, nimirum, an eæ fiant per aliquem ab-
scessum, an per aliquam excretionem. Itaque in primis eas cri-
ses

Abscessus quid.

fes indicabimus, quæ per abscessum fiunt, & deinceps illas, quæ per humorum excretionem. At cum nomen abscessus sit æquivocum multis diversis competens, hoc ipsoque nomine multa diversa intelligat Hippoc. propterea hæc omnia distincte sunt cognoscenda. Abscessus nomine Hippocrates aliquando intelligit humoris translationem de una parte corporis in aliam. Hosque abscessus vocat per effluxionem, de quibus in secundo Epidemiorum a) ait, optimos esse, qui per effluxionem fiunt, cujusmodi est sanguis e naribus, pus ex aure, sputum, & urina. Quomodo dysenterias, lienterias, tenesmodos, sudoresque, abscessus dixit. Aliquando per abscessum intelligit suppurationem, de qua in Prognosticis b) dixit, tumores in ventre minus faciunt abscessus, quam in præcordiis, teste enim Galeno ibi suppurationem intellexit. Tertio intelligit humoris decubitus ad aliquam corporis partem, quo vel dolor & tumor aliquis concitetur. Quomodo nos dicimus, proprie magis abscessus nomine intelligi omnia cutis vitia, & præsertim, quicquid sub cute a causa interna humoris erumpit, quales sunt omnes tumores. De crisis itaque per abscessus, seu per cutem, seu per tumorem aliquem futuris, quæ fiunt, ubi humores abscedunt ab internis ad cutem, quam aut maculis afficiunt, aut in tumorem levant, nunc sermo a nobis instituitur.

Crisis quæ per Abscessus fiunt quomodo cognoscuntur.

Pro qua re assequenda in primis videndum erit, quenam crisis per abscessus, & quenam per humorem excretiones fiant. Hoc vero facile cognoscemus, cum recte humorum in corporibus inclinationem cognoverimus, utrum inquam humores transmittentur tantum de parte ad partem, an præterquam, quod transmittuntur, etiam foras excernentur per meatus, vacuandis humoribus destinatos. Hoc modo crisis per excretiones; & illo per abscessus fieri dicimus. De quo modo crisis Galen. in lib. 3. de Crisis ita scripsit: *Summatim enim nihil aliud oportet considerare in modo crisis, præter naturam inclinationem, quam manifeste ostendit Hippoc. in Prognosticis c), partim*

a) Sect. I. p. 1002, inter B. & C. b) P. 39, lin. I. c) Pag. 45, & 46.

tim quidem oris ventriculi morsum, atque rigorem memorans, in quibus vomitus subsequitur est; partim spirandi difficultatem, & oculorum hallucinationes, in quibus profusum sanguinis e naribus expectatur; ac præter ista distinguens de urinis, & alvi excrementis, in quibus inquit: a) Si neque biliosa fuerint alvi excrementa, neque facile solubilia, & impermixta, neque urina multa valde, & multam habens subsilentiam. Si quid enim tale fuerit, manifestum est, quod hoc repit ægritudo, & per ista expurgatur; cum vero hoc non repit, & protrahitur morbus, cum signis tamen salubribus, futurum abscessum expectare oportet. In tertio vero Prognost. Galen. scribit, morbosa calidioribus humoribus cum ægriviribus vehementioribus per excretionem judicari; atque his contrarias esse affectiones, in quibus facultas debilis est, & humor frigidus, quæ nec excretionem nec abscessum desistunt; sed hæc aut corrumpere ægrum, aut perquam longo temporis spatio vix coqui observamus. At humores calidi non egent facultate valida, ut abscessus fiant, veluti frigidi, qui non nisi a robusta vi moventur ad abscessum. Ex quibus præter crisis modum ex humorum inclinatione cognoscendum, quippe ad abscessum inclinatum iri morbos, ubi neque signa vomituum, neque hæmorrhagiæ, id est, sanguinis fluxus, neque alvi dejectionum, neque sudorum, neque urinarum copiosarum apparuerint; etiam hoc itidem ex virium magnitudine, & humorum morbos foventium natura, conjici poterit: ex humoribus enim calidioribus facilius excretiones; abscessus vero, ubi ad excretionem natura nullam habebit inclinationem, neque hi opus habent validioribus viribus, cum suapte natura facile ex parte ad partem moveantur, & decumbant, crudi vero ac crassi plerumque in corporibus robustis, si longius morbus protrahatur absque signis exitalibus, in abscessum aliquem decumbent. De his Galen. in 3. Prognost. comm. ita habet: *Hos igitur assolet natura in partem quandam ignobiliorem expellere, quoties per excretionem corpus nequeat. Sæpe enim definitum*

Ecc 2

tum

a) Prognost. pag. 43, lin. 9. & seq.

Abces-
sus qui-
bus sig-
nis in
morbis
prævi-
dentur.

tum jam est, ut humores calidiores tenuioresque paratissimi sint ad excretionem, crudis vero & crassis aut per abscessum, aut per concoctionem natura medeatur. Sed age signa modo dicamus, quibus futuros abscessus in morbis præscimus. Gal. in lib. 3. de Crisibus cap. ult. scribit in morbis acutis & calidis, si crisis fiat primis periodis, excretionem sperandam esse; ac si morbus fuerit diuturnus & tardus, atque urinæ fuerint longo tempore tenues & crudæ, abscessum futurum. At hæc non satis sunt ad abscessus prænoscentes; plura enim addi est opus: & primo, quod morbus habeat signa salutaria, corporaque viribus satis consent. Cum dictum sit, debilem facultatem non posse crudos crassosque humores movere ex visceribus ad partes ignobiles, ad quas decumbentes humores abscessus faciunt. Quod morbi, longi, & tardi ab humoribus crassis & crudis foveantur, satis liquido constat, quodque hi quoque humores non facile, vel etiam a robusta natura, moveantur ad excretionem, ex Galeno dictum est; qua propter necesse est, ut aut ægrotum corrumpant; aut, si convaliturus sit, ut excretis ad aliquam partem ignobilem abscessus fiant, vel paulatim concoquantur; tametsi hoc ipsum, ut per concoctionem medeatur, teste Galeno, excretio quædam est, que per urinam magna ex parte lapsam fit, raro per alvum.

Signa vero futuri abscessus Galen. hisce verbis complexus est, dicens. Si vero ad abscessus convertuntur, communia quidem omnium indicia sunt, salutariter se habente ægro, quod neque morbus solvatur, neque urina multa, & multam habens subsidentiam, sed cruda & tenuis appareat. Quæ ex Hippocrate accepit, in secundo libro Prognost. a) text. 26. ita habente. Considerandum est in hunc modum: si febris detinet, & dolor non desinit, & puris excreatio non excernitur ex ratione, neque biliose fuerint alvi dejectiones, neque solutiores, at sinceræ, nec urina admodum multa crassa, ac plenius obtineat sedimentum, promittitur vero ab omnibus aliis signis salutare, his tales fore abscessus sperandum est. De urinis abscessus significantibus in secundo Prognosticorum b)

textu

textu trigesimo quarto ait: Quicumque autem mingunt urinam tenuem ac crudam multo tempore, siquidem alia ipsis signa salubritatis assuerint, his abscessum expectare oportet, ad loca, quæ sub septo transverso sunt. Idem fere, & in libro tertio a), ita legitur. Si qua febris prorogatur, salvo affecto homine, nec dolore detinente aut ob aliquam inflammationem, aut ob aliquam causam evidentem, expectari oportet abscessum cum tumore aut dolore, quæ in articulos maxime inferiores decumbat. Galenus ait, spem esse futuri abscessus, ubi febris neque propter aliquam partem affectam curatu difficilem, neque propter commissum aliquem errorem prorogetur; necesse enim est crassis crudisque humoribus, quos sæpe natura solet ad ignobilem partem e visceribus protrudere, febrem prorogari. De quibus in lib. 4. Aphor. 44. dixit: Quibus adsunt febres longæ, iis tubercula, aut dolores circa articulos fiunt. Quare ubi febris ultra diem vigesimum prorogatur, teste Hippocrate in tertio Prognost. b) text. 25. cum dies vigesimus sit terminus acutorum morborum, in morbo quidem saluari, & urina tenuis, & cruda, longo tempore mingatur, converti ad abscessum morbum sperare possumus, eoque magis, ubi humoris alicujus crassi purgationem subsequatur; solvitur enim morbus. De quo nos Hippocrates in 4. Aphor. 74. commonuit, ita dicens. Quibus spes est in articulis fore abscessum, liberat eos ab abscessu urina multa, & crassa, & alba qualis in febribus, cum lassitudine, quarta die, quibusdam fieri incipit. Unum videtur necessario cognoscendum, quippe, quibus signis morbum esse salutarem cognoscamus. Quod Hippocrates in libro tertio Prognost. c) text. 10. ita habet: Qui enim convaliturus est, facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa securissima habet. Quare hæc erunt signa communia abscessus futuri; propria vero, quæ in partibus aut supernis aut infernis futuros denotent, Hippocrates in secundo Prognost. d) text. 62. ita est complexus. Abscessus consistunt hi in locis infernis, quibus circa ilia inflammatio fatigat; illa in super-

nis,

E e e 3

a) Pag. 43, lin. 7. & seq. b) Pag. 40, lin. 48. & seq.

c) Pag. 45, lin. 38. & seq. d) Pag. 45, lin. 46. e) pag. 44, lin. 25. & seq.
f) Pag. 43, lin. 14. & seq.

nis, in quibus ilia molliora, & sine dolore persistunt. Si vero aliquandiu spiraret difficulter, sine aliqua alia causa desuunt. Quæ Galenus in tertio de Crisibus cap. ult. etiam docuit, dicens, abscessus sperandos ad loca inferiora, quibus circum præcordia, aliquid inflammationis atque caloris affuerit; & ad loca superiora ubi repunt, præcordia mollia perpetuo esse ac sine dolore, & æger ad aliquod tempus anhelitum habebit difficilem, sine occasione manifesta, & postea cessabit.

Loca ad quæ abscessus futuri quomodo cognoscuntur.

Sed particulatim locorum, ad quæ futuri abscessus fiant, signa paulo post hisce verbis expressit Galen. dicens: Propria vero (ubi morbus non fuerit valde diuturnus) si subita difficultas anhelitus laboranti superveniens, mox quiescat, eamque gravitas capitis ac dolor subsequatur, gravis somnus ac surditas, huic in glandibus post aures necesse est abscessus fieri. Si vero morbus jam diu duraverit, neque ullum ex his signis affuerit, sed in aliquo ex locis inferioribus, vel gravitas, vel tensio, vel inflammatio, vel dolor apparuerint, huic abscessus ad partes inferiores est expectandus. Autor vero Prorrheticorum in a) 3. prognost. text. 76. de parotidibus ita habet. Somnus gravis cum dolore capitis, & surditas statim adveniens sunt signa parotidam. Sed longe plura ibi de ratione futuras parotidas prægnoscendi scribuntur, quæ brevitati studens lubens omitto; atque enim, quod, ubi de prædictione a parotidibus ex proposito agemus, hæc omnia longe accuratius adducere cogemur. Atque hæc de crisibus per abscessus futuris dicta sint. Nunc de cognoscendis crisibus, quæ per excretionem fiunt, agendum, quippe quæ, aut per fluxum sanguinis, aut per vomitum, aut per alvi dejectionem, aut per sudorem, aut denique per urinam fiunt. Exordimur vero ab iis, quæ sanguinis eruptione fiunt.

C A P. XIII.

De prædicenda crisi per sanguinis eruptionem, seu fluxum.

Crisium species unde con-

Jam descendimus ad cognoscendas crisis species, quæ humorum excretionem observantur, quæ quidem cognoscuntur a con-

a) Lib. I. Prorrh. text. 163.

a constitutione temporis, ægri natura, morbi specie, motu atque naturæ humorumque inclinatione. Diximus superius ex temporis constitutione crises indagantes, & ægri natura, morbi specie, & motu morbi, sciri posse crises, quæ per excretionem, & quæ per abscessus futuræ sunt. Nunc dicemus, quo natura, & humores inclinabunt, eo crises fieri necesse erit, ut docuit Galen. in lib. de Crisibus cap. ult. Duplex vero cum sit ipsorum inclinatio, una ad interiora, atque altera ad exteriora; ad exteriora ubi inclinaverint humores, crises aut per sudorem, aut per hæmorrhagiam, id est, sanguinis fluxum fient, quæ nobis innotescunt ex pulsuum & hypochondriorum observatione. Ad interiora vero humoribus natura habentibus inclinationem, crises fient aut per vomitum, aut per dejectiones, aut per urinas, aut per hæmorrhoidas, aut per menses. Sed age, agamus primo de his crisibus, quæ per hæmorrhagiam seu sanguinis fluxum, seu eruptionem fiunt. Hæ enim ceteris videntur anteferendæ, quod sæpius morbos æntos judicent, tum fidelius, ac certus perfectiusque. Plures etenim fuerunt, qui sanguinis hæmorrhagia seu eruptione larga e naribus fuere liberati, etiam si tuta signa non haberent, quod Hippocr. in Metone a) vidit, de quo Gal. Epidem. 3. text. 24. ait: Largæ de naribus eruptiones liberant fere; sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus, & servatus, quævis non omnino tuta signa haberet. Quare ab ipsis exordiamur, venemurque signa, quibus futuræ sanguinis excretiones, seu eruptiones e naribus innotescant: statuamus itaque febrem ardentem, vel synochum, aut simplicem, aut cum alicujus visceris inflammatione, in qua, propter ipsius magnitudinem, & celerem & fortem motum ac calidam naturam, concurrentibus calidioræ ægroti natura, victus & ætatis temperamento, annique constitutione calida, æstivo anni tempore, itemque, loco calido, crisis per excretionem est speranda, si per sanguinis hæmorrhagiam erit futura, procul dubio omnia aderunt symptomata, quæ sanguinis copia concitabit, a venis ipsis, e

gnotur.
Crisis quales futuræ unde noscuntur.

Crisis quænam per hæmorrhagiam.

Hæmorrhagicæ futuræ signa.

a) Lib. I. Epid. Ægr. 7. pag. 983.

quibus ad caput fertur, oiaibus in locis permeabit; hinc fit, quod si per naturalia membra ad caput feratur, ægroti inprimis repente in intensionem hypochondriorum incidant, & aliquando in difficilem, propter ipsorum distensionem, respirationem: sed hæc sequitur tensa hypochondria; veluti si per membra spiritalia vocata, seu respiratione destinata, sanguis transeat repente, in inspirandi difficultatem veniunt, quibus tamen cito liberantur, utpote sanguine ad caput perveniente, in ipsoque symptomata concitante, exindeque partes infernæ liberantur; itaque caput gravatur, dolet, & prius aliquid in collo tendi sentitur, aut in sincipite aurium tinnitus aliquando sentiunt, & aliquando surditatem; oculorum visio habetur, obscuratur, aut splendores oculis obversantur, facies rubescit, scilicet oculi, genæ, atque nares. Atque hæc erunt hæmorrhagica signa, quibus præcognoscimus & prædicemus crises per sanguinis eruptionem e naribus. Quæ omnia Hippocr. quasi divina mens loquens, hisce verbis in primo Epidem. a) est complexus: *In ardentibus autem ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus sanguis erumpit. Et in libro tertio Prognosticorum b), ex Galeni sententia dixit. Capitis dolores vehementes, & continui, cum febre, si quod ex indicibus exstiterit exitiosus, integre lethales sunt. Si vero ex iis, quæ didicisti, de ægro tanquam convalituro quicquam speres, a principio quidem ad septimum diem sanguinis e naribus fluorem expectato; procedente vero tempore id quidem etiam; pus vero erumpet e naribus aut auribus in salutem ægri. Si vero ad vigesimum extendatur diem doloris accidens in capite, tunc etiam sanguinis fluorem expectabis varius, magis vero suppurationem, aut abscessum ad inferas sedes expectato. Sed per illud tempus, quo sanguinis fluorem expectabis, augebit tibi expectationem, si in temporibus ac fronte dolor vehemens perseveret. Magis autem expectari sanguinis oportet eruptionem in junioribus triginta quinque annis, in senioribus suppurationem.*

Quæ

a) Sect. 2. p. 948. sub finem. b) Pag. 44. lin. 34. & seq.

Quæ hæmorrhagiæ futuræ signa clarius postea expressit, in 3. Prognost. a) text. 33. dicens: *Quibus vero per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos effusus hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obvertitur, & pro oris ventriculi morso, circa hypochondrium, aut leva parte, aut dextra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione; sanguinem de naribus in his fluere, pro vomitione expectandum est. Magis vero & hic in juvenibus sanguinis fluorem expectare oportet. Agentibus vero trigessimum annum, aut etiam senioribus, minus; sed vomitionem in talibus expectari oportet. His signis alia adduntur scripta cum in Prorrheticis, tum in Coacis præsagiis: in lib. enim 3. Prorrh. b) text. 51. ita habet: *Capitis affecti gravitate & sincipite dolentes, pervigilesque, sanguinem profundunt, tum alias, tum si quippiam in cervice tendat c). Qui pervigilaverint repente, cum inquietatione quadam, sanguinem profundunt tum alias, tum si quippiam (ut melius in Coacis præf. d) text. 32. legitur) fluxerit ante cervicis dolores e). Nec non impense rubri oculi sanguinis eruptionem ostendunt. Et postea f) text 55. Per ea, quæ caput concutiant, & quæ sonitum faciunt, sanguinem per nares profundere sperandum est. g) Ventris quoque palpitationes (id est ex Galen. pulsus arteriæ spinam perreptantis) cum hypochondrii tensione sublonga & tumente, sanguinis indicant eruptionem. h) Et hypochondrii tensio cum capitis gravitate & surditate, & quæ splendores perturbant, sanguinis denuntiant profusionem. Et in Coac. præf. i) sec. text. 4. hæc etiam leguntur. Quibus febricitantibus rubores in facie, & capitis vehemens dolor, venarumque pulsus, iis ut plurimum fluor sit sanguinis. Et in 3. lib. k) sec. 1. text. 17. *Qui e pervigiliis anxietate repente capiuntur, sanguinem profundunt e naribus, tum alias tum si quid antea effluerit. Et in libro quarto l) text. 26. 27. In febre ardente aurium sonitus superveniens cum obscuratione visus, & gravitate innares incumbente, vehementem insaniam firmamque***

a) Pag. 46. lin. 15. & seq. b) Lib I. text. 135. c) Ibidem. text. 136.

d) Coac. 111. e) Lib. I. Prorrh. text. 137. f) Ibidem. text. 143.

g) Ibid. text. 144. h) Ibid. text. 147. i) Text. 142. k) Coac. 111. l) Ibid. 131.

denunciant, nisi largiter perfluat sanguis e naribus. Et a) libro quinto. Pulsationes in capite, sonitus aurium, profluvium sanguinis signant. b) Et qui gravitate capitis laborant, dolentque sincipite, cigilles, sanguinem e naribus fundunt, tum alias, tum si quid tendi in collo sentiant. c) Et quibus surditas, cum capitis gravitate & hypochondrii tensione, & ad splendorem oculi perturbatione, profluvium sanguinis significatur. Atque hæc sunt, quæ de signis hæmorrhagicis cum in libris Epidemii Hippocr. tum in Prognosticis, & in Prorrheticis, atque in Coacis præfagiis nos colligere potuimus, a quibus nobis innotescunt crises per fluorem sanguinis e naribus, quæ hæc erunt. In febribus ardentibus, ceterisque aliis acutis, vehementibus, & in præcordiorum inflammationibus, omniumque maxime hepatis atque lienis, non raro etiam in phreniticis: hos enim affectus præsertim sanguinis eruptiones judicant: vigiliæ repentinae, & inquietudines sunt signa hæmorrhagica; sed tamen plerumque communia crisi futurarum; quibus quidem inspectis signis, crisis speretur, sed an per hæmorrhagiam, an per vomitum, & an alio modo, sit futura, ex propriis signis distinguuntur: quod si, his inspectis, cæperit in die critico, vel hæmorrhagia, vel vomitus, vel fluxio alvi, vel sudores, vel alia evacuatio, forte poterimus ex iis signis inspectis similem excretionem prædicere. De quo in 3. Coac. d) præfag. 40. legitur. *Qui e pervigiliis anxietate repente capiuntur, sanguinem fundunt e naribus, tum alias, tum si quid antea effluxerit.* Galen. his duobus signis addidit capitis dolorem, ita ut in capitis doloribus vigiliæ repentinae atque inquietudines sanguinem fluxurum significant, eoque magis, si antea fluere cæperit. Ex propriis vero signis est dolor capitis, sine quo raro soleat succedere hæmorrhagia. Ex quo merito, Hippocrat. in primo Prognost. e) text. 22. ait: *Accidit in prima circuitione jam sanguinis e naribus fluor, atque admodum juvat; sed requirendum est, num doleat caput, an hebetudines habeant oculorum, si quid enim horum fuerit, eo tendet.* In

a) Coac. 167. b) Ibid. 168. c) Ibid. 195. d) Text. III. e) Pag. 38. lin. 45. & seq.

In Epidemii a) expressit temporum gravitatem, & in Prognosticis b), capitis dolorem vehementem; in Prorrheticis c) sincipitis dolorem, aliquando cervicis dolorem, & capitis gravitatem, & in Coacis præfagiis d) vehementem capitis dolorem, & capitis etiam gravitatem nominat, & dolorem sincipitis: addamus, qui hæmorrhagiam denotat, debere esse calidum, distendentem, ac pulsantem. Hocque est unum ex præcipuis signis, quæ ante hæmorrhagiam attendi debebant.

In Metone, in quo die quarto bis de nare dextra fluxit sanguis, in die tertia capitis gravitatem fuisse, Hippocr. in Epid. e) text. 77. notavit, posteaque auctam: & in Pericle f), dolorem primo, & postea caput gravatum, præcessisse sanguinis eruptionem. Hoc signum vero, non proprium, sed commune ad sanguinis fluxum, & ad vomitum esse, Galen. in lib. 3. de crisi cap. ult. statuit. Ceterum, qui vomitus præfagiunt, dolores mordaces esse, docuit. Addamus, neque perpetuo antecedere capitis dolores; sed sine aliquo gravitatis sensu, videtur impossibile fieri posse hæmorrhagiam, cum non possit multus sanguis in capite aliquam moram facere, absque quo caput gravetur: sed tamen aliquando copiosissimus sanguis repente ascendens, & erumpens, nullam aut obscurissimam gravitatem capiti infert. Hoc in febribus non acutis sæpe observatur. Quod mihi contigit, qui post quartanam febrem, quæ nondum fuerat resoluta, repente expui, & per nares rejeci ad minus sanguinem sex librarum ponderis, quo quartana febris (quod est rarissimum) prorsus tuit judicata. Ceterum in acutis febribus raro fit, ut erumpat sanguis, non prægresso in capite aliquo vel gravitatis vel doloris sensu. Post dolorem capitis sequitur surditas, atque aurium tinnitus, quæ solent esse signa quoque hæmorrhagica.

In me ante illam copiosam sanguinis excretionem tinnitus fastidiosus in dextra aure præcessit. Quod signum notavit

Hip-

F f f 2

e) Lib. 1. Sect. 2. pag. 948. sub finem. b) Pag. 44. lin. 34. & seq. c) Lib. 1. text. 135 & 137. d) Text. 142. 168. 195. e) Lib. 1. Aegr. 7. pag. 983. f) Lib. 3. Epid. Ægr. 6. p. 1102.

Hippocrat. in *Prorrhetic. a)* & auctor *Coacorum præfagiorum. b)* Surditatem etiam ante hæmorrhagiam observari, cum in *Prorrheticis c)*, tum in *Coacis præfagiis d)* habetur. Quod signum vidit in *Virgine Abdera e)*, atque in *Heropyto f)*, antequam erumperet sanguis. His quoque addimus pulsus venarum in capite, de quo in *5. Coac. præf. g) text. 27. Quibus febricitantibus rubores in facie & capitis vehemens dolor, venarumque pulsus, iis ut plurimum fluor fit sanguinis.* Micatio enim venarum & agitatio ferventis, & concitati ad exitum sanguinis indicium est. Addimus cervicis, & colli tensionem, de quibus ad hæmorrhagiam, auctorem *Coacorum præfagiorum h)* meminisse superius vidimus; adduntur in *tertio Prorrhetic. i) text. 52.* ventris quoque palpitationes, forte pulsus arteriæ spinam perreptantis.

Sed nondum attigimus propria solius hæmorrhagiæ signa, sed quæ ad alias excretiones sunt communia. Nam dolores capitis, vigiliæ, deliria, capitis partium tensiones, surditates, tinnitus aurium, venarumque pulsus, sunt signa sane critica non uni, sed multis crifum speciebus communia. Sequuntur signa magis propria, quæ sunt hypochondrii vel dextri vel sinistri tensio, sublonga, (tumentem addidit auctor *Prorrheticorum l)* quod tamen non perpetuo fit, sed aliquando mediis musculis, teste Galeno, a thorace ad pubis ossa pertinentibus, tensis: sed neque hæc hypochondriorum tensio perpetuo est hæmorrhagica, sed & quæ fit aut in dextro, aut in sinistro; quod signum Hippocr. in *Epidem. m)* tum in *Prognosticis n)* hæmorrhagicum fecit: Plurimum enim facit, ad hæmorrhagiam prædicendam, respirandi difficultas repente si apparuerit. Quod Galen. in *lib. 3. de Crifib. cap. ult. ita expressit. Est etiam præcordiorum tensio sine dolore; nam & hoc non parvum indicium est sanguinis ad superiora tendentis, sicuti etiam difficultas anhelitus, nam & hæc sanguine transeunte in thoracem fit.* Cum itaque (ut etiam ait Galen. in *1. Epidem.)* in hypochondrii, aut dextra aut

a) Lib. 1. text. 143. b) Text. 194. c) Lib. 1. text. 147. d) Text. 195.
e) Lib. 3. Epidem. Ægr. 7. p. 1103. f) Ibidem. Ægr. 9. p. 1106. g) Text. 142. h) Text. 168. i) Lib. 1. text. 144. l) Lib. 1. text. 144. m) Lib. 1. sect. 2. p. 948. n) Pag. 46. lin. 15. & seq.

aut læva parte aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinis his e naribus profluvium expectandum; est enim impetus humorum in caput, hypochondrii sine dolore contentio, signum. Quod quidem si ei accidat, dolor inflammationem sequitur vicerum. Quando vero calore capitis, sursum sanguinem trahente, & jecore impellente, contentio fiat, sanguinis est expectanda eruptio. Non raro etiam fit, etsi sanguis per thoracem haud transeat, ex magna ejusdem sanguinis copia, tumescentibus hypochondriis, ut etiam ægrotus spiritu difficili laboret. Fæminam quondam Ægyptiam *Cayri* novi, quæ singulis mensibus sanguine menstruo, interceptis ad uterum viis, in caput sublato, per nares erumpente vacuabatur; quo tempore ascendebant, cum magna utriusque hypochondrii tensione, absque dolore, & cum difficillima respiratione, vexabatur. Addo, quod cum tensio hypochondriorum tum respirandi difficultas hæmorrhagicæ repente fiunt, atque paulo post cessant, de qua Hippocr. in *secundo Prognosticorum a)*, ait: *Si vero aliquandiu spiraret difficulter, sine aliqua alia causa desinet.*

Post hypochondriorum tensionem, aliud signum est ex visu spectandum; namque Hippocr. in *Epidemiis b)* scripsit, in iis, quibus per nares fluxurus est sanguis, caliginem oculorum fieri, & in *Prognosticis c)*, visum hebetem habere, quo fit, ut caligo oculorum, hebesque visus hæmorrhagiam prænuntient. Galen. vero in *lib. 3. de Crifib. & de præf. ad Posthumum*, ait: *fulgoris motus oculis observari, quod humor flavus sit, atque obtusiores visus fieri, quoniam multus sanguis, & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obserat.* Aliquando expavescent ægroti ex quibusdam rubris spectris, ut juveni Romano, de quo Galen. in *libro ad Posthum.* meminit, contingit, cui antequam sanguis eruperit, ei rubri coloris serpente per laqueana repentem supra lectulum ferri visum fuit, proptereaque ipsum expavisse, & lectulo aufugere voluisse. Non raro etiam

a) Pag. 43. lin. 17. b) Lib. 1. Sect. 2, pag. 984. sub. finem;

c) Pag. 46. lin. 15.

oculi involuntarie lachrymant ob fluxus sanguinis copiam, teste Galen. de quo signo Hippocr. in primo Epidemiorum a) ait: *Quibus in febribus acutis, atque adeo ardentibus, spontanea effluunt lachrymæ, his est (si quidem reliqua non sunt exitialia) enaribus sanguinis eruptio expectanda. Qui incommode habent, his non sanguinis eruptionem, verum portendunt mortem.* Quare cum aliis signis in acutis febribus, si reliqua salutaria sint, involuntariæ lachrymæ hæmorrhagiam prænuntiant, quod Galen. in lib. 3. Prognost. com. 33. docuit, atque in sexto etiam Epidem. confirmavit. Nos vero de hoc signo in proximo libro satis accurate scripsimus. Nunc ex signis explicatis quasi ad hæmorrhagiam accessimus, quæ tamen non videbitur, neque fiet etiam, ni prius facies rubore suffundatur; quod sane signum est necessarium, nunquam absque hoc sanguinis eruptio fit. Faciei enim partes omnes, & præsertim prope nares positæ, rubræ coloratioresque apparent, ex præsentia inquam sanguinis, in libro 3. Prorrheticorum b) text. 45. legitur, *oculos impense rubros significare cum cervicis dolore hæmorrhagiam,* & Galen. ait: *In re ejusmodi magna præstant virtute impense rubri oculi.* Auctor de Coacis præsignis c) rubores in facie sanguinis fluxum significare scripsit; Galen. vero cum in tertio de Crisibus cap. ult. tum omnium maxime in libr. ad Posibumum cap. 13. malarum nariumque ruborem proximam hæmorrhagiam connotare expressit. Neque immerito, cum sanguinis copia cutis, repletis ipsius venis, coloretur; hinc etiam narium gravitatem fieri adnotatum est in Coac. præsignis d) Ceterum ruborem faciei distinguemus ab eo, qui aut a cerebri inflammatione fit, de quo in Coac. præsignis e) ait: *Facies flammans cum sudore, malignum, Et in Prorrheticis f): Faciei color bonus, & mæstitia multa, malum.* Cognoscetur hæc propriis signis inflammati cerebri. Aut ab eo rubore, qui genas colorat, ex pulmonum affectu aliquo, cujusmodi fieri in peripneumonicis & althmaticis, superiori libro declaravimus. Hæc vero, quæ hæmorrhagica est, in sta-

Hæmorrhagiæ futura signa propria.

statu apparet, in morbo salutari, una cum aliquo, vel multis signorum nuper dictorum. Atque tot sunt omnia signa, quibus sanguinem erupturum e naribus quisque nostrum poterit præsignare. At quoniam omnia perpetuo simul non apparent, proinde si duo vel tria ex præcipuis illuxerint, sufficient ad hæmorrhagiam prædicendam. Præcipua vero sunt, ex Hippocrate & Galeno, capitis dolor; quod signum inseparabile esse Galen. in 1. ad Glauco. sæpius statuit; aut scintillæ, aut cervicis, aut temporum, ac etiam colli; vel gravitas, ipsa hebetudo visus, aut fulgoris motus, aut caliginem oculis observari; tensio hypochondrii sine dolore, aut difficilis respiratio, quæ paulo post cessant. Rubor item in facie jamjam fluxuro sanguine; in febre ardente, causave vehementi, aut aliqua magna internorum viscerum inflammatione; atque in juvenile ætate, omniumque maxime in iis, quibus solitum sit alias sanguinem erumpere. Atque hæc de crisi, quæ per eruptionem sanguinis e naribus, dicta sint. Addamus ex Galeno in primo ad Glauco. in quo loco de hæmorrhagiæ signis satis accurate agit, pulsus subito in tumorem elatos, non recedentes in parvitatem, neque si debiles facti fuerint, multo plus, si in altum attollantur, & vehementiam sumserint: jam faciem ægrotantis inspicere. Nam si aliqua ex iis, quæ in ipsa sunt, partibus palpitet, aut una, quæ sunt in temporibus, pulsant, aut gena, vel nasus, vel oculus rubidior factus fuerit, magis etiam crisis expectanda est: si vero & inviti lachrymentur, aut marmarigas, id est, splendores videre imaginentur, ac manus naribus, veluti scalpentes, admoveant, tunc non jam fluxurum, sed jam fluentem sanguinem inspicias; nam ubi semel aut bis scalpserint, statim erumpit: neque vero ex his perturberis, si hominem desipientem aut salientem inspexeris; nam & hæc humorum repentium ad partes superiores indicia sunt, veluti & anhelitus difficilis, & hypochondrium retractedum, & collum simul cum capite aggravatum.

Hæmorrhagiæ futura signa præcipua.

Hæmorrhagiæ jamjam futura signa.

a) Sect. 2. pag. 956. lit. F. b) Lib. 1. text. 137. c) Text. 142.

d) Text. 131. e) Text. 7. f) Lib. 1. text. 49.

De crisi, quæ fit, per sanguinis fluxum, cum ab utero,
tum ab hæmorrhoidibus.

Crisis
per men-
ses quan-
do fit
exspe-
ctanda.

Sæpius etiam fit in mulieribus, ut crises fiant sanguine per uterum, mensium modo, erumpente, qui fluor etiam multis signis innotescet: primo enim ubi conceperimus, crisin esse futuram, videndum erit mulieribus ægrotis, an menses solito modo fluant, vel non, tempusque probe observandum, in quo fluere fuerant soliti, ætas, & temperamentum, victus, antea acta an sanguine responderint. Postea videndum erit, an signa aderunt hæmorrhagiæ, aut vomituum, aut sudorum, aut dejectionum, aut copiosarum urinarum. Cum nulla quidem illuxerint, suspicandum in morbo vehemente crisin per menses fieri posse: quod si, ut Galen. in libro 3. de Crisibus cap. ult. docet, adfuerint quoque mensium signa propria, quæ sunt gravitas lumborum effatu digna, dolor, atque tensio. Sed ut istud certum fiat, præstabit mulierem interrogari, & quam diligenter, quibus symptomatibus fluentibus vexari soleat, atque in crisi prænoscentia eadem erunt accurate spectanda; cum quibusdam, fluxuris mensibus, lumbi doleant, aliis abdomen, aliis uterus, cruraque, quæ partes sedulo dolentes observatæ multum faciunt ad menses fluxuros prædicendos. Ceterum in primis, cum crisis futura sit, videndum erit, an alterius evacuationis futuræ signa adsint; quæ si non adsint, atque in mulieribus acuta febre vexatis lumbi doleant, sine manifesta causa, in ipsisque tensio sentiat, menstrua fluxura erunt, teste Galeno in libro tertio de Crisibus. Addit Auctor *Prorrheticorum a)* febrem lassitudinariam, & cum rigore, hisce verbis. *Quibus ex rigore febres lassitudinariæ fuerint, muliebri- bus devertunt.* Plures mulieres, vel etiam sine febre, ante menstruorum eruptionem sentiunt quandam lassitudinariam affectionem, ex qua una cum dolore lumborum, & tensione, menstrua futura prædicant. Addunt & oris ventriculi dolorem, seu cardialgiam, ut

Sangui-
nis per
uterum
fluxuri
signa.

a) Lib. 1. text. 842.

ut Galen. notavit in 3. *Prorrhet.* *Copia enim sanguinis, in venis acervata, tenue quoddam serum in ventrem confluens cardialgias parit, in os ipsius ascendens, quod omnium fere partium maxime sentiendi facultate præstat, plurima autem abundantie portio ad inferum repens locum, in quem & primum deferri consueverat, lumborum dolores efficiet.* Quibus redditur etiam in 5. *Coac. præf. a)* text. 26. *Sensio æstus arborisque circa spinam;* signum quippe recurrentis sanguinis per magnam venam, quæ spinam perrepat, quæ ad lumbos, maxime fervida motione sanguinis, æstuat. Atque hæc sunt signa fluxuri sanguinis per uterum, quæ adhuc faciunt indicium magis certum, si menses suppressi fuerint, atque hæc eo tempore illuceant, quo soliti fuerant menses per valetudinem fluere. Quæ omnia signa in homine quidem melancholico, quibus per hæmorrhoidas fluere sanguis fuerit solitus, atque fuerit suppressus, sanguinem per hæmorrhoidas fluxurum indicant: primum dolent lumbi sine causa, & diu; os ventriculi itidem dolet, de quibus in *Prorrheticis b)* legitur: *Lumbis dolentibus cardialgiæ accedentes sanguinis per hæmorrhoidas eruptionis signum sunt: arbitror autem & hoc prægressæ hæmorrhoidum eruptionis signum esse.* Præsentis autem affectionis (ait Galen.) perspicua symptomata, nempe copia in venis acervata, serum denuc quoddam, in ventrem confluens, cardialgias parit, in os ipsius ascendens, & multa sanguinis portio deorsum tendens lumborum dolores facit.

Quare dolor lumborum, tensio, lassitudinis sensus, dolor ventriculi oris, atque æstus & arboris sensus circa spinam dorfi, in hominibus melancholicis, aut mali habitus, sanguinem per hæmorrhoidas fluxurum indicant, præsertimque si alias fluxerit, & modo fuerit interceptus: in 3. *Coac. præf. c)* text. 2. text. 37. *Dolores in lumbis eruptiones sanguinis significant, quæ sine manifesta causa in melancholicis, & quibus consuetæ sunt hæmorrhoides, magis accedit.* Sed satis de cognoscenda crisi, quæ fit per sanguinis eruptionem, diximus. Nunc ad eam, quæ vomitibus innotescit, descendamus.

Sangui-
nis per
hæmor-
rhoides
fluxuri
signa.

Ggg

CAP.

a) Text. 167. b) Lib. 1, text. 130. c) Text. 306.

De cognoscenda crisi, quæ per vomitum fit.

Crisis
quomo-
do per
vomi-
tum fu-
tura cog-
noscitur.

Cum non raro soleat crisis vomitibus fieri, morbosque judicare, propterea necesse est, ut signa quoque, quibus nobis hæc innotescet, sedulo cognoscamus. Quæ Galen. in lib. 3. de Crisibus hæc esse statuit, quippe dolorem capitis mordicantem, seu acrem, seu acutum, oculis tenebrosum, seu caliginem observari, morsus oris ventriculi, fastidium ac nauseam, seu subversionem, ubi præsertim est futurus pituitosus, sputum tenue abundanter ex ore affluere, labiumque inferius agitare, seu tremere, pulsusque inæquales altos atque duros: alii addunt jactationem seu inquietationem, linguæ amaritudinem, rigores, spirandi difficultatem. Ceterum, ut futuri vomitus rationem habeamus, primum sciamus, ex motu humorum ad stomachum, futurum vomitum facile cognosci; quoniam natura a venis ad ipsum ventriculum humores noxios transmittens, & expultricis stomachi irritationem ad excernendum seu expellendum movet, qua vomitus fiunt. Itaque cum humor per venas æstuat, agitur, moveturque ad stomachum, anxios ægrotos, & inquietos reddit, quod tamen signum in omnibus fere crisis observari solet. Primo vero ob exhalationem humorum ab ipso ventriculo, quæ meningas seu membranas cerebri afficit, capite dolent, & dolores, ut Galen. notavit, sunt mordaces ac acuti; veluti in futura hæmorrhagia tentivi, minimeque acuti, qui non a bilioso acrique humore fiunt. Ob eandem quoque humidam exhalationem, quippe ipsius diffusionem per humores ad oculos, vomituri caligine, vertigine tenebrosa, tentantur aut ut ait Hippocr. in 1. Prorrh. a) com. 30. caliginosum seu tenebrosum oculis ipsorum observatur. Cum movetur vero humor biliosus a venis ad externas venas, ægri rigent aut horrent; dumque stomachum invasit, fastidium,

oris

a) Text, 46.

oris ventriculi, (quod antiqui cor appellarunt) morsum facit, nimirum vellicans os ipsum maxime fenibile. Cumque etiam humor has partes superas petit & occupat, primo partes infra hypochondria frigidiores redduntur, tum, quod calidi humores ad superiora ferantur, tum maxime, quod cogatur calor natus ad interiora contrahi & recipi. Cumque, ut dictum est, os stomachi molestat, vellicando, mordendo, ac æstuoando, fiunt fastidia, jactationes, cardiogmos cordis; atque jam vomituris os sputo tenui plenum esse videtur, ut Gal. ait, propter tunicæ communitatem, quæ una est oritoti interno continua, faucibusque, & stomacho & ventriculo. Hinc fit, ut labium inferius interdum concutiat, ventris ore ad vomitum excitato; nempe labii concussio tunicam eam, quæ ab ore in ventrem extenditur, tum morderi, tum vellicari, tum concuti ostendit. Neque mirum est, ad humorem acrem, mordicantem, æstuantem, ventriculi os exæstuar, vellicari, & excitari expultricem ad vomendum. Hinc divine sane noster Hippocr. in lib. 4. Aphor. a) dixit: *Non febricitanti cibi fastidium, cordis dolor, vertigo tenebrosa, & oris amaritudo, purgatione per superna, opus esse significant.* Quasi innuere vellet in febricitantibus hæc vomitum prædicere, qui ni succedat, hebetem naturam medicamentis esse excitandam. Quare prædictis signis seu symptomatibus conspectis in febre salutari, ex ardentium genere, utique vomitus prælagire poterimus. Quæ signa ita Hippocr. in 3. Prognost. b) text. 30. habet: *Si quis per febre non exitiosam dixerit caput dolere, aut etiam tenebrosum aliquid ad oculos observari, si ventriculi dolor in eo exstiterit, biliosa vomitio aderit. Sin rigor prehendit, & inferiores in illis partes frigida fuerint, adhuc citius vomitio aderit. Si vero bibat, edatque hoc tempore, perquam cito vomet.* c) *Hæc accidunt viris & mulieribus potissimum in tertianis, minoribus natu accidunt etiam in illis potissimum febribus, continuis, & in veris tertianis.* Et in 1. Epidem. d) text. 44. præcipua signa ita expressit. *At vero quibus*

Ggg 2

to-

a) Aphor. 17. b) Pag. 45. sub finem, & 46. init. c) Paulo post.

d) Sect. 2. pag. 948. & 949.

totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores, & fastidia sunt, biliosa post ac pituitosa vomunt. Galen. in primo ad Glauc. dixit, dolorem capitis esse futuri vomitus signum inseparabile, non minus & cardialgiam, id est, oris ventriculi morsum necessario præcedere vomitionem, & idem in 3. de Crisibus addit, labrum inferius agitatam, cum saliva ex ore excidente, vomitum jam affuturum significare. De qua in Coacis præsagiis. a) Vomitus salivatio quædam prius accidit. Et in 1. Provr. text. 3. Si in phreniticis cum perfrigeratione sit sputatio, nigra vomuntur. At in phreniticis sputationem frequentem, in qua ex Galeno nihil excernitur delirium phreniticum significare Auctor Provrheticorum b) scripsit, malumque esse in phreniticis signum; & cam, in qua multum effluit sputum, &, ut ait Galen. os sputo tenui plenum esse videtur, jamjam vomitionem futuram significare. Quæ sputatio ante vomitum fuit observata in illo c), qui calefens canavit & potavit largius. Vomitu fuere iudicati, teste Hippocr. uxor Epicratis d), de qua Hippocr. ait: Decimo quinto vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, libera febre. Et mulier e), quæ decumbebat in littore, etiam decimo quarto vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, febre liberata est. In quibus ante vomitus, cum febre ardente laborarent, capitis gravitates aut dolores extiterunt, & aliqua ex signis vomitionem significantibus. Atque hæc de vomituum signis.

C A P. XVI.

De signis crifum per sudores, atque per urinas copiosiores futurarum.

Sudores quosnam morbos iudicant. **F**requentissime morbi acuti sudoribus iudicantur: sudores enim, ait Galen. omnibus febribus proprii existunt, & præcipue incendentibus ardentibusve; juvant omnes inter-

a) Text. 566. b) Lib. 1. text. 6. c) Lib. 1. Epidem. Ægr. 12. p. 988.

d) Ibidem Ægr. 5. p. 979. e) Ibidem. Ægr. 13. p. 990.

norum viscerum inflammationes, parotides, lethargos, reliquosque omnes capitis affectus; non minus & febres ex intermittentibus quotidianas, quartanas, & semitertianas, sudores iudicant; sed plerumque non solum has febres, sed cum biliosa pituitosaque excretionem, aut per vomitum, aut per alvum, aut etiam per hæmorrhagiam; quartanas, si simul atra & varia excernantur; atque quotidianas simul cum vomitibus atque excrementis alvi pituitosis. Sed de his non agimus; cum nostrum sit institutum de his affectibus agere, qui acuti sunt, quique vel ad salutem, vel ad mortem, iudicari solent. Cujusmodi sunt febres continuæ, acutæ omnes, præsertimque ardentes, quarum sudores proprii videntur; internæ quoque phlegmones, inflammationes, & calidi omnes capitis affectus. In quibus sane, ubi præcesserint signa coctionis, atque critica signa illuxerint & perstiterint, quibus omnino futura crisis præmonstratur, per sudorem eam expellendam scribit Galen. in lib. 3. de Crisibus cap. ult. si hæc signa ad unguem fuerint observata: quippe, si urina & alvus supprimatur, & febris fuerit ardens, necessario sequitur sudor multus a rigore. Hinc in lib. 6. Epidem. com. 1. a) text. 10. Hippocr. dixit: Ante rigorem urine suppressiones: Quare alvi præter rationem suppressa excrementa, aut pauciora, quam antea reddita, urinæ item suppressæ, absque signis hæmorrhagiæ, vomitus, mensium, hæmorrhoidarum & alvi fluxus, sunt indicia satis certa sudoris, multoque magis, si æger crescente accessione deliraverit. At hæc necessario etiam spectabuntur signa, scilicet, partes exteriores, maximeque facies, coloratiores, & calidiores, vapor quidam calidus, qualis antea non fuerat, ex cute exhalans, atque pulsus undosus, insigniter mollis. De quo Galen. in lib. synopsis. de Pulsibus cap. 22. ita habet: Hic enim pulsus undosus, inquam, sudorem ut plurimum nunciat, at tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus; si vero ipsi intercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum, cum undoso quidem, vel absolute magno, non tamen duro, criticorum sudorum.

G g g 3

a) Text. 9. pag. 1164.

Crisis quomodo per sudores futura cognoscitur.

rum. Hæc eadem signa leguntur apud Galenum in libello de præfagio, experientia confirmato; sed addidit rotius corporis cutim reddi pruriginosam, mollem, & rubram. Necessario cutis præmollis observatur in futuris sudoribus, quod & Hippocr. in 5. Aphor. 71. ita habet: *Quibus cutis circumtenditur arida & dura, sine sudore moriuntur; quibus vero laxa & rara, cum sudore moriuntur.* Quidem duo præcipua sudoris signa tantummodo statuunt, urinæ quippe suppressionem, ex qua serosa humiditas, eadem quidem cum sudoris tum urinæ materia, in univèrsum corpus expanditur, proinde sua vi acri vellicans rigorem concitat, qui est secundum signum, ita ut sudoris signa duo sint, & urinæ suppressio & rigor: atque hinc forte dixit Hippocr. in 4. Aphorif. 58. *Si laboranti ardente febre rigor superveniat, solutio fit.* Galen. in 6. Epidem. ait: *At si alvus fluxa non sit, proximamque esse morbi judicationem prænovetur, ægrotum rigere, sudareque necesse est.* Ceterum non perpetuo a rigore, urinæque suppressione, subsequitur sudor; aliquando hæmorrhagia, aliquando vomitus, aliquando alvi fluxus fit. Quare certum erit sudoris indicium seu præfagium, ubi una alvusque supprimatur, rigorque successerit, in ardente febre aut alio affectu, quem sudor judicat, eoque certius, si æger in crescente accessione deliraverit. Addimus his partes exteriores, calidiores, & coloratiores fieri, non minus & molliores & humidiores, atque in ipsis erit vaporatio quædam calida insolita, pulsusque apparet magnus, altus, mollis, fluitans, *undosus* ideo vocatus, nullaque aderunt hæmorrhagiæ, vomitus, alvi perfluvii, hæmorrhoidarum, mensium, aut urinæ signa. Quo sudore fuit judicatus *Cleonactides a) Melidia b)* & alii, quorum casus Hipp. observavit. Sed ad utinarum quoque signa descendamus, per quas plures acutorum morborum fuisse judicatos, & nos vidimus, & Hippocr. in *Epidemiis* se vidisse scripsit. Cujusmodi fuerunt *Cherion c)* vigesimo urinæ multis biliosis perfecte judicatus. *Nicodemus d)* cum uri-

a) Lib. 1, Epidem. Ægr. 6, p. 982. b) Ibid. Ægr. 14, pag. 991.

c) Lib. 3, Epidem. Ægr. 5, p. 1072. d) Ibid. Ægr. 10, p. 1108.

urinæ multis, albis, in quibus multa crassa subsidebant. Et *Pythion a)*, de quo Hippocr. ait: *Quadragesimo ab judicio die suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus.* Est scilicet probabile, multitudine urinarum quadragesima sanatum. De his etiam in primo libro *Epidem. b)*. *At vero hoc statu quatuor præcipue signis servabantur; quibus sanguis rite e naribus fluxerit, aut qui per vesicam urinas multas, cum multo bonoque sedimento reddidissent.* Nihilominus, quod fortasse difficile esset invenire certa signa, quibus præmonstrarentur crises per urinarum excretionem, ideo Galenus per negationem docuit, quomodo possimus præcognoscere urinas critiche profluxuras; quippe, ubi absint signa hæmorrhagiæ, vomitus, alvi fluxus, hæmorrhoidum, mensium, & sudoris, spes erit, ut crisis per multitudinem urinarum fiat, multo magis, si alvus, cum copiosiora excrementa antea excreverit, nunc ficcior evaserit, aut suppressa; neque immerito, quod ut ait Galen. distributo & in venas exhausto humore, qui in ventre continetur, alvi necessario minuatur dejectio. Hinc Hippocr. in quarto Aphor. 83. dixit: *Mictio noctu plurima, parvam dejectionem significat.* Sed tamen necesse est haberi quædam signa certiora. Quæ, ut nos observavimus, hæc erunt. Nulla primo aliarum excretionum signa adesse, sed præsertim nullum capitis, vel hypochondriorum, vel stomachi, aut intestinorum dolorem, morbumque non videri admodum vehementem. Non vehementer jactari ægrotos, nec inquietari, nullamque partem prædictam dolorem sentire. Plerumque hypogastrium sensum gravitatis & aliquando dolores sentire, vetricamque inflationis sensum habere. Paulatim plerumque incipit effluere urina, raro repente, ita ut facile observetur solito copiosior, & mox augeatur. Sentiunt ægri itidem calorem seu ardorem urinæ, quo sæpius mingunt. Nam necesse est, ut partes, cum per quas ad vesicam serosa illa humiditas, seu humor, qui excernitur, pertransit, tum renes, vesica, collum, & meatus urinarius, plus ceteris partibus sensum aliquem molestum habeant. Et hæc de crisis cum per sudorem

Sudoris
criticis
futuri
signa
certiora.

a) Ibid. Ægr. 1, pag. 1059. b) Sect. 2, pag. 955, lit. E.

rem, tum per urinam, quæ ejusdem materiæ symptomata existunt, nunc demum de signis alvi fluxus.

C A P. XVII.

De signis Crisium per alvi fluxionem.

Quod per alvi fluxum crises sæpius fiant, ipsisque morbi complures acutorum judicentur, neminem Medicorum latet, ideo de futuræ per alvum crisis quoque signis accuratius nunc est agendum. Miror tamen, quod neque Galen. neque Hippocrat. signa propria hujus excretionis futuræ præmonstrarint. Galen. enim *in libr. 3. de Crisibus, cap. ultim. de hac excretionem ita habet. Si vero per excretionem alvi crisis sit subsequutura, manifestum quidem nullum est signum, nec proprium; sed ex eo, quod adsunt crisis signa, desunt autem vomituum, vel fluxus sanguinis, vel sudoris, colligere licet.* Ex quibus patet, cognosci alvi dejectionem futuram non per signa propria, sed ex crisis futuræ signis, atque ex absentia signorum aliarum excretionum. At, etsi hæc via optima sit, tamen non deerunt nobis quoque signa aliqua hoc iudicium confirmantia, cujusmodi esse videntur, quæ Hipp. *in libr. 4. Aphor. 20. ita habet: Non febricitantibus si tormina acciderint, & genuum gravitas & lumborum dolor, purgare inferius oportet.* Et postea, 73. cum dixit. *Quibus præcordia suspensa murmurantia, lumborum dolore superveniente, iis alvi humectantur: nisi flatus erumpant, aut urine multitudo proveniat.* Et in *Coacis præsagiis. a) Quibus ructus, flatus, strepitus ventris, iis extuberat venter, atque conturbatur.* Ex quibus colligimus, ad fluxuram alvum hæc signa quoque esse attendenda, quippe intestinorum tormina, ipsorumque morsus, genuum gravitas & lumborum dolor, præcordia suspensa, murmurantia, ructus, flatus, strepitus ventris, ipsiusque extuberantia, atque turbatio. Hæc enim cum signis criticis fluxuram alvum præmonstrabunt. Necessario videtur,

a) Text, 142.

si per alvum humores vel biliosi vel pituitosi sint fluxuri, ut tormina seu dolores intestinorum observentur; neque enim, docet Galen. *in lib. 5. de usu partium*, quis unquam biliosum succum copiosius deiecit, qui prius mordicationem in intestinis non senserit; veluti in bilioso vomitu cardialgiam, ob ejusdem humoris morsum, sentiri nuper demonstratum est: quare ubi alvus biliosa, aut salsa, aut melancholica adusta deiectione sit, necessario dolor & mordicatio in intestinis præcedet. Si vero humor fluxurus sit pituitosus, ac frigidus, flatus, ructus, præcordia tensa, ac murmurantia, alvique perturbatio, fient. Quæ, ni peculiari vitio ipsius alvi, ac stomachi fiant, quippe coctionis defectu, aut distributionis, aut alimentorum corruptione, aut pravi humoris generatione in ventriculo, aut intestinis, in morbo acuto, ubi illuxerint critica signa, alvi profluvium denotabunt. Lumborum quoque dolor observatur, genuum aliquandoque gravitas, humoribus scilicet ad infernas partes descendentibus; non sunt tamen propria signa alvi fluxuræ; sed ubi tensio & dolor satis vehemens, circaque spinam caloris æstus sentitur, in mulieribus menses, atque in viris hæmorrhoidas præsumimus; aliquando vero etiam alvi dejectionem, quippe ubi materia convoluta ad crassa intestina, & mesocolon, quod crassis intestinis continuum existens, in unam quandam eorum, quæ in lumbis sunt, pertingit vertebrarum. Quæ ratione Auctor *Coac. præsagiorum a) dixit: Imborrescentes, anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes, in profluvium alvi incidunt.* Hunc vero lumborum dolorem, alvi fluxionem denotantem, distinguemus ab ipso, qui vel hæmorrhoidas, vel menses, præannuntiat: præter signa enim fluxuræ alvi præannuntia, alia existunt; scilicet intestinorum morsus ac tormina, murmur, strepitus, flatus, ructus, & tensa præcordia, itidem murmurantia; quæ ubi critica signa in vehementi morbo subsequantur, alvi criticam fluxionem proculdubio præmonstrabunt. Atque hæc de singulis crisis speciebus cognoscendis, nunc breviter de multis simul complicatis futuris crisis speciebus etiam agamus.

a) Text, 19.

CAP. XVIII.

De signis compositarum, sive multarum, simul Crisium futurarum, quibus morbi judicantur.

Crises
composi-
tae quæ-
nam.

Plerumque fit, ut non unica crisi, sed aut duplici aut multiplici, morbi acuti judicentur, quas compositas crises dicimus, siquidem aliquando homines hæmorrhagiae ac sudore copioso judicantur, de quibus Hippocr. *in lib. a) 4. de Vict. rat. in acut.* ait: *Et si e naribus sanguis fluxerit, solvitur ægritudo, nec non si sudores supervenerint judicatorii, cum urinis albis crassus, & levibus subsilentibus.* Quibus Metonem fuisse judicatum Hippocr. *b)* tradidit; & Galen. *in libro secundo de motu muscul.* quemdam tredecim diebus acuta febre delirantem; sanguine & sudore prorsus judicatum, vidisse ait: *mulieremque c) trimestri fetu gravidam, quæ in littore habitabat, vomitu & sudore: & illum, qui in Dealcis borto decunbebat d), alvi pituitosa fluxione, copiosoque sudore: Anaxionem e), sputis multis, ac sudore: Nicodemum f), urina multa alba, in qua multa subsidebant, sudoreque copioso; atque mulierem morosam, quæ in Thaso g), sudore, atque mensibus erumpentibus.* Quare operam navare quam sedulo debemus, ut nedam simplices species cresium, verum quoque plures simul complicatas, cognoscamus. Quam rem studiosi facile etiam assequentur, si notas signave, a nobis nuper ad cognoscendas simplices tradita, memoria tenuerint, siquidem ubi duæ vel plures futuræ sunt crises, plurimum, aut quidem duarum prælucebunt signa.

Quomodo
co-
gnoscuntur.

Ceterum, ut hæc clarius cognoscantur, exempla aliqua considerabimus, præsertim excretionum, seu cresium illarum, quæ per sudorem & aliquam aliam excretionem terminantur; plerumque enim, aut paucissimæ sunt febres, vel acutæ biliosæ, vel sanguineæ

a) Pag. 396. lin. 21. b) Lib. I. Epidem. Ægr. 7. p. 983. c) Ibid. Ægr. 13. pag. 990. d) Lib. 3. Epid. Ægr. pag. 1066. e) Lib. 3. Epid. Ægr. 8. p. 1104. f) Ibidem. Ægr. 10. p. 1108. g) Ibid. Ægr. 11. pag. 1108.

neæ, & inflammationes internæ, phlegmonesque, quæ absque sudore judicentur, etsi sæpe non solo, sed aut una cum hæmorrhagiâ, aut in mulieribus mensibus erumpentibus, aut hæmorrhoidibus, aut vomitu, aut sputis, aut alvi fluxione, aut denique urina. In iis itaque, qui sunt hæmorrhagiâ atque sudore judicandi, utriusque signa præcipua aderunt; cujusmodi erunt, capitis dolores aut gravantes, aut pulsantes, aut calidi, lachrymæ involuntariæ, aut surditas, aut tinnitus aurium, aut oculi rubri, aut maxillæ & nares, hypochondria tensa absque dolore, aliquando respiratio difficilis repente excitata, & paulo post quæ prorsus tollatur, pulsus quoque alti & magni, a suppressis tum alvi excrementis, tum urinis, aut paucioribus factis, rigores vehementes, absentia signorum aliarum excretionum, quippe mentium, hæmorrhoidarum, vomitus, & alvi fluxus, delirium crescente accessione, partes externæ, & præsertim facies, calidiores, coloratiores, molliores seu humidiores, & ab ipsis vaporem, seu fumum calidum non antea solitum exhalare, atque pulsus mollis & undosus. Et si cum sudore menses erunt erupturi in mulieribus, deerunt signa hæmorrhagiæ, vomitus, & aliarum excretionum, atque propria mensium aderunt, quæ sunt gravitas lumborum effatu digna, dolor atque tensio, totius corporis & præsertim lumborum lassitudo; (hinc Auctor in *Coacis præsagiis a)* lassitudinarias has febres judicatorias vocavit) aderit itidem cardialgia, id est, cordis seu oris stomachi, quod cor antiqui appellarunt, dolor, atque circa spinam tensio, æstus, atque ardoris. Quæ signa in viris cum sudore etiam hæmorrhoidas prænuntiant. Et cum sudore, si vomitus erit futurus, signis sudoris signa vomitus quoque conjungentur, qualia esse diximus, dolorem capitis acutum & mordacem, & pro splendore oculis caliginem, seu atrum quoddam, observari, stomachi fastidium, nauseam, subversionem, anxietatem & inquietationem, cardiogmon, id est cordis seu oris ventriculi morsum, spiritum difficilem, pulsum inæqualem, durum, atque jam vomituris sputum tenue ex ore copiosum esfluens, atque labii inferioris agitationem. Et si urina copiosa una futura sit cum sudore, ade-

runt signa urinarum, quæ fuerant primo, quod absint aliarum excretionum signa, alvus cum ante copiosior fuerit, nunc sicior sit, nullus dolor præter in hypogastrio sentitur, sensus gravitatis, aliquandoque ponderis, & circa vesicam inflationis observatur, non vehementes erunt jactationes & inquietudines, urina plerumque non confertim, sed paulatim incipit, atque augetur, quæ aliquando infert calorem aut ardorem, aut pruritum, & voluntatem crebram mingendi. Et si cum sudore alvus una erit solvenda, tunc simul aderunt signa alvi fluxuræ, nempe præcordia erunt tensa, murmurantia, aut morfus in intestinis, flatus, ructus ventris, rugitus seu strepitus sentientur, lumborum aderit dolor, & genuum aliquando gravitas, ventris turbatio, ac pulsus vibrosus & durus. Si vero una cum sudore sputa quoque copiosa excernenda erunt, ad erunt signa propria, quæ in morbis pulmonum, & pectoris apparent: maximeque in pleuritide, & peripneumonia, sputorum excretionem observari debent, ut in *Anaxione* pleuritico fuit ab Hipp. a) observatum. Signa vero, quod copiosiora sputa sint excernenda, sunt tussis, difficilis respiratio, & sputa, quæ ceperunt excerni cum tussi copiosa, quæ vero magis cocta evaserint, facilius educuntur. Et hæc sunt, quæ de cognoscendis crisi bus fuerant a nobis dicenda. Nunc de tempore, quo sint observandæ, restat, ut agamus.

CAP. XIX.

De tempore Crisium, id est, quo nobis sint futura.

Posteaquam scriptum a nobis fuit, quo pacto Medici debeant cognoscere, num morbi sint crisi judicandi, aut absque crisi; & si crisi, an per abscessus, an per humorum excretionem, & quæ bonæ salutaresque judicentur, & quæ malæ, lethales; atque demum, cum etiam ex signis quaslibet crisis species cognoscere studuerimus, restat solum, ut, quo tempore fiant seu observentur crises, quoque accuratius asse-

a) Lib. 3, Epidem, Aegr. 8 Pag. 1104.

quamur. Atque hic sermo esto finis hujus libri, ad prognosin sane per quam utilissimi; quem si studiosi Medicinæ familiarem habebunt, plurimum laudis in Medicina assequentur. Sed ad institutum redeamus, quod est noscere tempus particulatim, in quo crises fiunt. Quæ cognitio penes multa habebitur; & quanquam sit admodum difficilis, proptereaque requirat maximam diligentiam, studium, & laborem; tamen si accurate omnia signa prænarata ipsorumque vires intellexerimus, neque multa difficultate hujus prædictionis rationem assequemur. Perscrutabitur itaque hæc cognitio quippe temporis, in quo crises sunt futuræ, ab his, scilicet a signis criticis seu decretoriis vocatis; atque a tempore, in quo hæc observantur, quippe in quo incipiunt, augentur; (non enim critica signa prius tolluntur, quam crisis erumpat,) a morborum idea, natura, magnitudine, motu, temporibus ipsorum, a coctione & cruditate. A criticis enim signis, quippe quæ crisi antecedunt, antequam fiet, ut Hippocr. docet in 2. Aphor. 13. nox molesta apparet. *Antecedit enim*, ut Galen. etiam in 2. libr. de Crisib. cap. 2. scripsit, non meliocris perturbatio in corpore agrotantis, nam & difficiles tolerantia, vigiliae, deliria, & graves somni fiunt, difficilis anhelitus, vertigines tenebrosæ, & difficilis sensus, dolores capitis, colli & stomachi, & multorum aliorum membrorum, nonnullis aurium sonitus, & ante oculos vani splendores apparent, & lacrymæ involuntariæ effluunt, & urina retinetur, & labrum agitatur, aut aliquod aliud tremulum fit, oblivio, presentium ignorantia, vehemens vigor, plurimum accessio consuetæ anticipans, multis æstus sitis intolerabilis, ægroti clamant, & saliant sicuti furentes, neque possunt in eodem situ recumbere, deinde repente multus sudor erumpit, aut vomitus, aut venter subito solvitur, aut abundans fit fluxus sanguinis, aut urina profluit copiosus, aut hæc omnia simul contingunt. Hæc enim alias demonstravimus cum signis coctionis crisis præmonstrare. Quorum principium necesse est animadverti, ut scite diem, in quo crisis futura sit, intelligamus: non enim a die, in quo hæc videri ceperunt, crisis aberit ultra quater-narium; si enim exempli gratia 4. die incipient conspectis uri-

Tempus, quo crises futurae sunt, quomodo cognoscetur.

A Criticis signis.

rinis concoctis, morbusque vehemens sit & celer, ultra 7. crisis non produceretur. Ceterum ubi ceperint manifesta quaedam coctionis signa, neque morbus admodum vehemens, neque celer, usque ad septimum, id est, in secundo quaternione, crisis protendetur. Quam rem satis perbelle expressit Hipp. in lib. 3. Progn. a) text. 33. ita scribens. *Ex iis vero, qui primo die dolore ceperint, quarto die gravantur magis quam quinto, septimo vero die liberantur. Plurimi vero ipsorum dolere incipiunt tertio die, consistantur autem quinto maxime, liberantur aut nono aut undecimo die: quicumque vero quinto dolore ceperint, & alia secundum rationem priorem ipsis affuerint, decimo quarto evadunt.* Quare crisis terminus majori ex parte erit septem dierum ab ea die, in qua ceperunt decretoria signa conspici: sed ubi apparuerit signum aliquod manifestum, ex quo morbum in augmentum descendisse cognoscamus, plerumque altero quaternario crisis fiet, cum non longius coctio sit perficienda, atque illud tempus vigoris morbi sit proprium salutarium crisi, ut Gal. docuit, atque hoc est, quod etiam ita expressit. *Cum igitur primo die signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis etiam omnibus periculum nullum portendentibus, tunc proculdubio sciemus, quod, in primo quaternario morbi solutionem subsequi, sit necessarium. At, si, iis signis decretoriis apparentibus, simul perfecta coctio observetur, futuro primo die decretorio crisin fieri erit necessarium.* Ex signis itaque decretoriis nedum crisin futuram conjicimus, at quo non minus tempore sit futura. Ex natura quoque morborum, cum acuta, tum longa, quos morbos Graeci *brachychronicos* appellant, poterimus tempus crisi praeoscere. Quo ad tempus enim seu morborum aetatem, triplex est differentia: namque morborum alii acuti, alii longi, alii medii dicuntur: *acutus*, ait Hippoc. in 2. Aphorismor. 23. *quatuordecim diebus terminatur*; etsi Galen. videatur terminum morborum acutorum diem vigesimum statuere, & mediorum usque ad quadragesimum, quos vocat *acutos ex delapsu*, seu *ex conversione*, de quibus Hippocrates me-

Ex natura morborum.

a) Pag. 46. lin. 5. & seq.

meminit, cum in primo Prognost. a) text. 21. ita scripserit. *Oportet autem existimare spirandi facilitatem magnam habere vim ad salutem in omnibus acutis morbis; quicumque febres habent ad quinctas, in quadraginta diebus judicantur: & ultra hos dies, qui judicantur, diutinos & longos vocat.* Ceterum, ut accuratius ex natura morborum tempus crisi pervestigemus, distinguere oportet acutos morbos in acutissimos, sive maxime acutos, peracutos, atque simpliciter acutos. Horum ait Hippoc. b) longiorem terminum esse, ut Gal. in lib. 3. de Crisib. cap. 13. scribit, quatuordecim dierum; & illos, quippe acutissimos unico quaternario resolvi; cujusmodi sunt, angina, cholera, tetanos, synochus: atque peracutos septem diebus, cujusmodi sunt, pleuritis, phrenitis, peripneumonia, hepatitis, diaphragmatis, uterique, & stomachi inflammatio, febris ardens, synochus & alii hujusmodi multi. Ceterum acutissimorum aliqui vel etiam uno tantum die, alii duobus, alii tribus, atque alii quatuor judicantur; nunquam vero ultra hos dies producantur, sed ante hos plures terminantur, ut apoplexia, ephemera pestilens, lethalissima phrenitis, & quæ in Ægypto sæpius epidemice grassatur, quem affectum *Demelmuia* Ægyptii appellant, estque eorum morborum acutissimorum, qui paucis horis homines interimunt. Idem quoque est peracutorum, quorum terminus est dies septima, quando eorum plures antea non raro, propter morborum vehementiam, habeant judicium, uti ex Gal. phreniticis acutissima, qua Hipp. in lib. 3. Epid. com. 3. c) tit. 57. quendam quarto die fuisse extinctum, meminit; synochi itidem, & phrenitici & peripneumonici, præ inflammationis magnitudine, sæpius quarto die vel quinto judicantur. Eodem modo fit de simpliciter acutis, quod hi aliquando septimo, aut nono, aut undecimo, habent iudicationem. Hoc plerumque observatur in malis crisibus, quæ natura, propter vehementiam morbi, aut propter multitudinem, aut pravissimam qualitatem humorum, vehementer irritata, ante tempus excernente fiunt, atque hoc pacto possimus in morbis crises, quando sint futuræ, præoscere. A magni-

tu-

a) Pag. 38. lin. 12. b) Aphor. Sect. 2. 23. c) Ægr. 4. p. 1100.

Ex Mor-
borum
magnitu-
dine.

tudine quoque morborum, necesse erit, medium intelligere, ex virium una habita cognitione, quo tempore fieri debeat crisis. Siquidem, ut docet Galen. in 1. Epid. necessarium est, ob morborum magnitudinem ac casum vehementiam, vel cito vires prosterni, adeo ut homo moriatur, vel ad noxiorum humorum excretionem excitatas, si modo, quos invaserint, humores exsuperent, bonam sequi judicationem, sin autem exsuperentur, malum. Utrumque vero intra quaternarium fieri solet. Quo ubi in morbo aliquo vehementiam quarta die cognoverimus, non ultra septimum iudicium, vel mors, producet. De qua re Gal. in 1. Epid. dixit: *Quare fac memineris, ubi quartus, perinde ut tertius, gravia habeat symptomata, & signa, in morbo acuto, brevi expectandum iudicium esse, si paribus diebus potius invadebat, in paribus, si vero imparibus, in his, atque iudicium illis, & mors in morbis exitialibus.* De Philisco a), qui obiit sexta die, ait, *quarta die omnia fuisse exacerbata, ipsumque maximo morbo conflictari, cum exitialibus urinis nigris, quo naturam extinctam iri necessario cognoscebatur, atque id non ultra quaternarium protrahi posse, vires debiles significabant.* Ex morborum quoque motu celeri, aut tardo, accuratius & distincte magis crisis futurarum tempus poterit cognosci: namque ubi morbum iudicabimus solum iri septima die, si praeter vehementiam eius etiam celeritas observetur, poterit vel etiam quarto aut quinto resolvi; veluti motus tarditas, ad nonum aut undecimum usque retardatum iudicaret. A temporibus vero morborum, atque a cognitione & cruditate longe clarius & distinctius praenoscunt Medici crisis futurarum tempus, quando omnes bonae crises aut in statu fiant, aut in augmento; intelligimus vero statum atque augmentum, non inquam morbi, sed ipsius quidem naturae coquentis & alterantis morbum: exitiales vero aut in principio, aut in augmento, ut Galen. in lib. 3. de Crisibus cap. 10. tradidit. Quare, morbo salutari, crisis perfectam non nisi in vigore morbi expectabimus, imperfectam in augmento. Ex quibus signa temporum exacte interstingu-

Ex ho-
rum mo-
tu celeri
aut tardo.

Ab ho-
rum tem-
poribus.

a) Lib. 1. Epid. Aeg. 1. p. 966.

quantur, quemadmodum alias ex Galeno in primo de Crisibus docuimus. Quare si perfecta crisis erit futura, necesse erit, augmentum morbi prius absolvi, cuius sane tempus nobis innotescet principii augmentique notitia; namque si longum fuerit morbi principium, itidem & augmentum, & vigor proportioni respondebit: imperfecta vero transacto principio. Principium autem esse illud tempus, in quo morbus omnino crudus est, nullumque vel etiam signum concoctionis illuxerit, quod cum ceperit, augmentum esse, & durare, quoad perfecte concoquatur morbus, Galen. in primo de Crisibus, cap. 8. & in primo, de totius morb. temp. cap. 3. scriptam reliquit. In exitialibus vero crisis, diximus, vel principium vel augmentum esse attendendum: in vehementissimo morbo, cum praelanguidis viribus, crisis non superabit principium, neque primum quaternarium; cum robustis vero augmentum attingit. Quare in robustis crisis fiet in augmento: natura enim non succumbet morbo, non aliquo pacto ab ipsa alterato.

Ceterum hæc erit servanda regala, ut distinctius diem, vel etiam in qua crisis fiet, praenoscere queamus. Quippe a conspectis signis vel salutaribus, vel exitialibus, futuro primo quaternario iudicium fore expectandum. Tanto enim temporis spatio in salutaribus morbis utens natura solet morbum alterare, quoad excernere critice possit; atque toto ipso itidem tempore morbus solet naturam robustam ad pugnam irritare, aut debilem extinguere, ex quo merito Hippoc. in 3. Prognost. a) text. 2. dixit: *Simplicissime enim febres, ac signis firmatae securissimis, quarto die aut citius desinunt.* b) text. 4. *Teterrime vero, ac signis assilentes difficillimis, quarto die aut citius interimunt:* atque *primum impetum hunc in modum finire,* c) text. 4. Ubi vero natura maximum habuerit irritamentum, maximo morbo in principio succumbet. Galen. vero in lib. 1. de Diebus decret. cap. 12. vel etiam horam nos posse cognoscere, eamque ex accessionis temporum accurata observatione, scripsit. Namque si statim morbo invadente, id est, in principio accessionis, æger

lil

vehe-

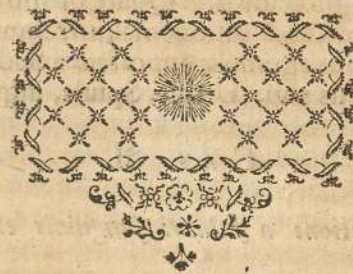
a) Pag. 43. lin. 54. b) Pag. 44. lin. 1. c) Ibid. lin. 2.

vehementer refrigeretur, exempli gratia, ut vix ad calorem reduci queat, calorque diutissime absit, pulsus sit exiguus aut nullus, aut malus appareat, motus pigritia, vel somnus venenosus, aut aliud quippiam observetur; vel si principium accessionis fuerit moderatum, & in statu postea delires, vel cum impetu exiliat, vel resolvatur, vel comatosus, aut multum inquietus, aut magnitudinem febris non toleret, sed vehementer inardescat, vertiginosus, aut capite doleat, cordisque morsus; aut si moderate in principio & in statu se habuerit, necesse erit ipsum mori in declinatione, quæ cognoscetur, si aderit animi deliquium, sudores inæquales, frigidi, vel circa caput solum, vel cervicem, vel pectus, pulsus obscurus exiguus, & his similia, proculdubio mors ac iudicium erit in ea hora, qua fiet accessionis declinatio. Ex coctione etiam & cruditate tempus crifium poterimus conicere, atque ex signis indicatoriis; siquidem in salutari morbo nunquam fiet crisis, nisi signa, in aliquo dierum decretoriorum, coctionis apparuerint, quæ plerumque ita conspecta in proximo decretorio die iudicium ostenderunt: in morbis quidem salutaribus, magnis, inceptam coctionem tempore unius quaternarii solet natura absolvere. Quod si in die indicante signum coctionis conspectum fuerit, in proximo decretorio erit crisis. Quod Hippocr. in lib. 4. Aphorism. 71. ita docuit. *Quibus in febribus die septimo iudicium fit, iis nubeculam obtinet urina quarto die rubram, & alia secundum rationem.* Quod præceptum Gal. secutus in lib. 3. de Crifibus cap. 4. ait: *Cum igitur primo die signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis etiam omnibus periculum nullum portendentibus, tunc procul dubio sciemus, quod in primo quaternario morbi solutionem subsequi sit necessarium.* Ex quo colligimus, ubi manifestum apparuerit coctionis signum in aliquo dierum decretoriorum, in altero proximo succedet iudicium, quod per quaternionem natura reliquam humoris cruditatis absolvat, quodque non minori tempore facere potest: proinde si, ut ait Galen. in eodem lib. ægrotus neque secundo die manifestum coctionis signum habuerit, neque tamen perniciosum signum adfuerit, sed omnia sint

Ex co-
ctione &
cruditate
& signis
indicatoriis.

sint absque periculo, servabitur sane, sed non in primo quaternario integre, at in secundo, quippe primo secundi quaternarii die critico, qui erit vel sextus vel septimus. Eodem modo, si septimo appareat manifestum signum coctionis, ad undecimum magis, quam ad decimum quartum, fiet crisis. Quod iudicium perpetuo fiet, siquidem morbus sit salubris, & neque ejus acumen, neque magnitudo festinet, atque error aliquis circa ægrotum admittatur, status tempus crisis expectabit, id est perfectam coctionem. Si vero propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud natura irritetur, ante statum, atque inordinato tempore fiet. Ceterum æque tamen verum erit, si in uno dierum decretoriorum, præsertim indicium, vel salutare signum vel exitiale apparuerit, post quaternarium in altero die decretorio iudicium fiet. Ceterum, ut dictum est, magnitudo morbi, motus celer aut tardus, errores commissi, sunt maxime attendendi; cum horum causa sæpius crisis indicio non respondeat. Quorum exempla plura posuit Galen. in libro nuper citato. Atque hæc erant in hoc libro scribenda.

FINIS LIBRI SEXTI

PROSPERI ALPINI

LIBER SEPTIMUS,

C A P. I.

De particularibus humorum excretionibus ad prædictionem.

Hactenus in præcedenti libro Dierum Decretorum, atque Crisium cognoscendarum rationem tradidimus, ad illustrandam hanc prædicendi methodum, a naturalis facultatis status observatione depromendam. Cum ex omnibus, ut dictum est, naturalis hujus potentia (circa quam nunc cognoscendam versamur) quatuor functionibus, concoctoria atque excretoria præcipuam ac maximam ad prædicendum viam aperiat; merito, ad harum præsertim notitiam, crisium, & dierum criticorum cognitionem præmissimus, atque nunc omnium Excrementorum particulares Excretiones, & Abscessus accurate considerabimus. Tum quod ex ipsis rursus, concoctio, cruditas, ac malignitas morborum nobis innotescat, tum etiam, quod ab ipsorum excretionis modo, natura quando bene ac salubriter humores moveat, & transmittat, atque excernat, & quando male infaussteque id agat, cognoscimus. Quare primo, ut quo ad vires hanc nostram prædicendi rationem illustremus, de præfagio a Sanguinis Excretionem agemus, & postea, a Sudoribus, Vomitionibus, Dejectionibus alvi, Urinis, Sputis, atque Abscessibus.

C A P. II.

De prædictione a salubri sanguinis excretionem.

Quod in morbis acutis vehementibusve sæpissime observatum sit, repente aut ex naribus, aut ex hæmorrhoidibus,

(CAP. II.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 437

dibus, aut ex alvo, aut ex utero in mulieribus erumpente copioso sanguine, ægrotos sanitati fuisse restitutos; ideo naturam in hoc Medici ceperunt imitari, sanguinem copiosius in morbis mittentes. Qua ratione Hipp. persuasus hujusmodi remedium in omnibus acutis vehementibusque, sive magnis, febribus, aut viscerum inflammationibus, *in lib. 4. de vict. rat. in acut. a) text. 19.* (de quibus ibi agit) hisce verbis maxime commendavit: *In acutis morbis sanguinem detrahes, si vehemens morbus videatur, florueritque ægrotantis ætas, & virium adsuerit robur.* Hocque remedii genus Medici nedum naturæ imitatione invenerunt, sed quibusdam etiam animalium exemplis perdocti, præsertimque *hyppopotami*, equi marini, ut Plinius est Auctor, qui ingluvie obesus crus in arundinis stipitem acutissimum adigens, venam quandam vulnerando, copiosius sanguinem effundit, atque ita fuerit ipsius corporis plethoram tollere solitus. Non dissimili quoque argumento ceperunt Medici humores, aut per alvum purgatorii medicamenti, aut vomitoriis per vomitum, aut sudoriferis per copiosos sudores, aut diureticis copiosorem urinam moventes per vesicam purgare.

Quare cum natura sæpius excernendo copiosum sanguinem soleat multos morbos resolvere; proinde in primis de his sanguinis spontaneis seu sponte factis evacuationibus, seu excretionibus, agendum duximus: quoniam non eæ omnes bonæ sunt, minimeque ægrotos liberant a morbis, veluti etiam non omnes aliæ excretiones, aut per alvum, aut per vomitum, aut per sudorem, aut per urinam; neque omnes abscessus liberant a morbis, sed quidam tantum, qui merito a nobis primum cognoscendi erunt, ac ab aliis non salutaribus distinguendi. Nunc itaque nos de iis sanguinis excretionibus agimus, quæ bonæ existunt, salutemque perpetuo ægrotis futuram pollicentur, & postea de malis, quæ plerumque exitium præmonstrant.

Inter vero excretionem sanguinis, ea præcipua esse ad prædictionem videtur, quæ in febribus continuis acutis & vehementibus

lii 3

a) Pag. 396. lin. 33.

Sanguinis excretio per nares.

mentibus e naribus sæpius erumpit, quam Græci hæmorrhagiam appellant, nostri eruptionem sanguinis e naribus: atque hæc in morbis fit, ubi sanguis multus per nares effluit, & evacuetur. Galen. enim in 3. libro *Prorrheticorum com.* 75. ait: succos ad caput recurrentes, calidos quidem & tenues, desipientias & sanguinis eruptiones facere: at in 1. *Epidem. com.* 1. text. 9. sanguinem ipsum sursum, incitatum calore, efferri in caput, a quo necesse est inflari, ac referari venas, ac etiam rumpi ob spiritus copiam: atque in eodem libro scripsit, sanguinis e naribus eruptiones in ardentibus & febribus ob dominantem fieri flavam bilem, quæ sanguini permista, postquam sanguinem deusserit, cum eo multum ad caput calorem subvehens, venis narium disruptis, sanguinis efficit eruptiones.

Ex quibus constat non nisi ex calidiori sanguine, vel bile ei admista, fieri, atque non nisi in corporibus calidioris temperamenti, atque in calidioribus morbis, atque acutis fieri, cuiusmodi sunt febres synochæ atque continuæ ardentes, quod Galen. in eodem. lib. com. 2. text. 66, affirmavit, dicens, eruptiones sanguinis in ardentibus febribus, ob caloris copiam, humoribus ad caput sublatis, fieri. Hinc Hippoc. in 6. *Epidem. com.* 3. a) text. 21. ait: sanguinis de naribus profusio, aut is, qui subvirides; nigrique sunt, aut is, qui rubri & virides, aut subviridibus; quod propter calidiores humores sunt his eruptionibus obnoxii: propter quam etiam causam Hipp. postea b) text. 25. dixit: Cum venere uti incipiunt, aut hircire, sanguinis profusio laborare; quippe pueros, cum propter multum, tum calidioris sanguinem, quo exsuperant. Ab hisque causis ægroti solent in hæmorrhagiam incidere, iique præsertim, qui ob calidius temperamentum plurimo sanguine, & calidiori abundant, & non nisi in morbis, ab iisdem humoribus effectis, quales sunt, ex Galeno, febres omnes continuæ, ac vel etiam ex intermittentibus tertianæ, at nunquam quartanæ. Addimus omnes internas inflammationes præcordiorum, præsertimque hepatis & lienis, diaphragmatis, ac stomachi, & aliquando pleuritides, phrenitides, rarissime aut nunquam lethargos, ac

a) Text. 17. p. 1175. b) Text. 18.

vel etiam peripneumonias. In his itaque morbis huiusmodi hæmorrhagiæ, seu sanguinis eruptiones erunt attendendæ. Sed his præmissis ad prognosin declinemus. Itaque hæmorrhagiæ & aliæ omnes, quæ per alias partes fiunt, excretiones sanguinis; scilicet per uterum in mulieribus, in viris per hæmorrhoidas, & aliquando per stomachum, quæ tamen raro bonæ videntur, Hipp. in lib. 7. *Aphor.* 27. ita scribente: *Quicumque evomunt sanguinem, si sine febre quidem, salutare, si vero cum febre, malum;* nihilominus sunt aliqui sanguinis etiam vomitu excretionem a multis morbis iudicati: in duas differentias distinguuntur, quippe in bonas, criticas & nostris iudiciales vocatas, quæ duplicis quoque sunt differentiæ, nimirum sunt quædam perfectæ, quod perfecte iudicent morbos, & quædam imperfectæ, quod imperfecte iudicent; & in malas, symptomaticas dictas, quidam addunt medias, quæ medium locum habere videntur, inter criticas & symptomaticas: quas contineri sub criticis imperfectis alias demonstravimus. Nunc de criticis; cum hæc perpetuo salutem præmonstrant, perfectæ subito, & imperfectæ temporis spatio. Criticæ itaque eruptiones sanguinis & optimæ, quæ salutem certam ægrotis præmonstrant, hisce notis nobis innotescunt. Primo quod nunquam crudo morbo appareant, sed perpetuo cum signis coctionis; atque ob id perfectæ in statu morbi, imperfectæque in augmento, ubi quædam manifesta non omniaque coctionis signa illuxerint. Itaque necessario ad salutarem hæmorrhagiam, & ad quamcunque aliam bonam sanguinis excretionem, debent primum signa coctionis animadverti, quibus una si sanguis excernatur, utile erit, teste Galeno in lib. 3. de *Crisibus cap.* 7. de qua Hippoc. in quarto, de vict. rat. in acutis, a) text. 10. habet. *Et si ex naribus fluxerit sanguis, solvitur ægrotudo, atque si sudores supervenerint iudicatorii, legitimi, cum urinis albis, crassis, & levibus subsidentibus.* Sed aliquis forte obijciat Metonem b) nobis, & illum c), qui in *Dealsis horto* decumbebat, alios, qui, cum excrementorum cruditate, sanguinis fluxu fue-

Sanguinis criticæ eruptiones quomodo innotescunt.

Cum signis coctionis.

a) Pag. 396. lin. 21 b) Lib. I. *Epidem. Ægr.* 7. p. 983.

c) Lib. 3. *Epidem, Ægr.* 3. pag. 1066.

re iudicati, & quidem critice. In *Metone* urinae fuere nigrae, & cum nigris sedimentis; & in altero, tenues, cum crassioribus sedimentis, nedum crudissimum morbum, sed neque parum malignum declarabant. De hac re alias egimus, & diximus tantum posse copiosam sanguinis eruptionem ad iudicandis morbos, ut vel etiam in principio, nullis signis coctionis conspectis, apparens, saepius liberet aegrotos. Quod Galen. de *Metone* expressit, dicens: *Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & iudicatus & servatus, quamvis non omnino tuta signa haberet.* Excretio itaque sanguinis, tametsi optima sit, ac certissime salutem nunciet, quae morbo jam concocto apparet, quaeque etiam ob id in statu apparet, etiam cum signis cruditatis in principio morbi, non est spernenda. Quod etiam in *muliere morosa a)* visum est, quae, cum urinis nigris, mensium profluvio fuit sanata, etsi Galen. dixerit, earum urinarum nigrum colorem nihil attulisse periculi, quod a retentis mensibus, qui fuerant melancholici, eo modo colorarentur urinae, quod si verum etiam de *Metone*, qui, iisdem nigris existentibus, eruptione sanguinis fuit iudicatus. Quam rem Hippocr. nobis expressisse videtur in 1. *Epid. Comm. 2. b)* text. 56. quum ibi scripserit. *Ictericis factis in febris, sexta die, eruptionem sanguinis profuisse;* eo die vero visam ictericam malam docet Hippocr. in 4. *Aphorism. 62.* qualis fuit in *Hermocrate c)* & in text 67. *d)* dixit: *cum urinae tenues essent in Antiphonte Critobuli filio, erupisse sanguinem & postea sanatum fuisse.* Quod vero sanguinis excretiones hanc habuerint praerogativam, ut ita dixerim, quod etiam in crudo morbo salutem praemonstrare soleant; cum ceterae aliae per vomitum, vel sudorem, vel purgationem alvi, tunc temporis apparentes, symptomatice sint: hoc propterea fieri crediderim, quod sanguis per venas apertas possit commode quocumque tempore vacuari, nullaque egeat sanguis praeparatione, qua egent caeteri humores, si debeant per alvum subduci, vel per vomitum, quae in his tam facile non fit, propter ipsorum crassitiam, aut lentorem, aut

a) Lib. 3. *Epid. Aegr. 11.* pag. 1108. b) Pag. 951. lit. F. c) Lib. 3. *Epid. Aegr. 2.* p. 1062. d) Lib. 1. l. p. 1. S. et. 2. p. 953. lit. A. B.

venarum angustiam & obstructionem; atque hanc esse causam colligimus, propter quam Medici in principiis morborum non debeant uti purgantibus medicamentis, ut Hippocr. scripserit in *Aphorism. a)* *Concocta medicari oportere, neque cruda, nisi materia turgat.* In evacuatione vero, quae per venas apertas fit, nullam merito expectamus concoctionem; & hinc Medici, secta vena in morbis acutis, in principio, mittunt sanguinem; hinc & spontaneae sanguinis vacuationes bonae erunt. Ad datis, sanguinis eruptiones copiosas nedum utiles fieri, propterea quod sanguis malus una excernatur, sed etiam quoniam ejusdem sanguinis vocatio universum corpus refrigerat, caloremque transpirabilem, & corpus distillabile facit. Quare hac ratione excretiones sanguinis optimae erunt, quae in statu apparent, plane cocto existente morbo; sed neque eae, quae cum cruditatis signis fiunt; erunt plane abhorrendae & timendae. Et praesertim, quae copiose & large fluunt, quae erit ^{Largae sanguinis eruptiones quando bonae.} secunda conditio, optimam sanguinis eruptionem indicans. De quibus Hippocr. in libro secundo *Epidemior. b)* ita habet: *Largae de naribus eruptiones sanguinis liberant fere.* De quibus Galen. de *Metone* locutus ait: *Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & iudicatus & servatus, quamvis non omnino tuta signa haberet.* Rursum Hippocr. in primo libr. *Epidemiorum Comm. 2. c)* text 63. dixit: *Febris autem ardentibus haec accidebant. Quibus rite & largiter sanguis per naves erupit, ea de causa maxime servabantur. Nec ullum novi, si recte ei erupisset sanguis in hoc statu, quemquam mortuum.* Nam *Philiscus* quidem *Epamenon*, & *Sileaus*, quibus parum quarta die & quinta e naribus stillavit, mortem obierunt. Et postea *d)*. Erant qui sexta die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam, vel turbata alvus, vel larga sanguinis eruptio: ut *Heraclides*, qui apud *Aristocydem* decumbebat, cui per naves sanguis erupit, alvusque fuit turbata, & per vesicam est purgatus. Et *e)* *sanguis autem plurimis erupit, praecipue a dolescen-*

a) Sect. 1. *Aphor. 22.* b) Sect. 1. p. 1005. sub. lit. A. c) Pag. 951. lit. E. d) Ibidem sub. lit. F. e) Ibid. sub. lit. G.

scutulis & adultis, quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erupit. Et de mulieribus etiam sanguinis excretionem judicatis, ita: a) Plurimis itaque menses in febribus apparuerunt. Quibusdam e naribus sanguis erupit, & multis virginibus id tum primum accidit. Nonnullis simul & sanguis e naribus, & menses apparuerunt, quod in Detbaris filia virgine tum primum animadvertum est, largeque ex naribus sanguis profluxit. Ex quibus sanguinis largas excretionem optimas esse, morbosque judicare demonstratur. De qua Hippocr. in secundo Epidemior. sect. prima b) text. 16. ita habet: Fluxus sanguinis largi ex naribus solent multa, ut Heragoræ. Quomodo in libro quarto Epidemiorum c) mulierem, cui sanguis ex naribus quinta sextaque fluxit, die septima fuisse judicatam, meminit. Atque hæc erit una ex præcipuis notis optimarum excretionum, ut, inquam, large erumpant. Attamen videndum erit, ne sæpius, larga ipsarum copia, ea nos decipiant, putantes optimas criticasque esse excretionem, cum malæ potius sint. Nam sæpius largis sanguinis eruptionibus plures extincti sunt. Etenim consuevisse in morbis vehementibus, morbo adhuc exsistente crudo, immoderatas inanitiones fieri, Galen. in libr. de præsig. ad Posthumum memoriæ prodidit; propterea sæpius cogi medicos, eruptionem cohibere, uti Galen. fecit in juvene Romano, in quo sanguis ad pondus librarum quatuor cum dimidia fluebat e naribus.

Sanguinis largæ excretionem bonam, quomodo a malis distinguantur,

De quibus immoderatis eruptionibus in sequenti capite nos DEO volente, accuratius. Nunc necessario tradenda sunt signa, ex quibus largas bonas excretionem a malis distinguamus; quæ hæc erunt: præter alia bonis omnibus communia, ægrotantium facilis tolerantia, & ipsos robustiores reddi, leviores, quod si siticulosi fuerint, ut non amplius sitiant, & febris tollatur, symptomataque tollantur, aut diminuantur, pulsusque meliores, vehementiores, æqualiores, & ordinatiores evadant. Memini proximo anno elapso, in quo me a febre quartana sanguinis copiosa excretio, in qua ad minus sex librarum sanguinis profluxerunt, critiche liberavit, inter alia signa post

a) Lib. I, Epid. Sect. 2, p. 953, sub lit. B. b) P. 1005, lit. A. c) P. 1131, text. 27.

post illam copiosam excretionem, omnibus fere immoderatam visam, observata, me nihil prorsus sitisse, cum antea perpetuo, vehementerque, sitirem, nullamque languorem virium sensisse, leviolemque ac viribus firmiorem evasisse, quæ, contra opinionem fere omnium Medicorum, mihi spem certam salutis videbantur polliceri, speravique exinde, eam sanguinis copiam fore criticam, neque ullo pacto timendam, etsi majori ex parte, tussi repente oborta, sanguis profluxerit. Quare iis notis copiosam criticam sanguinis eruptionem distingui a symptomata mala sciemus.

Tertia conditio criticarum salubriumque sanguinis eruptionum est, quod diebus criticis appareant. Hisce enim diebus, a nobis alias dictum est, conspectas excretionem, vel bonas vel malas, firmius judicium habere, & ad salutem, & ad mortem præsignandum. Ex quo merito Auctor Coac. præsigniorum in lib. 4. text. 45. & in 5. lib. Coac. præsig. text. 2. ait: a) Acuti morbi judicantur sanguine fluente e naribus, & sudore multo. Et b) die septimo, nono, & decimo quarto, sanguinem e naribus ut plurimum febres resolvere. Quarta, ut in aliquo dierum judicatorum excretio fuerit præindicata. Solet enim natura in die indice modicum aliquando sanguinem excernere, quod est indicium in altero die decretorio hæmorrhagiæ copiosioris futuræ. In Metone c) quarto die bis de nare dextra paulatim fluxit, & altera die affatim multus profluxit, quo fuit judicatus. Addamus quintam, quod excretio cum ideæ, naturæque morbi, tum ægrotantis, victus antea, temporum, præsentis constitutionis anni temporum, atque cæli naturæ respondeat. Dictum alias a nobis est, quod sanguinis excretionem sint aptissimæ vacationes in omnibus morbis acutis, cum febribus, omniumque maxime in synochis, atque ardentibus, in inflammationibus hepatis, lienis, diaphragmatis, non raro in pleuriticis ac in phreniticis. Quare in hisce morbis probe & utiliter spectantur sanguinis excretionem, veluti in aliis affectibus ita non utiliter, quæ itidem hac ratione uti-

Bonæ si diebus criticis appareant.

Si morbi ideæ & naturæ ægrotantis conveniant.

K k k 2

a) Text. 150. b) Text. 152. c) Lib. I, Epid. Ægr. 7. p. 983.

utiles erunt in corporibus omnibus, quæ plurimo sanguine eoque calidiori exsuperant; & propterea, si præcesserit victus æstus sit, vel calida constitutio, vel in cælo calidiori & alia adsint, & quæ generationem biliosioris sanguinis adjuvent, optimum erit, erumpere sanguinem in prænaratis morbis. At quinimo in ipsis sanguinem non erumpere, non leve esse malum, Hippocrates, in primo Epidemiorum, *Comun. 2. a) text. 17.* ita docet. *Sanguis autem plurimis erupit, præcipue adolescentulis, & adultis, quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erupit.*

Si locis affectus congruant.

Sexto oportet has optimas excretiones locis affectis congruere, ita, ut aut e directo, ut divertant, probeque a parte affecta vacuent, aut ex opposito, ut revellant. De his Hippocrates. in Aphorismis b). *Insanientibus si varices, vel hæmorrhoides supervenerint, insanie solutio.* Et in libro quarto c): *Inferne vero tigris si deiciatur, bonum:* Et Galenus in comment. *Revera enim jam factæ melancholicæ maximum est remedium sanguinis ex his venis, quæ hæmorrhoides appellantur, profluvium.* Et in libro quinto. d) *Mulieres sanguinem emorventes, si menstrua eruperint, morbi fit solutio.* Hinc Medicis usus est familiaris ad insanientes, sanguinis vacationes, per hirudines, appositæ venis hæmorrhoidibus appellatis. Quod in illis, qui eas venas amplas habent, omniumque maxime, si per ipsas alias fluxerit sanguis, est utilissimum; si modo plurem neque paucum sanguinem, ut plerique Medicorum faciunt, quibus raro huiusmodi vacuatio propter hanc causam utilis succedit, evacuent.

Ut vero humores divertant, atque simul evacuent a parte affecta, optima erit excretio, cum natura tum arte facta, e directo lateris affecti; quam Galen. in libro de curat. per sanguinissionem, vacationem maxime commendat, & *katixin* vocat, id est, directe factam, ut hepate læso sanguis si e dextra, & liene, ex sinistra effluat. De qua Hippocrates, in libro secundo Epidemiorum, *Comun. 3. e) text. 13. secundum rectum, & laterum*

a) Pag. 951. sub lit. G. b) Lib. 6. Aph. 21. c) Aph. 25. d) Aph. 32 e) Pag. 1027. lit. D.

rum tensio dolorosa, & tensiones hypochondriorum, & lienis elevationes, ex naribus fluxiones: & in libro quarto Epidemiorum. a) Horridi, anxii, cibum averfantes, biliosi, sanguinem fundentes, splenici doloroso modo ex sinistra parte plurimi. Hinc eruditiores Medici in pleuriticis sanguinem ex eodem latere mittunt, minimeque ex opposito.

Septimo optima hæmorrhagia vel sanguinis excretio erit, a Si juvent. qua morbus aut omnino tollitur, aut saltem diminuitur, ægrotique allevantur, tolluntur, aut minuuntur itidem symptomata; cujusmodi excretio visa est, quam Hipp. cum in Heropytho, tum in Larissæ Virgine observavit. De Heropytho b) ita habet: *Quadragesimo multum ex naribus sanguinis erupit, menteque consistit, magis furdus quidem, sed non perinde fuit, febres fuerunt remisse.* Et de Larissæ virgine. c) *Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, at mox sudavit toto corpore multum & calidum sine febre, est judicata.* Propterea optima erit, aut quæ totum morbum & symptomata solvit, vel diminuit. Galen. scribit 2. lib. de motu musculorum cap. 6. se vidisse hominem una cum febre, tredecim dies delirium, per nares plurimo sanguine vacuato, statim convaluisse, ad mentemque subito rediisse. Hippoc. optimam esse, quæ furditatem solvit, in Aphorismis d) docet, & Auctor Proretheticorum e) ait: *Quibus capitis dolores, cervicis labor atque totius corporis cum tremore infirmitas, hæmorrhagica solvunt. Ceterum & tempore ista solvuntur.* His addo ægrotantes, qui plurimum ante stitebant, siti liberari, quod ad criticam sanguinis excretionem maximum est; quoniam optimus sanguis multis, non critice erumpens, nimirum siccando, sitim inferre solet: contra criticus refrigerando febrilemque calorem compefcendo, & difflando corpus, sitim tollere, ac forte etiam, quod viscera humectentur ea ratione, quod a calore amplius non hauriatur humor. Hipp. in libro quarto Aphor. 27. ita habet: *Quibus per febres sanguinis quacunque ex parte copia eruperit, cum reficiuntur, alvi*

K k k 3

a) Pag. 1129. lit. A. b) Lib. 3. Epidem. Ægr. 9. p. 1106. c) Ibid. Ægr. 12. pag. 1110. d) Sect. 4. Aphor. 60. e) Lib. 1. text. 152.

alvi bis humectantur. Demum ab optima sanguinis vacuatione, ut dictum est, ægroti robustiores, faciliusque resurgentes, & pulsus meliores evadunt. Atque hæ notæ erunt optimæ cujusvis sanguinis excretionis, vel per nares, vel per vomitum, vel per alvum, vel per uterum, vel per hæmorrhoides.

C A P. III.

De malis exitiis et sanguinis eruptionibus.

Sanguinis excretionibus malæ, exitium denotantes, innotescunt. Quæ profecto hæ erunt; quippe prima, ut hæmorrhagiæ, aliæque excretiones sanguinis, nullis conspectis signis coctionis; (etsi nuper fuerit demonstratum, largas eruptiones sanguinis optimas, aliquando etiam, crudo morbo existente, bonas esse;) atramentum, ni bona illuxerint signa, iudicium faciunt difficile: quæ excretiones, si una cum pernicioso signis apparuerint, aut ipsas sequantur, exitium portendent.

Ex pernicioso signis aut antegressis, aut concomitantibus aut subsecutis. Ante itaque eruptionem sanguinis præcessisse, aut perniciosam in excrementis signa, ut nigredinem in urinis, cum sedimento nigro, turbidas easdem urinas, subjugales, non clarescentes, vel tenues aquosas; vel vomitus fetidos, virulentos, versicolores, nigros; aut nigrasque iridem dejectiones, ac colliquationes, pessimum est; aut perniciosam aliqua symptomata, de quibus nos superioribus libris satis accurate egimus, aut antegressa sint, vel ex iis aliquod pravum una cum hac eruptione apparuerit, aut hanc ipsam consequatur, exitium præmonstrabunt. De his in libro 3. *Prorrhæticorum*. a) text. 35. legitur. *Si ex naribus sanguis erumpat, cum sudores vel fuerint vel pervenerint, perfrictionem quidem ferunt, sed indicat malum esse morbum: ac cum perfrictio tum in extremis fiat, tum per totum corpus, gravior, difficiliorque, quæ per totum corpus est.* Et b) *post sanguinis eruptionem dejectiones nigre, malæ: prava autem prærubra, & si quarto die talis eruptio fiat.* Et Galen.

a) Lib. 1. text. 126. b) Ibid. text. 127.

in Comment. sequentis textus dixit, omnes sanguinis eruptiones cum defudatione malignas esse. Et a) post modicam sanguinis eruptionem, nigramque dejectionem, in acutis morbis, surditas, malum est; sanguinis dejectio in his perniciosa, surditatem vero solvit. Nos tamen vidimus in homine robustissimo Bononiensi, febre acuta maligna vexato, perpetuo a primo die ad quartum decimum usque, qua die fuit sanatus, hæmorrhagiam continuam, in qua ad minus singulis diebus sanguis ad libram exibat, quæ hæmorrhagia cum usque ad septimum perseverasset, nosque ab ea timuissimus, ad cohibendam quibusdam medicamentis usi, non amplius e naribus fluxit, sed cæpit per alvum eodem modo profluere, una cum copiosa diarrhæa biliosa, quam itidem a primo die usque ad decimum quartum copiosam, & fortem assiduam habuit, quæ excretiones usque ad decimum quartum, quo die perfecte fuit iudicatus, ut dixi, eodem modo perseverarunt. Atque hic non nisi ob maximas vires fuit servatus. Et rursus Auctor *Prorrhæticorum* b) in 2. lib. text. 6. dixit: *Si intercepta alvus, parva, nigra & in spiras circumducta, ad necessitatem dimiserit, & per nares eruptio fiat, malum.* Galen. in commento ait, hoc modo, qui sunt siccati atque arefacti a calore febrili, vacuationes ferre non posse: & in 2. lib. *Conc. præfag. c) sect. 2. text. 1. Profluvium sanguinis e naribus, & paucus sudor cum refrigeratione, malum: & in d) 4. libr. Quæ diebus criticis perfrictiones fiunt vehementes a sanguinis profluvio, pessimæ.* Ex his itaque apparet eruptiones sanguinis, cum malis signis, malas esse ac perniciosas. De quibus Hippoc. in libr. 3. *Epidem. e) ait: Nec non decretorii aliud in ita habentibus ullum apparebat, neque sanguis rite perfluxit, neque alius consuetus abscessus fiebat decretorius.* Quare sanguinis eruptiones cum malis signis sunt perniciosæ. Non minus, quæ neque morbi ideæ, naturæ ægrotantis, cæli constitutionis, temporis anni, ætatis, victus antea, temperamento, respondeant. In frigidis enim morbis, ac pituitosis, nunquam eruptio sanguinis bona erit, sed perpetuo mala. Tertio, quæ neque locis affe-

Si neque morbi ideæ neque naturæ ægrotantis respondeant.

a) Lib. 1. *Prorrhæticorum*. text. 129. b) Lib. 1. text. 41. c) Text. 40 & 342. d) Text 326. e) Pag. 1085. lit. F.

Neque
locis af-
fectis
congru-
ant.

Etis congruit hæmorrhagia mala erit, quam rem expressit au-
tor *Prorrheticorum a)*, dicens: *sanguinis ad latus diversum eru-
ptiones male, ut, si cum lien magnus fuerit e dextra parte fluat,
atque res in hypochondriis ita habet.* Qua ratione damnatur
etiam sanguis, per vomitum excretus, in febribus ab Hippo-
crate in *Aphorismis*, sed præsertim nigri sanguinis, omnium-
que maxime in extenuatis corporibus, de qua re in *libr. 4.
Aphorism. 23.* ita habet: *Quibuscumque ex morbis acutis aut diu-
turnis, vel ex vulneribus, sive quovis alio modo extenuatis, ni-
gra bilis; sive uti sanguis niger, desuper exierit, postmodum moriuntur.*

A quibus
ægrî nihil
juvantur.

Quarto mala est sanguinis excretio, a qua ægri nihil juvantur,
aut alterantur; pessimaque, qua in deterius mutantur. Quod
fittalis excretio unum ex judicatoriis non judicantibus, lethalis
judicii. Ait enim Gal. in *1. prorrhet b)* judicatoriorum non judi-
cantium alia quidem esse lethalia, & alia judicatu difficilia: quæ
vero in contrarium repunt, sunt lethalia. Addatis, pulsus satis
aperte demonstrare harum excretionum malignitatem, cum ipsi
languidiores, inæquales, & longe pejores reddantur. De-
mum ex quantitate quoque sanguinis hanc eandem malam ex-
cretionem cognoscemus; quippe quo aut immoderatus profu-
at, aut minus, quam deberet, aut non totus confertim, sed
per intervalla, uti fit in crisi imperfectis. Immoderatus ef-
fluere, nunquam bonum, sæpe malum, quod calorem innatum
maxime diminuat, & propterea facile natura morbo succumbit.
Hinc Auctor *Prorrhet. c)* scripsit, *a multa sanguinis eruptione al-
vos male affici, quod nimis refrigerentur: & postea. d)* In judica-
toriis perfrictionibus sanguinis eruptiones vehementes, pessima.
Quod maxime refrigerent corpora, nimirum addendo frigus
frigori. Hiæ frigora non recalescentia & in debilibus rigo-
res esse perniciosos, Hippocrat. *e)* statuit. Ita etiam quorum
corpora immoderatus, sanguine fluente, vacuantur, alii in le-
thalem desipientiam, alii in convulsiones perniciosas delabun-
tur, ut Hipp. in *7. Aphorismorum f)* docuit. Aliquando, quod fit
in morbis non vehementibus, ita ægri refrigerantur, ut in hy-
dropem

Ex pulsi-
bus.

Ex san-
guinis ex-
creti
quantita-
te.

a) Lib. 1. text. 125. b) Vide & Hipp. Lib. 2. Epidem. Sect. 1. pag. 999.
c) Lib. 1. text. 133. d) Ibid. text. 134. e) Ibid. text. 65. f) Aphor. 9.

dropem veniant; plures enim observati sunt ea de causa hy-
dropici. Quam rem Galen. in *lib. 2. Aphor. 72.* hisce verbis
nos docuit, dicens. *Sanguis enim cum supra modum, aut ex
utero muliebri, aut ex venis, quæ hæmorrhoidæ appellantur, aut
ex ulcere fluxerit, tunc vel omnes, vel plurimas operationes, ii,
qui ita affecti sunt, offensas habent. Nonnulli vero ipsorum non
modo hæc patiuntur, verum etiam aqua inter cutem corripuntur.*
Non minus vero pauca, quæ stillatim fiunt, atque incipien-
tes, statim desinentes, de quibus in sequenti capite agemus,
perniciales existunt.

C A P. IV.

*De sanguinis excretionibus paucioribus, statim desinentibus,
atque de stillis sanguinis e naribus, quidque in
morbis acutis præfagiant?*

Sanguis e naribus, aut ex aliqua alia parte, paucus erum-
pens, aliquando bonus, ubi principium crisis in aliquo
die judicatorio significat; veluti in *Metone a)* visum est, in quo
quarta die modicus effluere e naribus cepit, & quinto largi-
ter erumpens, judicavit. Sed hoc non fiet, ubi morbus pla-
ne crudus erit, atque minus cum aliquo signo pernicioso.

Sanguis
ex-
cretiones
pauciores
quam
malæ.

Hoc modo enim modicus sanguis, ac vel etiam per inter-
valla erumpens, perpetuo malum portendet, exitique signum
erit certissimum, ubi ab ipso morbus postea minime conco-
quatur, nihiloque allevatur. Aliquando optima erit excretio,
ubi plane morbus crudus non erit, ceteraque signa fuerint sa-
lutaria, atque si postea, proximo decretorio die, largiter erum-
pat. Quæ si vel non in die indice apparuerit, ac non sequatur
larga postea die judicatorio eruptio, symptomaticum signum,
malumque erit, mortaleque, si signa alia perniciofa apparue-
rint, atque si postea ægroti in pejus mutantur. Rarissime ita-
que, ut potuimus observare, contingit, sanguinis paucam ex-
cre-

LII

cre-

a) Lib. 1. Epidem. Ægr. 7. pag. 983.

cretionem bonam esse, plerumque pessimam, perpetuo longitudinem, & non raro exitium præmonstrantem futurum; & præsertim, ubi neque per convenientia loca exierit, nec quicquam ægros sublevaverit; veluti quibus hepar inflammatum est, si per sinistram nares, & quibus lien per dextram, & quibus uterus affectus, si per nares aut per vomitum, minimeque per uterum exeat, & qui ab ipsa febre neque symptomatibus allevantur. Sanguinis itaque pauca excretio hæc indicabit, nihilque certi ad præsagium, ni pariter alia signa considerentur; cum malis mala, cum non malis incerti iudicii seu difficilis erit, cum bonis longitudinem indicabit. Cum vero paucam sanguinis excretionem conspexerint nulla alia sequatur, aut si statim, cum cœperit, desistat, nihil perniciosius erit; cum summam virium imbecillitatem, teste Galeno in primo *Prorrhetic. Comm. 1.* denotet. Sed age de stillis quoque sanguinis agamus, cum eæ sæpissime in acutis febribus, maximeque in ardentibus, spectentur: nam hæc excretionès peiores sunt, teste Galeno, si statim, cum cœperint, desistant, quam quæ nullo modo apparuerunt. Ex varia itaque quantitate sanguinis fluentis variæ fiunt quoque eruptiones; una quantitas, multa, continua, confertim erumpens, quæ in perfecta crisi apparet; altera discreta, quæ cum perseverat, aliquando crisin postea futuram indicat; tertia est, cum paucae tantum stillæ e naribus exeunt, quales a causa externa aliquando fiunt, veluti ab insolatione, quippe capite a sole calefacto, ex vino meraciore & similibus. Hæc, ubi fiant vi febris, crisin frustra tentatam indicant, idque aut morbi malignitate fieri, aut sanguinis vitio, aut cerebri infirmitate. Huiusmodi stillæ in mitioribus morbis, in quibus certa signa sunt salutaria, morbi diurnitatem prænuntiant; in acutis vero certissimam mortem; nam indicant naturam, ut Galen. in 4. de *Vit. rat. in acut. text. 67.* docet, conatam esse, quod superfluum est, sive, ut in primo quoque *Prorrhetic. Com. 1.* exprimit, abundantiam, in cerebro collectam, excernere, minimeque potuisse, vel ob propriam imbecillitatem, vel sanguinis crassitiam, vel partium densitatem, vel quædam ex his, vel propter omnium

Quid ad
Præsa-
gium fa-
ciunt.

Sanguinis
stillæ
quid præ-
sagiant.

concursum. Quo apparet stillas omnes sanguinis in acutis morbis pessimas esse, pravumque & malignarum febrium signum, ut Galen. in 3. *Epidem. Comm. 3. text. 35.* scripsit: de qua sane constitutione Epidemica Hipp. a) dixit: *Naves pauca stillarunt, signumque perniciosum fuisse*; quod etiam in prima constitutione fuit observatum, de quo signo Hippocr. in 1. *Epidem. b)* ait: *At cum febres ardentes inciperent, annunciabant, quibus exitium impenderet*; & cum multa signa enumerasset perniciofa, quæ in principio febrium ardentium fuere observata, addidit: c) *Nec erupit e naribus sanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt, sed parum stillarunt.* Quare merito stillæ in morbis acutis omnes sunt ex signis perniciosis, de quibus Hipp. in eodem lib. d) ait: *Nam Philiscus quidem, Epamenon, & Silenus, quibus parum quarto die & quinto e naribus stillavit, mortem obierunt.* Certissimamque mortem stillæ sanguinis in morbis acutis præmonstrant, omniumque maxime, si sanguis crassus, atque niger stillaverit, de quo Auctor *Prorrhetic. e)* in 4. *Prorrh. text. 54.* ait: *E naribus stillicidium, malum: si nigrum & atrum, lethale.* Et Galen. in *Comm.* dixit, nigrum & merum sanguinem, destillatum, non modo in caput materiam motam esse, sed etiam a calore acutissimo, qui totam consumpsit humiditatem, sanguinem perassatum, ejusque omnem ichorem consumptum indicare: & supra dixit, cum omnes e naribus stillationes difficiles sint, quoties crassæ & nigræ destillationes fuerint, maxime perniciosas reperies. Quæ etiam in aliquo dierum criticorum apparent, absolutissimam perniciem ostendunt, quod in iis diebus signa omnia, cum bona tum mala, magnam vim habere ad præsagium, superius ostenderimus, de qua in *Prorrheticis f)*: *Stillatio e naribus his perniciofa, tum alias, tum si quarto cæperit die*: & Galen. in *Comm.* ait: *Cum stillatio e naribus semper malum signum sit, absolutissima morbi malitia significatur, si quarto fiat die.* Videtur siquidem natura colle-

In acutis
morbis
omnes
pessimæ
sunt.

Quando
mortem
in acutis
morbis
præmon-
strant.

LII 2

ctam

a) Lib. 3, *Epidem.* pag. 1085. lit. D. b) *Sect. 2. p. 954.* inter lit. D. & E.
c) *Ibidem,* inter lit. F. & G. d) *Sect. 2. p. 951.* inter lit. E. & F.
e) *Am. Lib. 1, text. 79.* & *Coac. præfag. 57?* f) *Lib. 1, text. 1.*

Etiam in cerebro abundantiam conata esse ut expelleret, sed nequivisse. Perniciosissimæ non minus sunt cum malis quoque signis conspectæ, inevitabileque exitum significantes. De quibus in 3. *Prorrh. a)* Quæ ex naribus cum surditate, & ignavitate parva est stillatio, difficile quippiam habet. Galen. vero hunc Auctorem reprehendit, quod dixerit stillas has difficile quippiam habere, cum omnes sint lethales. Et in 1. lib. b) text. 50. Ex naribus si stillicidium sanguinis fuerit, cum sudore frigido & refrigeratione extremorum, lethale: Pessimæ itaque cum surditate, torpore, comate, vigiliis, delirio, atque similibus signis perpetuo erunt, maximeque in phreniticis. Quæ omnino fuere visa in *Philisco c)*, *Silenod)*, *Uxore Dromedai e)*, & in *Pario f)*, in quibus stillicidium sanguinis lethale fuit observatum. Atque hæc de prædictione ab excretionibus sanguinis in morbis acutis.

CAP. V.

De prædictione ex sudoribus, & primo quid sudor, quatuorplexque sit, & de ipsius causis.

Cum non minus frequenter morbi sudoribus judicari soleant, idcirco ab ipsis etiam, quomodo ægrotantium salus ac mors prædici queat, accuratius nunc est cognoscendum. Quod ut facile & certe consequi possimus, primum, quid sudor sit, & quot sudorum existant differentiarum, explicabimus, atque de ipsorum causis, ut sudorum quoque generatio nobis innotescat, agemus. Sudare vero eos dicimus, qui humorem per meatus cutis, actu humidum, excernunt; ad differentiam perspirationum, seu vaporationum, quæ per eosdem meatus fiunt. Medici has insensibiles vacuationes vocant, quod sensibus quidem non pateant. Ex quibus sudor erit particularis evacuationis sensibilis, per poros cutis meatusve facta. Plures vero sudorum

a) Lib. 1. text. 141. b) Text. 126. c) Lib. 1. Epidem. Ægr. 1. pag. 966.
d) Ibid. Ægr. 2. p. 969. e) Ibid. Ægr. 11. pag. 987.
f) Lib. 3. Epidem. Ægr. 1. pag. 1093.

dorum observantur differentiarum. Quæ desumuntur ab ipsorum substantia, ex qua alii crassi viscidique exeunt, alii tenues sine ullo lentore. Ex figura, quando alii, teste Hippocr. milii formis spectentur, alii perinde guttæ fiant. Colore, cum alii flavi, alii virides; necesse erit sudores eo colore spectari, quo humores, qui per cutim vacuantur, infecti sunt. Sapore, siquidem omnes, teste Galen. in libr. 10. simpl. cap. de Sudore. salii, & subamari sint, quibus quidem saporibus humores, qui vacuantur, referti sunt. Odore, cum quidam fetidi, quidam sine fetore exeunt: & copia, tum quidam multi, alii pauci apparent, alii qui statim, cum inceperint, desinant. Ex qualitatibus item activis, cum omnes, aut calidi sint, aut frigidi, aut medii. A tempore etiam, in quo apparent, suas habent differentias, quando alii in principiis morborum, alii in statu, & alii in declinatione prodeunt: & a tempore, quo durant, sunt alii assidui sive continui, alii interpolati. Quorum quidam apparent cum signis coctionis; quidam cum signis cruditatis; & quidam sunt decretorii sive judicatorii, quod judicent ægros; quidam symptomatologici, quippe quod per modum symptomatum fiunt; & quidam periodici, quales in febribus tertianis & quartanis fiunt, atque hæc sudorum differentiarum nobis sufficiunt. Nunc de ipsorum generatione agamus, quam cum duo præsertim absolvant, quippe materia ex qua, & efficiens: de his duobus itaque nunc agamus. Materiam sudorum, & urinarum eandem esse scribit Galen. in libr. 10. simpl. cap. de Sudore, in sanisque esse humorem ebibitum, sed magis elaboratum, utpote qui ad cutem usque, per meatus omnes, qui intersunt partibus, perveniat. Ex quo constat esse tenuiorem hujusmodi alimenti partem, quam serum humorum appellant, seu ichorem, sed nonnihil biliosæ substantiæ adeptum, qui sua tenuitate facile per poros cutis excludi a corpore potest; veluti crassus humor ineptus ad sudoris generationem videtur: atque hæc est sudoris materia in sanis. Hinc multos sudores habent, qui copiosiori cum potu tum cibo utuntur; & corpora plethorica, quæ raros cutis meatus obtinent, non minus, &

& qui in jecore ac liene plurimum humorem habent. Hinc Hippocr. dicit in 4. *Aphorism. 41.* *Sudor multus ex somno factus absque causa manifesta, corpus uti pluri cibo significat. Si vero cibum non accipienti hoc accidat, scire oportet, quod evacuatione corpus indiget.* Ex quo in sanis materia sudoris erit, aut, ut dictum est, pars tenuior humidi alimenti, aut humor redundans in corpore. In ægrotis vero aliquando est humiditas alimenti humidioris, quæ sane in iis observabitur, qui minime recta vivendi ratione usi sunt; plerumque vero ab humoribus tenuioribus redundantibus, quippe sanguine, bile flava, ac pituitoso quoque humore frigido. Atque hinc Galen. in *libr. 3. de crisi cap. 3.* scripsit, sudores omnium febrium esse proprios, & præcipue ardentium, semitertianasque, quotidianas, & quartanas judicare, non parumque juvare effervescentes, inflammationes, parotidas, lethargos, reliquosque omnes capitis affectus; quod omnes tum calidi, tum frigidi humores, qui tamen sunt tenues, sudores concitare possunt, seu per sudorem propelli, ipsorumque omnium maxime putres, cum tenuiores sint, & facilius fluere. Demum aliquando (quod non nisi in perniciosis affectibus fit) humiditas partium solidarum alimentalis, quam Medici humidum nativum appellant, quo nativus calor conservetur, per cutis meatus colligata, & discussa exit. Atque hæc est sudorum omnis materia.

Causa. Sudorem vero efficit calor ipse, vel naturalis, vel præter naturam in corpore existens: humorem enim attenuat, secumque ducit ad cutem, ex quo corpora, ubi incalescunt, in sudorem incidunt, atque hinc est, quod in continuis febribus, a rigore, quem sequitur calor maximus, corpora in sudores soleant erumpere: dum enim ipsa rigore vexantur, calor intus retractus, postea (si fortis est) foras erumpit, diffususque per totum corpus, humores extenuat, ac fere in vapores mutatus, secumque ipsos ad cutem ducens, sudorem facit. Hipp. in primo *Prognosticorum a) text. 26.* ait: *aliquos fieri aut ob corporum exsolutionem, atque alios ob inflammationis vehementiam*

a) Pag. 38. lin. 28. & seq.

tiam. Ob corporum exsolutionem non simpliciter sudorem, sed paucum sudorem, seu madorem potius quendam, quem *ephidrosin* Græci vocant (desudationem Galen. vocat,) fieri, aut in toto corpore, ut docet Gal. in *libro tertio Prorrheticorum, Comm. 33.* aut in capite, atque thorace, facultatisque retentricis imbecillitatem, vel humorum copiam, in sudantibus partibus præmonstrare: ob vehementiam itidem inflammationis fieri desudationes, aut naturam opprimentem, aut resolventem, aut, quod inflammationis incendio humiditatis copiam extenuate humidior pars residet ad cutem. Quare sudorum generationem fieri ex calore, humorem tenuem, qui serum seu ichor est sanguinis, ab humiditate cibi potusque profectum, aut sanguinem, aut bilem, aut pituitam, extenuante, ac in vaporem mutante. In febribus, quas Græci *Elodes*, nostri sudorificas vocant, sudor proprium est symptoma, in quibus suppressa vis humoris, concepto intus incendio, in perpetuum vaporem, & sudorem resolvitur. Desudationes vero, quæ sunt, teste Galeno, pauci sudores seu madores, nihil conferentes, aut in toto corpore, aut melius in superis partibus apparentes, aliam causam habent, uti dictum est, quippe ut ait Hippocr. a) ob corporum exsolutionem, aut inflammationis vehementiam, aut, ut Galeno placuit, ob facultatis retentricis resolutionem, quæ nedum redundantem humorem excrementitium, sed vel etiam alimentarium ex solidis partibus, foras resudare sinit. Sed age his præmissis, ad prædictionem e sudoribus cognoscendam, descendamus, quam primum a bonis salutaribusque perscrutabimur.

Desudationes quid.

CAP. VI.

De bonis salutaribusque sudoribus, salutem in ægrotis præmuntiantibus.

Sæpius fit, quod homines, acutis morbis vexati, bonis sudoribus, large & critice erumpentibus, liberentur, & merito;

a) Prognost. Pag 28, lin. 28.

Sudores boni modo a malis distinguuntur. Optimi si cum signis coctionis appareant

rito; cum per sudorem, teste Galeno, *in lib. art. med. text.* 99. universum corpus evacuetur. Huiusmodi vero sudores, his notis, ab his, qui salutare non sunt, distinguuntur; quippe primo, quod hi, morbo concocto, cumque signis coctionis, manifeste appareant, ut docuit Galen. *in primo lib. de Crisib. cap.* 7. quod decernentia in melius non statim, sed vel in augmento, vel in statu, quo tempore morbum vel plane concoxit, vel cum partim concoxerit, reliquum pergit alterare. Atque hæc est bonorum sudorum non spernenda nota, sine qua sudores, nequaquam utiles, longos morbos, labores, recidivas, aut ipsos morbos crisi neutiquam solutum iri, aut exitium, teste Hippocr. *in 1. Epid. a)* prænantiant: qui vero post coctionem apparent, crisis celeritatem, salutisque securitatem significant: crudi vero & incocti, & in malos abscessus conversi, vel iudicii frustrationem, vel dolores, vel diurnitatem, vel mortem, vel eorundem malum reditum denuntiant. Sudores itaque ad hoc, ut salutare sint, necessario debebant post signa coctionis conspici.

Si in die aliquo decretorio erumpant.

Secunda nota erit, ut in die aliquo decretorio erumpant, de quibus Hippocr. *in libr. quarto Aphor. 36.* ita scripsit: *Sudores febricitantibus si inceperint, boni sunt tertio die & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimo quarto, & decimo septimo, & vigesimo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto. Hi enim sudores iudicant morbos: Qui vero non ita sunt, laborem, & morbi longitudinem, & recidivas significant.* Galen. *in comm.* ait, quartum diem Hippocratem vel præterisse, quoniam plures morbi peracuti, quod accessiones habeant diebus imparibus, & crises una in accessionum tempus incidant; vel ab aliquo quartum diem omnium negligentem fuisse. Nos vero divinum Hippocr. sæpe sumus admirati, cum quarta die optimos sudores non sæpius observaverimus.

Si criticum aliquem rigorem sequantur.

Tertia nota erit, quod sudores criticum aliquem rigorem sequantur: natura siquidem, cum e venis tenues acutosque humores detrudit, rigorem vehementem, iisdem humoribus, extra venas in ambitum corporis propulsis, per carneas sensibiles par-

a) Sect. 2. p. 945. lit. E.

partes discurrentibus, ac ipsas vellicantibus, ut docet Galen. *in lib. de rig. convuls. & palpit.* concitat, cum extremarum partium refrigeratione; quæ natura ubi fortis seu robusta est, a rigore vehementi, & frigiditate, calore quidem foras erumpente, febris acuta & magna excitatur, cuius calore humores extenuati in sudorem copiosum resolvuntur: & propterea Hippoc. *in Epid. a)* optimos sudores a rigoribus subsecutos notans, dicebat: *rigor, acuta febris, sudavit.* Uti in muliere decumbente in littore, de qua: *b) Undecimo superriguit, igni est correpta, sudavit, febre est liberata: & de Charione c): Decimo septimo superriguit, febris acuta, sudavit, febre est decretorie liberata.* Qua ratione, ut nos alibi docuimus, Hippoc. *in libro 4. Aph. 58.* dixit: *Si ardente febre laboranti rigor superveniat, morbi fit solutio:* quod ab his rigoribus subsequantur, (ut docet Galen.) boni sudores, aut aliæ vacationes. Quare sudores sequi rigores, optimum est: & propterea Gal. *in lib. 9. de Crisib. cap. 3.* dixit: *eos, qui rigent, optime sudare;* & idem *in 1. Prorrh. com. 13.* ait: *sudores, qui rigores consequuntur, boni existunt, si una cum coctionis signis appareant.* De quibus Hippoc. *in 1. Epid. 2. d) text. 64.* ita meminit: *Plurimi igitur ægrotum circa iudicium rigeant, potissimum ii, quibus sanguis non erupisset. Qui quidem postea subriguerunt, ac exsudarunt.*

Quarta conditio est, ut copiosi sint, & calidi, atque ex toto corpore erumpant; quippe qui facultatem robustam denotant, cum æque per omnes partes corporis calorem diffundat, ipsosque supervacuos humores in sudorem digerat, ac æque per omnes partes resolvat: quod ei quidem prælanguidæ non succedit, aut cum maligno morbo laborat. Sudores enim tunc inæqualiter evacuantur, in quibusdam partibus plus, in quibusdam parum, vel nihil. Quare copiosi sunt optimi sudores, si ex toto corpore erumpant, calidi; veluti qui in capite tantum aut thorace, aut in toto corpore pauci, aut frigidi, pessimi & perniciosi existunt, ut sequenti capite demonstrabimus, quod Hippoc.

Si copiosi, ex toto corpore erumpant.

a) Lib. 1. Epidem. pag. 982. Ægr. 6. in historia Cleonagidis. b) Ibid. Ægr. 13. p. 990. c) Lib. 3. Epid. Ægr. 5. p. 1072. d) Pag. 951. inter lit. E. & F.

Hippoc. in 3. Epid. a) text. 77. sapius annotavit, particulatimque in Pericle, de quo scribit. Quarto circa meridiem sudor prorupit toto corpore multus & calidus, sine febre judicatus est, neque rediit: & de Nicodemo b). Sudor ei toto corpore copiose calidus emanavit, sine febre judicatus est: & de muliere morosa c). Sub hanc noctem sudor multus toto corpore & calidus prorupit, liberata febre dormivit: & de virgine Larisse d). Inhorruit ac mox sudavit toto corpore multum, & calidum, sine febre judicata.

Quinta conditio optima quoque est, ut ait Hippoc. in Prognost. e) quod cum guttis evaporat, ut dictum est, ex toto corpore calidus, & multus.

Demum sudorum optimorum notam esse singularem, docet Hippoc. f) loco citato, ut per sudorem integre febris solvatur: propterea in Epid. Hipp. notans criticos optimosque sudores perpetuo dixit febre liber, aut sine febre judicatus, aut febris cessavit; quod febrem tolli integre sit certissimum indicium sudoris optimi, & saluberrimi. Ceterum boni quoque sunt, teste Hipp. g) sudores, qui, ut diximus, copiosi ex toto corpore prodeunt, ni febrem integre tollunt, faciunt, ut aegri facilius morbum ferant, quoniam morbum allevant, symptomata minuunt. At hi ab optimis differunt, quoniam non perfecte judicant, etsi salutem prænuntiant, non nisi longo tempore futuram. Quos Hippoc. in multis observavit, sed praesertim in illo, qui in Dealcis horto decumbebat, de quo ait h): Decimo septimo extrema frigida, cooperiebatur, acuta febris, toto corpore sudavit, allevatus est, melius sapiebat, non tamen febre liber, & vigesimo dormivit, plane mente constabat, sudavit, liber erat a febre, non sitiebat, quae postea rediit, qui non nisi die quadragesimo, cum alvi subcrebra pituitosa dejectione, cum multo sudore ex toto corpore, absolute est judicatus. Atque haec notae sunt optimorum sudorum criticorum, quas his tantum Hippocrat. i) verbis est complexus, ita dicens: Sudores autem optimi sunt per omnes acutos morbos, si per diem eveniunt decretorium, & integre

a) Aegr. 6 p. 1102. b) Ibid. Aegr. 10. p. 1108. c) Ibid. Aegr. 11. p. 1108. d) Ibid. Aegr. 12. pag. 1110. e) Pag. 38. lin. 17. & 28. f) Progn. pag. 38. lin. 15. g) Prognost. p. 38. lin. 17. h) Lib. 3. Epid. Aegr. 3. pag. 1066. i) Progn. p. 38. nn. 15. & 14.

tegre sedant febrem. Boni etiam sunt, si ex toto corpore prodeant, faciantque, ut aeger ferat facilius morbum; si vero nihil tale efficiunt, nequaquam utiles sunt. Neque hisce notis optimos sudores cognoscemus solum, sed non minus etiam, si una signa optima alia illuxerint, veluti bona haemorrhagia, aut alia evacuatio, & uti dictum est, si aegri ab ipsis melius se habuerint. Cujusmodi sudores Hippoc. in Epilemiis in multis vidisse scripsit, sed praesertim in Cleonastide a), Metone b), muliere quae in littore habitabat c), Melidia d), in eo, qui in Dealcis horto e), Charione f), Pericle g), Virgine Abdera h), Anaxione i), Nicodemo l), muliere morosa m), virgine Larisse n); & in aliis multis, in quibus studiosus lector poterit praedictas optimorum notas recognoscere, & in cognoscendis sudoribus salutaribus seipsum exercere.

CAP. VII.

De malis pernicialibusque sudoribus exitium portendentibus.

Malos sudores in morbis acutis, at modice quidem malos esse, Hippoc. in libro Progn. o) docet, qui neque integre febrem adimunt, sed neque etiam faciunt, ut aegri facilius morbum ferant, id est, nihil allevant aegrotos, etsi ex toto corpore prodeant: his pejores, qui nec ex toto corpore, nec faciunt, ut aegri facilius morbum ferant, id est nihil ipsos allevantes: graviores, qui graviozem exhibent morbum, pessimosque frigidus, & qui circa caput tantummodo eveniant, vultum, & cervicem. Hos enim in acuta febre, mortem, & cum mitiore, longitudinem indicare tradidit. Sed omnes sudores malos diversis capitibus complectamur, eosque accuratius ad accuratioram praesagiendi notitiam assequendam

M m m 2

a) Lib. 1. Epidem. Aegr. 6 p. 982. b) Ibid. Aegr. 7. p. 983. c) Ibid. Aegr. 13. p. 990. d) Ibid. Aegr. 14. p. 991. e) Lib. 3. Epid. Aegr. 3. p. 1066. f) Ibid. Aegr. 5. p. 1072. g) Ibid. Aegr. 6. pag. 1102. h) Ibid. Aegr. 7. pag. 1103. i) Ibid. Aegr. 8. p. 1104. l) Ibid. Aegr. 10. p. 1108. m) Ibid. Aegr. 11. p. 1108. n) Ibid. Aegr. 12. p. 1110. o) Pag. 38. lin. 20. & seq.

Si cum guttis evaporant, ex toto corpore calidi & multi. Si febrem integre solvant,

Sudores quinam etiam boni.

Sudores quinam modice mali.

Quinam pessimi.

fide

fideremus. Primo itaque considerabimus omnes, qui crudo morbo, minimeque signis coctionis manifestis apparentibus, erumpunt; secundo de malis ex ipsorum quantitate multa vel pauca agamus; tertio ex caliditate & frigiditate, quarto ex partibus corporis a quibus exeunt; quinto ab ægrotantium nulla allevatione, aut lesione; atque demum ex malis signis una observatis. Ut vero primum caput examinemus, & cognoscamus, distinguimus sudorem, in periodicum, criticum, atque symptomaticum. Periodicum esse dicimus, qui in febrium intermittentium periodicis fit, cujusmodi sunt, in febribus tertianis, quartanis. Cujusmodi fuisse narrat Hippocr. in libr. 7. Epidem. a in Pythodoro. Criticus, de quo superiori capite egimus, qui in febribus continuis, in aliquo dierum decreteriorum apparens, integre febrem tollit, aut eam diminuit, ægrotosque allevat. Cujus effectum crisin appellamus, seu iudicium, aut perfectum aut imperfectum. Criticorum sudorum notas superius diximus esse, quod antegressis coctionis manifestis signis appareant, in die critico, vigente natura, ac qui ex toto corpore exeunt calidi, multi, non tamen vires resolventes, atque febrem & symptomata resolventes, aut plurimum minuentes. Symptomaticus vero critico opponitur, quod per modum symptomatis fiat, nunquamque utilis, plerumque cum exitalibus signis, mortem præmonstrans, aut saltem morbum fore longum, cum multis recidivis atque non absque labore, & molestita. Hos itaque symptomaticos alias omnes fecimus, tum ceteras alias excretiones, crudo morbo erumpentes, scilicet in tempore, quo nulla signa coctionis manifestæ illuxerint. Tunc enim temporis quamobrem fiat, quod omnis excretio in continuis febribus sit mala, satis accurate in principio proximi libri, cum de prædictione a concoctione, & cruditate, atque ab excretionem scripserimus, demonstravimus. Quamobrem mali omnes sudores apparent, morbo crudo existente, nulloque manifesto signo coctionis antegresso: in principio ideo sudores apparentes scripsit Hippocr. in 2. Epidem. b) text. 2. morbum iudicatu difficilem significat.

Sudorum distinctio

In periodicum.

Criticum

Symptomaticum.

Sudores omnes mali quantum apparent.

ficare; quod si huiusmodi sudores, vel tantum in capite, vultu, cervice, aut in collo, aut in thorace spectentur, eo peiores; aut si frigidi sunt, aut exigui, aut statim cessantes, aut multi, assidui, immoderati, pessimi. Sed nunc de pernicialibus a copia vel multa, vel pauca, aut a non sudantibus, agamus. Multi & copiosi sudores vocantur, & qui confertim largissime erumpunt, & qui sunt assidui, & qui & assidui, & copiosi: copiosos sudores Galen. in 3. de sympt. causis cap. 2. dixit fieri, aut propter corporis raritatem, aut propter ejus, quod vacuatur, tenuitatem. Hi, & qui ob raritatem effluunt, non confertim, sed assidue effluere solent. Quare in febribus multi sudores, si neque propter tenuitatem, neque propter raritatem fiant, (nam hi teste Gal. in 4. Aphor. 41. non sunt copiosi,) perpetuo copiam humorum denotant, ut docuit Gal. in lib. 4. Aph. 42. Atque hinc est, quod Hipp. in eodem libr. Aph. 42. ait: *Sudor multus ex summo sine ulla alia causa eveniens, corpus uti pluri cibo significat; si vero cibum non capienti accidat, evacuatione egere significat.* Multumque sudorem, & Galen. dixit, copiam excrementorum denotare. Hi itaque in febribus conspecti, non iudicantes, mali perpetuo propter eam causam erunt, quippe quod multitudinem humorum superandam denotent, pro qua natura longo tempore opus habet, ut concoquere & superare queat; quo fit, ut non raro in acutis morbis, quibus natura brevi extinguitur, mortem præfagiant. Hinc Hippocr. ait in eodem libr. Aphor. 42. *Sudor multus, frigidus, calidusve, semper fluens, frigidus graviolem, calidus minorem morbum significat.* Quod, ut Galen. in comment. ait, uterque copiam humorum significet, quippe frigidus frigidorum, qui est peior, calidus calidorum, qui priore minus est periculosus. Hi enim neque febrem solvunt, neque allevant, crudoque, uti dictum est, morbo erumpunt, ideo longitudinem saltem, recidivas, atque laborem significant: Auctor *Prorrheticorum a)* hos in acutis febribus inutilis vocat, de quibus Hippocr. in 1. Epidem. b) scripsit: *Sudores multi, his tantum a crat, ut recrearent, ut etiam contra læderent*

Sudores perniciales unde cognoscuntur.

A copia multa non iudicante morbum.

M m m 3

a) Pag. 1207. text 4. b) Sect. I. p. 994. prope lit. E.

a) Lib. I. text. 58. b) Sect. 2. pag. 945. lit. E.

Si non
copiosi
sed affi-
dii.

derent. Qui vero non copiosi, sed tamen assidui seu continui sunt, mali etiam existunt, & plerumque exitiales, quando, aut propter corporis meatuum raritatem, aut propter virium imbecillitatem, quippe soluto corporis habitu, quales in syncope exeunt, fiant, ut Galen. cum in lib. 3. *sympt. cap. 2. comm. 41.* tum in 41. lib. 4. *Aphor. docuit. Nam si copiosus sudor non emittatur, poterit & propter virium imbecillitatem, & corporis raritatem accidere &c.* Qui omnes in acutis morbis perniciosi existunt, cum naturæ languorem denotent: pessimi vero, qui una etiam copiosi sunt, cum & summam virium debilitatem & insignem copiam humorum adesse ostendant. Quibus inevitabile fatum prædicendum. Quales in *Erasmio a)*, & in *phrenitico b)* Hippocr. vidit, de illo ait: *Habebat hic febrem perpetuo cum sudore.* Et de *phrenitico* ait: *Virulenta vomuit, febris horrida, copiosus sudor, affiduus toto corpore.* Alii ex aliis codicibus legunt, non ut Galen. sed hoc modo, *sudor multus & continuus capitis, & colli, per totum scilicet diem, cum ii, qui animo linquntur, sudent capite, & cervicæ.* Sed hoc non facit, ut cum Galeno *toto corpore* non debeamus legere; cum cuique Medico notum sit, phreniticos ante mortem toto corpore dum resolvuntur, sudare: atque ex his colligimus, sudores copiosos in acutis morbis, non judicatorios, non solum inutiles esse, sed plerumque lethales; omniumque certissime exitium præmonstrant in foribus, qui una cum virium languore fiunt. Perniciosi itidem sunt, assidui, aut simul copiosi, aut etiam non copiosi in iisdem acutis morbis. Pauci quoque sudores non minus, quam multi, malum prænuntiare solent. Galen. in lib. 3. *de symptom. caus. cap. 2.* scribit, paucos sudores fieri, cum, quod superfluit, exiguum est, vel glutinosum, & crassum, aut denique propter meatuum angustiam, qui aut conniventæ aut obstructionis ergo angustiores redduntur; obstruuntur vero glutinosis, & crassius fucis, & meatus cutanei connivent sive contrahuntur, aut pro-

Si assidui
aut simul
copiosi
aut non
copiosi.

Pauci
quidem
mali.

a) Lib. 1. Epidem. pag. 984. Ægr. 8. b) Lib. 3. Epidem. Ægr. 4 pag. 1100.

propter atrophiam, aut refrigerationem, aut mollitiem. Si in diē Hi sudores quippe pauci, si in die decretorio eruperint, decretoprocul dubio indicabunt naturæ expellentis conatum irritum, rio erumpant. cumque humores non posse expellere, aut crassitie seu lentore, aut meatibus angustioribus redditis: at ubi meatus adstricti non sunt (quod cognoscitur, neque atrophia cutim contractam esse, neque multum fuisse refrigeratam, neque admodum mollem, vel obstructos esse meatus) atque illa adfuerint multitudinis humorum signa, pauci sudores copiam crassorum lentorumque humorum denotabunt; quod si tunc vires perdebiles fuerint, sudores erunt exitiales; quippe exitium demonstrantes, eoque magis, ut dictum est, si nullis conspectis signis coctionis eruperint. Quo tempore omnem excretionem esse symptomaticam, atque humorum multitudinem denotare, alias a nobis est demonstratum. Hujusmodi enim sudores significant naturam cœpisse expellere per cutim humores, at nisi tenuiorem ipsorum portionem potuisse; quæ solvendo morbo satis esse nequit. Hujusmodi esse solent, quod, cum cœperint, erumpere statim desinunt. Quos merito Gal. in 1. *Prorrh. comm. 1.* damnavit, dicens: *Sudores quoque, qui cœperunt quidem, sed protinus cessaverunt, pravi sunt.* Quare paucus sudor perpetuo malus. Omnium vero pessimum, ac maxime exitialem, paucum illum sudorem, quem Græci *epidrosin* appellant, nostri desudationem seu madorem, affirmamus; in ægrotis enim exit aliquando ex toto corpore, plerumque circa caput, cervicem, collum, pectus, & aliquando circa extrema, de quo Gal. in 3. *Prorrh. comm. 33.* ita habet: *epidrosin, id est desudationem, jam sæpius quidem in hoc scripsit libro, sed nusquam ita lucide cognoscimus, numquid sudores, circa thoracem caputque apparentes, ita appellet, an eos, qui toto emanant corpore, ubi tum pauci, tum nihil conferentes sint: pravum autem utrumque horum est; deterius autem, quod in superis fit partibus: nempe cum omnis desudatio demonstrat vel copiam in sudantibus partibus, vel facultatis retentricis imbecillitatem; utrumque eorum, in locis tum thoracis tum capitis fuerit, deterius est signum, quam si*

Sudor ille omnium pessimus desudatio vocatur.

Desudatio quid notat.

in

in alia quapiam parte fuerit. De illorum, qui copiam humorum ostendunt, iudicio satis nuper diximus. Nos vero perniciosos esse affirmamus, cum a praelanguente natura sunt, vel etiam humidum alimentarium solidaram partium, oppressione, aut resolutione discussum, retinere nequeunt. Distinguntur has desudationes ab iis, quæ multitudinem humorum sunt, quod plerumque circa frontem, cervicem, collum aut petus, aut circa extrema effluant, exiguusque sit mador, non augescens, raro calidus, plerumque subfrigidus, pulsus praelanguidi, & alia signa, naturam praelanguentem denotantia, una adsint; huiusmodi sunt, quod ab immoderatis vacuationibus sunt, de quibus in 3. *Prorrh. a*) text. 34. legitur: *A profusio sanguinis e navibus paucus sudor cum refrigeratione, malum.* Sed quid? an non sudare in quibusdam etiam morbis est? certe quidem in omnibus morbis, quos iudicare sudores Galen. in lib. 3. de *Crisibus* docuit, quippe in febribus omnibus continuis, maximeque in ardentibus, quas iudicari absque sudore, aut absque alia proba vacuatione, exindeque febres aut integre tolli, aut ipsas cum symptomate diminui, ægrotosque in melius mutari, infidam esse morbi remissionem, Galen. in 3. *Epidem. comm. 1. text.* ostendit, Hippocr. in *Aphor. b*) scribente: *Iis, quæ non secundum rationem refovent, non esse habendam fidem.* Quod in *Hermocrate c*), in filia *Euryanactis Virgine d*), moribundis vidit; de illo ita habet: *Decimoquarto die a febre erat liber, non sudavit, dormivit omnino, mente constabat. Urinæ eadem, circa diem decimum septimum rediit, in sequentibus diebus incaluit, febris erat acuta, urinæ tenues, deliravit: iterum vigesimo die est iudicatus a febre liber, non sudavit.* Huiusmodi vero infidas morborum remissiones; siac sudore, aut alia proba vacuatione factas, signa, quæ subsequenter, mala a fidelibus distinguunt, quando fideles optima, & infidas prava sequuntur, cuiusmodi fuerunt, quæ in *Hermocrate* post iudicium subsecuta sunt. Nam dixit: *Iterum vigesimo die est iudicatus a febre liber, non sudavit, perpetuo a cibo horrebat,*

a) Lib. I. text. 126. b) Sect. 2. Aphor. 27. c) Lib. 3. Epidem, Aegr. 2. pag. 1062. d) Ibid, Aegr. 6. pag. 1073.

omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non stiebat, obdormiscebat aliquantisper comatosus. Atque ita quandoque ex non sudare in febribus ardentibus exitium poterimus animadvertere. Restat, ut idem a sudoribus frigidis perscrutemur, cum sæpius in acutis morbis exitiales observentur. Sed ipsorum imprimis generationem atque causas perspectas habere debemus: quod plurimum claritatis ab hisce sudoribus ratio prædicendi habere possit. Primum sudores, quod ex frigida crudaque materia fiant, propterea in febribus continuis crudorum humorum multitudinem ostendunt, ut Gal. in lib. 4. *Aph. 42.* demonstravit, præsertim ubi copiosius erumpunt. Hos Gal. in 4. *Aphor. 37.* docet, fieri, ubi in vasis humores putrescant, & natura, solidas partes moderans, & regens (quæ secundum Hippoc. est nativus calor) vel prorsus exstinguatur, vel propius ad exstinctionem accedat: quæ quidem ex iis evacuatur, frigida sentiuntur; eam vero, quæ fit ex putredine, caliditatem nihil prohibet vehementissimam esse, atque ideo signum est exitiale, ostendens in animali corpore humorum multitudinem superabundare, tantam habentium frigiditatem, ut neque a calore nativo, neque a febrili calefiant. Ex quibus sudores frigidos primum multitudinem humorum frigidissimorum ostendere, atque naturam vel exstingui, vel proprius accedere, ut exstinguatur. At quando istuc, quippe in vasis vehementissimum calorem ex putredine, tum nativum intus retractum; sunt extremorum refrigerationes, cum humore frigidissimo, absque quod in se mutuo agant; quod si agant, necesse erit, aut frigidum sudorem calefieri, aut ab ipso calorem prorsus exstingui, quod certe observatur, quando, uti habet Galen. in 4. *Aphorism. 37.* si morbis non acutis, sed mitioribus longo tempore calor naturalis non exstinctus ipsum calefaciat, & in vehementi, cito viribus resolutis, prorsus exstinguatur. Hinc merito Hippocr. in eod. lib. *Aph. 37.* dixit: *Frigidi sudores cum febre quidem acuta mortem, cum mitiore vero morbi longitudinem significant; quippe quod, ut ait Gal. si febris fuerit remissior, poterit homo servari, concocta scilicet longiore tempore humorum multitudine, atque evicta a natura. At acuta febris, & causa est, & signum perniciosissimum:*

Quæ ab imbecillitate oritur quando distinguitur ab ea quæ a multitudine humorum.

Sudores nulli in morbis apparentes quando malum.

Sudores frigidi quid notant & unde.

In mor-
bis acutis
perpetuo
exitium.

ac causa quidem, quando suapte natura resolvat corpora: signum vero, quia humorum multitudinem ostendit, quæ frigidissima est, quum nec a febrili calore mutetur. Sed forte humores in frigidi, & idcirco ad motum inepti, una cum natura prælanguida, & propius ad extinctionem accedente, quomodo ad cutem ferentur? hac inquam ratione: humor enim a calore febrili aliquatenus calefactus, etsi suapte natura moveri nequeat, fertur ad cutem, in qua, aut adventitio calore suscepto resoluta, rursus frigescit, atque ita frigidus exit. Itaque in morbis acutis perpetuo frigidi sudores exitium ostendunt, quomodocumque erumpant, aut copiosi, aut pauci, aut ex toto corpore, aut ex capite, collo, & pectore, aut ab extremis. Cujusmodi fuerit ab Hippocrate observati in *Philisco a)*, in *uxore Dromedai b)*, in *muliere c)*, quæ in foro mendacium decumbebat, in *Pythione d)*, in quibus moribundis ex toto corpore sudores frigidi profluxerunt. Exitiales etiam sunt pauci frigidi, aut circa caput, aut circa extrema, scilicet manus, & pedes, qui prorsus facultate extinctioni proxima fiunt. De quibus Hippocrat. in *Prognosticis e)* merito dixit: *Pessimi vero, qui frigidi sunt, in acutisque morbis mortem, & in mitioribus morbi longitudinem indicant.* Itaque perpetuo frigidi sudores mali existunt. Quales Hippocrates in postrema constitutione pestilenti vidit, de quibus in *libro tertio Epidemiorum f)* dixit: *Sudores intempestivi, frigidi, multi, perpetuo.* Ipsorum perniciem confirmabunt omnia signa una conspecta, quæ omnia necessario, & præsertim quæ subsequenter, erunt pernicialia. Cujusmodi fuerit quæ in *Philisco* & in aliis ægrotis, nuper ex Hippocrate propositis, visa sunt. De *Philisco g)* ait: *Quintum sub diem obmutuit, frigida sudavit, extremæ partes livescabant, die sexto ad meridiem est defunctus:* atque de hoc in fine dixit etiam: *Sudores perpetuo frigidi.* Et de *uxore Dromedai b)*. *Sexto die mane supervriguit, cito percaluit, toto tempore sudavit, extrema membra frigida, deliravit, spiritus magnus,*

a) Lib. I. Epidem. Aegr. I. Pag. 966. b) Ibid. Aegr. II. p. 987. c) Lib. 3. Epidem. Aegr. 12 pag. 1080. d) Ibidem. Aegr. 3. pag. 1098. e) P. 38. lin. 21. f) Pag. 1089, lit. E. g) Vide sub, lit. a. b) Vide sub lit. b.

magnus, rarus, paulo post convulsiones a capite cæperunt, subito obiit. Et de muliere a), quæ in foro mendacium decumbebat. Septimo supervriguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum, frigus partium extremarum. Ex quibus cuique liquido constabit, sudores frigidos in morbis acutis esse exitiales, perpetuoque mortem præmonstrare; eoque certius id prædici poterit a nobis, si in aliquo dierum criticorum eruperint, atque ipsos si aliquod ex perniciosis lethaliibusque signis consequatur. Atque hæc de sudoribus frigidis exitialibus. Nunc eosdem ex partibus corporis, e quibus erumpunt, consideremus. Quemadmodum diximus optimos ac salutares esse, qui ex toto corpore erumpunt, quoniam robustam naturam demonstrant, intusque neque morbo maligno, neque causis morbificis impeditam, æque ex omnibus partibus humorem excernere, ita e contrario, viscere interno, aut vehementi inflammatione, aut humorum multitudine, oppresso, non æque omnes partes sudant. Sudores itaque, qui non ex toto corpore erumpunt, sed aut ex capite aut thorace, ut docet Hippocr. in *Prognosticis b)*, pessimi existunt, in acutisque morbis, vel frigidi, vel calidi sint, mortem significant, in mitioribus longitudinem, recidivas, labores. De quibus Hippocr. in I. *Epidem. c)* ait: *Sudabant semper quidem, sed non ex toto corpore.* Et paulo post d) recenset signa, quibus ardentes febres, vel etiam in principio lethales dignoscebantur, cum dixit: *Paululum in fronte & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus.* Hinc auctor Prorrheticorum in 2. *Prorrh. e)* text. 26. ait. *Si qui sudantes, & præsertim capite, in acutis paululum in placidi fuerint, malum.* Omnes itaque sudores non ex toto corpore, mali sunt, ut qui aut mortem aut longitudinem morbi significant, de quibus Hippocr. merito scripsit: f) *Pessimi vero, qui frigidi sunt, & qui circa caput tantummodo eveniunt, vultum & cervicem. Hi enim cum acuta febre, mortem: cum mitiore, morbi longitudinem indi-*

Sudores
qui non
ex toto
corpore,
mali.

Quinam
pessimi-

Nnn 2

cant.

a) Lib. 3. Epid. Aegr. 12. p. 1080. b) Pag. 38. lin. 21. & seq. c) Sect. I. p. 940. lit. G. d) Sect. 2. p. 954 lit. E. e) Lib. I. Text. 39. f) Progn. p. 38. lin. 21.

cant. Verissimum hoc iudicium est, quod Galen. in lib. 2. *Prorrheticorum com.* 1. text. 24. docuit: *omnis defudatio, id est, sudor circa frontem, vel cervicem, vel collum, vel claviculas, erumpens, aut facultatis retentricis imbecillitatem, aut copiam humorum significat.* Et Gal. in 1. *Prorrheticorum com.* 1. ait: *ob id boni non sunt, quod cum superioribus oriuntur partibus, tum geminam ob causam fiunt; nempe vel ob languentem, vel principio gravatam facultatem.* Pessimi etiam, qui in capite & superius fiunt in interna suppuratione atque in phthysi; de quibus auctor a) *Coac. praef. in 5. lib. sec. 2. text. 49.* *Qui suppurati fiunt maxime ex pleuritide vel peripneumonia, eos calores comitantur, interdium tenues, noctu vehementes, & nihil memoratu dignum exspuunt, sudantque circa collum & claviculas, & his oculi cavantur, maxilla vero rubent: meritoque in acuta febre mortem significant, cum facultas exstinguatur, priusquam concoquere copiam queat humorum.* Exsudantes vero facultate retentrice imbecilla, nequeunte continere humorem, vel etiam alimentarium in partibus solidis, cito a febre plane exitiosi, propiusque exitium esse demonstrant in morbo huiusmodi; si vero etiam frigidi fuerint, eo certius exitium pollicentur, cujusmodi fuere, qui in *Pythione b)*, & in *muliere c)*, quæ in foro mendacium decumbebat, die secunda, *Metone d)*, *Aristocrate e)*, *Phærecide f)* moribundis, atque in aliis multis. In morbo vero mitiore, viribus prævalidis existentibus, longitudinem quidem, & non mortem. Cuiusmodi fuere in eo, qui in *Dealcis borto g)* decumbebat, de quo Hippocrates. *Die quarta de sinistra aliquantum fluxit meri sanguinis. Exsudavit circa caput, & claviculas, lien intumuit, femur e directo doluit.* Ex ægrotantium vero nulla alia evacuatione sudores mali cognoscuntur, atque etiam plus a læsione, quam a sudoribus ægroti sentiunt. Qui enim a sudoribus nedum nihil juvantur, sed vel etiam læduntur, hoc esse verum ex iudicatoriis non iudican-

Sudores illi mali que nihil juvant.

a) Text. 402. b) Lib. 3. Epidem. Aegr. 3. p. 1098. c) Ibid. Aegr. 12. p. 1080. d) Lib. 7. Epidem. text. 47. p. 1220. e) Ibid. text. 57. p. 1222. f) Ibid. text. 91. p. 1230. g) Lib. 3. Epidem. p. 1066. Aegr. 3.

cantibus lethale, scripsit Galen. in primo *Prorrheticorum comm.* 35. Hippocratesque in primo *Prognosticorum a)* statuit, eos sudores, qui neque febrem solvunt, neque faciunt, ut ægri facilius ferant morbum, esse inutiles, atque malos, qui aut longum morbum ostendunt, aut exitialem: & Auctor *Prorrheticorum b)* lib. 3. text. 22. dixit: *Sudor multus, si in febribus acutis fiat, inutilis: quippe quod non solvat febrem.* Et in primo *Prorrheticorum text.* 7. *Qui in hypochondrio febre frigerata ardores relinquuntur, tum alias, tum in sudoribus mali sunt: & Galen. in Commento.* Nempe non qui per totum corpus ita sunt sudores, sed exigui, quod non flammeam illam, quæ hypochondria fatigat, solvunt caliditatem, ob id boni non sunt. Idem & postea in *Prorrheticorum c)* 2. lib. text. 33. *Si in sudoribus vigiles recalescunt, malum: & rursus in secundo libro d)* text. 32. *Flammans quoque cum sudore facies in his mala.* Cum sudor si bonus esset, calor faciei deberet resolvi; propterea, cum non resolvatur, sudor malignitatem ostendit. Idemque & clarius Hippocr. in libro quarto *Aphorismorum Aphor.* 56. *Febrianti sudor superveniens, febre non deficiente, malum, provogatur enim morbus, & plus humiditatis inesse significat.* Qui sudores in febre acuta mortem, & in mitiori longitudinem significant. Mali omnes denique existunt, qui aut post signa mala, aut una cum malis apparent, aut quos perniciose sequuntur. Ex quibus præcognoscitur certum exitium, cum sudor, quem mala signa sequuntur, sit ex iudicatoriis non iudicantibus læthalibus, cum nedum juvent, sed in pejus ægrotos deducant. De his vero signis perniciosis, quæ post sudores malos, Hippocr. in 1. *Epidem. text.* e) 24. ait: *Sudabant non ex toto corpore, extrema frigebant, ut vix calorem reciperent: & auctor Prorrheticorum f)* in lib. 3. text. 3. *ex naribus profluvium sanguinis, cum sudore, perfrigescentia, maligna pravaque: & paulo post g): Qui principio sudant urinæ coctis, deurrunturque, & absque iudicatorio refrigerantur, & celeriter peruruntur, torpidi item comatosique per-*

Perniciosi quos mala signa sequuntur.

N n n 3

a) Pag. 38. lin. 20. b) Lib. 1. text. 58. c) Lib. 1. text. 68. d) Ibid. text. 67. e) Sect. 1. p. 940. lit. G. f) Lib. 1. text. 126. g) Ibid. text. 102.

perniciose habent: & in Coacis præfagiis a). Qui ex rigoribus parvis sudoribus refrigerant, malum. Qui sudores fuere ab Hippocr. observati in Dromedai uxore b), Euryanactis filia virgine c), in adolescentulo qui decumbebat in foro mendacium d), in uxore Theodori e), Aristocrate f), atque in uxore Euxenii g). De Dromedai uxore, in primo Epidem. text. 28. Sexto superriguit, cito percaluit, toto corpore sudavit, extrema frigida, deliravit, spiritus magnus & rarus, paulo post convulsiones a capite ceperunt. Et de filia Euryanactis in 3. Epidem. I. text. 3. ita habet. Ab judicatione die septimo riguit, nonnihil incaluit, sudavit a judicatione octavo, aliquantulum riguit, postea extremæ partes semper agebant, circa decimum diem a sudore quem habuerat, deliravit, confestimque ad mentem rediit. Et de adolescentulo, qui in foro mendacium decumbebat. Altero die omnia exacerbata sunt; dejectiones plures intempestiviores, non dormivit, mente turbatus, aliquantum exsudavit. Tertio graviter sese jactavit, perplexus erat, deliravit, extremæ partes livide & frigide. Et de uxore Theodori. Sudor a facie fundebat primum exiguus, deinde multus per totum corpus, & pedes; posthac videbatur ipsi febris remissa, erat autem ad manus frigidius corpus arteriis, quæ vero in temporibus etiam magis saliebant, & spiritus densior, & delirabat alias, & omnia in deterius. Et de uxore Euxenii. in 7. Epidem. text. 46. Sedata est febris cum multo sudore, & refrigerata est, anhelatio erat varia, mortua est. Perniciosos itaque esse omnes sudores, quos sequuntur signa perniciofa, ex iis nobis liquidò constabit. Sunt itidem perniciosi, qui una cum pravis symptomatibus, & signis exsulant. De his in Coacis præfagiis h). Qui subinde sudant & rigent, lethales. Et postea i). Qui sæpius inborrescunt, multumque sudant, ægre sanescunt; & k) text. 33. Inquietatio cum sudore, mala. Et l) sanguinis ad diversum latus eruptiones, malæ, ut si, cum lien magnus fuerit, dextra e nave fluat. Cum

Qui cum pravis signis apparent.

a) Text. 40. b) Lib. I. Epid. Ægr. II. p. 987. c) Lib. 3. Epid. Ægr. 6. p. 1073. d) Ibid. Ægr. 8. p. 1076. e) Lib. 7. Epid. text. 27. p. 1216. f) Ibid. text. 52. p. 1222. g) Ibid. text. 58. p. 1224. h) Text. 10. i) Text. 13. k) Text. 53. l) Text. 327. collat. Prorrheth. lib. I. text. 125.

Cum sudore deterius. Et a) febres cum comate, labore, lucis turbulencia, vigiliis & sudoribus, malignæ. Quæ mala signa habuit una cum sudore Aristocrates, teste Hippocrate in libr. 7. Epidemior. b). Eodem modo ii sudores mali existunt, qui post pessima symptomata erumpunt. De quibus Auctor Prorrheticor. c), ait. A profusio sanguinis e naribus paucus sudor, cum refrigeratione, malus. Sed dicamus ab omni evacuatione, veluti exempli gratia, ab immoderato sanguinis profusio, aut a stillis sanguinis in febribus ardentibus, aut ab alvi mala fluxione, ac vomitu. Quare sudor sequens mala signa, pessimus est, & præsertim, si ea non tollat, vel allevet. Cujusmodi fuit in uxore Olympiade, de qua Hippocr. in 7. itidem Epidem. d) text. 36. ita habet. Vox non solvebatur, neque ipsa quicquam allevabatur, oculi tristes, spiritus sublimis, qui per nares trahabatur, color pravus, sudor circa pedes & crura, cum jam circa mortem esset. Ac his esto finis prædictionis ex sudoribus.

Vel post pessima symptomata erumpunt.

CAP. VIII.

De prædictione a vomitibus, & primum de salutaribus.

Quod per vomitus humores expurgentur quandoque bene & quandoque male, idcirco ab ipsis itidem futuros morborum eventus prænosci, constat; a malis quidem, symptomatibus vocatis, morborum longitudinem, vel mortem, & a bonis salutem. Evomunt autem ægroti in morbis acutis, ventriculo, aut copia, aut prava qualitate cibi, aut humoris vitiosi contenti, irritato, aut humore quidem ex partibus circumpositis inflammatis, uti hepar est, exsudante, atque ad excretionem id ipsum membrum movente, aut eodem modo a toto corpore, & venosi generis cacochymia, morbo ineunte, aut per incrementa, propter copiam, aut malignitatem humorum excluso. Quas excretiones Symptomaticas, & malas Medici

Vomitibus in morbis acutis unde.

a) Text. 35. collat. Prorrheth. lib. I. text. 74. b) Text. 52. p. 1222. c) Lib. I. text. 126. d) Text. 49. p. 1221.

dici vocant, quod has raro, aut nunquam salus sequatur, atque non nisi multo tempore, multis laboribus, ac recidivis. Demum in acutis morbis iridem ægroti repente, in statu, aut paulo ante statum, scilicet, signis concoctio morbi prægressis, copiosius evomunt, atque hanc vomitionem *criticam* vocant, quod ex natura ipsa, morbum superante, atque corpus expurgante, fiat, atque propterea saluberrima sit, tutoque ac cito morbos judicet, atque solvat. Vomitus vero futuri signa Hippocr. in tertio Prognosticorum a) text. 35. ita tradidit: *Si cui in febre non exitiosa caput doleat, aut etiam caligent oculi, vel ventriculi huic dolor accesserit, biliosa vomitio imminet; si rigor præterea apprehenderit, & partes subter hypochondrium algeant, adhuc citius vomitio aderit; si vero bibat, edat hoc tempore, perquam cito vomet.* Et in 1. lib. Epid. b). *At vero quibus totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores & fastidia sunt, biliosa post ac pituitosa vomunt.* Gal. vero in lib. de Crisibus ait, vomituum signa esse oris ventriculi morsum, simul cum dolore capitis, & vertigines obortas tenebricosas cum agitatione labii inferioris, & multo, tenui, sputo ex ore defluente, & non adesse signa hæmorrhagiæ, vel sudoris, aut alvi fluxus, aut copiosioris urinæ, mensium, vel hæmorrhoidarum. Sed autor Coac. præsagiorum c) tribus tantum signis vomitus nobis innotescere, statuit hisce verbis. *Quibus autem cibi fastidia sunt, & oris ventriculi morsus, & multum saliva, his vomitus fit.* In phreniticis solam crebram exspuionem vomitum præmonstrare Gal. voluit. At hæc signa nobis ad prænosendum vomitum sufficiunt, cum de iis superiori libro longe accuratius, & fusius scripserimus. Nunc ad præcipuum institutum nostrum veniamus, quod est in præsentī capite, iis præmissis, ut bonos, utiles, salutaresque vomitus præmonstremus. In corporibus itaque gracilibus ad vomendum promptis, & in ætate, recte corpora per vomitus purgari Hippoc. d) docet, & præsertim in affectibus supra septum transversum. Qua ratione in

Vomitus futuri signa.

Vomitus boni, utiles & salutares quinam.

a) Pag. 45. lin. 54. b) Sect. 2. p. 948. sub finem. c) Text. 142. d) Lib. 4. Aph. 4. & 6.

lib. 4. Aph. 18. ait: *Dolores supra septum transversum purgatione indigere per superiora significant, & eos, qui loca inferiora molestant, per inferiora.* Ex iis vero, quæ per vomitum rejiciuntur, Hippocr. speciatim in libro secundo Prognost. a) text. 38. ita habet: *Vomitio autem utilissima est, quæ pituita ac bile permixta quam maxime est, & non crassa valde neque multa.* Gal. in lib. 4. Aphor. ait, biliosos vomitus a rigore subsequi, bonum; quod ardentis febris causa expurgata fiat solutio: ex quo non omnes perpetuo boni erunt, sed ii tantum, qui critiche plurimum biliosorum humorum expurgaverint. At non tantum biliosi, sed pituitosi etiam, si critiche expurgentur, humores. In pituitosis enim febribus, pituitosæ vomitiones merito desiderantur, sicuti in ardentibus, biliosæ. Hippocr. in 6. Epidem. com. 1. text. 5. b) in renum doloribus, cum pituitæ, tum æruginosi humoris vomitionem laudavit: & Galen. in 3. Aphor. convulsis vomitum æruginosum profuisse, scribit, de quo ita habet. *Huic totum est inter vomitum corpus convulsus, & simul ut vacuata est ærugo, protinus febris ipsius, & convulsio cessantur:* & Hippoc. in lib. de veteri Medicina c) perbelle hanc biliosorum commodam purgationem attigit, ita dicens: *Itaque cum amaritudo quædam diffusa fuerit, quam bilem flavam appellare solemus, quales statim anxietates, & æstus & impotentia occupantur, verum ubi liberi fuerimus ab illa, & purgati aut sponte aut per medicamentum, si modo tempestive quid ipsorum fiat, manifeste & a doloribus & a calore liberamur:* & paulo post. d) *Et quos quidem acuta, acrisque ac æruginosa bilis affligit, quales mox rabies, & morsus viscerum ac pectoris, & desperatio. Non sedantur autem hæc, priusquam eadem expurgetur & prosternatur, & aliis permisceatur.* Ex quibus colligimus omnes vomitiones bonas esse, si per has humores, morborum causæ, probe expurgentur. Dictum est alias has críticas vocari, quarum notas esse, ut concocto morbo appareant, scil. prægressis coctionis signis, ut in diebus decretoriis fiant, morborumque

Critici.

a) Pag. 41. lin. 3. b) Pag. 1164. c) Pag. 16. lin. 16. & seq. d) Ibid. lin. 24.

ideæ convenient, ac omnium maxime, ut morbos symptoma-
taque integre tollant, aut saltem allevent, diminuantque.
Quod præceptum recte tradidit Hippocr. in 1. *Aph.* 2. di-
cens: *In turbationibus alvi & vomitibus, quæ sponte fiunt, si
qualia oportet, purgentur, confert, & leviter ferunt, sin minus,
contra fit.* De quibus criticarum excretionum notis Auctor
Coac. *præsagiorum a)* ita habet: *Qui in febre continua nuti ja-
cent, clausis oculis subinde commiventibus, siquidem e naribus san-
guis effluerit, & vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad seipsos
redeant, servantur.* Addamus salutare quoque esse, quæ una
cum bonis evacuationibus apparent; cujusmodi fuit vomitus
biliosus, qui die 14. in muliere e trimestri fetu gravida b),
quæ in litore decumbebat, cum sudore apparuit, quibus
integre fuit judicata. Ceterum hi vomitus, qui absque signis
perfectæ coctionis fiunt, etsi boni sint, atque morbum alle-
vent, symptomataque diminuunt, tamen salutem non nisi lon-
go tempore futuram, tum multas recidivas prædicant. Cu-
jusmodi fuit, qui in *Epicratis uxore* decimo quinto die appa-
ruit, de qua Hipp. 1. *Epid.* 3. c) text. 26. dixit: *Decimo quinto
vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, libera febre. Sub noctem
vero febris acuta, urina crassa cum sedimento crasso.* Atque vo-
mitus perniciosi, cujusmodi sunt nigri, synceri, & alii, si in
mitiori morbo erumpant, non mortem, sed longitudinem &
recidivas præmonstrant, quales in supra dicta ægrotâ die vi-
gesimo vidit Hipp. de quibus scribit. *Circa diem vigesimum,
mane aliquantulum superriguit, comatosa, quiete dormivit, vo-
muit biliosa, pauca, nigra, quæ mulier die tantum quadragesi-
mo, alvi fluxione & vomitu bilioso, fuit judicata. Eodem modo
& Cleonactides, die tantum 80. sanitati restitutus, die 24. pes-
simos habuit vomitus, de quibus Hippocr. d) text. 23. ait:
Circa diem vigesimum quartum extremas manus dolor affecit, vo-
muit flava, biliosa, subcrebra: & paulo post virulenta. Cuncta
remissa sunt.* Hi vomitus, cum urinæ aliqualem coctionem osten-

Qui cum
boniseva-
cuationi-
bus appa-
rent.

a) Text. 77. b) Lib. 1. *Epid.* Ægr. 13. pag. 990. c) Ægr. 5. pag. 979

d) Lib. 1. *Epid.* Ægr. 6. p. 982.

ostenderent (quod tenues essent, sed non decolores, quippe bo-
ni coloris; quod maximum esse signum in iis, qui humorum
copia laborant, ad salutem, docuit Galen. in 3. *Epid. com.* 3. in
text. 5. cum virginis *Abderæ* casum commentaretur) atque
cum morbum & symptomata allevarent, merito salutare fue-
rant judicandi, atque fecisse quidem crisin salutarem, sed im-
perfectam. Ex quo longo tantum tempore salutem futuram
prænunderent. Quare in acutis morbis vomitus omnes, mor-
bum allevantes, facientesque, ut ægri morbum facilius fe-
rant, salutare erunt. Sed non boni suapte natura, quales sunt
synceri, æruginosi, nigri, fœtidi, virulenti, pauci, versicolo-
res, in morbo mitiori, ac morbo non omnino crudo, mor-
bum sane longum esse, vel exitialem, vel recidivas, labores-
que prænunderant. Hippoc. in lib. 6. *Aphorismorum* 15. ait:
*A longo alvi profluvio spontaneus vomitus superveniens morbum
solvit.* Et in 1. *Epid.* a) Vomitus biliosus in muliere biliosa,
cui menses minore quam par est copia fiant, bonum esse sta-
tuit. Atque hi vomitus boni, salutareque, existunt.

Qui mor-
bum al-
levant.

C A P. IX.

De vomitibus exitiosis, mortem præmonstrantibus.

Vomitibus mali, exitium præfagientes, apparent in princi-
pio morbi, aut paulo post principium, quippe aut nul-
lis signis coctionis, aut obscuris sane observatis. Tunc enim,
ut dictum est, natura nihil recte excernit, juxta b) illud *decer-
nentia in melius non statim apparent.* Quare vomituum exi-
tialium natura, primum in principio morborum, & a signis
cruditatis, nobis innotescit.

Secundo immodica ipsorum copia, vires resolvens, pravam
excretionem denotabit, ac multa etiam per vomituum excreta, si
non juvant in morbo vehemente, exitium prædicent; & cer-

Vomitibus
pravi in
principio
morbo-
rum, &
a signis
cruditatis
innote-
scunt.
Ex im-
modica
ipsorum
copia pra-
va & ni-
hil ju-
vante.

O O O 2

a) An sect. 2, p. 949, lin. 3? b) Lib. 2, *Epid.* sect. 1, p. 998, sub lit. D.

tius, si una cum aliis perniciosis signis illuxerint; omniumque certissime, si suapte exitialia sint, cujusmodi porracea, livida, æruginosa, nigra, versicolora, virulenta, fœtida, & meraca: de quibus sigillatim nobis est agendum. Hippocrat. ea descripsit, qualia in *Phrenitico a) muliere, quæ in foro mendacium b)*, et in *filio Hegotoridæ c)* ante mortem fuere observata. Pauca vero per vomitum excerni in morbis acutis, unum quoddam ex signis est, ut Galen. docet *in 2. Prorrhbet. text. 47.* quæ ex toto pravitatem habent. Nihil etenim eorum, quæ decretoria sunt, exigue secerni convenit; sed quæ ita vacuantur, omnia, duorum alterum subeunt: nam vel, quod non queant tolerari ob copiam, ab affectis effunduntur partibus; vel imbecillitatem ostendunt naturæ, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit. Ex quibus paucos vomitus unum esse ex judicatoriis non judicantibus liquido constat, perpetuoque difficiliis judicii, & plerumque lethaliibus, si præsertim suapte natura ii mali sint, nihilque nedum non juvent, sed quinimo magis lædant, ab ipsisque ægri in deterius abeant. Synceri quoque, seu meri, seu impermixti, in acutis morbis pessimi existunt, quod humor syncerus nedum crudus sit, sed incoctilis, quippe qui excludit tum actum coctionis, tum potestatem: Hippoc. *d) akryton* vocat humorem omnem miltionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cujus generatio, vel partis alicujus vitio fit, vel fervore & incendio febrili exhausta aquosa & ferosa parte. Hic itaque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque a natura nostra invincibile. Cum signis vero aliis malis exitialis hæc vomitio erit. Hinc auctor *Prorrhbet. in 2. Prorrhbet. e) text. 28.* ait: *Vomitum synceri, anxiosi, mali.* Et Hippoc. ait *f)*: *Synceriores deteriores.* Sed ipsum audiamus de malis vomitibus ex colore, in scribentem, *g) in text. 40.* *Si vero vomitio fuerit porracea, aut livida,*

Vomitum pauci in morbis acutis pravi.

Quando lethalis.

Vomitum quinam mali ex colore judicantur.

a) Lib. 3. Epidem. Ægr. 4 p. 1100. b) Ibid. Ægr. 12 p. 1080. c) Lib. 7. Epid. text. 61. p. 1225. d) Prognost. Pag 41. lin. 6. e) Lib. 1. text. 62. f) Prognost. p. 41. lin. 6. g) Loco lit. f. citato.

vida, nigra, quicumque ex his fuerit color, malum esse censendum est. Si vero idem homo omnes vomit colores, exitiale admodum jam est. Occysimam vero abolitionem indicat vomitio livida, si graveolet. Hæc omnia hisce coloribus per vomitum reddita, pessima existunt; licet porracea, æruginosa, livida, nigra, fœtida, quandoque critice excerni possint: sed hæc non nisi morbo concocto, scilicet in statu aut decremento redduntur, atque hoc certe habebunt, quod febrem aut integre solvent, aut ipsam & symptomata allevabunt. Sed hoc rarum est, ut hujusmodi excrementa critice excernantur. Quare ut dictum est in vehementi febre continua, nondum coctionis signis conspectis, certissima mortis signa erunt. Sed diversi coloris vomitiones esse suapte natura pejores constat, quod ut Galen. docet, plures diversosque pravos affectus intus affligere denotent, ex quo auctor *Prorrhbet a) in 2. lib. text. 25.* ait: *Vomitum cum varietate mali sunt, tum alias, tum si propius inter se prodeant.* Id est, sicuti Galen. habet, non multo post sese consequantur. Virulenti quoque sive æruginosi eadem sane ratione in acutis morbis exitiales existunt, omniumque maxime in phreniticis, quod signent cerebrum inflammatione ex bile ulsa, nempe mortifera, laborare. De iis Hippoc. merito *primo Epidem. b) comment. 2. text. 54.* dixit: *phreniticis convulsiones, sed virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.* Quæ in *phrenitico* prima die fuisse reddita, in *lib. 3. c) comment. 3. text. 75.* scripsit. De quo itidem ait: *Phreniticus primo die, quo decubuit, virulenta vomuit, & multa & tenuia, febris horrida.* A malis etiam exitialibusque signis æruginosos vomitus, quos & virulentos dici posse putamus, conspici & apparere, certam salutis desperationem significare affirmamus; quando ubi signa lethalia, prodant se & alia lethalia, omnino desperandum. Hujusmodi vomitus cum capitis doloribus, vigiliis, aut furchatibus, quæ signa inflammationem capitis tentantur, vehementem insaniam significare, ita auctor

Quinam lethales.

Virulenti sive æruginosi.

Quid in Phreniticis significant.

Ooo 3

a) Lib. 1. text. 60. b) Sect. 2. pag. 948. lit. H. c) Epidem. pag. 1100. Ægr. 4.

Prorrheticorum a) expressit. *Qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, cito hi vehementer insaniant.* Ex quibus colligamus, hos vomitus in phreniticis tria ostendere, primo morbi exitiosi celeritatem, insaniam, melancholiam cum ferocitate, cum ex hoc humore ferinae desipientiæ concitentur; atque demum mortem cum convulsione. Cum ut alias docuimus, harum desipientiarum, propter insignem siccitatem, ab insigni calore, proprium sit, ut in tremores & convulsiones delinant. His non videntur foetidæ vomitiones minus periculum significare, mortemque certissimam, suapte natura pessimæ, si grave oleant. Hipp. propterea dixit. *b*) *Ocyssimam abolitionem seu mortem indicare vomitionem lividam, si grave oleat.* Atque omnes subputres ac foetidi odores in omnibus vomitionibus mali sunt. *Mulier e*), quæ in foro mendacium decumbebat, ante mortem vomuit nigra, graveolentia. Biliosa vero scilicet flavæ, crocæ, porraceæ omnes vomitiones cum malis signis, aut quæ mala sequuntur, pessimæ sunt, exitialesque, a quibus ægri læduntur, atque in deterius abeunt; eæ judicatorium, non judicans, iudicii difficilis, atque hæc lethale iudicium ostendunt, eoque certius exitium ostendent, si suapte natura malignæ sint. De iis auctor *Prorrheticorum d*) in 2. *Prorrhetic. text. 28.* ita habet: *Vomitiones synceræ, implacidæ, malæ &c.* *e*) *Nigra revomentes, viros fastidientes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferrox claususque, purgare non oportet, perniciosum enim.* Et paulo post: *f*) *text 36. Si vomitus exigui biliosique fuerint, malum, tum alias, tum si ægroti supervigilaverint; narisque in iis stillans, malum.* Cujusmodi vidit Hippoc. in muliere, quæ in foro mendacium decumbebat. De qua *g*) *text. 47.* dixit: *Duodecimo vomuit multa nigra, foetida, singultus multus, sitis laboriosa: & decimo tertio nigra virulenta vomuit, rigor, circa meridiem muta.* Demum vomitiones omnes non juvantes malæ sunt, pessimæ, quæ

Vomitiones foetidæ graveolentes pessimæ.

Biliosa flavæ, crocæ porraceæ cum malis signis exitiales.

a) Lib. I. text. 10. b) Prognost. pag. 41. lin. 10. c) Lib. 3. Epidem. Aegr. 12. pag. 1080. d) Lib. I. text. 62. e) Ibid. text. 71. f) Ibid. text. 79. g) Lib. 3. Epidem. Aegr. 12. Pag. 1080.

quæ ægrotos in deterius mutant, tametsi suapte natura malignæ non sint. De quibus in præcitata muliere ita habet: *octava circa meridiem calor rediit, sitibunda, comatosa, fastidiosa, vomuit biliosa pauca subflava, nocte graviter se habuit, nihil quiet, multum assatum inscia minxit.* Debeat enim a biliosa vomitione, si bona fuisset, quiescere, meliusque se habere; veluti etiam a vomitu noni diei, decimo febris cum malis signis fuit exacerbata, atque itidem a vomitu virulento & bilioso, quem die undecimo habuit, riguit, extrema frixerunt & postea sudavit frigidum, atque cum tunc multum etiam vomuerit, noctem tamen gravem habuit. Qui omnes vomitus lethales fuerant; tum quod in vehementi morbo apparuerint; tum quod signa alia mala una illuxerint; tum etiam quod ipsa ægrotata mulier in deterius fuerit mutata, quod est omnium excretionum non conferentium & pessimarum signum proprium. In vulneratis quoque capite vomitus biliosi mali existunt, ex ipso Hippocrate, qui in lib. 6. *Aphor. text. 50.* ita habet: *Quibuscumque præceditur cerebrum, his necesse est febrem, & bilis vomitum supervenire.* Perniciosissimos quoque esse vomitus in ileo, in lib. 7. *Aphor. 10.* ita legitur: *Ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel convulsio, malum.* Galen. vero in *Comment.* ait: *In ileis nihil descendit ad inferiora, & hoc est proprium inseparabile passionis. Vomitus autem non semper adest, sed quando exitiales sunt, & si vehementius distorqueantur, stercus eis ascendit, atque singultiunt.* Et in libro 6. de loc. *Affect.* cap. 2. Nullum, qui stercus vomuerit, fuisse salvatum memorie prodidit. Atque hæc sunt vomitiones, in acutis morbis suspectæ, quippe immoderate, paucae, flavæ, rubræ, porraceæ, æruginosæ, lividæ, nigrae, graveolentes, synceræ, diversicolores, quæ in morborum principiis, minimeque coctionis signis antegressis, apparent, & pleumque exitiales; quod si vehemens sit morbus, aliaque mala signa illuceant, aut præcesserint, aut subsequantur, procul dubio interitum præmonstrabunt, eæque præsertim, quæ nedum ægrotos nihil juvarunt, at quinimo in deterius, ut dictum est, ipsos mutarunt.

Biliosa in capitis vulneribus mala.

CAP. X.

De alvi dejectionibus, & primo de iis, quæ salutem prænuntiant.

De alvi itidem dejectionibus, cum bonis tam malis, quippe ægrotis salutem atque exitium præmonstrantibus, acturi, a salutaribus exordiamur. Quarum nomine bonas omnes alvi dejectiones intelligimus, quibus Medici salutem in ægrotis futuram conjiciunt. Harum itaque natura, vel bona vel mala sit, nobis primo ex coctione & cruditate elucescet; secundo ex tempore, in quo apparent; tertio ex ipsarum substantia; quarto ex copia, & paucitate; quinto ex tempore, quo perseverant, aut cessant; sexto ab utilitate & facili tolerantia; demum a signis, aut bonis, aut malis, a quibus capiunt certitudinem. At de bonis modo agamus, quæ bifariam salutem indicare possunt, uno modo coctionis ratione, quatenus indicant sanitatem cum ventris inferioris, quo Galen. in 2. Prognost. com. 13. stomachum intestinaque intelligit, tum etiam aliarum proximarum partium, veluti jecoris, & lienis: optimam enim dejectionem, quæ est, ex Hippocrate in 2. Prognost. a) 13. mollis, constansque, eoque tempore secreta, quo secundum valetudinem assuevit, atque copia ex ratione ingesti cibi, Hippocrat. significare ventrem inferiorem recte valere, statuit. Altero modo humorum ex visceribus, in ipsum ventrem decumbentium, ratione; quomodo Galen. ait, optimam dejectionem nedum indicare ventrem inferiorem recte valere, sed nihil ex hepate aut liene in ipsum decumbere, quod exinde decumbentibus humoribus coctionis optimæ cum color, tum substantia vitietur. Utroque modo Medici ex dejectione perscrutantur: primo in morbis ventriculi, intestinorum: quorum statum primario fæces, seu dejectiones, significare, Galen. in 1. libro, de Crisib. cap. 7. tradidit: ex optima dejectione, quæ, uti dictum est, & mollis excernitur, constans, eo tempore, quo

Alvi dejectiones quænam bonæ.

Bifariam salutem indicare possunt.

a) Pag. 39. lin. 54.

secunda valetudine assuevit, ea copia, quæ cibis ingestis respondet, atque, ut addidit Galen. colore subrufa sit, neque admodum graveoleat. Quæ vero vel hisce omnibus, aut aliquibus, notis caret, mala erit; quippe quæ aut dura, aspera, liquida, coloratior, copiosior, aut paucior, quam ex ingestis cibis par est, inæqualis, graveolens, aut spumans, aut quæ neque tempore excernatur, quo secunda valetudine assuevit. Ceterum si ægroti ad salutem tendant, ab eo statu in optimum (quem concoctionem appellant) permutatur. Ex quo merito Hippoc. in eodem lib. a) text. 17. dixit: *Corpulenta redatur dejectio morbo eunte in judicationem.* Et in lib. 2. Aphor. 14. *In profluviis alvi mutationes excrementorum juvant, nisi mala mutatio fiat.* Ex humorum vero, ad ventrem decumbentium, excretionem longe certius eventus morborum perscrutatur. Quos affectus Hippoc. vocat, abscessus, dysenterias, tenesmodes, alvi fluxiones, alvi turbationes. De his in primo Epidem. b) comment. 1. text. 33. *Plurimis erat alvus turbata, sine molestia tamen, & prope nihil offendebat.* Et postea. c) *Erant qui sexto die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam, vel turbata alvus.* De dysenteriis etiam d): *Senioribus vero ad morbos regio, aut turbatas alvos, aut dysenterias res devenit, ut Bioni, qui apud Silenum decumbebat, &c.* e) *At multi alii, qui judicati erant, ad dysenteriam deveniebant, ut Xenophanes & Critias.* Et in eo statu pestilenti quosdam servatos, ita dixit f): *At vero in hoc statu, quatuor his præcipue signis, servabantur. Quibus enim aut ex naribus probe sanguis erupisset; aut qui per vesicam urinas multas, & multo bonoque præditas sedimento, reddidisset; aut per ventrem turbida, biliosa, tempestive; aut qui in dysenteriam incidissent.* Quare multi sunt, qui alvi turbationibus, aut pituitosis, aut biliosis, aut dysentericis, fuere judicati. De Clazomenio Hippocrat. scribit in Epidem. g) comment. 3. text. 57. *Die trigesimo venter fluebat multis aquosis excrementis, ac qualia esse in dy-*

a) Prognost. p. 40. lin. 8. b) Sect. 1. pag. 940. lin. 4. c) Sect. 2. pag. 951. lit. F. d) Ibid. sub lit. G. e) Ibid. pag. 953. lit. D. f) Ibid. pag. 955. lit. E. g) Lib. 1. Epid. Aegr. 10. pag. 985.

Critica
quomo-
do cogno-
scuntur.

dyſenteria ſolent. Et de illo, qui in *Dealcis* horto a): *Quadrageſimo alvus pituitoſa, alba, ſubcrebra dejecit, multum toto corpore ſudavit.* Et de Heropyto b): *Circa diem centeſimum alvus fuit turbata multis biliſis, durabantque diu multa talia, deinde dyſenterica cum dolore.* Ceterum cognoſcemus has, ſimulque alias optimas criticasque eſſe purgationes, quod una cum ſignis manifeſtæ coctionis, in die decretorio, in morbi vigore ſeu ſtatu, apparere incipiant, vel ſint liquidæ, flavæ croceæ, ruſæ, lividæ nigræ. Hæ in principio morbi, abſque ſignis coctionis erumpentes, exitiales ſunt, cum ſignis vero coctionis, criticae ac ſalutares exiſtunt. Galen. in lib. 4. *Aphorif.* 21. in quadam longa peſtilentia ſcribit, ſe vidiffe dejectiones liquidas primo flavas, ruſas, mox nigras, veluti ſanguinis fecem, tam in iis, qui exitio proximi erant, quam in aliis ſervandis: in his, aut, has dejectiones ad morbos, in vigore conſiſtentes, ſæpius natura ſuperfluitates expurgante, ſecutas eſſe, atque in illis in principio aut incremento. De quibus in ſequentis aphoriſmi commentario ita habet: *Quando igitur poſt morbi coctionem aliquis humor vitioſus excernitur, tunc corpus a natura expurgatur, & propter hoc atra bilis & alius omnis humor huiusmodi, ubi ſigna coctionis in morbi proceſſu apparuerint, bonam ſignificant evacuationem: Si vero aliter excernatur, ſine ſignis coctionis, exitialis eſt caſus. Cuiusque itaque coloris, licet eo pernicioſe, videantur, cum ſignis coctionis, in ſtatu, criticae apparent, ſalutem prænuntiant.* Quod ab Hippocr. didicit, qui idem in lib. 4. *Aphor.* 47. hiſce verbis expreſſit, dicens: *Excretiones in febribus non intermittentibus lividæ, cruentæ, fetidæ & biliſe, omnes malæ: & ſi bene exeunt ſive per alvi excretionem, ſive per urinas, bonæ.* De quibus Auctor *Coac. præſag. c)* ita habet: *Qui comate præſſi, fracti, obſurduerunt, erumpente alvo rubra dejiciunt circa criſin, idque juvat.* Ex quantitate quoque copioſiores, quæ diu durant. Proinde Hipp. in *Epidemiis d)* ſcribit, ad dyſenterias, turbatas alvos, multos deveniſſe, ipſiſque judicatos fuiſſe. Sic

a) Lib. 3. *Epid. Ægr.* 3. pag. 1066. b) *Ibid.* *Ægr.* 9. p. 1106. c) *Text.* 182. d) Lib. 1. ſect. 2. p. 953. lit. D.

Sic *Heropytus a)* fuit judicatus, de quo merito dixit: *Circaceſimum alvus fuit turbata multis biliſis, durabantque diu multa talia dyſenterica cum dolore, reliqua levia.* Quinimo plures cognoſci, qui biliſis, porraceis, ac croceis dejectionibus, cum urinis concoctis, paulatim, aſſidue, multos dies, deſicientes fuere ſervati. Hæque dejectiones in ſalutaribus morbis, in quibus nulla pernicioſa ſigna apparent, plerumque una cum hæmorrhagia bona, aut copioſo bono ſudore, aut aliquo alio ſimili ſigno, apparent: duo vero ſigna Hippocr. in 1. *Aphor.* 2. tradidit, quibus bonas Medici cognoſcunt dejectiones, nimirum, quæ vacationis ratione conſiderantur, atque utiles ſunt, quippe ſi ægroti has facile ferant, & ipſis recte conferant. Ex quo optimæ aut febres, ſymptomataque integre ſolvunt, aut allevant. De quibus Hippocr. in 4. *Aphoriſm.* 28. *Quibus biliſe dejectiones, ſuperveniente ſurditate ceſſat, & quibus ſurditas, ſupervenientibus biliſis dejectionibus ceſſat.* Et b): *Lip-pientem alvi profluviu corripit, bonum.* Et: c) *Lienofis difficultas inteſtinorum ſuperveniens, bonum.* Et in libro ſeptimo, *Aphor.* 29. *Si a Leucophlegmatia detento fortis diarrhæa ſuperveniat, morbum ſolvit.* Sed hæc ad cognoſcendas optimas ſalutaresque alvi dejectiones dicta ſufficiant. Nunc de malis agamus.

Dejectiones bonæ unde cognoſcuntur.

C A P. XI.

De malis alvi dejectionibus, quæ exitium ægrotis prænuntiant.

Alvi quoque malæ exitialesque dejectiones, ægris exitium præmonſtrantes penes ſuam ſubſtantiam, quantitatem, colorem, odorem, modum excretionis, tempus in quo apparent, mutationem, ſigna alia antegreſſa, aut una conſpecta, aut dejectiones ſecuta, atque demum ægrotantium tolerantiam atque utilitatem, cognoſcentur. Penes enim ſubſtantiam complures dejectionum differentiæ exiſtunt, quippe duræ, aſperæ, liquidæ, viſcoſæ, aquoſæ, pingues, ſpumantes, miſtæ

Alvi dejectiones malæ unde cognoſcuntur.

P p p 2

a) Lib. 3. *Epid. Ægr.* 9. p. 1106. b) Lib. 6. *Aph.* 17. c) *Ibid.* *Aph.* 48.

stæ cum suo ichore, & synceræ, atque colliquativæ vocatæ. Penes *quantitatem*, immoderate fluentes, pauciores, statim cessantes, suppressæ. Penes *colorem*, albæ, biliosæ, flavæ, crocæ, rufæ, virides, porraceæ, lividæ, cruentæ, nigrae, versicolores. Penes *odorem*, admodum fetentes, & non ita fetentes. Penes *modum excretionis*, sunt lientericæ, diarrhææ, dysentericæ, tenesmi: & juxta *tempus* in quo apparent, quædam in principio, nullis manifeste coctionis signis conspectis, quædam in augmento. Penes *mutationem* quoque ipsarum, quæ mutantur in deterius, substantia, quantitate, colore, & odore. Ex *signis* vero malis aut antegressis, aut una cum ipsis, aut postea apparentibus, dejectiones lethales dignoscantur. Demum penes *tolerantiam* eæ malæ dicuntur, quas ægri difficulter ferunt, nihilque juvantur, aut ab ipsis in deterius repunt. Itaque ut ex ipsis certum futuri eventus judicium prænoscenti fiat, merito de iis singulis differentiis accuratius agendum duximus, a duris asperisque, mollibus, & liquidis inchoantes. De duris Auctor Prorrheticorum in 1. Prorrh. a) 6. ita habet: *Si intercepta alvus, parva, nigra & in spiras circumducta ad necessitatem laxaverit, & per nares eruptio fiat, malum.* Galen. *spuratholi*, id est, in spiras voluta alvi excrementa, ait, fieri, & quod plurculo tempore retineantur, & propter copiam igneæ caliditatis, quæ, si etiam nigra spectentur, flagrantem ac ardentem, circa medium corporis, affectionem esse declarant, quod maligni morbi est signum, qui si vehemens quoque sit, aliudque illuxerit ex pravis signis, exitiales procul dubio fæces erunt. Liquidæ vero aliquando ex humido temperamento, ætate puerili, humida constitutione temporis, cibis humidis aut stomachi cruditate, aut, ut Galen. vult, ubi humidum alimentum ex ventriculo ad jecur non deducitur, aut quoties ex jecore vel liene aliquid in ventrem liquidum defluerit, seu ubi jecur, aut lien, aut totum corpus per jecur expurgatur. Ex liquidis *aquosam* Hippocr. b) esse malam statuit, quod, ut Galen. ait, hujusmodi dejectio cruditatis sit signum. Hæ dejectiones

Ab harum substantia si dura.

Si liquidæ.

a) Text. 41. b) Prognost. p. 40. lin. 12.

nes perpetuo malæ sunt, lethalesque in biliosis vehementibusque morbis, si una urinæ non bonæ appareant; veluti in mitioribus morbis, in quibus nullum perniciosum signum illuxerit, crudorum humorum multitudinem tantum significant, non nisi longo tempore a natura alterandam. Pingues vero, sive opimæ dejectiones in acutis morbis, ut Galen. docet, in 2. *Prog. text. 22.* dejiuntur, quoties pinguedo ab igneo calore absumitur; at ubi etiam viscosæ sint, significant, nedum pinguedinem colliquari, sed etiam animalis solidas partes; hisce tabescentibus redduntur pingues, viscosæ, albæ, paucæ & graveolentes, quibus notis ab his, quæ a cibis tales egeruntur, distinguuntur: hæ enim copiosiores sunt atque non semper albæ; a colliquatione factæ sunt albæ, aliquando subcrocæ, paucæ, graveolentes, quippe pingues, viscidæ, paucæ, albæ, aut subcrocæ, graveolentes, quibus notis distinguuntur a cibis pinguibus & lentis factæ, & a pituitosis multo calore viscidæ redditæ: graveolentia enim colliquationis signum esse, Gal. docuit. De quibus Hippoc. in eodem libro *Prognosticorum a)*: *Si exigua, glutinosa, candida, subcrocea, levisque sit, mala est.* Hæ vero perpetuo malæ existunt, cum pessimum sit, partes corporis contabescere, pinguedinemque profundi, quæ in acutis morbis magni incendii sunt indicia, & certi exitii, si aliquid ex pravis signis illuxerit, atque ut dictum est, si morbus magnus vehemensque fuerit; veluti in mitiori morbo longitudinem pro exitio præmonstrabunt. Cujusmodi in eo, qui in *Dealcis horto* decumbebat, Hipp. vidit, de quo ait b): *Sexto fuisse nigras, pingues, spumosas, viscosas, graveolentes*, qui die tantum quadragesimo fuit judicatus. Sed has non a colliquatione solidarum partium factas fuisse, sed a pinguedine, & ab humoribus viscidis putrefactis, quando eæ multæ fuerint. Quæ vero etiam solida partium substantia tabescente fiunt, prorsus exitiales existunt, atque hæ synceræ etiam, sive meræ rejiciuntur. Quas Hipp. c) de *Sileno* loquutus, ita meminit. *Quinto die*

Pingues sive opimæ.

P p p 3

a) Prognost. pag. 40. lin. 14. b) Lib. 3. Epid. Ægr. 3. p. 1066. c) Lib. 1. Epid. Ægr. 2. p. 969.

Si sine,
rx.

die dejectiones fuisse meras, biliosas, leves, perquam pingues. Sincerae quoque dejectiones in morbis acutis merito damnantur, quod intus vehementissimum calorem, quo humorum ichores exhauriuntur, & consumuntur, vigere, Galeno auctore, indicent. Ex quo Auctor *Prorrheticorum a)* in 3. *Prorrh.* 16. merito dixit: *Dejectiones in synceras seu meras desinentes, malum exacerbare*; ac, ut Galen. placuit, pejorem morbum reddere, quales habuit *Silenus b)* quinta die, *uxor Phylini c)* sexta, *Euryanactis filia d)* duodecima, *uxor Hermoptolemi e)* quinta, *Parius f)* septima, *Pythion g)* atque alii. Eodem modo damnantur spumosa, quod haec aut caloris incendium, quo excrementa ferrescentia spumam contrahunt, uti in lebere praecopia caloris fit, indicent, aut flatuosum spiritum humori commistum, ut in spumis maris, incurrentibus, ventis, spectatur; illae caloris colliquantis corpus, & haec inaequalis perturbationis sunt effectus, ex quo Auctor *Prorrh.* *b)* in 2. *Prorrh. text.* 19. admodum spumosas alvi dejectiones malas vocat, & merito, quod aut colliquationem, aut inaequalitatem significant. Pejores vero sunt, quae caloris incendium, colliquans denotant: has cognosces ex acuta febre, atque ab excrementis calidioribus spumosis redditis, atque etiam quod syncerae spectentur. De quibus legitur in *Prorrh.* *i)* *In biliosis syncerisque dejectionibus spumosa efflorescentia, mala, &c.* *l)* *Dejectiones, in spumosas, syncerasque desinentes exacerbant, seu morbum, ut ait Galen. pejorem reddunt: & m)* in 2. libro. *In acutis biliosis spumosa, mala: & in Coacis praesagiis n)* recte haec ita exprimuntur: *In acutis spumans dejectio valde biliosa, malum.* Et postea *o)*: *Quae in spumosas, meracas, desinunt dejectiones, graviolem morbum commovent.* Quae etiam spumosa ex spiritus flatuosi commiffione fiunt, malae existunt, quod in excrementis cruditatem praemonstrent. Ex quantitate itidem tum immoderatae, tum paucae damnantur: cae enim vires resolvunt, naturamque

Ex quantitate si immoderata,

a) Lib. 1. text. 111. *b)* Vide ejus historiam Lib. 1. Epid. Aegr. 2. p. 969. *c)* Ibid. Aegr. 4. p. 976. *d)* Lib. 3. Epid. Aegr. 6 p. 1073. *e)* Lib. 7. Epid. text. 13. p. 1212. *f)* Lib. 3. Epid. Aegr. 1. p. 1093. *g)* Ibid. Aegr. 3. p. 1098. *h)* Lib. 1. text. 53. *i)* Lib. 1. text. 21. *l)* Ibid. Text. 50. *m)* Ibid. text. 53. *n)* Text. 602. *o)* Text. 613.

prosternunt, ut in secundo *Prognosticorum a)* Hippocr. ita habet: *At si universim & saepe dejiciatur, periculum defectionis animae imminet.* Quod & Auctor *Coacorum praesag.* *b)* ita expressit: *Liquida dejectio & confertim simul effluens, & paulatim, mala; altera enim vigiliis, & altera exsolutionem, invehit.* Hinc in Aphorismis *c)* scriptum est: *A superflua purgatione convulsio, aut singultus superveniens, malum.* Paucae itidem, ut alias a nobis demonstratum est, omnes excretiones utiles esse, tum quod vel non sufficiant ad morbi causam tollendam, multitudinemque humorum notent, in vehementi morbo plerumque lethalem; aut quod virtutem praelanguidam significant, quae noxios humores excernere tentaverit, & non potuerit: atque hoc est, quod in pestilenti prima constitutione Hippocr. observavit, de quo in primo *Epidem.* *d)* *comment.* 2. *text.* ita habet: *His succedebant abscessus, id est, dejectiones ex Galeno, aut majores, quam, ut ferri possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam.* Sed statim redierunt, & deteriores evaserunt. Tertio, ut dictum est, qui statim, ubi caeperint, desierunt, pravae sunt, & in acutis morbis exitiales. De his Hippocr. in *Epidemiis e)* *text.* 57. *Ventres etsi forte humecti essent, statim maligno modo sistebantur: & enumerans symptomata & signa ardentium, quae exitium statim principio annuntiabant, ait f)* *alvi sistebantur.* Hinc Diarrhoeas ac dysenterias suppressi, non est tutum. Alio enim pravi humores conversi noxas eximias inferre solent, atque in acutis morbis mortem. Quod Auctor *Coacorum praesagiorum g)* nos monuit in 6. *Coac. praesag. sect.* 2. *text.* 41. dicens: *Dysenteria subrubra, limosa, larga excrementa alvi flammeis valde rubicundis coloribus soluta, insaniae timorem inducunt.* Atque ita ex

Si pauciores.

Ex colore.

a) Pag. 40. lin. 4. *b)* Text. 609. *c)* Lib. 5. Aph. 4. *d)* Sect. 2. p. 946. sub lit. G. *e)* Ibid. p. 948. lin. 3. *f)* Ibid. p. 954. lit. F. *g)* Text. 624.

Si albæ. tis morbis pravæ omnes, ni critice fuerint excretæ, uti superiori capite docuimus, existunt. Albæ enim dejectiones fiunt, aut ex cibis ingestis, quippe pane puro, lacte, pitana, lupinis, alica, amygdalis, galactæ & aliis; aut, ut Galen. docet in 1. *Provr. comment.* 13. & in 2. *Prognost. comment.* 17. 19. cum bilis nullo modo pervenit ad intestina, atque hoc aut obstructo canale, per quam a vesica fellis ad intestina fertur, ut in aquatis; aut fursum una cum sanguine in caput inflammatum attracta, ubi hepatis superior pars inflammata sanguinem una cum bile fursum rapit; aut denique a colliquatione pinguedinis mollis & recentis. At hæ paucæ, viscidæ & valde fetidæ existunt. Omnes eæ, exceptis quæ a cibis albescunt, in acutis morbis non parum damnantur, omniumque maxime, quæ, cerebro inflammato, albæ egeruntur, de quibus in *Provrheticis a)*. In phreniticis alba dejectio, malum, ut *Archevcrati: & b)*: In acutis biliosis albicantes spumose & perichole dejectiones, malæ. Malas esse in acutis biliosis, ait Galen. quod sint præter naturam, cum biliosa excrementa in hominibus biliosis, & biliosis morbis, quandam habeant cognationem, ideoque pravæ; aut quod propter canalis ad ventrem, per quem bilis fertur, obstructionem, quæ affectum plerumque, vel etiam in non febrientibus, lethalem facit. De quo in 1. *Coac. præf. c)* text. 28. legitur: *Regio morbo admodum sedati moriuntur, & his alba dejectio procedit*, aut propter cerebri, vel jecoris partium superiorum, convexarum, incendium, quod pessimum est, quod totus impetus ad viscera illa raptus maxime lædat. Non minus malum significare albas, paucas, viscidas, male olentes, nuperrime ostendimus, quod malignam colliquationem, teste Galeno, denotent. Flavæ iridem biliosæ, acres, crocæ seu vitellinæ, virides, malæ sunt, ni critice corpus expurgent; crocæ pejores, æruginosæ, viridesque, quod majus incendium caloris intus urere præmonstrent. Omnes vero biliosæ, non critice factæ, malæ, quod vel exitium, quippe in acutis morbis, vel longitudinem, recidivas, ac summos labo-

res

a) Lib. 1, text. 13. b) Ibid. text. 53. c) Text. 36. in fin.

res in mitioribus morbis præmonstrent. De quibus in *Coac. præfag. a)* scilicet in 2. libr. text. 5. *Quibus biliosa est circa stomachi os mordicatio & amaror, malum: quod multitudinem notet tum iatestina, tum os ventris occupantem. Et Hippocr. in 4. Aph. 47. omnes excretiones biliosas damnavit. Hujusmodi dejectiones, crudo existente morbo, in ardentibus febribus, dysenterico ac tenesmodis modo, mordentes, plerumque exitiales esse cognovi, in multisque observavi, qui omnes obierunt, etsi longius laborarint. Quod proximo anno nimis apposite in *Guadagnina, mea carissima uxore*, exsertus sum, quam ardente febre, cum diarrhæa, biliosa, dysenterica, die decimo septimo morbi illius, magno sane dolore, & incredibili afflictione, misere interemptam, vidi. Quod divinus Hippoc. in 1. *Epidem. com. 1. b)* text. 25. ad unguem in multis observavit. De quibus ita habet: *Alvi turbatae erant biliosis, paucis, meris, tenuibus, mordacibusque, & frequenter desidebant: Et postea: c)* text. 30. *Æstate jam & Autumno, Lienteria, & dysenteria, tenesmi, alvi fluxiones biliosæ, tenues, mordaces, multæ, crudæ & mordaces, nonnullis etiam aquosæ, &c. d) Ventres omnibus turbati erant & pravi, ac multo his pessimi: Et paulo post e): Quæ hoc infestabant, hæc erant: dysenteria, tenesmi, lienteria & fluxiones alvi. Quales in filia Euryanactis f)* duodecima die vidit Hippoc. de qua ita habet: *Duodecimo alvus turbata fuit biliosis excrementis, paucis, meris, tenuibus, mordacibus, crebro desidebat. Rubras vero & cruentas non minus malas esse Hippocr. notavit, g)* text. 35. dicens: *At valde aquosum, aut album, aut viride, aut vehementer rubrum, aut spumans dejici, hæc omnia mala. De quibus auctor Provrheticorum h)*, ait: *Ventris valde rubens profluvies, mala in omnibus morbis: & in libro 3. i)* damnat impense rubras, idemque in *Coacis præfagis k)* scriptum est, quippe: *Malum vero, ventris valde rubens profluvies, coque magis, si hepatis vitio, ut in hepaticis fit, tales deji-**

Si rubræ
& cruentæ.

Q99. ciuntur;

a) Text. 43. b) Pag. 940. lit. G. c) Sect. 2. p. 943. lit. E. d) Ibid. p. 945. inter lit. E. & F. e) Ibid. pag. 946. inter G. & H. f) Lib. 3. Epidem. Ægr. 6. p. 1073. g) Prognost. p. 40. lin. 12. h) Lib. 1, text. 2. i) Ibid. text. 127. k) Text. 330. 611. 613. 632.

Si virides porraceæ. *ciuntur*; ab his criticas juvantes excipimus. Virides quoque porraceæ pessimæ sunt, nimirum, quæ vi morbi fiunt, nimirum quæ ab æruginosa bile, incendio caloris, ut docet Gal. in primo, de Crisibus cap. 11. genita, excernuntur. Lividas quoque Hippocr. in 2. Prognost. a text. 32. & in libr. 4. Aphorismorum b), in febribus continuis pravæ exitialesque esse, expressit. Has Galen. partium infernarum validum frigus ac veluti mortificationem præmonstrare ait. His non minus pravæ nigræ existunt, ut sunt, aut sanguinis limus, aut atra bilis; in acutis morbis nigras dejectiones, atram bilem, vel sanguinem ustum significare, Galen. tradidit. Addamus, vel sanguinis fecem seu limum, quem non vere, teste Galeno in libr. 4. Aphor. atram bilem, sed sanguinem melancholicum appellant, qui humor, si putrescat, fit melancholia, quam atram bilem appellamus: usta vero & nigra fit flava bile perusta, quæ prius mutatur, calore inurente, in æruginosam, & postea in nigram: de nigris dejectionibus a sanguine melancholico Hippocr. in libr. 4. Aphorism. c) dixit: *Dejectiones nigræ, qualis est sanguinis niger, sponte venientes, sive cum febre, sive sine febre, pessimæ.* Has Galen. ait in commento notare lienis maximam debilitatem, & hepatis etiam, generantis plurimum crassi hujus atque melancholici sanguinis: quare eæ dejectiones in acutis morbis lethales merito sunt: non enim a natura hic humor, nisi longo tempore, concoqui & superari potest. Plurimas vero hujusmodi dejectiones in pestilenti statu Galen. vidit, quæ non magis in iis, qui exitio proximi erant, quam in aliis salvandis apparebant, illis tamen vel in principio, vel in incremento morborum conspiciebantur. Superiori capite nos ostendimus, in statu post perfectam coctionem aliquando utiliter conspici has nigras dejectiones, quæ, crudo existente morbo, signis coctionis minime antegressis, perpetuo lethales existunt: tunc enim temporis magnam visceris læsionem præmonstrare Galen. etiam meminit. d) *Quibuscunque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, sive quovis alio modo extenuatis, nigræ bilis, sive*

a) P. 40. lin. 16. b) Aphor. 47. c) Aphor. 21. d) Hippocr. Aphor. lib. 4. 23.

sive uti sanguis niger desuper exierit, postvidie moriuntur. Viridicolores quoque dejectiones omnes malas esse Galen. docet; quoniam multas adesse in corporibus affectiones significant, quas natura ut superet, eget longo tempore, quod ab acutis magnisque morbis, vires cito exsolventibus, non conceditur. Merito itaque Hippocr. in eodem libr. Prognost. a) text. 26. de his dixit: *Si vero versicolores sunt, diuturniores quidem sed nihilominus exitiales sunt.* Eo vero has fore exitiales in 4. lib. Aphorism. 21. docuit, quo colores magis pravos plures habuerint, quales visæ sunt in Apollonio b). De quibus Hippocr. ait: *Dejectiones huic erant variæ, scilicet, vel nigræ, pravæ, vel virulentæ, vel pingues, crudæ & mordaces, & tandem lacti similes reddidit.* Fœtidæ quoque malæ sunt, quod ut Gal. docet, putredinis indicium sint. Qua ratione Hipp. in 2. Prognost. c) & in 4. Aphor. d) fœtidas omnes, sive graveolentes damnavit. At admodum fœtidas & liquidas, flavas, pingues in acutis febribus excretas, colliquativas vulgus appellat, observatum est esse valde perniciosas, quibus conspectis paucissimi servantur. Etenim præcellentem putredinem ac virium languorem præmonstrant. Exitialissimum itaque in febribus continuis est signum; hæque dejectiones tales existunt, veluti si quis in jure pingui luteum ovi dilutum, cum magno fœtore, dejecerit. De his Hippocr. in 3. Epidem. comm. 3. e) text. 57. ita habet: *Unoque verbo, qui longis morbis vel acutis tenebantur, ventris vitio omnes præcipue mortui sunt, cunctos namque venter sustulit: & Galen. in comment. Et pestis quoque illa longissima, quæ nostra ætate vulgata est, ex iis quæ per alvum vacuantur, omnes prope peremit. Quæ evacuabantur, erat colliquatio.* Quod quidem esse symptoma videtur in perpetuum febris, quam pestilentem privatim vocant, cum mortales vel citra pestem corripiat. Quales concubinam Nicolai ante mortem dejecisse, Hippocr. in lib. 7. Epidem. f) text. 37. scriptum reliquit. Atque tot sunt alvi dejectiones mortem minantes ex substantia,

Qqq 2

quan-

a) P. 40. lin. 18. b) Lib. 3. Epidem. Aegr. 13. p. 1111. c) P. 40. lin. 17. d) Aphor. 47. e) P. 1086. inter B. & C. f) P. 1221. text. 50.

Ex modo excretio- nis & tempore quo du- rant. Si copio- sa non juvantes, quantitate, colore, atque odore desumptæ. Ex modo quoque, quo deiciuntur, atque ex tempore, quo durant, exitiales sunt, & quæ in febribus ægrotis excernuntur. Quod in acutis morbis aut delirium, aut exsolutam facultatem, ut Gal. demonstrat, significant. De quibus auctor *Prorrheticorum* a) ait: *Si ex ventre tenuia non sentienti ægro exierint, si extra se non sit, malum. Cujusmodi sunt, quæ in hepaticis fiunt.* Eodem modo in continuis febribus, quæ diu durant, sine morfu, aut cum morfu, copiosæ, non juvantes, pessimæ existunt. Quibus plures fuisse extinctos in Epidemiis tradidit Hippocr. De quibus in 1. lib. *Epidem. comment.* 3. b) text. 53. *Æstate jam & Autumno henteria & dysenteria, tenesmi, alvi fluxiones biliosæ, tenues multæ, crudæ, mordaces, nonnullis etiam aquosæ: & in libr. 3. c). Quæ ad ventrem atque in abdomine, multis multa incommoda evenerunt; primum tenesmi multis cum dolore, plurimis vero pueris, omnibusque impuberibus, quorum plurimi peribant, henterici erant. A longa etiam dysenteria debilitata facultate, nistatim moriantur, in henteriam, vel hydropem, quibus moriuntur, incidere Hippocr. in lib. 6. *Aphorism.* 43. docuit. Quare hæc omnes sunt exitiosæ dejectiones, si modo in principio morbi, absque signis coctionis, appareant, quo tempore nullas excretiones commendari posse superius ostendimus, hasque esse symptomáticas, & malas. Quas Hippocr. intellexit, cum in lib. 3. *Epid. comm.* 3. d) text. 65. dixerit: *Ventres enim plerisque turbati, horrores, sudores non decretorii.* De quibus in libr. 4. *Epidem.* e) text. 90. hæc leguntur. *Duo fratres Cecropis familiares, quibus nigra ab initio prodibant, subsaculenta, edulia ex sanguine confecta colore referentia, ex valde biliosis, spumosis, chlora erant.* Cognoscuntur vero pravæ dejectiones & a malis signis aut antegressis, aut una, aut postea conspectis, atque ex eo, quod neque febrem solvant, sed quinimo magis ab ipsis ægri in deterius abeant. De his, in tertio *Epidemiorum comment.* 3. f) text. 53. *Quæ autem exiebant dolores non solvebant: & in tertio Prorrheticorum g):* Post*

a) Lib. 1. text. 81. b) Sect. 2. pag. 943. lit. E. c) Pag. 1085. lin. ult. d) Pag. 1089. sub. lit. B. e) Pag. 1129. text. 24. f) Pag. 1086. lit. B. g) Lib. 1. text. 129.

Post modicam sanguinis eruptionem, nigramque dejectionem, in acutis morbis surditas, mala est: & in illis, in lib. secundo *Prorrheticorum*, a) text. 15. *In ardentibus febribus cum aliquantuli perfrictione, dejectionibus aquosæ bilis, multisque, oculorum perversio, signum malum, tum alias, tum si catochi fiunt: & in lib. tertio: b) Ventris dejectiones sublivescentes, cum perturbationibus, & urinæ tenues aquosæque, suspicionem habent: Et c): Post sanguinis eruptionem dejectiones nigrae, male. Quales fuere observatæ in Sileno d), Hermocrate e), Euryanactis virgine f), Adolescente, qui in foro mendacium g), muliere quæ apud Panthinidem h), uxore altera abortum passa i), in Ea, quæ in foro mendacium l), Parion m) Pythione n), Apollonio o), atque in aliis. In quibus studiosus Lector poterit ea omnia, quæ nos breviter de malis dejectionibus peritrimus, recognoscere, atque ad usum prognostici colligere.*

C A P. XII.

De prædictione ab urinis, quid sit urina, quomodo fiat, atque quantum faciat ad prædicendi methodum.

Cum ex alvi dejectionibus demonstratum sit, quomodo ægrotantium salus & mors prænoscat, reliquum est, ut ad prædictionem ex urinis veniamus. Etenim ipsarum non minus, quam ceterorum excrementorum, observatio ad vitam & mortem ægrotantium præsagiendam facit. Galen. in lib. 6. de loc. affect. comment. 2. scribit, per urinam expurgari gibbas hepatis partes, atque omnes quotquot sunt his superiores: & in lib. 2. *Prognost. cap.* 4. indicia esse illarum affectionum, quæ in jecore, & in venis fiunt. Addidit in lib. 2. *Prorrheticorum* renum vesicæque affectionem indicare, vasorumque sanguinem continentium, & virtutis succos generantis tum robur, tum imbecillitatem. Quo plures complurium corporis partium mor-

Urinæ quid ad præsagium faciunt,

Q 99 3

a) Lib. 1. text. 81. b) Ibid. text. 108. c) Ibid. text. 127. d) Lib. 1. *Epid. Aegr.* 2. pag. 969. e) Lib. 3. *Epidem. Aegr.* 2. pag. 1062. f) Ibid. *Aegr.* 6. pag. 1073. g) Ibid. *Aegr.* 8. pag. 1076. h) Ibid. *Aegr.* 10. pag. 1078. i) Ibid. *Aegr.* 11. pag. 1079. l) Ibid. *Aegr.* 12. pag. 1080. m) Ibid. *Aegr.* 1. pag. 1093. n) Ibid. *Aegr.* 3. pag. 1098. o) Ibid. *Aegr.* 13. pag. 1111.

bi urinis judicentur; non tamen omnes, ut vulgo persuasum est, sed febres omnes, hecticis exceptis, inflammationesque: et si, quæ thoracis partes occupant, primo sputis, & quæ ventris, dejectionibus significantur. Verum in his urinarum etiam iudicium non est spernendum. Plurimum itaque urinarum observatio cum ad complurium morborum prognosin conducatur, merito nunc, quo pacto ab ipsis vita ac mors ægrotantium prænosci queat, nobis est cognoscendum. Quam rem non prius assequemur, quam quædam de *urinarum differentiis*, atque *causis*, scitu sane ad prognostici iudicium necessaria, præmiserimus, ac absolverimus. Liquido cuique Medicorum constat, urinam esse serosum excrementum sanguinis, quod a renibus attrahitur, per urinatoriosque meatus in vesicam delabitur, atque per eam excernitur. Ceterum nos per urinam cum serosam humiditatem, tum illud omne, quod per urinam excernitur, intelligimus. Hæcque omnia ad prognosin multum faciunt. Ex materia enim urina triplex esse videtur; cum aliquando per urinam excernatur cibi potusque humiditas, quæ in multum potantibus plerumque cruda aquosaque mingi solet; aliquando sanguinis humiditas serosa, qualitate humoris exsuperantis infecta; atque demum humiditas a colliquatione, quippe pinguedo. Quam triplicem urinae materiam Hippocr. in 6. Epidem. a) comment. 4. text. perbelle ita expressit: *Urina concolor cibo & potui, & qualis esse solet intus, cum humidi colliquatio est.*

At spectemus varias urinarum differentias, quæ omnes penes substantiam ipsarum, qualitatem & contenta accipiuntur. Quod ad substantiam spectat, quædam tenues, quædam crassæ, & quædam mediocres existunt. Tenuium alia diu durant, alia mox crassæ evadunt. Eodem modo & crassarum quædam mictæ perseverant, quædamque tenues evadunt. Quod ad quantitatem, triplex urinarum est differentia, quippe una, quæ ex colore, altera ex liquore, ac tertia ex odore cognoscitur. Ex colore, albæ, pallidæ, flavæ, aureæ, rubræ, virides, lividæ, nigræ existunt. Complures alii urinarum colores ab aliis

a) Sect. 5. text. 14. pag. 1185.

recensentur, at hi, qui sunt præcipui, vobis ad prædictionem sufficient. Horum colorum quosdam tenui substantiæ urinarum conjungi, quosdam crassæ, seu quosdam tenuium esse proprios, & quosdam crassarum. Tenuium sunt aquosæ, rufæ, flavæ, virides, lividæ, ac non minus nigræ. Quibusdam tamen visum est, colorem pallidum, rufum, & flavum tenuium urinarum proprios esse. Constabat tamen virides, lividas atque nigras cum tenui aliquando substantia observari, quæ in *Herophonte a)*, *uxore Epicratis b)*, & *Metone c)*, fuere ab Hippocrate observatæ. De Metone ait: *Urinae tenues subnigræ.* Neque propterea negandum, nigras sæpius crassas mingi. Pallidæ vero, rufæ, atque flavæ nunquam crassæ, sed perpetuo tenues minguntur. Hos enim colores ab materiae inopiam fieri volunt. Ex liquore, urinarum alia clara & lucida, alia turbida obscuraque spectantur, & clararum urinarum mictarum quædam tales perseverant, quædam mox turbantur. Eodem item modo de turbidis, cum quædam turbidæ mingantur, & turbidæ perseverent, & quædam postea, residente crassa materia, clarescant. Ex odore quoque quædam graveolent, quædam non. Penes item quantitatem, quædam multæ, quædam pauca, quædam mediocres existunt, & quædam prorsus interceptæ, apparent. Demum ex urinarum contentis, quæ sedimina, & sedimenta, & hypostasies vocant, complures urinarum differentia observentur: contenta vero dicimus, quæ quovis modo a substantia urinarum separata in urina spectantur, quandoque in superficie, quandoque in medio vasis, & quandoque in fundo. Quæ in fundum resident, Græci *hypostasies*, nostri subsidentiam, residentiam; sedimenta, atque subjecta appellant. Quæ medium locum vasis, seu urinae substantiæ, occupant, sublimationes, suspensa, sublimia atque sublimamenta: & quæ in supremo loco, juxta superficiem, cernuntur, nubes etque etiam nubeculas appellant. Hypostasies vero, sive sedimenta, variis differentiis interstinguuntur; siquidem quædam crassa, quædam tenuia, quædam continua,

Ex odore

Ex urinarum contentis.

Hypostasiam variam differentiam.

a) Lib. I. Epidem. Aegr. 3. pag. 974. b) Ibid. Aegr. 5. pag. 979. c) Ibid. Aegr. 7. pag. 983.

tinua, quædam divulsa, minimeque unita, sed inæqualiter per substantiam urinæ sparsa cernuntur, quædam æqualia spectantur per multos dies, quædam inæqualia. Propterea quædam alba, quædam pallida, quædam flava, quædam rubra, quædam viridia, vel livida, quædam nigra spectantur, quædam fœtent, quædam non. Crassorum quoque sediminum, quandoque sunt pituitosi humores crudi crassique, quandoque melancholici, aut usti nigri, & quandoque rubri sanguineique resident. Crassa hæc sedimina variis figuris spectantur, quædam enim granorum figura apparent, quas hypostasas propterea Græci etiam *Oroboides* vocarunt. Nonnunquam veluti squamæ spectantur, quæ Græcis *Petaloides* dicuntur; & aliquando ut furfures, squamis angustiores, at crassiores tamen, quæ itidem *Pytioides* nuncupantur. Demum hypostasas farinæ interdum similes apparent, quas *Crimnodes* Græci appellarunt. His similes apparent, purulentæ, id est, quæ ex pure sunt. Addimus quandoque apparere in iis pituitam crassam, ac mucosum humorem. In suspensis etiam & nubeculis eadem differentiæ spectantur, quæ sunt, continuitatis, divulgationis, æqualitatis, inæqualitatis, crassitici, tenuitatis, quantitatis & colorum diversorum nuperdictorum. Proprium sublimioris partis, quippe in superficie urinarum, est, ut oleagine, atque pinguedines spectentur. At tempus est, ut singularum urinarum causas cognoscamus.

CAP. XIII.

De variarum urinarum causis.

Jam aggredimur causas variarum urinarum, a tenuibus atque crassis inchoantes. Tenues enim perpetuo in febribus concoctionem debilem denotant, fiuntque, vel propter obstructionem vasorum sanguinis, aut ureterum, aut renum, aut vesicæ, quo solus ichor, seu serosa tenuis humiditas, excernitur absque ullo humore; aut quando humores caput petunt, ut in phreniticis, quibus urinæ tenues mingi solent. Proinde

Suspensionum & nubecularum.

Urinarum variarum causa. Tenues unde.

de colligemus tenues urinas mingi, ubi nihil humorum ipsis fuerit permistum, & crassas, ubi quippiam permistum sit; quod sane fit aut natura concoquente, aut sublatis obstructionibus. In febribus tenues urinas perpetuo cruditatem significare, Galen. in multis docuit; ex quo Hippocr. in lib. 3. *Epidemior. a*) dixit. *Urinæ multæ tenues, nihilque decretorii quicquam vel boni.* Hæc vero quandoque tenues durant, & quandoque crassiores evadunt. Has naturam cœpisse concoctionem, & illas nondum cœpisse, maximamque cruditatem denotare, Gal. docet in lib. de urinis, cap. 3. Crassæ vero urinæ ab humorum permistione fiunt, quæ in principio apparentes, multitudinem crassorum humorum, (teste Galen. in lib. *quæsitæ Hippocr.* vocato;) denotant; aut in statu, naturam excernere humores. Multæ vero a potu largiori, aut a multa humiditate fiunt, ut in hydrope, atque in iis, quibus humida alvus supprimitur: atque hoc est quod Hippocr. *b*) dixit: *Mictio noctu plurima facta, parvam significat dejectionem.* Aut ab inflammatis renibus, plurimam humiditatem attrahentibus, ut in diabete; a multis itidem humoribus, qui per renes purgantur, ægri copiosius mingunt. Quibus sane urinis copiosis multos judicatos vidit Hippocr. in 3. *Epid. c*) text. 41. A contrariis causis paucæ urinæ prodeunt, quippe aut a paucio potu, aut ubi plurima humiditas per alvum, aut per sudorem, exurpurgatur, aut a multo calore igneo serosam humiditatem absorbente, ut in ardentibus febribus fieri solet, qua ratione in ipsis non raro etiam prorsus retinentur: aut denique paucæ exit, propter obstructas vias urinæ, aut renum, aut vesicæ meatum. At causas colorum indagemus, ab albis incipientes, quæ aut tenues sunt, aut crassæ. Hæc sunt indicia magnæ copię crudorum crassorumque humorum, ut Gal. docet, & præsertim quæ, cum crassæ minguntur, eadem permanent; quæ ex his non resident, summam cruditatem, concoctricisque facultatis imbecillitatem præmonstrant. Proinde in acutis morbis sunt perniciosæ: cujusmodi fuerunt, quæ ab Hippocrat. fuere observatæ in *Philismi a*)

Crassæ unde.

Noctu plurimæ redditæ quid notant.

Paucæ unde.

Urinæ albæ quid indicant.

a) Pag. 1085. lit. F. b) Lib. 4. Aphor. 83. c) Pag. 1086. lit. D.

ni a) & Dromedai uxore. b) Quæ vero ex his tenuiores reddi incipiunt, naturam cœpisse concoctionem denotant. Tenuium vero albarum urinarum, quas Galen. *in lib. 4. Aphor.* aquosas appellat, causæ sunt, aut imbecillitas, concoctricis facultatis, ut in senibus; aut obstructio renum, uti in nephriticis, antequam lapis expurgatur; aut obstructio itidem hepatis; aut quod non raro fit, & toto bilioso humore in cerebrum sublato, quas propterea phrenitim prænuntiare, Galen. *in lib. de Urinacap. 6.* tradidit. Hæ vero extremam tum cruditatem, tum magnam concoquentis facultatis imbecillitatem denotant. Ex quo in morbis biliosis, omnium maxime, ut ait Galen. *in lib. de Crisibus: cap. 12. & in 2. Progn.* perniciosæ existunt. Pallidæ vero urinæ redduntur, cum parum bilis flavæ ferosæ humiditati permiscetur, parumque diutare videntur a concoctione, si modo non valde tenues existunt. Flavæ ac rufæ, sive crocæ, si tenues una sint, teste Hippocr. *c)* morbum plane crudum ostendunt, vigereque magnum caloris incendium in visceribus. Crassæ vero concoctionem & aliquando criticam excretionem significant. De qua nos superioribus libris egimus. Rubras ac subrubras a sanguine fieri, Galen. *in 2. Prognost. in lib. de Urinis*, ac non minus *in lib. 3. Epidem. comm. 1. text. 1.* docuit, nimirum ubi semicoctus sanguis per urinas expellitur. Indicant enim ut *in 2. Prognost. & in 3. Epidem. comment. 27.* ait, sanguinem abundare incoctiorem ac ferosiorum, qui in venis jecinoris & profundi corporis continetur. Quo hepatis separatricis quoque facultatis imbecillitatem cognoscimus. Hinc Hippocr. *in Prognost. d)* dixit, has urinas longitudo ostendere, quod longum temporis spatium ad sanguinem concoquendum requiratur. Ceterum quæ alix aliquando subrubræ, & tenues minguntur (etsi Auctor *Libri de Urinis* noluerit tenues rubras dari urinas) a paucio ichoroso sanguine infectæ, aliquando crassæ a multitudine sanguinis incocti, quales in synochis febribus sæpe observamus. His similes

Tenuis
albæ sive
aquosæ.

Pallidæ.

Flava ac
rufæ; sive
crocæ.

Crassæ.

Rubræ
ac sub-
rubræ.

a) Lib. I. Epidem. Aegr. 4. pag. 9 6. b) Ibid. Aegr. II, pag. 987.

c) Prognost. p. 40. lin. 43. d) Pag. 40. lin. 35.

les sunt sanguine infectæ, quas cruentas & sanguineas appellant. Quæ propter debilitatem renum, laxatis venis, quæ in ipsos renes finiuntur, quam *anastomosis* vocant; aut laxatis meatibus, qui a primo ad secundum finem sunt, minguntur: quales *Apamantiam & Fabrum* minxisse Hippocr. *in 4. Epid. a) text. 78.* tradidit. Aliquando exit sanguis ruptis scilicet venis, aut apertis, aut ulceratis renibus, vel vesica. De his Hippocr. *4. Aphorism. 81. Si quis sanguinem & pus mingat & squamulas, & urinæ gravis odor fuerit, vesicæ ulcerationem significat: & de illis, Aphorism. 78. Quicumque repente sanguinem mingunt, iis a renibus venulæ ruptionem significat.* Virides sequuntur, quæ aut ex porracea bile in ventriculo, ut Galen. tradidit, ob esculentorum cruditatem, genita, aut ab æruginoso humore in vasis, ob nimium caloris incendium, Galen. *in 2. Prognost. comment. 39.* auctore, atque flavæ bilis assationem genito, ortum trahunt. In sanis, & non febricitantibus, porraceæ bilis plerumque indicia existunt; veluti in acutis febribus & inflammationibus viscerum, hunc in urinis colorem viridem esse æruginosæ bilis indicium, Galen. *in 2. de Crisibus cap. 11.* docuit. Huncque præsertim colorem in urinis fieri statuit, cum bilis flava in atram, incendio caloris, mutatur. His colore proximæ sunt oleosæ urinæ, quæ tamen pingues non sunt, sed quæ, ait Galen. *in libr. 3. Epidem. sec. 3. comm. 72. & in 1. lib. de Crisibus cap. 12.* colore & crassitie oleo sunt similes, quas Galen. in ægrotis sine detrimento ex morbi concoctione aliquando se vidisse, prodit. Pingues vero, scilicet præ pinguedine oleo similes, aut quod olei modo supernatent, oleosæ vocatæ, ex alia causa sunt, quippe perpetuo a colliquato adipe aut totius, aut renum. De quibus Hippocr. *in 7. lib. Aphorism. b)* *Quibus insidens pingue, ac simul totum, iis renum vitium acutum significatur.* Ubi vero colliquatio ex calore febrili in toto corpore fit, ut Galen. *in comment.* notavit, vel ex eo dignoscitur, quod cum urina una adipem paulatim exeunt, minimeque universim. Ex quibus colligimus, oleosas urinas duplicis esse differentię, quip-
pe

Urinæ
cruentæ
vel &
sanguineæ.

Virides.

Oleosæ.

Pingues.

R r r 2

a) Pag. 1133. text. 29. b) Aphor. 35.

pe illas, que colore tantum & crassamento oleo persimiles apparent, atque has, quæ pingues existunt, quibus in *Aphor.* Hippocr. *inesse pinguedinem* dixit: de quibus in 2. *Prognost.* a) *text.* 35. *Si pingue desuper natans araneorum speciem referat, dammandum est.* Galen. vero in *libr.* 4. *de sanitate tuenda*, cap. 25. dixit, hoc pingue in urinis esse simile ei, quod in summo refrigerati jusculi concrevit. Hanc urinam *ex lib. de Urinis* triplicem esse constat, quippe *Elæochroam* Græcis vocatam, quæ olei colorem habet, principium colliquationis indicantem: *Elæophanem*, exquisitiorem mistionem olei cum urina habentem, colliquationisque augmentum præmonstrantem: atque *Elæodem*, unde quaque oleo similem, vigorem notantem colliquationis. Galen. vero in 3. *Epid.* oleosam duplicem tantum facit, quippe colore & crassitie oleo similem, pinguedinis expertem; atque alteram pinguem, hancque duplicem esse, scilicet unam, quæ habet pinguedinem supernatantem, oculis bouum similem, quam Græci *Elæophanem* appellant, & alteram, in qua supernatat pinguedo, telæ araneorum modo, *Elæodem* Græcis vocatam. Has omnes fieri colliquatione pinguedinis, ab igneo calore, dictum est. *Lividæ* fiunt præ immodica frigiditate, teste Galen. in 1. *de Crisibus* cap. 12. quæ propterea in acutis morbis perniciosæ existunt, quod naturæ extinctione fiunt. Fiunt tamen aliquando ex materia crassa, livida, quas aliquando bonas esse, quippe critice apparentes, Hippocr. b) non negavit. *Nigras* quoque urinas mingi aut propter immodicam frigiditatem constat, (sed hæ obscuræ magis quam nigræ apparent) aut propter exurentem calorem. *Nigras* fieri ob serum atræ bilis urinæ mistum, urinam nigro colore tingens, Galen. in 1. *Prorrhet.* docuit: & in 3. *Epidem. comm.* 4. dixit, has a sanguine conspici melancholico, serum perinde, ac fuligine, nigro colore inficiente. Ex quo *Lib. 1. de Crisib. cap. 11.* ait: *nigram urinam nobis atræ bilis, redundantis in corpore, aut uli sanguinis esse indicio.* Ceterum hæ duplicis sunt differentiæ ex substantia ipsarum aut tenui, aut cras-

Pingui-
um tri-
plex dif-
ferentia.

Lividæ.

Nigræ.

a) Pag. 40. lin. 52; b) Vid. Lib. 4. Aphor. 47.

crassa, quippe nigræ aut tenues, aut crassæ, minguntur. Has *Urinarum* crassas perperuo ab humore crasso melancholico, aut atra bile, *rum ni-* aut ulso sanguine copiosius excreto, colorari dicimus. Hinc *grarum* in quartanis febribus, in melancholicis, atque in splenicis, cras- *duplex* sas urinas nigras mingi, Galen. in 2. *Progn. com.* 27. restatum *differe-* reliquit. Tenues vero fieri aut propter vehementem frigidita- *tia,* tem, qua ratione sanguis quoque nigrescit, aut ob exsue- rantem calorem, quippe sanguinem urentem, Galen. in 2. *Progn. & in 1. de Crisib.* statuit. Has vero cognoscimus, quod, priusquam nigræ appareant, flavæ, aut rufæ, aut crocæ spectentur; & illas, quod lividæ prius spectentur, mox nigrescant. Post nigras, claras atque turbidas spectemus, nimirum a quibus causis fiunt: & primo de claris permanentibus urinis superius dictum est, cum de coloribus, in tenui substantia urinarum spectatis, sermo proxime fuerit habitus: nunc de iis, quæ claræ minguntur, & mox turbantur, agemus. Has enim crudas esse atque propter flatum crassi redundantiam turbari, neminem latet, ac proinde naturam aggredi concoctionem indicare, nullis Medicis, praxim exercentibus, est ignotum. De hac Galen. in *libr.* 4. *de Sanit. tuenda* cap. 4. ait: *Si cum emingitur pura sit, protinus vero turbatur, jam crudi succi concoctionem aggredi naturam, docet. At si interposito tempore turbetur,* *Turbida-* *rum tri-* *plex est* *differe-* *tia.* *Turbidarum* vero urinarum, quas triplicis esse differentiæ, Gal. in 3. *Epid. in* 4. *Aphor.* & in 4. *de sanit. tuen.* & in 1. *de Crisibus* statuit, quippe quæ claræ minguntur & post turbantur, de quibus agimus; & quæ turbidæ mictæ resident, & clarescunt; atque demum quæ mictæ turbidæ, perperuo tales permanent. Has *Urinæ* *subjuga-* *les que-* *nam &* *unde.* *subjugales* vulgus Medicorum appellat, quod jumentorum urinis similes spectentur, quippe crassitie, colore, atque turbata substantia. Hæ sunt a crudis crassisque humoribus, a calore agitatis, atque inde multis flatibus elevatis, & sero permixtis, quibus substantia confunditur & turbatur. Hinc Hippocrat. dixit a): *urinas perturbatas dolorem capitis præmonstrare,* quod ni-

R r r 3

a) Lib. 4. Aphor. 70.

Urinæ
perturba-
tæ quid
notant.

Turbidæ
clarefcent-
tes quid
& unde.

Turbidæ
manentes
unde.

nimirum per ipsas nobis significetur multos vapores ad caput allevari ac subvehi. Galen. in 6. Epidemiorum, comment. 5. in text. 15. ait: *has urinas eorum esse, in quibus humor, qui crudus vocatur, plurimus abundat, & a calore fusus est.* Hinc enim ipsum, in spiritum versum, flatuosas exhalationes ad caput submittere contingit. A crudis itaque & crassis humoribus, calore agitatatis, fiunt urinæ turbidæ. Sed quæ turbidæ clarescunt, a calore quidem naturali concoquente; & quæ perpetuo manent turbidæ, plerumque a febrili, totam massam sanguinis agitante, ac confundente. Cujusmodi sunt, quæ in principio malignarum febrium apparent, quo tempore nihil concoxit natura. Avicenna vero, ac alii Arabes Medici dixerunt, urinas turbidas, non residentes, nobis præmonstrare humorum ebullitionem, propter vehementiam caloris extranei, & debilitatem innati caloris digerentis: & Gal. in 1. lib. de Crisib. cap. 11. dixit, urinas turbidas manentes, minimeque clarescentes, nobis præmonstrare, naturam cœpisse agitationem in sanguine, vigereque ad concoctionem; illas vero, quæ, cum claræ fuerint mictæ, mox turbantur, significare nondum cœptam esse humorum agitationem ad concoctionem, sed postea fore sperandam. Ex quo ipse his urinis bonitate prætulit eas, quæ perpetuo turbidæ manent; quas cœptam concoctionem denotare clarius in libro quarto, de sanit. tuenda hisce verbis expressit, dicens: *Quod si turbida sit, qualis veterum visitur, crudis vocatis humoribus refertas venas indicat, non tamen cessare naturam, sed eos valenter concoquere.* Et de illa, quæ turbida postea, hæc addidit: *Si cum emingitur pura sit, protinus vero turbetur, jam crudi succi concoctionem aggredi naturam, docet, & si interposito tempore turbetur, non protinus, sed post aggressuram insinuat.* Amplius contrarium videtur etiam hic affirmare de urinis manentibus turbidis, cum dixerit: *Si vero vel omnino nulla separatio, vel id quod subsidit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur, egetque ope aliqua ad succos percipiendos.* Quid igitur dicemus? Urinas turbidas, manentes turbidas, aliquando fieri a calore extraneo totam massam sanguinis agitante, & aliquando a calore innato, quippe a natura ipsa concoquente. Hasque uri-

urinas ab illis distingui, quoniam non in principio, sed in augmento incipiant, quo tempore natura manifeste aggreditur concoctionem, & postea aliquid residit in ipsis, aut minus turbidæ evadunt, vires constant, morbusque exitibus signis caret. Quod nobis forte expressit. Galen. in 4. de Sanit. tuend. cap. 4. cum dixerit. *Verum omnium, quæ turbantur, urinarum generalis nota esto ipsius crassi a liquidiore separatio, aut propere aut tarde facta, aut omnino nulla.* Ergo si protinus fiat, & quod subsidit sit album, leve, æquale, superiorem longe naturam succis, quos concoquit, ostendit. Sin, quod subsidit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur. Cum vero eæ principio statim apparuerint, quo tempore nondum natura aggreditur concoctionem, propter ebullitionem & agitationem caloris febrilis, & extranei, turbati significant, quæ ob id multitudinem crudorum crassorumque humorum, a vehementi calore fuforum, indicant, quæ cum morbo vehementi & viribus prælanguidis exitium merito significant. Hinc Galen. in lib. 4. Aporism. merito dixit. *Quæ vero non resident, si vires assuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiant.* Quare quæ principio apparent turbidæ, manentque turbidæ, non a naturali, sed ab extraneo calore fiunt, quod virium debilitas confirmabit, atque signum aliquod perniciose, & quod nunquam in ipsis aliquid refideat, quod sit laudabile: atque hæc de causis turbidarum urinarum. Nunc mordacium, quæ cum dolore & mordicatione exeunt, causas attingamus, quæ fiunt ab humoribus summe calidis ac acerbis redditis, qui una per urinam excernuntur; unde Hippocrates in primo Epidemior. a) text 10. dixit: *fieri stranguriosos abscessus.* Et Galenus in 2. Epid. text. 41. dixit: *Ubi per renes excrementa purgantur totius corporis, urinæ illos stillicidium corripere, cum ob alia, tum præcipue propter confluentium urinarum acredinem.* Acredo vero a multo calore fit. Fetidas vero urinas reddi propter humorum summam putredinem aut in vasis, aut in renibus, vel vesica, unde omnibus liquido constat.

Urinæ
mordaci-
ces unde.

Fœtidæ
unde.

De

a) Sect. 2. pag. 943. inter E. & F.

Æquales
& in-
æquales.

Contento-
torum di-
versitas
in urinis
unde,

De æqualibus vero, & inæqualibus urinis Gal. in lib. 7. *Apb.* 33. ita habet. *Si vero compagis urinæ, quam Systasim dicunt Græci, inæqualitatem ita dici concesserimus, recte dixit vehementem significari perturbationem. Nam dominante, & vincente natura omnia æqualiter unita sunt: diversis vero causis tumultuantibus ac renitentibus ei, illud quod superatur, atque concoquitur, aliam habet formam, renitens vero, ac tumultuans aliam, & quando plura hujusmodi fuerint, variam magis ostendunt urinarum inæqualitatem, & ejus cause perturbationem.* Atque hæc sunt causæ variarum urinarum. Quibus præmissis ad variorum contentorum causas dignoscendas descendimus. In qua re primo intelligendum duximus, cur in fundo vasis resideant, quæ hypostasæ, subsidentias, atque sedimenta appellant; cur in medio, quæ suspensa, sublimia, & sublimamenta; & cur in suprema vasis parte, quæ nubes, & nubeculas, & eneoræmata dicunt, Hippocr. quandoque sublimamentum nubeculam vocat? Hæc vero contentorum diversitas in urinis pender ex varia flatuum generatione, & missione: siquidem ubi in urinis flatuum copia adfuerit, excrementum ad supremum vasis locum deferretur; ubi minus ad medium; atque ubi nulli adsint; in fundo. Quo fit, hypostasem probam coctionem indicare, in qua flatus discussi nullam pariunt turbationem; etsi locus non necessario hoc demonstret, quando in fundo non omne residens contentum coctionem denotet, sed illud tantum, quod est candidum, leve, & æquale per omne tempus, uti docet Hipp. in 2. *Prognost. a*). Neque etiam nubeculæ & suspensa semper cruditatem præmonstrant, de quibus Hippocr. in 2. *Prognost. b*) text. 29. dixit: *Nubecula, quæ invehitur in urina, si candida est, est bona: & Galen. in 1. de Crisib. cap. 11. scripsit, in iis, qui usi sunt inedia, ac labore immodico, morbum sæpius solvi, priusquam aliquid subsideat, & plerumque sufficere nebulam albam, aut suspensionem albam, levem, atque æqualem. Verum perpetuo contentum in fundo vasis album, leve, ac per omne tempus æquale, coctionem denotabit; minorem suspen-*

a) Pag. 40, lin. 30. b) Ibid, lin. 41.

sum; & nubes, quippe in suprema vasis parte contenta, morbi adhuc minorem coctionem declarat. In qua parte excrementum, seu contentum elatum, circuli modo, juxta urinæ superficiem, solet esse delirii certum indicium, quod *Auctor Proverborum a*) animadvertit, atque ego sæpius experientia verum esse didici. Multa subsidentia, quamvis locum infimum matellæ occuparit, copiam crudi humoris vacuari, Galen. in lib. de *Crisibus cap. 11.* exemplo puerorum eorum, qui in crapulis & in otio vitam ducunt, demonstravit, quorum corpora, quod scateant humoribus crudis, ideo cum urinis plurimum ejusdem crudi humoris excernunt: & in 2. *Prognost.* dixit, sedimentum in urinis apparere copiosum, ubi morbus ex crudis humoribus foveatur, atque paucissimum aut nullum conspici in morbis biliosis, atque in iis, qui inedia usi sunt, & multo labore. Tenuia vero tenuiorum humorum sunt indicia. Sed quæ pura sunt, neque facile vase commoto assurgunt, magnam naturæ in secunda concoctione imbecillitatem indicant. Crassa itidem crassorum humorum nobis sunt indicia, quod Galen. explicavit, cum in *quarto*, tum in *septimo Aphorism.* & in libro de plenitudine, ait, in iis, qui sunt voraces, urinas habere sedimen crassum. Quo affirmabimus crassum sedimen, crassos humores, ac ideo maxime difficiles nobis affectus indicare. Unitum seu conjunctum, æquale, pyramidali figura, maxime commendatur, quod optimam notet coctionem. Contra divulsam atque inæquale significare, Galen. in 1. de *Crisibus cap. 11.* tradidit. Divulsam enim, & inæquale, crassorum flatuum copiam in venis adesse, qui natura discuti & resolvi nequeant, affirmat *Auctor libri de Urinis. cap. 19.* Quo modo ad contentorum quoque colores, album ceteris coloribus præfertur, ut dictum est, si continuum seu læve & æquale; atque hoc excernitur, ubi perfecta facta fuerit concoctio. Inæquale vero, divulsam, distinguitur ab hypostasi; hoc etenim non unitum seu conjunctum, sed in exiles, & minutas veluti arenulas per urinæ substantiam dispergitur. Hocque aut a pituita copiosiore fit, aut a pure, aut a colli-

Sss

qua-

a) Lib. 1, text. 4. 32. 37.

quatione solidarum partium. Cujusmodi est, quod farinæ crassiori est simile. *Crimnodes* has hypostasas Græci appellant. Rubrum & subrubrum cruditatem, & coctionis defectum significat. Quo Hippocr. in 2. *Prognost. a) text. 27.* merito dixit: *Si urina fuerit subrubra, & sedimentum subrubrum, & læve, diuturnior hic morbus, quam primus, sed admodum salutaris: & Auctor libri de Urinis cap. 12.* ait, contentum rubrum fieri a sanguinæ ichoroide, coctionisque defectum significare. Flava, viridia, mala sunt, quod morbum a flava, æruginosaque, seu porracea bile foveri, denotent. Pessimilivida, & nigra, Quod prius lividum fuit, moxque nigrescat, a caloris refrigeratione procedit; & quod prius aut flavum aut rufum, aut viride fuerit, & mox nigrum a calore igneo, humores adurente. Merito itaque Hipp. b) nigram nubeculam vitiosam vocat. Quæ ex iis, quæ a colliquatione fiunt, quæque ob id variis figuris spectantur, *Oroboides* hypostasas, quod orobis familia sint, ac etiam *Sandarachoides* Græcis vocatæ, fiunt consumto jam adipe, ubi præsertim caro consumi cœperit: præmonstrant enim, aut totius corporis, aut renum colliquationem. *Petalodes* vero, id est squamosæ, laminosæ, fiunt, teste Galeno, ubi, post adipis carnisque colliquationem, partes superficiariæ igneo calore abraduntur; & *Pityrodes* vocatæ, id est furfuraceæ, quæ sunt squamosis angustiores, strictiores, sed tamen crassiores, ubi solidarum partium vasa igneo calore dilacerantur, ac contabescunt; & *Crimnodes*, id est, farinæ crassiori similes, a majori adhuc solidarum membrorum contabescencia. De his Hippocr. in 2. *Prognost. c) text. 28.* Si in urina sedimentum speciem referat farinæ crassioris, malum est. Deterius vero, si squamularum instar consistit, si vero tenue & candidum admodum est, vitiosum est. *Furfuraceum vero deterius est.* Galen. in comment. dixit fieri hæc urinas calore igneo, sanguine afflato, aut consumptis inæqualiter carnibus: atque hæc de urinarum causis.

a) Pag. 40, lin. 35. b) Ibid. lin. 43. c) Ibid. lin. 38.

CAP. XIV.

De bonis urinis, salutem prænuuntiantibus.

Urinæ, & alia excrementa duobus modis salutem & mortem ægrotis solent indicare; uno modo ut signa coctionis, & malignitatis; atque altero, ut causæ, quippe probam aut malam excretionem prodentes. De urinis, quæ ex proba concoctione cum morborum causarum salutem præmonstrant, Galen. in 1. lib. de Crisibus cap. 12. & in 3. *Epidem.* ita scribit: *Quippe optimam esse, quæ in substantia est mediocris, quantitati assumptæ potionis respondens, colore subrufa, subflava, cum sedimento seu hypostasi alba, lævi & æquali.* De qua Hipp. in secundo libro *Prognost. a) text. 26.* ita habet: *Optima est, quæ candidum sedimentum habuerit, læveque & æquale per omne tempus, dum morbus judicetur. Securitatem enim ac morbum fore brevem significat. Si vero intermittit, atque interdum puram emittit urinam, interdum subsidet candidum ac læve, morbus diuturnior ac minus securus.* Galen. addit: *Necessario vero colore erit modice croceo, & conditione media inter tenuem & aquosam, ac corpulentam, qualis jumentorum habet.* Idem in primo lib. de Crisibus, cap. 12. ait: *optimam esse magis subrusam, quam subflavam: & in 1. Epidem. & in lib. 10. simpl. modice flavam facit: & in lib. 2. de sanit. tuenda, ait: rufam biliosamque urinam coctionis perfectæ in morbis esse indicium.* In multis concoctæ urinae sunt discoloriores, in aliis coloriores. Quo constat non unicum in optimis urinis colorem perpetuo observari. At divinus Hippocr. non colorem in urinis, neque substantiam præcipue attendendam ad prognosin duxit, sed contentum; cum hoc loco optimam urinam describens, ne verbum quidem de colore & substantia, sed tantum de contento: cum dixerit *optimam esse, quæ candidum sedimentum, læve ac æquale habuerit, coloremque & substantiam omisit; cum in omnibus*

Urinæ
optimæ
quam.

a) Pag. 40, lin. 30.

Urinae
in multis
mire va-
riant.

non unicus color, neque unica substantiae qualitas observetur, atque etiam cum urina habens optimum sedimentum, necessario & colorem optimum & substantiam mediocrem habeat. In temperatis corporibus tales colores solent observari, qui cum in multis ob varias corporum dispositiones evarient, proinde methodo, nobis optima quae sit in omnibus indagandis, utemur, & primo ex Aristotele, qui *in primo lib. problem.* 52. ita habet: *Urina haec optima est per omnia mediocris, urinaeque sanorum simillima, novitio medico inspicienda est, ut scilicet cum aliquam ab hac ipsa declinasse viderit, statim ab optimis & exquisita sanitate hominem hunc cecidisse statuatur.* Merito hoc modo bonam & malam urinam ex Aristotele cognoscendam constat. Cum unum ex maximis artis prognosticae principiis sit, similia & dissimilia contemplari. Quare nos quoque, hoc ipso adducti, dicimus in aegrotis optimam illam esse judicandam urinam, quae recte valentium maxime similis appareat: quam notam expressit itidem Galen. *in primo de Crisib. cap.* 12. Ceterum ut exacte optima urina dignosci queat, primo corporum temperies, viscerumque, praecipue erit attendenda, aetas, sexus, victus, atque vitae studium: namque corpora calidiora coloratiores urinas habent, & frigida discoloratiores; & ex aetate, juvenes urinas habent pueris tenuiores & coloratiores, pueri crassiores, & senes tenuiores, & discolorati. Mulieres itidem viris crassiores discoloratioresque cum multis contentis: & qui crapulis indulgent, mingunt urinas cum multo sedimento crudo; & ii, qui inedia usi sunt, cum paucis sedimentis habent itidem urinas coloratiores; eadem ex vigiliis, & laboribus. Contra multa sedimenta habent, & discoloratiores, qui in otio vitam ducunt. Unde dicimus optimam urinam esse, in pueris, quae substantia crassiori spectatur, discoloratori cum multo sedimento albo, levi, & per omne tempus aequali. In juvenibus & viris erit colorator, quippe subflava vel subrufa, & tenuior, cum paucioribus contentis; & eo colorator & tenuior, si corpora haec fuerint temperanti calidioris; discolorator, si fuerint frigidioris temperamenti, & in mulieribus erit aliquando crassior, & discolorator; & in iis, qui

qui inedia usi sunt, laboribus, vigiliis, colorator, tenuior, cum contentis paucioribus; & in iis, qui crapulis & otio usi sunt, discolorator, crassior, cum copiosiori sedimento. In temperatis vero corporibus optima urina erit, colore, ut ait Galen. modice croceo, substantia mediocri, quantitate potui respondens, habens sedimentum album, laeve, aequale per omne tempus, quaeque denique urinis recte valentium hominum simillima sit. In omnibus optima perpetuo ejus hypostasis seu sedimentum album, aequale; minus optima, quae habet suspensum seu sublimamentum; & adhuc minus, quae nebulam. Verum, ut docuit Galen. *in 3. Epidem.* aliquando bonum suspensum, & aliquando bona nebula sat erit ad salutem praedicendam, de quo Hippocr. *in 4. Aphor.* 71. ita expressit: *Quibus septima judicatur, in iis nebulam habet urina quarta die rubram, & alia ex ratione.* Adeo ut, ait Galenus, non solum rubra aliqua nubes apparens antea non visa judicationem significet, sed & alba multo plus ipsa, adhuc autem magis & sublimamentum album, aequale atque consistens: si vero velociter admodum morbus movetur, & coloris & substantiae mutatio sunt sufficientia signa futurae dijudicationis. Hippocr. *in 2. Prognost. a) text.* 29. dixit: *Nubecula, quae inevitatur in urina, si candida est, bona; & Galen. text.* 36. ait: *Considerandum in nubecula est, utrum sursum fuerit an deorsum, & item color, quem obtinet, si enim deorsum feratur cum colore qui dictus est, bona commendataque est.* Ex substantia, tenues urinae cum bono colore bonae existunt; de his Galenus *in primo Epidemiorum.* Planum ergo est, tenues sed boni coloris urinas ob coloris bonitatem promittere salutem, quatenus vero erant tenues, haecenus tempus requirebant concoctioni. Haec quidem urinae salutem praenuntiant, sed longiori tempore futuram, quod in *Cleonactide b)*, *Clazomenio c)* atque *Charione d)*, fuit ab Hippocrate observatum. Tenues etiam discoloratiores, ubi signa adfuerint salutis, abscessum praemon-

Urinae
hypostasis
quae
nam per-
petuo
optime,

Sss 3

a) Pag. 40. lin. 41. b) Lib. 1. Epidem. aeg. 6. p. 982.

c) Ibid. aeg. 10. p. 985. d) Lib. 3. Epidem. aeg. 5 p. 1072.

Urinarum colores quinam boni,

monstrare, Hippocr. in 2. *Prognost. a)* docuit, quod Galen. in 3. *Epidem. comment. 1. text. 4.* confirmavit, dicens: *Si urinas tenues, & æquabiles diu reddat, & reliqua salubria sint signa, his abscessus in locis protenditur septo transverso subjectis.* Quod Pythioni *b)*, qui propter telluris ædem habitabat, contigisse animadvertit, de quo Hippocr. *Urinæ a primo ad octavum usque diem tenues, decolores, quæ suspensionem habebant nubilosam. Decimo sudavit, sputa subcocta, judicatus est, urinæ circa judicium subtenues. Quadragesimo ab judicio die suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus.* Ex coloribus urinarum, ut dictum est, commendatur subflavus, subrufus, subcroceus, modice paleus, subluteus. Subrubram quoque urinam cum sedimento subrubro, Hippocr. *c)* dixit esse salutarem, etsi diuturniorem morbum significet. Niger itidem color non perpetuo malus, in lienosis, ut in *Herophonte d)*, & in iis, qui abundant sanguine melancholico, & in suppressis mensibus, qui sint melancholici, quod Galen. in *Epidem. Urinæ vero color licet esset niger, nihil attulit periculosi, quod retenti menses essent magis melancholici.* Copiosæ itidem nigrae urinæ, quæ in aquosas non mutantur, critice excretæ, sunt utiles: unde Galen. in 3. *Epidem. 3. in text. 74.* scripsit, se novisse quandam mulierem, quæ his urinis magna copia evacuatis plurimum fuit juvata: præterea urinæ nigrae cum larga, aut narium sanguinis eruptione, quod in *Metone e)*, aut mensium copia, quod in *muliere morosa f)* fuit observatum, non sunt timendæ. Bonæ itidem sunt exturbatis urinis cito residentes, album, læve, & æquale, de quibus Galen. in 4. *de sanitat. tuenda* scripsit. *Si vero humoris separatio crassi a liquido in ea cernitur, sitque quod subsidet album læve & æquale, jamjam superaturam eos omnes naturam indicat.* Claræ quoque, quæ protinus turbantur, utiles existunt, quod significant naturam humorum coctionem aggredi. Ex mutatione etiam urinarum

a) Pag. 40. lin. 48. b) Lib. 3. *Epidem. agr. 1. p. 1059.* c) *Prognost. p. 40. lin. 35.* d) Lib. 1. *Epidem. agr. 3. p. 974.* e) *Ibid. agr. 7. p. 983.* f) Lib. 3. *Epidem. agr. 11. p. 1108.*

æe bonæ judicabuntur, quæ ad probiorem vel colorem, vel substantiam, vel sedimentum accesserint. Bonæ itaque plerumque censentur crassiores, quæ post principium minguntur. Excrementa enim, accedente concoctione, crassiora quidem evadunt, si prius tamen fuerint tenuia; veluti e crassis fieri tenues optimum esse, Hippocr. in 4. *Aphorism. 69.* ita docuit: *Quibus urinæ, crassæ, grumosæ, pauca, non sine febre, multitudo veniens ex his tenuis, juvat. Maxime vero tales redduntur, in quibus statim ab initio, vel non ita multo post, sedimentum apparuerit: & Galen. in comment. Hæ autem similitæ & tenues fiant, juvant, quoniam materiam subtiliatam significant.* Ex turbidis clarescentes optimæ existunt, ex discoloratis coloratiores, & ex nimis coloratis minus coloratæ, & ex carentibus suspensis, quæ nubeculam, aut suspensum, aut demum sedimentum habere incipiunt, & quæ alba & æqualia fieri inceperint. Atque tot modis urinæ, ut signa coctionis nobis salutem in morbis indicare possunt. Eodem itidem modo, idem nobis significabunt, ut causæ, bonam evacuationem prodentes.

Proinde multæ urinæ, in die decretorio apparentes, crisin salutarem præfagientes, eoque certius id præfagiunt, si suapte natura meliores existunt, quales in *Nicodemo a)* fuere observatæ, de quo Hippocr. *Vigesimo quarto multam urinam, & albam reddidit, in qua multa subsidebant, & cum sudore fuit judicatus: & de Pericle b): Tertio febris emollita fuit, urinæ multæ concoctæ, in quibus multa subsidebant.* Charionem multis urinis bilosis fuisse servatum, Hippocr. *c)* quoque tradidit. Hac eadem ratione & de multis crassis in 4. *lib. Aphorism. 74.* ait: *Quibus speratur abscessus futurus ad articulos, liberat eos ab abscessu urinæ multa, crassa, & alba facta: & in 6. Epidem. d) comment. 4. text. 2. Urina crassa, alba, qualis Archigenis, in laboriosis quartanis interdum exit, & liberat ab abscessu.* Verum ea, quæ est similis farinæ crassiori, aut longitudinem morbi, aut mortem, ut docet

a) Lib. 3. *Epidem. agr. 10. p. 1108.* b) *Ibid. agr. 6. p. 1102.* c) *Ibid. agr. 5. p. 1072.* d) Pag. 1179.

Farinæ crassiori similes quid præfagiunt.

Urinæ quænam bonæ.

Crisin salutarem præfagientes.

Urinæ crassiores quænam bonæ.

cet Galen. in 7. *Aphorism.* 71. præfagit. Acres vero cum dolore, copiosæ, sæpius in acutis morbis judicant; de his Hipp. in 1. *Epidem. comment.* 2. a) text. 42. ita habet: *Unum vero bonum, maximumque inter signa, quæ fiebant, quodque multos a maximis periculis vindicavit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diverterent, & in hoc abscessus fierent: & b) Stranguria autem bis diuturna & laboriosa erat. Erant his urinæ copiosæ crassæ, variæ, rubentes, purulentæ cum dolore: & postea c) text. 24. Atque hi superstites omnes fuerunt, nec ullum horum periisse cognovi. Quomodo Pythionem servatum Hippocr. vidit, de quo in 3. *Epid. d) comment.* 1. text. 4. scripsit. *Quadragesimo ab judicio die suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus; hinc est probabiliter multitudine urinarum sanatus.**

Oleosæ
quænam
bonæ.

Sunt demum quædam ex oleosis urinis, non pinguibus sed tantum colore atque crassamento oleo similes, quæ bonæ esse solent. Hæque non nisi perfecta morbi concoctione apparent, & has Galen. sicuti scripsit in 3. *Epid.* sæpius ex morbi concoctione, sine ægri detrimento, vidit. Atque hæc de bonis urinis, salutem significantibus.

C A P. XV.

De malis urinis mortem prænuntiantibus.

Urinæ
quænam
exitiosæ.

EX urinis tenues, albæ, aquosæ, diu perseverantes, in morbo non salutari, exitiosæ, quod summam cruditatem significant, existunt in febribus acutis, teste Galeno; significant enim totum flavæ bilis impetum sursum in caput ferri, quo delirium & phrenitum præfagiunt. De his Hippocr. in quarto lib. *Aphorism.* 72. scripsit: *Quibus urinæ, albæ, perspicuæ, malæ, præsertim in phreniticis, apparent.* Galen. in comm. dixit, nullum vidisse phreniticum, in quo talis urina apparuisset, servatum. Melius siquidem est, ut, sicuti totus morbus est biliosus, sic & urinæ appareant biliosæ; illas in *Philista* phreniti-

a) Pag. 947. sub finem, b) Paulo post, p. 948. sub. A.
c) Ibidem, d) Pag. 1059. Ægr. I.

co vidit Hipp. a). In omnibus itaque febribus acutis, malum Tenues & erit, urinas tenues & aquosas spectari: aut enim mortem aquosæ. prænuntiabunt, aut morbi longitudinem atque recidivas; longo enim tempore natura opus habet ad illam summam cruditatem tollendam, quod, ubi febris non admodum sit vehemens & acuta, & vires validæ sint, aliquando salus, longo tamen tempore, succedit; in vehementi vero morbo, cum viribus prælanguidis, profus exitiales existunt. Et hoc est, quod Galen. in 4. *Aphorism.* 72. de his locutus, dixit: *cum anticipaverint vires dissolvi, esse perniciosas.* Addamus eas fidelius perniciem denotare, quæ & diu perseveraverint, & post principium inceperint; quales fuere, quæ in muliere apud frigidam aquam decumbente b) apparuerunt: nam undecimo die habuit urinas tenues, aquosas, quæ eadem ad diem quadragesimum perseverarunt. Diximus ex Hippocrate c) alibi, hæc urinas perseverantes, ubi salutaria adfuerint signa, per abscessum morbum solum iri præmonstrare. Quod Pythioni, qui prope telluris ædem habitabat, evenisse in tertio *Epidem. comment.* 1. d) text 4. Galenum demonstrasse in altero capite meminimus. Contra vero, ubi salutaria signa non illuxerint, perpetuo eæ exitiales existunt. Hinc Hipp. in 2. *Prognost.* e) text. 32. & 33. aquosam exitialiore vocavit, & in pueris esse deterrimam, voluit. Crassæ vero itidem urinæ, ex Hippocrate f), malæ existunt, si præsertim in principio appareant, quo tempore tenuiores, uti Galen. in 4. *Aphorism.* 70. voluit, esse soleant. Quæ vero ipsarum nihil, aut quod malum est, resident, pessimæ existunt; de his Gal. in quarto libro *Aphorismorum.* *Quæ vero non resident, si vires affuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiant; & Hippocr. in primo Epidem. comment.* 1. g) text. 26. *Aut crassitiam habentes & parvam subsiditiam, nec probe subsidentes, sed crudo quodam, intempestivo sedimento.* De quibus eti-

Urinæ
crassæ
quænam
malæ.

a) Lib. 3. *Epidem.* Ægr. 4. p. 1070. b) Ibid. Ægr. 2. p. 1096. c) *Prognost.* p. 40. lin. 48. d) Pag. 1059. Ægr. 1. e) Pag. 40. lin. 47. f) Ibid. lin. 46. g) Pag. 940. sub. lit. G.

am Galen. in 3. Epidem. comment. 1. text. 5. dixit: *At enim cum crassas etiam fuisse indicet, nec subsedisse urinas, plane sunt illæ ex conturbatis, & turbidis, ut solet hic appellare, quæ semper turbationem crudam multo præditam spiritu flatuoso, ut mussum.* Non residentes vero cum ex turbidis sint, crassæ quoque, non residentes, ex turbidis erunt, quæ, ut ait Galen. præter flatuosam & crudam turbationem toti inesse sanguini, etiam crassos humores morbum fovere significant. Turbidæ vero urinæ duplicis differentiæ existunt, quædam tenues, quædam crassæ. Sed modo videamus, quid turbidæ præfagiunt in acutis morbis. Galenum tria turbidarum genera fecisse, superius diximus, quippe primum earum esse, quæ tenues, & claræ mictæ postea turbantur; secundum earum, quæ turbidæ minguntur, & turbidæ permanent; atque tertium turbidarum residentium, & clarescentium. Has in primo de Crisibus Galen. vult esse minus pravas, quod aliquid inæqualis turbulentiæ superesse demonstrant, atque morbum haud multo post coquendum. His esse praviores, quæ claræ mictæ postea turbantur, quod hæc in urinis postea facta turbatio denotet, naturam debere incipere concoquere morbum, nondumque cœpisse concoctionem, propterea longiori tempore ac virtute forti ægrotos indigere ad concoctionem perficiendam. Inter has medias statuit perpetuo turbidas manentes, nihilque clarescentes, & residentes. Etenim cap. 4. ait, nobis indicare has turbidas urinas, vigere adhuc agitationem in sanguine ad concoctionem, quod in quarto de Sanitat. tuenda hæc verbis expressit. *Quod si turbida sit, qualis veterum visitur, crudis vocatis humoribus venas refertas indicat, & non tamen cessare naturam docet, sed eos valenter concoquere.* Ex quibus colligitur, urinas turbidas non clarescentes, & residentes, meliores esse iis, quæ claræ mictæ postea turbantur. Quod tamen Hippocr. non videtur sentire, cum nunquam meminerit has pejoris esse iudicii, sed ex turbatis perpetuo non residentes, nihilque clarescentes, ceteris magis damnavit, atque esse perniciosas statuit. De his in uxore Philini a), quæ obiit,

Turbidæ quid præfagiunt in acutis morbis & harum differentiæ.

Non clarescentes & residentes quibusnam meliores,

a) Lib. I. Epidem. Aegr. 4. pag. 976.

obiit, ita habet: *Urinam vero reddebat una cum convulsionibus affatim multam, raro admonentibus, crassam, qualis est, quæ in matellis subsedit, cum agitata fuerit, reposita multo tempore non subsidebat, color & crassitudo assimilis jumentorum urinis, hæc illius erat urina, quam ego vidi.* Et de uxore Dromeada) moribunda dicit: *quo riguerat, alvus commode reddidit, urinæ crassæ, albæ, turbidæ, cujusmodi sunt, quæ in matulis subsederunt, cum agitata fuerint, repositæ multo tempore non subsidebant.* Eadem turbidæ non residentes fuere observatæ in eo, qui calefescens canavit, & potavit largius b), & in Hermocrate c), itidem morbo lethali vexatis. Atqui Galen. quoque in quarto Aphor. 70. id affirmasse est visus, cum dixerit: *Nonnullæ igitur urinæ longo tempore manent perturbatæ, nonnullæ vero cito sedimen crassum habent, & cito morbum solutum iri significant. Quæ vero non resident, si vires affuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiant.* Addo quæ in quarto de Sanit. tuenda cap. 4. de his urinis nobis prodidit, quibus aperte cognoscitur, ceteris exitiales esse non residentes; ipse enim ita scripsit: *Verum omnium, quæ turbant urinam, generalis nota esto, ipsius crassi a liquidiore separatio, aut prope, aut tarde facta, aut omnino nulla, ergo si protinus fiat, & quod subsedit, sit album, leve, & æquale, superiorem longe naturam succis, quos concoquit, ostendit: sin bonum sit, quod subsedit, sed quod post longius interpositum tempus colligatur, etiam naturam temporis spacio superaturam succos, nunciat. Si vero vel omnino nulla separatio, vel id quod subsedit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur, egetque ope aliqua ad succos percoquendos.* Quare colligamus turbidas urinas, nihil residentes, cæteris aliis turbatis esse perniciosiores, quod etiam oppositorum ratione demonstratur. Cum vel etiam Galen. fateatur, eas, quæ resident, bonas esse, morbumque naturam superaturam indicare; ergo oppositæ non residentes, sed perpetuo manentes turbidæ, oppositum indicabunt, quip-

Non residentes quando pessimæ.

T t t 2

a) Lib. I. Epid. Aegr. II. p. 987. b) Ibid. Aegr. 12. p. 988. c) Lib. 3. Epid. Aegr. 2. p. 1062.

quippe naturam morbo superatum iri. Non clarescere etiam turbidas urinas indicium est, eas non a calore naturali, ad concoctionem agente, turbari, sed ab extraneo agente ad interitum: terminus enim earum, quæ a naturali calore turbantur, est clare fieri, veluti turbidarum a febrili calore, perpetuo turbatas manere, nihilque, aut, quod bonum non sit, residere. Ex his, quæ in principio morbi turbidæ permanent, pejores sunt, quam eæ, quæ in augmento turbantur, quo tempore naturalis calor, concoctionem aggrediens, solitus est aliquando urinas flatibus replendo turbare, sed hæ paulo post bonum sedimentum reponunt, ac clarescunt. Perturbatis vero urinis, quæ claræ minguntur, & postea turbantur, quod praviore ceteris turbatis sint, ut voluit Galen. *in primo, de Crisibus cap. II. in tertio Epidem. comment. 3. in text. 15. & in 4. lib. Aphorism. 70.* non equidem certe cognosco: nam si per eas, quæ postea turbantur, præmonstretur naturam debere concoctionem incipere, & per illas, quippe turbidas clarescentes, non incepturam, sed jam cœpisse, & aliquid concoxisse, indicabitur. Itaque ex turbidis urinis nihil residentes in acutis morbis erunt perniciosiores, & merito sane; cum multitudinem crudorum crassorumque humorum adesse denotent, quæ ut concoquatur, & superetur a natura, longius temporis spatium requirit, quod non nisi natura admodum robusta absolvet. Unde vehementibus morbis & corporibus debilibus hæ mortem præfagiunt. Ex coloribus, uti diximus, albæ, tenues, aquosæ, in acutis morbis sunt pessimæ, quod, ut Galen. docuit, melius sit, in bilioso morbo urinas atque excrementa coloratiora spectari. Hippocr. *in 2. Prognost. a) text. 30.* damnat urinam rufam, & tenuem, tanquam morbum plane crudum denotantem, ipsamque, ubi morbus diutinus fuerit, periculum significare ægro, ne ipse possit durare, quoad morbus concoquatur; hocque præfagit, quoniam rufa urina, & tenuis sit vehementis morbi indicium. Indicat enim intus magnum caloris incendium adesse, & in hepate, aut in ventriculo, aut in septo transverso adesse flammam

Urinæ
perturba-
tæ quæ-
nam pes-
simæ.

Albæ, te-
nues,
aquosæ,
pessimæ,
Rufæ &
tenues
malæ.

a) Pag. 40. lin. 42.

meam aliquam inflammationem. In internis inflammationibus, & in acutis febribus, aurea urina diu permanens maxime est suspecta, quod, ut dictum est, magnam alicujus visceris phlogosin, aut phlegmonem denotet. Nigra urina nunquam sine periculo in acutis morbis apparet, modo critice talis non excernatur, vel in suppressis mensibus melancholicis, copiose prodeuntibus, aut cum larga sanguinis eruptione pernares. Quibus modis nigras urinas conspectas, non esse timendas, in altero Cap. docuimus. In acutis vero morbis, aliquo illorum modorum non excretæ, nigræ urinae sunt periculosæ; sanguinis enim ulti copiam, quæ non ita facile a natura concoqui potest, denotant. Quare Hippocr. *in Prognost. a)* dixit, nigram urinam rufa tenui esse exitiosiore, & in mulieribus atque in viris deterrimam. *b)* Hinc nigram quoque nubeculam in urinis damnavit, tanquam signum perniciosiale. Tenues vero nigras, & paucas urinas, fuisse unum ex signis, quæ, cum febres ardentes inciperent, annuntiabant, quibus exitium impenderet, Hippocr. *in 1. Epidem. comment. 2. c) text. 75.* meminit. Exitiosæ sunt, quæ in aquosas mutantur, cujusmodi fuerunt, quæ in muliere apud frigidam aquam decumbente *d)* conspectæ fuerunt. De hac Hippocr. *11. urinae multæ, tenues, & nigræ: & vigesimo,* ait, *Urina aquosæ, & multæ, malæ.* Quod Galen. *in comment.* notavit, quippe urinas nigras in aquosas versas esse lethales. Auctor *Prorrheticorum e)* scribit, *urinas nigras in turbulentis & vigilibus esse phreniticas,* id est, phrenitides prænuntiare. Sed addimus nos ferinas ac lethales in iis præfagire, quod ex atra ustaque bile futuras præmonstrent. Exitiales itidem esse nigras maleolentes, Galen. *in 7. Aphorism. 75.* animadvertit. Demum urinae perpetuo nigræ, tenues, aquosæ, cum malis signis, mortem ostendunt, quales in muliere apud frigidam aquam decumbente *f)* apparuerunt, de quibus Hippocr. in fine illius historiae

Auræ
quando
malæ.

Nigræ
nunquam
sine peri-
culo.

Nigræ
quæ in
aquosas
mutantur
exitiosæ.

Urinæ ni-
græ ma-
leolentes
exitiales.

TIT 3

a) Pag. 40. lin. 46. b) Ibid. lin. 41. c) Pag. 954. inter lit. E, & F.

d) Lib. 3. Epidem. Ægr. 2. p. 1096. e) Lib. 1. text. 4.

f) Lib. 3. Epidem. Ægr. 2. p. 1096.

Nigræ cum nigro fedimento omnium pessimæ.

Oleosæ quænam in primis malæ.

Pingues quænam perniciose.

Nihil iuvantes aut quovis modo vitiatæ malæ.

storiæ casus, ait: *Urinæ hujus perpetuo nigrae erant, tenuesque, & aquosæ, comaque consequatur, cibum fastidiebat, animo erat dejecto, in somnis iracunda, implacida, animo melancholico.* Pessimæ omnium sunt nigrae, cum nigro fedimento. De his Galen. in 1. lib. de Crisibus cap. 52. ita habet: *Pessima igitur est toto urina denigrata, adeo ut neminem unquam servatum viderim ex iis, qui talem minxerint. Minus vero perniciose, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit, atque adhuc minus, si solum id, quod in medio jacet, ac multo minus etiam, si nebula.* Oleosæ quoque urinæ, in quibus præsertim pinguedines supernatantes, araneorum telis similes, spectantur, ab Hippoc. in Prognosticis a) damnantur. Et Galen. in lib. 4. de sanit. tuenda, cap. 3. ait, hæcæ urinæ in ægrotis esse perniciosas, quod colliquationis sint indicium. De Pythione b) super Herculis fanum decumbente, ait: *minxit oleosum.* Post nigras oleosæ sunt pessimæ, quod ingentis colliquationis sint indicium, igneumque naturæ calorem prævalere significant. Quales fuere observatæ in prædicto Pythione, atque in muliere Cyzici c): hi enim urinæ primo nigras, & mox oleosas seu pingues, habuerunt. Non minus perniciosæ sunt pingues, post crassas turbidas, non residentes; quoniam igneum seu febrilem calorem, a quo primo fuere turbatæ, nedum nihilo defecisse, at quinimo magis plurimum auctum esse, significant. Has in uxore Dromedai d) & in illo, qui calefescens canavit, & potavit largius e), Hippocr. vidit. Hic enim primo die rubras, crassas, turbidas non residentes minxit, & quinto & septimo oleosas pingues, obiitque undecimo. Illa vero die secunda & tertia crassas, turbidas itidem non residentes, & quarto & quinto oleosas, obiitque sexto. Multæ indem tenues, aquosæ, sine contentis, nihil iuvantes, aut quovis modo vitiosæ in acutis morbis, plurimum sunt timendæ. De his Hippocr. in 3. Epid. comment. 3. f) text. 41. *Urinæ multæ tenues, nihilque decretorii quicquam vel boni; & postea g) de iisdem: Urinæ multæ erant, neque*

a) Pag. 40. lin. 52. b) Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1098. c) Ibid. Ægr. 14. p. 1114. d) Lib. 1. Epidem. Ægr. 11. p. 987. e) Ibid. Ægr. 12. pag. 988. f) Pag. 1085. lit. F. g) Pag. 1086. lit. C. D.

neque erant illa ex potu ingesto, sed illum excedebant, multumque etiam vitiosæ urinæ redditæ, neque enim inerat crassitudo, vel concoctio, vel purgatio proba. Hippocrat. in 3. Epidem. a) text. 26. dixit, mulierem, quæ in foro mendacium decumbebat, nono die multam urinam, in qua nihil subsideret, reddidisse; & quæ apud frigidam aquam b), perpetuo habuisse urinæ multas nigras, tenues, aquosas. Multæ quoque crassæ, aut turbidæ non residentes, aut quicquam non iuvantes, maxime damnantur; multæque urinæ omnes in morborum principiis damnantur, & merito inutiles habentur, quoniam tunc temporis nihil concoctum excerni, nullamque probam purgationem fieri posse, alias a nobis fuit demonstratum. Paucæ tenues in ardentibus febribus, & acutis inflammationibus pessimæ existunt, quod indicent serum sanguinis igneo calore absumptum. Quæ si vitiosæ, eo peiores erunt. Quales in uxore Dromedai c), in adolescente Malibææ d) & in filia Euryanactis virgine e): Hæc enim, & adolescens Malibææ paucas tenues non boni coloris, & illa paucas tenues oleosas minxit. Paucæ itidem tenues fuere conspectæ in illa quæ apud Tisamenum f), & in ea quæ apud Pantimidem g) decumbebat. Qui omnes ægroti paulo post obierunt. Ubi vero propter igneum calorem, serosam humiditatem sanguinis prorsus absumptam, aut propter omnium functionum, ut Galen. in 3. Epidem. comment. 2. in text. 4. docuit, extinctionem, urinæ plane restiterunt, in febribus exitum esse prænuntiatur. In Sileno h) moribundo, ut Hippocr. narrat, sexto die restiterunt, atque die septimo nihil minxit, demum die octavo paucas reddebat cum dolore mordaces, quæ nobis indicio fuerunt vehementis caloris, serum sanguinis tum absumptum, tum summe calidum acre facientis? In muliere Cyzici i) anginosa apud Aristionem agente k), atque adolescente Malibææ l), propter facultatis extin-

a) Ægr. 12. p. 1080. b) Ibid. Ægr. 1. p. 1096. c) Lib. 1. Epidem. Ægr. 11. p. 987. d) Lib. 3. Epidem. Ægr. 16. p. 1117. e) Ibid. Ægr. 6 p. 1073. f) Ibid. Ægr. 9. p. 1077. g) Ibid. Ægr. 10. p. 1078. h) Lib. 1. Epidem. Ægr. 2. p. 969. i) Lib. 3. Epidem. Ægr. 14. p. 1114. k) Ibid. Ægr. 7. p. 1075. l) Ibid. Ægr. 16. p. 1117.

Paucæ
acres, ni-
hil alle-
vantes, le-
thales.

stinctionem, ante exitium resisterunt. Urinæ quoque pau-
cæ, acres, nihil allevantes, lethales existunt; quod summo
caloris incendio, intus latente, serosam omnem humiditatem
absumi, humoresque inflammari, & Hippocr. animadvertit,
Silemum a) ante mortem urinas paucas mordaces reddidisse.
Ego vero *Guadagninam*, olim meam dilectissimam uxorem, at-
que alios, ardente febre lethali vexatos, huiusmodi urinas
paucas, summe acres ac vellicantes, sæpius minxisse vidi,
quas paulo post exitium fuit subsecutum. Quæ etiam ex uri-
nis nullum contextum habent, quippe neque sedimentum,
neque suspensum, neque nubeculam, & malæ existunt, mo-
do ægroti prius in ediam non sustinuerint, ut Gal. *in 2. Progn.*
tradidit, aut plurimum laboraverint, aut vigilarint, aut cor-
pora fuerint admodum biliosa, in quibus urinas absque con-
tento spectari, non esse malum, Galen. *in 1. de Crisib. cap. 13.*
testatum reliquit. Crassas vero absque sedimento in acutis
morbis lethales esse Galen. affirmavit. Malæ itidem sunt,
quæ cum paucò sedimento, aut crudo, minguntur. De qui-
bus Hippocr. *in 1. Epidem. b)* scribit: *Urinæ tenues & incoctæ &*
decolores, & pauca, aut crassitiem habentes, & parvam substi-
dentiam, nec probe subsidentes, sed crudo quodam & intempestivo
sedimento. Galen. *in 4. Aphorism. 69.* damnavit urinas crassas,
propter gravitatem sedimenti: & Auctor libri *de Urinis cap. 72.*
dixit, accidere aliquando, aut albus humor & crudus simul
excernatur cum urina, & in imo subsideat instar bonæ hypo-
stasis: & Galen. *in 2. lib. Prognost. dixit:* crudum sedimen-
tum copiosum, morbum a multitudine crudorum humorum fo-
veri, proinde reddi difficilem, indicare; crassum itidem, eadem
ratione *in 4. Aph. 69.* maxime damnavit: de hoc ipso Hippocr.
in 7. Aphorism. 31. ita habet. *Quibuscumque febricitantibus in*
urinis fiunt sedimina similia farinæ crassiori, longam aegritudinem
fore significant. Dictum est alias ex Galen. *in 1. de Crisibus*
cap. 12. hæc sedimenta crassa, farinæ scilicet crassiori similia,
quæ *Crimnodes* Græcis dicuntur, magnam sane colliquationem
præ-

Urinæ
crassæ
absque se-
dimento
lethales.

Farinæ
crassiori
similia se-
dimenta
habentes
malæ.

a) Lib. 1. Epid. Ægr. 2. p. 969, b) Pag. 940. sub. lit. G.

præmonstrare, & propterea in acutis morbis esse exitialia: &
Galen. *in comment. Aphor. 31.* de hisce sedimentis ita habet:
Liquet igitur & ex his exemplis, quod quicumque mingunt urinam
similem farinæ crassiori, si salvari debeant, tarde liberantur.
Quicumque vero exitialiter se habent, contingit eos quamcito in-
rire: & propterea has urinas exitiales facit, plurimosque ait
morte præripi, antequam aegritudo diutius protrahatur; & qui-
cunque ex ipsis fuere liberati, in omnibus in longum produ-
ctam fuisse aegritudinem: & merito sane; cum dispositio, in
qua talis urina mingitur, multam requireret coctionem. Hip-
pocr. *in 2. Progn. a) text. 28.* hæc sedimenta maxime damnavit.
Hoc sedimen habuerunt urinæ *Silem b)*, & illius, qui *in Deal-*
cis horto decubuit c), qui non nisi spatio dierum quadraginta fuit
servatus. Diximus itidem superius, sedimenta orobis similia,
squamosa, furfurosa, quæ Græcis *Oroboides, Petaloides & Pi-*
tyroides vocantur, quod ab eadem colliquatione fiant, ideo
in febribus acutis, ubi minime vitio renum, aut vesicæ fiant,
esse lethalia. Hæc omnia Hippoc. *in 2. Prognost. d) cap. 26.*
hisce verbis est complexus, dicens: *Si urinæ sedimentum refe-*
rat speciem farinæ crassioris, malum est; deterius his, si squamu-
larum institutione consistit: si vero tenue, & candidum admodum,
est, vitiosum est; furfureum vero, deterius est. Cognoscimus non
renum vitio fieri, ubi adsit febris acuta colliquans, nullum-
que læforum renum signum appareat. Sedimentum quoque
divulsum, quod cruditatem denotet, improbat, quo ap-
parente nunquam tuto salus prædici poterit: eodem modo in-
æquale, de quo Hippoc. *in 2. Prognost. c) text. 20.* *Si vero in-*
termittit, atque interdum pura mingitur, interdum subsidens can-
didum ac leve, morbus diuturnior, ac minus securus est. Sub-
rubrum improbat ab Hippoc. *f)* quod morbum diutinum
ostendat, etsi salutarem esse dixerit: Auctor vero libri *de Uri-*
nis ait, subrubrum sedimen defectum coctionis præmonstrare,
non tamen mortem. Verum quoniam omnis morbi longitudo
est

Orobis si-
milia se-
dimenta
habentes.

Sedimen-
tum di-
vulsum
habentes
malæ.

Subru-
brum.

a) Pag. 40. lin. 38. b) Lib. 1. Epid. Ægr. 2. pag. 969. c) Lib. 3. Epidem.
Ægr. 3. pag. 1066. d) Pag. 40. lin. 38. & seq. e) ibidem lin. 33.
f) Ibidem lin. 36.

est suspecta, ideo non carere videtur pravitate, & maxime in corporibus imbecillioribus, morbisque vehementioribus, quibus naturæ vires cito collabuntur, & sæpius nondum concocto morbo. Nigrum sedimentum est pessimum in acutis morbis, quod cum nigra urina Galen. affirmavit esse omnium pessimum; minus vero perniciosum suspensum, & adhuc minus nubeculam esse. Ex suspensis improbantur clara, quod delirium signent, quod in *virgine Larissæ a)* Hippocr. notavit, & Galen. *in comment.* dixit, casu delirium significasse, non per se: quatenus, inquam, sanguinem flatuosiorem denotaret; quoniam si nullus flatus insit sanguini, suspensiones ad imum vasis deferentur. Auctor *Prorrheticorum b)* suspensum sublime delirium portendere statuit, & eo magis, ut ait Gal. si una aurium sonitus adfuerit, atque si aliquis dolor coxæ, vel alterius partis inferioris, & a visceribus remotæ, occultatus fuerit. Nigrum quoque suspensum, divulsam, inæquale, malum esse, sed minus malum quam sedimentum, dicit Gal. *in lib. de Urinis cap. 17.* Nubeculam quoque nigram damnavit Hippocr. *in 2. lib. Progn. c)* text. 29. Pingue itidem supernatans malum esse ait *d)*, quod consumptionem significet. Ego sæpius nubeculam juxta superficiem urinæ, circuli modo evectam, atque elatam in iis, qui phrenitici obierunt, vidi. Proinde hanc in acutis turbulentisque febribus esse perniciosam cognovi. Quare ubi contenta, quæ secundum naturam se habent, fuerint ad superficiem urinæ multo spiritu evecta, pravum in capite, neque exiguum affectum prænuntiant. His addimus, urinas in non recordantibus & insciis ægrotis mictas, de quibus *in 1. Prorrhet. e)* hæc leguntur: *Urinæ excretio in non recordantibus, perniciofa.* Denotat namque, teste Galeno, perisse naturalium functionum intellectum. Hocque aut cerebro læso, ægrotis quippe delirantibus, fit, aut extincta naturali facultate. Unum restat admonendum, quippe urinas in multis exitiosissimis febribus mingi substantia, colore, atque contentis, recte valentium urinæ similes, hasque optimas ignaris

Nigrum.
Urinarum suspensa quam mala.

Suspensa in urinas clara quid præstigiunt.

Nigra, divulsa inæqualia mala. Pinguia.

Urinæ recte valentium quare sæpe exitiales.

a) Lib. 3, Epid Aegr. 12. pag. 1110. b) Lib. 1. text. 4. 32. 37.
c) Pag. 40. lin. 41. d) Ibid. lin. 52. e) Text. 29.

ris Medicis videri, Medicosque maxime decipere. Quæ tamen in iis mortem portendunt inevitabilem; quod nobis indicio sint, bilem, qua colorantur urinæ, aut cerebrum, aut aliquid aliud viscus invasisse, nihilque succorum noxiorum cum urinis excerni, quod summe exitiosum esse in phreniticis, ac vel etiam in pleuriticis, peripneumonicisque, Medici observant: nihil enim, ut proxime dicemus, in pleuriticis est perniciosius, quam in ipsis sputa non excerni, & quæ excernuntur, flavum colorem non habere permixtum.

C A P. XVI.

De prædictione ex sputis, & primo quid sit sputum, quas partes læsas denotet; differentiæ & causæ.

Et si quicquid per os non vomitione rejicitur, sputum Medici appellant, quippe, screatu, simplici spuitione, atque tussi; nihilominus illud sputum proprie magis dicunt, quod tussi excernitur, de quo, quod ad nostrum institutum maxime faciat, nimirum ad judicandam prognosin, in præsentia accuratius itidem scribemus. Hoc vero, quippe tussi excrementum est pituitosum mucosum, modo simplex exeat, minimeque aliis humoribus mixtum, quod ex cerebro in pulmones deitillavit. Aliquando tamen biliosa, aut purulenta mera rejiciuntur, quæ pessimarum passionum sunt effectus. Hæc inquam per tussim excreta, sputa, ut diximus, vocata nobis, Galen. auctore, indicia sunt affectionum tum pulmonum, tum thoracis, tum asperæ arteriæ, tum gutturis, atque, ut in summa dicam, respirationi subservientium instrumentorum omnium. Differunt vero inter se substantia, figura, colere, quantitate, simplicitate, & mistione, odore, sapore, screationis facilitate, atque allevatione, aut auctione doloris, atque tussis. Substantia enim tenuia sunt, crassa, viscida & visciditatis expertia. Figura plana, æqualia, rotunda, spumosa, cruenta ac purulenta. Colore alba, pallida, flava, rufa, rubra, viridia, livida, nigra & quædam versicolora.

Quas partes læsas denotat.

Sputorum differentia.

Quantitate vero multa, pauca, & nulla. Simplicitate, ac mixture, simplicia *mera* vocata, atque mista. Odore, ægreolentia, & quæ non male olent. Saporibus, insipida, dulcia, salia, amara, & acria. Facilitate excreationis, & difficultate, quæ facile tussi rejiciuntur, quæ difficulter, & quæ nullo modo. Quæ dolorem & tussim sedant, quæ augent: ac demum concocta, cruda, atque maligna.

Causæ. Horum omnium causæ sunt dignoscendæ, & primo tenuium liquidorum. Quæ (Galeno Auctore *in lib. sexto Epidemior:*) fiunt a calore debili cerebri, aquosam excrementum minime coctum facientis, quod neque in pulmonibus, defectu multi caloris, crassescit. Hoc ipsum in pleuriticis principium est coctionis statuit. Veluti crassum sputum perfectæ coctionis esse nota. Maturefcentia enim sputa e tenuibus, seu liquidis, crassescunt. Viscida mediocriter fiunt sputa, cum liquida percoquantur. Quæ vero valide viscida existunt, indicant intensum calorem, humidum resolventem, qua ratione pituita, calore eximio agitata, crassescit, atque lenta evadit. Hæc in pleuriticis & pulmonis pessima sunt; vix enim, quia tam firmiter partibus adhærescunt, projici possunt, sæpeque leves pulmonum arterias obstruendo suffocant. Quod *Antipatro* Medico Romano contigisse Galen. *in lib. 4. de affect. cap. 6.* memoriæ prodidit. In pleuriticis, pulmonis, ac vel etiam in aithmaticis, quod projici non possit, stertorem ac ebullitionem inducit, sæpeque suffocat, aut empyema facit. Dilutior vero pituita, expersentoris, debilis caloris, humidum tenue non absumentis, est nota. Plana & æqualia tum unius simplicisque essentiæ pituitam, tum æque calore agitatum denotant: contra inæqualia varieque figurata. Spumosa, diu spumam conservantia, quæ a pituitosa viscidaque substantia, caloreque multo agitante, fiunt; quod valde spumans merito Galen. *in lib. de totius morbi tempor.* damnavit. Fiunt vero etiam hæc sputa flatulento spiritu pituitæ, vel alio humore mixto, qualia ex pulmonibus, plurimo aëre excrementis permixto, fiunt. Qua ratione *Paulus* scribit e gutture spumofum, propter commercium respirationis, sæpius sputum rejici. In pleuriticis, & peripne-

neumoniacis non e flatu, sed collecto igneo calore, in partibus affectis, excrementa spumosa extulluntur. In quibus si sanguis spumofus appareat, pulmonis substantia læsa, uti docuit Galen. indicatur. Quinimo necessario sanguinis sputum spumofum, substantiam pulmonis ulceratam, *ex libro 5. Aphorismorum a)* Hippocr. denotare, constat. Rotunda vero, quæ tussi excernuntur, fieri ab humore crasso, & tenaci, in fibris pulmonis collecto, atque a calore insigni, Galen. *in lib. 6. Epidem.* tradidit. Addimus formam rotundam, quod glutinosus humor, in aspera arteria contentus, eandem cum illo formam acquirit; siquidem ipsa globosa est, & cavitate interiore in orbem circumducta. Hæcque in quibusdam, febre vacantibus, vidi, qui per valde longum temporis intervalum nihil mali pati videbantur, attamen isti omnes postea phthifici contabuerunt. Hæc Hippocr. *b)* delirium demonstrare docuit, forte ex caliditate, quam notant, caput replete, ut Galen. *in 4. de loc. affect. cap. 8.* expressit, at nunquam per se sola delirium posse prænuntiare. His sunt proxima, quæ grandinis granis similia spectantur: hæc ipsa Galen. in quodam vidit, qui, quin phthificus contabuerit, effugere non potuit. Cruenta autem fieri a sanguine exeunte, aut venis apertis, *Anastomofin* Græci dicunt; quod si ita effluat, nullus dolor aderit, nulla inflammatio, nulla febris, estque sanguis aquosus & tenuis, multus ex magnis, paucus ex paucis promanans venis; aut erosus, (*Diabrosin* & *Anabrosin* appellant) quem affectum notant, tussis molesta absque causa manifesta, sanguis principio paucus, & non nisi per intervalla exiens, aliquando copiosus, ubi insignis fuerit erosio, & magnorum vasorum præcedunt destillationes; aut demum venis itidem ruptis, quem etiam affectum vocant *Perivixim*. Cujus notæ sunt, dolor, & præsertim, si ex thorace & ex pulmone, juxta membranam, sanguis copiosus, causæ ruptionis antegressæ, veluti est humorum abundantia, vehemens motus, clamor, casus, ictus & alia similia. Itaque sputa cruenta

V v v 3

a) Aphor. 13. b) Lib. 6. Epid. Sect. 3. text. 27. & Sect. 6. text. 21.

ta fiunt a sanguine, ut dictum est, aut venis apertis, aut exesis, aut denique ruptis. In pleuriticis vero hæc sputa rejiciuntur, cum natura præfertim materiam aggreditur; hanc etenim paulatim attenuat, proinde laxatis viis, ex quibus vapor exhalat, tenuior pars, & vicina vapori, per raritatem pororum elabitur in interna & vicina spatia, ex quibus, tussi sublata, & sputo excluso, initium coctionis præmonstratur: sunt vero pituitæ mista; proinde has mitissimas pleuritides, Galen. in 6. Epidem. comment. 3. esse statuit. Valde cruenta vero sputa in iis Auctor Coac. prælag. a) in 5. prælag. sect. 2. text. 33. maxime damnavit, quod veluti sincerus sanguis exeat, atque aliud vitium denotet; aut enim vasorum quorundam διαβρωσις, a bile acri, & erodente, quæ sanguinem attenuat, & venas aperit, significatur; aut πίεσις, id est ruptura a vehementiori thoracis compressione, quæ nihil ex phlegmone foras excludere poterat. Purulenta vero sputa a sanguinis sputo phthisin indicare futuram, Hippocr. in lib. 7. Aphorism. 15. tradidit: at in pleuriticis, & peripneumoniacis suppurationem, & empyema, a qua tabes: cum enim materia quatuordecim diebus non repurgatur, aut ægrotos suffocando interimit, aut putrescit magis, & in pus convertitur: cujus signa sunt horror, vel de novo, aut auctior, febris vehementior, & gravitas, seu pondus; de hoc Hippocr. in 2. lib. Aphor. 47. ita habet: *Circa puris generationem dolores ac febres contingunt, magis quam ubi jam est genitum.* Sed de purulentis sputis posterius etiam nos accuratius. Nunc ad varios sputorum colores. Alba itaque cernuntur sputa, ubi id, quod excernitur, est pituitosum, aut purulentum. In morbis pituitosis utilia sunt, in biliosis vero cum inutilia, tum mali indicii; quod nihil de materia, pleuritim faciente, educi præmonstrant: de albis ex pure nuperime sermo est habitus. Flava vero, pallida, nigra, e bile flava, pallida, ac nigra resudante fieri, Galen. in lib. 6. Epidem. comment. 4. text. 4. notavit. Quos sputorum colores hisce verbis in lib. 2. de loc. affect. cap. 9. est complexus; scribit enim cap. 9. *Quippe jam ostendimus omnem inflammationem*

a) Text. 390.

ex affluente fieri sanguine. Quapropter si biliosus fuerit sanguis, flavum aut pallidum erit sputum; si pituitosus & spumans, candidum; si melancholicus, aut nigrum, aut lividum; si nihil bonum sanguinem infecerit, rubrum. Quin etiam in pleuritide sæpe numero magis biliosum, in peripneumonia vero magis pituitosum. Verficolora multorum affectuum (Galen. auctore) sunt indicia, proinde morbum difficilem præmonstrant. Multa, multitudinem humorum, quæ si facile excernantur, sintque alba, crassa, concoctum esse phlegmonem, ac superatum; si vero purulenta, & in ipsis pus sit album, leve, æquale, non fœtens, denotant, phlegmonem suppuratum per puris excretionem finitum iri; si biliosa, viridia, livida, nigra, morbum crudissimum & valde malignum, & vix a natura debellandum. Pauca, etsi concocta, non pro ratione morbi, inutilia sunt: quo merito in peripneumonia ab ipsis timendum, Auctor Coac. prælagiorum a) nos docuit. Qualia fuere in uxore Euxenii ab Hippocr. in 7. Epidem. b) text. 46. observata. Nihil vero excerni in pleuriticis ac pulmoniacis, summe est periculosum, ubi potissimum non principio morbi, sed postea quoque sputum omnino non appareat. Nihil omnino exspuere idem in pleuriticis significare, quod in aliis febribus urinæ aquosæ, quippe summam morbi cruditatem, Galen. in 1. libro de Crisibus cap. 18. docuit. Quo inflammationem seu phlegmonem, concoctum difficilem, ac diuturnam præmonstrari in primo Aphor. 12. meminit: & in libro de constitut. art. medend. cap. 16. ait, nihil exspuere esse perniciosum; partim quod significet fluxionem phlegmone quasi devinctam teneri, partim vero, quia ea unica universa interius contenta corrumpantur. Hinc Auctor Coacorum prælagiorum c) liccas pleuritides, in quibus nihil exspuitur, merito fecit periculosissimas; & Galen. in lib. 2. de Crisib. cap. 10. ait: *Nam cum passio exquisita angusta fuerit, & veluti alligans in seipsum universum fluxum cobibuerit, tunc facit morbos lethales, qui ἀνίψοι, id est, sine sputo nominantur:* & in lib. de totius morbi tempor. cap. 16. nihil

Verficolora. Multa.

Biliosa, virida, livida, nigra.

Sputa pauca quid notant.

Nulla in pleuriti quid notant.

a) Text. 416. b) Pag. 1224, text. 58. c) Text. 381.

hil omnino exspuere cum ingenti dolore & spirandi difficultate, esse exitiale, statuit. Non minus malum esse, sputum, in iisdem malis, citra rationem, suppressi, Galen. itidem in *lib. de Constit. Art. Med.* notavit; hoc fieri, aut propter humoris lentorem, & crassitudinem, aut membranæ pulmonem continentis laxitatem, aut denique propter facultatis in ægro debilitatem, in 2. *Prognost.* Galen. expressit. De his Auctor *Prorrheticorum a) in 3. lib. comment. 6. text. 5. Lateris dolor ex sputis biliosis si absque ratione evanuerit, in favorem aguntur.* Galen. *in comm.* ait: *hoc non perpetuo fieri, sed tantummodo, cum biliosi humoris ad caput ipsum fuerit transitus.* In tabidis & suppuratis nihil pejus, quam sputi suppressi; in his phthisin, aut mortem, atque in illis exitium significat. Galen. *in lib. 7. Aphorif. 16.* ait, tamdiu tabidos extenuatos vivere, quamdiu per tussim pulmonem expurgare possint, atque ubi intus pus remanet, ob respirationis obstructas vias, subito ægros suffocari; quod Hipp. *in 7. Aphor. 16.* ita expressit: *A puris sputo phthisis, cum vero sputum retinetur, moriuntur.* Excretio itidem, quæ non repurgatur, nec projicit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture, multitudinem & lentorem, atque facultatis imbecillitatem præmonstrat; sed de hoc postea accuratius scribemus. In pleuriticis, peripneumonicis, empyis, atque tabidis, facile ægrotos ac cito exspuere, optimum est, ut docuit Galen. *in lib. de Const. Art. Medend.* In pleuriticis, & peripneumonicis, naturam cepisse concoquere, sputaque prava qualitate carere, nobis ostenditur; in suppuratis speratur pus posse ita repurgari, ut ad tabem ægroti non abducantur. De iis sputis Hippocrat. *in 2. prognost. b) text. 43.* dixit: *Scretio in omni dolore, qui affligit circa pulmonem & costas, cito promteque screëter, necesse est.* Hoc enim ostendit cum vitalis facultatis robur, tum animalis in cerebro, & musculos, qui naturæ inserviunt, in efflacione neque ductus obstructione, aut pressu impediri, neque materiam, aut ita lentam ex partibus eximi, aut ita crassam,

vel

a) Lib. 1, text. 97. b) Pag. 41. lin. 13.

vel tenuem, ut rursus attolli non possit. Sincera vero sputa, mera quoque vocata, pituitosis exceptis, fiunt, teste Galeno *in libro de Humoribus*, quæ nulli aquosæ humiditati sunt permixta, ubi præsertim calor flammeus omnem humiditatem consumpserit; quo fit, ut intus incendium caloris esse denotent, atque morbum difficillimum, quod illa sputa sint maligna, vixque rejici queant. Hippocr. *in 2. Prognost. a) text. flava sincera* damnavit, sed omnium maxime *nigra*. Contra mixta aquoso humido apparent, ubi hoc ipsum haud calore febrili absumentur, aut plurimum pituitosi humoris abundaverit. Mixta quoque apparent aliis humoribus, quæ varia vocari diximus, atque his multo pejora; quippe quod multiplicem affectum significant. Fœtida itidem, quod graviter olent, insignem humoris facientis putredinem denotant. Qua ratione Galen. *in libro de totius morbi temporibus cap. 6.* sputum impense fœtidum in pleuriticis, & peripneumonicis maxime damnavit, & Hippoc. *b)* ad mortem deducere ait suppuratos. Insipida sputa cruda pituita facit; concocta dulcia, itemque cruenta, & pituita sanguini permixta. Salsa redditur pituita, cum a calore nimium agitata & assata, tum, ut Arabibus visum est, aut retorridis vaporibus, aut biliosis humoribus mixta. Acrisia sunt & amara ex flava, ruffa, & æruginosa bile: acida ex humore melancholico. Quæ dolorem levant, optima censentur, quod probam notent humorum vacuationem, juxta illud Hippocr. *c)* *si qualia purgari oportet, purgantur, confert.* Qua ratione Hippocr. *in Aphorif. d)* dixit: *somnus delirium solvens, bonum.* Contra malum. Idemque in doloribus lateris, ac pulmonum fit, & ubi sputa dolores non allevant, inutilia habentur, pejoraque, ipsum dolorem auferentia. Hæc si cum dolore pravam etiam qualitatem habeant, mortem; illa quippe per seipsa non prava, tamen dolorem non allevant, a suppurationem præmonstrant. De his Hippocr. *in 2. Prognost. e) text. 52.* *Quicumque autem dolores ex his sedibus non desinunt,*

XXX

neque

Insipida
unde sal-
sa.Acrisia &
amara do-
lorem le-
vantia.Dolorem
non alle-
vantia.

a) Pag. 41. lin. 19. & seq. b) Coac. pref. text. 406. 409. c) Lib. 1. Aphor. 25;

d) Lib. 2. Aphor. 2. e) Pag. 41. lin. 35.

neque fereationum purgationibus, neque ventris subductionibus, neque venæ incisionibus, & medicamentis, & victus rationibus, in suppurationem verti, sciendum est. De illis quippe dolorem non sedantibus a): Omnes autem exfereationes malæ sunt, quæ non sedant dolorem; pessimæ vero nigrae, ut descriptum est; quæ vero sedant dolorem, meliores sunt. Eodem quoque modo sputa, quæ tussim sedant, optima sunt; quoniam humorem, inflammationem atque tussim facientem, commode purgari significant: contra, quæ multam tussim concitant; namque aut vitio materiæ, quæ cunctatur in pulmonibus, aut instrumentorum, aut facultatis infirmitate, ipse humor, admodum crassus, magna difficultate attollitur, & in angustiis quibusdam sic intercluditur, ut quosdam suffocet; & admodum viscidus a partibus, quibus adhærescit, eximi non potest, ac sæpe sublatus intra pulmonis fistulas, glutinis modo hærens, detinetur; tenuis denique, circa spiritum distuens, ægre exspuitur. Atque hisce omnibus multa tussis excitatur, quam tollunt, atque compefcunt, quæ moderate crassa, non admodum viscida, neque tenuia. Hippocr. propterea sputa tussim multam concitantia in *Prognosticis b)* maxime damnavit. Concocta demum sunt sputa in pleuriticis ac peripneumonicis, alba, levia non admodum, ut Galen. in 2. *Progn. text. 45.* docet, tenuia, vel crassa, quæque facile exspuunt, æqualisque consistentiæ. Hæc sunt natura vincente morbum. In suppurationis vero, *Hippocrate Auctore c)*, quod est, album, purum atque fœtoris expers. In *Prognosticis d)* quoque sputum, cui fit permixta flava bilis, maxime in pleuriticis commendavit, utpote quod denotat, plurimum materiæ facientis inflammationem recte purgari. Contra tenue, aut nimis crassum, vel viscidum, vel tenue, crudum est, nondum naturam quicquam concoxisse explicans. Maligna vero sunt, sincera flava, ruffa, viridia, livida, nigra, versicolora, impenfè fœrida, dolorem augescencia atque tussim, cum difficillima respiratione. Atque hæc de diversorum sputorum causis: nunc ad sputa salutaria, quæ speciatim salutem denotant, descendimus.

CAP.

a) P. 41. lin. 33. b) Ibid. lin. 18. c) Progn. p. 42. lin. 45. d) P. 41. lin. 15.

CAP. XVII.

De sputis bonis, salutem prædicentibus.

De bonis sputis, salutem denotantibus, agentes, primo hæc qualia in & absque febre, tussim, respiratione difficili, aut dolore vexatis, spectari debeant, dicemus: secundo in pleuriticis, & peripneumonicis: atque tertio in suppurationis. Itaque in affectibus thoracis, absque inflammatione & febre, optima sunt sputa alba, levia, æqualia, modice crassa, parum viscida, æqualia, nullo colore pravo infecta, quippe flavo, aut pallido, aut ruffo, aut viridi, aut livido, aut nigro. Quemadmodum colore tincta, & præsertim flavo, Galen. in *lib. 4. de loc. affect. cap. 8.* maxime damnavit, de quibus in sequenti capite nos accuratius. Bona itidem sunt, quæ facile excernuntur, absque multa tussim, & quæ & ipsam, & difficilem respirationem sedant. In pleuriticis vero, & peripneumonicis sputa salutaria existunt, quæ recte valentium non dissimilia apparent, teste Galeno in *primo libro de Crisibus cap. 7.* neque enim fieri potest, ut pectoris pulmonumque partibus maxime læsis, sputa recte valentium similia excernantur, sed quinimo ipsa dissimilia fieri, est necessarium. At quæ similia sunt recte valentium sputis, non nisi in statu morbi exfereantur, quo tempore morbus perfecte est concoctus. Hinc Galen. in 1. *Aphor. 12.* dixit, sputa concocta esse alba, levia, æqualia, non admodum vel tenuia, vel crassa, quæque prompte facileque excernuntur. Et idem in *lib. 6. Epidem. text. 44.* dixit, in pleuriticis, & in Peripneumonicis, in principio ægrotos, si salutari morbo laborent, aliquid exspuere, atque hoc coctionis principium propterea indicare, quod si tenue exspuant, mediocrem concoctionem, & crassam, perfectam; & in 1. *Aphorism.* ait: in iis affectibus ægrotos nihil exspuere, morbum significare crudissimum; coctionis principium, aliquid exspuere, tenue tamen; quod ubi crassius evaserit, majorem coctionem; & ubi crassum, ut dictum est,

Sputa
quænam
bona.In Pleuri-
ticis &
Peripneu-
monicis.

XXX 2

al-

album, leve, æquale, facile excreatur, perfectam coctionem præmonstrare. Quare optimum erit sputum album, uti dictum est, leve, æquale, facile eductu. Cujusmodi in *Anaxione* Hippocr. a) vidit die vigesima septima. Quod forte non videtur omnino verum, si Hipp. in 7. libro *Prognost.* b) text. 50. verum scripsit, dicens: *Permista appareat flava bilis admodum screationi oportet: & paulo post c): Sreatio flava non multo permista sanguine, in pulmonis morbo, si in initio excernatur, salutaris admodum est.* Qua etiam ratione auctor *Coacor. præfagior.* d) scripsit, in *doloribus pleuriticorum* utile esse, sputum colorari, & e) in *omni pleuritide & peripneumonia* optimum esse, sputum facile citoque excerni, *mistum flavo sputo*: ex quo non modo sputa alba, bona erunt, sed flava, cruenta, pallidaque excreationi permista. Hoc quidem verissimum est, attamen non in statu, sed in principio vel in augmento; quod nulla alia ratione fit, quam quod hæc sputa inflammationem ex bile flava, ac sanguine fieri præmonstrent, quæ ceteris aliis, ex aliis humoribus concitatis, minus periculosa, ut Galen. ostendit, existit, atque etiam, quoniam humoris, inflammationem facientis, aliquid evacuari denotent. Hæc itaque sputa in principio, & in augmento morbi educta, haud erunt inutilia. Quæ si tardius, ut ait Hippocr. f) talia excernantur, minus tuta existunt; quia & morbum tardius coquendum denotant, & longitudinem morbi, nunquam periculo vacantem, præfagiunt. Non sunt tamen lethalia, sed longum modo morbum præmonstrantia, non inutilia, uti dictum est, quod aliquid humoris, facientis inflammationem, purgari significant, atque etiam inflammationem non esse malignam, sed faciliorem, ac securiorem, quam quæ ex aliis fiunt humoribus. Quo fit, ut neque viridia, neque nigra, neque versicolora, bona sint: siquidem a pravioribus succis inflammationem esse concitatam notent, ac proinde flavis & cruentis viridia, & nigra sputa sint praviora. Bona itidem sunt

a) Lib. 3. Epid. Aegr. 8. p. 1104. b) Pag. 41. lin 15. c) Ibid lin. 29.

d) Text. 386. e) Text. 390. f) Coac. Præfag. text 385 & 390.

sunt sputa, si, præter nuper dictas notas, hoc etiam habuerint, ut facile prompteque educantur. Quod Hippocr. in 2. *Prognosticorum* a) text. 45. ita meminit: *Sreatio in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonem & costas, cito prompteque scretur, necesse est; cito vero expuitur, si intra tertium diem aut quartum appareat, quod si bonum sit, morbum cum brevem tum salutarem ostendit, teste Galen. libro Aphorismorum: tum in 1. lib. de Crisibus comment. 3. text. 18. tum. in 6. Epidemiorum comment. 3. text. 79. Multum vero & concoctum in die decretorio, optimum est, atque unum ex judicatoriis judicantibus dicitur, quod si dolorem tollat, tussim, atque febrem, alio opus non habebit signo, ut optimum ac criticum sputum judicetur. De *Anaxione Epidemiorum* b), text. 95. ait: *Decimo septimo capit pauca concocta excernere, levatus est. Vigesimo septimo rediit febris, tussit, multa excrevit concocta, in urina multa subsidebant alba, desit sitire, dormivit.* Addamus optima itidem esse, una cum alia bona vacuatione conspecta. In suppuratis eodem modo ex Hippocrate in libro secundo *Prognosticorum* c), sputum optimum est, album, leve, concolor, vacans pituita, absque labore & valida tussi eductum. Sed addimus copiosum, quod febrem, sitim, tussim, atque malam respirationem tollat: sed de his paulo post accuratius agemus. Nunc transeamus ad sputa exitialia.*

In suppuratis.

C A P. XVIII.

De malis sputis, exitium prædicentibus.

Nunc sputa mala, exitium præfagientia in iis, qui nullo morbo laborant, recensemus, a pituitosis exordientes. Quorum quæ diu ex capite in pulmonem destillant, substantia admodum tenui, vel crassa, viscida, copiosa, figura rotunda, sapore falso aut acri, maxime suspecta esse solent. Admodum tenuia tussim molestissimam concitant, & crassa, ob-

Sputa pituitosa mala.

Xxx 3

stru-

a) Pag. 4. lin. 13. b) Lib. 3. Aegr. 8. p. 1104. c) Pag. 42. lin 49.

struendo vias respirationis, suffocationis periculum inducunt, idem & viscida, diu pulmonis branchiis adhærendo. Quæ, si falsa aut acria sint, arterias exedendo ad cruentum sputum viam parant, & ab eo ad pus, atque tandem ad phthisin. Rotunda sputa, quæ a tenaci crassaque pituita, & a multo calore fieri ostendimus, perpetuo homines ad phthisin maxime suspectos reddunt. Galen. in 6. Epidem. scribit, hæc in febre etiam vacantes vidisse, qui etsi per valde longum temporis intervallum quicquam mali pati non videbantur, tamen istos omnes phthisicos contabuisse; & in 4. lib. de loc. affect. cap. 8. quædam sputa grandinis granis similia se vidisse scripsit, qui, quin phthisicus fieret, effugere non potuit. Biliosa quoque sputa maxime in suspectis ad phthisin a Galeno damnantur. Hæc vero colore aut flavo, aut pallido, aut ruffo, & sapore, aut acri, aut amaro, nobis innotescunt. Coloribus iis hæc manifeste deprehendimus, quod hi colores, præsertimque flavus, & pallidus bilem amaram, teste Galeno in lib. 2. de locis affectis cap. 10. denotent. Saporibus non ita certe: siquidem ob permixtam pituitam saporibus iis hebescant, & obscurantur. Unde Medici, alioquin eruditissimi, aliquando decipiuntur, quod biliosum humorem intus in pulmone delitescentem non agnoscant, quod sputa, etsi flava, vel pallida, vel ruffa appareant, minime acria vel amara observent. In quibus tamen exesis pulmonibus cruenta sputa, vel purulenta, postea redduntur, atque inde tabes. De his Galen. in lib. 4. de locis affect. ita habet: *Quidam humorem repente exspuit liquida bile in colore perquam similem, medium videlicet inter flavum ac pallidum, at nulla acredine infectum, atque ita quotidie majorem ejus quantitatem exspuit, deinde levi suborta febricula tabescere incipit adeo, ut purulento screaret, postea tractu temporis, quatuor videlicet mensium, exiguum cum pure cruorem rejecit, atque sic aucta febre magis consumebatur, ac iterum atque iterum pus exspuebat, adeo, ut magnam sputi quantitatem redderet, quocirca magis incremente febre, ac resolutis viribus, eorum, qui tabe marcescunt, exemplo, mortem obiit. Deinde alium vidi eodem fere modo sex mensibus, ac alium quoque diutius laborantem, igitur qui*

Biliosa,

qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessime affici visus est, alterum vero quum conspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, presenti medicamento succurrere tentavimus, ac multo magis etiam tertio. At quamvis multo negotio utrumque liberare conaremur, nihilominus neque horum ullus, neque alius post eos, servari potuit. Quum enim morti jam proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdam partes exspuebant. Ceterum mirum est, quamobrem, cum hæc ipsa sputa nullam acridinem habeant, vel amarorem, possint pulmones inficere? Sed adhuc magis mirum videtur, cur fit, quod apparentibus sputis pituitosis, omni sapore acri, amaro & salso omnino vacantibus, pulmones inficiantur? Hoc vero fit, aut quod omnis biliosus humor acris intus delitescat in pulmones, ipsorumque branchiis adhærescens, ipsos exedat, aut quod ipsa pituita putrescendo acrimoniam acquirat, qua exedit, ac putrefacit pulmones. Qua ratione fortasse & aer phthisico contagio infectus, quippe summe acris redditus, pulmones eorum, qui in eo habitant, inficit. Cur vero fit, quod sputis flavis aut pallidis apparentibus, acri, amaro ac salso sapore vacantibus, homines ad tabem ducantur? Hoc vero fit, quod pituitosi humoris mixture in ipsis sapor facilius, quam color occultetur, & acerrimus summeque putridus humor, in pulmones destillatus, eos exedat; vel dicetur, iisdem sputis flavis aut pallidis conspectis, vobis significari intus in pulmones collectum esse multum humorem biliosum, quo pulmones putrefiunt, exeduntur, atque homines ad tabem provehantur. Nigra quoque ac melancholica sputa, pessima esse, vel ex eo cognoscitur, quod Galen. in lib. de Constit. Art. Med. cap. 16. scripserit, perniciosissimum esse melancholicum humorem præpollentem; tum quod & præditus ipse sit moribus pessimis, & maxime erodat, concoquaturque ægre, nec facile expurgetur; tum quod plurimæ sit caliditatis index, a qua assatus & genitus est. Ab iis sputis non raro cruenta succedunt, plus in recte valentibus, quam in pleuriticis timenda. Quod Hipp. intelligens in 4. Aph. 25. dixit: *Sanguis quidem supra qualiscunque, malum.* In iis sanguis tussi rejectus perpetuo timendus, etsi

Pulmones inficiencia, & unde.

Nigra & melancholica,

etsi non perpetuo ipsum exitium sequatur; cum præsertim ex capite destillat, in faucesque irruens, tussi excernatur: quomodo ego post quartanam febrem sanguinem copiosissimum tussi rejeci, quæ excretio fuit crisis, me ab ea febre liberans. Ceterum, ubicunque non ex capite destillans, sed e pectore & pulmonibus promanat, phthoes periculum inducit, etsi Gal. in lib. 5. Meth. Med. scripserit: *Matronam Romanam, & Juvenem a sputo sanguinis, atque alios omnes, qui primo se die ei curandos permiserunt, sanitati restituisse, &c. verum quotquot post aliquot dies tandem, vel dum phlegmone eos sic occupavit, ut urinam febricitantis instar jam haberent, horum nullum in totum fuisse persanatum.* Quare merito dixit Hippoc. in 7. Aphor. 15. *Asanguinis sputo puris sputum, malum;* & Gal. Aph. 7. ait, non omne sanguinis sputum esse malignum, sed illud, quod pus subsecutum est. Hoc enim phthoes accersitur. Quod merito Hipp. expressit a) dicens: *Apuris sputo phthisis.* Quare cruenta sputa e pectore ac pulmonibus educta, a quibus pus subsequatur, exitialia esse, nobis liquido conitabit. Addimus, perpetuo inutilia esse, ac malum portendere, qualiacumque copiosius excreta quicquam ægrotos non juvant, nec dolorem, nec tussim, nec respirationem difficilem allevantia: atque hæc in iis sputa exitialia erunt. In pleuriticis autem & peripneumoniacis, admodum tenuia post principium, aut admodum crassa, aut viscida, aut spumosa, aut rotunda, multa, non juvantia, pauca, & nihil exspuere, & sputa evanescere ac supprimi, & frequentia, alba, flava, pallida, ruffa, viridia, æruginosa, porracea, fulva, livida, nigra, varia, foetida, syncera, ægerrime educta, cum itertore quippe in gutture ferventia, tussim, dolorem, malam respirationem non sedantia; atque omnium exitialissima, prava, quæ tussim, dolorem & malam respirationem, & febrem concitant, atque augment. Admodum tenuia, crassa & viscida, quod satis crudum morbum notent, si principio fiant, haud inutilia censentur, quod tractu temporis concoqui possint; sed postea, quippe post multos dies, apparentia, & si nihil coquant, pessima

Quæ non juvant.

Quænam in pleuriticis & peripneumoniacis mala.

Admodum tenuia, crassa, & viscida.

a) Lib. 7. Aphor. 16.

pessima existunt; admodum vero spumantia eodem modo damnantur, potissimumque syncera, biliosa, ruffa, viridia, livida atque nigra. Hæc enim fieri a calore immodico, aut urente, aut colliquante, alias ostendimus. Albicantia vero non ita periculosa sunt, & a flatu pituita agitata spumescunt. Quæ ratione e pulmonibus educta pituita ex plurimo aëre spumescit. Plerumque in peripneumoniacis sanguis spumofus exspuitur. Auctor Coacor. præsagiorum a) in 5. sec. 2. text. 67. ait: *spumofum sanguinem in dolore dextri hypochondrii ab hepate manantem exspui, lethalem esse.* Rotunda itidem sputa maxime damnantur, quod intus magnum calorem, quo humor siccat, adesse denotent; quo fortasse caput replente, delirium plane significasse, Hippocr. in 6. Epidem. b) voluit. Hæc in lateris morbo Auctor Coac. præsag. c) perniciem significare voluit. Hippocr. rectius in Prognost. d) dixit: *Sputa rotunda, candida, in pleuriticis esse inutilia.* Multa quoque sputa mala multum periculi minantur, si præsertim in die judicatorio appareant, nihilque ægros juvent. Sunt enim ex judicatoriis non judicantibus. Pauca itidem non minus damnantur, quod non sufficiant ad purgandum humorem, facientem phlegmonem, omniumque maxime, quæ & cruda sunt, & magno labore excernuntur. De his Hipp. in 1. Epidem. e) *Tussiebant, ac pauca cocta coacta paulatim vix exserebant. Quos vero violentissime urgebant, bis minime concocta erant, sed perpetuo cruda spuebant.* In pleuriticis nihil minus mali portendit nihil exspuere; diximus enim crudissimum morbum significare: nam, ut scribit Galen. in secundo de Crisibus cap. 10. cum passio exquisita angusta fuerit, ac veluti alligans in seipsa universum fluxum cohibuerit, tunc facit morbos lethales, qui *aptystoi*, id est, sine sputo nominantur; & in lib. de Constit. Artis Med. ait, nihil omnium exspuere perniciosissimum esse, partim quod significet, fluxionem in phlegmone quasi devinctam retineri, partim vero, quia ea universa, interius contenta,

Albicantia.

Multa.

Pauca.

a) Text. 415. b) Sect. 3. text. 27. & Sect. 6. text. 21. c) Text. 319. d) Pag. 41. lin. 20. e) Sect. 1. p. 490. sub lit. G.

ta, corrumpetur. Huncque morbum concoctu difficilem, & diuturnam fore eam inflammationem, præmonstrare, Galen. *in 1. in Aphorif.* 10. ostendit. Qua ratione Auctor *Coacorum præfagiorum a)* dixit, siccas pleuritides, in quibus nihil exspuitur, esse periculosissimas. In iisdem vero biliosum sputum, quod inceperat, evanescere absque ratione, delirium portendere, Auctor *Prorrheticorum b)* expressit; & supprimi, proximum exitum denotare, Galen. *in lib. de const. art. med. cap. 16.* memoriæ mandavit. At phthificos, ait Hippocr. *c)*, eo usque vivere, quoad exspuant, atque ubi sputum retinetur, mori. Frequens sputum, at non tussi excretum, cum alio signo phrenitico, phrenitim notare *in 1. Prorrhetic. text. 6.* notatum est; & paulo post *d)* hic Auctor in phreniticis frequentem creatum maxime damnavit; & merito sane, quod, ut Galen. expressit, cerebri male affecti, id est repleti, sit indicium: & postea *e)* hunc ipsum frequentem creatum cum refrigeratione, nigram vomitionem (quod est signum perniciosissimum) prænunciare. Alba quoque, pituitosa, inutilia in morbis biliosis sunt, quod Hippocr. *in 2. Prognost. f)* 46. ita expressit. *Candida vero, glutinosa ac rotunda, inutilia:* & merito sane, cum nihil humoris inflammationem facientis purgari, sit indicium. Quod sane in biliosis inflammationibus satis est perniciosum. Abhinc plures annos *Bassani & Morostice,* pleuritides pestilentes, quæ quatuor & ad plus 7. diebus homines jugulabant, grassatæ sunt, in quibus, quæ per sputum excernebantur, erant pituitosa, alba. Quibus sane sputis quidam Medicus, parum tamen in Galeni doctrina versatus, perpetuo bene de iis sperabat. Qui facile decipiebatur, ignarus hæc sputa alba pituitosa indicio nobis fuisse, nihil humoris facientis inflammationem purgari, propterea & morbum crudissimum, & summe perniciosum præmonstrari. Quod Hipp. *in uxore Euxenii g)* pleuritica, quæ eo morbo obiit, observavit; ea enim per sputum pauca candida, tenuiaque exspuit. Flava & pallida, nec non & cruenta, non admodum sputo per-

a) Text. 381. b) Lib. 1. text. 97. c) Lib. 7. Aphor. 16. d) Text. 12. e) Text. 31. f) Pag. 41. lin. 20. g) Lib. 7. Epid. p. 1224. text. 58.

missa, post principium si excerni incipiant, morbum concoctu difficilem, longum, atque hac de causa periculo minime vacantem, significant. Contra, quæ in principio apparent: morbum enim, solutu facilem, præmonstrare superius ostendimus. De his Hipp. *in 2. Prognost. a)* ita habet. *Si enim multo post ab initio doloris creatio flava, aut ruffa, deterior.* Quam paulo post *b)* expressit. *Septimo die tardiusve apparentem, minus tutum morbum præmonstrare.* Idem præfagiunt, pallida, ruffa, viridia, fulva, livida atque nigra. Viridia, æruginosa, magnum caloris incendium, copiamque æruginosæ bilis, præmonstrant. Hipp. *in Prognost. c)* excreationem vehementer viridem maxime damnavit; & Galen. *in lib. de tot. morbi temporibus,* sputum vehementer fulvum, summe perniciosum facit. Periculosius est lividum, quod aut a modica atra bile, aut a caloris extinctione fiat. Quod merito Auctor *Coacorum præfagiorum d)* initio morbi conspectum maxime damnandum credidit. Nigrum omnium est perniciosissimum, cujus causam diximus esse ex Galen. *1. de Crisibus,* aut vehementem perassationem, aut refrigerationem, quippe extincto calore nativo. Merito itaque dixit Galen. magnum morbum significare; & *in 1. de Crisibus* mortem significare; & Auctor *Coac. præfagiorum e)* dixit, *eos, qui nigra rejiciunt, perniciose se habere.* Hippocr. *in lib. de morbis f)* text. 45. ait, eos, qui cum saliva grumos nigros sanguinis ruffi rejiciunt, septimo die mori. Non minus mala esse videntur colore varia, quod multiplices affectus subesse denotent. Quare Hippocr. hæc sputa simul cum dolore acuto exitialia esse voluit. Syncera vero perpetuo damnantur; nam bona, ait, sputa permitta esse; contra mala, omnium maxime meraca, quod fiant omni humido seroso a calore consumto: flava itaque, sincera, ruffa, æruginosa, fulvida, livida, atque omnium maxime nigra, meraca, prava exsistunt; ut Hippocr. *in 2. Prognostic. g)* nobis tradidit. Hæc enim desperatæ salutis mor-

Flava & pallida.

Pallida, ruffa, viridia, fulva, livida atque nigra.

Nigra.

Colore varia.

Sincera.

Y y y 2

a) Pag. 41. lin. 16. b) Ibid. lin. 32. c) Ibid. lin. 21. d) Text. 390. e) Text. 390. & 407. f) Lib. 3. lin. 35. & seq. p. 492. g) Pag. 41. lin. 15. & seq.

Fœtida. morbum præmonstrant. Fœtida etiam perpetuo in acutis morbis damnantur; quod præexcellens putredinis nobis sint argumentum. Graveolentiam in sputis distinctim tabidos a non tabidis notare, Hippocr. in *Aphorism. a*) meminit, atque in ipsis istud esse lethale. Mala quoque diximus esse, quæ difficillime excrescantur. Quæ difficulter excrescantur. Quod Hippocr. in 2. *Epid. b*) in multis vidit, de quibus dixit: *Tussiebant, & pauca cocta paulatim vix excrescebant.* Quæ itidem fervent in gutture, cerchnonque & stertorem inducunt, non minus prava existunt. De his Hippocr. in 2. *Prognost. c*) text. 48. *Mala etiam excrescatio, quæ non expurgatur, nec projicit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture.* Non minus mala sunt, quæ nedum tussim tollunt, sed quinimo ipsam concitant, & augent, ut docet Hippocr. in 1. *Prognost. d*) text. 52. Qui non minus ibidem *e*) damnavit sputa, quæ dolorem non sedant. Non tamen hæc sufficienter nobis ad prædictionem, nisi alia, ut docet Galen. accuratius spectemus. Eodem itidem modo mala sunt, quæ neque malam respirationem, neque tussim, neque febrem, etfi multa sunt, tollunt; quæque vero in aliquo decretoriorum dierum erumpunt, ac ab ipsis ægroti in deterius abeunt, cum signo aliquo pravo, lethalia profecto existunt. Atque hæc sunt sputa in pleuriticis ac peripneumonicis damnanda. Nunc eadem in suppuratis consideremus.

CAP. XIX.

De prædictione in suppuratis.

Quicumque pus obtinent, ait Galen. in 2. *Prognostic. in text. 60.* intus in corpore universo, sive contentum habeant in parte inflammatione affecta, sive etiam post eruptionem, nominare tales *empyos*, id est, purulentos seu suppuratos, licebit. Sed Medici a solvent potissimum illos, qui in tho-

a) Lib. 5. Aphor. 11. b) Sect. 1. p. 940. sub. lit. G. c) Pag. 41. lin. 24. d) Ibidem lin. 18. e) Ibidem lin. 33.

thorace ac pulmone talem habent affectionem, *empyos*, id Empye est, purulentos nominare. Id vero pus post eruptionem inter thoracem pulmonemque continentur, & nisi cito excrescat, tabidi intereunt, febricitantes tenuiter quidem, ac calore jugiter quodammodo in nocte crescente. Veteres in qualibet parte corporis puris collectionem *empyema* dicebant, suppurantiaque ob id medicamenta, alii *empyemata*, alii *diapyemata*: alii, cum in viscere pus collectum est: atque demum alii, ut dictum est, eos solos *empyos* esse volunt, quibus inter thoracem & pulmonem pus aggregatum est, nimirum in loco phlegmone oblesso, & ab eo pure, intra thoracem effuso, hujusmodi affectus nascitur. Fit vero hujusmodi pus, ubi materia phlegmonis non repurgatur; intus enim contenta a calore in pus vertitur. Quod Hippocr. in 7. lib. *Aphor. 38.* ita expressit: *Destillationes in ventrem superiorem ad suppurationem veniunt intra dies 20. & clarius in lib. 5. Aphor. 8.* de pleuriticis: *Quicumque morbo laterali laborantes in 14. dieb. non repurgantur, in ad suppurationem vertuntur.* Ubi enim pleuriticorum dolores neque purgatione per supra, neque alvi dejectione, neque sanguinis vacuatione, neque victus ratione, neque aliis medicamentis finiuntur, suppurationem excitant, aut mortem suffocatione. Quod probe Galen. in *Prognost.* ita expressit: *Quicumque dolores circa thoracis ad pulmonis sedes non desinunt, adhibitis subsidiis, idque malum tantummodo habent, nec ullum aliud exitiosum indicium adest, eos suppuraturos expectabis.* Suppuratis itaque inflammationibus, ipsarumque humoribus in pus converfis, nisi per sputa repurgentur, rupta vomica pus in cavitatem thoracis & pulmonis effunditur, atque tunc vere ii *empyi* existunt. Quo pure aut suffocantur, aut liberantur, si probe spatio dierum quadraginta per tussim purgentur, quod hisce verbis Hippocr. in 5. *Aphorism. 15.* docuit: *Quicumque ex morbo laterali fiunt empyi, id est, suppurati, si quadraginta diebus purgantur, a die qua fit ruptio, liberantur:* & Galen. in *comment.* ait: *nisi iis diebus per sputa pus totum expurgetur, putrescit, pulmonesque putrefactum exedit, atque ad tabem conducit, quæ est totius corporis extenuatio propter in-*

Empy-
corum
prognosis.

Purulenti
unde futuri
diagnoscuntur.

Empyematis
indicia.

fanabilia illa pulmonis ulcera, & macies cum debili febre conjuncta, quem affectum peculiariter Græci, maximeque Athenienses, ut Galen. meminit, *phthoen* appellabant, atque Hippocr. *phthisin*. His ad extrema redactis & deploratis accidit capillorum defluuium propter siccitatem, & alvi profluvium propter virtutis imbecillitatem, teste Galeno, atque sputa retinentur. Tandiu enim extenuati vivunt, quamdiu extussire & per sputa pulmonem expurgare possunt; ubi vero intus ipsa remanent, respirationis obstruuntur viæ, atque ægri suffocantur. Sed ad suppuratos seu *empyos* redeamus, quorum prognosis ut illustretur, primo an pleuritici, vel peripneumonici, vel anginosi ad suppurationem inclinent, videndum erit; & postea quibus signis nobis innotescant; tertio, quando ruptio fiat; atque demum de iis, qui servantur, & quibus signis nos id deprehendimus, atque de iis, qui moriuntur, agemus. Quibus vero futuros purulentos speramus, Hippoc. in hunc modum docuit a): *Quicumque dolor in his affligit sedibus, non desinens neque scriptionis purgatione, neque ventris subductione, neque venæ incisione ac medicamento, & victus ratione, in suppurationem verti, sciendum est.* Sed quia circa puris generationem, ut Hippoc. in 2. *Aphorism.* 47. docuit, dolores ac febres contingunt magis, quam ubi jam est genitum, necesse est, in suppurandis dolores ac febres augeri. Proinde de his ita habet b): *Considerare autem oportet suppurationis initium fore, colligentes a die, quo primum homo febricitavit, aut quo rigor eum prehendit, & si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco, quo dolore afflicebatur. Hæc enim fiunt inter initia suppurationum. Ex hoc igitur tempore suppurationem fore eruptionem ad prædicta tempora oportet.* Galen. vero in commento dixit, indicia suppurationis esse pro dolore gravitatem seu pondus, rigorem seu horrorem, atque febrem, quæ multo quam ante vehementius affligat. Addit ultra gravitatis sensum, calorem in lateribus, aut in altero tantum, ubi suppurationis tantum in altero latere fuerit. Quod ita docet. b) *Si vero*

a) Prognost. p. 41. lin. 35. & seq. b) Ibid. p. 42. lin. 12. & seq. c) Hippocrat. Ibid. lin. 19. & seq.

suppuratio in altero latere tantummodo fuerit, vertere ac ediscere convenit in his, utrum in altero habeat latere dolorem, & utrum calidius, quam alteram sit, atque eo in incolume latus cubante inquirere oportet, nam aliquod desuper onus illi pendere videatur, si enim id fuerit, suppuratio in altero latere est, utrovius onus existat. Quare his signis suppuratos deprehendemus, quippe rigore vel horrore, qui fit, teste Galeno, a puris acrimonia, partes inflammatione affectas infestante, febre, anteriori quæ vehementius affligat, atque pondere in lateribus, aut in altero tantum, ubi in uno tantum pus collectum est; addo calorem perceptum in utroque latere, aut in altero, ubi in uno tantum, ut dictum est, pus collectum est. Quod sane pus si auctum multitudine, atque a natura concoctum erumpens, per tussim purgetur, ita *Empyi*, id est, suppurati servantur. Quod si nullo pacto rejiciatur, quod debilibus accidit, suffocati, aut tabidi moriuntur. Hinc Hippocr. in 2. *Prognost.* a) text. 6. ait: *Seniores potius interire quam juvenes: quoniam, ut ait Galen. imbecilles vires habent, & uti hi liberentur, magna vis requiritur, quæ per tussim ac sputa expurgat; cum hi, qui servari debent, plurimum puris tussu purgare debeant.* Galen. in 5. lib. de loc. affect. cap. 3. quosdam *empyos* meminit sanatos, qui puris quantitatem quindecim usque heminarum exspuerunt. Quare, qui plurimum exspuunt, liberantur: & hoc est, quod ait Hippoc. in 5. lib. *Aphor.* 15. *Quicumque ex morbo laterali fiunt empyi, id est, suppurati, si quadraginta diebus purgantur, a die, qua fit ruptio, liberantur.* Ubi vero non exspuunt, aut suffocantur, quod accidit propter puris lentorem, & crassitudinem, & membranæ pulmonem continentis densitatem, atque ob facultatis debilitatem, quæ dignoscuntur respiratione, in qua totus thorax attollitur, nullaque purgatione per sputa apparente. Galen. in lib. 4. de loc. affect. cap. 7. ait: *Quibus ex suppuratis, ob puris copiam inter thoracem & pulmonem collectam, totus thorax in respiratione attollitur, fieri ob virium imbecillitatem, nequeuntibus suppuratis pus purgare.* Ubi vero non suffocantur, tabidi intereunt; ut ait Galen.

a) Pag. 43, lin. 30.

Empyi
quomo-
do tabidi
facti di-
gnoscan-
tur.

Galen. febricitantes tenuiter quidem, ac calore jugiter quodammodo in nocte crescente, quo non purgatum pus intus putrescat, pulmones exedat, & ulceret. Quæ ulcera sequi totius corporis extenuationem, & maciem, cum debili febre conjunctam, nuper ex Galen. ostendimus, quem affectum Hippocr. phthisin, & Græci olim Athenienses *phthoen* appellarunt. Quibus vero notis isti empyi, tabidi facti, dignoscantur, Hippocr. a) hisce verbis expressit: *Omnes autem purulentos agnosci bis indiciis convenit: Principio si febris non dimittit, sed interdum tenuior, noctu vehementior est; Si sudores multi superveniunt, ac tussendi cupiditas est, nec quicquam tamen dignum commendatione exspuunt, si oculi cavi redduntur, maxilla vero ruborem trahunt, & unguis manuum curvantur, digiti vero potissimum summi calefcunt, atque in pedibus tumores fiunt, neque cibum appetunt, ac pustula circa corpus erumpunt.* Galen. in *comment.* ait, febres non dimittere, quod partes ipsæ corporis solidiores incalescunt: ex quo calor manet assidua febris sublimilis, perinde ut calx, debilis contingentibus; qui calor, quod hecticorum signum proprium creditur, quoties ægri esitant ac bibunt, perinde ac in calce aqua perfusa fit, calidior evadit. Quo fit, ut tangentes exterius ægrum multo calidiorem persentiant. Sudores item continuos elici propter virium debilitatem, & quod diductum alimentum deiciatur. Quin etiam tussendi cupiditas, id est, voluntasprehendit, nec quicquam dignum commendatione exspuunt, ob puris lentorem, & crassitudinem, & continentis pulmonem membranæ densitatem, tum etiam debilitatem in ægro facultatis. Oculi cavi propter exsiccationem redduntur, quod omnibus longis febribus est commune, rubent propter calorem in pulmone, & item tussedinem, quæ vultum calefaciunt. Ungues curvantur, quia caro eos firmans consumitur, & digitorum interiores summæ partes, quippe carnulentiores, calidiores apparent, quod calor hecticus solidiores occupet partes, & in iis plus apparet, ubi humor largior inest. Pedes intumescunt, inde caloris incipiente extinctione, quip-

a) Prognost. pag. 42. lin. 25. & seq.

quippe quod partes eæ ab origine longissime absunt. Cibum non appetunt, appetendi facultate extincta, pustulæque erumpunt in cute, derodente sanie ex intimis sedibus ad cutim effusa. Atque hisce signis *empyi* tabidi dignoscantur, quorum casus sunt exitiales, qui, quoad exspuere, pusque contentum excernere possunt, Hippocr. Auctore, a) vivunt. Unum est, ad sputa ipsorum attineas, scitu dignum, quod in ipsis quippe tabidis desperatis, nihil concoctum observari, Galen. in 3. *Epidem.* affirmavit; sputum cessat, ac supprimitur; alvus humida; pedes intumescunt, & reliqua fiunt, quæ desperatam ipsis salutem præmonstrant. Primo itaque humor, faciens pleuritim aut pulmoniam, non purgatus, putrescit, & in pus vertitur, mox erumpit, & tussi purgatur. Quod sane determinato temporis intervallo multum collectum, & inter thoracem & pulmonem effusum, foras erumpit, plerumque viginti diebus, & aliquando citius, & aliquando tardius. Quam rem & signa, quibus id agnoscimus, Hippoc. in 2. *Prognost.* b) ita expressit. *Quæ vero citius ac tardius rumpuntur, talibus cognoscantur signis oportet, si dolor inter initia existit, & item difficultas spirandi, nec non tussis, atque etiam screatio perseveret, vigesimo die expectari, aut etiam ante, eruptionem oportet; si vero continentior fuerit dolor, & alia omnia in his fuerint ex ratione, postea expectari oportet eruptionem, sed præire necesse est & dolorem & spirandi difficultatem, & screationem, antequam pus excernatur.* Quibus Galen. colligit signa futuræ vomitæ eruptionis esse hæc; quippe dolorem, spirandi difficultatem, tussedinem, & screationem, quæ si continenter & vehementer affligant, celerem eruptionem expectari oportebit, & si nec continentes, nec vehementes infestent, tardiorum. Ceterum necesse est, crosso obvolvente pus corpore, ab acrimonia ejus, dolorem fieri, tussedinem, & excretionem, quia sanies quædam tenuior obductum penetret corpus; spirent quoque difficulter necesse est, & propter universam corporis conditionem, sed præcipue ob accedentem dolorem. Ra-

Vomitæ
ruptio in-
tra quod
nam tem-
poris in-
terval-
lum fit.

a) Lib. 7. Aphor. 16. b) Pag. 42. lin. 38. & seq.

Unde fit. Ratio vero hujusce eruptionis in naturam moventem, atque in multitudinem puris, vel ejus pravam qualitatem, expultricem ad excreationem irritantem, refertur. Hæc eruptio fit ante tempus, quippe ante concoctionem puris, aut propter bilem synceram, sputo non permixtam, nec ad medicritatem, naturæ convenientem, deductam, tunicam, pus continentem, erodentem; unde dolor, tussis, respiratio difficilis & excreatio eruptionem antecedunt: aut propter puris copiam, vel infestam putredinem, vel utrumque simul, expultricem movens. Quæ eruptio symptomatice est & non bona: & illa, quippe pure concocto, a natura fit critica, & bona, in qua pus album, purum, æquale & læve spectatur; in ea vero, quæ ante tempus fit, & symptomatice est, pus crudum, versicolor, fetidum, aut flavum, bile permixtum, apparet. De hac eruptione auctor Coac. præfag. in 5. Coac. præfag. a) sect. 2. text. 35. ita habet: *Quibus vero cum bilioso purulentum sputum expurgatur, sive pus seorsum exeat, sive permixtum bilioso, ut plurimum mors accidit decimo quarto.* Sed his præmissis occasio postulat, nos modo in suppurationis prædictionem aggredi: proinde in primo, de suppurationis, qui facta eruptione fervantur, agimus. Hos hisce signis innotescere nobis, Hippoc. b) docuit, quæ ita expressit. *Bona vero hæc sunt, facile morbum ferre, bene spirare, dolore vindicatum esse, sputum facile extussire, corpus æqualiter calidum videri, ac molle, siti non detineri, urinas, dejectiones, somnos, sudores, singula intelligere bona, uti præscriptum est, succedere. Ita enim omnibus his eventibus, homo haud sane morietur: & paulo post c). Hi vero potissimum superveniunt, quos febris eodem die post eruptionem dimiserit, ac cibum citius appetunt, & siti liberati sunt, & venter exigua ac consistentia dejicit, & pus album, læve, concolorque est, ac vacans pituita, & absque labore ac valida tussi expurgatur. Itaque optime quidem sic ac celerrime vindicantur; si minus, qui ad hæc proxime accedunt. d) Quod sputum auctorem quo-*

a) Text. 392. b) Prognost. pag. 41. lin. 47. c) Ibid. pag. 42. lin. 45.

d) Rursum hic quædam amissa videntur, hoc forte modo supplenda. *Quantum vero ad illos, qui suppurationi intereunt, hæc potissimum signa Hippocr. in Pro-*

quoque Coac. præfag. a) maxime damnassem nuper meminimus. *Uxor Meandri Cæci, ut scribit Hippocrat. in Epid. b) statim chlorum & purulentum exspuit. Filius Amphiphradis c) primo purulentum & pallidum, & mox viride. Ermoptolemusque d) pallidum: & Hippoc. in Aphorismis e) ait: Si empyis, quum urantur aut secantur, purum & album pus effluat, evadunt: si vero subruentum faculentumque & fetidum, pereunt: & hæc sufficient in prædictione purulentorum, de quibus præsentem tractationem non inutiliter Medicinæ studiosi legent.*

C A P. XX.

Quid in morbis acutis Cerchon, vulgo ranticum, significet.

Solet sæpius in multis acutis morbis, & in omnibus quidem moribundis, quidam fervor, seu ebullitio in gutture observari, quod Græci *κέγχων* vel *κέγχων* appellarunt, Latini fervorem seu ebullitionem in gutture, alii asperitatem rancidam circa asperam arteriam & fauces, vocant, & vulgus Medicorum *ranticum*, a rancido fortasse, nomine corrupto. Sed mea sententia hæc omnia non sunt synonyma, siquidem aliud est rancidum, seu asperitas rancida, a gutturis fervore seu ebullitione, quam ranticum dicunt. Hanc enim Galen. in libro 3 Comment. de articulis vocat *κέγχων*, non *κέγχων*, a *κέγχων* ver-

Cerchon quid.

Gutturis fervor seu ebullitio.

LZZ 2

Prognost. pag. 41. lin. 53. exhibuit, dicens: Contra vero, morbum ægre ferre, spirationem magnam & densam esse, dolorem non fedari, sputum difficulter extussire, valde sitire, corpus a febre inæqualiter detineri, ventrem & latera vehementer calere, frontem vero, manus & pedes frigidos esse, urinas vero & dejectiones, & somnos, & sudores, singula, uti scriptum est, mala esse cognoscere. Si quid enim ex his sputo supervenerit, morietur æger, antequam ad 14. dies perveniat, aut 9. aut 11. die. Et paulo post pag. 42 lin. 53. *Moriuntur vero, scilicet, suppurationis post eruptionem, quos febris non dimiserit, aut ipsos dimisisse vita, si statim iterum accenditur, & siti quidem vexantur, cibos vero non appetunt, & alvus humida est, & pus chlorum, sive ex viridi pallidum, & lividum, aut pituitosum, & spumosum exspuunt. Si hæc omnia contigerint, moriuntur, &c. lege porro. Quod sputum &c.*

a) Text. 390. b) Lib. 4. pag. 1121. text. 4. c) Lib. 7. Epidem. pag. 1215. text. 14. d) Ibid. text. 16. e) Lib. 7. Aphor. 44.

Quid & unde.

tor.

Unde,

verbo, quod sonum notat, qui vel angustia loci, quo spiritus redditur, vel humoris multitudine accidit, & plerumque utroque concurrente, quem spiritum nonnulli *δέσμευ*, id est, asperum appellant: illud rancidum, seu asperitatem rancidam, *νεσχυρόδιν* vocat, qui affectus, in 2. lib. de caus. symptom. est exiguus ad tussendum impetus, quem tamen non perpetuo tussis sequitur. Nam ea, quæ fauces exasperando tussim movent, Gal. in 3. Comm. de articulis nuperrime citato *νεσχυρόδιν* vocat. Ceterum utcumque sit, hi duo affectus maxime similes existunt, quippe *νεσχυρόν* & *νεσχυρόν*, id est, gutturis fervor, seu ebullitio in gutture, a sono ebullientis ac ferventis aquæ dicta, & asperitas rancida: apparet vero inter ipsos differentia aliqua, quippe quod fervore, seu ebullitione, sonus & strepitus manifestius appareat; & in rancida asperitate, obscurius.

His proximus est stertor, qui iridem est sonus similis, sed ambobus major, & manifestior. Plures hos affectus confundunt, differreque tantum loci varietate atque magnitudine putant, stertorem strepitum illum vocantes, qui in via subauditur & fit, quæ est inter palatum & nares, qualis est dormientium; in larynge, sive in capite, seu ostio asperæ arteriæ, gutture dicto, fervor & ebullitio *νεσχυρόν* dicta; & in arteria ipsa *νεσχυρόν*, id est, asperitas rancida secundum aliquos, & secundum alios, stridula ejusdem arteriæ asperitas. In moribundis hic affectus Græcis etiam *πέσχυρόν* dicitur, & vulgo Medicorum *ranticum*, quasi rancidum spiritum sive sonum dixerint, qui affectus est veluti concertatio humoris & spiritus in asperis arteriis. Fiunt vero hi affectus, vel propter naturæ infirmitatem, utpote cum pulmo undique pure, vel humore plenus, quod Hippocr. in 2. Prognost. a) text. 48. expressit, dicens: *Mala etiam screatio, quæ non expurgatur, nec projicit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture.* Non expurgatur, nec sputum projicit, aut ob humoris excernendi lentorem, quo asperæ arteriæ adhærescens a spiritu agitated fervorem seu stertore facit, vel branchiorum obstructionem, aut ob arteriæ & gutturis compressionem inter

a) Pag. 41. lin. 23.

terceptione meatus, in quo refractus & agitated humor aliquis in gutture fervet. Hinc pectore angustos *stertorosos*, in lib. 3. de diffec. resp. Galen. vocavit. Qui duas tantum causas huic affectui assignavit, quippe loci, quo spiritus redditur, angustiam, vel humoris multitudinem, vel utrumque simul: sed necesse est, ut virtutis impotentiam addamus, ob quam *πέσχυρόν* fit in moribundis, quippe natura quicquam purgare non valente. Quibus colligamus non perpetuo hoc symptoma, quippe fervorem seu ebullitionem esse lethalem, sed ubi, multitudine humoris natura oppressa, non possit pulmo excrescere sputum, aut spiritus via, arteria scilicet, graviter oppressa, qua ratione hiantes moribundi multi stertunt. Cujusmodi fuit observatum in *Menone*, de quo ait Hippocr. in 7. Epid. a) text. 8. *Arteria subsibilabat, cum stertore: & text. 15. de uxore Theodori b): Arteria & pectoris stridula quedam asperitas, strepitus & fluctuatio puris: & c) text. 19. de uxore Polyvratæ: Intus circa arteriam & fauces sibilus erat & Cerchnon*, id est, asperitas, ut Valesius verit, rancida. *Ermoptolemus d) peripneumonicus decimo quarto pallidum excrescebat & stertebat: & Anginosa e) itidem cum stertore, convulsa obiit: & in filio Amphiphradis f) pleurítico, in faucibus plerumque rancida asperitas subsibilabat.* In quibus omnibus illud symptoma partim ad naturæ impotentiam, partim ad multitudinem & lentorem puris seu humoris, fuerat referendum: est vero perpetuo malum, & non parum timendum, summe vero perniciosum post morbi principium, præ languidis viribus redditus; quod id præmonstret, præ imbecillitate naturam quicquam non posse excernere & suffocari; cumque hoc symptomate aliquod aliud necessario una aderit exitiale signum. In principio vero sæpius fit, ut præ copia nimia in gutture fervet humor, vel præ lentore nimio materia arteriæ adhærescat, quo humore postea concocto, & per sputum purgato, cessat Cerchos seu ebullitio. Cognoscitur vero, quo una

Quando gutturis fervor seu ebullitio lethalis.

Quando non exitialis.

Zzz 3

a) Pag. 1220. text. 47. b) Ibid. p. 1216. text. 27. c) Ibid. p. 1211. text. 9.

d) Ibid. p. 1215. text. 16. e) Ibid. text. 20. f) Ibid. text. 14.

adsint alia signa bona, & nullum perniciosum illuxerit, cuiusmodi fuit in *Pisistrato* visum. De quo Hippocr. a) ait: *Stertorosum in faucibus, bene autem ferebat morbum, mente constabat, calor remisit, simulque excretio, & stertor; evasit.* Atque hæc de prædictione ex sputis.

C A P. XXI.

De prædictione ab abscessibus.

Diximus in sexto libro, quid sit abscessus, differentiasque ac signa, quibus Medici futuros abscessus in morbis prænoscent. Nunc ab ipsis abscessibus, quomodo in acutis morbis cum salus tum exitium prænoscentur, perscrutemur, supposito illos nobis affuturus: quam rem prænosci a morbo, qui non solvatur, & a urina tenui & cruda, quam ægroti, ut docet Hippocr. in 2. *Progn. b) text. 24.* longo tempore mingunt, atque a signis salutaribus, Galen. in *lib. 2. de Crisib.* statuit. At a quibus sane abscessibus nostrum prædicendi institutum prosequemur? Siquidem ibidem dixerimus, nomine abscessus, multos affectus ex Hippocrat. doctrina intelligi. Primo per abscessum intelligimus omnem humorum translationem ab una parte corporis in aliam, in qua translatione humores aut effluant, aut decumbunt. Unde excretio & humoris decubitus dicitur abscessus. Hoc ipso etiam nomine *abscessus* mutationem morbi accepimus, ut quando angina in peripneumoniam mutatur, suppurationem, & quicquid in cutem erumpit a causa interna. Aut quod magis proprie dicitur, per abscessum intelligimus humoris decubitum, qui tumorem facit. Nos vero hic per abscessus omnia intelligemus, quæ in cutem erumpunt, atque humoris decubitum cum tumore aut inflammatione. Sed age de bonis abscessibus, salutem denotantibus, agamus. Boni itaque dicuntur, qui erumpunt cum signis coctionis, in die decretorio, in par-

tibus

tibus a visceribus, & a morbo longinquis, quique suapte natura boni sint, & qui perseverant, non diminuantur, ac augentur, & demum qui suppurantur, & qui una cum bonis signis apparent, atque ægrotos juvant. Dicitur est a nobis superioribus libris, atque demonstratum ex Hippocr. in *Epidemiis a)* concoctiones celeritatem portendere iudicii, securitatemque salubrem, ac proinde coctionis signa nunquam male apparere: quo fit, ut nedum abscessus omnes, sed omnes vel etiam excretiones, concocto morbo apparentes, sint laudandæ. Eo efficacius abscessus iudicium præfagii confirmabunt, si in aliquo dierum decretoriorum eruperint. Quod eo certius præmonstrabunt suapte natura boni, quippe qui laudabili substantia, figura, loco, colore, magnitudine atque copia erumpunt. Molles bonitate duris ab Hippocr. præferuntur. De iis, qui suapte natura commendantur, Hippoc. in *lib. 6. Epid. b) comm. 1. text. 23.* ita habet: *Tubercula foras extumescencia, & acuminata, in turbinemque gracilescentia, æquabiliter maturescencia, non circum dura, declivia, & non bifida, meliora. Contraria vero, mala, & si quam plurimum contraria, pessima: & in Prognosticis. c)* *Quæcunque exterius vergent, optima sunt, parva, quam maxime extrorsum spectantia, & in aciem turbinata: pessima sunt, quæ magna, lata, & minime in aciem turbinata: at quæ introrsum rumpuntur, optima quæ externas partes minime attingunt.* Acuta itidem latis bonitate prætulit. Ex loco itidem, qui ad exteriora feruntur, ab Hippocrat. laudantur; de his in *6. Aphorism. 25.* ait: *Erysipelas ab interioribus ad exteriora verti, bonum.* Qua ratione in angina tumorem in collo optimum esse statuit. *d)* Optimi itidem sunt, qui in partibus remotis & ignobilibus concitantur. Qua ratione Hippocr. *e)* 37. dixit, omnes abscessus, qui ad crura fiunt, in pulmoneis vehementibus esse utiles; & Galen. ait: *Si quidem vera sit sententia Hippoc. 2. lib. Epidem. f) præ-*

scripta

a) Lib. 1. Sect. 2. p. 948. lit. F. b) Sect. 1. text. 12. p. 1165.

c) Pag. 39. lin. 6. & seq. d) Prognost. p. 45. lin. 20.

e) Ibid. p. 43. lin. 18. f) Sect. 1. pag. 1002. lit. B.

a) Lib. 7. Epidem. p. 1223. text. 56. b) Pag. 40. lin. 49.

scripta de bonis abscessibus, ut optimi sint, si maxime deorsum, & quam longissime ab ægrotatione, absistant, magis vero si concoctione pariter fiant. Colore etiam boni aut rubro, aut flavo, aut albo spectantur: magnitudine quidem etiam mediocri, ita ut neque pauciores, quam corpora purgare valeant, neque grandiores, quam sustineri possint. Copia etiam copię humoris, morbum facientis, respondere debent; nam immoderatus apparentes non sunt securi, quod & aliquam internam partem vel principem, vel vitę necessariam, obsideant. Qui cito matureseunt, ac suppurantur, laudantur. De his forte Hippocr. in 2. prognost. a) text. 64. Quibuscumque abscessus fiunt ex pulmonis morbis circa aures & suppurantur ad inferiora loca, & ad fistulam perveniunt, isti evadunt. Boni etiam sunt, qui perseverant, quod a facultate robusta fit, atque augentur, atque, ut diximus, suppurantur, & qui una cum bonis signis apparent, atque ægrotos morbo vel liberant, vel allevant, qui merito ita apparentes sunt ex iudicatoriis judicantibus, quique, natura morbo prævalent, fiunt. Atque isti sunt abscessus salutare. Malos vero esse omnes abscessus, cum cruditis signis apparentes, in diebus non decretoriis, suapte natura malos, in partibus proximis morbo, membrisque copiosiores, parviores, majores, qui statim exorti recurrunt, seu retrahuntur intus, atque evanescent, cum malis signis nihil juvantes, atque lædentes. De iis, qui morbo crudo existente apparent, Galen. in 1. Epidem. ita habet: Omnium, quę tunc inciderent, incommodorum erat caput, cruditas humorum, quod si quando natura per vim ad aliquos eorum excernendos aggressa esset, nihil proficiebat, imo vero ab iis superata, aut in profundum recurrere permisit, aut propter paucitatem excretionum abscessum moliebatur. Alias a nobis demonstratum est, nullam excretionem, vel abscessum fidelem esse, quę cum signis cruditis apparet, etiamsi ad probam maturationem perveniat. Concoctiones celere iudicium & securitatem promittunt, sed ne nunc quidem causę februm, quę intra venas continentur, erant

Abcessus
mali.

a) Pag. 43. lin. 4.

erant concoctæ. At parotides erant tamen maturæ, quod infrequens esse, & debere memoria teneri dicebam. Nam posse fieri quapiam in parte privatim concoctionem, toto morbo non concocto. Mali itidem sunt, qui decumbunt in diebus non decretoriis; hi nobis quidem indicio sunt, illum decubitum, sive excretionem humoris non fieri a natura salubriter agente, sed morbo acta, quippe aut humoris multitudine, aut prava qualitate, ante tempus irritata ad pugnam: quare mirum non est, si, perturbato ipsius naturali ordine, in diebus non decretoriis expellat. Eoque apertius mali abscessus dignoscuntur, si suapte quoque natura mali existant, cujusmodi sunt, ex Hippocrat. in 1. Prognost. a) text. 30. Tubercula circum dura, bifida, inæqualia: & in lib. 6. Epidemiorum b) foras non extumescencia, non acuminata, neque in turbinem gracilescentia, non æqualiter maturescencia, circumdura, non declivia, atque bifida. Qui vero ex abscessibus malignitatem habent, cum febre continua omnes exitiales sunt. Cujusmodi fuerunt in ea pestilentia, quam Hippocrat. in lib. 3. Epidem. c) Comm. 1. text. 13. recensuit; scribit enim ignes malignos multos interemisse, tubercula, carbunculos, fluxiones ad pudenda, Herpetes multos malignos in ea pestilenti constitutione grassatos fuisse, pluresque iis fuisse interemtos. Pauciores etiam abscessus, & majores damnantur, de quibus Hippocr. in 1. Epid. d) Comm. 3. ait: His succedebant abscessus, aut majores, quam ut ferri possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam: & paulo post e). Papule parvæ, quę non essent excernendis morbis: & postea de Sileno f): Papule cum sudore rubentes, rotundæ parvæ, varis similes permanebant, nec abscessum efficiebant. Copiosiores etiam tutæ non sunt, nisi ad purulentos abscessus deveniant; nam nimis copiosum humorem denotant, ex quo timor est, ut ne tantum cutis, sed quin etiam pars aliqua interna, aut ex principibus, aut ex necessariis obsideatur. Qua ratione Auctor Coac. præsagiorum g) merito dixit: Quibus in febre continua pustule

a) Pag. 38. sub finem. b) Sect. 1. text. 12. p. 1165. c) Pag. 1083.

d) Sect. 2. p. 946. lit. G. e) Ibid. lit. H. f) Lib. 1. Epid. Ægr. 2. p. 969.

g) Text. 114.

le toto corpore excitantur, lethale, nisi superveniat purulentus abscessus. In his enim, quorum corpora acuta febre vexata, undequaque abscessibus, aut parvis aut magnis scitent, periculum est, ne retrocedant, principemque vel vitæ necessariam aliquam partem, ut diximus, occupent, quod est exitiosum. Hujusmodi casum Hippocr. in Tymonactis puero vidit, de quo in 7. Epid. a) text. 4. ita habet: Tymonactis puero, quasi duorum mensum, exanthemata in cruribus, & in coxis, & lumbis, Hypogastrio, & tumores valde rubicundi. Sedatis autem his convulsionibus & epileptica fiebant sine febre multis diebus, & mortuus est. Non minoris periculi sunt, tumores admodum rubentes, ac omnium maxime liventes, & nigricantes, quem pravum colorem in exanthematibus nec vel etiam mulierculæ ignorant; iis etenim valde rubentibus, liventibus, ac maxime nigris, merito de ægrotorum salute plurimum dubitandum putant. Hippocr. in 1. Epid. b) comm. 1. text. 38. in ea pestilenti constitutione ait, grassatos fuisse tumores secundum aures nigricantes, qui nihil denunciarent: & in Critone c) moribundo pustulæ nigræ eruperunt: & papulæ, quæ in Sileno d), ante mortem apparuerunt, fuere rotundæ, parvæ, varis similes, valde rubentes. Abscessibus vero sine ratione sublatis nedum fidere non debemus, sed quinimo ab ipsis plurimum timere. Sine ratione dico, qui nulla prægressa aut vacatione, aut purgatione, vel a natura, vel ab arte, intus retrahuntur, atque evanescent. Hujusmodi abscessus periculum delirii & mortis inferre, Hippocr. in 2. Prognost. e) notavit. De his in 6. Epid. f) scribit: Cum in morbo aliquo judicationis tempore tumores secundum aurem exorti, prius quam suppurentur, inaniuntur, id est, retrahuntur, & evanescent, expectare oportet ita affectis recidivam. Gal. vero in 1. Prorrh. Comm. 1. ait: Talium autem signorum genus deterimum esse constat, nempe, quæ vel tubercula, vel pustule ex imo ad cutem enata, recurrerunt, gravissima omnium existunt, omni-

Tumores
pericu-
losi.

a) Pag. 1218. text. 114. b) Sect. 2. pag. 946. sub finem: confer. autem notas Foessii, qui non legit Μελανωμενα, nigricantia, sed μη λυόμενα, aut μολυόμενα. c) Lib. 1. Epidem. Ægr. 9. pag. 935. d) Ibid. Ægr. 2. pag. 969. e) Pag. 43. lin. 27. f) Sect. 4. text. 1. pag. 1179.

omniumque maxime, ubi abscessus neque ob humoris fluxi tenuitatem, aut partis laxitatem, aut aëris caliditatem, aut adhibiti medicamenti discutendi potestatem habentis, sed ob virium lapsum intus recurrerunt. De his Hippocrat. in 1. Epid. a) Quibusdam in articulos, præsertim in coxendicem decumbebant, paucis decretorie cessabant, statimque superati ad priorem statum redierunt; quod in Anaxenore splenitico, & mali coloris Hippoc. b) animadvertit, qui tumorem habuit in coxendice, quo evanescente, ipse mortuus est. Ceterum utile erit, distinguere abscessus longo tempore perseverantes, & postea intus recurrentes, ab his, qui statim obori recurrunt; hi enim longe majus periculum quam ii minantur, quod Galen. in 1. Prorrh. Comm. 1. confirmavit, cum dixerit, tales abscessus esse deterrimos, atque etiam ait, sudores quoque, qui cæperunt quidem, sed protinus cessaverunt, pravi sunt, quod naturam maxime prælanguidam, excretionem quidem aggredientem, sed præ imbecillitate non absolventem, præmonstrent. Hippocr. in 1. Epidem. c) comm. 1. text. 28. papulas parvas, quod statim evanescerent, pessimas observavit; & paulo ante demalis abscessibus dixit d): Sed statim redierunt & deterius evaserunt. In Euphranonis filio e), qui mortuus est, exanthemata oborta parum durarunt, & absque ratione evanuerunt. Et hæc de abscessibus intro recurrentibus. Ex loco itidem mali abscessus Medicis innotescunt; pessimi enim sunt, qui prope viscera in cute erumpunt. Quo fit, ut abscessus post aures, perpetuo sint suspecti; nam forte superveniunt fractis inde viribus, & videntur novas causas morbi attexere. Fessus æger magnos abscessus, qui tempore ac virium robore opus habent, ad concoctionem & suppurationem faciendam, ferre nequit: parvi vero non solvunt. Sunt vero magis, ut dictum est, suspecti loci ratione, quippe, quod cerebro sint proximi: non secus & tumores sub alis loci ratione damnantur, & bubones ipsi in inguinibus, qui tumores solent grassari tempore pesti-

A a a a 2

a) Sect. 2. pag. 946. sub finem. b) Lib. 7. Epid. p. 1219. text. 124. c) Sect. 2. p. 946. sub finem, d) Ibid. lit. G. e) Lib. 5. Epidem. p. 1161. text. 92.

pestilenti, quo tempore interna viscera maxime patiuntur. Cum malis signis nulli abscessus boni esse possunt: sunt enim ex iudicatoriis non iudicantibus. Non minus etiam ii, qui nesciunt febrem non tollunt, ægrotosque quicquam allevant, sed quinimo ipsos non parum lædunt. Atque hæc in universum dicta sunt de malis abscessibus, mortem prædicentibus. Nunc pauca, ut rem hanc exemplis quibusdam illustremus, de his abscessibus, qui secundum aures fiunt, quos parotidas Medici appellant, subiungamus. Hos abscessus hisce signis prænoscos Hipp. in Prognost. a) docet: *In hunc modum ista consideranda sunt. Si febris detinet, neque dolor conquiescit, neque sputum ex ratione procedit, neque biliosæ sunt alvi dejectiones, nec bene solutæ ac sinceræ, nec urina admodum multa, multum habens sedimentum, suffragantur vero ad salutem reliqua omnia salutaria signa, in his ejusmodi abscessus orituros sperare convenit. Ac hi oriuntur quidem in locis infernis, quibus circa hypochondria inflammationis quid subest: illi autem in supernis, quibus hypochondrium molle & doloris expertus permanet, & cum spirandi difficultate aliquandiu laboraverit, quæ citra aliam evidentem occasionem conquiescat.* Propria ergo Parotidum futurarum signa sunt, ubi morbus non fuerit valde diuturnus, si subita difficultas anhelitus laboranti superveniens, mox quiescat, cumque gravitas capitis & dolor subsequatur, & gravis somnus aut surditas, huic in glandibus post aures necesse est abscessus fieri. Galen. in 1. Prorrh. comm. 75. text. 76. & 77. somnum gravem, cum dolore capitis & surditatem statim advenientem signa esse parotidum statuit: & Auctor Prorrh. 3. b) dixit, ex capitis dolore, comate, surditateque prænosci parotidas. Ex iis abscessibus boni sunt, qui magnitudine moderati, sine dolore, integris viribus, in aliquo die critico, & antegressis coctionis signis erumpunt. Cujusmodi fuerunt, quas Hipp. in Epidemiis meminit, de quibus in libro c) dixit: *Tubercula vero multis secundum alterutram aurem, plurimis secundum utramque*

Parotides unde futura prævidentur.

Quænam bonæ.

a) Pag. 43. lin. 7. b) Lib. 1. text. 168. c) Lib. 1. Sect. 1. p. 938. lit. E. & 939. lit. D.

que, exstiterunt, febre carebant, erant recti: nonnullis parum accendebantur, sed extincta omnibus sunt citra incommodum. Erat eorum hæc natura, laxa erant, magna, diffusa citra phlegmonem atque citra dolorem, obscure omnibus evanescebant. Hæc fiunt a caliginosa materia, quæ facile citra incommodum tolluntur, aut a pituita, quæ cedematosa, aut a sanguine phlegmonosa, aut a flava bile erysipelatosâ vocata, aut a materia crassa, & viscida: illa facillime discutiuntur, atque hæc ægerrime; quo fit, ut in multis sublata febre etiam perseverent, neque residentia, neque suppurantia appareant: de his Hipp. in 1. Epid. a) *Tubercula secundum aures, quæ in febribus cum dolore extuberant, nonnullis, cum febris decretorie sedatur, non resident, neque suppurant, his biliosum alvi profuvium, aut dysenteria, aut sedimentum urinarum crassarum, ea solvit, uti evenit Hermippo Clazomenio.* Optimæ sunt, vel saltem non prævæ parotides, quæ prægressis vacuationibus, vel purgationibus, resolvuntur, & præsertim cum bonis urinis, cujusmodi forte fuerunt, quæ in Clazomenio b) exuberarunt. De his forte meminit auctor Coac. præsagiorum, ita dicens c): *Tussicula, quæ cum sputationibus procedunt, emolliunt parotides.* Quæ suppurantur itidem cum signis coctionis, & pus est album, purum, salutare existunt. Contra malæ dicuntur, quæ aut Quænam malæ. majores quam ferri possint, aut parviores quam purgare valeant, observantur, cum dolore, & fractis viribus erumpentes, nullis coctionis signis antegressis, in die non critico cum malis signis apparentes, atque febrem non allevantes, sed quinimo ægris ab ipsis in deterius mutatis. Præterea quæ intus recurrunt absque causa. Has recidivam præmonstrare Hippoc. in 6. Epid. d) tradidit, & Galen. deterrimam esse signum in primo Prorrh. statuit; quales Nicolai concubina e) habuit, quibus abscessibus, magnis sine signo sublatis, mors eam est subsequuta. Auctor Coac. Præsaf. f) in 4. Coac. Præsaf. text..

A a a a 3

a) Sect. 2. pag. 956. sub lit. F. b) Vide ejus historiam Lib. 1. Epid. Ægr 10. pag. 985. c) Text. 204. d) Sect. 4. text. 1. p. 1179. e) Epid. lib. 7. text. 50. p. 1221. f) Text. 138.

text. 25. ait: *Si ardenti febre abscessus, ad aures facti, non suppuraverint, non valde servantur: & a): Tumores circa aures maxime ex acutis in febribus ardentibus fiunt, si morbum non solvant, neque maturent, aut ex naribus sanguis fluat, vel urina deponant sedimentum crassum, moriuntur.* Et idem Auctor Coac. Præsagiorum. *b) Tumores circa aures post expurgata plurima graviter olentia, acuta febre, hypochondrio intorto, tardius excitati, interficiunt: & ibidem c) scriptum est, in suppuratis parotidibus pure non albo effluente, lethale esse; d) pravasque dici parotidas, quæ cum urinis parum coctis apparent.* Quod Galen. vel etiam de iis, quæ probe suppurarunt, intelligi debere, nobis præmonstrasse, nuperrime meminimus. Unde vel etiam parotides suspectæ erunt, absque signis concoctionis, probe suppuratæ. Quales in *Cratistonacte*, & *ancilla pictoris* ab Hippoc. *e)* fuere observatæ, quibus, uti dictum est, probe suppuratis, ambo tamen interierunt. De exanthematibus, quo nomine papulæ omnes latinis, barbaris variolæ, morbilli, puncticulæ seu maculæ nuncupatæ, comprehenduntur; deque pustulis, carbunculis, bubonibus, tumoribus hypochondriorum, nihil super est ad ipsorum prognosin illustrandam dicendum; quum omnia ad prædicendi rationem pertinentia, cum in hoc ipso capite, quod absolvimus, tum in aliis libris satis accurate expenderimus.

- a) Ibid. text. 207. b) Text. 201. c) Text. 206. d) Ibid. text. 205.
e) Lib. I. Epid. Sect. 2. p. 958. sub lit. B. Foësius tamen loco *pictoris* legit *fullonis*.

F I N I S.

IN-

I N D E X

R E R U M O M N I U M,

QUÆ IN TOTO OPERE CONTINENTUR.

A.

Abolitionis periculum ex aurium dolore acuto cum febre continua ac vehementi, 317
Abscessus boni & mali. 348
Abscessus boni quando fiunt in morbis, 348
Abscessus ex colore, magnitudine, copia, coctione, utilitate salutare judicantur. 552
Abscessus futurus quando in morbis acutis expectandus. 403. 404. 405
Abscessus in visceribus doloris partium internarum causa. 133
Abscessus mali in corpore erumpentes, naturalis facultatis impotentiam denotant 29
Abscessus nullus fidelis qui cum signis cruditatis apparet. 552
Abscessus omnes ante coctionem erumpentes in peste magis utiles quam inutiles. 354
Abscessus per effluxionem quales, & quinam vocantur. 402
Abscessus post aures perpetuo sunt suspensi. 555
Abscessus quales & quando in morbis acutis perniciosi. 51
Abscessus qui ad crura fiunt in Pulmoniis vehementibus ac periculosis, omnes utiles sunt. 7. 45. 136. 340. 351.
Abscessus quid ad præsagium. 436. 550
Abscessus quomodo noscuntur futuri in partibus supernis aut infernis. 405. 406

Abscessus retrocurrentes pessimum in deliriis signum. 100
Abscessus variaz significationes. 402
Acria nimis, dolorem acutum producant. 132
Acria si videntur oblata in morbis quid notant. 114
Acrimonia quomodo singultum producit, 198
Actiones omnes perinde ac in optima valetudine obire, optimum est 268
Actiones naturæ debiles, quibus cognoscuntur. 17. 27
Actionis vitalis primum instrumentum est spiritus vitalis. 227
Actio vitalis unde. 227
Adenarum dolor unde gravis observatur. 131
Aeger si non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, quid quid horum evenerit, mors proxima est. 17
Aegri de ipsorum futura salute Prognosticum audientes, facilius ac propensius Medicorum propensis obediunt 1
Aegrum velle residere in ipso consistendi vigore, exitiosissimum est. 165
Aegrorum salus aut interitus unde prænoscutur. 5. 7
Aër a suo consueto temperamento ad calidum maxime mutatus, & diu durantem, maximos morbos adfert, 49
Aër minus morbosus est, minusque graves morbos excitat, ad frigidum quam ad calidum mutatus. 41
Aëris

INDEX RERUM.

- Aëris* nulla vel magna mutatio multum ad morbos concitandos facit. 41
Aëris ambientis temperamentorum omnium pessimum est id quod humidum est & calidum. 50
Aëris caliditati humiditas si conjungatur nihil corporibus morbosus & magis pestiferum. 50
Aëris siccitas acutissimos parit morbos, sed salubriores quam humiditas. 50
Aëris varii status ad morborum cognitionem scitu necessarii. 41
Æstus dolorosus & rigor superveniens, malum. 120
Æstus & ardores circa spinam quid notant. 417
Æstus fortes quare convulsiones perniciosas producant. 189
Æstus laterum cum dolore atque rigore, mali. 120
Æstus magni effectus. 178
Æstus multus cum delirio quando per modum iudicii apparet. 90
Ætates corporum pulsuum causas mutare possunt. 234
Ætates non parum faciunt ad morbos natura potentiores cognoscendos. 54
Alexandria in Ægypto unde quotannis febres pestilentes exitiabilissimæ oriuntur. 52
Alimenti crudi abundantia quomodo convulsiones in pueris producant. 183
Alimenti inopia quomodo tremor producit. 172
Alimenti plurimi copia calorem nativum quomodo suffocat. 123
Alvi colliquationes malæ. 395. 485
Alvi dejectio alba Ictericis mala. 488
Alvi dejectio aquosa mala est. 483
Alvi dejectio cruenta naturalis facultatis debilitatis effectus. 30
Alvi dejectio futura non cognoscitur per signa propria, sed ex quibus. 424
Alvi dejectiones albæ unde, & quid notant. 487. 488
Alvi dejectiones biliosæ omnes non criticæ, factæ, malæ 488. 489
Alvi dejectiones bonæ bifariam salutem indicare possunt. 480
Alvi dejectiones bonæ ex copia cognoscendæ. 482
Alvi dejectiones colliquativæ ex febribus acutis perniciosissima. 491
Alvi dejectiones criticæ facultatis expultricis robur, naturamque morbo prævalere indicant. 15
Alvi dejectiones eo sunt exitiales, quo colores magis pravos pluresque habuerint. 491
Alvi dejectiones exitiales ex modo quo dejiuntur, & ex tempore quo durant. 492
Alvi dejectiones ex quantitate tum immoderata, tum pauca damnantur. 486. 487
Alvi dejectiones in acutis biliosis albicantes, spumosæ, & pericholæ, malæ. 488
Alvi dejectiones in acutis spumantes valde vitiosæ, malæ. 486
Alvi dejectiones in ventris affectibus observandæ. 369
Alvi dejectiones liquidæ unde. 483
Alvi dejectiones malæ, quæ exitium prænuntiant, unde cognoscendæ. 483
Alvi dejectiones nigræ aliquando utiliter conspiciuntur. 490
Alvi dejectiones nigræ a sanguine melancholico. 490
Alvi dejectiones nigræ in acutis morbis, malæ & unde. 490
Alvi dejectiones nigræ, sponte venientes sive cum febre sive sine febre, pessimæ. 490

Alvi

INDEX RERUM.

- Alvi* dejectiones optimæ febres, & symptomata solvunt aut allevant. 483
Alvi dejectiones quæ cerebro inflammato albæ egeruntur omnium pessimæ 488
Alvi dejectiones, quæ inscisi ægrotis excernuntur, lethales sunt. 492
Alvi dejectiones quæ salutem prænuntiant. 480
Alvi dejectiones quarum insania timorem inferunt. 487
Alvi dejectiones rubræ & cruentæ in febribus acutis, malæ 489
Alvi dejectiones spumosæ quare malæ & quarum pessimæ. 486
Alvi dejectiones versicolores omnes malæ. 490
Alvi dejectiones virides, porraceæ, pessimæ quarum sunt. 490
Alvi dejectionum natura unde innotescit. 480--483
Alvi dejectionum variaz denominationes. 481
Alvi excrementa concocta in ventris affectibus optimæ crisis certissimum sunt indicium. 385
Alvi excretionem biliosa quinam morbi judicantur. 387
Alvi fluxus colliquativi, qui in pestilentibus febribus observantur, lethales. 113
Alvi perturbata sordiditate aliquando tollit. 136
Alvi profluvium quibusnam supervenit. 211. 212
Amavrosus quid, & quando exitiosa. 306
Amentia quid. 84
Anphimerina febres quales. 124
Anchiezmeton quid Græcis. 202
Angina ex aphoniam, lethalissimum. 223
Angina tonsillarum inflammationi succedens malum. 58
Angina exitiabilissima, & celerrima intercurrentes quarum. 124
Angina insidiosè occidentis signa. 215
Angina lethali si tumor colli & pectoris apparens superveniat, magis salutaris evadit morbus. 45
Angina suffocantes a sanguinis copia. 44
Anginosus quinam rubor & tumor salutaris & quinam non. 286
Angores quid in morbis acutis sæpe indicant. 128
Anhelitus difficultas in tabe. 213
Anhelitus crebri senes ad mortem comitantur. 54
Anima quid efficit in corpus. 160
Animales actiones quomodo fortes vel debiles cognoscuntur, & quantum ad Prognosticum in morbis harum cognitio. 77
Animalium corpora unde constant. 160
Animi curæ extenuationis causa. 280
Animi defectiones quid in morbis acutis sæpe indicant. 128
Animi defectus ex fluxu muliebri, malus. 189
Animi passiones vehementes magnos morbos concitare valent. 53
Annonam sæpe secuta fuit Pestis. 52
Annus totus si calidus humidusque fuerit, necesse est, magna pestilentia succedat. 50
Annorum tempora prænosceda, ut morbi cognoscantur. 41
Annorum variorum constitutionum effecta, & divisio. 50
Anxietas a dolore pedis atque coxendicis. 142
Anxietas a virium imbecillitate unde noscitur. 168
Anxietas a viscerum alienis magna phlegmone unde noscitur. 167
Anxietas ab humoris biliosi corruptione. 167
Anxietas ab humoribus ad excretionem turgentibus. 167

Bbb

Anxietas

INDEX RERUM.

- Anxietas* cum delirio Crispi aliquando præcedit. 90
Anxietas decubitus est species. 165
Anxietas ex stomacho affecto unde nascitur. 167
Anxietas in febribus quid notat. 71
Anxietate qui per vigilias repente capiuntur, sanguinem profundunt enaribus. 173
Anxietas unde in febribus malignis. 169
Anxietates diu perseverantes, illucate evacuatione, pessima. 72
Anxietates quæ cum refrigeratione incidunt, pessima. 72
Anxietatis prorsus lethalis descriptio. 171
Anxii quinam dicuntur. 167
Apepsia quid notat. 29
Aphonia a ventriculo ab aliquo humore laeso. 220
Aphonia aliquando tollitur vomitu. 221
Aphonia ex capitis dolore quid notat in febribus. 221. 223
Aphonia quid in morbis portendit. 220
Aphonia quid prælagit in morbis. 217
Aphonia signum summe exitiosum in deliriis. 100
Aphonia comatosi succedentes, mala. 159
Aphonia cum singultu pessima. 201. 223
Aphonia & catocha cum exsolutione perniciose. 157
Ἀφρονι evadunt ægri in ferino delirio. 93
Aphonia ex vulneribus non sunt perpetuo perniciose. 221
Aphonia quæ principiis morborum fiunt, quid notant. 220
Aphonia quæ una convulsis partibus ex copia humorum fiunt, perpetuo lethales non sunt. 223
Aphonia quænam exitium in foribus prænantiant. 224
Aphonia quibus ex capitis dolore, moribundus. 224
- Aphoni* si fiant anginosi lethalissimum. 223
Aphonia unde. 219
Aphonia oriuntur anni constitutione Austriana calida & humida. 51
Apoplexia a supino nimis diuturno decubitu. 164
Apoplexia ex somno diuturno & immoderato. 52
Apoplexia quando in morbis timenda. 114
Apoplexia sæpe producit febrem continuam aut intermittentem, paralytin aut Paraplegiam. 45
Apoplexia si paralyti, & epilepsia succedat, malum. 58
Apoplexia unde sæpe prævidetur. 112
Apoplexiam fortem solvere impossibile, debilem vero non facile. 19
Apoplexiæ ab humoribus pituitosis & crudis. 57
Apoplexiam quando torpores in sanis portendunt. 214
Apoplectici maxime fiunt a quadagesimo anno ad sexagesimum. 54
Appetentia bona in ægrotis erit illa, quæ benevolentium maxime est similis. 268
Appetentia bona non confundenda cum vitiosa & exitali. 263
Appetentia ciborum & potus iusto major unde. 266
Appetentia ciborum sublata quid notat & unde. 269
Appetentia integra in ægrotis, bonum est, omniumque maxime in morbis diuturnis. 268
Appetentia innaturalis quænam dicitur & unde. 265
Appetentia sublata in morbis longis lethalis. 269
Appetentia symptomata quid ad prædicendi rationem, 265

Appe-

INDEX RERUM.

- Appetentia* vitiosa in qualitate ciborum & potuum unde. 266. 267
Appetentia una est naturalis, altera non naturalis. 265
Appetentia unde oritur in animalibus. 265
Aqua canina appetentia causa. 267
Aqua intercutem unde in purulentis Phthysicisque oritur. 131
Aqua intercutem omnis, quare si ex acuto morbo existit, semper mala. 131. 283
Aquarum corruptarum seu foetarum usus pravi effectus. 52
Aquarum palustrium usus mali effectus. 52
Aquilonia quotidianæ constitutiones corpora densant, & robusta, & bene mobilia, coloratiore, & melius audientia faciunt. 42
Ardores qui in hypochondrio, febre refrigerata relinquuntur, cum alias, tum cum sudoribus, mali sunt. 33. 74. 119
Ariditas totius vel alicujus partis corporis, quare sæpe in felicem morbi prælagit eventum. 131
Arteriarum pulsatio actio facultatis vitalis. 12
Arteriarum pulsatio respiratori addita est, caloris in toto corpore effusi refrigerationis, atque purificationis gratia. 12
Arteriarum pulsationes maxime ad prædicendam salutem valent. 91
Arteriarum pulsationes vehementes omnium maxime vitalem robustam facultatem significant. 25
Arteriarum pulsus magis, vehementes, æquales atque ordinati in morbis acutis, facultatis vitalis integritatis indicium. 13
Ἀσπυδὸς quid. 86
Asaphodes desipientia, quænam exitiosissima. 93
- Asaphodis* seu obscura desipientia, vel hectica, nunquam in morbi principio, sed morbi progressu, post vehementem insaniam, fit. 86
Aspectus audax & ferox est phreneticus. 80
Asperitas corporis quid ad prædictionem. 115
Aspera arteria usus. 227
Asthmata quo vita tempore fiunt & quamdiu durant. 54
Asthmata senes nunquam derelinquunt. 59
Asthmatici unde sæpe stertunt. 260
Atrabilis naturæ humana maxime inimica, difficilissimaque, & tardissima ut concoquatur. 56
Atrabilis omnium humorum morbos maxime exitiales parit. 56
Atrabilis unde. 490
Atrophia corpora siccantur, & contabescunt. 28
Atrophia in quibus exitialis. 279
Atrophia qualis affectus & unde. 279
Auditis actiones mutatae magni in morbis momenti ad prodendum ægrotantium prognosticum. 106
Aures livida & nigra, unde in acutis morbis spectantur. 317
Aures obsurdescere in febre acuta furiosum est. 23. 212
Aures quibus per febres obsurduerant, quomodo liberantur a morbo. 110
Aures quid ad prælagium faciunt in acutis morbis. 314
Aurium sonitus, quando sanguinis eruptionem, delirium, &c. indicat. 81. 112 quid in morbis acutis. 110. 317
Tinnitus, quid & unde, 110. 408
signum sæpe futuræ Hemorrhagiæ. 411
Austriana constitutio humida, varios & calidos morbos producit. 50. 51. 54. 402

Bbbb 2

Aurum.

INDEX RERUM.

Aurumnus morbos acutissimos & exitiales magna ex parte producit. 51. Tabidis malus est. *ibid.*

B.

Balnea quomodo horrores concitant. 210.

Bilis acuta producit morbos punctorios. 132. aruginosa, atra, usta, morbos gravissimos concitat. 73. flava, porracea, crocea, nigra, omnium periculosissimos facit morbos. 87. plurimum tussi rejecta, malum. 56. si pituita prevalet, agros maxime reddit phreniticos. 88.

Bombus in acutis, lethalis. 11.

Bubones quare suspecti. 555.

Bumbi quid & unde. 110.

C.

Caliditas ad Prognosin faciens qualis. 116. quæ bona. 35. quæ mala. 116. in facie, hypochondriis, thorace cur pessima 22 quid in morbis acutis. 71. Hæcticorum qualis. 117. parva in externis quando maligna 71. 72. intensa in ventre & Thorace cur mala. 118. immoderata pestem producit aliquando. 49.

Calor blandus sæpe fallens in morbis maligni, 116. febrilis quinam optimus. *ibid.* singultum producit. 298. in morbis quomodo distinguendus. 70. intensus post rigorem crisis sæpe indicium. 117. 118. 119. natus quomodo resolvitur. 122.

Caloris æstus circa spinam quid indicat. 425. & Frigoris celeres mutationes, in morbis acutis quare mala. 129. retractionem quæ causant. 129.

Capitis gravitas & dolor, quid & unde. 412.

Cardalgia, fluxurorum mensium signum. 408.

Cardiognos Cordis unde vomituris. 418.

49.

Carus, qualis somnus. 151.

Catalepsi, frigiditatis & siccitatis cerebri signum. 154 qualis somnus. 151.

Cataphora qualis somnus. *ibid.*

Cerebrum quid 260. in acutis. 547.

Cerebrum exsiccatum vigilias excitat. 146. quomodo læditur per consensum ex ore ventriculi læso. 185.

Cerebri frigiditas duplex est. 114. perniciofa inflammatio singultus causa in febribus. 199. 200. refrigerationis effectus. 101.

Cerebro post inflammationem refrigerato, in veterum delabi, lethalissimum est. 94.

Cholera cui ætati magis familiaris. 54.

Cibus quando ægrotis est offerendus. 118.

Cibi fastidium in morbo diurno, malum. 28. multi vel corrupti quomodo singultum producant. 198. 199.

Cibus vel potus abhorre in deliriis lethale. 98.

Ciborum appetentia maxime ad prædicendam salutem valet. 90. appetentia, si cum aliis pravis signis appareat, summe perniciose. 270. 271. & potus deperdita appetentia quando pessima. 106 vapores quomodo somnum excitant. 151.

Clamor cum delirio crisis aliquando portendit. 90.

Coctio exquisita quo morbi tempore fit. 385. optimarum excretionum præcipua nota est. 349. perfecta, si simul observatur cum signis decretoriis quando crisis expectanda. 430.

Coctio quid 343.

Coctionis signa observare optimum est in omnibus morbis. 67. quo tempore morborum conspiciuntur. 346. salutem perpetuo significant. 67. signum aliquod manifestum, ubi primo die apparuit, in primo quaternario morbi solutio subsequitur. 430. urinarum, alio-

INDEX RERUM.

aliorumque excrementorum præludivi quando non fidendum. 397.

Coctiones celeritatem portendunt iudicii, securitatemque salubrem. 67. 345.

383. excrementorum nunquam mala, sed perpetuo bonæ. 344. 345. 346.

quid præsciunt. 404. si crisis præcesserint, nunquam moritur æger. 14.

Colli tensio quid & unde. 408.

Color faciei viridis minus malus quam niger, 287. flavus bonus, si criticus ut in Ictericis. 286.

Color Ictericus quid notat in febribus 290. 291. lividus & niger unde, & quid in morbis notant. 287. lividus in labro, palpebra, vel naso, vel genis,

vel extremis, quid notat. 288. pallidus unde in acutis morbis, & mortuus solet esse familiaris. 287. sæpe varians cum calore, quare utilis. 129.

ruber sanguinis abundantiam significat. 285.

Coloris corporis mutatio citra rationem, pessima. 284. in pueris quid, 186.

quid ad prædictionem. 116.

Coma a collecto pituitoso humore in cerebro. 102. a longa vigilia, ex calidissima siccissimaque causa, lethale signum. 158. cum lassitudine quando malum. 146. cum malis stipatum symptomatibus, malum. 158.

cum oculorum perversione malum. *ibid.* & surditas in capitis dolore abscessum aliquem post aures eructant.

118. 156. in acutis morbis post longas vigilias, exitiale. 22. in quibus nam semper perniciosum est. 158.

quantum inservit ad Prognosin. 157. quid. 84. 152. vigil unde. 154. vigilias secutum, nisi criticum sit, perniciem ostendit. 158.

Comatis perniciosi exemplum. 156. 157. quatuor sunt causæ. 153.

Comata aliquando non lethalia accedunt vigiliis. 150. lethalia aliquando subsequuntur vigilias assiduas. *ib.* cum aphonia perniciofa in febribus. 221.

223.

Comatosi effectus phreniticis supervenientes, lethales, 178. quinam dicuntur. 152.

Comatio quando fit in toto corpore. 168.

Concoctiones biliosorum humorum & putridorum quando fiunt. 344.

Congelatio quid, 157.

Convulsio a distentione a quibusdam distinguitur, 182. ab Ileo malum.

20. a phlegmone unde. 182. ab æstibus fortibus aut distentio, malum.

189. ab inedia & ebrietate. 52. critica labii. 318. ex angina lethalis.

196. cum extremorum refrigeratione in acutis morbis signum maxime perniciosum. 126. 127. dentium exitialis est. 318. ex quibus in pueris prævidetur. 149. fit vel ex repletione,

vel ex insinione. 182. imminente morte in phrenitide accidere solet.

95. in febre, lethalis, minime vero pueris, 191. in febribus sæpe ab exusta bile. 87. in phrenitide pessimum

symptom. 47. muscularum mandibularum Trismus Græcis dicta. 181. c. Paralyti superveniens effectum non solvit neque contra. 216.

Convulsione mortuorum ex vulnere plura exempla, 194. 195.

Convulsiones a doloribus & assiduis vigiliis, perniciose sunt. 193. a siccatis partibus nervosis, exitiose. 283. ab Ileii inflammatione, perniciose.

194. comatosis succedentes, mala. 159. ex quibus signis futurae possunt præcognosci. 186. ex tremoribus, lethalissima. 120. febribus ardentibus super-

B b b b 3

INDEX RERUM.

Supervenientes lethales, 149. in foemina ex semine retento. 185. 186. in febribus ex ore ventriculi non sunt timendæ, vomitu tolluntur. 191. in Phreniticis insanabiles. 193. in vulneratis pleurumque lethales. 194. 196. lethales a capitis vehementi dolore. 199. perniciosa nunquam sola, sed cum aliis signis perniciem indicantibus apparere solent. 196. quæ certum exitium excitant, 197. quænam curari possunt. 190. quid præfagiunt. 187. supervenientibus febribus sæpe solvuntur. 96.

Convulsionum causæ. 176. ad 182. cum chordis tensis comparatio. 182. futurarum signa in pueris. 186. tres differentia. 180.

Cer ab humore aceri vel maligno affectum quid producit. 128. quibus excrementis fuliginosis exsuperet, unde nascitur. 228. unde sæpe palpitat. 177.

Cordis caliditas quomodo refrigeratur. 227. calor respirando recreatur, sitque purior. 12.

Corpus a morbis defenditur tribus ipsi in sitis facultatibus. 10. inflari ac tumescere in morbis, nunquam bonum. 282. extenuatum ac maxime contabescens videri in principio morborum acutorum, pessimum. 278.

Corpora calida & sicca quibus morbis obnoxia. 55. humida succique plena, si veneri temperate operam dent, raro morbis corripiuntur. 43. cito incallescere, & frigidari, malum. 120. præ gravitate deorsum delabi, quid significat. 160. quænam minus periclitantur a morbis. 43. tumida in morbis fieri quid significet, 282. ubi a sputo sanguinis contabescunt, exitiale est. 279.

Corporis gestus mutatio in acutis morbis delirii indicium. 80 partes, quarum observatio facit ad prædicendi rationem. 276. turbationes quæ crisin indicant. 384.

Crimnodes hypostasos quænam dicuntur. 506. & quid notant. 521.

Coxendicis dolor senes ad mortem usque comitatur. 56.

Crisis bona vel mala unde prænoscentur. 377. 379. 380. 381. 382. 383. hora cognosci potest ex accessionis temporum accurata observatione. 433. 434. in proximo die decretorio erit, si in die indicante signum coctionis conspectum fuerit. 434. lethalis imperfectæ historia. 394. 400. 401. modus ex naturæ inclinatione nascitur. 402. 403. nulla bona apparet, cruditatis signis conspectis. 284. optima certissima signa in plurimis morbis quænam. 384. 390. perfecta in morbi salutari non nisi in vigore morbi expectanda. 432. perfecta si futura sit, necesse erit, augmentum morbi prius absolvi. 433. quando in altero quaternario futura significatur. 383. 430. quando in primo futuro die decretorio fit. *ibid.* terminus majori ex parte erit septem dierum ab ea die, in qua coeperunt decretoria signa apparere. 429. 430. unde sapiens iudicio non responder. 434.

Crises ante statum non sunt omnino bonæ neque certæ. 392. atque iudicia raro prima & secunda die fieri possunt. 363. bonæ, malæ, & imperfectæ quænam. 373. compositæ, quibus morbi iudicantur. 426. exitiales quo morbi tempore fiunt. 433. in principio morborum, cum exitiali signo, mala. 392. incertæ quomodo bonæ, vel malæ nascuntur. 394. optimæ

INDEX RERUM.

rimæ, salutares, securissimæ ac perfectæ in statu naturæ apparent. 386. per deiectiones quando fiunt. 407. per sudores prævidendæ. 420. perniciosa quomodo cognoscuntur. 394. 401. quomodo sæpe fallunt artis Medicæ ignaros. 385. quæ fiunt in augmentis morborum neque certæ neque fideles sunt. 391. quænam fiunt per excretiones, & quomodo noscuntur. 406. 407. per hæmorrhagiam. 408. 418. quando & in quibus certo & cito prædici possunt. 377. 378. quando fiunt per menses. 407. quomodo per urinas prævidentur. 420. tria tantum prænuntiare possunt. 384. veræ quatuor tantum sunt. 374.

Crisium species unde cognoscantur. 406. tempus ex natura morborum quomodo cognoscitur. 430. 434.

Cruda excrementa quænam dicuntur. 347.

Cruditas quid. 343. temper mala in morbis & pejor si cum malis signis. 347.

Cruditates & coctiones in excrementis sunt signa morborum temporum. 59.

Cruditates humorum quando fiunt. 344.

Crua cur sæpius stupescunt in renum dolore ex inflammatione orto. 114. 132. supini cubentis admodum reducta, & distracta, in acutis morbis delirii indicium. 80. 81.

Cura tremoris causæ. 174.

Cusis dolor quare gravis observatur. 135. frigore obduratur. 183. pustulæ, atque efflorescentiæ præter rationem evanescentes in delirio summe perniciosa signum. 100.

D.

D*actilorum* immaturorum esus rigorem produxit. 202.

Decubitus actio unde pender. 160. in gravi morbo qualis. 161. molus ex oris ventriculi vitio, vel propter viri-

um imbecillitatem. 166. qui salutem præfagit futuram in morbis. 160. solum quænam mala producere potest. 163. 164.

Decubitus ferre non posse in morbis quid notat. 71.

Dejectio alba in phreniticis mala. 97.

Deiectiones aquosæ candidæ, aut admodum crocæ aut spumantes prævæ. 30. biliosæ supervenientes quibus surditas, illam tollunt. 15. 108. colliquativæ quando in acutis morbis pessimæ. 49. nigra, livida, opimæ, fœtida exitiales. 30. pauca, glutinosa, pingues, candida, tuberosa, laves, colliquationis indicia. *ibid.* quales & quando in acutis morbis pessimæ. 49. in deliriis. 100.

Delassari, caliginosi, pervigiles, in somnum inclinati, desudantes, recalcitantes, malum. 146.

Delirantes quænam dicuntur. 79.

Delirantium prognosim quomodo recte assequitur. 84.

Deliri homines si hianti ore dormiant, perniciosum est. 99. si evadant ægri ab evacuationibus lethaliter se habent. 109.

Delirium cui jam fractis viribus contingit, pessimum. 99. aliquando larga sanguinis eruptione iudicatur. 90.

Delirium cum notabili oblivione, ignavia, & stupiditate apprensus exiti est indicium. 99. ex Hypochondrii pulsatione quando prævidetur. 338. in pleuriticis unde sæpe prævidetur. 47. in quibus morbis repente fit, profluvium sanguinis significat vel Urinæ. 90. nullum securum reputatur. 89. pessimum, post quod mala sequetur evacuatio. 90. phreniticum quomodo ex sputatione frequenti prævidetur. 420. quando ab aurium sonitu præ-

INDEX RERUM.

prævidetur. 114. quid. 80 solvitur aliquando per sudorem, somnum. 90
De urina certum signum ex urina quodnam. 505
Deliria crisin portendentia quomodo apparent. 90 exitialia, quomodo a non exitialibus dignoscuntur. 89 omnia unde concitantur. 87 quæ cum febre fiunt, Phrenitides, vocantur sed sæpius improprie. 87 quæ mortem prænantiant, quomodo dignoscuntur. 91 quæ salutem in morbis præfagiunt. 88 quæ sine febre mania, seu insaniam vocantur. 87 quanam salutarem crisin antecedunt 89 si cum coctionis signis appareant in morbo crisin denuntiant. 41. solvuntur urina multam subsidiam habente. 90 vehementia seu ferina convulsionum futurarum signa 186
Deliriorum futurorum signa quædam. 176
Dentes quid ad præfagium faciunt in acutis morbis. 314. 315
Dentium invita concussio quid. 181 stridor insolitus in deliriis signum summe exitiosum. 100
Dentibus stridere & delirare, mortem jam prope esse notant. 318
Desipientia & convulsio in vigilia, malum. 149 & rigor ex multa potatione, malum. 21. ferox & furiosa unde. 87
Desipientia feroces quæ in brevi desipient, ferinam convulsionem prænantiant. 46 hecticæ quando non amplius solvantur. 94 quæ fiunt cum febre continua, naturam viribus morbo longe infirmiore significat. 18
Desipientiam vehementissimarum propria credita symptomata. 95
Desipientes si non videant, summe perniciosum. 102

Destillatio quæ ex naribus cum furditate & ignavitate parva est, difficile quippiam habet. 109
Diabetes quid significat. 30 quosnam pravos effectus producit. 53
Diapnemata quid. 541
Diastole quid ejusque usus. 228
Dies critici coincidunt cum accessionum motibus. 368 decretorii complures ac fere innumeri observantur. 362 decretorii, judicatorii, atque critici quanam vocantur. 362. 363, 364 decretorii quid ad prædictionem in morbis. 369 indices fiunt aliquando decretorii, & decretorii indices 366 intercalares, atque intercedentes vel provocatorii quanam & quare ita dicti. *ibid.* judicatorii quomodo cognoscendi. 364 omnes ad vigesimum usque decretorios aliqui fecerunt. 362 vigesimus est terminus morborum acutorum. 405
Dierum decretorium cognitio necessaria. 361. 362
Dispensia naturalis facultatis debilitatis symptoma. 29
Distensio quid. 180
Dolor acutus quanam & unde. 133 aurium acutus cum febre continua ac vehementi difficilis est, & quid inde. 317. quanam periculosus. 139
Dolor capitis acutissimus in Phrenitide pessimus. 47 & stomachi cum Hypochondrio contento, malignum. 141 in turbulentis, vigilibusque mentis aberrationem indicat. 81 quando futuri vomitus signum. 105 quando in phrenitide lethalis. 139 vehemens & assiduus & præsertim in auribus in acutis febribus delirium portendit. 83
Dolor cervicis in hæmorrhagia futura. 409 -- 410

Dolor

INDEX RERUM.

Dolor circa ventris sedes significatur a decubitu in ventrem in acutis morbis. 79
Dolor colli sanguinis e naribus erupturi signum in febribus. 135.
Dolor faucium quanam in acutis morbis delirium præfagit. 83
Dolor Hypochondrii circa judicium ex Angina quid. 215. non raro delirium nuntius. 83
Dolor lateris ex sputis biliosis, si absque ratione evanuerit, in furorem aguntur. 147. in Pleuriticis, si absque ratione evanuerit, portendit delirium. 83.
Dolor lumborum & gravitas quid indicat. 417
Dolor manuum & pedum, in febre & convulsio maligna sunt. 142
Dolor oris ventricali in febribus malum. 139
Dolor pectoris quanam malus. 139. 140
Dolor quanam in suppurationem vertitur. 542.
Dolor si vigesimum diem transeat, & febris detineat, quid expectandum. 135
Dolor stomachi cum Hypochondrio contento, dolorque capitis, malignum. 141
Dolor strangulans cum Orthopnoea sine apparente in faucibus, vel collo, tumore, summe exitiosum. 141.
Dolor vehemens in pleuriticis, morbi fortissimi est indicium. 47
Dolor ventriculi oris quid indicat. 417
Dolor ventris laboriosus quanam lethalis. 141
Dolor vesicæ quanam exitialis. 140
Doloris impetus e femore malignus. 142 mutatio quanam mala in acutis morbis. 130
Doloris pedis atque coxendicis pessimi exempla. 142

Dolore coxæ occultato, si quippiam in urina sublimè petierit, delirium portendit. 83. 143
Dolore femoris dexteri occultato statim delirium accidit. 83
Dolores aurium cum febre continua ac acuta cur perniciosi. 317
Dolores boni quanam dicendi. 138. capitis quanam maxime timendi. 139 capitis vehementes convulsionum futurarum notæ. 286. circa thoragis & pulmonis sedes quanam suppurationem indicant. 141. cordis vomitus biliosi & pituitosi futuri signum. 135
Dolores crisin sæpe præfagiunt. 63
Dolores critici in aliqua partium ignobilium & remotarum a visceribus, excitati boni. 70
Dolores crurum incepti, continuo desinentes post visus læsi symptomata, malum. 106
Dolores cum pulsu nonnunquam observantur in abscessibus ad suppurationem tendentibus. 131
Dolores exitium prædicentes. 138
Dolores fortes circa viscera, & convulsiones in acutis febribus, malum. 20 Hypochondrii quando non mali sunt. 332
Dolores in ignobili parte exorti, quo occultantur fere continuo, sæpe delirium præfagiunt. 83. 100. in ventre inferiori concitato quomodo sæpe judicantur. 137. lumborum quanam mali 144 145. magni in omnibus morbis quando malum prænantiant. 70. palpitantes circum umbilicam, quid. 177. partium nobilium & ignobilium quanam boni quanam mali & pessimi. 141. 142. 143. quandoque in acutis morbis, etsi suapte natura semper mali, bonum prædicant. 133. qui a superioribus partibus ad inferiores de-

C c c c

de-

INDEX RERUM.

descendunt optimi. 138. qui ab ægrotis non sentiuntur quare perniciosi. 141. qui circa umbilicum continentur in morbo acuto non raro delirii nuntii. 83. qui cum ratione abeunt, optimam salutis spem pollicentur. 135. qui morbo progressio ostendantur, quinam optimi. *ibid.* qui progressio morbo manifestantur, quinam perniciosissimi. 140. quinam delicia iadicant. 81. quid præfagiunt in morbis acutis. 131. si convulsionum causa, perniciosum. 193. sine voce quinam perniciosi. 222. suræ absque ratione derepente occultati, desipientiam pariunt. 143. vehementes, assidue morbi fortissimi sunt symptomata. 70. viscerum fortes comatosi succedentes, perniciosi. 159. viscerum fortes quando in acutis morbis pessimi. 48. quomodo iudicatur. 141

Dolorum causa est continuitatis partium solutio. 133

Dorsum quid ad præfagium in morbis. 327

Dysenteria in morbis acutis quandoque bona. 16

Dysenteria constitutione anni boreali oriuntur. 51. quam ætate accidere solent. 54

Dysenterici unde dolorem acutum patiuntur. 132

E.

Ebrius quispiam repente si obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur. 52. 115. 152. 156. 188. 220

Ebrii fomnus aliquando lethalis. 155

Elleborus albus quomodo convulsionem producit. 185

Emprosphoronos tentio ad anteriora. 180

Empyema pleuritidi succedens, malum. 58. intra quodnam temporis spatium expurgatur. 545. quid. 541. Hujus indicia. 542

Ephemera pestilens morbus acutissimus paucis horis interimens. 431

Epicoptici quinam vocantur. 189

Epilepsia a supino nimis diurno decubitu. 163. 148. unde prævidetur & quid. 112. 184. 185

Epileptici juvenis exemplum. 185. pueri quando maxime curantur. 189

Erysipelas ab exterioribus verri ad interiora, non est bonum. 57. doloris partium internarum causa. 133

Evacuatio immodica calorem nativum resolvit. 122. 123. optima qualis quæ rigori optimo succedit. 206

Evacuaciones immodicæ quomodo anxietatem producant. 167. quæ non juvant exitii, aut saltem difficilis sunt iudicii indicia. 74.

Exanthemata aliquando apparent in febribus putridis. 244. cum exitiâ signis, perpetuo mala. 328. in peste erumpentia ante coctionem magis utilia quam inutilia. 328. 354. parva intus recarrentia, & evanescentia, pejora. 328. præter rationem evanescentia in delirii signum summe exitiosam. 100. qualia & quando in acutis morbis pessima. 48

Excrementa cruda & prava observantur in morbis mali moris. 38. discoloratiora spectari, & ægros non sitire, in quibus morbis summe exitiosum. 268. 271. ex corpore exeuntia maxime ostendunt naturalis facultatis debilitatem. 29. foetida in morbis semper exitiosa. 113

Excrementorum coctio atque cruditas quid ad præfagium in morbis. 343

Coctio atque excretio facultatis naturalis

INDEX RERUM.

robis vel debilitatem in acutis notant. 14. in ægrotis corporibus causa ad naturalem facultatem maxime atinet. 264. mutationes in profuvis alvi juvant, nisi male mutatio fiat. 481. maturaciones omnes undique tempestivæ, bonæ. 345

Excretio humorum biliosorum febrium ardentium propria. 382. in morbis, quæ fit ex partibus corporis propria excrementa in ipsis genita excrementibus, istarum partium sanitatem indicat. 14. nulla fidelis est, quæ cum signis cruditatis apparet. 552. post coctionem apparet in morbis, duobus modis fit. 14. quæ post coctionem apparet, semper facultatis naturalis robur indicat, certamque salutem prænuntiat. *ibid.* quam facultatis expultricis robur, & naturam morbo prævalere ostendit. 15

Excretionis critica optima signa. 388

Excretiones febrium ardentium critica propria. 382. 383. humorum particularium quid ad prædictionem. 436. in peste, vel in pestiferis febribus nonnunquam repellendæ. 354. in principiis morborum & ante coctiones dantur bonæ atque utiles. 353. malæ & perniciosæ sunt, quæ cum signis cruditatis apparent & quid præfagiunt. 351. malæ, non allevantes, in die decretorio in morbis acutis quando pessimæ. 48. non raro spectantur prima & secunda die, sed hæc omnes prævæ existunt. 363. omnes in principio, & crudo adhuc existente morbo, lethales. 392. omnes malæ sunt, quæ non sedant dolorem. 74. optimæ quo ratione fiunt. 348. 349. quæ in pestiferis febribus apparent, licet utiles, tamen per se non bonæ sunt. 358. 359. quan-

tum morborum præfagiis inserviunt. 348. spontaneæ in morborum principiis quare fovendæ. 353. symptomatice quænam. 352.

Excretionum falso symptomatarum creditur quædam exempla. 359. 360. multarum ante coctionem conspectarum, quæ judicatoriæ & bonæ fuerunt, exempla. 355. 356. pituitosarum signa in quartanis febribus crisi ostendunt. 383

Excretio biliola in suppuratis exitialis est. 32

Exspuatio crebra in phreniticis vomitum præmonstrat. 472

Exsudantes, vigiles, recalescentes, malum. 120. 150

Extenuatio corporis vel partium per se solam non dat certum præfagium in morbis. 283. cum ratione quam dicitur. 279. in acutis morbis, & per initia in corporibus observata, quantum ad præfagium. *ibid.* in febribus quando mala, & quid significat. *ibid.* in hæcticis Phthisicisque qualis. 282. subita quando pessima. 280

Extrema admodum algere ex malis evacuationibus, est perniciosum. 126. frigida difficulter recalescentia, livida, quando in acutis morbis mala. 48. frigida & livida in acutis morbis unde exitialis. 288

Extremorum caliditas in acutis morbis nunquam mala. 341. frigiditas non nisi fortem dolorem sequi solet. 140. frigiditas perpetuo mala, & pessima ubi interiora calent & magna sitis adest. 341. refrigeratio unde sæpe ante crisi producitur. 129. refrigeraciones recalescentes malæ. 395

F.

Facies bene valentium prorsus similis bona in febribus, 295. mala quæ

INDEX RERUM.

nam. *ibid.* 296 298 coloratio quādoque bona in febribus, & quid significat. 295 cum sudore flammans in acutis morbis mala. 33. 208. 460 flammæ quando signum est malignitatis & lethale. 298 prærubra sanguinis erupturi signum. 284. 285. 414 quid facit ad prædictionem. 295 rubra futuras aliquando Parotides significat. 296. 298 cum moestitia, mala. 285 quid in febribus præfagit. 295. 296. 298 tumida in quibus morbis observatur, & quando. 297

Faciei color bonus, & moestitia multa, malum, & quid notat. 119 mutatio non semper aliquid certi præfagit in febribus. 295 extenuatio in acutis morbis per initia observata quando exitalis. 282

Facultas animalis & vitalis a naturalibus videntur procedere 264 animalis quomodo resoluta noscitur. 19

Facultatis animalis functiones unde robustæ & recte valentes cognoscuntur. 13 naturalis functiones & effectus. 11 naturalis robur quomodo cognoscitur. 14 vitalis functiones. 11. 13

Facultatium actiones robustæ quomodo cognoscuntur. 13

Fames convulsionis sicæ causa. 184 quid 265 unde tremoris causa. 174

Familiares non agnoscere in acutis morbis delirium indicat. 81

Fasidium unde vomituris. 135. 418

Fasidia quid in morbis acutis sæpe indicant. 128

Fauces dolentes absque tumore cum implacitate strangulantesque supra modum, perniciose. 139 in gutturis inflammationibus solent non raro magni momenti esse ad præfagium. 326 tumida & inflammata quando bonum. 327

Favitas cujusnam facultatis læsio, 101 cum somno profundo signum frigiditatis & humiditatis. 154 quid. 84

Febris acuta quando convulsionibus remedio est. 191. acuta quædam signa exitalia. 97 apoplecticis utilis. 226. ardens a dolore ventris laborioso, lethale. 139 rigore solvitur. 205 aridior, æqualior, sine magnis mutationibus uniformis delirium præfagit. 82 assidua quæ noctu augetur in tabe. 213 continua aut intermittens supervenit sæpe ab Apoplexia. 45. continua mutatio in intermittente quomodo ex frigiditate cognoscitur. 124 cruce sublata quomodo noscitur. 121 ebrietati superveniens quæ utilissima. 52. 152 hæctica quomodo noscitur. 17. 118 malignæ indicia. 118 quando convulsione solvitur. 192 quando dolorem circa hypoehondria solvit. 332 quartana, quare omnium securissima. 45 quartana per largam sanguinis excretionem curata exemplum. 442 signa lethalia. 71 tertiana septenis circuitibus terminatur. 36 tertiana quarta accessio est index septimæ. 366 vehemens, assidua, calorem corporis resolvere potest. 128

Febres acutæ & lethales ex timore & metu magno. 53 acutæ si convulsionum causa, perniciosum. 193 ardentes diebus imparibus accedere solent. 367 ardentes, quomodo ut plurimum judicantur. 382 ardentes, semitertiana, erraticæ, malignæ oriuntur anni constitutione boreali. 50. 51 ardentes, unde convulsiones perniciosas producant. 189. 184 debiles & parvæ quandoque valde malignæ sunt. 377 Ephemera quænam vocantur. 243 epidemica, seu tertiana, ardentes, pestilentes

INDEX RERUM.

pestilentes cum morbillis malignis lethales. 51 fumantes quænam dicuntur. 71 hæctica marasmodes si febribus ardentibus succedant, malum. 58 lygodes quænam dicuntur. 199 marasmodes quando exitiales. 279 putrida quænam vocantur. 243. 244 quibus diebus solvuntur. 362. 363. 364 si imparibus diebus bona signa habuerint, certum præfagium faciunt, & e contra si paribus. 370 simplices si in compositas mutantur, & phlegmone adjungatur, malum 58 simplicissima, ac signis firmata securissima quarto die ac citius desinunt. 39. 433 terribimæ ac signis affligentes difficillimis quarto die aut citius interimunt. 433 variæ primo die resolvuntur. 362 unde horrores continent. 211

Febrium ardentium lethaliū signa. 2. 8 ardentium malignarum proprium est, ut summas partes non calefaciant. 117 continuarum in malignas mutatione mala. 58 tertianarum & quartanarum vacationes critica propriæ. 383

Febribus ardentibus hæctica marasmodes si succedant, malum. 58

Febriantes plurimi sine ulla mentis vacillatione moriuntur. 77

Febriles recursiones cum horrore quænam lethales. 212. 221

Felle suffundi ægrotos quid in acutis præfagit. 289

Festucorum collectio in acutis morbis delirii indicium. 79. 80. 82

Fæces albæ in deliciis signum summe exitiosum. 97. 100 retentæ & exsiccata ileon sæpe producant. 53

Factores in morbis quid notant. 113

Frigidas corporis quid ad prædictionem. 116. 121. 122 extremarum partium in dolorem forti ventris, malum. 123. 140 extremorum signum in delirii summe exitiosum. 100 die critico cum signis decretoriis crisi prænuunt. 124 in prælanguidis perpetuo lethalis. 121 per totum corpus in acutis febribus mala. 121 per omnia in continuis febribus est exitialis, vel longitudinem morbi præmonstrat. 121

Frigis comatis causa. 153 partium extremarum, atque ad calorem si non amplius redeat pessimum in acutis. 17 partium extremarum, cum internæ uruntur, quid præfagit. 23 quando bonum in febribus ardentibus. 211 singultum quomodo producit. 198

Frigoris immoderati effectus in corpore. 183

Frigora ea insanabilia censentur, quæ calidis & siccis morbis contingunt. 94. 150. 157

Frigidum si naribus & ore expiretur in acutis morbis, exitiale jam est admodum. 25 per os & nares expire, malum. 395. 257

Fulgoris motus oculis apparentes quid notant. 302

Fumas calidas antea non solitas in sudore futuro critico. 428

G

Galenus in prædicendi in morbis arte, post unum Hippocratem, maxime claruit. 2

Graveolentia omnia putredinis sunt indicium. 113 graveolentiæ gradus prænoscenti sunt ad præfagium. 113

Gravitas capitis hæmorrhagiam præfagit. 410. in naribus quid in morbis. 111 temporum hæmorrhagiam solet præcedere. 409. 411. totius corporis vel

INDEX RERUM.

vel manuum vel pedum summe exitiosam in deliriis. 100
Gaudium immoderatum quomodo tremorem producere potest. 174. ingens mortem aliquando producit. 53
Genæ quid ad prælagium faciunt in acutis morbis. 314. rubræ pleuriticorum & peripneumonicorum signum est proprium. 315
Glandularum tumores quando boni, & quando mali. 340
Gula graviter læsa homines continuo pereunt. 65
Gusturis fervor in multis moribundis, auditur, & quid indicat. 259. quando lethalis. 549. quando vero non perniciosus. *ibid.* seu ebullitio & unde. 547

H

Hæmorrhagia critica quænam mala solvit. 427. 445. larga aliquando febris quartana fuit iudicata. 411. non solet succedere sine capitis dolore vel gravitate. 409 -- 411. futuræ signa. 400. 406. 418
Hæmorrhoides in virus quænam prælagiunt. 425. delirium secutæ, salutem prænuntiant. 92. suppressæ, vel nimis fluentes morbos gravissimos producere possunt. 53
Hæctica febris quomodo dignoscitur. 117. 118.
Hæcticus corporis habitus unde & quid prælagit. 131
Hæctici quomodo dignoscuntur. 117. 118
Hæcticorum caliditas qualis & unde 119. habitus descriptio. 280. 544
Hepar potest inflammati, absque apparente tumore Hypochondrii. 334. quibuscumque circum dolet, his febris superveniens solvit dolorem. 134. re-

frigeratum corporis tumorem producit. 282
Hepatis dolor proprius gravis est & quare. 132. inflammatio, quomodo Hypochondriorum tensionem producit. 183. inflammatione laborantes plurimi sine ulla mentis vacillatione moriuntur. 77. tumori hydrops succedens, malum, 58
Hepate inflammato, si sanguis exeat e nare sinistra, malum. 394. percussio, oculi statim cavi evadunt. 308
Hippocratis & Galeni & aliorum de morbi vigore sententia. 62 quomodo concilianda. 63
Hirudinum appositio quibus & quomodo conducit. 444
Horror quando in febribus ardentibus, bonus. 211. signum in deliriis summe exitiosum. 100 quo vexantur omnes mali succi pleni, cum vehementer caesunt. 211
Horrores a febribus, Phlegmone, vel quovis modo moris humoribus. 211. crebri, seu frequentes quique etiam celeriter permittuntur sunt difficiles. 213. a quibus continuæ febres intermittere coeperunt boni. 211. crebri non sufficiunt ad suppurationem, & tabem exinde denotandam. 213. decretorii mali, qui cum signis lethaliibus perpetuo exitium portendant. *ibid.* generatim criticam perturbationem notant. 212. in acutis morbis quid. 20. lethales quinam. 213. qui febre non tolluntur, sed cum pestimis apparent vacationibus, mali. *ibid.* qui purulentos & validos explicant, mali. 212. qui vomitus malos & exitiosos sequuntur, sunt iudicatorii mali. 212. 213. quid prælagiunt in morbis. 210. quinam suppurationem indicant. 213.

Hor.

INDEX RERUM.

Horroribus frequentibus e dorso, levisque qui defudant, difficili morbo laborant. 212
Humiditas corporis quid ad prædictonem. 116
Humor acris singultum producere potest. 199 ad caput ascendens facit tum desipientiam, tum aurium sonitum. 111 æruginosus epilepsiæ causa. 185 frigidus pituitosus, quomodo fatuitatem & oblivionem producit. 101 paucus sed valde virulentus morbos valde exitiales excitat. 73
Humoris quælibet turgentia semper vena. 130 vitiosi excretio quando bona 16
Humores ab intro foras versi morbum salutarem faciunt. 45 biliosi, multum tenuissimi, ac acutissimi ab æris calore nimio in corpore abundant, 50 calidi desipientiæ phrenitiæ causa. 88 cum tantum transmittuntur de parte ad partem, fiunt crises per abscessus. 402 frigidi & pituitosi putrescentes in cerebro delirium concitare possunt. 87 in morbis a visceribus ad exteriora converti optimum, & e contra. 57 noxios omnes corporis partes, quoad possunt, a se propellunt. 11 omnes præter sanguinem, quare egent preparatione, ut evacuentur. 440 particulares morbos magnos & graves producere possunt. 56 pituitosi & crudi faciunt morbos difficillimos 57 putridi quare continuo purgandi *ibid.* putridi quomodo anxietatem producant. 169 qualitate & quantitate viscera gravantes pulsuum causas mutare possunt. 234 simplices etiam benigniores morbos concitant quam misti, qui graviore & plures simul producant 44 suapte natura, aut ob insignem putredinem

tenuissimi, atque mobiles redditi quando lethales morbos faciunt. 50 summe putridi ac virulenti morbos gravissimos concitant. 73 turgentes graves & periculosos morbos concitare possunt. 74
Humorum biliosorum & pituitosorum excretionis per alvum signa. 425 calidorum copia quid prælagit. 55 calidorum & pituitosorum in cerebro effectus. 154 proprium est, ut facillimi sint ad excretionem. 383 copia gravans, musculos, tremoris sæpe causa. 173 174 seu multitudo graves morbos parit. 55 cruditas a vigiliis assiduis. 72 148 crudorum insignis copia, aliquando anxietatem producit. 170 crudorum multitudine calorem corporis quomodo suffocari noscitur. 123 maligna putredo perniciosos morbos facit. 57 omnis multitudo difficilem reddit morbum. 174 particularium excretiones quid ad prælagium. 436 spontaneæ excretionis non omnes bonæ. 437 tenuitas extenuationis causa. 280
Hydrops e longa dysenteria 492 ab hæmorrhoidibus suppressis vel nimis fluentibus. 53 ex nimio sanguinis fluxu. 449
Hydropi inprimis obnoxii sunt fenes. 54
Hydropes quomodo producuntur ab usu aquarum palustrum 52
Hypochondrium cum dolore tensum, & cum ipso Istericus color in corpore in acutis morbis ante diem septimum malum. 48 quid dicitur. 329 hujus contentio cum comate fastidioso, & capitis dolore Parotides effluere faciunt 156 contentio sine dolore quid notat. 412. 413 pulsationes quid prælagiunt. 338 sinistri dolor atque tumor non inutilis in acuto morbo-

INDEX RERUM.

137. tensiones quid notant. 331. tumores aliquando optimi. *ibid.* tumores quid saepe praesagiant in acutis morbis. *ibid.* tumores quinam in suppurationem vertuntur. 335. 336.

Hypochondria crassitudinem habentia, bona 330. cum duritie & dolore tenduntur ab inflammatis partibus. 333. in acutis morbis tensa, dura, dolentia & inaequalia, mala. 332. in acutis morbis vitata quando mala. 282. 352. mollia, aequalia, dextra, sinistraeque parte esse, & sine dolore, optimum in acutis morbis. 339. qualia esse debent in Ictericis critica. 290. quid in morbis praesagiant. 329. si extenuantur, vel contabescunt malum. 331. 332. varie tenduntur in acutis morbis. 331. 332. 333. 334. vel etiam tensa aliquando optima. 331

Hypochondriorum dolores cum tensione, & malis signis, lethales. 336. pulsus cum frequenti oculorum obstruere in acutis morbis delirii indicium. 80. 81. suppurationes quamnam mala. 337. 338. tensio sine dolore signum haemorrhagiae futurae. 412.

Hypogastrium quando sensum gravitatis vel doloris sentit. 423

Hysterica mulieres unde non raro convulsionibus tentantur. 185. 186

Hysterici affectus quomodo aphoniam producant. 220

I.

Ichi quid. 110

Ictericia ante septimum diem quando mala vel bona in febribus. 291. 292. 293. 294. cum hypochondriis tensis & duris mala. 294. quamnam bona in febribus 290. 291. quando exitialis in febribus 294

Icterus fit aliquando critice. 289. in mor-

bis quare non omnis bonus vel malus. 290. quid & unde. 289. vel salutem vel mortem quandoque praesagit & quando. 290

Ignavia quid in deliriis. 99

Ignis sacri undique cito depascentes, anni constitutione austriana humida & calida oriuntur. 51

Ignorantia cum delirio crisin aliquando portendit 90. cum rigore mala, mala quoque & oblitio 102. cum rigore quando malum. 19. 208

Illeum a faecibus retentis & exsiccat. 53. si vomitum, singultum, dispiciantiam, vel convulsionem producat, malum 20

Illic dolor quomodo solvitur. 134

Imaginatio admodum laesa in acutis morbis, quando cerebri virtutem maxime debilem ostendit. 18

Inappetentia cibi in morbis longis nihil est deterius. 28. 269. 270. quae ex delirio non confundenda cum ea, quae ex facultate extincta vel diminuta. 266. unde in aegris. 266

Inedia aliquando convulsionem producit. 52. quomodo noscitur faciei extenuationis causa 282

Infantibus quare vigiliae assiduae tam noxiae. 148

Inflammati capitis, in primis in phreniticis, unde timenda. 285. cerebri a sanguine per nares non evacuato. 112. doloris partium internarum saepe causa. 133. quaequam interna caloris retractionis saepe causa. 129. viscerum unde noscitur. 333. 334.

Inflammationis vigor seu status quando dicitur 62. viscerum perniciosissima ac lethalissima signa. 336. inflammationes maxime fiunt ex sanguinis copia. 55

In.

INDEX RERUM.

Inflammationibus in partibus externis, multi saepe morbi tum acuti tum longi judicantur. 6

Inhorrescentes anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentis in profluvium alvi incidunt. 211. 212. 425

Innutritio seu atrophia quid & unde. 278. 279

Inquietatio cum sudore est mala in acutis morbis. 33. 74. omnis mala est, critica excepta. 168. quid in acutis morbis significat. 166. quid & quantum ad praesagium facit. 166. saepe tollitur obortu vomitu 168

Inquietationes in diebus criticis apparentes certius habent iudicium. 170. in febribus intermitentibus & aliis cum nausea, & fastidio, haud sunt malignae 374. pessima illa quae criticis diebus fitur nulla optima subsequata evacuatione. 170

Inquietudo ab aestuosa febre stabili & pestilenti, pessima 72. ab humoribus virulentis aestu turgentibus & circa praecordia fervescentibus, pessima. 72. ab insigni visceris inflammatione, pessima. 72. cum extremorum refrigeratione in acutis morbis signum maxime perniciosum. 126. in deliriis signum summe exitiosum. 100. in febribus quid notat. 71. quae propter languorem virium, summe perniciosos morbos notat. 72

Inquietudines bonae non raro apparent ante crisin futuram & optimam. 169. crisin saepe praesagiant. 63. in acutis morbis quando pessima. 48. quae bonas crises praecedunt, optima. 147. quae cum sudore malo die decretorio apparent, exitiales. 170. quamnam prorsus perniciosas 170

Insania quomodo ex vomitibus praevideatur. 477

Insania a cerebri laesione oriuntur. 87. leviter feroces ferinae sunt & convulsionem significant. 186. vehementes in febribus, silente aegro, sed non etiam privato voce, lethale. 94. vocantur desipientiae, quae sine febre fiunt. 80

Insaniensibus in Melancholia si varices aut haemorrhoides supervenerint, insaniae fit solutio. 92. 444.

Insomnia conspicua, non turbulenta, sed quieta, bona in Phrenitide. 92. 93. conspicua quare in Phreniticis observantur. 111. turbulenta semper mala, & Phrenitidem portendunt. 93.

Inspirandi difficultas quid & unde. 408. 412. 418.

Intestinorum difficultas vel aqua intercutem a furore, bona. 91. tormina & morsus quid significant 425

Inustiones unde convulsionem perniciosas producant. 189

Ira acutissimas febres saepe producit. 53. nunquam subito mortem produxisse refertur. *ibid.*

Jactatio assidua in morbis quid notat. 71. membrorum malis dejectionibus superveniens. 171. quid in acutis morbis significat. 166. unde vomituris. 418. 419

Jecur conflitantes morbi gravissimi sunt atque difficillimi, 57. durum ac scirrhosum redditur ab usu aquarum palustrum. 52

Jejunium convulsionem saepe producit. 285. syncopas fastidiosissimas atque heclicas febres producere potest. 52

Judicatio quid. 372. 373. quibuscumque fit, his nox gravis ante accessionem est. 376

Judicaciones quae sunt diebus paribus malae & infideles. 370

Da dd

Judi.

INDEX RERUM.

Judicatoria non apparent in morborum principis. 351
Judicium in morbis quando redditur difficile. 74

L.

Labores qui in articulis fiunt in longis febribus non inutiles. 135 nimii quid producere possunt. 102
Labrum inferius tremulum crisin aliquando per vomitum significat. 319 si pervertatur in febre non intermittente, debili jam existente corpore, mors proxima est. 193
Labri distortio quando pessima. 106
Labia in tertianis febribus cruce ulcerantur. 318 quid ad praesagium faciunt in acutis. 314
Labiolum contractus aliquando alvi biliosam eruptionem significat. 319
Lacryma critica unde noscuntur. 302 in altero oculorum aeres appropinquantis delirii praesagium. 82 involuntaria cum delirio per modum iudicii aliquando apparent. 90 involuntaria in acutis exitiosum. 313. 301 spontanea effluentes, ubi non crisin, mortem significant. 301 spontanea sanguinem e naribus cruce fluxurum aliquando norant. *ibid.*
Lassitudinis sensus quid indicat. 144. 417
Lassitudines aliquando abscessus praecedunt. 145 optime existunt, quae aliqua evacuatione evanescent. 145 quanam bona observantur ad praedicendam salutem. 145
Leibagus a collecto pituitoso humore in cerebro. 104 qualis somnus. 151 153
Lethargici affectus phreniticis supervenientes, lethales. 168
Leucophlegmatica laboranti fortis Diarrhoea superveniens, morbum solvit. 83

Lien durus ac scirrhusus redditur ab usu aquarum palustrum. 52

Lienis inflammatione laborantes plurimi sine ulla mentis vacillatione moriuntur. 77 tumori hydrops si succedat, malum. 58

Lienteria in acutis morbis malum symptomata. 29 lethalis a longa dysenteria. 492

Lingua alba, crassa, coenosa, mala in acutis febribus & quare. 321 arida, dura, adusta, & maxime nigra, si cum aliis signis malis appareat, exitium praesagit. 324 arida tactui frigida vel calida apparens exitialis est. 325 dura & horrida pessima, phreniticorumque propria. 313 si torrefacta, & non vel parum sitiant phrenitici, perniciosissimum. 98 exusta & praerida sine siti signum in deliriis summe exitiosum. 100 exusti si nihil vel parum sitiant delirii metus. 80 flava, aut crocea, aut nigra, aut admodum rubra, quid in morbis acutis notat. 320 lividi coloris omnium maxime est lethalis. 322 magna & nigra quare lethalis est. 322 nigra cum tremore seu tremula mala. 321 nigra non absolute perniciosa. 323 solet ardentibus pestilentibus febres detegere. 321 qualis videri debet in acutis morbis, & maxime in febribus ardentibus & synochis. 320 quid in morbis praesagit. 319 quomodo a febrili calore varie mutatur. 323 rubra saepius in anginosi affectibus & peripneumonici, pessima. 322 salebrosa delirium praesagit. 82 si valde nigrescit, iudicium fit in quatuordecim diebus. 321 variis coloribus varios humores exsuperantes ostendit. 319

Linguae

INDEX RERUM.

Linguae color subruber in acutis morbis, quid notat. 320 densa delirium indicant in acutis morbis. 81 obtremiscentes unde & quid in morbis notant. 95 praesiccat in anginis pessima. 323 unde saepe ita mole immittitur, & quid notat. 322

Lippitudo appropinquantis delirii signum. 82

Lippitem alvi profluvio cortipi bonum. 483

Lividitas cum extremorum refrigeratione signum maxime lethale. 125. 126 totius corporis vel manuum vel pedum summe exitiosum est in deliriis. 100

Lumbarum gravitas, dolor, atque tensio mensum futurorum signa. 416. 417

M.

Macula critica, & quae cum inceperant, numero atque magnitudine augentur, optima. 328 cum livida tum nigra quae pessima in acutis morbis. 287 rubra dorsum ac alias partes insipientes in febribus, synochis malignis, quando mala. 286

Macularum prognosis unde petenda. 558

Mador unde & in quibus oritur affectibus. 453. 455

Mandibularum convulsio unde. 181.

Martius desipientia. 93

Manuum gestulationes accidunt desipientiae exitiali. 97

Martianus mirabilem Galeni praedicendi in morbis artem miratus, quid ipsum rogavit. 2

Maxilla si apparent livida, vel nigrescentes, & quidem cum malis signis, mortem praenunciant. 317

Medici unde saepe circa pulsus falluntur. 245 si agrorum exitium antea non

praedixerint ipsorum aut ignorantiae aut negligentiae adscribitur. 3

Medicamenta quae nam singultum producant. 199

Medulla spinalis inflammatione laborantes, mente constare optimum. 77

Membra nobilia diu graves morbos ferre nequeunt. 339

Memoria quibusmodis laeditur. 84

Mente constare, & bene se habere ad ea, quae offeruntur, bonum, contrarium vero malum. 13. 77. 78

Menses aliquando per nares vacuantur. 413 in mulieribus unde praevidentur. 425

Mensium eruptionum signa. 416. 417

Menstrua si plura fiant, accidunt morbi, & si non fiant, ex utero morbi contingant. 53

Menstrua purgationes cum delirio & post ipsum consecuta iudicium portendant. 91

Morbus comitialis v. Epilepsia. 184

diuturnus & tardus quando solvitur per abscessum. 404. 405 qui congruit naturae, aut aetati, aut habitui, aut tempori minus periculosus. 43 quilibet salutaris quatuor

habet tempora. 59 quomodo salutaris noscitur. 66 si ab excretionibus resolvatur, optima crisis signum. 388 si summum exercet vigorem, & natura sit adhuc in principio, pessimum. 66 ubi celeriori morte, quam natura moveatur, malum.

ibid.

Morbi ab aliis concitati saepius in magis salutare mutantur. 45 ab humorum crudorum & crassorum copia debilibus exitiales. 55. accedentes diebus imparibus, iisdem iudicari debent.

370 acuti aliquando iudicantur haemorrhagia ac sudore copioso. 426

ibid.

Morbi ab aliis concitati saepius in magis salutare mutantur. 45 ab humorum crudorum & crassorum copia debilibus exitiales. 55. accedentes diebus imparibus, iisdem iudicari debent.

370 acuti aliquando iudicantur haemorrhagia ac sudore copioso. 426

ibid.

Morbi ab aliis concitati saepius in magis salutare mutantur. 45 ab humorum crudorum & crassorum copia debilibus exitiales. 55. accedentes diebus imparibus, iisdem iudicari debent.

370 acuti aliquando iudicantur haemorrhagia ac sudore copioso. 426

ibid.

Morbi ab aliis concitati saepius in magis salutare mutantur. 45 ab humorum crudorum & crassorum copia debilibus exitiales. 55. accedentes diebus imparibus, iisdem iudicari debent.

370 acuti aliquando iudicantur haemorrhagia ac sudore copioso. 426

ibid.

INDEX RERUM.

per hæmorrhoidas cum sudore judi-
candi, quomodo cognoscuntur. 427
frequentissime judicantur sudoribus.
420 plurimi judicantur per urinas.
422. 423 quatuordecim diebus ter-
minantur 431 quomodo distinguun-
tur *ibid.* ubi judicantur & resolvun-
tur paribus diebus quicquam boni ac
certi non habent. 370

Morbi acutissimi atque exitiales magna
ex parte in autumno oriuntur. 51
sæpe ante quartum diem homines
interimunt. 431

Morbi augmentum quando incipere di-
citur. 360 augmenti statu que tem-
pora differunt in sanandis & mori-
bundis 61 complures acutorum ju-
dicantur per alvi fluxum. 424 *debiles*
& magis salutare ab humorum
qualitate & simplicitate. 44 ex in-
ternis causis cognoscendi. 43 quomo-
do ex horum idea cognoscuntur. 38
& Naturæ status si simul procedant,
ac una moveantur optimum. 67
exitiales ab humoribus ad vehemen-
ter putrescendum aptis 57 quo
morbi tempore ægros perdunt. 59
61 futuri status cognitio necessaria
ad hujus eventum prælagendum. 58
infida remissio quando. 464 laterales
quænam atate accidere solent. 54
lethalis prælagium sanguinis expui-
tio. 56 lethales ab humorum insigni
putredine. 57 lethales habent unum
aut duo aut tria tempora. 59 longi-
tudinem quænam indicant 129 ma-
lignitas occulta aliquando anxietatem
producit. 168 maligni, quare crisi-
bus solent terminari. 377 longitudi-
nem quinam si dore indicant. 459.
460. 461 morem seu modum pro-
dunt symptomata quæ postea sequun-
tur. 34 motus celer maxime facit

cum critico aliquo signo ad prænu-
tiandam crisin. 381 non raro sunt
exitialissimi a sanguinis plenitudine
& copia. 44 omnes & symptomata,
pulsuum causas mutare possunt. 234
omnium periculosissimi a bile. 44
omnino salutare sunt, si multa aut
aliqua signa illaxerint. 40 perniciosi
a cibis pravi succi ac potus 52 pesti-
lentes ab usu aquarum corruptarum
seu fetidarum. 52 principium quod-
nam dicitur. 433 quando imperfecte
judicantur. 422. 432 qui non diebus
decretoriis solvuntur, reverti solent.
393 qui senibus accidunt, illos ma-
xima ex parte comitantur ad mor-
tem. 54 quinam per crisin termi-
nantur, quinam vero non. 375. 376
quinam senibus lethales. 54 sæpe us-
que adeo sunt graves, ut statim in
principio ægros interimant. 65
statum absque ulla coctione observare,
quare pessimum. 64 summe perni-
ciosi ab immoderato vini potu. 52
tantum acuti & magni crisi-
bus terminantur 375 tempora a sympto-
matibus & morbi essentia perqui-
renda. 60. 61 differunt a tempo-
ribus nature concoquentis. 60. 61
valde exitiales sæpe a paucis, sed
valde virulento humore exitantur.
73. vigor in morituris qualis obser-
vatur. 64 victoria quando prælagi-
enda. 59 vigoris tempore ægroti
minus quam in augmento conflictan-
tur & turbantur 63

Morbo qui vexantur pernicioso, paucissi-
mi aut nulli probe dormiunt. 73

Morborum acutorum terminus est dies
vigesimalis. 405 acutissimorum aliqui
uno tantum die alii duobus &c. &
nunquam ultra quatuor dies terminan-
tur. 431 breve principium, breve augmen-

INDEX RERUM.

augmentum, tum status, tum decli-
natio proportione sequitur. 65 cura-
tionis instituendæ ratio ex singularum
morborum temporibus, omniumque
maxime status præcognitione pendet. 1
eventus in quibusnam alvi dejectio-
nibus certius dignoscitur. 481 graf-
sanrium ideæ habendæ, ut morbi
cognoscantur 41 naturæ Medicæ. 9
omnia tempora inter se proportione
temporis conveniunt. 65 plurimorum
certissima optimæ crisis indicia. 385.
386 prælagium certius quomodo
habetur. 66 robur & imbecillitas, ex
quibus cognoscatur. 34. 35. 36

Morbi difficulter resistunt, quibus
natura ad hos vergit. 55 sævissimis
& symptomatibus pessimis a scorpionis
ictu vexantur 74

Morbos salutare & exitiales prænosendi
empyricus modus. 68

Morbilis multi sæpe morbi tum acuti
tum longi judicantur. 340

Morbilis quando in acutis morbis boni.
340

Morbilorum prognos unde petenda 558

Masti aliquando sunt ægri, ubi instat
delirium. 82

Mollities corporis quid ad prædictionem.
116

Mores si mutantur in acutis morbis labo-
rantibus delirii indicium. 80

Morosis quid. 84

Mors ab ira nunquam accidisse dicitur.
53 ab ingenti gaudio atque timore. 53
ex quibus satis certo prælagiri po-
test. 253 in acutis morbis unde sequi
solet. 335 quando proxima prævi-
detur in febre non intermittente. 193
quando sine crisi subsecutura prævi-
detur 375 subita quibus accidit in
capitis dolore. 113 unde in propin-
quo esse noscitur. 288

Morris instantis in ægro signa. 106. 109
prognosticum a symptomatibus, quæ
præcesserint etiam indagatur in acutis
morbis. 127

Mortem in acutis febribus quænam signa
portendunt 41

Motricis facultatis actio diminuta in se-
nibus maxime observatur. 159 facult-
tatis actio læsa triplex est. *ibid.*
facultatis cognitio quantum ad præ-
dictionem Medicis conducat. *ibidem*
facultatis imbecillitas unde fit. 173
potentiæ vitiatæ actiones in acutis
morbis quid notant. 20

Motus nimius quare plethoricis tam no-
xius. 52. 53

Mulreb ia quibus decurrunt. 135

Murmur inciens circa Iliam, solvit dolo-
rem, qui in Iliis affligit. 134

Muscas frustra venari exitiale est in febre
acuta, Phrenitiæ, Pulmonia, capitis
dolore. 97

Musculi imbecilli quomodo reddi pos-
sunt ab intemperie. 174

Mutationes in morbis, qui dolosi sunt,
juvant. 130 in morbo summe maligno
quænam lethales. 130 quæ in morbis
observantur sex sunt numero. 373
quænam delirium indicant in acutis
morbis. 80

Musi quinam vocantur. 217 unde fiunt
ægri in morbis. 219

Mutitates in febre acuta quænam letha-
les, & quænam diuturnitatem signi-
ficant. 221 subinde rigentibus lethales
sunt, iis vero moderatus capitis dolor
est. 221

N.

Narcosica quomodo coma producant.
153. 154

Narium distortio quando lethalis. 106

Dddd 3 *Nasus*

INDEX RERUM.

Nasus quid ad prælagium facit in acutis morbis. 314. si pervertatur in febre non intermittente, debili jam existente corpore, mors proxima est. 193

Natura juxta Hippocratem & Galenum quid. 8. 9. morbo robustior quomodo cognoscitur. 5. 72. triplici differentia distinguitur. 9

Natura a morbo oppugnata cum arce obfessa elegans comparatio. 4. 5 vires quomodo cognoscuntur. 8. robustissima signa. 223. tempora, quo magis distant a morbi temporibus eo pejus. 66

Naturalis facultatis cognitio, quantum ad prælagium in morbis necessaria. 264. debilitatis signa. 27. 343. tres sunt actiones præcipue. 264

Nausea quid in morbis acutis sæpe indicant. 128

Nephritis senes ad mortem comitatur. 54
Nervorum obstructio, seu incrassatio, seu obscuratio torpore inducit. 214 principium sunt cerebrum atque spinalis medullæ principium. 219. vel nervosarum partium inflammatione laborantes, mente constare optimum. 77

Nox quibus gravis in acutis. 376

Nubecula in urinis nigra, mala. 522. quare. 517. quæ invehitur in urina, quænam bona. 509

Nutritio omnis quibus actionibus in corpore perficitur. 264. præcipua actio, qua corporis partes omnes conservantur. 27. quantum morborum prælagiis inservit, & unde. 276

Nutritio quatuor actiones famulantur. 27

O.

Obisio cum extremorum refrigeratione in acutis morbis maxime perniciosum signum. 126. 127 cum rigore malum. 208 ex delirio quando minus periculi habet. 102 in acutis morbis quando malum. 19. 48 unde sæpe futura prævidetur. 112

Obusiones in oculis quid notant. 302

Oculus si lividas aut nigras venulas habeat, quando in acutis morbis malum, 48 unus si altero major videatur ex morbis acutis quando malum. 48

Oculi album si rubrum spectatur, quando exitiale. 312 aliquando boni apparent in febribus, quæ ad exitum inclinant. 300 sudscia, delirium signum est, & dejectio & fractio, malum. 307 cavi quando perniciem denotant. *ibid.* convulses unde in moribundis, 154 demissi quid in febribus notant. 157 distorto quando pessima. 106. hebetes videri extrinsecus spectantibus, malum. 306 impense rubri sanguinis eruptionem indicant in febribus. 135 lucem effugientes in delirio summe exitiosum. 99 optimi & robusti perpetuo boni sunt indicii. 300 perversi, aut alter altero major, aut candidum rubeum habentes, aut pleni sanguine, summe exitiosum in delirio. 99 prominentes seu tumidi in acutis morbis lethales. 307 robusti & recte valentes quid notant. 299 rubri initio morbi nunquam bonum prænunciant. 303 involuntarie lacrymantes summe exitiosum in delirio. 99 si splendorem amittant, pessimum. 306 sublimes quid in morbis acutis indicant. 308

tene-

INDEX RERUM.

tenebrosi quando vomitus futuri signum. 105

Oculorum caligo sanguinis e naribus erupturi signum in febribus. 135 signum futuræ hæmorrhagiæ. 413 convulsio cum delirio critico aliquando portendit 90 hallucinatio quid in morbis. 112 hebetudines quid notant. 303 motus quid in morbis acutis indicat. 308 quænam signa plane sunt exitiale. 304. 305. 310 rubor & singultus a vomitu, malum. 20 splendor cum delirio per modum judicii aliquando apparet. 90 venæ sanguinis plenæ appropinquans delirii signum. 82

Oculus assidue nictare, perniciosum est. 308 lucem ferre non posse quid in morbis notat. 104. 105

Odores omnes graveolentes & putres in excretis sunt quidem mali, sed non omnes lethales. 113

Opisthotonus tentio ad posteriora. 180

Oroboides hypostates quænam dicuntur. 506 & quid notant. 521

Os ventriculi a mordentibus humoribus vehementer commotum calorem nativum suffocat. 122. ab humore acri vel maligno affectum quid producit. 128

Oris tortura five spasmus cynicus. 181 ulcera anni constitutione austina calida & humida producit. 51

Ore bianæ si quis dormiat, exitiosum est. & quare lethale. 165

Orthopnoici a respiratione intercepti moriuntur. 24 unde stertunt. 260

P.

Pallor unde fit. 287

Palpebra si pervertatur in febre non intermittente, debili jam existente corpore, mors proxima est. 193

Palpitatio circa umbilicum non raro delirii nuntius. 83 in delirio signum summe exitiosum. 99

Palpitationes cor invadentes quænam lethales. 178 quæ in syncopen desinunt, maxime timendæ 177 quædam subsequentes vehementes desipientias lethales existunt. 96. 97 quid in morbis prælagiunt. 176 ventris, signum futuræ hæmorrhagiæ. 412 unde producentur. 176

Papula parvæ quid. 34. 558. parvæ statim evanescentes, pessimæ 555

Paralysis in morbis quandoque utiliter concitatur. 215. morbum quoque simplicem magisque salutarem producit. 45 quænam admodum perniciofa est in acutis morbis. quænam minus. 20 quando in morbis timenda. 114. unde fit. 215. 216

Paralysis si succedat apoplexia, malum. 58

Parapneufis quid. 84. 121

Parapneurides a cerebri læsione oriuntur. 87

Paraplectici si ægroti evadunt ex acutis febribus, perpetuo malum. 216

Paraplegia sæpe ab Apoplexia supervenit 45 in acutis & aliis morbis quid significat. 17. 214

Paraplexia qualis morbus. 216

Paraplexias post apoplexiam concitari minus periculosum est. 216

Parosis quando futura cognoscitur. 138

Parosides in peste apparentes ante coctionem magis utiles quam inutiles. 354. oriuntur anni constitutione Austina humida 50 pravæ sunt, quæ cum urinis parum coctis apparent. 558 quando & quænam bonæ & malæ in acutis morbis. 340. 556. 557 quando critice erumpere solent. 158 quando surdis & comatosi fiunt. 108 unde

INDEX RERUM.

- unde fiunt. 556. unde futura praevidentur. *ibid.*
- Parosidum** eruptio quando coma sequitur. 156. futurarum signa. 406.
- Partes** exteriores si in febribus non intermittibus frigidæ, interiores urantur, & sitim habeant, lethale. 70. 120. quid ad præfagium in morbis. 341. ignobiles quid ad præfagium. 339
- Pesforatio** producit dolorem acutum. 132
- Pesfrictiones** que diebus criticis fiunt vehementes a sanguinis profluvio, pessimæ. 447. quænam malæ existunt. 171
- Pesipneumonia** pleuritidi succedens, malum. 58
- Pesipneumonici** plurimi sine ulla mentis vacillatione moriuntur. 77. quando sæpe quarto vel quinto die judicantur. 431
- Pesipneumonicorum** corpora si nunquam carne repleantur, & restituantur, pessimum. 279
- Pesipneumonicos** erectos velle federe, pessimum. 165
- Permutationes** cerebri in deliriis signum summe exitiosum. 100
- Pestilentia** gravis ab immoderata aëris caliditate. 49. 50
- Pestis** proprium signum quodnam. 287. 288
- Petaloides** hypostases quænam dicuntur. 506. ex quid notant. 521
- Phegmone** si febribus simplicibus adjungitur, malum, 58. producit dolorem tensivum. 132. hujus suppurationi signum est rigor. 120
- Phrenitis** a continuis vigiliis 72. aliquando judicatur per sanguinem e naribus erumpentem 90. duobus tantum symptomatibus innotescit. 37. copiosior, quo plura habet symptomata. *ib.*
- unde prævidetur. 285. hujus quædam signa 46. exitialis. 97
- Phrenitides** a bile exusta lethales credantur. 56. producantur anni constitutione boreali. 51. item Austriana calida & humida. *ibid.* quo vitæ tempore magis accidunt. 54. veræ omnes plerumque lethales sunt. 18
- Phrenitidum** pessimiarum proprium, & si lingua arefacta sit, ægros vel nihil vel parum sitire 98
- Phrenitica** desipientiæ causæ. 87. 88
- Phrenitici** cerebrum quomodo habent dispositum. 102. qui in principio elementer se habent, sed crebro permutantur, malum est. 98. 172. quinam dicuntur. 84. 85
- Phreniticis** exitiosis sanguinis stillicidium e naribus supervenit. 97. in quibus albæ urinæ, aut fœces apparent, rigores sunt perniciosi. 208. quare vomitus virulenti sive æruginosi exitiales. 477. ubi varii casus subinde incidunt, pravum, & convulsionem denunciant. 98. urinæ albæ, lucidæ, malignitatem denotant. 38
- Phthisis** pleuritidi succedens, mala 58. producit anni constitutioni Austriana humida. 50
- Phthisici**, ubi sputum retinetur, moriuntur. 538
- Phthisicorum** corpora si nunquam carne repleantur & restituantur, pessimum. 279
- Phros** quid, 541. unde 542. 544
- Pityroides** hypostases quænam dicuntur. 506. & quid notant. 507. 521
- Pituita** diluitor lentoris expers, quid notat. 521. si bili prævalet, ægros plus lethargicos vel comatosos reddit. 88
- Plasonis** de natura sententia. 9
- Plenitudo** calorem corporis suffocari indicat.

INDEX RERUM.

- dicabit. 128 lassitudinis causa. 144. 173
- Pleurhorici** ab immoderatis exercitationibus in affectus insanabiles incurrunt. 52
- Pleura** inflammatio, quomodo Hypochondriorum tensionem producit. 183
- Pleuritidis** magnæ & debilis signa. 35 36. 39
- Pleuritides** pestilentes quales vitæ. 538 sicca sunt periculosissima. 537
- Pleuriticorum** proprius pulsus est serratus. 236. 237
- Præcordia** suspensa, murmurantia quid indicant. 425
- Præritus** quando in acutis morbis bonus. 340
- Puerorum** corpora citius febribus extenuantur cum ratione 278. 279 plurimo innato calore valent, hinc sua naturæ munere perfectissime præstant. 8
- Pueris** quando convulsiones accidunt. 186 si spasmus fiat, quid agendum. 187 quare hi facile convulsionibus tentantur 183
- Pulmonia** in quænam ætate fiunt. 54 quædam signa exitiosa. 97
- Punctularum** prognosis unde petenda. 558
- Punctio** producit dolorem acutum. 132
- Pulsus** a suo statu naturali mutatus vitalis facultatis læsæ symptoma. 24 æqualis & inæqualis horumque differentia 229 230. 231. arteriæ spinam perreptantis hæmorrhagiæ futuræ signum. 412 alti & magni in hæmorrhagiæ critica unde. 427 caprizans. 230. 231 creber, rarus, & mediocris. 229 convulsivus quinam. 232 cur in quibusdam febribus exitiosis apparent aliquando recte valentium similes. 233 deficientes quinam. 232 dicrotus quinam dicitur. 231 differentia ex motionis tempore, vel motionis qualitate 228. 229 & variis causis. *ibid.* ex inæqualibus quinam sunt valde exitiosi. 240 *Eurythmus* & *Arythmus*, eorumque differentia. 230 fit debiliior atque inordinatior & inæqualis in morralibus declinationibus. 388 formicans & languidissimus unde, & quare omnium exitiosissimi 236. 238 240 Hecticus quinam. 231. 232
- Pulsus** in hypochondriis & aliis partibus delirium portendunt. 83. in malignissimis morbis, & in pestiferis febribus sanorum similes sæpe observantur & unde. 24. 244 245 intercidentes quinam. 232 intermittentes qui majus & minus periculi portendunt. 240. 241 intermittentes, qui subsequentes motus anteriori habent debiliores, apprimè sunt perniciosæ. 241. 242 intermittentes quidam prorsus lethales, alii ad exitiosos proxime accedunt. 240. 241. languidissimi, minimi, tardissimi, atque rarissimi exitiosissimi & quare. 242 magnus, altus, mollis, fluitans, undosus quando sudorem indicat. 412 magnus parvus, mediocris, longus, brevis, altus, humilis, celer, tardus &c. unde fit. 233. 234. 235. 236. malus solus nullum certum judicium dat. 239. myurus sive decuratus quinam. 23. 232 omnes ad extremitatem deducti, excepto vehementissimo, lethales sunt. 240 myuri quibusdam naturales sunt. 242 omnes decem generibus comprehenduntur. 228 qui a naturali symmetria, multum recedunt non boni sunt. 26. 240 omnium languidissimus & creberrimus est formicans. 231
- E c c c parvi

INDEX RERUM.

parvi & duri futuri delirii prælagium. 82 prælanguidi, omnium pessimum signum in deliriis. 100 qualis in hæmorrhagâ critica. 415 quales sanguinis excretionis malignitatem arguunt. 448 quando fiunt celeres. 233 qui nullo modo fiunt in acutis morbis, facultatem vitalem extinctam prædicant. 26 quibus cautelis, a Medicis explorandi, antequam iudicium de illis ferant. 239. 240 salutem & exitium indicantes. 238. serratus Pleuriticorum proprius. 236. 237 tardi, & intermittentes in acutis morbis. 26 vacui, & pleni quinam. 229 venarum in febricitantibus, sanguinis eruptionem ut plurimum indicant. 136. 412 vermicularis & vermiculans qualis dicitur. 231 vibratus quinam dicitur. 232 vibrosi unde fiunt. 236

Pulsuum causæ necessitas. 233

Purgantia quibus conducunt. 473

Purgatio epilepsiam aliquando præcavet. 190 optima qualis, quæ rigori optimo succedit. 206 per inferiora quando conducit. 425 per superiora quibus necessaria. 419

Purgationes nimix quomodo convulsiones producunt. 184

Pus per nares effluens solvit aliquando capitis dolorem. 134 quodnam bonum, & malum. 546 unde fit. 541 hujus indicia. 213

Purulentiam quinam horrores indicant. 213

Purulenti unde aqua intereunt sæpe ante exitium laborant, 131 unde cognoscuntur. 213

Pustula in dorso apparentes, quænam bonæ. 327 parvæ, nec auferentes, & pauca malæ. 328 quando in morbis acutis salutare. 340 quibus in

febre continua toto corpore excitantur, quando lethale. 553. 554

Putredo humorum nostrorum ab usu aquarum foetidarum. 52 humorum maligna perniciosos facit morbos 57

Putredines insignes in corpore oriri possunt a multo cibo & potu. 51 quomodo horrores concitare possunt. 211

R.

Ratio admodum læsa, in acutis quando cerebri virtutem maxime debilem ostendit. 18. 84

Raucedines & gravedines in valde senibus concoctionem non admittunt. 54

Recidivæ in morbis a crisi imperfectis. 385. 390. 391. 394

Refrigerata corpora vix recalescere, summe in morbis acutis perniciosum est. 120. 126

Refrigeratio a rigore non recalescens, malum. 21. 208 corporis in acutis morbis nunquam bona & sæpe summe exitiosa. 115. 122. 129

Renes si graviter lædantur, homines continuo pereunt. 65

Renum inflammatione laborantes, mente concitare optimum. 77

Resolutio ex aphonia, quomodo prævidetur. 220

Resolutiones quænam perniciosæ sunt in acutis morbis. 19. 20. 48

Respirare per nares in acutis morbis, malum. 25. 395

Respiratio bona & mala quid in morbis. 223. 252. certius dat prælagium in morbis quam pulsus. 245 densa magna, parva, 165 quid notat. 250 254 difficilis atque frigida cum extremorum refrigeratione in acutis morbis pessima. 126. 127 e frequenti parva facta, omnium pessima. 257 extendens, urgens, obscura, pessima.

INDEX RERUM.

ma. 262 frequens & parva cum parvis signis, lethalis est. 257 quænam dicitur. 247. 249 frigida omnium exitialissima, & tantum in proxime moribundis observatur. 258. in morbis acutis, quæ magna est atque rara, prælagit delirium. 24 interrupta exitialis est. 263. læsa vitalis facultatis læsæ symptoma. 24 magna & rara delirium portendit. 82. 83 quænam dicitur. 247 mala, omnium pessimum signum in deliriis. 100. sola in morbis exitium non exprimit. 253 263 maxime ad prædicendam salutem valet, 91 parva, & frequens, &c. quid notat. 247. 250. 254. 256. 257. 263 quæ ex magna in parvam, ex rara in frequentem mutatur in acutis morbis, mala. 25. quæ pinnis narium & pectore editur quando in acutis morbis mala. 48 quænam convulsionem significat. 263. qualis in tabidis ultimo observatur. 257 quid prælagit in morbis. 245 quid 245. 246 stertorosa in morbis acutis plerumque est pernicialis, & quando certo lethalis. 260. 261 sublimis cum signis exitialibus perpetuo lethalis. 262 sublimis & apparens, pessima, & quænam dicitur. 235. 255. 259 mala confunditur cum magna respiratione. 261. 262 unde Infantibus interrupta apparet tempore quo plorant. 263

Respirationis causa triplex. 246 communes quænam, 298 duæ inprimis apparent. 245. 246 usus. 12. 246

Respirationes æquales & ordinatæ, inæquales & inordinatæ, unde, & quid notant. 254. æquales & inæquales quænam dicuntur. 247. compositæ quænam, 247 harum causæ. 250 cum strepitu thoracis pessimæ, & quo-

modo vocantur. 253. frigida omnium pessimæ. *ibid.* graveolentes maxime exitiales. 113. quænam malæ & pessimæ. 253. rythmæ & arhythmæ. 247

Rigor ab oculorum perversione cum lassitudine & febre, malum. 146 convulsionem in posteriora inferens, interficit. 184. cum sudore frigido pessimus. 21. 207. 208. 209 & deficientia ex multa potatione, malum. 21. 206 & urinx suppressio. 414 quid indicat. 422 est totius corporis vibratio. 202 febricitanti superveniens, febre non deficiente, malum, & quando pessimum, 208. in sanguinis profluvio aliquando est bonus, 206 non potens calefieri quomodo Græcis vocatur, 202 perniciosus in oculorum perversione cum febre & lassitudine. 209 quando in febribus ardentibus bonus, 211 quando lethalis. 208 quid, 201. 202 quid Celso. 180 quomodo cum a frigore tum ab horrore distinguitur, 202 quibus febribus proprium est, 205 superveniens in febre laboriosa post oculorum perversionem, mortem fatetur. 21. 208 vehemens cum delirio quando crisi portendit. 90

Rigoris materia quomodo sæpe solvitur. 203

Rigore superveniente a febre ardente habito fit solutio. 205

Rigores aliquando in comatosi finiunt convulsiones. 209 continui aut frequentes quare pravi, & quid indicant. 209 in acutis morbis quid 20 in Phreniticis, in quibus albæ urinx aut fœces apparent. sunt perniciosi. 208 judicatorii quinam vocantur. 205 quando morbi longitudinem prænant. 206. 207 qui febrem non solunt

INDEX RERUM.

lunt aut non minuunt deterriunt. 208
 quibus in febribus sexto die fiunt,
 difficilis sunt iudicii. 393 unde
 biliosa: vacationes sequi solent. 203.
 204
Rubor faciei criticus quomodo dignoscitur
 ab eo qui ab aliis causis. 414
 faciei quando crisin futuram denotat
 per sanguinem e naribus vel per Pa.
 rotidas 284. 285. 286 facium si
 quam maxime foras vertatur, quan-
 do securissimum 327 malarum &
 narium proximam hæmorrhagiam
 prenuntiat. 414 maxillarum assiduus
 in longis lentisque febribus quid
 notat. 298. 299 oculorum, aut maxil-
 larum & narium in hæmorrhagia
 critica. 427 si quam maxime foras
 vertatur, bonum. 118
Rubores in brachiis ac cruribus erysi-
 pelatodes si fiant in acutis morbis,
 bonum erit. 286
Ructus quibus accidunt. 425
Rythmus in pulsibus quid. 229. 230
 S.
Sacer ignis si non intro recurrat, opti-
 mum. 118
Saliva multa quando futuri vomitus
 signum. 105
Salus in morbis ex tribus præcipue &
 certo prædicatur. 97 in morbis quo-
 modo a delirio prædicatur. 88
Sandarachoides hypostases quænam di-
 cuntur. 506. 521
Sanitas ex quibus signis maxime prævi-
 detur in morbis. 101
Sanguis critice fluens copiosus anxius
 bonus. 169 e naribus profluens fur-
 ditatem aliquando tollit. 108 exeuns
 e nare dextra liene affecto, & e
 sinistra hepate affecto malum. 394
 niger vide bilis nigra, per vomitum

excretus in febribus damnatur. 448
 quibuscunque mulieribus ad mammas
 colligitur, furorem significat. 83 si
 e naribus effluat, utero affecto, ma-
 lum. 394 spumosas in pleuriticis &
 peripneumoniacis quid notat 525 ubi
 multum fluxerit, convulsio aut sin-
 gultus superveniens, malum. 20
Sanguinis copia non est salutaris. 55
 critici e naribus fluxuri signum. 284.
 285. 299. 301 e naribus stillationes,
 malum semper quippiam notant. 32
 ex ore aut auribus eruptio ex cerebro
 læso. 224 eruptio fidelius salutem
 prænuntiat, si cum signis coctionis
 appareat quam cruditatis. 358. 359
 in frigidis morbis & pituitosis perpe-
 tuo mala. 447 larga criticis diebus
 apparet optima 442. 443 non
 iudicans, vel mortalis, vel iudicatu
 difficilis. 74 quibus accidit. 135
 eruptioni e naribus quinam obnoxii,
 438 eruptiones bonæ sunt vel per-
 fectæ vel imperfectæ. 439 critica
 & optimæ, quibus signis innotescunt.
 439. 440 e naribus in adolescenti-
 bus magis expectandæ. 105 immo-
 dicæ quando malæ 442. in quibus-
 nam affectibus maxime contingunt.
 408. 416 malæ exitiales. 446 ex-
 cretio in Pleuriticis morbum mon-
 strat securiorem. 44 excretio, licet
 Ictericis factis in febribus, & aliis
 profuit. 440 mala, quomodo ex
 quantitate cognoscitur. 448 per in-
 tervalla quænam perpetuo malum
 portendit. 449 per nares in febribus
 acutis & vehementibus præcipua est
 ad prædictionem. 437 quantum ad
 prædictionem in morbis. 436 excre-
 tionis malignitas, quomodo ex pulsu
 noscitur. 448 excretionem si præ-
 cesserunt signa perniciofa in excre-
 mentis

INDEX RERUM.

mentis pessimum est. 445 excretio-
 nes in duas differentias distinguuntur.
 439 in quibus morbis & ægrotis sunt
 aptissima vacationes. 443. 444 lar-
 gæ bonæ quomodo a malis distin-
 guantur. 442 pauciores statim desi-
 nentes quid præfagiunt. 449 fluxus
 criticus quando fit, & unde prævide-
 tur. 407. 408 fluxuri per uterum
 signa. 416 jamjam fluxuri e naribus
 signa. 415 immodicæ profluvii mali
 effectus. 448. 449 largæ eruptiones
 e naribus post deliria bonæ. 91 mis-
 sio epilepsiam aliquando præcævet.
 190 nigri excretio, & omnium ma-
 xime in extenuatis corporibus, ma-
 læ. 448 omnes eruptiones cum de-
 sudatione malignæ sunt. 447 per
 hæmorrhoidas fluxuri signa. 417. 419
 profluvium e naribus, & paucus fu-
 dor cum refrigeratione, malum. 447
 pauca excretio cum variis signis varia
 indicat. 450 spumosi excretio qua-
 nam lethalis. 540 sputum post quar-
 tanam febrem criticum. 536 sputum
 quodnam maxime tinendum. 535
 stilla e naribus cum extremorum re-
 frigeratione in acutis morbis pessimæ.
 126. e naribus in febribus acu-
 tis ac inflammationibus maxime da-
 mnantur 32 in comatosi lethales.
 159 in omnibus morbis acutis pesti-
 mæ. 451 in quibus morbis, diurni-
 tatem prænuntiant, & in quibus mor-
 tem. 450 quæ in aliquo dierum
 criticorum apparent, absolutissimam
 perniciem ostendunt. 451 quid in
 morbis significant. 450 stillatio e na-
 ribus cum sudore frigido, & extre-
 morum refrigeratione, lethale. 452
 e naribus cum surditate, aut ignavia
 in Phreniticis signum est malum. 97

vacuationes largæ, non juvantes quan-
 do in acutis morbis malæ. 48
Sanguinem quicumque evomunt, si sine
 febre quidem salutare, si vero cum
 febre, malum. 439
Sapientes ægrotos in deliros, & e deliris
 sapientes fieri quare malum in acutis
 morbis. 130 si stulti videntur in
 morbis quando admodum pernicio-
 sum. 102
Sebies quando in acutis morbis bona.
 340
Scabi multi sæpe morbi tum acuti tum
 longi iudicantur. 7
Scirrhus torporis causa. 214
Scorpionis ictus savissimos morbos &
 symptomata concitare solet. 74
Sedimentum nigrum in urinis in acutis
 morbis pessimum. 522
Sedimenta crassa in urinis quid notant.
 505
Senes potius intereant ab Emphyemate
 quam juvenes. 543
Senum corpora caloris innati inopia ac
 defectu omnium maxime languidissi-
 mis functionibus utuntur. 9 morbi
 ut plurimum sunt lethales. 54
Sensus æstus & ardoris circa spinam dor-
 si quid indicat. 417
Sensuum externorum bona vel mala
 constitutio quid notat. 103. 104
Septum transversum a quibus causis ten-
 ditur. 334 potest inflammari absque
 ullo apparente tumore externo. *ibid.*
Sermonis mutatio in acutis morbis deli-
 rium notat. 80
Sibili quid & unde 110
Siccitas corporis ad prædictionem. 116
 totius vel alienius partis corporis quare
 sæpe is felicem morbi præfigit even-
 tum. 131 vigiliam facit. 147
Signa lethalia in morbis unde sæpe præ-
 videntur. 397
 Eccc 3

INDEX RERUM.

Silentium in garrulo in acutis morbis, delirii indicium. 79. 213 in insani-entibus triplex observatur. 94

Singultus a vomitu plerumque exitialis, & omnium maxime in Ilei affectu. 200 ab humortum inopia seu defectu. 56 ab ileo malum. 20 aut convulsio quibus sanguis plurimus fluxit, superveniens, malum. 56. 200 cum aphoniam pessimum. 223 damnatur in vomitibus sinceris. 200 & oculorum rubor a vomitu, malum. 20. 200 ex rigore oris ventris. 199 ex sanguinis fluxu quare malus. 189. 194 exitiales unde noscuntur. 201 in acutis morbis quid. 20 in Ictericis unde. 201 in morbis acutis quando malus. 48 quando in hepatis inflammatione fit. 200 unde concitantur. 198

Sitis ex aquæ marinæ usû. 269 immoderata in acutis morbis quare perpetuo timenda. 271 inexplibilis ex vipiræ esu. 269 intercausa cum aliis pravis signis, pessima. 125. 272 intensissima quare nunquam utilis ægrotis. 269. 271. 273 intolerabilis cum deliriis quando per modum iudicii apparet. 90 nulla cum aliis exitialibus symptomatibus in febribus pessima. 28. 273. 279 in quibusnam delirantibus, non lethalis. 274 parva quando futuri delirii prælagium. 82 quænam in acutis morbis mala. 129 quænam optima censenda. 268 quænam pessima & exitialis. 271. 272

Solicitudo convulsivæ siccæ causa. 184

Somnus ad sanitatem præstat. 43 ab asumptis cibis cur solet familiaris fieri. 147 comatosus unde. 153. 154 delirium sedans, bonum. 150 diurnus atque immoderatus quales morbos producit. 52 ebrius aliquando lethalis. 155 in ægrotis delirantibus perpetuo magni est momenti. 92 in morbis acutis si non juvat, lethale. 22 omnis naturalis bonus & contra. 154 pravus quomodo a bono distinguitur. 72 profundus humiditatis signum proprium. 154 pueris omnium maxime utilis. 155 quando fit. 151 qui ægrum oblectit, lethalis. 150 solvit aliquando capitis dolorem. 134

Somni magni momenti sunt ad salutem prænoscentiam in morbis. 72 lethargici quinam dicuntur. 153. 154 veterinosi differentiarum causa. 153

Sopor post vigilias assiduas, quando in deliriis lethale. 99

Soporiferorum affectuum causa. 154. 155

Spasmus cynicus quid. 181 si pueris fiat, quid agendum. 187

Splenis dolor quare gravis observatur. 132 indispositiones frigida sene ad mortem comitantur. 54

Spirationis facilitas in morbis acutis quid apud Galenum denotat. 13

Spiritus difficilis, frigidus, sublimis, brevis cum Aphoniam perniciosus in febribus, & quare. 221. 222 difficultas signum in deliriis summe exitiosum. 100 flatulentus producit dolorem tensivum. 132 vitalis est primum instrumentum actionis vitalis. 227 quare sæpius ventilandus & quomodo. 227

Sputatio delirium sæpe innotescere facit. 79 80

Sputum concretum quale esse debet. 345 insuppuratis quodnam optimum. 533 impense foetidam in pleuriticis & peripneumoniacis maxime malum. 529 nullum in pleuriticis & pulmonibus summe

INDEX RERUM.

summe est periculosum, 527 quid proprie dicitur. 523

Sputa albicantia. 537 in quibus morbis utilia, in quibus vero inutilia. 526 admodum tenuia & crassa quid præstant. 533. 536 bona, salutem prædicentia. 516. 517 colore varia quare mala. 539 foetida quare in acutis morbis perpetuo damnantur. 540 flava, sincera, mala, omnium vero pessima nigra. 529. in morbis quando bona, & quid denotant. 15 in tabidis & suppuratis quænam pessima. 49 naturæ solita servandæ sanitati utilia. 43 pauca quid notant. 527 purulenta a sanguinis sputo Phthisin indicant. 526 quæ dolorem levant, optima. 529 quæ tussim sedant, optima & contra. 530 quænam mortem, quænam suppurationem præmonstrant. 528. 529 quomodo differant inter se. 523 sincera quare perpetuo mala. 539

Status futuri seu vigoris morbi cognitio summe necessaria ad prælagiendum. 58 naturæ si conjungatur celeritati ac tarditati morborum, iudicium magis certum habetur. 66 quomodo distinguitur. 385

Stertor lethalis quomodo distinguitur a non lethali. 260 quando est unum ex lethalibus signis. 260 qui a principio morbi in dies augetur, quare perniciosus. *ibid.* quid, & quid notat in pectoris morbis laborantibus. 259 & unde. 548

Stomachus instrumentorum naturali potentia servientium præcipuus. 28

Stomachum confluentes morbi gravissimi sunt atque difficillimi. 57

Strabismus cum delirio crisi aliquando potendit. 89

Streptus quid, 110

Stupor quid in morbis notat. 114, quomodo cognoscitur a cerebro læso. 115

Succus veneficus quomodo calorem nativum resolvit. 122

Sudor circa frontem & cervicem lethalis in acutis morbis. 260. criticus quinam dicitur. 460 exiguus cum extremis refrigeratis malignum atque pravam est. 33 in quibusnam febribus proprium est symptoma. 455 periodicus quinam dicitur. 460, qualis Phrenitidem solvit. 90

Sudores ab omni evacuatione immoderata, mali. 471 boni & salutares quinam. 455 boni quando fiunt in morbis. 362. 386. 456 capitis frigidi in delirio pessimi. 91. frigidi cum acuta febre mortem, cum mitiori longitudo morbi significant. 55 cum singulta, pessimi. 201 in febribus cum aphoniam perniciosi. 221, in morborum principio apparentes quare mali. 460 multi non juvantes, mali sunt. 33 optimi critici quinam. 455. 459. sæpe quarta die apparent. 456 pauci non minus quam multi malum prænotant. 462 quid prælagiunt in morbis. 452 quinam pessimi. 461 syncopen inferentes quando in moribundis apparent. 258 unde fiunt. 454

Supercilium si pervertatur in febre non intermittente, debili jam existente corpore, mors proxima est. 193

Suppuratio quomodo ex dolore circa thoracem & pulmones prævidetur. 141 unde 541

Suppurationes luctuosæ quale respirationem producent. 251 sequuntur capitis dolores. 141

Suppurati moriuntur a respiratione intercepta. 24

INDEX RERUM.

Sapparatorum bona signa. 315
Surditas aliquando crisis indicium. 107
 apprens cum urinis suspensionem habentibus elatam ac sublimem delirium præfagit. 82. critica quomodo a symptomatica distinguitur. 108 cum extremorum refrigeratione in acutis morbis signum maxime perniciosum. 126. 127 delirii prænuucia quomodo iudicatur. 110 in acuta febre post evacuationem apprens plerumque est lethalis. 109 in acutis & turbulentis. malum. 23 lethalis est, quæ sit extincta facultate &c. 108 omnium maxime exitialis est, quæ fit cum prælanguidis viribus. 110 quid denotat. 107
Surcitatris quædam delirii seu phrenitica signa existunt. 110
Surrectio cum delirio quando crisis portendit. 90
Symptomata ad quæ attendi oportet in morbis. 223 critica bona quænam indicant. 304 gravis crisis prænuuciantia. 63 plurima stabilia non sunt, neque multum durare, & permanere consueverunt. 40 quænam pessima in singultu. 201 quænam morbos debiles præmonstrant. 40
Syncipitis tensio quid & unde. 400
Syncope oborta ex venenoso humore statim moriuntur. 65 vitalis facultatis debilis symptoma. 24
Synochi quando sæpe quarto vel quinto die iudicantur. 431
Sybole quid ejusque usus. 228
 T.
T *abes* a pure, ejusque indicia. 213 ab anno decimo octavo usque ad trigefimum quintum solent concitari, 54 unde 534. 541. 542

Tabes qui laborant, si capilli iis a capite defluunt, & alvi profluvium superveniat, moriuntur 30
Tabidi extenuati tamdiu vivunt, quamdiu per tussim pulmonem expurgare possunt. 528 seu Phryfici moriuntur, quia sanguinis sputo per tussim parulenta reddunt. 56
Tactus sensus deperditus quid in morbis notat. 114
Tæquodis desipientia unde. 87 & quid. 85
Temperamentum calidum aptissimum est ad crises 383
Tempora diversa in ægrotis eodem tempore observantur. 62
Temporum gravitas sanguinis e naribus erupturi signum in febribus. 135
Tenebris producuntur constitutione anni boreali. 51
Tensio quid notat. 417
Tertiana salutares æstate maxima ex parte vagantur. 42
Testes & pudenda si revelluntur, dolor vehemens vel mors. 192
Tetanus affectus acutissimus, sæpiusque cito interficiens. 187 si in dies protrahitur, de salute sperandum est. 187
Tinnitus aurium in acutis febribus delirii indicium. 81. 317
Tussillarum inflammationi Angina succedens, malum. 58
Torpor cum sudicite, in qua stillæ sanguinis e naribus, exitiosus, 215, ex angina citra iudicium quid, *ibid.* ex inflammatione interna quando perniciosus, *ibid.* in febribus continuis perpetuo malus. *ibid.* qualis affectus & quotuplex & unde, 114
Torporos & perfrictiones apoplecticis prævum indicant. 215
Tremor a vermibus. 175 cum delirio crisis aliquando portendit. 90 ex vi-

INDEX RERUM.

rium infirmitate. 173 in delirii signum summe exitiosum. 100 in febribus sæpe ab exustabile, 87 in phrenitide pessimum symptoma. 47 pro vigore ab Hippocrate non acceptus fuit. 172 qualis affectus. 172 unde produciur. 173. 174
Tremoris lethalis exemplum. 176
Tremores a siccatis nervis in phreniticis mortales. 176 cum aphonia perniciosi in febribus. 221 exitiales a vigilis assiduis. 72 in acutis morbis quid significant. 17. 20 in convulsionibus desinentes lethalissimi. 193 in phrenitide, quinam in primis lethales. 176 non uti convulsionibus Phreniticorum proprii, & quibusnam tantum superveniunt. 96 nulli, exceptis decretoriis, boni existunt. 96 quando apoplexiæ signum esse solent. 125 quando in acutis morbis pessimi. 48 quid ad præfagium. 172 quinam lethales. 178
Tremorum prognosis. 174
Trementes & comatosi quinam pereunt. 222
Trismus quid. 110
Tubercula si fiant in longis febribus bona 136
Tumor durus ac dolens in utroque Hypochondrio aut in dextro est pessimus. 335 facie in acutis morbis ortus quomodo sæpe discutitur. 283 partium neque in acutis, neque multo minus in diuurnis morbis, perpetuo malus. 283
Tumores diu persistentes critici, in partibus ignobilibus oborti salutem aliquando demonstrant. 339. glandularum quinam boni & mali in acutis morbis. 340 juxta aures in morbis longis, pravi, 306 quinam mali. 340 554

Turbationes vehementes & agitationes crisis sæpe prænuuciant. 63
Tussis in morbis pectoris & pulmonum spatii futuri signum. 428 magna, sicca, sine sputis morbum crudissimum significat. 39
Tusses quando fiunt. 213. 214
Tussibus in primis obnoxii senes. 54
Tussendi cupiditas in tabe. 214
Typhodes Græcis quænam febres dicuntur. 46
Typhomania fit in principio morbi & perseverat diu. 86 quid. 86. 153 & unde. 154

V.

V *acuationes* bonæ vel malæ unde distinguuntur. 91 in febribus tertianis, quænam critica. 383 immodicæ quomodo convulsionibus & singulatum producant. 184. 198 quæ juvare deberent, & non juvant, sed lædunt, lethales existunt. 109
Vacuationum naturalium & consuetarum interceptarum pravi effectus. 53
Varices supervenientes quibus utiles. 444
Variolæ in peste erumpentes ante coctionem magis utiles quam inotiles. 354 harum prognosis unde petenda. 558
Venarum agitationem somnis superveniens rigoribus mala. 209 micatio & pulsus, signum futuræ hæmorrhagiæ. 412
Venus immoderata tremoris causa. 53 153. 174
Ver morbos saloberrimos, minime exitiosos parit. 42. 51
Vesica graviter læsa homines continuo pereunt. 65 quando inflationis sensum habet, quid significat. 423
Vesicæ ulceratio quomodo ex urinis nascitur. 499
 E f f f

INDEX RERUM.

Veternum a Phrenitide est morbus exitiosissimus. 158 quid. 153 si Phreniticis succedat, malum. 58
Vitæ ratio quid ad morbos vel sanitatem. 42
Vigiles si evadant ægri ab evacuationibus, lethaliter se habent. 109
Vigilia cum extremorum refrigeratione maxime perniciosum signum. 126 in acutis morbis cum convulsione pessima. 119 in morbis acutis cum signis coctionis et sin significat. 147 inculpara esse non potest in morbo lethali. 147 quænam bona judicanda. *ibid.* quid in morbis præsignit. *ibid.*
Vigilia assidua in febribus ardentibus quare convulsiones lethales accersunt. 148 quomodo convulsiones producant. 184 193 crisis sæpe prænantiant. 63 cum delirio apparentes aliquando futurum judicium prædicant. 89. 90 in febribus ardentibus unde 148 in rigoribus mala. 209 perpetua in phrenitide pessima 47 quæ salutem præsignunt. 147 quænam certum exitium denotant. 149
Vigor seu status in morituris quinam. 64
Vini immoderatus potus summe perniciosus morbos producere potest. 52 potio qualem appetentiam solvit. 267
Vires naturæ medici quid appellant. 11 robustæ & validæ in perniciosis morbis imperfectis multas, & perniciosas crises futuras indicant. 396 397
Vitium imbecillitas, primum & maximum in morbis mortalibus signum, quod mors sine crisi sit subsequutura. 375 infirmitas coma producit & quomodo noscitur. 154
Visceris sicutus interea magna phlegmone producitur anxietas. 167. 168

Viscera natura primum curat, & maxime cor, 6 quomodo afficiuntur ab usu aquarum corruptarum. 52
Viscerum inflammatio unde noscitur. 333 phlegmonum suppuratorum tari sunt, qui sanantur. 120
Visio impedita in deliriis summe perniciosam. 100 in acutis morbis læta quid. 24 tenebrosa quid in morbis notat. 105
Visus hebes hæmorrhagiam prænantiant. 413
Vita quid est. 160. 161. 226. 227
Vitæ status, qualis sit futurus, unde intelligitur. 226
Vitalis actionis instrumenta, quænam. 227 facultas unde infirma redditur. *ibid.* facultatis actiones debiles quomodo cognoscuntur. 24 facultatis cognitio quantum ad prognosticum in morbis necessaria. 226
Vomica eruptionis symptomaticæ & critica signa. 545. 546 ruptio intra quoddam temporis intervallum fit. 545
Vomitio livida, si gravæoleas, ocillimam mortem indicat. 478 pituitæ & æruginosi humoris in renum doloribus bona. 473
Vomitiones foetidæ malæ & graveolentes pessimæ. 478 omnes bonæ, si per has humores morborum causæ probe expurgentur. 473 quænam exitiales in morbis acutis. 479 sinceræ atque implacidæ. mala. 171 virulentæ in vehementibus desipientiis lethales. 97
Vomitus æruginosi a malis & exitialibus signis lethales. 477 seu virulenti soli vel cum aliis signis conspecti in febre acuta, delirii sunt indicia. 83 aliquando aphoniam tollit. 221 biliosus in muliere biliosa, cui menses imminuti, bonus. 475 boni & mali quid

INDEX RERUM.

quid præsignunt. 471 exitiosi, mortem præmonstrantes. 475 futuri quomodo prævidentur. 105. 175. 472 humorum omnium colorum, exitiale admodum est. 44 in principio acutorum morborum copiosi, symptomaticique vocati, mali sunt. 33 in illo perniciosissimi. 479 in morbis quando boni, & quid denotant. 15 omnes morbum allevantes in morbis acutis boni. 475 pauci mali & quando lethales. 476 paucæ convulsiones tollit. 190. 191 qui absque perfectæ coctionis signis fiunt, multas recidivas prædicant. 474 quid in morbis præsignunt. 471 477 symptomaticus & criticus quinam. 471. 472 virulenti biliosi quid in morbis acutis sæpe indicant. 128
Vomitum exitiale natura unde innoscit. 475. 476
Vox acuta, clangosa, mala est. 218. 219 cum hypochondriis introtractis perniciosam, 219 & lugubris, & oculorum obscuratio, convulsiones accersunt. 219 clangosa & plorabunda quando pessima. 217. 219 vel obtruncens in acutis morbis delirii indicium. 81 effracta quænam dicitur. 218 quibus in febre intercepta sine judicatione, cum tremore moriuntur. 221 vitata quænam dicitur. 217
Vocis defectio cum horrore mala. 213 imminuta symptomata. 217 interceptio a cerebro vulnerato. 224 quid præsignit in morbis. 217
Vultus pallidus quando exitialis. 287
Urina aquosa, alba, & lucida in phreniticis, mala. 98 aquosa in pueris deterrima. 513 multam subsidentiam habens, solvit deliria. 90 multum vitrea, & genituræ similis convulsiones juvat. 191 nigra quando periculosa.

517 nigra, rufa tenui exitiosior. 517 optima quænam. 345. 507. 508 quantum facit ad prædicandi methodum. 90. 92 quid sit & quomodo fiat. 493 rufa & biliosa quid notat. 507 suppressa brevi homines perdit. 53
Urina albæ crassæ quid notant. 93. 96 albæ, lucidæ delirium significant. 83 æquales & inæquales quænam dicuntur, & quid notant. 504 aquosæ, albæ, lucidæ, in deliriis signum summe exitiosum. 100. 498 salutem vel mortem prænantiant. 507. 512 calor seu ardor, aut pruritus quando percipitur. 423. clara, quæ protinus turbantur, utiles existunt. 510 coctæ perpetuæ bonæ in febribus. 349 copiosæ in Aphoniam. 220 crassæ in morbi principio apparentes quid notant. 497. 498. 513 duobus modis salutem & mortem in ægrotis solent indicare. 507. exercitio in non admonitis, perniciosæ. 98. 522 hypostasi quid notat. 504 & quænam. 495 496 materia triplex. 494 nigra cum larga, aut narium sanguinis eruptione mensium copia, non sunt timendæ. 510 cum nigro sedimento in febribus ardentibus pessimæ. 38 crassæ non residentes catenæ exitiales. 515. 516 nigra in aquosas versus lethales sunt. 517 nigra unde, 500 nubes, vel nebula quænam vocatur. 495. oleosæ post nigras sunt pessimæ. 499. 500. 518 pingues quænam. 499. 500 prævulvæ cum sublimi delirium testantur. 81 purulentæ quales. 396 quæ non resident, si vires ad fuerint, longum fore morbum ostendunt. 31 quæ multum contentum habent. quan-

INDEX RERUM.

quando mala existunt. §20 quænam coctionis signa præ se ferunt. 365 quænam delirium indicent. 81 quænam ex coloribus judicantur bonæ. §10 quænam ex coloribus judicantur pessimæ. §16 quænam in die decretorio apparentes, crisin, salutarem judicant. §11 quænam optimæ in temperatis corporibus. §09 quales apparent in febribus putridis, 244 quales & quando perniciosæ in acutis morbis. 48 quales in Ictericis critica. 290 quales in mulieribus. §08 quales in Phreniticis pessimæ. 48 quid in morbis prælagiunt. 493 rubræ & subrubræ unde fiunt & quid indicant. 498 salutare unde aliquando apparent in moribundis. 340 si mingantur in non recordantibus delirium indicant. 81 subjugales quænam & unde. §01 suppressio cum delirio quando crisin portendit. 90 tenues cum bono colore bonæ existunt, &

quid indicant. §09 tenues in febribus quid notent. 495. 496 turbidæ quales. 495. §02 virides unde. 499 unde non raro in febribus evidentibus profus retinentur. 497
Urinarum colorum causæ quænam. *ibid.* concoctio in febribus acutis erit attendenda. 348 differentia unde habentur. 494 variorum contentorum causæ. §04
Urinis quænam morbis judicantur. 22. 387. 414. 423. 493. 494
Uterus a mensuris suppressis vel nimis fluentibus quænam mala pati potest. §3 læsus quomodo convulsionem concitat. 185
Uteri inflammatione laborantes, mente constare optimum. 77 morbi a mensuris suppressis. §3 tumor durus ex suppressis vel nimis fluentibus mensuris. *ibid.*
Utero affecto si sanguis e naribus effluat, & non ex utero, malum. 394

F I N I S.

7269

БИБЛИОТЕКА
 КИШИНЕВСКОГО
 ГОС. МЕДИЦИНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

+ (a 2011)
K 699

Im Verzeichnis vorhanden

Π
Hes...

10 p.

Scanned 01.11.2021

7269K / K 699

